

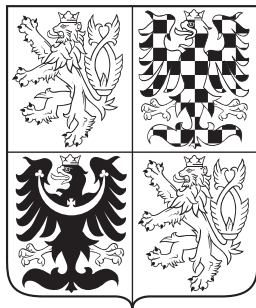
Sbírka nálezů a usnesení
Ústavního soudu České republiky

ÚSTAVNÍ SOUD ČESKÉ REPUBLIKY

SBÍRKA NÁLEZŮ A USNESENÍ

Svazek 79 / ročník 2015 – IV. díl

ÚSTAVNÍ
SOUD

Vzor citace:

Ústavní soud České republiky: Sbírka nálezů a usnesení – svazek 79.
Vydání 1. Praha : C. H. Beck, 2017

CIP – KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR
Česko. Ústavní soud
Sbírka nálezů a usnesení. Sv. 79, ročník 2015. – IV. díl/Ústavní soud
České republiky. – Vyd. 1. – V Praze : C. H. Beck, 2017, 670 s.
ISBN 80-7179-029-X (soubor : váz.).
ISBN 978-80-7400-656-2 (váz.)
342.565.2 * 347.951 * (437.3)
Česko. Ústavní soud
ústavní soudy – Česko
soudní nálezy a usnesení – Česko
sbírky
342 – Ústavní právo. Správní právo [16]

Vydal Ústavní soud České republiky v Nakladatelství C. H. Beck v Praze
roku 2017

Vydání první

Sazba: SV, spol. s r. o.

Tisk: Finidr, s.r.o.

© Ústavní soud České republiky, Nakladatelství C. H. Beck, 2017

ISBN 978-80-7400-656-2 (C. H. Beck. Praha)

ISBN 80-7179-029-X (Soubor)

OBSAH

I. Nález

Č. 179 K doručování písemností v občanském soudním řízení na aktuální doručovací adresu.....	25
Č. 180 K náležitému odůvodnění usnesení o odmítnutí dovolání.....	33
Č. 181 K nutnosti extenzivní interpretace rehabilitačních předpisů v řízení o vyslovení účasti na soudní rehabilitaci.....	45
Č. 182 K dokazování diskriminačního postupu zaměstnavatele při výpovědi z pracovního poměru dané zaměstnanci.....	59
Č. 183 K povolení obnovy trestního řízení.....	79
Č. 184 K nařízení výkonu rozhodnutí o střídavé výchově dítěte.....	91
Č. 185 K aktivní legitimaci spolku v řízení o zrušení opatření obecné povahy (zásad územního rozvoje).....	97
Č. 186 K náhradě nákladů řízení oprávněnému při zastavení výkonu rozhodnutí.....	111
Č. 187 K zajištění peněžních prostředků podle trestního řádu.....	121
Č. 188 K nutnosti využití soudního přezkumu daňového rozhodnutí před uplatněním žaloby na náhradu škody způsobené správcem daně.....	131
Č. 189 K povinnosti soudu rozhodnout při částečném zastavení exekuce o celém předmětu řízení.....	143
Č. 190 K počátku běhu lhůty k podání stížnosti proti usnesení o zamítnutí návrhu na obnovu trestního řízení.....	155
Č. 191 K zákazu nelidského a ponižujícího zacházení při vyhošťování cizince.....	161
Č. 192 K počátku běhu lhůty k podání stížnosti proti usnesení o zamítnutí návrhu na povolení obnovy trestního řízení.....	193
Č. 193 K právu dítěte projevit své stanovisko v řízení o změně příjmení.....	199
Č. 194 K právu odsouzeného vyjádřit se ke stížnosti státního zástupce proti usnesení o podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.....	207
Č. 195 K porušení principů spravedlivého procesu uložením povinnosti tomu, kdo ztratil způsobilost být účastníkem řízení.....	213
Č. 196 K posuzování návrhu na konání místního referenda správními soudy.....	217
Č. 197 K návrhu na vyslovení protiústavnosti § 72 odst. 1 věty první zákona č. 94/1963 Sb., o rodině.....	229
Č. 198 K nutnosti vstřícnějšího postupu při posuzování náležitostí dovolání.....	251
Č. 199 K otázce lhůty k doplnění dovolání stanovené soudem prvního stupně.....	261

OBSAH

Č. 200	K posouzení včasnosti elektronického podání stížnosti proti usnesení o ponechání obviněného ve vazbě.....	265
Č. 201	K zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nezákonným trestním stíháním pro odeprání nastoupit vojenskou službu v době komunistického režimu	269
Č. 202	K respektování práva na zákonného soudce a zákazu svévolné změny soudce K příkázání věci jinému samosoudci nalézacího soudu odvolacím soudem při rozhodování o zásahu do osobnostních práv matky a novorozeného dítěte zdravotnickou záchrannou službou přivolanou po domácím porodu.....	281
Č. 203	K rozhodování o upuštění od výkonu zbytku trestu odnětí svobody	305
Č. 204	K návrhu na zrušení vyhlášky č. 324/2014 Sb., o stanovení hodnot bodu, výše úhrad hrazených služeb a regulačních omezení pro rok 2015	313
Č. 205	Ke změně pracovního poměru sjednaného na dobu určitou na pracovní poměr na dobu neurčitou podle § 39 odst. 5 zákoníku práce	343
Č. 206	K porušení zásad koncentrace řízení a neúplné apelace připuštěním nově předložených důkazů v odvolacím řízení	353
Č. 207	K odmítnutí dovolání v důsledku administrativního pochybení soudu prvního stupně	365
Č. 208	K odpovědnosti státu za škodu způsobenou při jednání soudního exekutora v souvislosti s excindačním řízením	373
Č. 209	K povinnosti obecného soudu položit předběžnou otázku Soudnímu dvoru Evropské unie ve věci náhrady za zpoždění letu způsobené střetem letadla s ptákem při dřívějším letu	389
Č. 210	K důvodům útěkové vazby	399
Č. 211	K otázce nabytí vlastnického práva k nemovité věci od neoprávněného	407
Č. 212	K důvodům ponechání obviněného v předstízně vazbě	419
Č. 213	K překvapivému rozhodnutí odvolacího soudu o náhradě nákladů právního zastoupení v občanském soudním řízení	433
Č. 214	K otázce rodičovské odpovědnosti v souvislosti s dopravním úrazem dětí při přecházení komunikace	443
Č. 215	K odůvodnění příkazu k domovní prohlídce	461
Č. 216	K právu oznamovatele na účinné vyšetřování trestného činu	475
Č. 217	K výši výživného pro nezletilé dítě v případě rodiče s nadstandardními příjmy	489

OBSAH

Č. 218	Ke zneužití práva na soudní ochranu oprávněným z exekučního titulu podáním návrhu na exekuci místo poskytnutí součinnosti k dobrovolnému plnění.....	503
Č. 219	K povinnosti obecných soudů řádně odůvodnit svá rozhodnutí o zamítnutí žaloby na náhradu škody státem při znehodnocení akcií v době trestního stíhání akcionářů	517
Č. 220	K možným výjimkám z povinného očkování dětí v souvislosti se sekulární výhradou svědomí.....	527
Č. 221	K výši náhrady za nemajetkovou újmu způsobenou úmrtím blízké osoby	545
Č. 222	K odvolání namítajícímu nevhodnost kolizního opatrovníka ustanoveného soudem nezletilému.....	569

II. Usnesení

Č. 13	K platnosti rozhodnutí o žádosti o propuštění z vazby vydanému samosoudcem při následné změně právní kvalifikace trestných činů vedoucí k senátnímu rozhodování.....	581
Č. 14	K předčasnosti návrhu na obnovu řízení před Ústavním soudem při jeho podání před rozhodnutím mezinárodního soudu o spravedlivém zadostiučinění	587
Č. 15	K ústavně konformní interpretaci obecných soudů v otázce úhrady dluhu ze smlouvy o zápůjčce nekontrahujícím manželem	591
Č. 16	K náhradě nákladů občanského soudního řízení	597
Č. 17	K žalobě proti nečinnosti správního orgánu	607
Č. 18	K dodržení zásady zákazu překvapivého rozhodnutí v odvolacím řízení	611
Č. 19	K hodnocení důkazů a procesním postupům v trestním řízení ..	617
Č. 20	K žalobě o zaplacení regulačního poplatku za lůžkovou péči podané nemocnicí po zrušení ustanovení zákona upravujícího tento poplatek Ústavním soudem.....	625
Č. 21	K ústavněprávnímu posuzování postupu obecných soudů při dokazování a hodnocení důkazů v trestním řízení Ke znakům skutkové podstaty trestného činu těžkého ublížení na zdraví	631

III. Stanoviska

Stanovisko pléna Ústavního soudu č. 42/15.....	637
--	-----

OBSAH

Systematický rejstřík nálezů	654
Systematický rejstřík uveřejněných usnesení	656
Stanoviska pléna	657
Věcný rejstřík	658

ČASTO POUŽÍVANÉ ZKRATKY

Ústava

Ústava České republiky (ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., ve znění pozdějších ústavních zákonů)

Listina

Listina základních práv a svobod (usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.)

Úmluva

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.), ve znění pozdějších protokolů

nový občanský zákoník

zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

obč. zák.

zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

o. s. ř.

zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

s. ř. s.

zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů

tr. zák.

zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

tr. zákoník

zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

tr. ř., tr. řád

zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

ESLP

Evropský soud pro lidská práva

ČASTO POUŽÍVANÉ ZKRATKY

Sbírka rozhodnutí

Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu

SbNU

Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu citovaná podle elektronické databáze rozhodnutí Ústavního soudu (<http://nalus.usoud.cz>), např.: N 172/42 SbNU 519 = Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 42, nález č. 172, str. 519

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

1. Ústava České republiky (ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., ve znění pozdějších ústavních zákonů)

- čl. 1 – N. č. 181, 183, 187, 191, 208, 212, 214 až 216, 220
usn. č. 15, 18, 20
- čl. 2 – N. č. 179, 187, 197, 216
usn. č. 18
- čl. 4 – N. č. 180 až 182, 185, 188, 192, 198, 200, 202, 203, 206, 218
- čl. 7 – N. č. 185
- čl. 10 – N. č. 185, 217
- čl. 79 – N. č. 204
- čl. 81 – N. č. 196, 218
usn. č. 19
- čl. 82 – N. č. 190, 196, 210
- čl. 83 – N. č. 180 až 182, 185, 188, 190, 192 až 195, 197, 198, 200, 205 až 208, 210, 212, 213, 216 až 218, 221
usn. č. 13, 15 až 19, 21
st. č. 42/15
- čl. 87 – N. č. 179, 180, 189, 192, 194, 195, 197, 200, 201, 203, 205 až 210, 219
usn. č. 15
- čl. 88 – N. č. 197
st. č. 42/15
- čl. 89 – N. č. 181, 191, 199, 201, 209, 211
- čl. 90 – N. č. 179, 180, 188, 206 až 208, 218
usn. č. 15, 19
- čl. 91 – N. č. 182, 203, 206, 207, 216
usn. č. 15
- čl. 92 – N. č. 207
- čl. 94 – N. č. 202
- čl. 95 – N. č. 197, 202, 208
- čl. 96 – N. č. 179
usn. č. 17

2. Listina základních práv a svobod (usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.)

- čl. 1 – N. č. 182, 201, 204, 209, 212, 216
- čl. 2 – N. č. 179, 184, 187, 197, 204, 212, 215, 216, 220
usn. č. 18
- čl. 3 – N. č. 182, 204

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

- čl. 4 – N. č. 179, 204, 208, 212, 214
usn. č. 20
- čl. 6 – N. č. 203, 212
- čl. 7 – N. č. 191, 203, 212, 220
- čl. 8 – N. č. 210, 212, 216
usn. č. 13, 19, 21
- čl. 9 – N. č. 216
- čl. 10 – N. č. 180, 184, 193, 197, 212, 214, 216, 217, 221
usn. č. 19
- čl. 11 – N. č. 179, 185, 187, 189, 208, 211, 215, 217, 219, 220
usn. č. 15, 16, 20
- čl. 12 – N. č. 215
- čl. 15 – N. č. 220
- čl. 16 – N. č. 220
- čl. 21 – N. č. 196
- čl. 22 – N. č. 196
- čl. 26 – N. č. 204, 205
- čl. 28 – N. č. 204, 216
- čl. 31 – N. č. 203, 204, 213, 220
- čl. 32 – N. č. 193, 197, 214, 217, 220 až 222
- čl. 35 – N. č. 185
- čl. 36 – N. č. 179 až 190, 192 až 196, 198 až 203, 205 až 214, 216 až 222
usn. č. 13, 15 až 21
- čl. 37 – N. č. 179, 188, 195, 214
usn. č. 16, 19, 21
- čl. 38 – N. č. 179, 187, 189, 193, 194, 202, 203, 209, 212
usn. č. 13, 18, 21
- čl. 39 – usn. č. 21
- čl. 40 – N. č. 183, 194, 210
usn. č. 19, 21
- čl. 41 – N. č. 204
- čl. 42 – N. č. 216

3. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb.)

- čl. 9 – N. č. 212
- čl. 14 – N. č. 181
usn. č. 19
- čl. 18 – N. č. 220
- čl. 25 – N. č. 196

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

4. Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb.)

čl. 6 – N. č. 205

5. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.), ve znění pozdějších protokolů

čl. 3 – N. č. 191, 203

čl. 4 – N. č. 216

čl. 5 – N. č. 201, 210, 212, 216

usn. č. 13

čl. 6 – N. č. 179 až 182, 185, 187, 189, 192, 196, 200, 201, 203, 205, 212, 218, 219

usn. č. 13, 19

čl. 8 – N. č. 184, 193, 197, 212, 215, 221

čl. 9 – N. č. 220

čl. 12 – N. č. 197

čl. 13 – N. č. 191, 202, 219

čl. 14 – N. č. 182, 197

čl. 41 – usn. č. 14

čl. 44 – usn. č. 14

Dodatkový protokol

čl. 1 – N. č. 179, 187

usn. č. 14, 20

Protokol č. 7

čl. 4 – N. č. 183

6. Úmluva o právech dítěte (sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.)

čl. 2 – N. č. 193

čl. 3 – N. č. 193, 197, 217, 222

čl. 5 – N. č. 202

čl. 7 – N. č. 193

čl. 12 – N. č. 184, 193

čl. 27 – N. č. 217

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

7. Listina základních práv Evropské unie (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 111/2009 Sb. m. s.)

N. č. 216

čl. 10 – N. č. 220

čl. 21 – N. č. 182

čl. 47 – N. č. 179

8. Všeobecná deklarace lidských práv z 10. 12. 1948¹⁾

čl. 8 – N. č. 181

čl. 10 – N. č. 181

čl. 18 – N. č. 220

9. Úmluva o přístupu k informacím, účasti veřejnosti na rozhodování a přístupu k právní ochraně v záležitostech životního prostředí (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 124/2004 Sb. m. s.)

čl. 2 – N. č. 185

čl. 6 – N. č. 185

čl. 9 – N. č. 185

10. Evropská úmluva o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 9/1996 Sb.)

čl. 1 – N. č. 191

11. Evropská úmluva o výkonu práv dětí (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 54/2001 Sb. m. s.)

čl. 3 – N. č. 193

12. Evropská úmluva o osvojení dětí (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 132/2000 Sb. m. s.)

čl. 10 – N. č. 197

13. Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 43/2000 Sb. m. s.)

N. č. 197

¹⁾ Všeobecná deklarace lidských práv nebyla sice ratifikována a vyhlášena ve Sbírce zákonů, je však považována za součást obecného mezinárodního práva a Česká republika se k jejím zásadám hlásí.

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

14. Úmluva o nucené nebo povinné práci (č. 29) – (sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 506/1990 Sb.)
čl. 2 – N. č. 216
15. Úmluva Organizace spojených národů proti nadnárodnímu organizovanému zločinu (č. 75/2013 Sb. m. s.)
N. č. 216
16. Protokol o předcházení, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zejména se ženami a dětmi, doplňující Úmluvu Organizace spojených národů proti nadnárodnímu organizovanému zločinu (č. 18/2015 Sb. m. s.)
N. č. 216
17. Zákon Parlamentu České republiky č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 179 až 222
usn. č. 13 až 21
st. č. 42/15
18. Zákon Parlamentu České republiky č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
N. č. 184, 185, 193, 197, 208, 211, 214, 217, 221, 222
usn. č. 15
19. Zákon Národního shromáždění č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 180, 188, 197, 208, 211, 214, 218, 220, 221
20. Zákon Národního shromáždění č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 179, 180, 182, 186, 189, 190, 195, 198 až 200, 202, 205 až 209, 213, 218, 221, 222
usn. č. 15, 16, 18
st. č. 42/15
21. Zákon Parlamentu České republiky č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 184, 222

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

22. Zákon Parlamentu České republiky č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 185, 191, 196
usn. č. 17
st. č. 42/15
23. Zákon Národního shromáždění č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 197, 217
24. Zákon Národního shromáždění č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 206
25. Zákon Parlamentu České republiky č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 189, 208
26. Zákon Parlamentu České republiky č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 183, 194, 210, 212, 215, 216
usn. č. 13, 19, 21
27. Zákon Národního shromáždění č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 183, 187, 194, 203, 216, 219, 221
28. Zákon Národního shromáždění č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 181, 183, 187, 190 až 192, 200 až 203, 210, 212 až 216, 219
usn. č. 13, 19
st. č. 42/15
29. Zákon Národního shromáždění č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 181

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

30. Zákon Parlamentu České republiky č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění zákona č. 77/2015 Sb.
N. č. 183, 216
31. Zákon Parlamentu České republiky č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 203
32. Zákon České národní rady č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 220
33. Zákon Parlamentu České republiky č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 191, 222
usn. č. 17
34. Zákon Parlamentu České republiky č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 210
35. Zákon Parlamentu České republiky č. 22/2004 Sb., o místním referendu a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 196
36. Zákon Parlamentu České republiky č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 191, 216
37. Zákon Federálního shromáždění č. 491/1991 Sb., o organizaci Ústavního soudu České a Slovenské Federativní Republiky a o řízení před ním
st. č. 42/15

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

38. Zákon Parlamentu České republiky č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů N. č. 202, 210, 211
39. Zákon Parlamentu České republiky č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů N. č. 191
40. Zákon Parlamentu České republiky č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů N. č. 182
41. Zákon Parlamentu České republiky č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů N. č. 210 st. č. 42/15
42. Zákon Parlamentu České republiky č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu, ve znění pozdějších předpisů N. č. 181
43. Zákon Federálního shromáždění č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, ve znění pozdějších předpisů N. č. 181, 201
44. Zákon Federálního shromáždění č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, ve znění pozdějších předpisů usn. č. 18
45. Zákon Federálního shromáždění č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů N. č. 206
46. Zákon Parlamentu České republiky č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, ve znění pozdějších předpisů usn. č. 20

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

47. Zákon Parlamentu České republiky č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí (katastrální zákon), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 211
48. Zákon Federálního shromáždění č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 211
49. Zákon Parlamentu České republiky č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 182
50. Zákon Parlamentu České republiky č. 251/2005 Sb., o inspekci práce, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 182
51. Zákon Parlamentu České republiky č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 182, 205, 210
52. Zákon Národního shromáždění č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 202
53. Zákon Parlamentu České republiky č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 204
usn. č. 20
54. Zákon Parlamentu České republiky č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 204, 220

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

55. Zákon Parlamentu České republiky č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 220
56. Zákon Parlamentu České republiky č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 182, 210
57. Zákon Parlamentu České republiky č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 222
58. Zákon Parlamentu České republiky č. 131/2002 Sb., o rozhodování některých kompetenčních sporů
N. č. 222
59. Zákon Parlamentu České republiky č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů (zákon o evidenci obyvatel), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 179
60. Zákon Federálního shromáždění č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 185
61. Zákon Parlamentu České republiky č. 280/2009 Sb., daňový řád, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 188
usn. č. 17
62. Zákon České národní rady č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 188
63. Zákon Parlamentu České republiky č. 353/2003 Sb., o spotřebních daních, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 188

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

64. Zákon Parlamentu České republiky č. 254/2004 Sb., o omezení plateb v hotovosti a o změně zákona č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 218
65. Zákon České národní rady č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 213
66. Zákon České národní rady č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 185
67. Zákon Parlamentu České republiky č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 188, 201, 208, 212, 220
68. Zákon Parlamentu České republiky č. 111/1994 Sb., o silniční dopravě, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 197
69. Zákon Parlamentu České republiky č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 213
70. Zákon Parlamentu České republiky č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů (zákon o silničním provozu), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 214
71. Zákon Národního shromáždění č. 286/1948 Sb., o národní bezpečnosti, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 181

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

72. Nařízení vlády č. 564/2006 Sb., o platových poměrech zaměstnanců ve veřejných službách a správě, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 204
73. Vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 324/2014 Sb., o stanovení hodnot bodu, výše úhrad hrazených služeb a regulačních omezení pro rok 2015
N. č. 204
74. Vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 428/2013 Sb., o stanovení hodnot bodu, výše úhrad hrazených služeb a regulačních omezení pro rok 2014
N. č. 204
75. Vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 475/2012 Sb., o stanovení hodnot bodu, výše úhrad hrazených služeb a regulačních omezení pro rok 2013
N. č. 204
76. Vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 425/2011 Sb., o stanovení hodnot bodu, výše úhrad zdravotní péče hrazené z veřejného zdravotního pojištění a regulačních omezení objemu poskytnuté zdravotní péče hrazené z veřejného zdravotního pojištění pro rok 2012
N. č. 204
77. Vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 396/2010 Sb., o stanovení hodnot bodu, výše úhrad zdravotní péče hrazené z veřejného zdravotního pojištění a regulačních omezení objemu poskytnuté zdravotní péče hrazené z veřejného zdravotního pojištění pro rok 2011
N. č. 204
78. Vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 537/2006 Sb., o očkování proti infekčním nemocem, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 220
79. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 190, 213

I. Nálezzy

Č. 179

**K doručování písemností v občanském soudním řízení
na aktuální doručovací adresu**

Přiznání právní fikce doručení ve smyslu § 49 odst. 4 o. s. ř. u soudní písemnosti, která byla doručována nikoli na adresu určenou podle § 46b o. s. ř., je porušením práva na spravedlivý proces, garantovaného čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – IV. senátu složeného z předsedy senátu Tomáše Lichovníka a soudců Vladimíra Sládečka a Pavla Rychetského – ze dne 1. října 2015 sp. zn. IV. ÚS 883/15 ve věci ústavní stížnosti Bc. Heleny Běčákové, zastoupené JUDr. Ing. Ondřejem Kubátem, advokátem, se sídlem Korunní 2569/108, Praha 10, proti rozsudku Okresního soudu v Liberci č. j. 25 C 283/2009-31 ze dne 10. srpna 2011, kterým bylo stěžovatelce uloženo zaplatit vedlejší účastnici částku 549 Kč s úrokem z prodlení a na náhradě nákladů řízení částku 6 669 Kč, za účasti Okresního soudu v Liberci jako účastníka řízení a společností Kooperativa pojišťovna, a. s., Vienna Insurance Group, se sídlem Templová 747/5, Praha 1, IČO 47116617, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. **Rozsudkem Okresního soudu v Liberci č. j. 25 C 283/2009-31 ze dne 10. srpna 2011 bylo zasaženo do práva stěžovatelky na spravedlivý proces, garantovaného čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.**

II. **Rozsudek Okresního soudu v Liberci č. j. 25 C 283/2009-31 ze dne 10. srpna 2011 se proto ruší.**

Odůvodnění**I.**

Ústavnímu soudu byl dne 25. března 2015 doručen návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti ve smyslu § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, jehož prostřednictvím usilovala stěžovatelka o zrušení v záhlaví označeného rozhodnutí Okresního soudu v Liberci s odůvodněním, že jím byla porušena její základní práva, garantovaná v čl. 2 odst. 4, čl. 90, čl. 96 odst. 1 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“),

čl. 2 odst. 3, čl. 4 odst. 1, čl. 11 odst. 1, čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), čl. 1 odst. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě a čl. 47 Listiny základních práv Evropské unie.

Z přiloženého spisového materiálu se podává, že společnost Kooperativa pojišťovna, a. s., Vienna Insurance Group, (dále jen „vedlejší účastnice“) se žalobou, vedenou u Okresního soudu v Liberci (dále též „okresní soud“) pod sp. zn. 25 C 283/2009, domáhala na stěžovatelce zaplacení částky 549 Kč s příslušenstvím z titulu dlužného pojistného. Okresní soud vydal ve věci platební rozkaz č. j. 52 Ro 1796/2008-11 ze dne 6. ledna 2009, který byl v červenci téhož roku zrušen, neboť se jej nepodařilo stěžovatelce doručit. Zásilku odeslanou na adresu stěžovatelky X, uvedenou v žalobě, jež současně korespondovala s adresou jejího trvalého pobytu dle výpisu z centrální evidence obyvatel ze dne 19. března 2009, doručující orgán vrátil soudu, přičemž jako důvod uvedl „neoznačeno“. Okresní soud se snažil platební rozkaz doručit i na další adresy stěžovatelky zjištěné z rejstříku ISAS, mimo jiné i na adresu Z., ze které se zásilka v jednom případě vrátila jako nevyzvednutá, ve druhém případě byla doslána na jinou adresu, kde zůstala opět nevyzvednuta. Poslední prověření trvalého pobytu stěžovatelky okresní soud provedl dne 4. září 2009, kdy dle výpisu z centrální evidence obyvatel stěžovatelka měla hlášen pobyt stále na adrese X.

Okresní soud poté usnesením č. j. 25 C 283/2009-27 ze dne 13. dubna 2011 vyzval účastníky řízení, aby se ve lhůtě 7 dnů od doručení usnesení vyjádřili, zda souhlasí s rozhodnutím věci bez nařízení jednání, přičemž je upozornil, že nevyjádří-li se ve stanovené lhůtě, bude soud předpokládat, že s tímto postupem souhlasí.

V návaznosti na to dne 10. srpna 2011, postupuje podle § 115a zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění rozhodném, (dále jen „o. s. ř.“), okresní soud přistoupil k vyhlášení rozsudku č. j. 25 C 283/2009-31, kterým žalobě vyhověl a stěžovatelce uložil povinnost zaplatit vedlejší účastnici částku 549 Kč s úrokem z prodlení ve výši 67 Kč (výrok I) a na náhradě nákladů řízení částku 6 669 Kč (výrok II).

Obě shora uvedené písemnosti, tj. výzvu ze dne 13. dubna 2011 i napažený rozsudek, soud stěžovatelce zaslal na adresu X, na níž však nebyla zastížena a písemnosti si ani později nevyzvedla. Okresní soud je tak považoval za doručené uplynutím lhůty 10 dnů. Jelikož stěžovatelka neměla na uvedené adrese dle sdělení doručujícího orgánu schránku ani zvonek, tj. nebylo možno zásilky vložit do adresátem užívané schránky v souladu s § 49 odst. 4 o. s. ř., byly tyto vráceny soudu a sdělení o tom vyvěšeno na úřední desce soudu.

Jak dále Ústavní soud zjistil, na podkladě rozsudku Okresního soudu v Liberci, který měl dle původně vyznačené doložky nabýt právní moci dne

23. září 2011 a vykonatelnosti dne 27. září 2011, byla nařizena exekuce na majetek stěžovatelky, a to usnesením Okresního soudu ve Vsetíně – pobočky ve Valašském Meziříčí č. j. 47 EXE 705/2012-13 ze dne 13. března 2012. K odvolání stěžovatelky Krajský soud v Ostravě usnesením č. j. 66 Co 624/2012-42 ze dne 26. září 2012 rozhodnutí soudu prvního stupně následně změnil tak, že návrh na nařízení exekuce zamítl. K tomuto kroku jej vedla skutečnost, že exekuční titul – rozsudek Okresního soudu v Liberci – dosud nenabyl právní moci a vykonatelnosti, neboť byl stěžovatelce doručován na adresu, která v té době nebyla evidována jako adresa jejího trvalého pobytu, tj. nejednalo se o adresu pro doručování, jak má na mysli ustanovení § 46b písm. a) o. s. ř., a proto u něj nemohly nastat účinky náhradního doručení podle § 49 odst. 4 o. s. ř.

S návrhem na zrušení rozsudku Okresního soudu v Liberci se stěžovatelka obrátila na Ústavní soud. V ústavní stížnosti namítla porušení svého práva na soudní ochranu a spravedlivý proces, k němuž mělo dojít rozhodnutím soudu bez nařízení jednání dle ustanovení § 115a o. s. ř., kdy k tomuto postupu nebyly z důvodu exekučním soudem popsaného pochybení při doručování písemností splněny podmínky. Stěžovatelka tak neměla možnost být účastna soudního řízení, ve kterém bylo rozhodováno o jejích právech a povinnostech a jež ve výsledku vedlo k zásahu do jejího práva na majetek. Za ústavně nesouladné označila stěžovatelka i samotné rozhodnutí okresního soudu, jehož odůvodnění podle jejího názoru nenaplnuje základní požadavky na ně kladené ustanovením § 157 odst. 4 o. s. ř. Za jedině možné, ústavně konformní v dané věci přitom stěžovatelka považovala zdůvodnění založené na skutečnosti, že bylo prokázáno nezaplacení pojistného jakožto nesplnění její povinnosti z pojistné smlouvy. Namísto toho vzal okresní soud bez dalšího za zjištěná skutková tvrzení obsažená v žalobě, čímž fakticky obrátil povinnost tvrzení a povinnost důkazní na stěžovatelku, a nedostatečně se rovněž zabýval příslušenstvím žalované pohledávky, zejména nevzal v úvahu, zda vedlejší účastníci provedená kapitalizace úroku nespovídá o tom, že na žalovanou částku byla provedena úhrada.

II.

Podle ustanovení § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu vyzval Ústavní soud účastníka řízení a vedlejší účastníky řízení, aby se k podané ústavní stížnosti vyjádřili.

Okresní soud v Liberci prostřednictvím soudce JUDr. Podholy ve svém přípisě sdělil, že při doručování usnesení č. j. 25 C 283/2009-27 ze dne 13. dubna 2011 vycházel z dosud provedených úkonů, tedy vč. zjištění místa trvalého pobytu stěžovatelky dle výpisu z centrální evidence obyvatel ze dne 4. září 2009. V této souvislosti okresní soud uvedl, že procesní

úprava nezakotvuje, jak často musí být opětovně ověřována doručovací adresa účastníka. Co se týče odůvodnění napadeného rozsudku, může být dle mínění okresního soudu označeno za stručné, ale nikoli za jsoucí v rozporu s procesní úpravou, neboť vyhovuje požadavkům § 157 odst. 4 o. s. ř., tj. obsahuje předmět řízení, závěr o skutkovém stavu i stručné právní posouzení. Prokazování negativní skutečnosti tak, jak uvádí stěžovatelka, je z hlediska teorie dokazování nesmysl. Závěrem okresní soud podotkl, že stěžovatelka ve své stížnosti neuvedla ve věci samé nic, což s ohledem na to, že Ústavní soud nevykonává abstraktní ochranu ústavnosti, znamená, že stížnost je nekonkrétní a neúplná.

Vedlejší účastnice dané možnosti nevyužila.

Stěžovatelka v replice ze dne 2. září 2015 zdůraznila povinnost obecného soudu doručovat písemnosti v občanském soudním řízení vždy na adresy uvedené v ustanovení § 46a písm. a) o. s. ř. (správně: § 46b o. s. ř.). V opačném případě se obecný soud dopustí závažného pochybení majícího za následek porušení práva na spravedlivý proces, jak se ostatně stalo v její věci. Toto pochybení nabylo navíc na intenzitě v důsledku přístupu soudu, jenž zjišťoval doručovací adresu stěžovatelky pouze jednou, a to osmnáct měsíců před doručováním rozhodné písemnosti. K opakovaně lustraci centrální evidence obyvatel pak nepřistoupil ani poté, co se jím odesílané písemnosti vrátily jako nedoručitelné. Stěžovatelka dále setrvala na svém stanovisku k odůvodnění napadeného rozhodnutí, které považuje za naprosto nedostačující, jsoucí v rozporu jak s příslušnými ustanoveními o. s. ř., tak ustálenou judikaturou Ústavního soudu, a které podle jejího názoru svědčí o nepřilíš pečlivém postupu soudu při vedení řízení, v němž bylo toto rozhodnutí vydáno. Stěžovatelka se konečně ohradila proti tvrzení okresního soudu, že podaná stížnost je nekonkrétní a neúplná, majíc za to, že pro daný případ úplným a vyčerpávajícím způsobem vyložila a doložila pochybení soudu, jímž došlo k zásahu do jejich ústavně zaručených práv.

III.

Ústavní soud se v první řadě zabýval otázkou, zda jsou splněny všechny formální náležitosti ústavní stížnosti; posuzoval, zda byla dodržena dvouměsíční lhůta pro její podání a zda je ústavní stížnost přípustná.

Kromě odvolání, jež podle § 202 odst. 2 o. s. ř. není přípustné v případech bagatelních věcí, nemohla stěžovatelka proti napadenému rozsudku podat ani žalobu pro zmatečnost. Výhrada stěžovatelky, že v důsledku nezákonného postupu soudu při doručování jednotlivých písemností nevěděla o předmětném soudním řízení, nemohla se tak ani vyjádřit k žalobě, navrhopvat důkazy ve prospěch svých tvrzení či jiným způsobem hájit svá práva, vystihuje sice tzv. zmatečnostní vadu ve smyslu § 229 odst. 3 o. s. ř., nicméně podle čl. II odst. 6 zákona č. 404/2012 Sb. se v dané věci použije

citované ustanovení ve znění účinném do 31. prosince 2012, což znamená, že předmětná námitka mohla založit přípustnost této žaloby jen tehdy, pokud by směřovala proti pravomocnému rozsudku odvolacího soudu nebo jeho pravomocnému usnesení. Z těchto důvodů shledal Ústavní soud ústavní stížnost přípustnou.

Pokud jde o otázku včasnosti, Ústavní soud považoval za rozhodný pro počátek běhu lhůty k podání ústavní stížnosti (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu, ve znění účinném od 1. ledna 2013) den, kdy byl napadený rozsudek Okresního soudu v Liberci stěžovatelce řádně, tj. v souladu se zákonem, doručen. K tomu došlo až dne 11. března 2015, o čemž svědčí doručenkou založená na č. l. 31 spisu a nepřímo též doložka právní moci a vykonatelnosti vyznačená na samotném rozhodnutí. Ústavní stížnost podaná dne 25. března 2015 byla tak zjevně stěžovatelkou uplatněna v zákoně lhůtě. Zbývá dodat, že ústavní stížnost současně splňovala i ostatní zákonem stanovené formální náležitosti.

IV.

Ústavní soud, jsa vázán hranicemi svých pravomocí dle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy, není soudem nadřazeným soudům obecným, a proto mu nepřísluší posuzovat celkovou zákonnost či správnost jejich rozhodnutí. Uvedená zásada však nemůže zastínit jeho oprávnění (a současně povinnost) zjišťovat, zda těmito rozhodnutími nebylo zasaženo do ústavně zaručených základních práv stěžovatele.

V mezích takto limitovaného přezkumu Ústavní soud posoudil naříkaný soudní akt, přičemž dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

Stěžovatelčina ústavněprávní argumentace prvotně mířila na nesprávný postup Okresního soudu v Liberci při doručování žaloby a usnesení č. j. 25 C 283/2009-27 ze dne 13. dubna 2011 obsahujícího výzvu k vyjádření, zda souhlasí s vynesemím rozhodnutí ve věci bez nařízení jednání. Jmenovitě namítala pochybení soudu při aplikaci ustanovení § 49 odst. 4 o. s. ř. způsobem, v jehož důsledku došlo k porušení jejich ústavně zaručených práv. Toto zákonné ustanovení stanoví podmínky, za nichž se při doručování písemností prostřednictvím doručujícího orgánu uplatní v občanském soudním řízení právní fikce jejich doručení v případě, že jejich adresát nebyl zastížen na adrese určené podle § 46b o. s. ř. (resp. neměl na této adrese domovní schránku).

Ústavní soud ve své rozhodovací praxi opakovaně uvedl, že smyslem jakékoliv právní fikce je umožnit, aby se za existující považovala situace, která je zjevně v rozporu s realitou a která dovoluje, aby z ní byly vyvozeny odlišné právní důsledky než ty, které by plynuly z pouhého konstatování faktu. Z tohoto důvodu představuje nástroj výjimečný, striktně určený k dosažení právní jistoty jako jednoho z hlavních ústavních postulátů

v podmínkách právního státu. Aby přitom mohla splnit svůj takto vymezený účel, musí respektovat všechny náležitosti, které s ní zákon spojuje. Jen v takovém případě je soud oprávněn její naplnění konstatovat [srov. např. nálezn sp. zn. II. ÚS 92/01 ze dne 1. října 2002 (N 115/28 SbNU 9), nálezn sp. zn. IV. ÚS 2477/12 ze dne 21. ledna 2013 (N 16/68 SbNU 223) či nálezn sp. zn. III. ÚS 272/13 ze dne 11. června 2013 (N 106/69 SbNU 733)].

Jak již bylo shora naznačeno, předpokladem pro závěr, že zásilka byla de iure doručena, i když se adresát nedozvěděl o jejím uložení, je to, že zásilka byla doručována na adresu určenou podle § 46b o. s. ř. V projednávané věci byly předmětné písemnosti stěžovatelce zasilány na její někdejší adresu X, která však nebyla v rozhodné době její adresou pro doručování dle § 46b písm. a) o. s. ř., neboť nebyla v informačním systému evidence obyvatel vedena ani jako její adresa pro doručování ve smyslu § 10b zákona č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů (zákon o evidenci obyvatel), ve znění pozdějších předpisů, ani jako aktuální adresa místa jejího trvalého pobytu. Dle výpisu z centrální evidence obyvatel ze dne 13. března 2012 (č. l. 12 spisu vedeného u Okresního soudu ve Vsetíně – pobočky ve Valašském Meziříčí sp. zn. 47 EXE 705/2012) byla totiž stěžovatelka již od 10. února 2010 hlášena k trvalému pobytu na adrese Z.

Za těchto okolností je zřejmé, že u písemností, které okresní soud doručoval stěžovatelce v roce 2011, včetně usnesení č. j. 25 C 283/2009-27 ze dne 13. dubna 2011, právní fikce jejich doručení ve smyslu § 49 odst. 4 o. s. ř. nastat nemohla. Považoval-li přesto okresní soud dotčené písemnosti za řádně doručené a založil-li na této skutečnosti svůj další procesní postup, zatížil řízení vážnou vadou, kterou nelze zhojit jinak než kasací napařeného rozhodnutí. Ústavní soud podotýká, že k porušení ústavně zaručených práv stěžovatelky by došlo bez ohledu na to, do jaké míry by bylo možno toto pochybení přičítat soudu a do jaké míry by mělo příčinu jinde, např. v činnosti doručujícího orgánu. Nelze ovšem přehlédnout, že v nyní posuzované věci to byl právě okresní soud, kdo k tomuto výsledku přispěl rozhodující měrou. Okresnímu soudu lze přisvědčit, že procesní úprava nezakotvuje, jak často musí být opětovně prověřována doručovací adresa účastníka, na druhou stranu dlužno poznamenat, že je-li naplnění právní fikce podmíněno doručením písemností na adresu pro doručování dle § 46b o. s. ř., tj. v tomto případě adresu trvalého bydliště účastníka řízení, měl by mít soud, v rámci možností, postaveno najisto, že tento stav nastal. V případě stěžovatelky se okresní soud spokojil s informací pošty o uložení zásilky, aniž by si ověřil, zda bylo skutečně doručováno na adresu jejího aktuálního bydliště vedeného v evidenci obyvatel. Výpis z evidence obyvatel, jimž soud disponoval a od jehož vyhotovení uplynulo více než 19 měsíců, požadovanou míru jistoty zjevně neposkytoval.

Z řečeného rezultuje, že pokud Okresní soud v Liberci stěžovatelce řádně nedoručil, v důsledku pochybení shora vylíčených, výzvu dle ustanovení § 115a o. s. ř. s doložkou proti nečinnosti, nemohlo dojít k nastoupení účinků zákonné fikce dle ustanovení § 101 odst. 4 o. s. ř., a tedy nebyly splněny ani zákonné předpoklady pro vydání rozhodnutí bez nařízení jednání. Okresní soud svým postupem odepřel stěžovatelce možnost předstoupit před soud, predestřit mu svá tvrzení, vyjádřit se k žalobě a předložit důkazy za účelem hájení svých práv, čímž porušil její právo na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a právo na projednání věci v její přítomnosti podle čl. 38 odst. 2 Listiny. Toto porušení ústavně zaručených práv stěžovatelky je současně natolik zásadní, že jej Ústavní soud nemohl pominout, přestože v meritu věci bylo rozhodováno o peněžitém plnění nepřevyšujícím částku 10 000 Kč. Ani u bagatelních věcí nelze totiž slevit z principů, na nichž je založen spravedlivý proces.

Ústavní soud proto podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl ústavní stížnosti a napadený rozsudek Okresního soudu v Liberci č. j. 25 C 283/2009-31 ze dne 10. srpna 2011 podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) citovaného zákona zrušil. Ústavní soud takto rozhodl bez nařízení ústního jednání (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

V dalším řízení bude mít Okresní soud v Liberci prostor pro nové posouzení věci, což se nezbytně promítne do odůvodnění jeho rozhodnutí, Ústavní soud tak považoval za předčasné se zabývat námitkami stěžovatelky týkajícími se obsahové stránky napadeného soudního aktu.

Č. 180

K náležitému odůvodnění usnesení o odmítnutí dovolání

1. Z ústavního pořádku a ani z judikatury Evropského soudu pro lidská práva nevyplývá nárok na podání mimořádného opravného prostředku. Jsou-li však tyto prostředky právním řádem připuštěny, nemůže se rozhodování o nich ocitnout mimo ústavní rámec ochrany základních práv jednotlivce, především práva na spravedlivý proces. Rovněž odůvodnění usnesení Nejvyššího soudu odmítající podané dovolání pro nepřipustnost proto musí splňovat požadavky předvídatelnosti a srozumitelnosti, kdy z něj musí být dostatečně patrné, na základě jakých důvodů dospěl k závěru o jeho nepřipustnosti.

2. To neznamená, že takové odůvodnění má být podrobné či obsáhlé, jelikož podle ustanovení § 243f odst. 3 o. s. ř. platí, že v odmítacím usnesení soud „stručně uvede, proč je dovolání opožděné, nepřipustné nebo trpí vadami, jež brání pokračování v dovolacím řízení“. Postačuje proto stručné vysvětlení, z jakého důvodu se soud nebude zabývat dovoláním meritorně. Toto vysvětlení se však nesmí omezit na pouhou citaci zákona, případně doplněnou odkazem na některé judikáty, obsahující však toliko obecný výklad přípustnosti dovolání bez jakéhokoliv náznaku individualizace na projednávaný případ. Rozhodovací činnost soudů totiž spočívá v interpretaci a aplikaci právních norem a jedná se i o určitou formu komunikace mezi soudem na straně jedné, vykonávajícím veřejnou službu, a účastníky řízení a koneckonců i celou veřejností na straně druhé. Pokud by se však rozhodnutí soudu omezovalo pouze na odkaz na zákonnou úpravu a apodiktické konstatování, že podaný mimořádný opravný prostředek je nepřipustný, došlo by k nežádoucí situaci, kdy soud vlastně zcela pomine svoji povinnost transparentně a srozumitelně vykládat právo, neboť je vlastně pouze aplikuje. Tím se však zcela vyhýbá zmíněné komunikaci s účastníky řízení a namísto toho se staví do pozice vrchnostenského orgánu, který si je sice dobře vědom, jak správně rozhodnout, nicméně necítí potřebu to sdělovat někomu jinému. Takovýto postoj se však zcela vymyká podstatě soudní moci, kterou je podle Ústavy především ochrana základních práv a svobod (čl. 4), a také jejím funkcím, k nimž patří především povinnost soudů poskytovat ochranu právům zákonem stanoveným způsobem (čl. 90 Ústavy).

Nález

Ústavního soudu – II. senátu složeného z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka – ze dne 1. října 2015 sp. zn. II. ÚS 1257/15 ve věci ústavní stížnosti

Mgr. Radomila Štumpy, zastoupeného JUDr. Františkem Vyskočilem, Ph.D., advokátem, se sídlem Voršílská 10, Praha 1, proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 22. 2. 2013 č. j. 37 C 136/2011-183 a proti rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 1. 4. 2014 č. j. 1 Co 309/2013-218, jimiž byla zamítnuta stěžovatelova žaloba na ochranu osobnosti související se skončením jeho pracovního poměru u vedlejšího účastníka, a proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 2. 2015 č. j. 30 Cdo 3871/2014-240, kterým bylo odmítnuto stěžovatelovo dovolání, za účasti Městského soudu v Praze, Vrchního soudu v Praze a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení a GE Money Bank, a. s., se sídlem Vyskočilova 1422/1a, Praha 4 – Michle, zastoupené Mgr. Lucíí Tonikovou, advokátkou, se sídlem Haštalská 27, Praha 1, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 18. 2. 2015 č. j. 30 Cdo 3871/2014-240 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto rozhodnutí se proto ruší.

III. Ve zbývajících částech se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a průběh předchozího řízení

1. Ústavní stížností doručenou Ústavnímu soudu dne 29. 4. 2015 se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví citovaných rozhodnutí obecných soudů, neboť má za to, že jimi bylo porušeno jeho základní právo na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a právo na osobní čest a dobrou pověst ve smyslu čl. 10 Listiny.

2. Z ústavní stížnosti a vyžádaného soudního spisu zjistil Ústavní soud následující skutečnosti.

3. Žalobou na ochranu osobnosti podanou k Městskému soudu v Praze se stěžovatel domáhal po žalované – GE Money Bank, a. s., (dále jen „vedlejší účastník“) omluvy za způsob, jakým s ním bylo zacházeno při ukončení pracovního poměru dohodou. Stěžovatel byl přesvědčen, že jednáním vedlejšího účastníka na pracovišti, následujícím po ukončení pracovního poměru, došlo k neoprávněnému zásahu do jeho práva na ochranu cti, důstojnosti a dobré pověsti, přičemž toto jednání mělo vliv také na jeho další profesní život.

4. Rozsudkem napadeným nyní projednávanou ústavní stížností městský soud žalobu stěžovatele zamítl, neboť shledal, že v jednání vedlejšího účastníka nelze spatřovat neoprávněný zásah do práva na ochranu

osobnosti ve smyslu ustanovení § 13 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v tehdy platném znění, (dále jen „občanský zákoník“), byt městský soud uznal, že okolnosti odchodu stěžovatele z dotčeného pracovního poměru byly dramatické a nedůstojné, a to nejenom subjektivně z pohledu stěžovatele, nýbrž též objektivně (tak, jak je vnímalo okolí), a přisvědčil stěžovateli, že jednání vedlejšího účastníka mělo i na jeho budoucnost velmi negativní následek.

5. Vrchní soud v Praze k odvolání stěžovatele zčásti zrušil rozsudek soudu prvního stupně a v této části řízení zastavil, ve zbytku pak rozsudek městského soudu potvrdil. V odůvodnění soud uvedl, že městský soud sice postupoval správně, pokud žalobu stěžovatele zamítl, zároveň však odmítl jeho závěry, že by okolnosti odchodu stěžovatele z pracovního poměru byly nedůstojné a dramatické a že chování vedlejšího účastníka bylo nevhodné.

6. Nejvyšší soud dovolání stěžovatele pro nepřipustnost odmítl, když po provedené citaci ustanovení § 236 odst. 1, § 237 a 241a občanského soudního řádu toliko uvedl, že dovolání stěžovatele v posuzované věci není způsobilé založit pozitivní úvahu o přípustnosti dovolání, neboť i přes relativní obsáhlost dovolání neformuluje takovou právní otázku, která by nebyla podřaditelná pod řešení, která dosavadní judikatura dovolacího soudu nabízí při řešení sporů podle ustanovení § 13 občanského zákoníku.

II. Argumentace stěžovatele

7. Uvedená rozhodnutí obecných soudů zasáhla dle stěžovatele do jeho shora uvedených základních práv a svobod.

8. Stěžovatel nejprve rozporuje napadené usnesení Nejvyššího soudu, z něhož prý nelze vůbec zjistit, z jakého důvodu stěžovatelem vznesená právní otázka [„zda neobvyklý a nerovný (nepředvídatelný a do té doby nepoužitý) postup při předávání pracoviště, vyklízení osobních věcí z pracovního místa, opouštění prostor zaměstnavatele a zamezení možnosti užití osobních dat v elektronických prostředcích zaměstnavatele, prováděný ihned po ukončení pracovního poměru veřejně (před jinými zaměstnanci majícími srovnání s předchozími postupy následujícími po ukončení pracovního poměru), je způsobilý zasáhnout do práva na ochranu osobnosti osoby, se kterou byl pracovní poměr ukončen, především pak do jejího práva na ochranu cti, důstojnosti a dobré pověsti“] nesplňuje předpoklady přípustnosti dovolání, případně jaká jsou řešení této otázky podle judikatury Nejvyššího soudu (odůvodnění napadeného rozhodnutí totiž žádnou dosavadní judikaturu tohoto soudu necituje).

9. Dále stěžovatel odmítá meritorní posouzení jeho žaloby, kdy dle jeho názoru soudy k věci přistupovaly jako ke sporu o důvodu rozvázání pracovního poměru a z tohoto pohledu hodnotily přiměřenost postupu vedlejšího účastníka. Stěžovatel však napadal především způsob, jakým se

vedlejší účastník choval po ukončení pracovního poměru, kdy byl „spekulárně vyprovozen“ z místa pracoviště, přestože takto vedlejší účastník nepostupoval standardně (ve vztahu k vlastním zvyklostem a obvyklým postupům při ukončení pracovního poměru zaměstnanců na srovnatelné pozici se srovnatelným přístupem k důvěrným informacím, jako měl stěžovatel). Zde stěžovatel zdůrazňuje, že bankovníctví je v České republice specifický, malý a přehledný trh, kde každý zná každého a informace putují velmi rychle, protože se tak stalo i v případě nedůvodného způsobu ukončení jeho pracovního poměru, kdy následkem bylo, že se stal v bankovníctví nezaměstnatelným.

III. Vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka řízení

10. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil Městský soud v Praze, Vrchní soud v Praze a Nejvyšší soud a také vedlejší účastník.

11. Městský soud se v podrobnostech plně odvolal na odůvodnění nyní napadeného rozsudku sp. zn. 37 C 136/2011.

12. Vrchní soud sdělil, že k porušení žádného z ústavně zaručených práv stěžovatele napadeným rozhodnutím odvolacího soudu nedošlo, neboť nebyl prokázán neoprávněný zásah do osobnostních práv stěžovatele a v důsledku toho ani odpovědnost vedlejšího účastníka. Zcela přitom odkázal na odůvodnění napadeného rozsudku.

13. Nejvyšší soud odkázal především na obsah napadeného rozhodnutí, přičemž uvedl, že se nedomnívá, že by jím byla zasažena ústavně zaručená práva stěžovatele. Dodal přitom, že stěžovatelem v dovolání vymezená otázka (viz výše) je podřaditelná pod režim konstantní aplikace ustanovení § 11 a násl. občanského zákoníku a s tím spojené ustálené a četné judikatury Nejvyššího soudu, kdy pro posouzení v daném případě byly rozhodné konkrétní skutkové okolnosti projednávaného případu. Nelze proto dovodovat, že otázka hmotného nebo procesního práva nebyla v rozhodování dovolacího soudu dosud vyřešena a že by z tohoto důvodu byly naplněny procesním předpisem stanovené předpoklady přípustnosti dovolání.

14. Vedlejší účastník ve svém vyjádření uvedl, že právo na osobní čest a dobrou pověst a ani právo na soudní ochranu stěžovatele nebyly napadenými rozhodnutími dotčeny, natož porušeny, neboť jeho postup při ukončení pracovního poměru a po podpisu dohody o rozvázání pracovního poměru se stěžovatelem byl v souladu s právním řádem, a vedlejší účastník tak svým jednáním nemohl nijak neoprávněně zasáhnout do osobnostních práv stěžovatele (předpoklad dle ustanovení § 13 občanského zákoníku tak nebyl naplněn). Vedlejší účastník nesouhlasí ani s názorem stěžovatele, že by postupem Nejvyššího soudu při vyřízení stěžovatelova dovolání bylo porušeno právo stěžovatele dle čl. 36 odst. 1 Listiny. Dle jeho názoru je totiž zřejmé, že jinými řešeními sporů podle ustanovení § 13 občanského

zákoníku, pod které je možné stěžovatelem formulovanou otázku podřadit, jsou myšlena veškerá řešení založená na právním názoru, že „občanskoprávní ochrana osobnosti fyzické osoby podle zmíněného ustanovení přichází v úvahu pouze u zásahů do osobnosti fyzické osoby chráněné všeobecným osobnostním právem, které je třeba kvalifikovat jako neoprávněné (protiprávní). Neoprávněným je takový zásah do osobnosti fyzické osoby, který je v rozporu s objektivním právem, tj. s právním řádem“ (viz např. rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 3219/2009, sp. zn. 30 Cdo 5352/2008, sp. zn. 30 Cdo 2072/2007, sp. zn. 30 Cdo 1286/2005, sp. zn. 30 Cdo 2218/2006). Právo na spravedlivý proces, jehož porušení se stěžovatel dovolává, přitom neznamená, že je stěžovateli zaručeno právo na rozhodnutí odpovídající jeho názoru, ale že je mu zajištěno právo na spravedlivé soudní řízení, v němž se uplatňují všechny zásady správného soudního rozhodování podle zákona a v souladu s ústavními principy. Stěžovatel takto měl a využil možnosti uplatnit v řízení u příslušných soudů všechny procesní prostředky k obraně svého práva, přičemž skutečnost, že obecné soudy svá rozhodnutí opřely (po provedeném dokazování) o právní názor (v souladu se zásadou nezávislosti soudů), se kterým se stěžovatel neztotožňuje, nemůže znamenat, že bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces. S většinou argumentů stěžovatele se přitom dle vedlejšího účastníka obecné soudy vypořádaly již v nyní napadených rozhodnutích.

IV. Splnění podmínek řízení

15. Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 *a contrario* zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „zákon o Ústavním soudu“), byla podána včas (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu) a splňuje ostatní náležitosti vyžadované zákonem [§ 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

V. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

16. Po prostudování ústavní stížnosti, vyžádaného spisu a vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

17. Úkolem Ústavního soudu je v řízení o ústavní stížnosti jen ochrana ústavnosti, a nikoliv „běžné“ zákonosti [čl. 83, čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky, dále jen „Ústava“]. Není proto povolán k přezkumu aplikace podústavního práva a může tak činit jen tehdy, jestliže současně shledá porušení základního práva či svobody, protože základní práva a svobody vymezují nejen rámec normativního obsahu aplikovaných právních norem, nýbrž také rámec jejich ústavně konformní interpretace a aplikace. Interpretace zákonných a podzákonných právních norem, která nešetří základní práva v co nejvyšší míře, při současném dodržení účelu

aplikovaných právních norem, anebo interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, pak znamenají porušení základního práva či svobody.

18. V případě nyní projednávané ústavní stížnosti Ústavní soud nejprve považuje za nezbytné zhodnotit stěžovatelovu námitku, zda postupem Nejvyššího soudu (resp. způsobem odůvodnění jeho napadeného usnesení) nedošlo k zásahu do stěžovatelova práva na spravedlivý proces. Ze zásady subsidiarity ústavní stížnosti a minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti obecných soudů totiž plyne, že pokud Ústavní soud shledá, že napadené usnesení Nejvyššího soudu, kterým byl odmítnut mimořádný opravný prostředek, a podle tvrzení stěžovatele tak došlo k odepření přístupu k soudu, z ústavněprávního hlediska neobstojí, otevře jeho zrušením procesní prostor pro vydání nového rozhodnutí Nejvyššího soudu, které se jím tentokrát bude zabývat věcně.

19. Ústavní soud konstatuje, že právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny je porušeno, pokud je komukoliv upřena možnost domáhat se svého práva u nezávislého a nestranného soudu, popř. pokud soud odmítá jednat a rozhodovat o podaném návrhu, eventuálně pokud zůstává v řízení bez zákonného důvodu nečinný. Do rozhodovací činnosti obecných soudů však může Ústavní soud derogačním způsobem – pamětliv povinnosti své zdrženlivosti plynoucí z jeho úkolu ochrany toliko ústavnosti, a nikoliv běžné zákonnosti – zasáhnout pouze tehdy, pokud právní závěry obecných soudů jsou v příkrém nesouladu se skutkovými zjištěními nebo z nich v žádné možné interpretaci odůvodnění nevyplývají nebo pokud porušení některé z norem podústavního práva v důsledku svévole (např. nerespektováním kogentní normy) anebo v důsledku interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (např. uplatněním přepjatého formalismu při aplikaci práva), zakládá porušení základního práva nebo svobody.

20. S ohledem na konkrétní okolnosti nyní řešené věci Ústavní soud považuje za nutné nejprve připomenout, že z ústavního pořádku České republiky a ani z judikatury Evropského soudu pro lidská práva (srov. např. rozsudek ze dne 17. 1. 1970 ve věci *Delcourt proti Belgii*, stížnost č. 2689/65) nevyplývá nárok na podání dovolání či jiného mimořádného opravného prostředku. Pokud by proto tzv. mimořádné opravné prostředky nebyly připuštěny vůbec, zřejmě by taková úprava i z pohledu ústavněprávního obstála. Na druhé straně, jsou-li mimořádné opravné prostředky právním řádem připuštěny, nemůže se rozhodování o nich ocitnout mimo ústavní rámec ochrany základních práv jednotlivce, tzn. především práva na spravedlivý proces [viz nálezy sp. zn. Pl. ÚS 1/03 ze dne 11. 2. 2004 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.)].

21. Jedním z principů představujících součást práva na řádný a spravedlivý proces a vylučujících libovůli v rozhodování je povinnost obecného soudu, tedy i soudu dovolacího, aby své rozhodnutí odůvodnil tak, aby z něho byly patrné konkrétní důvody, které jej vedly k vyřčeným právním závěrům, tj. v nyní posuzovaném případě k odmítnutí stěžovatelova dovolání pro nepřipustnost. Jakkoliv v těchto případech ustanovení § 243f odst. 3 věty první občanského soudního řádu představuje výjimku z ustanovení § 157 odst. 2 a § 169 odst. 4 citovaného zákona, neboť se předpokládá pouze stručný popis důvodů rozhodnutí bez nutnosti reprodukčního popisu dosavadního průběhu řízení či obsáhlé argumentace k důvodům rozhodnutí, nadále i z tohoto stručného odůvodnění musí být patrné, na základě jakých skutečností (právních či skutkových) dospěl dovolací soud k vysloveným závěrům.

22. Evropský soud pro lidská práva judikoval, že pokud se stát rozhodne umožnit účastníkům řízení obrátit se na Nejvyšší soud, požívá při stanovení podmínek přijatelnosti takového opravného prostředku a řízení o něm určitého prostoru pro vlastní uvážení. Jestliže tedy vnitrostátní právo umožňuje odmítnout opravný prostředek z toho důvodu, že nevyvolává žádnou významnou právní otázku a nemá dostatečnou naději na úspěch, může stačit, pokud se daný soud omezí na odkaz na ustanovení zákona, které mu takový postup umožňuje, aniž by uvedl podrobnější argumenty (viz částečné rozhodnutí ze dne 20. 3. 2007 ve věci *Vokoun proti České republice*, stížnost č. 20728/05, nebo rozhodnutí ze dne 19. 1. 2010 ve věci *Nersesyan proti Arménii*, stížnost č. 15371/07).

23. Zároveň je však nutno připomenout judikaturu Ústavního soudu, dle níž má-li být splněn jeden z účelů soudní jurisdikce, totiž požadavek (mimo jiné) výchovy k zachování zákona a k úctě k právům spoluobčanů (viz § 1 občanského soudního řádu), je zcela nezbytné, aby rozhodnutí obecných soudů nejen odpovídala zákonu v meritu věci a byla vydávána za plného respektu k procesním normám, ale aby také odůvodnění vydaných rozhodnutí ve vztahu k zmíněnému účelu odpovídalo kritériím daným ustanovením § 157 odst. 2 in fine, odst. 3 občanského soudního řádu, neboť jen věcně správná (zákonu zcela odpovídající) rozhodnutí a náležitě, tj. zákonem vyžadovaným způsobem odůvodněná rozhodnutí naplňují – jako neoddělitelná součást „stanoveného postupu“ – ústavní kritéria plynoucí z Listiny (čl. 36 odst. 1). Obdobně jako ve skutkové oblasti, i v oblasti nedostatečně vyložené a zdůvodněné právní argumentace nastávají obdobné následky vedoucí k neúplnosti a zejména k nepřesvědčivosti rozhodnutí, což je ovšem v rozporu nejen s požadovaným účelem soudního řízení, a také i se zásadami spravedlivého procesu, jak jim Ústavní soud rozumí (srov. shora citovaný nálezný sp. zn. Pl. ÚS 1/03). Tyto závěry se přiměřeně uplatní i na rozhodování Nejvyššího soudu v dovolacím řízení.

24. Ústavní soud v této souvislosti opakovaně vyzdvihuje zásadu, že mezi základní principy právního státu patří nejenom princip předvídatelnosti zákona, jeho srozumitelnosti a vnitřní bezrozpornosti [srov. též nálezn. sp. zn. Pl. ÚS 77/06 ze dne 15. 2. 2007 (N 30/44 SbNU 349; 37/2007 Sb.)], jelikož bez jasnosti a určitosti pravidel nejsou naplněny základní charakteristiky práva, a tak nejsou ani uspokojeny požadavky formálního právního státu. Stejně požadavky, tj. předvídatelnost, srozumitelnost a vnitřní bezrozpornost, respekt k obecným zásadám právním, především ústavně-právním principům, jakož i právní jistotu, je však nutno klást i na individuální právní akty, zvláště pak soudní rozhodnutí, mezi které patří i rozhodnutí dovolacího soudu o vyřízení dovolání [srov. např. nálezn. sp. zn. I. ÚS 962/14 ze dne 19. 8. 2014 (N 155/74 SbNU 323)]. Uvedené se vztahuje též na rozhodování Nejvyššího soudu o přípustnosti dovolání, kdy tento soud musí v usnesení o odmítnutí dovolání reagovat na otázky, které dovolatel vymezil a které podle jeho názoru ještě nebyly v praxi dovolacího soudu samostatně řešeny, a to bez ohledu na skutečnost, že by podle jeho názoru šlo například o otázky, které se mýjejí se skutkovým obsahem projednávané věci. Jedním z principů představujících součást práva na řádný a spravedlivý proces a vylučujících libovůli v rozhodování je totiž povinnost obecného soudu, tedy i soudu dovolacího, aby své rozhodnutí odůvodnil tak, jak již bylo naznačeno, neboť bez jasnosti a určitosti pravidel nejsou naplněny základní charakteristiky práva, a tak nejsou ani uspokojeny požadavky formálního právního státu [srov. nálezn. sp. zn. II. ÚS 313/14 ze dne 15. 4. 2014 (N 59/73 SbNU 151)]. Pokud těmto podmínkám Nejvyšší soud nedostojí a své usnesení odůvodní nesrozumitelným a nedostatečným způsobem, zasáhne do základního práva dovolatele na spravedlivý proces zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny a také i čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (které však stěžovatel v nyní projednávané věci výslovně nenamítá).

25. Rovněž odůvodnění usnesení Nejvyššího soudu odmítající podané dovolání pro nepřípustnost tedy musí splňovat požadavky předvídatelnosti a srozumitelnosti, kdy z něj musí být dostatečně patrné, na základě jakých důvodů dospěl Nejvyšší soud k závěru o nepřípustnosti projednávaného dovolání. V opačném případě, tj. typicky, kdy Nejvyšší soud například pouze ocituje ustanovení občanského soudního řádu či obecnou judikaturu Nejvyššího soudu vztahující se k přípustnosti dovolání, aniž by náležitě reagoval na právní argumentaci předestřenu dovolatelem, se jedná o odůvodnění nedostatečné a ve své podstatě nepřezkoumatelné. Takto se totiž dovolatel fakticky z odůvodnění usnesení Nejvyššího soudu nedozví, z jakých právních důvodů (na základě jakých právních úvah dovolacího soudu) bylo jeho podání odmítnuto jako nepřípustné.

26. To samozřejmě neznamená, že by odůvodnění takového usnesení mělo či dokonce muselo být podrobné či obsáhlé, jelikož v takovémto případě by Ústavní soud kladl na rozhodovací činnost Nejvyššího soudu požadavky daleko překračující jeho povinnost plynoucí ze shora citovaného ustanovení § 243f odst. 3 občanského soudního řádu. Pokud však podle tohoto zákonného ustanovení platí, že v odmítacím usnesení soud „stručně uvede, proč je dovolání opožděné, nepřipustné nebo trpí vadami, jež brání pokračování v dovolacím řízení“, je zcela zřejmé, že musí účastníkům řízení sdělit a vysvětlit, z jakého důvodu se nebude zabývat dovoláním meritorně. Toto vysvětlení, jakkoliv stručné, se však nesmí omezit na pouhou citaci zákona, případně doplněnou odkazem na některé judikáty, obsahující však toliko obecný výklad přípustnosti dovolání bez jakéhokoliv náznaku individualizace na projednávaný případ. Rozhodovací činnost soudů je totiž intelektuálně poměrně náročná a spočívá v interpretaci a aplikaci právních norem. Jedná se ostatně také o určitou formu komunikace mezi soudem (orgánem veřejné moci) na straně jedné, který vykonává ve společnosti veřejnou službu, a účastníky řízení a koneckonců i celou veřejností na straně druhé. Pokud by se však rozhodnutí soudu omezovalo pouze na odkaz na zákonnou úpravu a apodiktické konstatování, že podaný mimořádný opravný prostředek je nepřipustný, došlo by k nežádoucí situaci, kdy rozhodující soud vlastně zcela pomine svoji povinnost transparentně a srozumitelně vykládat právo, neboť je ve svých důsledcích pouze aplikuje. Tím se však zcela vyhýbá zmíněné komunikaci s účastníky řízení a namísto toho se staví do pozice vrchnostenského orgánu, který si je sice dobře vědom, jak správně rozhodnout, nicméně necítí potřebu to sdělovat někomu jinému. Takovýto postoj se však zcela vymyká podstatě soudní moci, kterou je podle Ústavy především ochrana základních práv a svobod (čl. 4), a také funkcím soudnictví, k nimž patří především povinnost soudů poskytovat ochranu právům zákonem stanoveným způsobem (čl. 90 Ústavy).

27. Shora uvedené obzvláště platí za situace, kdy dovolatel splní požadavky Nejvyššího soudu plynoucí z jeho konstantní judikatury, dle níž je dovolatel povinen v dovolání vymezit, která z hledisek uvedených v ustanovení § 237 občanského soudního řádu považuje za splněná, kdy k projednání dovolání nepostačuje pouhá citace textu citovaného ustanovení, nýbrž dovolatel je povinen uvést, od řešení jaké otázky hmotného nebo procesního práva se odvolací soud a) odchýlil od „ustálené rozhodovací praxe“ dovolacího soudu, b) která taková otázka v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena, c) která otázka hmotného nebo procesního práva je dovolacím soudem rozhodována rozdílně, d) popř. která taková právní otázka (již dříve vyřešená) má být dovolacím soudem posouzena jinak (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 8. 2013 sp. zn. 29 Cdo 2488/2013 nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 12. 2013 sp. zn. 33

Cdo 3808/2013). Pokud tedy dovolací soud klade takto přísné požadavky na dovolatele stran akceptace a naplnění požadavku přípustnosti dovolání, tak pokud dovolatel tyto požadavky v podaném dovolání splní, je nezbytné od Nejvyššího soudu na druhou stranu požadovat, aby se také on sám s předloženými argumenty řádně vypořádal, a to i za situace, kdy dovolání odmítne pro nepřipustnost.

28. Pokud Ústavní soud posoudil vyřízení dovolání stěžovatele Nejvyšším soudem na základě shora vyřčených premis vztahujících se k náležitému odůvodnění soudních rozhodnutí (resp. usnesení dovolacího soudu odmítající dovolání pro nepřipustnost), dospěl k závěru, že Nejvyšší soud napadeným rozhodnutím porušil stěžovatelovo právo na soudní ochranu, a to způsobem posouzení jeho dovolacích námitek.

29. V předmětném dovolání totiž stěžovatel konkrétně vymezil právní otázku, která dle jeho názoru doposud nebyla v soudní praxi Nejvyššího soudu řešena, a to, zda postup zaměstnavatele při ukončení pracovního poměru může zasáhnout též do práva na ochranu osobnosti dotčeného zaměstnance. Nejvyšší soud však v odůvodnění napadeného usnesení na tuto vznesenou právní otázku vůbec nezareagoval. V odůvodnění napadeného rozhodnutí totiž jen ocitoval dotčená ustanovení občanského soudního řádu (§ 236 odst. 1, § 237 a 241a) a uvedl, že dovolání stěžovatele v posuzované věci není způsobilé založit pozitivní úvahu o přípustnosti dovolání, neboť i „přes relativní obsáhlost dovolání neformuluje takovou právní otázku, která by nebyla podřaditelná pod řešení, která dosavadní judikatura dovolacího soudu nabízí při řešení sporů podle ustanovení § 13 občanského zákoníku“. Toto obecné konstatování však nikterak nereagovalo na specificky vymezenou právní otázku, která podle názoru stěžovatele ještě nebyla v praxi dovolacího soudu samostatně řešena, a ostatně ani Nejvyšší soud nepodepřel svůj právní názor žádnou vlastní judikaturou, ačkoliv dovolatel výslovně uváděl (i s odkazem na absenci citace judikatury Nejvyššího soudu v rozhodnutí nižších instancí), že žádná takováto judikatura neexistuje.

30. Jestliže pak ve vyjádření k ústavní stížnosti Nejvyšší soud uvádí, že vymezená právní otázka spadá pod režim konstantní aplikace ustanovení § 11 násl. občanského zákoníku a s tím spojené ustálené a četné judikatury Nejvyššího soudu, zajisté mu nic nebránilo tuto judikaturu v napadeném usnesení alespoň zmínit (resp. přinejmenším na ni odkázat s uvedením zdroje) tak, aby bylo zjevné, že se skutečně vztahuje i na případ předestřený stěžovatelem. Nic takového však Nejvyšší soud nečinil a žádný odkaz na „konstantní aplikaci“ citovaných zákonných ustanovení v judikatuře neučinil ani ve vyjádření k ústavní stížnosti. Nejvyšší soud tak tímto postupem nedostal své role dovolacího soudu, neboť navzdory tomu, že stěžovatel zjevně splnil požadavky kladené na právní argumentaci dovolání

vymezené judikaturou Nejvyššího soudu, nedostalo se mu náležitého a konkrétního zdůvodnění, proč není jím podané dovolání přípustné. Za situace, kdy v napadeném usnesení (resp. v jeho odůvodnění) nelze nalézt žádnou skutečnou reakci na jednotlivé dovolací námitky, je toto rozhodnutí odůvodněno nesrozumitelným a nedostatečným způsobem, čímž dochází k zásahu do základního práva zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny.

VI. Závěr

31. Ústavní soud uzavírá, že Nejvyšší soud svým rozhodnutím porušil stěžovatelovo právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť napadené usnesení postrádá náležitosti, které jsou na soudní rozhodnutí kladeny stran odůvodnění a náležitého vypořádání se s tvrzením stěžovatele. Proto Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadené rozhodnutí zrušil.

32. Veden zásadou minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti soudů však Ústavní soud již dále nepřezkoumával napadená rozhodnutí městského soudu a vrchního soudu a ústavní stížnost v tomto rozsahu odmítl pro nepřípustnost. Případný ústavněprávní přezkum by totiž byl za situace, kdy se Nejvyšší soud napadenými rozhodnutími soudů nižších instancí dosud řádně nezabýval, byt' proti nim stěžovatel podal projednatelné dovolání, předčasný.

33. Úkolem Nejvyššího soudu bude posoudit daný případ znovu, přičemž je vázán právním názorem Ústavního v tom směru, že musí znovu posoudit stěžovatelem podané dovolání a náležitě se vypořádat s jeho právní argumentací.

34. Ústavní soud rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 181

K nutnosti extenzivní interpretace rehabilitačních předpisů v řízení o vyslovení účasti na soudní rehabilitaci

1. Obecné soudy jsou povinny v řízení o vyslovení účasti na soudní rehabilitaci dle § 33 odst. 2 zákona č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, ve znění pozdějších předpisů, vždy přihlížet k účelu a smyslu jmenovaného zákona, jímž je co nejširší odčinění křivd, které byly v období od 25. února 1948 do konce roku 1989 způsobeny konkrétním jednotlivcům ať již nespravedlivým odsouzením, či nezákonným zbavením osobní svobody nebo majetku. V souladu s tímto účelem mají soudy povinnost rehabilitační předpisy interpretovat extenzivně ve prospěch dotčených osob. Jedině takto mohou být adekvátně naplněny požadavky čl. 36 Listiny základních práv a svobod a ochrana práva na spravedlivý proces.

2. Z povahy řízení o soudní rehabilitaci vyplývá, že se soudy musejí vyrovnat s tvrzeními navrhovatelů, která se týkají událostí, jež se odehrály často před desítkami let, navíc ve zcela odlišném společensko-politickém kontextu. Za situace, kdy je prokázáno, že v rozhodné době mezi 25. únorem 1948 a 1. lednem 1990 došlo k nezákonnému zbavení svobody či majetku dotčené osoby ve smyslu § 33 odst. 2 zákona o soudní rehabilitaci, nemůže jít k tíži navrhovatele to, že neexistuje dostatek archivních podkladů, které by umožnily jednoznačně posoudit, jakého skutku (resp. skutku spáchaného v jakém období) se takový nezákonný zásah týkal. Řádná evidence a archivace takových záznamů je totiž především úlohou státních orgánů. Případné pochybnosti o naplnění podmínek soudní rehabilitace, které již nelze dalším dokazováním objasnit, musejí být v souladu se základními zásadami trestního řízení vykládány ve prospěch navrhovatele. Extenzivním přístupem, který jsou soudy povinny zaujmout k aplikaci zákona o soudní rehabilitaci, přitom nemohou být nijak dotčeny zájmy třetích osob.

Nález

Ústavního soudu - III. senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila (soudce zpravodaj) a soudců Jana Filipa a Vladimíra Kůrky - ze dne 8. října 2015 sp. zn. III. ÚS 2887/14 ve věci ústavní stížnosti Ing. Alberta Foldyny, zastoupeného JUDr. Zdeňkem Navrátilem, advokátem, Bašty 416/8, 602 00 Brno, proti usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 16. června 2014 č. j. 1 To 48/2014-38 a proti usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 1. dubna 2014 č. j. 8 Nt 601/2014-19, jimiž bylo rozhodnuto, že stěžovatelův

otec není účasten soudní rehabilitace, a ve věci návrhu na zrušení části ustanovení § 2 odst. 1 zákona č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, ve znění pozdějších předpisů, vyjádřené slovy „spáchané po 5. květnu 1945“ a ve věci návrhu na zrušení části ustanovení § 4 zákona č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, ve znění pozdějších předpisů, vyjádřené slovy „spáchané po 5. květnu 1945“, za účasti Vrchního soudu v Olomouci a Krajského soudu v Brně jako účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Vrchního soudu v Olomouci ze dne 16. června 2014 č. j. 1 To 48/2014-38 a usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 1. dubna 2014 č. j. 8 Nt 601/2014-19 byl porušen čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 16. června 2014 č. j. 1 To 48/2014-38 a usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 1. dubna 2014 č. j. 8 Nt 601/2014-19 se zrušují.

III. Návrhy na zrušení části ustanovení § 2 odst. 1 zákona č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, ve znění pozdějších předpisů, vyjádřené slovy „spáchané po 5. květnu 1945“ a na zrušení části ustanovení § 4 téhož zákona vyjádřené slovy „spáchané po 5. květnu 1945“ se odmítají.

Odůvodnění

I. Stěžovatelem tvrzené porušení základních práv

1. Návrhem ve smyslu § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), jenž byl Ústavnímu soudu doručen dne 29. 8. 2014, se Ing. Albert Foldyna (dále též jen „stěžovatel“ nebo „navrhovatel“) domáhal zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí obecných soudů, jimiž mělo být podle jeho názoru porušeno jeho právo na soudní ochranu, garantované čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Postupem obecných soudů mělo rovněž dojít k porušení čl. 1 odst. 1 a čl. 4 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), čl. 8 a 10 Všeobecné deklarace lidských práv a čl. 14 odst. 1 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech (dále jen „Pakt“).

2. Spolu s ústavní stížností stěžovatel navrhl zrušení části ustanovení § 2 odst. 1 zákona č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „zákon o soudní rehabilitaci“) vyjádřené slovy „spáchané po 5. květnu 1945“ a zrušení části ustanovení § 4 téhož zákona

vyjádřené slovy „spáchané po 5. květnu 1945“, a to pro rozpor s čl. 36 odst. 1 Listiny, čl. 8 a 10 Všeobecné deklarace lidských práv a čl. 14 odst. 1 Paktu ve spojení s čl. 1 odst. 1 Ústavy a s čl. 4 Ústavy.

II. Řízení před obecnými soudy

3. Z odůvodnění ústavní stížnosti a obsahu vyžádaného soudního spisu vedeného Krajským soudem v Brně pod sp. zn. 8 Nt 601/2014 Ústavní soud zjistil, že v řízení před shora uvedenými obecnými soudy se stěžovatel domáhal vyslovení účasti na soudní rehabilitaci svého otce, pana Alberta Foldyna.

4. V návrhu, kterým se dne 11. ledna 2013 navrhovatel obrátil na Okresní soud ve Zlíně (dále také „okresní soud“), uvedl, že jeho otec Albert Foldyna zemřel za nevyjasněných okolností ve vězení v Uherském Hradišti dne 6. května 1951 poté, co byl v březnu téhož roku zajištěn Státní bezpečností (dále také „StB“) a dva měsíce vězněn v uvedeném vězeňském zařízení. Uvedl, že jeho otec nebyl nikdy z ničeho obviněn, obžalován ani odsouzen a nebyl ani oficiálně vězněn. Navrhovatel, jako jeho syn, soudu navrhl jeho rehabilitaci dle § 33 odst. 2 zákona o soudní rehabilitaci. Navrhovatel sám neměl k dispozici přesné informace o důvodech zajištění svého otce ani o důvodech vyšetřování, které proti němu bylo vedeno. Svá tvrzení nicméně navrhovatel dokládal rodným a úmrtním listem otce, pana Alberta Foldyna, svědeckými prohlášeními jeho bývalých spoluvězňů ve věznici v Uherském Hradišti i dalších pamětníků předmětných událostí, písemnou komunikací s Policií České republiky – Úřadem dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, Archivem bezpečnostních složek a Národním archivem, jakož i dalšími písemnými doklady.

5. Okresní soud ve Zlíně ve věci provedl rozsáhlá šetření (spis evidovaný pod sp. zn. 31 Nt 1314/2013), v jejichž rámci se obrátil na Moravský zemský archiv v Brně, Moravský zemský archiv – Státní okresní archiv Zlín, Policii České republiky – Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, Archiv bezpečnostních složek a další orgány. Na základě takto získaných podkladů zpracoval podrobný souhrn faktografických informací (dále též „rešerše“) ze dne 7. října 2013, který je součástí spisu (sp. zn. 31 Nt 1314/2013, č. I. 36 až 41).

6. Z podrobné rešerše okresního soudu vyplývá, že Albert Foldyna pracoval jako zaměstnanec mezi lety 1931 až 1951 ve společnosti Baťa. Zde vykonával různé funkce, přičemž od roku 1937 i po celou dobu okupace pracoval jako referent v osobním oddělení závodu. Po nástupu komunistického režimu v roce 1948 byl Albert Foldyna vyšetřován StB v rámci tzv. *akce Prokop*. Podle podkladů získaných z Archivu bezpečnostních složek byla *akce Prokop* spuštěna na konci roku 1950. Jejím deklarovaným účelem bylo odhalení kolaborace funkcionářů osobního oddělení firmy Baťa

s říšskoněmeckými okupanty a s gestapem, přičemž akce se zaměřovala na činnost osobního oddělení v období první republiky, okupace i doby po skončení druhé světové války. Z dochovaných materiálů StB vyplývá, že osobní oddělení Baťova závodu mělo již v období první republiky fungovat mimo jiné jako bezpečnostní služba, sledující politické smýšlení a aktivitu zaměstnanců Baťova koncernu uvnitř i mimo podnik; takto sledování měli být především členové a přívrženci komunistické strany. Jedním z informátorů osobního oddělení měl být podle materiálů StB i Bohumil Gabriel, který byl po skončení okupace odsouzen Lidovým soudem v Uherském Hradišti k trestu smrti a popraven jako konfident gestapa. Tvrzeným cílem *akce Prokop* bylo mimo jiné zjistit, zda také další pracovníci osobního oddělení nebyli převzati a řízeni gestapem. V souvislosti s *akcí Prokop* zajistila StB několik osob spojených s Baťovým koncernem, a to Alberta Foldyna, Richarda Pravdu, Vincence Jaroňka a Ivana Holého.

7. Albert Foldyna byl podle dochovaných materiálů zajištěn v březnu 1951 (patrně dne 12. března 1951) a umístěn do vyšetřovací vazby ve věznici v Uherském Hradišti, kde dne 6. května 1951 zemřel. Z materiálů StB bylo doloženo, že dne 9. dubna 1951 byl Albert Foldyna vyslýchán jako podezřelý, přičemž ke svým aktivitám u společnosti Baťa uvedl, že pracoval v osobním oddělení jako referent, byl zapojen do činnosti směřující k opatřování zpráv od agenta pracujícího v řadách KSČ pro svého nadřízeného Vincence Jaroňka a zúčastnil se na pokyn zaměstnavatele jako informátor komunisty pořádaných schůzí, aby vyšetřil program schůzí a jejich účastníky. Dále uvedl, že se zúčastnil schůze živnostníků-ševců v Praze a stávky horníků v Ratíškovcích jako jeden z mnoha jiných informátorů, aby v případě potřeby povykoval s ostatními. Zprávy předával svému nadřízenému Vincenci Jaroňkovi.

8. Albert Foldyna byl necelé dva měsíce vězněn ve vyšetřovací vazbě v Uherském Hradišti, aniž by jeho rodině byl znám důvod jeho zatčení. Podle navrhovatelem předložených svědectví některých osob, která byla písemně zachycena v roce 1991, neprošel Albert Foldyna po svém zajištění vstupní lékařskou prohlídkou na ošetřovně, na cele byl sám, byl pořád vyslýchán a k výsledku býval veden s páskou přes oči.

9. Ve vězení měl Albert Foldyna údajně spáchat sebevraždu proříznutím krční tepny nožičkem, který měl zapůjčený od dozorce. V úmrtním listu je jako příčina smrti uvedena *adynamia cordis*, tj. selhání srdce.

10. Jak uvádějí dochované materiály StB týkající se *akce Prokop*, byli k tzv. „realizaci“ též navrženi Richard Pravda (v meziválečném období tajemník KSČ ve Zlíně) a Vincenc Jaroněk (svého času vedoucí osobního oddělení firmy Baťa); oba byli zatčeni dne 13. března 1951 pro podezření z provádění konfidentské činnosti za první republiky proti komunistické straně a pro podezření z provádění této činnosti pro gestapo i v době

okupace. Podle dochovaných materiálů nebylo podezření ze spolupráce Richarda Pravdy a Vincence Jaroňka s gestapem potvrzeno, a proto došlo k jejich propuštění. V dokumentu s názvem „Výjádření k propuštění z vazby Richarda Pravdy a Vincence Jaroňka“, vyhotoveném orgány StB dne 5. listopadu 1951, bylo uvedeno, že „vzhledem k tomu, že velmi důležitý svědek Albert Foldyna, ..., provedl sebevraždu ve věznici KV-StB Uherské Hradiště, bylo vyšetřování velmi ztíženo, neboť Foldyna mohl skutečnosti o konfidentské činnosti nejlépe osvětliti a konkrétně uvésti, zda konfidenti osobního oddělení fy Baťa byli předáni gestapu“. Dokument dále uvádí, že případná trestná činnost Pravdy a Jaroňka po roce 1945 „nemůže být prokázána, neboť korunní svědek Albert Foldyna jest mrtev“.

11. Na základě výše uvedených zjištění dospěl Okresní soud ve Zlíně k závěru, že věc je možno projednat ve smyslu zákona o soudní rehabilitaci, a dne 7. listopadu 2013 proto věc postoupil podle věcné příslušnosti Krajskému soudu v Brně.

12. Krajský soud v Brně (dále také „krajský soud“) rozhodl o návrhu Ing. Alberta Foldyны usnesením ze dne 1. dubna 2014 č. j. 8 Nt 601/2014-19 tak, že otec navrhovatele není účasten soudní rehabilitace podle § 33 odst. 2 zákona o soudní rehabilitaci. Svě rozhodnutí odůvodnil tím, že z kusých podkladů, které byly shromážděny a které v současné době již není možné doplnit, vyplývá, že Albert Foldyna byl StB realizován pro svoji činnost u firmy Baťa, která se týkala období za první republiky a za okupace, tedy období před 5. květnem 1945, přičemž konkrétní skutky, z nichž měl být podezřelý, nebyly z podkladů zjištěny. Za této situace podle krajského soudu nepřichází v úvahu rozhodnutí, že je Albert Foldyna účasten soudní rehabilitace.

13. Proti rozhodnutí krajského soudu podal navrhovatel dne 6. května 2014 stížnost, v níž uvedl, že krajský soud pochybil, jelikož se nezabýval tím, zda zmiňovaná trestná činnost v období první republiky a za doby okupace neměla být ze strany státních orgánů pouhou zástěrkou, jak kriminalizovat některé osoby, včetně jeho otce. Výjádřil přesvědčení, že veškeré kroky proti jeho otci byly činěny v rámci dehonestující kampaně proti bývalé společnosti Baťa, aby jeho otec dostal nálepku odpůrce lidově demokratického režimu, a jeho kriminalizace tak byla výsostně politickým procesem. Stěžovatel poukázal na judikaturu Ústavního soudu, podle níž je třeba zkoumat, za co byl člověk skutečně postihován, a ne, jak to bylo posuzováno tehdejšími státními orgány.

14. Vrchní soud v Olomouci ke stížnosti navrhovatele přezkoumal správnost výroku napadeného usnesení i řízení jemu předcházející a usnesením ze dne 16. června 2014 č. j. 1 To 48/2014-38 rozhodl podle § 148 odst. 1 písm. c) trestního řádu o zamítnutí stížnosti. Přiklonil se k závěrům krajského soudu a zdůraznil, že zákon o soudní rehabilitaci se vztahuje

toliko na rozhodnutí vyhlášená v období od 25. února 1948 do 1. ledna 1990 týkající se skutků spáchaných po 5. květnu 1945. Skutky, za které měl být realizován otec navrhovatele, však podle vrchního soudu spadaly před uvedené rozhodné období. Vrchní soud uvedl, že odkaz na judikaturu Ústavního soudu [resp. na nález ze dne 20. listopadu 2012 sp. zn. I. ÚS 2056/12 (N 191/67 SbNU 293)] v této věci nebyl příležitý, neboť uvedené závěry se vztahují na zcela odlišnou situaci. Shora citované usnesení Vrchního soudu v Olomouci bylo stěžovateli doručeno dne 2. 7. 2014.

III. Argumentace stěžovatele

15. Na Ústavní soud se stěžovatel obrátil s návrhem na zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí Krajského soudu v Brně a Vrchního soudu v Olomouci s odůvodněním, že jimi mělo být zasaženo do jeho práva na soudní ochranu.

16. Stěžovatel považuje argumentaci obecných soudů za formalistickou a zcela rozpornou s principy, na kterých spočívá materiálněprávní stát. Poukazuje na judikaturu Ústavního soudu, podle níž obecný soud není absolutně vázán doslovným zněním zákonného ustanovení, nýbrž se od něj smí a musí odchýlit v případech, kdy to vyžaduje ze závažných důvodů účel zákona, historie jeho vzniku, systematická souvislost nebo některý z principů, jež mají svůj základ v ústavně konformním právním řádu jako významovém celku. V této souvislosti uvádí, že obecné soudy zcela přehlédly důvody přijetí zákona o soudní rehabilitaci, spočívající v odstranění křivd, které byly občanům způsobeny deformacemi na úseku trestního práva v době od 25. února 1948 do 1. ledna 1990.

17. Dále stěžovatel poukazuje na to, že obecné soudy vyšly z podkladových dokumentů StB, které nikterak nekonfrontovaly s objektivní realitou, nýbrž které pouze mechanicky vyložily v neprospěch stěžovatele. Postup obecných soudů považuje za přepjatý formalismus, přičemž namítá, že obecné soudy postupovaly při vyvození svých skutkových závěrů svévolně. Stěžovatel poukazuje na to, že z dostupných podkladů vyplývá, že jeho otec mohl být stíhán také za domnělou protistátní činnost po 5. květnu 1945, o čemž svědčí např. text „Vyjádření k propuštění z vazby Richarda Pravdy a Vincence Jaroňka“ ze dne 5. listopadu 1951.

18. Stěžovatel připouští, že podrobnosti a přesné důvody zajištění jeho otce se již v současnosti nedají dohledat. Je nicméně přesvědčen, že jediným důvodem byla otcova příslušnost ke koncernu Baťa, neboť je známo, že totalitní státní moc v předmětném období směřovala své útoky zejména proti „zlínsko-batovskému systému“ a jeho představitelům.

19. Stěžovatel dodává, že do podzimu 2013, kdy mu Okresní soud ve Zlíně poskytl souhrnnou a podrobnou zprávu ze svého šetření, nevěděl nic o důvodech zajištění svého otce. Žádný státní orgán od roku 1951

do roku 2013 nevysvětlil jemu ani jeho rodině, proč byl jeho otec StB zajištěn, a nesdělil ani bližší podrobnosti k jeho úmrtí. Nyní se domáhá alespoň symbolického očištění svého otce.

20. K připojenému návrhu na zrušení části zákona stěžovatel uvádí, že omezení soudní rehabilitace pouze na skutky spáchané po 5. květnu 1945 (dle § 2 odst. 1 a § 4 zákona o soudní rehabilitaci) vede k odepření práva na spravedlivý proces. Takové omezení totiž podle něj nezohledňuje, že totalitní státní aparát mohl i po 25. únoru 1948 stíhat některé osoby za domnělou činnost zejména v době okupace, čímž umožnil difamování nejen šetřených osob, ale v případě stěžovatelova otce i celého baťovského systému. Soudy by přitom podle něj měly mít pravomoc všestranně přezkoumat všechny jednotlivé otázky, které jsou podstatné pro spravedlivé rozhodnutí. Zrušení částí zákona limitujících soudní rehabilitaci pouze na skutky po 5. květnu 1945, které navrhuje stěžovatel, by podle něj umožnilo soudům zcela samostatně a nezávisle zhodnotit soudní řízení z doby totality a při zjištění jeho deficitů při sledování smyslu a účelu zákona č. 119/1990 Sb. rozhodnout o účasti na soudní rehabilitaci.

IV. Průběh řízení před Ústavním soudem

21. Poté, co Ústavní soud zjistil, že ústavní stížnost byla podána řádně a včas a jejím projednání nebrání žádné formální nedostatky, vyzval v souladu s § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu účastníky řízení k jejich vyjádření. Od Krajského soudu v Brně si dále vyžádal spis vedený pod sp. zn. 8 Nt 601/2014.

22. Krajský soud v Brně ve vyjádření ze dne 7. dubna 2015 pouze stručně zopakoval svoji argumentaci uvedenou v napadeném rozhodnutí. Zdůraznil zejména, že ze shromážděných kusých dokladů, které v současnosti již není možné doplnit, vyplývá, že Albert Foldyna byl realizován pro svoji činnost u firmy Baťa, která se týkala doby za první republiky a za okupace, tedy doby před 5. květnem 1945, proto nepřichází v úvahu jeho rehabilitace dle § 33 odst. 2 zákona o soudní rehabilitaci.

23. Vrchní soud v Olomouci navzdory výzvě Ústavního soudu své vyjádření k ústavní stížnosti neposkytl.

24. Jelikož vyjádření krajského soudu neobsahovalo nic, co by stěžovateli již nebylo známo z předchozího řízení, nepovažoval Ústavní soud za nutné zasílat je stěžovateli k eventuální replice.

25. V rámci zjišťování skutečností nezbytných pro rozhodnutí oslovil Ústavní soud také Ústav pro studium totalitních režimů s dotazem na existenci dalších archivních materiálů k osobě pana Alberta Foldyna a k tzv. *akci Prokop*. Vyjádřením ze dne 15. července 2015 Ústav pro studium totalitních režimů sdělil, že žádnými relevantními informacemi k uvedenému případu nedisponuje.

V. Obecná východiska právního posouzení Ústavním soudem

26. Ústavní soud vždy připomíná, že není součástí soustavy obecných soudů, nýbrž zvláštním soudním orgánem ochrany ústavnosti ve smyslu čl. 83 Ústavy. Ze své pozice proto není zásadně oprávněn zasahovat do rozhodovací praxe obecných soudů, nejde-li o otázky ústavněprávního významu. Pravomoc Ústavního soudu je založena výlučně k přezkumu rozhodnutí z hlediska dodržení ústavněprávních principů, tj. zda v řízení nebyla porušena ústavními předpisy chráněná práva a svobody účastníka, zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy a zda je lze jako celek pokládat za spravedlivé. V projednávaném případě Ústavní soud dospěl k závěru, že jeho ingerence do rozhodovací činnosti obecných soudů je z hlediska ochrany základních práv stěžovatele nevyhnutelná.

27. Soudní rehabilitace podle zákona č. 119/1990 Sb. představuje prostředek, který umožňuje zahladit nezákonné či nespravedlivé odsouzení, případně odčinit nezákonné zbavení osobní svobody nebo majetku spadající do období mezi 25. únorem 1948 a 1. lednem 1990 a nahradit morální i hmotnou újmu, která tak mohla být dotčena osobě způsobena.

28. Zákon o soudní rehabilitaci spadá do širší skupiny restitučních a rehabilitačních předpisů, jejichž účelem je podle judikatury Ústavního soudu dosažení rehabilitace co nejvíce osob, které v období totalitního režimu trpěly, byly pronásledovány a perzekvovány (nález ze dne 20. listopadu 2012 sp. zn. I. ÚS 2056/12). Jak konstatuje důvodová zpráva k citovanému zákonu, deformace na úseku trestního soudnictví v inkriminované době postihly řadu občanů; často byli přítomni před soudem a odsuzováni k těžkým trestům i lidé, kteří se ve skutečnosti žádné trestné činnosti nedopustili. Smyslem právní úpravy je proto především odčinit křivdy, které byly v období od 25. února 1948 do konce roku 1989 způsobeny konkrétním osobám jejich nespravedlivým odsouzením, nezákonným zbavením osobní svobody nebo majetku, a poskytnout těmto osobám morální zadostiučinění a v návaznosti na to i eventuální přiměřenou hmotnou náhradu utrpěné škody.

29. K rehabilitaci podle zákona o soudní rehabilitaci může dojít přímo ze zákona (§ 2 citovaného zákona) či rozhodnutím soudu v přezkumném řízení na návrh dotčené osoby (§ 4 citovaného zákona). Zrušení soudního rozhodnutí ze zákona i na návrh zákon o soudní rehabilitaci omezuje na odsuzující rozsudky vyhlášené v rozhodné době od 25. února 1948 do 1. ledna 1990 týkající se skutků spáchaných po 5. květnu 1945, a to pro zákonem stanovený okruh trestných činů.

30. Ačkoliv rehabilitace podle zákona o soudní rehabilitaci primárně směřuje k odškodnění osob nespravedlivě pravomocně odsouzených, otevírá možnost napravit křivdy také v některých dalších případech, kdy

nedošlo k zahájení trestního stíhání, a tedy ani k pravomocnému odsouzení dotčené osoby.

31. Ustanovení § 33 odst. 2 zákona o soudní rehabilitaci totiž počítá s tím, že se ustanovení tohoto zákona užije obdobně k „rehabilitaci a odškodnění osob nezákonně zbavených osobní svobody nebo majetku v souvislosti s trestnými činy uvedenými v § 2 a 4 v období od 25. 2. 1948 do 1. 1. 1990, i když nebylo zahájeno trestní stíhání ...“. Zakotvuje tak speciální způsob odčinění potenciálních křivd, který není rehabilitací ve vlastním slova smyslu, avšak umožňuje zabezpečit morální i hmotnou satisfakci osob, které se staly obětí trestněprávní represe ze strany státních orgánů, aniž by proti nim bylo vůbec zahájeno trestní stíhání. Nárok ve smyslu § 33 odst. 2 zákona o soudní rehabilitaci je posuzován na návrh dotčené osoby ve zvláštním řízení obdobném řízení přezkumnému, v němž soud vysloví, zda je osoba účastna na soudní rehabilitaci. Toto rozhodnutí následně může být předpokladem pro uplatnění odškodnění podle oddílu šestého zákona o soudní rehabilitaci (srov. např. Repík, B., Jedlička, O. Zákon o soudní rehabilitaci s komentářem. Praha : Panorama, 1990).

32. Tento typ řízení, opírající se o § 33 odst. 2 zákona o soudní rehabilitaci, je české judikatorní praxi znám. Lze odkázat např. na rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 19. 8. 1992 sp. zn. 9 Rt 49/92, v němž tento soud ve vztahu k tamní konkrétně projednávané kauze uvedl, že zákon č. 119/1990 Sb. slouží k nápravě deformací v oblasti trestní spravedlnosti, a konstatoval, že umožňuje i nápravu křivd a nezákonností, k nimž došlo v rozhodné době v souvislosti s trestním řízením, aniž byl vyhlášen pravomocný odsuzující rozsudek. (viz stať Nedvědický, Kamil. Právní řád po roce 1989 a historická paměť. In: Securitas Imperii 23, 2/2013, s. 62, dostupná na <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/publikace/securitas-imperii/no23/056-092.pdf>).

33. Řízení o vyslovení účasti na soudní rehabilitaci podle § 33 odst. 2 zákona o soudní rehabilitaci podléhá požadavkům čl. 36 Listiny, jenž jeho adresátům garantuje právo na spravedlivý proces. Integrovanou součástí uvedeného základního práva je zákaz libovůle v soudním rozhodování, která se může projevit také tím, že soudní orgán založí své rozhodnutí na právní interpretaci, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti. Tzv. přepjatý formalismus ze strany obecných soudů může být důvodem pro kasační ingerenci Ústavního soudu [srov. např. nález ze dne 24. listopadu 2004 sp. zn. III. ÚS 351/04 (N 178/35 SbNU 375)].

34. K problematice soudní rehabilitace Ústavní soud ve své dřívější judikatuře konstatoval, že v rehabilitačních věcech je nutné brát v úvahu smysl a účel rehabilitačních zákonů a motiv, který vedl zákonodárce k jejich vydání, zřetelně vyjádřený v jejich preambuli a v úvodních ustanoveních. S ohledem na to je zapotřebí rehabilitační předpisy interpretovat *extenzivně* ve prospěch postižených osob, přičemž na rozdíl od majetkových

restitucí nevede takový výklad k nepřipustným zásahům do práv jiných osob [srov. náleze ze dne 12. března 2001 sp. zn. II. ÚS 187/2000 (N 40/21 SbNU 353)].

35. Účel a smysl právních předpisů přitom není možné hledat pouze ve slovech a větách toho kterého předpisu; v něm jsou vždy přítomny i principy uznávané demokratickými právními státy. Tyto zásady pak platí tím spíše v řízeních, ve kterých dochází k aplikaci zákonů, kterými se demokratický právní stát snaží reagovat na křivdy vzniklé za minulého nedemokratického režimu. Jinak řečeno, teleologický přístup k výkladu práva musí převážet nad čistě dogmatickým gramatickým výkladem tak, aby byl v maximální míře naplněn účel rehabilitačních a na ně navazujících předpisů, jímž je zmírnění křivd spáchaných předchozím režimem [viz např. náleze ze dne 20. listopadu 2012 sp. zn. I. ÚS 2056/12, náleze ze dne 24. července 2013 sp. zn. IV. ÚS 2853/12 (N 128/70 SbNU 185)].

36. Obecné soudy jsou povinny v řízení o vyslovení účasti na soudní rehabilitaci dle § 33 odst. 2 zákona o soudní rehabilitaci vždy přihlížet k účelu a smyslu jmenovaného zákona, jímž je co nejširší odčinění křivd, které byly v období od 25. února 1948 do konce roku 1989 způsobeny konkrétním jednotlivcům ať již nespravedlivým odsouzením, či nezákonným zbavením osobní svobody nebo majetku. V souladu s tímto účelem mají soudy povinnost rehabilitační předpisy interpretovat extenzivně ve prospěch dotčených osob. Při aplikaci zákona o soudní rehabilitaci přitom soudy nemohou opomíjet ani smysl zákona č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu, ve znění pozdějších předpisů. Jedině takto mohou být adekvátně naplněny požadavky čl. 36 Listiny základních práv a svobod.

VI. Vlastní posouzení ústavní stížnosti

37. Ústavní soud má za to, že obecné soudy v projednávaném případě porušily právo stěžovatele na spravedlivý proces, neboť mu formalistickým výkladem zákona odepřely možnost očistit jméno jeho otce a alespoň symbolicky tak odčinit újmu, která byla za minulého režimu způsobena jemu i jeho rodině.

38. V řízení před obecnými soudy bylo prokázáno, že Albert Foldyna byl v rozhodném období mezi 25. únorem 1948 a 1. lednem 1990 státními orgány nezákonně zbaven osobní svobody. To bylo doloženo zejména archivními materiály StB a co do podmínek samotného výkonu vazby také písemně zachycenou výpovědí některých svědků. Na základě provedeného dokazování nicméně nebylo objasněno, v souvislosti s jakým trestným činem (resp. činem spáchaným v jakém období) k tomuto zásahu státní moci došlo.

39. Z faktů týkajících se trestního stíhání, resp. předprocesního prošetřování, které prováděla tehdejší Státní bezpečnost vůči Albertu Foldynovi, byt tato fakta lze dnes pro odstup času a pro nedostatek listinného materiálu zjistit jen fragmentárně, lze jednoznačně konstatovat, že postup Státní bezpečnosti byl v rozporu nejen s dnes uznávanými a závaznými standardy ochrany lidských práv, nýbrž i s právními předpisy platnými v té době, tj. v roce 1951 (jimiž byl např. zákon č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), zákon č. 286/1948 Sb., o národní bezpečnosti, a prováděcí předpisy k nim).

40. Příkladem takových očividně nezákonných a nelidských postupů Státní bezpečnosti, uplatňovaných vůči Albertu Foldynovi, je např. to, že k jeho zajištění a dvouměsíčnímu věznění došlo bez souhlasu a bez jakékoli kontroly tehdejších soudů a prokuratury, že zadržený neměl obhájce, jeho rodina nebyla o jeho zadržení a věznění nikdy vyrozuměna, nikdy mu nebylo řádně sděleno, z čeho je podezírán, jeho mnohadenní výsledky, jak dokládají zachovalé protokoly, byly nepochybně vedeny naprosto manipulativním a nezákonným způsobem, sledujícím vynucené doznání. Nezákonné praktiky lze spatřovat také v nedostatečném prošetření a utajování okolností jeho úmrtí ve vazbě a v tom, že o celém postupu Státní bezpečnosti nebyla vedena, resp. archivována řádná písemná dokumentace.

41. Obecné soudy své rozhodnutí o odmítnutí návrhu stěžovatele na rehabilitaci jeho otce odůvodnily tím, že na základě dostupných dokladů dospěly k závěru, že pan Albert Foldyna byl vyšetřován v souvislosti s činy, které se odehrály před 5. květnem 1945, a nelze proto uvažovat o jeho účasti na soudní rehabilitaci.

42. Ústavní soud nemůže akceptovat restriktivní přístup, který obecné soudy při interpretaci zákona o soudní rehabilitaci zvolily.

43. V této souvislosti Ústavní soud připomíná již citovaný náleze ze dne 20. listopadu 2012 sp. zn. I. ÚS 2056/12, v němž se zdůrazňuje, že obecné soudy nemohou bez dalšího vycházet pouze z právní kvalifikace skutků ze strany tehdejších orgánů. Pro účely zákona o soudní rehabilitaci je podstatné, za jaké skutky byl člověk skutečně postihován, nikoli jen to, jak tyto skutky byly formálněprávně posouzeny v době stíhání. Smyslem soudní rehabilitace je přitom podle citovaného nálezu rehabilitovat osoby stíhané za činy, které by nemohly být v demokratickém právním státě považovány za trestné. Je známo, že tehdejší státní orgány stíhané skutky právně kvalifikovaly tak, aby se navenek zakrýval skutečný politický důvod represe. Při takové účelové právní kvalifikaci by takové činy pod taxativní výčet trestných činů uvedených v zákoně o soudní rehabilitaci nemusely být podřazeny, a to přesto, že ve skutečnosti byly dotčené osoby postihovány za jiné činy, které by nemohly být v demokratickém právním státě považovány

za trestné. Ústavní soud má za to, že uvedené závěry je nutno aplikovat i v právě projednávaném případě.

44. Z uvedeného lze dospět k závěru, že obecným soudům se při posuzování toho, zda byly naplněny podmínky účasti Alberta Foldyny na soudní rehabilitaci, nepodařilo dospět ke spolehlivým závěrům. Lze se i nadále důvodně domnívat, že ať již byl formálně deklarovaný důvod zajištění a vyšetřování Alberta Foldyny jakýkoliv, jeho nezákonné stíhání bylo vedeno ideovými a politickými zájmy tehdejších orgánů státní moci, které usilovaly o postížení a diskreditaci domnělých politických odpůrců.

45. Ústavní soud opakovaně zdůrazňuje, že při výkladu zákona o soudní rehabilitaci musí obecné soudy ctít jeho účel, kterým je odčinění křivd, které byly v období od 25. února 1948 do konce roku 1989 způsobeny konkrétním jednotlivcům ať již nespravedlivým odsouzením, či nezákonným zbavením osobní svobody nebo majetku. V projednávaném případě se lze oprávněně domnívat, že otci stěžovatele i jeho rodině křivda ze strany tehdejších státních orgánů způsobena byla, a to nehledě na skutečné důvody jeho uvěznění, které již v současnosti nemohou být náležitě zjištěny.

46. Tím, že obecné soudy odmítly vyslovit jeho účast na soudní rehabilitaci, dopustily se z pohledu Ústavního soudu formalismu, neboť opomněly zohlednit výše uvedený účel a smysl zákona o soudní rehabilitaci. V jeho světle by totiž mohly dospět k závěru, že činnost, pro kterou byl Albert Foldyna vyšetřován, spadá do rozsahu § 33 odst. 2 zákona o soudní rehabilitaci.

47. Jakkoliv si je Ústavní soud vědom toho, že se při posuzování projednávaného případu pro neexistenci dostupného důkazního materiálu pohybuje pouze v rovině pravděpodobnosti, nikoliv praktické jistoty ohledně skutečného stavu věci, má za to, že z hlediska naplnění účelu zákona jde o jediný možný přístup. Z povahy řízení o soudní rehabilitaci vyplývá, že se soudy musejí vyrovnat s tvrzeními navrhovatelů, která se týkají událostí, jež se odehrály často před desítkami let, navíc ve zcela odlišném společensko-politickém kontextu.

48. Ústavní soud zastává názor, že za situace, kdy je prokázáno, že v rozhodné době mezi 25. únorem 1948 a 1. lednem 1990 došlo k nezákonnému zbavení svobody či majetku dotčené osoby ve smyslu § 33 odst. 2 zákona o soudní rehabilitaci, nemůže jít k tíži navrhovatele to, že neexistuje dostatek archivních podkladů, které by umožnily jednoznačně posoudit, jakého skutku (resp. skutku spáchaného v jakém období) se takový nezákonný zásah týkal. Řádná evidence a archivace takových záznamů je totiž především úlohou státních orgánů. Případné pochybnosti o naplnění podmínek soudní rehabilitace, které již nelze dalším dokazováním objasnit, musejí být v souladu se základními zásadami trestního řízení vykládány ve prospěch navrhovatele. Pouze tak může být dosaženo ochrany ústavně

garantovaného práva na spravedlivý proces. Extenzivním přístupem, který jsou soudy povinny zaujmout k aplikaci zákona o soudní rehabilitaci, přitom nemohou být nijak dotčeny zájmy třetích osob.

49. Nad rámec uvedené argumentace jako *obiter dictum* Ústavní soud uvádí, že argument, na němž obecné soudy založily svoje odůvodnění, tj. předpoklad, že Albert Foldyna byl vyšetřován pouze pro skutky spáchané před 5. květnem 1945, by nemohl obstát ani z hlediska hodnocení soudu dostupných důkazů. Jak již bylo uvedeno, z dochovaných materiálů nelze s jistotou zjistit, pro jaké skutky (spáchané v jakém období) měl být Albert Foldyna státními orgány zatčen a vzat do vazby. K jeho zatčení existuje jediný přímý doklad, kterým je záznam z výslechu ze dne 9. dubna 1951, který žádné údaje o popisu stíhaného skutku a o jeho právní kvalifikaci neobsahuje. Další kusé zmínky o osobě Alberta Foldyny byly nalezeny v materiálech týkajících se buď samotné *akce Prokop*, či osob s ní spojených. Ze získaných materiálů vyplývá, že orgány StB si od zatčení Alberta Foldyny slibovaly odhalení konfidentské činnosti osobního oddělení Baťova podniku a konkrétně zjištění, zda konfidenti osobního oddělení byli předání gestapu. V podkladech existuje rovněž zmínka o tom, že Albert Foldyna měl podle očekávání StB poskytnout informace o případné trestné činnosti Vincence Jaroňka a Richarda Pravdy v době po okupaci, což vyplývá ze sdělení, že „případná jejich trestná činnost po roce 1945 nemůže být prokázána, neboť korunní svědek Albert Foldyna jest mrtev“ (viz bod 10).

50. Ústavní soud se oproti obecným soudům domnívá, že uvedený text nikterak nedokládá, že by Albert Foldyna byl vyšetřován pouze pro činnost před 5. květnem 1945, neboť takový závěr z uvedeného textu při žádném způsobu jeho interpretace nevyplývá; text naopak spíše potvrzuje, že se státní orgány zajímaly nejen o činnost vyšetřovaných osob v období první republiky a za doby okupace, ale také v době po okupaci. Také zápis o výpovědi manželky Alberta Foldyny, paní Bohumíry Foldynové, ze dne 20. prosince 1951, v němž na dotazy StB vypovídala o stycích svého manžela s Vincencem Jaroňkem v době první republiky, okupace a doby po okupaci, jakož i o chování manžela před jeho zatčením (viz spis Archivu bezpečnostních složek sign. V- 479 MV k vyšetřování Vincence Jaroňka), odůvodňuje předpoklad, že se vyšetřování StB ve vztahu k osobě Alberta Foldyny mohlo vztahovat rovněž na dobu po okupaci.

51. Ústavní soud dospěl k závěru, že obecné soudy založily svoje rozhodnutí na právní interpretaci, která je způsobilá založit rozpor s principy spravedlnosti, čímž porušily právo stěžovatele na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny. Z toho důvodu Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl a v souladu s § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadená soudní rozhodnutí zrušil.

52. Tento nálezn nijak nepředjímá, jak obecné soudy po kasaci napađených rozhodnutí znovu rozhodnou. Obecné soudy však při svém rozhodování budou vázány právními závěry vyslovenými v tomto nálezu, jak vyplývá z ustanovení čl. 89 odst. 2 Ústavy.

53. Obecné soudy by se v odůvodnění svých rozhodnutí měly také náležitě vypořádat s otázkou dodržení lhůt k podání návrhu na zahájení řízení, stanovených v § 6 odst. 1, 2 a § 33 odst. 1 zákona o soudní rehabilitaci; Ústavní soud nezaujímá k této otázce *a priori* žádné stanovisko a ponechává její řešení obecným soudům.

54. O návrhu na zrušení části právního předpisu Ústavní soud rozhodl tak, že jej podle § 43 odst. 2 písm. b) zákona o Ústavním soudu ve spojení s § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu odmítl, neboť dospěl k závěru, že ústavně konformním výkladem dotčeného právního předpisu může být napraven zásah do stěžovatelových práv, a návrh stěžovatele tak lze považovat za zjevně neopodstatněný.

Č. 182

K dokazování diskriminačního postupu zaměstnavatele při výpovědi z pracovního poměru dané zaměstnanci

I. Rozhodnutí zaměstnavatele, kterému ze zaměstnanců (muži nebo ženě) ukončí pracovní poměr, nelze bez dalšího považovat za diskriminační, a tudíž zakládající přesun důkazního břemene na žalovaného podle § 133a občanského soudního řádu; k této skutečnosti musí přistoupit ještě další okolnosti, které vyvolají důvodné (důvody podložené) podezření, že v daném případě bylo jednání zaměstnavatele vedeno diskriminačními motivy.

II. Stěžejní úvahou v diskriminačních sporech potom je, zda v konkrétním případě žalobce důkazní břemeno unesl, a založil tím přesun důkazního břemene na žalovaného (§ 133a občanského soudního řádu); taková úvaha musí vyplynout z pečlivě zvážených skutkových okolností konkrétního případu.

Nález

Ústavního soudu - III. senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila a soudců Jana Filipa (soudce zpravodaj) a Vladimíra Kůrky - ze dne 8. října 2015 sp. zn. III. ÚS 880/15 ve věci ústavní stížnosti Mgr. Jiřího Kužely, zastoupeného JUDr. Jitkou Šťastnou, advokátkou, se sídlem v Uherském Hradišti, Prostřední 128, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. ledna 2015 č. j. 21 Cdo 3211/2014-248, kterým bylo odmítnuto pro nepřipustnost stěžovatelovo dovolání, a proti rozsudku Krajského soudu v Brně - pobočky ve Zlíně ze dne 20. března 2014 č. j. 60 Co 447/2013-191, kterým byl potvrzen prvostupňový rozsudek o zamítnutí stěžovatelovy žaloby na neplatnost rozvázání jeho pracovního poměru výpovědi, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Brně - pobočky ve Zlíně a Okresního soudu v Uherském Hradišti jako účastníků řízení a Dětského domova Uherské Hradiště, IČO 60371773, se sídlem v Uherském Hradišti, Jiřího z Poděbrad 313, zastoupeného JUDr. Ivanou Pazderskou, advokátkou, se sídlem v Uherském Hradišti, Protzkarova 51, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 16. ledna 2015 č. j. 21 Cdo 3211/2014-248 a rozsudkem Krajského soudu v Brně - pobočky ve Zlíně ze dne 20. března 2014 č. j. 60 Co 447/2013-191 bylo porušeno základní právo stěžovatele na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1

Listiny základních práv a svobod a na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. ledna 2015 č. j. 21 Cdo 3211/2014-248 a rozsudek Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně ze dne 20. března 2014 č. j. 60 Co 447/2013-191se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Stěžovatel se ústavní stížností domáhá zrušení shora označených rozhodnutí, neboť má za to, že jimi bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Stěžovatel byl zaměstnán jako vychovatel Dětského domova Uherské Hradiště (dále též jen „žalovaný“ nebo „vedlejší účastník řízení“). Z tohoto pracovního poměru převzal dne 30. 5. 2012 výpověď danou podle § 52 písm. f) zákoníku práce s poukazem na to, že nesplňuje předpoklady stanovené právními předpisy pro výkon sjednané práce, a to pro absenci vzdělání v oboru speciální pedagogiky. Žalobu stěžovatele na určení neplatnosti rozvázání pracovního poměru výpovědí zamítl Okresní soud v Uherském Hradišti rozsudkem ze dne 16. 8. 2013 č. j. 4 C 57/2012-109, když dospěl k závěru, že se stěžovatelem byl rozvázán pracovní poměr v souladu se zákony. Ke stěžovatelem namítané diskriminaci pak okresní soud mj. s odkazem na zjištění kontrolních orgánů (inspekce práce, školní inspekce) a též veřejného ochránce práv uzavřel, že nebyla prokázána.

3. Rozsudek soudu prvního stupně potvrdil k odvolání stěžovatele napadeným rozsudkem Krajský soud v Brně – pobočka ve Zlíně, který ve věci nařídil jednání, na němž doplnil dokazování listinami týkajícími se studia k získání předpokladů pro výkon práce jiného zaměstnance žalovaného – osoby, kterou stěžovatel v rámci uplatněné argumentace stran diskriminačního jednání vymezil jako komparátora ve smyslu zákona č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon).

4. Dovolání stěžovatele proti rozsudku odvolacího soudu odmítl Nejvyšší soud jako nepřipustné s odůvodněním, že v něm byl uplatněn jiný dovolací důvod, než který je uveden v ustanovení § 241a odst. 1 občanského soudního řádu (stěžovatel zpochybňoval skutková zjištění, na nichž odvolací soud založil svůj závěr o tom, že důvod, pro nějž žalovaný přistoupil k rozvázání pracovního poměru výpovědí se stěžovatelem, byl v daném případě naplněn, a předmětné rozvázání pracovního poměru ze dne 30. 5. 2012 shledal shodně se soudem prvního stupně plně platné), a dále pro nepřipustnost podle ustanovení § 237 občanského soudního řádu, neboť

rozhodnutí odvolacího soudu shledal v souladu s ustálenou rozhodovací praxí dovolacího soudu.

II. Argumentace stěžovatele

5. Ve vztahu k napadenému usnesení Nejvyššího soudu stěžovatel spatřuje porušení svého práva na spravedlivý proces v tom, že dovolací soud argumentoval nepříhodnou ustálenou soudní praxí. Podle jeho názoru se nejedná o judikaturu, která by řešila stěžovatelem namítané právní otázky týkající se diskriminace, přičemž otázka pronásledování ve formě rozvázání pracovního poměru podle § 4 odst. 3 antidiskriminačního zákona nebyla Nejvyšším soudem dosud řešena.

6. Dovolací soud se nevyjádřil ani k namítané otázce týkající se výkladu výjimky podle § 32 písm. b) zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnicích a o změně některých zákonů. Účelem této výjimky je dle stěžovatele zachování kontinuity výkladu pedagogické činnosti. Výpověď je tak dle stěžovatele možné nekvalifikovanému zaměstnanci podat až po zajištění adekvátní náhrady, čemuž vedlejší účastník řízení nedostal. Soud se dále nevyjádřil ani k namítané otázce, zda komparátoru bylo nedůvodně a nesprávně (v rozporu s uvedenou výjimkou) umožněno zahájit opakovaně studium. Stěžovatel má za to, že dovolání splňovalo podmínky přípustnosti.

7. Ve vztahu k rozsudku odvolacího soudu stěžovatel namítá, že byla zcela pomínuta otázka rozvázání pracovního poměru jako pronásledování z hlediska antidiskriminačního zákona za stížnost stěžovatele na žalovaného z důvodu předchozí diskriminace stěžovatele, podanou před rozvázáním pracovního poměru, a též související otázka diskriminace stěžovatele jakožto jediného muže, jenž byl u žalovaného zaměstnán. Diskriminaci z důvodu pohlaví stěžovatel spatřuje v tom, že ve srovnání s komparátorem (ženou) ve stejné situaci, ale i s dalšími ženami mu byl úmyslně znemožněn ze strany žalovaného přístup k doplnění potřebného vzdělání, a dále v tom, že byl jako jediný zařazen do nejobtížnějšího systému služeb, při němž nebylo možné zahájit doplňující studium z důvodu nemožnosti vytvoření podmínek pro uvolňování z pracoviště.

8. Rozsudek odvolacího soudu je proto dle názoru stěžovatele nepřezkoumatelný a přijaté závěry nesprávné, včetně nesprávného posouzení zpráv kontrolních orgánů, kdy bylo přihlédnuto k závěrům orgánů, které nebyly kompetentní otázkou diskriminace posuzovat, resp. nebylo přihlédnuto k relevantní zprávě oddělení rovného zacházení veřejného ochránce práv. Právě na zprávu veřejného ochránce práv ze dne 16. září 2013 stěžovatel poukazuje, neboť se v ní uvádí, že diskriminace za strany Oblastního inspektorátu práce pro Jihomoravský kraj a Zlínský kraj na pracovišti stěžovatele prokázána nebyla, neboť ji tento orgán vůbec neprokazoval.

Stěžovatel též namítá, že v řízení před soudy nedošlo k provedení navrhovaných důkazů – výslechy svědků (mj. bývalí zaměstnanci žalovaného).

9. Stěžovatel má za to, že obecné soudy měly výpověď stěžovateli posuzovat a poměřovat i z hlediska (zákazu) diskriminace a (ne)rovného zacházení dle antidiskriminačního zákona. Domnívá se, že důkazní břemeno mělo být ve smyslu § 133a občanského soudního řádu přeneseno na vedlejšího účastníka řízení (žalovaného). To ve věci stěžovatele soudy nečinily, neboť jeho případ řešily jako „prosté“ nediskriminační rozvázání pracovního poměru výpovědí z důvodu nesplnění kvalifikačního předpokladu podle § 52 písm. f) zákoníku práce; tím došlo k porušení jeho práva na spravedlivý proces.

III. Vyjádření účastníků řízení a replika stěžovatele

10. Nejvyšší soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti označil stěžovatelovy námitky za pokračování polemiky neúspěšného účastníka řízení s průběhem řízení před obecnými soudy, s hodnocením důkazů a se skutkovými zjištěními, z nichž rozhodnutí soudů vycházejí. Na tomto základě stěžovatel dle Nejvyššího soudu předkládá vlastní skutkové závěry, od nichž odvíjí možnost odlišného právního posouzení ve věci samé. Stěžovatel nenamítá, že by v jeho případě výpovědní důvod podle ustanovení § 52 písm. f) zákoníku práce nebyl dán. Nejvyšší soud má za to, že „naznačená problematika se týká otázek aplikace právních předpisů upravujících standardní práva účastníků pracovního poměru, které však nemají ústavní přesah v podobě zásahu do ústavních práv a svobod“, a že proto „není přezkoumání usnesení Nejvyššího soudu z hlediska správnosti v něm vyloveného právního názoru přípustné“. Nejvyšší soud navrhuje, aby byla ústavní stížnost odmítnuta jako zjevně neopodstatněná.

11. Krajský soud v Brně – pobočka ve Zlíně ve svém vyjádření odkázal na odůvodnění rozsudku, kterým ve věci rozhodoval. Má za to, že se s námitkami stěžovatele ohledně odvetného jednání v odůvodnění vyrovnal a věc právně posoudil. Ústavní stížnost proto považuje za nedůvodnou.

12. Okresní soud v Uherském Hradišti ve svém vyjádření uvedl, že se s námitkami stěžovatele ve svém rozhodnutí dostatečně vypořádal a na jeho obsah se zcela odvolal. Má za to, že stěžovatel jen opět podrobně opakuje skutková tvrzení o své diskriminaci, která byla známa všem soudům rozhodujícím ve věci a která jimi nebyla akceptována. Ústavní stížnost proto rovněž považuje za nedůvodnou.

13. Vedlejší účastník řízení má za to, že obecné soudy neporušily stěžovatelovo právo na spravedlivý proces, jejich rozhodnutí jsou souladná s právními předpisy a ustálenou judikaturou. Obecné soudy se dle názoru vedlejšího účastníka řízení stěžovatelem tvrzenou diskriminací zabývaly, avšak této argumentaci nepřisvědčily. Vedlejší účastník řízení poukazuje

na to, že stěžovatel využil možnosti kontroly ze strany veškerých možných orgánů, avšak provedenými šetřeními nebyla prokázána žádná pochybení ze strany vedlejšího účastníka. Uvádí, že požadavek odborné kvalifikace daný zákonem není možné použít jako základ nerovného zacházení či diskriminace. Vedlejší účastník navrhl, aby byla ústavní stížnost odmítnuta jako návrh zjevně neopodstatněný.

14. Stěžovatel v replice k vyjádření účastníků řízení zdůraznil, že soudy se k tvrzené diskriminaci uspokojivě nevyjádřily, pouze nesprávně diskriminaci vyvrátily. Vlastní šetření soudy neprovedly (navrhovaný výslech svědků byl zamítnut), bez prověření a přezkoumání byly převzaty závěry prokazatelně pochybilšího oblastního inspektorátu práce (materiál z kontroly tohoto správního úřadu si odvolací soud nevyžádal). Zpráva veřejného ochránce práv, která se pochybením oblastního inspektorátu práce v této věci zabývala, nebyla správně posouzena, a proto nebyla akceptována. Důvodem sporu nebylo a není nesplnění kvalifikačního předpokladu stěžovatele, ale zda se s ním (i dalšími muži) zacházelo jako ve stejné situaci se ženou (komparátorem) a ženami vůbec rozdílně, méně příznivě, zda byl pronásledován za podání stížnosti, zda mu bylo umožněno doplnění vzdělání v době platné výjimky pro pedagogy a zda mělo výpovědi předcházet zajištění náhrady. Užitá ustálená soudní praxe, na kterou účastníci řízení odkazují, dopadá na nediskriminační případy a také na ty, v nichž nesplnění kvalifikačního předpokladu není zaviněno zaměstnavatelem.

15. Obecné soudy nesprávně posoudily otázky diskriminace, neboť nesprávně užíly zásadu posuzování existujícího stavu ke dni podané výpovědi (tj. k 30. 5. 2012), kdy komparátor (vychovatelka – žena), který stejně jako stěžovatel neměl splněn kvalifikační předpoklad, ještě nebyl přijat k opakovanému studiu na další škole a kdy pozdější přijetí ke studiu nebylo možné předjímat. Došlo též dle stěžovatele k nesprávné aplikaci § 6 odst. 1 antidiskriminačního zákona, který na případ stěžovatele nedopadal. Jakkoli šetření na pracovišti prováděly různé kontrolní orgány (Česká školní inspekce, oddělení detencí veřejného ochránce práv), jediným kompetentním orgánem v oblasti diskriminace byl oblastní inspektorát práce. Ten však podle veřejného ochránce práv, který jeho činnost prověřoval, jasně pochybil.

IV. Formální předpoklady projednání návrhu

16. Ústavní soud se nejprve zabýval tím, zda jsou splněny formální předpoklady projednání ústavní stížnosti. Ústavní stížnost byla podána včas a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je osobou oprávněnou k jejímu podání, je zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a vyčerpal všechny prostředky, které

mu zákon k ochraně jeho práv poskytuje. Ústavní stížnost proto byla shledána přípustnou.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

17. Ústavní soud přezkoumal napadená rozhodnutí obecných soudů, jakož i řízení jim předcházející, a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

18. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně zdůrazňuje, že není oprávněn do rozhodovací činnosti obecných soudů zasahovat z pozice další přezkumné instance, neboť není vrcholem jejich soustavy; je orgánem ochrany ústavnosti (srov. čl. 83 a 91 Ústavy České republiky, dále jen „Ústava“). Do rozhodování obecných soudů je proto oprávněn (a povinen) zasáhnout jen tehdy, pokud jím došlo k porušení ústavně zaručených základních práv. K tomu dochází mj. tehdy, pokud soudy nesprávně aplikují právní normy, takže se právní závěry v jejich rozhodnutích dostávají do extrémního nesouladu s vykonanými skutkovými zjištěními [srov. např. nálezy sp. zn. I. ÚS 401/98 ze dne 13. 1. 1999 (N 3/13 SbNU 11), sp. zn. III. ÚS 1624/09 ze dne 5. 3. 2010 (N 43/56 SbNU 479)], nebo se opírají o nedostatečně zjištěný stav věci, a své závěry tak aplikují na stav pouze domnělý. To je v rozporu s individuálním charakterem každého soudního rozhodnutí, které musí splňovat požadavky fakticity, a ve svém důsledku vede k porušení práva na spravedlivý proces, jenž musí být veden při spolehlivě provedeném dokazování [srov. nálezy sp. zn. III. ÚS 84/94 ze dne 20. 6. 1995 (N 34/3 SbNU 257) či sp. zn. III. ÚS 173/02 ze dne 10. 10. 2002 (N 127/28 SbNU 95) či sp. zn. III. ÚS 1604/13 ze dne 7. 5. 2014 (N 78/73 SbNU 387)].

V. a) K dokazování v diskriminačních sporech

19. Ústavní soud se ve své rozhodovací činnosti již mnohokrát zabýval principem rovnosti [ústavní imperativ rovnosti zakotvený v čl. 1 a rozvedený v čl. 3 odst. 1 Listiny, čl. 14 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), též čl. 21 Listiny základních práv Evropské unie], který se promítá i do pracovněprávních vztahů. Princip rovnosti je stabilně vnímán jako kategorie relativní [nejde o absolutní rovnost, nýbrž o odstranění neodůvodněných rozdílů, viz nálezy Ústavního soudu ČSFR sp. zn. Pl. ÚS 22/92, Sbírka usnesení a nálezů Ústavního soudu ČSFR, s. 37 a 38, Brno, 1992, a z něj vycházející další nálezy, např. nálezy Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 6/96 ze dne 5. 11. 1996 (295/1996 Sb., N 113/6 SbNU 313), sp. zn. Pl. ÚS 5/95 ze dne 8. 11. 1995 (6/1996 Sb., N 74/4 SbNU 205), sp. zn. Pl. ÚS 33/96 ze dne 4. 6. 1997 (185/1997 Sb., N 67/8 SbNU 163), sp. zn. Pl. ÚS 15/02 ze dne 21. 1. 2003 (40/2003 Sb., N 11/29 SbNU 79), z pozdější doby např. nálezy sp. zn. Pl. ÚS 17/11 ze dne 15. 5. 2012 (220/2012 Sb.,

N 102/65 SbNU 367)]. Zákonem založené nerovnosti tak mohou být připuštěny za předpokladu, že pro to jsou ústavně akceptovatelné důvody, přičemž existence takových důvodů musí vyplynout z poměřování principu rovnosti (zákazu diskriminace) na straně jedné a důvodu pro odlišné zacházení na straně druhé [viz např. náleží Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 36/93 ze dne 17. 5. 1994 (132/1994 Sb., N 24/1 SbNU 175)]. Jinými slovy, „za diskriminaci nelze považovat jakýkoliv rozdíl v právech a povinnostech různých subjektů práva, ale pouze rozdíly neodůvodněné“ [citováno z nálezu Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1609/08 ze dne 30. 4. 2009 (N 105/53 SbNU 313), srov. též rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva k čl. 14 Úmluvy ve věcech *Willis v. the United Kingdom*, č. 36042/97, bod 48, či *Okpiz v. Germany*, č. 59140/00, bod 33].

20. Stěžovatel namítal diskriminaci při ukončení pracovního poměru, tedy v rámci pracovněprávního vztahu. Ústavní princip rovnosti (zákazu diskriminace) se v této oblasti promítá jednak do ustanovení zákoníku práce (§ 16, 110) a jednak do antidiskriminačního zákona, který jako *lex generalis* vedle vymezení základních pojmů užívaných v oblasti diskriminace (např. přímá a nepřímá diskriminace, obtěžování, pronásledování atd.) a případů, kdy je rozdílné zacházení přípustné, upravuje též právní prostředky ochrany před diskriminací v pracovněprávních vztazích (§ 17 zákoníku práce). Podle § 16 odst. 2 zákoníku práce, v relevantním znění, je „v pracovněprávních vztazích ... zakázána jakákoliv diskriminace“, s výjimkou uvedenou v odstavci 3 (vyplyvá-li rozdílné zacházení z povahy pracovních činností) a s dalšími výjimkami, které vymezuje antidiskriminační zákon (§ 6, 7, 9).

21. Ústavní soud připomíná, že antidiskriminační zákon rozlišuje diskriminaci přímou (s jednou osobou se zachází méně příznivě než s jinou osobou ve srovnatelné situaci na základě některého z diskriminačních důvodů) a nepřímou (osoba je znevýhodněna z některého z diskriminačních důvodů oproti ostatním na základě zdánlivě neutrálního ustanovení), přičemž za diskriminaci se považuje i obtěžování, sexuální obtěžování, pronásledování, pokyn k diskriminaci a navádění k diskriminaci (§ 2 odst. 2). Bez ohledu na to, o jaký typ nerovného zacházení se jedná, jeho prokázání (resp. nevyvrácení, viz níže) zakládá rozpor s čl. 3 odst. 1 Listiny.

22. Ochrana práva na zajištění rovného zacházení a ochrana před diskriminací přísluší soudům (čl. 4 Ústavy, čl. 36 odst. 1 Listiny). Ve vztahu k dokazování diskriminačního jednání se v řízení před obecními soudy aplikuje ustanovení § 133a občanského soudního řádu. Podle tohoto ustanovení: „Pokud žalobce uvede před soudem skutečnosti, ze kterých lze dovodit, že ze strany žalovaného došlo k přímé nebo nepřímé diskriminaci a) na základě pohlaví, rasového nebo etnického původu, náboženství, víry, světového názoru, zdravotního postižení, věku anebo sexuální orientace

v oblasti pracovní nebo jiné závislé činnosti včetně přístupu k nim, povolání, podnikání nebo jiné samostatné výdělečné činnosti včetně přístupu k nim, členství v organizacích zaměstnanců nebo zaměstnavatelů a členství a činnosti v profesních komorách, ... je žalovaný povinen dokázat, že nedošlo k porušení zásady rovného zacházení.“

23. V diskriminačních sporech tedy dochází k přesunu důkazního břemene na žalovaného, a to z důvodu, že je to zpravidla žalovaný, který ve sporech tohoto typu disponuje potřebnými informacemi. Jedná se o výjimku z obecného principu dokazování (§ 120 občanského soudního řádu), kdy každý účastník nese důkazní břemeno ve vztahu k těm skutečnostem, které tvrdí. „Osoba, která tvrdí, že je obětí diskriminace, sice musí nejdříve soudu předložit skutečnosti dostatečně odůvodňující závěr o existenci možné diskriminace (musí prokázat prima facie zásah), jestliže tak ale učiní, je tím založena vyvratitelná domněnka, ve vztahu ke které leží povinnost dokázat opak na straně žalované“ [citováno z nálezu Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 1136/13 ze dne 12. 8. 2015 (N 143/78 SbNU 209), k tomu srov. též rozhodnutí ESLP ve věci *Chassagnou and Others v. France*, stížnosti č. 25088/94, č. 28331/95 a 28443/95, body 91–92, či *Timishev v. Russia*, stížnosti č. 55762/00 a 55974/00, bod 57)].

24. K ustanovení § 133a občanského soudního řádu (byť ve znění ke dni 21. 5. 2006) se vyslovil Ústavní soud též v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 37/04 ze dne 26. 4. 2006 (419/2006 Sb., N 92/41 SbNU 173), v němž posuzoval ústavnost institutu přesunu důkazního břemene. Z něj vyplývá, že osobě, která se cítila být diskriminována, nestačí pouze tvrdit, že došlo k diskriminačnímu jednání. „Tato osoba v soudním řízení musí nejen tvrdit, ale i prokázat, že s ní nebylo zacházeno obvyklým, tedy neznevýhodňujícím způsobem. Neprokáže-li toto tvrzení, nemůže v řízení uspět. Dále pak musí tvrdit, že znevýhodňující zacházení bylo motivováno diskriminací (pozn. aut.: zde na základě rasového nebo etnického původu). Tuto motivaci ovšem prokazovat nemusí, ta se v případě důkazu odlišného zacházení předpokládá, je však vyvratitelná, prokáže-li se (dokazováním) opak. Ostatně požadavek, aby strana žalující musela prokazovat, že byla diskriminována právě a výlučně pro svůj rasový (etnický) původ, a nikoli z důvodu jiného, je zcela zjevně nesplnitelný, neboť prokázat motivaci (pohnutku) žalované strany je z povahy věci vyloučeno.“

25. Důkazní břemeno tedy neleží pouze a výlučně na straně žalované, ale též na straně žalující. Žalobce je tak povinen prokázat znevýhodňující zacházení, tedy že s ním bylo ve srovnání s tzv. komparátorem (osobou ve srovnatelné situaci) zacházeno znevýhodňujícím způsobem z diskriminačního důvodu. Pokud strana žalující svou část důkazního břemene unese, dochází k přesunu důkazního břemene na žalovanou, která prokazuje svá tvrzení, že k diskriminaci na základě zakázaných důvodů v daném

případě nedošlo. Jinými slovy, v případě, že dojde k přesunu důkazního břemene, žalovaný musí prokázat, že jeho rozhodnutí je odůvodněno nikoli diskriminačními (zakázanými) důvody, nýbrž jinými (přípustnými) důvody (srov. též rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 17. července 2008, *S. Coleman proti Attridge Law a Steve Law*, C-303/06, bod 55).

26. Stěžejní úvahou v diskriminačních sporech tedy je, zda v konkrétním případě žalobce důkazní břemeno unesl, a založil tím přesun důkazního břemene na žalovaného; taková úvaha musí vyplynout ze skutkových okolností konkrétního případu. Pro vztahy zaměstnanec – zaměstnavatel je nicméně typické, že z hlediska přístupu ke skutečnostem prokazujícím diskriminační jednání je pozice zaměstnance zpravidla značně oslabena. Po zaměstnanci tedy není namístě vyžadovat předkládání takových důkazů, k nimž nemůže mít přístup či s nimiž nemůže disponovat. Při rozhodování o přenosu důkazního břemene z žalobce na žalovaného je zároveň nutno zohlednit i to, že přímý důkaz diskriminace ze strany žalobce zpravidla nemůže být předložen (srov. Boučková, P., Havelková, B., Koldinská, K., Kühn, Z., Kühnová, E., Whelanová, M. Antidiskriminační zákon. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 350).

27. Samotné rozhodnutí zaměstnavatele, kterému ze zaměstnanců (zda muži nebo ženě) ukončí pracovní poměr, jistě nelze bez dalšího za diskriminační považovat, resp. taková skutečnost sama o sobě nezakládá přesun důkazního břemene na žalovaného. K této skutečnosti musí přistoupit ještě další okolnosti (důkazy), které vyvolají důvodné (důvody podložené) podezření, že v daném případě bylo jednání zaměstnavatele vedeno diskriminačními motivy. Je-li naplněna podmínka rozdílného zacházení, k přenosu důkazního břemene bude třeba přistoupit, pokud z důkazů předložených žalobcem vyplyne alespoň rozumná pravděpodobnost, že k diskriminaci došlo (srov. Boučková, P., Havelková, B., Koldinská, K., Kühn, Z., Kühnová, E., Whelanová, M. Antidiskriminační zákon. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 345–346).

V. b) Posouzení věci

28. Stěžovatel se v řízení před obecnými soudy domáhal vyslovení neplatnosti výpovědi z pracovního poměru, neboť jejím skutečným důvodem mělo být stěžovatelem tvrzené diskriminační jednání z důvodu pohlaví vůči jeho osobě ze strany zaměstnavatele (vedlejšího účastníka řízení), nikoli uváděné nesplnění předpokladů stanovených právními předpisy pro výkon sjednané práce (vychovatele v dětském domově). V ústavní stížnosti se stěžovatel dovolává ochrany svého základního práva na soudní ochranu a spravedlivý proces (čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy), neboť má za to, že jím tvrzený diskriminační důvod výpovědi, resp. konkrétní námitky a tvrzení poukazující na tento skutečný důvod, obecné soudy dostatečně

nezohlednily a nevypořádaly se s nimi. Rovněž má za to, že ve věci nebyl stran namítané diskriminace dostatečně zjištěn skutkový stav.

29. Úkolem Ústavního soudu v tomto řízení je, s ohledem na jeho kompetence soudního orgánu ochrany ústavnosti, primárně posouzení otázky, zda se obecné soudy ústavně konformním způsobem vypořádaly s tvrzením stěžovatele, že výpověď ze strany vedlejšího účastníka řízení byla vedena diskriminačními pohnutkami. Skutkový závěr o tom, zda skutečným důvodem výpovědi stěžovateli byla jeho příslušnost k mužskému pohlaví, byl totiž nezbytný pro posouzení žaloby stěžovatele, kterou se domáhal určení neplatnosti rozvázání pracovního poměru výpovědí.

30. Ze spisového materiálu vyplývá, že stěžovatel v řízení před obecnými soudy diskriminační jednání vedlejšího účastníka ve vztahu k jeho osobě z důvodu pohlaví v řízení konzistentně namítal. Obšírně a podrobně poukazoval na postup vedlejšího účastníka před podáním výpovědi stěžovateli (pronásledování ve smyslu § 4 odst. 3 antidiskriminačního zákona z důvodu stížností stěžovatele na vedlejšího účastníka řízení), na dle jeho soudu nedůvodné upřednostnění ženy ve srovnatelné situaci nejen při rozhodování o ukončení pracovního poměru, nýbrž i v přístupu zaměstnavatele k možnosti stěžovatele doplnit si potřebnou kvalifikaci, a to v kontextu celkové atmosféry na pracovišti. Tvrzení stěžovatele byla dokládána (ze strany stěžovatele a vedlejšího účastníka řízení) zprávami institucí, které kontrolu u vedlejšího účastníka řízení (z podnětu stěžovatele) prováděly. Diskriminační jednání stěžovatel navrhoval prokázat takéž výpověďmi svědků – mužů, s nimiž byl v průběhu předcházejících let ze strany vedlejšího účastníka řízení rozvázán pracovní poměr.

31. Nalézací i odvolací soud v odůvodnění napadených rozhodnutí vzaly stěžovatelova tvrzení ohledně diskriminačního jednání žalovaného za vyvrácená, přičemž poukázaly na zjištění kontrolních orgánů, jež na pracovišti vedlejšího účastníka řízení diskriminaci či obtěžování (bossing) nezjistily. Z jejich rozhodnutí se podává, že vzaly za prokázané naplnění podmínky pro platnost výpovědi podle § 52 písm. f) zákoníku práce, tedy že stěžovatel nesplňoval předpoklady stanovené právními předpisy pro výkon práce. Nesplnění kvalifikačních předpokladů nicméně stěžovatel nerozporoval, neboť s ohledem na okolnosti případu bylo rozumně těžištěm jeho argumentace diskriminační jednání žalovaného.

32. Ve vztahu k namítanému diskriminačnímu jednání a návrhům na provedení dalších důkazů nalézací soud konkrétně uvedl:

a) k námítkě, že ke dni podání výpovědi nesplňovala kvalifikační předpoklad další pracovnice – „sama skutečnost, že další zaměstnankyně dětského domova v době výpovědi žalobci kvalifikační předpoklady jednoznačně nesplňovala, nemůže sama o sobě být důvodem neplatnosti výpovědi žalobce a není ani důkazem o diskriminaci žalobce“;

b) k návrhu na doplnění dokazování výsledkem svědků, jimiž měla být prokázána diskriminace žalobce – „provedení těchto důkazů považuje soud ve vztahu k tomuto řízení za nadbytečné. Řada kontrol, které provedly různé instituce, jak je popsáno shora, žádnou diskriminaci žalobce nezjistila“. V odůvodnění napadeného rozhodnutí pak nalézací soud odkázal na § 6 odst. 1 a 3 antidiskriminačního zákona, aniž by však aplikaci těchto ustanovení na posuzovaný případ rozvedl.

33. Odvolací soud potom své úvahy stran namítaného diskriminačního jednání vedlejšího účastníka řízení shrnul následovně: „Rovněž pak uplatněná argumentace žalobce (...), je pro posouzení věci nerozhodná, když předně tato není z hlediska tvrzeného skutkového základu ani dostatečná (srovnej rozhodnutí NS ČR sp. zn. 21 Cdo 246/2008), přičemž tato je navíc vyvrácena, provedenými šetřeními a zprávami dozorujících orgánů stran kontroly dodržování pracovněprávních předpisů u žalovaného a rovného zacházení se zaměstnanci v období bezprostředně předcházejícím předmětnému rozvazovacímu úkonu tak i období následujícím (...). Dále pak i z pohledu speciální právní úpravy antidiskriminačního zákona nelze, vycházejíc z negativního vymezení diskriminace (§ 6 odst. 1 tohoto předpisu), přisvědčit stanovisku žalobce, neboť v zásadě požadavek odborné kvalifikace daný zákonem není možno použít jako základ nerovného zacházení či diskriminace. Pokud pak žalobce v rámci základu uplatněných tvrzení ohledně diskriminace jeho osoby žalovaným vymezuje jako komparátora jiného zaměstnance žalovaného ..., je nutno na podkladě výsledků v odvolacím řízení doplněného dokazování zdůraznit, že z těchto se podává, že u této zaměstnankyně byla situace ohledně jejich odborných předpokladů odlišná, když tato alespoň zahájila příslušné odborné studium k získání příslušné odborné kvalifikace (...). Zjevně pak neobstojí ani žalobcem zdůrazňované kritérium odlišného pohlaví její osoby a v minulosti daného stavu zaměstnanců žalovaného mužského pohlaví zastávajícího pozici vychovatele.“

34. Ze spisového materiálu se ovšem podává, že kontroly na pracovišti prováděla jak Česká školní inspekce, Krajský úřad Zlínského kraje (odbor školství, mládeže a sportu), Oblastní inspektorát práce pro Jihomoravský kraj a Zlínský kraj, tak i veřejný ochránce práv. Jak ovšem vyplynulo z odpovědi zástupce veřejného ochránce práv ze dne 6. 8. 2013 (č. 1. 87 a násl. spisu), adresované stěžovateli, závěry oblastního inspektorátu práce vyhodnotil jako formalistické, přičemž s ohledem na absenci důkazů a nemožnost jejich provedení (např. výslech svědků) odkázal na potřebu dokazování před soudem. Ve zprávě zástupce veřejného ochránce práv ze dne 16. 9. 2013, kterou stěžovatel předložil v rámci odvolacího řízení, se pak zdůrazňuje, že oblastní inspektorát práce je jediným kontrolním orgánem státu (zákon č. 251/2005 Sb., o inspekci práce, ve znění pozdějších

předpisů), který může z pozice správního úřadu prověřit situaci na pracovišti z hlediska diskriminace. Zjištění tohoto orgánu ve vztahu ke stěžovateli, zachycené v protokolu o kontrole ze dne 29. 6. 2012, zástupce veřejného ochránce práv vyhodnotil jako porušující zásadu materiální pravdy. Uvedl, že detailnímu popisu jednání zaměstnavatele nebyla ze strany tohoto kontrolního orgánu věnována náležitá pozornost; poukázal mj. na opakované skončení pracovního poměru s muži na pozici vychovatelů a jejich dlouhodobý podstat ve srovnání s počtem zde zaměstnaných žen, ale též (prokázanou) nerovnost v odměňování. Přestože stěžovatel ve svém podání ke kontrole označil jmenovitě celkem sedm mužů, kteří z dětského domova odešli (nejčastěji formou dohody o rozvázání pracovního poměru) od roku 2002, kdy se ředitelkou stala Mgr. Ivana Lacková, do roku 2012, kdy dostal stěžovatel výpověď, kontrolní orgán žádného z těchto mužů neoslovil s cílem prověřit podezření z diskriminace. Dále zástupce veřejného ochránce práv poukázal na skutečnost, že se kontrolní orgán nijak nevypořádal s tvrzeným rozvázáním pracovního poměru jako formou pronásledování (§ 4 odst. 3 antidiskriminačního zákona).

35. Ústavní soud nemá pochybnosti o tom, že posuzovaný případ vyžadoval aplikaci § 133a občanského soudního řádu, neboť stěžovatel žalobu na neplatnost výpovědi odůvodňoval argumenty založenými na námitce diskriminačního jednání zaměstnavatele. Z obsahu odůvodnění napadeného rozhodnutí odvolacího soudu, které toto ustanovení občanského soudního řádu samo přímo neuvádí, lze proto dovodit, že ve vztahu ke stěžovateli soud neshledal naplnění důkazního břemene, když argumentaci stěžovatele označil (s odkazem na rozsudek Nejvyššího soudu ve věci aplikace § 133a občanského soudního řádu) z hlediska tvrzeného skutkového základu za nedostatečnou. Tento závěr Ústavní soud shledal z výše uvedených důvodů vadným, neboť pravidla zakotvená pro přenos důkazního břemene nebyla náležitým způsobem promítnuta do zjištěného skutkového stavu věci.

36. Je třeba zdůraznit, že stěžovatel se ještě za trvání svého pracovního poměru obrátil na různé kontrolní instituce, mj. právě s tvrzeními o diskriminačním jednání vedlejšího účastníka řízení. Pokud ze zpráv o provedených kontrolách vyplývá závěr, že diskriminace ve vztahu ke stěžovateli zjištěna nebyla, nemůže se jednat o závěr, s nímž se bez dalšího mohou soudy ztotožnit za situace, kdy z předložených zpráv zástupce veřejného ochránce práv, který *ex lege* vykonává působnost též ve věcech práva na rovné zacházení a ochrany před diskriminací (§ 1 odst. 1 a 5 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů), vyplynula zjištění o hrubých nedostacích v provedených kontrolách právě v oblasti tvrzené diskriminace. Se zjištěními vyplývajícími z této zprávy, která byla vydána až v rámci odvolacího řízení, se odvolací soud vůbec

nevypořádal. Zprávy, na něž bylo v napadených rozhodnutích obecně poukázáno, přitom potvrzují dílčí tvrzení stěžovatele, na které bylo třeba brát zřetel při posuzování, zda je ve hře otázka diskriminace či nikoli (zkrácení jeho osoby při odměňování, ukončování pracovního poměru výhradně s muži, výrazně feminní prostředí).

37. Své postavení stěžovatel srovnával se zaměstnankyní vedlejšího účastníka řízení (vychovatelkou), která stejně jako stěžovatel nesplňovala odborné předpoklady z důvodu absence požadovaného vzdělání, a to ke dni, kdy mu byla doručena výpověď. Ze závěrů odvolacího soudu lze zřejmě dovodit, že tuto zaměstnankyni nepovažoval za vhodného komparátora, když poukázal na skutečnost, že tato zaměstnankyně „alespoň zahájila příslušné odborné studium k získání příslušné odborné kvalifikace“. Nijak se však nevypořádal s tím, že tato odlišnost nastala až poté, kdy byla stěžovateli doručena výpověď, takže vedlejší účastník řízení – zaměstnavatel – nemohl být při rozhodování o ukončení pracovního poměru se stěžovatelem veden touto skutečností. Bylo-li srovnávacím znakem dosažené vzdělání zaměstnanců, stěžovatelem navržená zaměstnankyně bezesporu byla vhodným komparátorem, neboť ke dni podání výpovědi byla tato zaměstnankyně právě z tohoto hlediska ve stejném postavení jako stěžovatel. Za takovéto situace je pak nutno závěr odvolacího soudu o „zjevné“ neopodstatněnosti argumentace stěžovatele diskriminačním důvodem (pohlaví) hodnotit tak, že nemá podklad ve spisovém materiálu, a je tak v extrémním rozporu se zjištěným skutkovým stavem (typická vada *post hoc, ergo propter hoc*), přičemž nebyla vypořádána námitka stěžovatele ohledně okolností, za kterých bylo komparátoru umožněno zahájení studia, kdežto v případě stěžovatele takové podmínky vytvářeny nebyly (viz jeho argumentaci sub 6, 7).

38. S přihlédnutím k značně oslabeným možnostem zaměstnance získat přístup ke skutečnostem, které diskriminační jednání prokazují, v případě stěžovatele bylo nutno se bedlivě zabývat tím, zda předkládané důkazy odůvodňují závěr o rozumné pravděpodobnosti (viz sub 27) diskriminačních pohnutek na straně zaměstnavatele při ukončování pracovního poměru. V posuzovaném případě soud nalézací i soud odvolací zcela odhlédly od stěžovatelem tvrzených okolností (zkrácení na odměnách, ukončování pracovního poměru ze strany zaměstnavatele výhradně s muži, přístup zaměstnavatele znemožňující doplnění odborné kvalifikace), jež lze v kontextu celého případu jistě označit za „podezřelé“ a z nichž některé vyplývají z předložených kontrolních zpráv. K tíži stěžovateli přitom nelze klást nedostatky v činnosti kontrolních orgánů (zde inspekce práce), zvláště, je-li na takové nedostatky výslovně poukázáno ze strany veřejného ochránce práv. Zde Ústavní soud pro úplnost podotýká, že z hlediska jeho závěrů není významné hodnocení ze strany veřejného ochránce práv,

nýbrž to, že jeho závěry byly v odvolacím řízení pomínuty, čímž bylo toto řízení zatíženo z hlediska ochrany před diskriminací kvalifikovanou vadou. Nalézací i odvolací soud navíc pomínuly námitku stěžovatele, že doplnění potřebné odborné kvalifikace mu bylo, mj. i systémem nastavení služeb, ve srovnání s ostatními zaměstnankyněmi ze strany zaměstnavatele znemožněno. V duchu přijatých závěrů (odkazem na neodůvodněné závěry oblastního inspektorátu práce) pak soudy rezignovaly i na vypořádání stěžovatelovy námítky, že výpověď byla jedním z nástrojů pronásledování jeho osoby ze strany žalovaného jako „odvety“ za uplatňování jeho práv (podáváním stížností kontrolním orgánům).

39. Ústavní soud tak dospěl k závěru, že nalézací i odvolací soud v této věci významně pochybily při hodnocení předložené dokumentace (zpráv kontrolních orgánů), neboť k nim přistoupily zcela formalisticky, pouze odkazem na závěr o „neprokázání diskriminačního jednání“, přičemž zcela pomínuly závěr vyplývající ze zjištění veřejného ochránce práv, totiž že nerovné zacházení na pracovišti vedlejšího účastníka řízení ze strany kompetentního orgánu (inspekce práce) de facto zjišťováno nebylo. V takovém hodnocení, které vedlo též k paušálnímu odmítnutí stěžovatelem navrhovaného výslechu svědků (pro nadbytečnost), spatřuje Ústavní soud prvky libovůle z hlediska požadavků na řádně vedené soudní řízení. Právní závěr soudu, že stěžovatel sám neunesl důkazní břemeno, a tudíž nemohlo dojít k jeho přenosu na vedlejšího účastníka řízení dle pravidla stanoveného v § 133a občanského soudního řádu, je založen na zcela nedostatečných skutkových zjištěních. Nelze než konstatovat, že takovým rozhodnutím soudu došlo k porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy a nebyla mu poskytnuta náležitá soudní ochrana ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny.

40. Stěžovatel rovněž napadl závěr dovolacího soudu o nepřípustnosti podaného dovolání. Při přezkumu napadeného usnesení Nejvyššího soudu byl Ústavní soud rovněž veden tím, že do rozhodovací činnosti obecných soudů je oprávněn zasáhnout jen tehdy, má-li taková činnost za následek porušení základních práv stěžovatele [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 74/02 ze dne 10. 10. 2002 (N 126/28 SbNU 85)]. Jakkoli z ústavního pořádku České republiky ani z judikatury Evropského soudu pro lidská práva nevyplývá nárok na podání dovolání či jiného mimořádného opravného prostředku, jsou-li takové mimořádné prostředky právním řádem připuštěny, nemůže se rozhodování o nich ocitnout mimo ústavní rámec ochrany základních práv jednotlivce [viz nálezy Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 1/03 ze dne 11. 2. 2004 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.) a sp. zn. I. ÚS 962/14 ze dne 19. 8. 2014 (N 155/74 SbNU 323)]. Odmítne-li Nejvyšší soud dovolání pro vady, ačkoli dovolání vytýkanou vadou netrpí, dopustí se excesu, který představuje porušení práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36

odst. 1 Listiny [viz nálezn Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 3876/13 ze dne 3. 6. 2014 (N 113/73 SbNU 779)].

41. Z obsahu napadeného usnesení vyplývá, že dovolání bylo odmítnuto podle § 243c odst. 1 věty první občanského soudního řádu, neboť v něm byl uplatněn jiný dovolací důvod, než který je uveden v ustanovení § 241a odst. 1 občanského soudního řádu, s tím, že „dovolatel pouze zpochybňuje skutková zjištění, na nichž odvolací soud založil svůj závěr o tom, že důvod, pro něž žalovaný přistoupil k rozvázání pracovního poměru vypovědi se žalobcem, byl v daném případě naplněn ...“. Napadené usnesení odůvodnil Nejvyšší soud sice stručně podle § 243f odst. 3 občanského soudního řádu, z odůvodnění jsou zřejmé důvody, které jej k odmítnutí dovolání vedly. Tyto důvody však dostatečně nezohledňují obsah podaného dovolání.

42. Jakkoli stěžovatel v dovolání primárně napadá nedostatky ve zjištěném skutkovém stavu, jasně pojmenovává též okolnosti, které lze pod nesprávné posouzení věci dle názoru Ústavního soudu jistě podřadit. Stěžovatel v dovolání např. namítal, že odvolací soud nesprávně vyložil a aplikoval ustanovení § 6 odst. 1 antidiskriminačního zákona, na které nalézací i odvolací soud odkazovaly a které se týká výjimek z diskriminace z důvodu věku (nikoli pohlaví), dále uváděl, že došlo k nesprávnému posouzení okamžiku, k němuž došlo ke srovnání (na)plnění podmínky odborné kvalifikace stěžovatele a jiné zaměstnankyně vedlejšího účastníka řízení, v důsledku čehož nebyla tato zaměstnankyně shledána jako vhodný komparátor. Mezi námitky nesprávného posouzení věci lze rovněž zařadit i námitku týkající se nesprávného výkladu výjimky podle § 32 písm. b) zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících, ze strany obecných soudů, který nerespektoval její účel. Nejvyšší soud na tyto námitky nijak nereagoval a k věci přistoupil tak, jako by se v řízení problematika nerovného zacházení neměla řešit. O tom svědčí i judikatura, na niž ve svém stručném odůvodnění napadeného usnesení Nejvyšší soud odkázal, a jejímž předmětem problematika nerovného zacházení (diskriminace) ve vztahu k výpovědnímu důvodu nesplňování předpokladů pro výkon sjednané práce nebyla ani okrajově. Pokud snad Nejvyšší soud právní posouzení uvedených okolností nepovažoval za významné pro rozhodnutí samé, měl tento závěr uvést v odůvodnění svého rozhodnutí (byť podle § 243f odst. 3 občanského soudního řádu), nikoli tyto námitky stěžovatele zcela pominout. Tímto postupem došlo k porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces i napadeným usnesením Nejvyššího soudu.

VI. Závěr

43. Ústavní právo na spravedlivý proces zahrnuje i povinnost obecných soudů vypořádat se se vším, co v průběhu řízení vyšlo najevo a co

účastníci řízení tvrdí, má-li to vztah k projednávané věci. Pokud soudy této zákonné povinnosti nedostojí, a to jednak tím, že se zjištěnými skutečnostmi nebo tvrzeními námitkami nezabývají vůbec, nebo se s nimi dostatečně nevypořádají, má to za následek vadu řízení, která představuje zásah do ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces. Je tak respektována základní funkce důkazního řízení v občanském soudním procesu, které zahrnuje provedení důkazů, jejich hodnocení a na něm založené zjištění skutkového stavu [srov. nálezy sp. zn. I. ÚS 593/04 ze dne 20. 12. 2005 (N 230/39 SbNU 443) a sp. zn. II. ÚS 1774/14 ze dne 9. 12. 2014 (N 221/75 SbNU 485)]. Jak zdůrazňuje Ústavní soud setrvale ve své judikatuře [srov. nález sp. zn. II. ÚS 623/2000 ze dne 30. 4. 2002 (N 55/26 SbNU 99) a řadu usnesení, vše dostupné na <http://nalus.usoud.cz>], právo na soudní ochranu jim poskytované nespočívá podle čl. 36 odst. 1 Listiny v zaručení úspěchu ve věci, nýbrž právě v právu na takový postup soudu, který splňuje výše uvedené požadavky. Totéž platí pro požadavek férového (spravedlivého) soudního řízení podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

44. Ústavní soud proto shledal ústavní stížnost důvodnou jak ve vztahu k napadenému usnesení Nejvyššího soudu, tak ve vztahu k napadenému rozsudku Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně, aniž by předjímal samotný výsledek řízení (z důvodů uvedených sub 43). Vzhledem k tomu, že ve vztahu k rozhodnutí odvolacího soudu stěžovatel namítal porušení svého ústavního práva na spravedlivý proces, spočívající ve vadě řízení, kterou lze *prima facie* podřadit pod vadu skutkových zjištění (srov. § 241a odst. 3 občanského soudního řádu, ve znění před novelizací provedenou zákonem č. 404/2012 Sb.), jejíž odstranění je pro ústavně konformní rozhodnutí ve věci klíčové, Ústavní soud se s ohledem na zásadu hospodárnosti řízení rozhodl přistoupit ke zrušení obou napadených rozhodnutí.

45. Úkolem krajského soudu v dalším řízení tak bude především odstranit vadu skutkových zjištění, která nemají v podstatné části oporu v provedeném dokazování, jak bylo shora uvedeno, řádně se vypořádat (na základě předložených výstupů kontrolní činnosti kompetentních orgánů, příp. na základě doplněného dokazování) s tím, zda stěžovatel unesl břemeno tvrzení a břemeno důkazní, resp. zda došlo k přenosu tohoto břemene na žalovaného, a to způsobem ústavně konformním, a v návaznosti na to se vypořádat s otázkou aplikace ustanovení § 133a občanského soudního řádu.

46. Ústavní soud tedy podané ústavní stížnosti podle ustanovení § 82 odst. 1 a odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl a napadená rozhodnutí Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

Odlišná stanoviska

Odlišné stanovisko soudce Vladimíra Kůrky

I.

Je mi líto, vstupují-li do kolize se senátem, jehož jsem členem, ale v dané soudní věci (což je třeba lišit od rozhodnutí senátní většiny) žádnou diskriminaci – na bázi pohlaví natožpak – nevidím, ať dělám, co dělám...

Stěžovatel dle reprodukce rozhodnutí nižších soudů namítal, že 1. svým shodným vzděláním „ohrožoval“ ředitelku, 2. kolegyně – žena – také neměla požadované vzdělání, 3. zaměstnanci – muži v posledních deseti letech z pečovatelského domova odcházeli na dohodu, někteří již ve zkušební lhůtě, 4. byl perzekuován proto, že si na ředitelku domova stěžoval, a 5. nebylo mu umožněno doplnit si potřebné vzdělání.

Ani jedno z těchto tvrzení – podle mne – prostor pro posuzování výpovědi z pracovního poměru prizmatem „diskriminace z důvodu pohlaví“ nezakládá; co do námitek pod body 1, 4 a 5 o tom nemůže být pochyb očividně, pod bodem 2 viz níže a ohledně bodu 3 platí: svědčí to – samo o sobě – o něčem pro danou věc bezprostředně významném?

Jakási „diskriminace“ se vznáší jen ve všeobecné a nekonkrétní poloze...

Naznačuje-li stěžovatel, že byl diskriminován, mělo se tak dít vskutku proto, že je „muž“? A kdyby, tvrdil někde, proč tomu tak mělo být? Má to nějaký smysl? Chce se říci, že je to tím, že ředitelka domova je žena? Podle vzoru, že kde je ředitelka žena, jsou diskriminováni muži, a kde muž, tak ženy?

Rovněž okolnost, že veřejný ochránce práv shledal některá dřívější negativní (!) zjištění na téma „diskriminačních“ poměrů v domově jako „formální“, k přítomnosti znaků diskriminace jako úhelného prvku posouzení výpovědi dané pro nedostatek zákonných předpokladů k výkonu pracovní funkce, který nezpochybňuje ani stěžovatel, ani většina nyní rozhodujícího senátu, stačit přirozeně nemůže.

Obdobnou absenci takových znaků vykazuje i tvrzení, že stěžovatelova spolupracovnice – žena – nespĺňovala rovněž požadavky na výkon dané pracovní funkce (námitka pod bodem 2 výše), a přitom výpověď nedostala, neboť příčiny takové situace mohou být reálně rozmanité; ostatně ředitelka domova se jej – jak sám stěžovatel uvádí – mínila (jako osoby, nikoli muže či ženy) „zbavit“ proto, že na ni podal dvě stížnosti...

Což implikuje i širší pohled: je více pracovníků, kteří „disponují“ potenciálem výpovědi z pracovního poměru: zaměstnavatel zvolí (z utilitárních provozních důvodů, či pro tentokrát jednoho, konkrétně ženu; je argumentem diskriminace, že stejně tak mohla (měla) být výpověď dána muži? A to už nemluvíme o výpovědích z důvodů organizačních změn, resp.

jim korespondující nadbytečnosti zaměstnance; tradičně se přec uznává, že takový výběr je výlučně věcí zaměstnavatele... Vskutku vždy bude mít „vybraná žena“ či „vybraný muž“ proti výpovědi napříště argument diskriminace...?

Jest domýšlet důsledky: posuzování neplatnosti výpovědi z pracovního poměru – přijmeme-li oponentní stěžovatelovu metodu – v situaci, kdy zákonné předpoklady k výkonu pracovní funkce nesplňují i další zaměstnanci, bude již jen o „diskriminaci“... muži – ženy, starší zaměstnanci – mladší zaměstnanci, sexuálně orientovaní tak – sexuálně orientovaní jinak apod.

II.

Většina senátu soustřeďuje svoji pozornost k výkladu ustanovení § 133a o. s. ř. a prezentuje se judikatorně ustálenými závěry o jím založeném rozdělení důkazního břemene. Jistě není pochyb, že žalobce musí dokázat „odlišné zacházení“, a na tomto základě, uspěje-li, je na žalovaném, aby prokázal, že se tak nestalo z „diskriminačně“ relevantních, resp. „podezřelých“ důvodů.

K tomuto přesunu důkazního břemene však – podle mého názoru – nedochází bez dalšího, nýbrž až při splnění dalšího předpokladu, totiž existence relevantního tvrzení žalobce (samozřejmě důkazu netřeba), že odlišné zacházení má svůj původ právě v těchto „podezřelých“ skutkových okolnostech.

Tvrzení takové kvality stěžovatel nepředložil (viz výše shrnuté žalobní námitky); obecné soudy přesto – byť k tvrzením nerelevantním, povýtce mimosměrným, a případně, co do jeho diskriminace jako „muže“, jen „všeobecným“ – vedly dokazování a na tomto základě dospěly k závěru, že zde okolnosti svědčící o „diskriminaci“ zjizitelné nejsou. Což ovšem nemělo být pochopeno (jak učinila většina senátu) jako důvod pro úsudek o nesprávném zacházení s důkazním břemenem (*a contrario* ustanovení § 133a o. s. ř.), nýbrž jako výraz snahy – stěžovatele suplující – o zjištění, zda jeho tvrzení o diskriminaci je – a přece jen – tvrzením relevantním.

Zjištění obecných soudů, že zde takové relevantní tvrzení o odlišném zacházení z podezřelého (diskriminačního) důvodu nebylo, má dvojí konsekvence:

za prvé, překázalo rozhodným způsobem tomu (co však většina senátu obecným soudům vytýká), totiž aby byl aktivován přesun důkazního břemene ze stěžovatele na žalovaného,

a za druhé, nebylo na Ústavním soudu – vzhledem k jeho ústavnímu vymezení vůči rozhodovací činnosti soudů obecných jmenovitě v kontextu skutkovém – aby toto rozhodné zjištění přehodnocoval, neboť standardně jím dovozovaná podmínka zjevného excesu v úsudku obecných soudů zde

III. ÚS 880/15

č. 182

evidentně splněna nebyla, a ani většina senátu svoji kritiku takto potřebně neformuluje.

Za této situace – i z pozic „ústavněprávních“ – pak mohlo jít v dané soudní věci jen o to, zda byl dán důvod k výpovědi z pracovního poměru pro nedostatek zákonem stanovených předpokladů k výkonu stěžovatelem zastávané funkce či nikoli. Pakliže byl, jakože ano, nebylo o čem dále vést řeč.

III.

Ústavní stížnost proto měla být zamítnuta.

Č. 183

K povolení obnovy trestního řízení

I. Při určování způsobu vedení řízení o návrhu na povolení obnovy řízení se ve vztahu k obětem trestné činnosti uplatní princip proporcionality zásahu do jejich právního postavení, oprávněných zájmů a právní jistoty.

II. Změnu (odvolání) jediné usvědčující výpovědi je třeba hodnotit zásadně jako skutečnost dříve neznámou ve smyslu ustanovení § 278 odst. 1 trestního řádu; opačný přístup k takové skutečnosti musí soudy dostatečně odůvodnit s oporou v provedeném dokazování, jinak dojde k porušení práva na řádně vedený soudní proces.

Nález

Ústavního soudu - III. senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila a soudců Jana Filipa (soudce zpravodaj) a Vladimíra Kůrky - ze dne 13. října 2015 sp. zn. III. ÚS 2731/14 ve věci ústavní stížnosti V. V., zastoupeného Mgr. Jaroslavem Mezníkem, advokátem, se sídlem v Brně, Údolní 11, proti usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 9. července 2014 č. j. 5 To 251/2014-843 a usnesení Městského soudu v Brně ze dne 13. června 2014 č. j. 3 T 55/2009-830, jimiž byl zamítnut stěžovatelův návrh na povolení obnovy řízení v jeho trestní věci, za účasti Krajského soudu v Brně a Městského soudu v Brně jako účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 9. července 2014 č. j. 5 To 251/2014-843 a usnesením Městského soudu v Brně ze dne 13. června 2014 č. j. 3 T 55/2009-830 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 9. července 2014 č. j. 5 To 251/2014-843 a usnesení Městského soudu v Brně ze dne 13. června 2014 č. j. 3 T 55/2009-830 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní soud obdržel dne 14. srpna 2014 návrh ve smyslu ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), kterým se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí obecných soudů,

kterými dle jeho tvrzení došlo k porušení jeho ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z napadených rozhodnutí a příslušného spisového materiálu, který si Ústavní soud vyžádal za účelem posouzení důvodnosti ústavní stížnosti, bylo zjištěno, že v záhlaví uvedeným usnesením Městského soudu v Brně (dále jen „městský soud“) byl zamítnut stěžovatelův návrh na povolení obnovy řízení v trestní věci vedené u městského soudu pod sp. zn. 3 T 55/2009. V uvedeném trestním řízení byl stěžovatel rozsudkem ze dne 2. září 2009 uznán vinným ze spáchání trestného činu znásilnění ve smyslu ustanovení § 241 odst. 1 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění účinném do 31. prosince 2009, (dále jen „trestní zákon“) a trestného činu soulože mezi příbuznými ve smyslu ustanovení § 245 trestního zákona, jichž se měl dopustit tak, že v jím užívaném bytě vykonal na své zletilé dceři soulož i přes její nesouhlas. Za tento skutek byl odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání čtyř roků.

3. Dne 3. února 2014 podal stěžovatel návrh na povolení obnovy řízení, který opřel zejména o čestné prohlášení poškozené dcery, vlastnoručně podepsané v advokátní kanceláři JUDr. Ivy Petrové, s rukou napsaným textem: „Já, (...), tímto čestně prohlašuji, že jsem dne 13. 12. 2012 na policii v Brně ČR a následně před vyšetřovatelem nepravdivě obvinila svého otce V. V. (...) ze znásilnění, které se mělo stát 12. 12. 2008 v B. Výslovně uvádím, že jsem si toto obvinění vymyslela a k ničemu takovému nedošlo. Výpověď před vyšetřovatelkou byla nepravdivá a obvinění ze znásilnění jsem si vymyslela – v roce 2009. Toto prohlašuji zcela svobodně a bez nátlaku.“ Po přezkoumání předložených listinných důkazů městský soud v napadeném řízení zamítl stěžovatelův návrh na obnovu trestního řízení, přičemž poukázal na to, že stěžovatel již v předchozích návrzích navrhoval výslech poškozené. Těmto návrhům nebylo vyhověno, neboť soud považoval původní výpověď poškozené, učiněnou v přípravné fázi trestního řízení, za věrohodnou. S odkazem na tyto závěry odmítl městský soud provést výslech poškozené i v ústavní stížnosti napadeném rozhodnutí. Soud přitom dospěl k závěru, že listiny sepsané poškozenou nelze označit za nové důkazy, které by ve spojení s ostatními důkazy mohly odůvodnit změnu výroků o vině či trestu z původního trestního řízení. Ve spojení s ostatními důkazy působí tyto dokumenty dle městského soudu nevěrohodně. Soud poukázal na proměnlivě a oboustrannou závislostí na drogách ovlivněné rodinné vztahy mezi poškozenou a stěžovatelem, které označuje za důvod různých výpovědí. K usvědčující výpovědi se soud v minulosti i při hodnocení nových důkazů přiklonil z důvodu obsáhlého psychologického zkoumání poškozené i stěžovatele v původním řízení, jakož i dalších okolností původního i dalších trestních řízení. Městský soud proto neshledal naplnění podmínek pro

povolení obnovy řízení ve smyslu ustanovení § 278 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „trestní řád“). Stěžovatel podal proti uvedenému usnesení stížnost, kterou Krajský soud v Brně (dále jen „krajský soud“) napadeným usnesením zamítl, když se s argumentací městského soudu plně ztotožnil.

II. Argumentace stěžovatele

4. Dle stěžovatele trpí napadená rozhodnutí nedostatečným a nelogickým odůvodněním. Již v původním řízení poukazyvaly provedené důkazy (zejména znalecké posudky) na špatný duševní stav poškozené a její sníženou obecnou věrohodnost, jakkoliv znalkyně dospěla k závěru, že výpověď poškozené vykazuje znaky svědčící pro její specifickou věrohodnost. I znalkyně však připustila určitou míru pravděpodobnosti křivého obvinění stěžovatele. Ještě před předmětným trestním řízením obvinila poškozená stěžovatele ze znásilnění několikrát, přičemž už tehdy byla její věrohodnost znalecky zkoumána a znalkyně dospěla k závěru o obecné i specifické nevěrohodnosti poškozené. S těmito závěry nebyla seznámena znalkyně vystupující v napadeném trestním řízení. Výpověď poškozené přitom představuje jediný přímý důkaz usvědčující stěžovatele, který ani neměl možnost účastnit se výslechu poškozené a klást jí doplňující otázky. Takový postup označuje za rozporný s ústavním pořádkem dokonce i Ústavní soud.

5. Soudy v řízení o návrhu na povolení obnovy řízení nedostály své povinnosti srozumitelně ozřejmit, jakým způsobem hodnotí vztahy mezi jednotlivými důkazy. Navíc je mezi provedenými důkazy a právními závěry soudů zřejmý tzv. extrémní rozpor, tedy nelze mezi nimi dovést žádný logický vztah. Pokud svědkyně označí za lživou svou dřívější výpověď, která navíc představuje jediný usvědčující důkaz, musí soud takové jednání vzít na vědomí, když rozhoduje o obnově řízení. Soud nedal tento důkaz do souvztažnosti s ostatními důkazy připouštějícími nepravdivost původní výpovědi. Soudy nehodnotily, zda předložené důkazy jsou skutečnostími dříve neznámými a neposoudily jejich význam v případně obnoveném řízení. Městský soud nadto zbytečně zkoumal okolnosti jiných trestních řízení nesouvisejících s řízením předmětným. Postup městského soudu tak byl v několika aspektech v rozporu s judikaturou Nejvyššího soudu a Ústavního soudu. Z obsahového hlediska je stěžovatel přesvědčen, že nově předložené důkazy mohou ze své podstaty odůvodnit jiné rozhodnutí o vině. Podmínkou obnovy řízení pak není absolutní jistota, že nové okolnosti odůvodňují jiný výrok o vině, nýbrž postačuje toliko určitá míra pravděpodobnosti. Krajský soud se pak ve stížnosti vznesenými námitkami ve skutečnosti nezabýval a pouze automaticky převzal závěry soudu městského. Ze všech uvedených důvodů stěžovatel navrhl, aby Ústavní soud napadená rozhodnutí zrušil.

III. Vyjádření účastníků řízení a replika

6. Na výzvu Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil krajský soud, který zcela odkázal na odůvodnění napadeného usnesení.

7. Své vyjádření k ústavní stížnosti zaslal i městský soud. Uvedl, že stěžovatel brojí proti napadeným rozhodnutím v podstatě týmiž argumenty, jaké uplatnil již v předchozích řízeních o povolení obnovy řízení a koneckonců i u hlavního líčení. Stěžovatel se dle vyjádření mylí, pokud tvrdí, že důkazní situace v původním řízení byla slabá a soudy měly využít zásadu kontradiktornosti výsledkem poškozené u hlavního líčení. Ta byla více než podrobně vyslechnuta v přípravném řízení za přítomnosti obhájkyne obžalovaného a u hlavního líčení využila svého práva nevyprávět. Její věrohodnost pak byla velmi podrobně zkoumána a posuzována i v kontextu výslechu řady svědků a při znaleckém zkoumání. Stěžovatel argumentuje opakovaně různými dopisy, které měla poškozená zasílat jeho známým. Tyto však soud rozhodně nemohl uznat jako nové důkazy odůvodňující postup dle § 278 trestního řádu. Ve zbytku městský soud odkázal na odůvodnění napadeného usnesení.

8. Stěžovatel následně Ústavnímu soudu zaslal repliku k uvedeným vyjádřením, v níž především zopakoval uvedené argumenty stran nevěrohodnosti poškozené a jejího přiznání k její nepravdivosti. Dále upozornil na to, že městský soud ve svém vyjádření zcela přehlédl ten nejdůležitější z předložených nových důkazů, a sice podepsané čestné prohlášení poškozené. Přitom setrval na původním návrhu.

IV. Formální předpoklady projednání návrhu

9. Ústavní soud posoudil splnění podmínek řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*), neboť stěžovatel vyčerpал všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

10. Ústavní soud již v minulosti opakovaně vymezil podmínky, za jakých je na základě formálně bezvadné ústavní stížnosti povinen zasáhnout do rozhodovací činnosti obecných soudů, do jejichž soustavy nenáleží, a nezkomá proto věcnou správnost či „běžnou“ zákonnost jejich rozhodnutí. Oprávněn je do činnosti obecných soudů zasáhnout zásadně jen tehdy, byla-li by jí ústavně nepřipustným způsobem zasažena základní práva a svobody účastníků soudního řízení. Posuzování ústavnosti rozhodovací

činnosti obecných soudů se pak v řízení o ústavní stížnosti skládá obvykle ze tří komponentů. Nejprve je Ústavní soud ve smyslu ustanovení § 68 odst. 2 zákona o Ústavním soudu povinen posoudit otázku ústavnosti aplikovaných ustanovení právních předpisů. Teprve po vyřešení této otázky Ústavní soud posoudí, zda v řízení byla dodržena ústavně zaručená procesní práva, a konečně hodnotí ústavně konformní interpretaci a aplikaci práva hmotného [srov. např. náleží Ústavního soudu ze dne 20. 6. 1995 sp. zn. III. ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257) nebo náleží Ústavního soudu ze dne 11. 12. 1997 sp. zn. III. ÚS 205/97 (N 159/9 SbNU 375)].

11. Otázka ústavní konformity aplikované právní úpravy se Ústavnímu soudu nejvíce týká v dané věci problematické, přičemž ani stěžovatel v tomto směru žádnou námitku nevzněl. Ústavní soud tedy rovnou přistoupil k hlubšímu posouzení toho, zda obecné soudy aplikovaly v napadeném řízení podústavní právní předpisy, zejména ustanovení § 278 odst. 1 trestního řádu, způsobem ústavně přijatelným. Po zvážení všech výše uvedených okolností dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

VI. Obecné principy ústavně konformní aplikace § 278 odst. 1 trestního řádu

12. Dle ustanovení § 278 odst. 1 trestního řádu platí, že obnovu řízení povolí soud, pokud předchozí řízení skončilo pravomocným rozsudkem, vyjdou-li najevo skutečnosti nebo důkazy soudu dříve neznámé, které by mohly samy o sobě nebo ve spojení se skutečnostmi a důkazy známými už dříve odůvodnit jiné rozhodnutí o vině nebo o přiznaném nároku poškozeného na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení, anebo vzhledem k nimž by původně uložený trest byl ve zřejmém nepochopitelném poměru k povaze a závažnosti trestného činu nebo k poměrům pachatele nebo uložený druh trestu by byl ve zřejmém rozporu s účelem trestu.

13. Dle ustálené judikatury Ústavního soudu účelem tohoto řízení není přezkoumávání zákonnosti, popř. odůvodněnosti původního rozhodnutí. Stejně tak není účelem řízení o povolení obnovy řízení posuzovat vinu odsouzeného [srov. bod 41 náleží ze dne 24. 2. 2009 sp. zn. I. ÚS 2517/08 (N 34/52 SbNU 343), obdobně také usnesení ze dne 8. 8. 2013 sp. zn. III. ÚS 969/13 (dostupné na <http://nalus.usoud.cz>)]. Podstatou řízení o povolení obnovy řízení je posouzení nezbytnosti odstranit možné nedostatky pravomocného rozhodnutí, dané zejména neznalostí určitých skutečností v původním řízení [obdobně např. náleží ze dne 26. 8. 2010 sp. zn. III. ÚS 608/10 (N 173/58 SbNU 513)]. Tím toto řízení, z důvodu racionální nezbytnosti co největšího souladu obsahu trestních rozsudků s objektivní realitou, prolamuje „v souladu s aprobační provedenou ústavním pořádkem právní moc

původního rozhodnutí, jakož i zákaz vedení opakovaného řízení pro tžž skutek (čl. 40 odst. 5 Listiny, čl. 4 odst. 2 Protokolu č. 7 k Úmluvě)“ [viz náleze ze dne 30. 7. 2009 sp. zn. II. ÚS 2445/08 (N 174/54 SbNU 193); obdobně dále usnesení ze dne 9. 6. 2010 sp. zn. II. ÚS 1364/10 (dostupné na <http://nalus.usoud.cz>) a obdobně také např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Nikitin proti Rusku* ze dne 20. 7. 2004, č. 50178/99, § 56, nebo rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Stanca proti Rumunsku* ze dne 27. 4. 2004, č. 59028/00].

14. Ústavní soud se již opakovaně vyjádřil, že i přes specifickou povahu řízení o návrhu na povolení obnovy trestního řízení jsou obecné soudy povinny respektovat základní práva, jež se standardně pojí s řízením trestním [srov. např. náleze ze dne 15. 3. 2012 sp. zn. III. ÚS 1330/11 (N 54/64 SbNU 673), bod 13; náleze ze dne 26. 8. 2010 sp. zn. III. ÚS 608/10 (N 173/58 SbNU 513); náleze ze dne 25. 11. 1999 sp. zn. III. ÚS 95/99 (N 165/16 SbNU 215)]. Byť se v obnovovacím řízení nejedná o meritu trestního řízení (o vině a trestu), toto řízení je svým charakterem v řadě ohledů analogické fázi trestního řízení probíhající před soudy ve věci samé [viz náleze ze dne 26. 8. 2010 sp. zn. III. ÚS 608/10 (N 173/58 SbNU 513)]. V této souvislosti je vhodné poukázat také na názor Ústavního soudu vyjádřený v bodě 39 nálezu ze dne 24. 2. 2009 sp. zn. I. ÚS 2517/08 (N 34/52 SbNU 343): „I v řízení o povolení obnovy řízení je třeba ctít princip *in dubio pro reo* a soudce rozhodující o povolení obnovy řízení by měl k posouzení věci přistupovat nepředpojatě, tj. být zásadně otevřený tomu, že předložený důkaz může dosavadní rozhodnutí o vině zvrátit. *Mutatis mutandis* tedy i zde platí následující závěry Evropského soudu pro lidská práva učiněné ve věci *Melich a Beck v. Česká republika* (rozhodnutí z 1. 7. 2008, bod 49, resp. 54): „... zásada *in dubio pro reo* vyžaduje, aby soudci nevycházeli z předem pojatého přesvědčení, že obžalovaný spáchal čin, který je mu kladen za vinu, aby důkazní břemeno spočívalo na obžalobě a aby případné pochybnosti byly využity ve prospěch obžalovaného.“

15. Zároveň je však třeba vzít v potaz, že obviněný není ani zdaleka jedinou soukromou osobou, jejíž život je trestním řízením významně zasažen. U vybraných druhů trestných činů (kupříkladu sexuálně motivovaného násilí) musí trestní soudy ve všech fázích trestního řízení (nevyjímaje fázi řízení o povolení obnovy řízení) postupovat obzvláště citlivě k případné oběti takového jednání. Oběť trestného činu, obvykle v postavení poškozeného ve smyslu ustanovení § 43 a násl. trestního řádu, je samostatnou stranou trestního řízení, jejíž zájmy jsou soudy povinny chránit v souladu s ústavními zárukami spravedlivého procesu, uvedenými zejména v hlavě páté Listiny [srov. např. náleze ze dne 31. 1. 2001 sp. zn. Pl. ÚS 6/2000 (N 22/21 SbNU 195; 77/2001 Sb.)]. Oprávněné zájmy obětí trestné činnosti nepředstavují pak ani obsahově (hmotněprávně) toliko soukromoprávní

zájmy další fyzické osoby, nýbrž jejich ochrana je jedním z aspektů ústavní povinnosti bránit základní práva a svobody obyvatel státu, k čemuž nepostačuje pouhé uplatnění represe vůči jejich narušiteli bez snahy o širší nápravu stavu jejich porušení [obdobně např. body 13 a 15 nálezu ze dne 19. 2. 2015 sp. zn. I. ÚS 1397/14 (N 38/76 SbNU 515)]. Soudy tak musí vést každou fázi trestního řízení v souladu s poznatky oboru viktimologie, aby negativní dopady trestného činu na život oběti neprohlubovaly nad míru nezbytně nutnou. V tomto směru se pak musí do postupu soudů promítnout princip proporcionality zásahů do právního postavení obětí.

16. Tento požadavek působí jak v oblasti hmotněprávní, kupříkladu při ukládání trestu (srov. ustanovení § 38 odst. 3 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů), tak při určování způsobu vedení každé fáze trestního řízení (srov. např. ustanovení § 209 trestního řádu). Tento procesní aspekt se však v různých fázích řízení projeví různě, právě s ohledem na aktuální zájmy obětí a předmět a specifika té které fáze trestního řízení. Obecně lze konstatovat, že obnovené trestní řízení představuje vždy zásah do právní jistoty a oprávněných zájmů obětí trestného činu, pročež je z důvodu předcházení hrozbě vzniku další újmy (tzv. sekundární viktimizace) zcela legitimní postup, kterým jsou okolnosti, klíčové pro zahájení obnoveného řízení, posuzovány co možná nejpodrobněji již v řízení o povolení obnovy řízení. V této fázi, konané na základě často nejasných a rozporuplných skutečností, mají totiž soudy dle názoru Ústavního soudu obecně lepší možnost chránit oběti před další případnou újmu než v již probíhajícím obnoveném řízení. Přestože tedy pro povolení obnovy řízení postačí závěr o určité pravděpodobnosti dopadů nových skutečností na závěry o vině a trestu, není, s ohledem na ochranu základních práv a svobod obětí trestné činnosti, protiústavní postup, kterým soudy tuto pravděpodobnost důkladně prozkoumají již v řízení o povolení obnovy řízení.

VII. Aplikace obecných principů na projednávanou věc

17. Stěžovatel ve svém návrhu na povolení obnovy trestního řízení předložil městskému soudu jako nový důkaz ve smyslu ustanovení § 278 odst. 1 trestního řádu listinné důkazy v podobě čestného prohlášení a dopisů poškozené dcery. Ta v nich výslovně uvedla, že její původní výpověď byla smyšlená a že stěžovatel nespáchal trestné činy, pro které byl v původním trestním řízení odsouzen (srov. kopie na č. l. 789–797 spisu městského soudu). Městský soud v odůvodnění zamítavého napadeného usnesení pak výslovně uvedl: „Pokud tedy odsouzený argumentuje jako novou skutečností či dříve neznámými důkazy v podobě dopisů poškozené, které sepsala šest let po události a pět let po odsouzení, rozhodně se nemůže jednat o takový důkaz, který by mohl vést k jiným závěrům soudu o vině

navrhovatele nebo jemu uloženému trestu.“ Provedeny byly pouze listinné důkazy, přičemž žádný z nich nemá dle městského soudu dostatečnou důkazní sílu, aby mohl zvrátit původní závěr soudu o vině a trestu.

18. V první řadě je třeba konstatovat, že obecné soudy nevhodnotily ústavně souladně způsobilost nových skutečností nebo důkazů odůvodnit jiné než původní rozhodnutí toliko izolovaně, nýbrž s ohledem na skutečnosti a důkazy, na jejichž základě obecný soud utvořil původní skutková zjištění [srov. např. usnesení ze dne 15. 4. 2004 sp. zn. III. ÚS 62/04 (U 19/33 SbNU 409)]. Hodnocení této způsobilosti předkládaných důkazů se přitom má pohybovat v rovině pravděpodobnostní [srov. bod 39 nálezu ze dne 24. 2. 2009 sp. zn. I. ÚS 2517/08 (N 34/52 SbNU 343)]. Jinými slovy řečeno, „prostřednictvím uvedeného hodnocení je třeba dosáhnout určitého stupně pravděpodobnosti či důvodný předpoklad pro očekávání, že změna rozhodnutí je možná ... Pokud by bylo možno dospět k vysokému stupni pravděpodobnosti, resp. plně odůvodněnému předpokladu (není tedy nutná absolutní jistota v tomto směru) o tom, že by na základě nových skutečností a důkazů mohlo dojít ke změně původního rozhodnutí, je namíste rozhodnout o povolení obnovy řízení“ [viz nález ze dne 30. 7. 2009 sp. zn. II. ÚS 2445/08 (N 174/54 SbNU 193)].

19. Obzvláště pozorně je uvedené posouzení třeba provádět v řízeních, v nichž byl pachatel uznán vinným na základě jediného přímého důkazu či souhrnu důkazů nepřímých. V této souvislosti považuje Ústavní soud za vhodné odkázat na názor vyslovený v nálezu sp. zn. III. ÚS 95/99, jenž se týkal neprovedení výsledku tzv. korunního svědka v řízení o povolení obnovy trestního řízení za situace, kdy tento svědek prohlásil, že hodlá svou původní výpověď zásadním způsobem změnit. V nálezu se uvádí: „s ohledem na ... zásadní důležitost výpovědi T. pro odsouzení navrhovatele i u vědomí toho, že nelze přeceňovat v původním řízení provedené důkazy (v podstatě nepřímé), není dán žádný rozumný důvod, proč by tohoto svědka neměl přímo soud vyslechnout. V rámci jeho přímého výsledku je potom namíste pečlivě a pozorně zvážit skutečnosti jím uváděné, přímo reagovat na jeho případná tvrzení a zabývat se i podrobnostmi (ve vztahu k jeho dřívějším výpovědím), které nebyly uvedeny v již zmíněném svědkově prohlášení. To vše i s poukazem na jeho procesní postavení (svědka) s případnými důsledky.“ Ústavní soud je toho názoru, že uvedený závěr se přiměřeně uplatní i v projednávaném případě.

20. Původní výpověď poškozené měla zásadní význam pro výrok o stěžovatelově vině, neboť byla jediným přímým a klíčovým usvědčujícím důkazem, alespoň co se týče trestného činu znásilnění. Nebyla přitom učiněna před soudem, nýbrž pouze v přípravném řízení, když při svém jediném vystoupení v hlavním líčení (po velmi dlouhém vyhýbání se účasti na něm) odmítla poškozená vypovídat. Prohlášení oběti trestného činu

(poškozené), v němž je popírána pravdivost její původní výpovědi, je nadáno potenciálem být novým důkazem, a je proto nutné zevrubně vyhodnotit jeho relevanci z hlediska posuzování důvodnosti návrhu na povolení obnovy. Takovéto důkladné posouzení však Ústavní soud v napadených rozhodnutích postrádá.

21. Hodnotit pak předložené důkazy musí obecné soudy s ohledem na několik výjimečných okolností projednávaného případu. První takovou okolností je samotná povaha trestného činu. Z hodnocení napadeného řízení vyvstává širší obecný problém související s potíráním určitého druhu kriminality, obvykle násilně sexuální povahy. Právní stát, respektující základní práva a svobody (čl. 1 Ústavy České republiky), je vystaven tlaku dvou rovnoměrných pozitivních závazků, když na jedné straně musí v maximální možné míře chránit důstojnost těch, kteří se stanou obětí nějakého násilného činu, a na straně druhé musí vést trestní řízení proti podezřelým v souladu se základními zásadami trestního práva, jakými jsou zásada presumpce nevinny a zejména princip *in dubio pro reo*. Naplnění obou uvedených závazků je v praxi velmi často ztěžováno kontextem zmíněného druhu trestné činnosti, páchané často v absolutním soukromí, uvnitř sociálních skupin s nadprůměrným výskytem patologických sociálních jevů a na osobách nacházejících se v určitém směru ve slabším sociálním postavení [srov. např. ustanovení § 2 odst. 4 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů)], požívajících v důsledku toho zvýšené, a v některých případech přímo v Ústavě zakotvené, ochrany (kupř. děti). To vše způsobuje, že orgány činné v trestním řízení pracují ve srovnání s jinými druhy kriminality často s menším souborem důkazů, protože je výsledkem řízení určen toliko posouzením věrohodnosti poškozené osoby, resp. údajného pachatele. Tím pádem oba společensky bezpochyby příznivé závazky působí značně protichůdně a státní orgány mají povinnost vynaložit maximální snahu na zachování obou v zásadě rovnocenných ústavních hodnot. Toho mohou v zásadě dosáhnout pouze co nejdůkladnějším zkoumáním všech vedlejších okolností takového případu ve všech fázích trestního řízení, tedy i řízení o povolení obnovy řízení. Naopak rozšíření tendence obecnějšího upřednostňování jednoho či druhého z obou závazků by vedlo ke zvýšenému riziku výskytu dvou v materiálním právním státu nepřijatelných projevů trestní praxe, a to buď odsouzení nařčených osob bez dostatečné důkazní opory, anebo neschopnosti státu chránit důstojnost a práva sociálně slabších osob.

22. Další zvláštní okolností projednávaného případu jsou osobnostní rysy jeho obou hlavních účastníků. Jak stěžovatel, tak i poškozená jsou dle soudních spisů osoby s bohatou kriminální minulostí a dlouhodobou závislostí na drogách. Různé aspekty jejich osobností byly v různých

trestních řízeních psychologicky i medicínsky zkoumány s ne zcela jednoznačnými výsledky, a především s negativními prognózami do budoucna. Městský soud např. hodnotí poškozenou jako „celkově mravně zpustlou“. Přehlédnout nelze ani v minulosti odložené případy nařčení stěžovatele z podobného jednání.

23. V praxi se uvedené problematické aspekty podobných trestních řízení řeší zejména prostřednictvím důkladného zkoumání nepřímých důkazů, nejčastěji znaleckého zkoumání např. věrohodnosti, duševního zdraví či sklady osobnostních rysů vypovídajících osob. Takové zkoumání tak fakticky často slouží jako konečný odsuzující či osvobozující důkaz. Podobně tomu bylo i v projednávaném případě, kdy soudy opřely svůj názor o věrohodnosti poškozené a pravdivosti její výpovědi o závěry znaleckého posudku PhDr. Blanky Špiškové (srov. písemné znalecké zkoumání na č. l. 45 až 47 a jeho ústní interpretaci na č. l. 304 až 309 spisu městského soudu). Každé takové zkoumání však vychází pouze ze znalostí určitého, nutně užšího okruhu skutkových okolností, v tomto případě téměř na počátku trestního řízení. Přitom stále platí, že všechna znalecká zkoumání jsou toliko podkladem pro rozhodnutí soudce, který je v konečném důsledku nad všemi znalci [srov. např. usnesení Ústavního soudu ze dne 4. 4. 2013 sp. zn. II. ÚS 4463/12, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>] nebo bod 12 usnesení ze dne 21. 5. 2014 sp. zn. III. ÚS 2679/13 (U 9/73 SbNU 993)] a jeho povinností je vyhodnotit vždy všechny v řízení nashromážděné důkazy. Znalec tedy není detektorem lži, jenž určí, zda ta která konkrétní výpověď je pravdivá či nikoliv, nýbrž určuje nejvíce pravděpodobné tendence chování posuzované osoby a mentální vzorce „vytváření“ výpovědi. Ty však nedokáže dovést pouze z krátkého osobního rozhovoru, ale činí tak s přihlédnutím k předloženým skutkovým okolnostem. Dojde-li tedy k jejich zásadní změně, je třeba takovou skutečnost při dalším hodnocení znaleckého posudku zohlednit. Není pochyb o tom, že odvolání klíčové usvědčující výpovědi znalecky zkoumané osoby je z hlediska posuzování návrhu na obnovu řízení významnou skutkovou změnou.

24. Ústavní soud přitom přihlédl k tomu, že v daném případě soudy samy věrohodnost výpovědi poškozené ani příliš zkoumat nemohly, neboť ta odmítla v původním řízení před soudem vypovídat, což vzhledem k okolnostem případu nebylo pro odsouzení stěžovatele překážkou, avšak nelze upřít, že tím byl prostor pro důkladné posouzení všech důkazů částečně umenšen. Usvědčujícím důkazem je tak zejména zápis výpovědi poškozené z přípravného řízení a znalecké hodnocení jejich osobnostních rysů. V takové situaci nemůže Ústavní soud hodnotit toliko nekonkrétně odůvodněné odmítnutí výslechu poškozené, která s vysokou pravděpodobností chce před soudem vypovídat zcela opačně, jako nepředpojaté hodnocení důkazů, respektování principu *in dubio pro reo* a následování zásady

materiální pravdy. Výslech poškozené by přitom sám o sobě neměl z hlediska zásady hospodárného vedení řízení představovat jakkoliv nákladný či náročný úkon. Nic přitom nenásvědčuje ani tomu, že by výsledkem poškozené mohlo dojít k ohrožení jejich oprávněných zájmů či jinému prohloubení její viktimizace, když sama poškozená vyvolala svým úmyslným chováním pochybnosti o hodnotě starších důkazů. V takové situaci bylo dle Ústavního soudu namíste provést v rámci veřejného zasedání její výslech, ať už za přítomnosti, či nepřítomnosti stěžovatele, poučit ji o možných následcích křivé výpovědi, poskytnutou výpověď velmi pečlivě porovnat s ostatními zjištěnými skutečnostmi a při vzniku důvodných pochybností o (ne)pravdivosti její výpovědi nařídít i v rámci tohoto řízení kupř. nové znalecké zkoumání stran jejich zdravotních (s ohledem na užívání drog), duševních a osobnostních schopností k podání věrohodné výpovědi v současné chvíli. Sama znalkyně z původního řízení předvíдалa možnost značného mravního či duševního úpadku poškozené, např. v důsledku konzumace drog, které by mohly vést ke zvýšenému rozsahu její nedůvěryhodnosti. Pokud je však takový závěr učiněn soudem pouze na základě hodnocení jejího písemného podání, nelze to hodnotit jako procesně udržitelný postup, což následně vyvolává pochybnosti o jeho ústavněprávní hájitelnosti.

25. Ústavní soud přitom nijak nepředjímá, jaký by měl být výsledek napadeného řízení. V projednávané věci se nepochybně vyskytuje řada sporných okolností a bylo – a též bude – právě úkolem obecných soudů tyto vyhodnotit a rozhodnout o případném otevření věci k novému posouzení. Ústavní soud si je rovněž vědom toho, že v praxi dochází právě v případech násilí v rodině velmi často k zásadním změnám usvědčujících výpovědí v důsledku následné změny rodinného „klimatu“. V podobných případech musí právní praxe pro spravedlivé řešení vedených řízení nalézat odpovědi v dnes již dostupných poznatcích dalších společenskovedních oborů. Právě uvedené i všechny výše popsané okolnosti musí vzít soudy a ostatní účastníci řízení v potaz při dokazování ve znovuotevřeném řízení o povolení obnovy trestního řízení, aby mohly dojít k podloženému a přezkoumatelnému závěru v otázce reálné možnosti ovlivnit novými skutečnostmi závěry o vině a trestu z původního řízení.

26. Ústavní soud má tedy za to, že postup obecných soudů v napadeném řízení neodpovídá ústavně konformní aplikaci ustanovení § 278 odst. 1 trestního řádu, v důsledku čehož došlo k porušení stěžovatelova práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny. Proto Ústavnímu soudu nezbylo než ústavní stížnosti podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhovět a napadená rozhodnutí podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušit.

Č. 184

K nařízení výkonu rozhodnutí o střídavé výchově dítěte

Nařízení výkonu rozhodnutí ve věci střídavé péče rodičů o třináctiletého syna není určeno k tomu, aby se stalo nástrojem násilné změny projevů vůle nezletilého dítěte, pokud jeho rozhodnutí není ovlivněno úmyslně třetími osobami. Soud, který nevycházel ze skutkového stavu, který by odůvodňoval závěry o jednání (opominutí) matky dítěte, zasáhl do práva na spravedlivý proces a rovněž do práva na ochranu rodinného života (čl. 10 odst. 2 Listiny), neboť uložil matce nezletilého v rámci výkonu rozhodnutí pokutu, aniž přihlédl ke zjištěné skutečnosti vyplývající ze soudního spisu, že to byla vůle dítěte nesetkat se s otcem – přitom nebyly zjištěny okolnosti svědčící o ovlivňování vztahu syna a otce.

Nález

Ústavního soudu - III. senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila a soudců Vladimíra Kúrky a Milady Tomkové (soudce zpravodaj) - ze dne 13. října 2015 sp. zn. III. ÚS 3462/14 ve věci ústavní stížnosti J. U., zastoupené prof. JUDr. Janem Křížem, CSc., advokátem, se sídlem kanceláře Dlouhá 13, 110 00 Praha 1, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 25. 8. 2014 č. j. 55 Co 363/2014-904 a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 9 ze dne 13. 6. 2014 č. j. 41 P 80/2011-812, jimiž byl nařízen výkon rozhodnutí o svěřeni dítěte do střídavé výchovy uložením pokuty 9 000 Kč stěžovatelce, za účasti Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 9 jako účastníků řízení a T. U., zastoupeného JUDr. Alenou Kříčkovou, advokátkou, se sídlem Praha 4, Na Krčské stráni 68, a nezletilého L. U., zastoupeného Úřadem městské části Praha 19, Železnobrodská 764, Praha 9, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Městského soudu v Praze ze dne 25. 8. 2014 č. j. 55 Co 363/2014-904 a usnesením Obvodního soudu pro Prahu 9 ze dne 13. 6. 2014 č. j. 41 P 80/2011-812 byla porušena základní práva stěžovatelky, a to právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do rodinného života garantované čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a právo na spravedlivý proces garantované čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 25. 8. 2014 č. j. 55 Co 363/2014-904 se ruší.

III. Usnesení Obvodního soudu pro Prahu 9 ze dne 13. 6. 2014 č. j. 41 P 80/2011-812 se ruší.

Odůvodnění

I. Předchozí průběh řízení

1. Včas učiněným podáním splňujícím i další náležitosti ústavní stížnosti podle zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatelka domáhala zrušení v záhlaví citovaného usnesení Obvodního soudu pro Prahu 9 (dále též jen „obvodní soud“) a rovněž v záhlaví citovaného usnesení Městského soudu v Praze (dále též jen „městský soud“). Stěžovatelka měla za to, že těmito rozhodnutími bylo porušeno její právo na ochranu před zasahováním do rodinného života, které je garantováno čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 8 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolů č. 3, 5 a 8, vyhlášené ve Sbírce zákonů pod číslem 209/1992 Sb. Tohoto zásahu se obecné soudy měly dle stěžovatelky dopustit porušením limitů, v nichž lze realizovat státní moc, jak plyne z ustanovení čl. 2 odst. 2 Listiny.

2. Z ústavní stížnosti, přiložených rozhodnutí a vyžádaného spisu vedeného u obvodního soudu pod sp. zn. 41 P 80/2011 a dalších vyžádaných vyjádření zjistil Ústavní soud následující skutečnosti pojící se k předmětu ústavní stížnosti. Rozsudkem ze dne 24. 2. 2011 č. j. 55 Co 502/2010-406 Městský soud v Praze změnil rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 9 ze dne 8. 3. 2010 č. j. 25 Nc 544/2007-294. Tímto rozsudkem byl nezletilý syn stěžovatelky svěřen do střídavé péče obou rodičů. Dne 21. 10. 2013 podala stěžovatelka návrh na změnu výchovy. Dne 30. 4. 2014 podal otec návrh na výkon rozhodnutí uložením pokuty, neboť mu stěžovatelka syna opakovaně nepředala, čímž měla porušit pravidla stanovená soudem v rozhodnutí o střídavé péči. Ústavní stížností napadeným usnesením obvodní soud nařídil stěžovatelce ve smyslu ustanovení § 502 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, výkon rozhodnutí uložením pokuty v celkové výši 9 000 Kč. V odůvodnění svého rozhodnutí obvodní soud uvedl, že má za to, že stěžovatelka neučinila nic pro to, aby došlo k předávání syna. Dále soud uvedl, že nezjistil žádné závažné skutečnosti, které by otce vylučovaly z výchovy syna, které by byly důvodem pro podstatné omezení styku mezi nimi.

3. Proti usnesení obvodního soudu podala stěžovatelka odvolání, které městský soud neshledal důvodným, a rozhodnutí obvodního soudu usnesením, rovněž napadeným ústavní stížností, potvrdil. Městský soud se ztotožnil s tím, že ze zjištěných skutečností nevyplývá nic, co by odůvodňovalo závěr, že není možno realizovat styk otce se synem z vážných důvodů.

4. Vzhledem k tomu, že v postavení vedlejšího účastníka v řízení před Ústavním soudem je nezletilý syn stěžovatelky, jmenoval mu Ústavní soud opatrovníka ve smyslu ustanovení § 63 zákona o Ústavním soudu ve spojení s ustanovením § 469 zákona o zvláštních řízeních soudních a § 892 odst. 3 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Tímto opatrovníkem byla jmenována městská část Praha 19 (dále jen „opatrovník“).

II. Argumentace stran

5. Po rekapitulaci skutkových okolností stěžovatelka ve své ústavní stížnosti uvedla, že postup obecných soudů nebyl spojen s řádným dokazováním, což mělo za následek zásah do jejich, shora uvedených, základních práv. Ve stížnosti uvádí, že nijak nebránila styku syna s otcem a k nepředání došlo pouze v důsledku synova vlastního rozhodnutí. Dle názoru stěžovatelky mají orgány veřejné moci aplikovat donucovací prostředky účelně a tak, aby reflektovaly konkrétní případ a jejich použití bylo důvodné. Stěžovatelka se domnívá, že nijak nebránila styku syna s otcem a ani jinak neznemožňovala jejich styk. Proto sankce uložená jako následek znemožnění styku dítěte s druhým rodičem postrádá zákonné opodstatnění. Na základě těchto skutečností stěžovatelka předpokládá, že nařízením výkonu rozhodnutí uložením pokut, aniž by pro to byl důvod, neboť nijak nebránila výkonu soudního rozhodnutí o péči o nezletilé dítě, došlo k porušení ustanovení čl. 2 odst. 2 Listiny, protože soudy nepostupovaly v mezích stanovených zákonem. V důsledku toho stěžovatelka namítá zásah do práva na ochranu rodinného života, jak plyne z ustanovení čl. 10 odst. 2 Listiny.

6. Ústavní soud si pro náležité posouzení věci vyžádal od obvodního soudu příslušný spis a od účastníků řízení vyjádření. Městský soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti ze dne 12. 6. 2015 uvádí, že závěr o tom, že se syn odmítá s otcem stýkat, nevyšel v řízení před obecnými soudy najevo, navzdory provedenému pohovoru s nezletilým. Dále městský soud uvedl, že není přesvědčen, že výhrady stěžovatelky k rozsahu skutkových zjištění, k právnímu posouzení věci či k samotnému odůvodnění usnesení mají dostatečný ústavní přesah. Opatrovník ve svém vyjádření ze dne 12. 6. 2015 uvedl, že z jeho pohledu je v současné době prokázáno, že stěžovatelka nebránila styku syna s otcem. Opatrovník dále uvedl, že syn trvá na tom, že ve svém odmítání stýkat se s otcem nebyl nijak motivován stěžovatelkou. Obvodní soud ve svém vyjádření ze dne 19. 6. 2015 uvedl, že při vydávání usnesení napadeného ústavní stížností vycházel ze skutkového stavu odůvodňujícího závěr, že uložení pořádkových pokut je namístě. Domníval se, že dlouhodobé přerušování či dokonce ztráta kontaktu s otcem by mohla vést k úplnému přetrhání citových vazeb mezi dítětem a otcem. Dále obvodní soud uvedl, že následně se situace změnila a nyní již soud akceptuje změnu poměrů a má za to, že odmítání styku s otcem je projevem vlastní

vůle syna. Otec, v postavení vedlejšího účastníka řízení, ve svém vyjádření ze dne 14. 7. 2015 vyjádřil výhrady proti postupu obecných soudů ve věci samé. Dále uvedl, že popis skutečností vyjádřený v ústavní stížnosti není objektivní a pravdivý. Na závěr svého vyjádření konstatoval, že ústavní stížnost nepovažuje za důvodnou, neboť bylo povinností stěžovatelky vysvětlit synovi, byť důrazně, že je nezbytné respektovat pravomocné rozhodnutí soudu o péči o něj.

7. Ústavní soud neshledal ve vyjádřeních žádné skutečnosti či tvrzení, které by již nebyly reflektovány ústavní stížností. Také vzhledem k tomu, že ústavní stížnosti nakonec vyhověl, nepovažoval za nutné vyzvat stěžovatelku k replice k těmto vyjádřením.

III. Řízení před Ústavním soudem

8. Ústavní soud považuje za důležité zmínit, že předmětem ústavněprávního přezkumu jsou pouze rozhodnutí určená v záhlaví. Ústavní soud se nijak nevyjadřuje k meritorní stránce řízení vedeného před obvodním soudem. Dále považuje za nutné připomenout, že z ústavněprávního hlediska je možné hodnotit rozhodnutí obecných soudů pouze ve vztahu ke skutečnostem, které jim byly známy. Jakékoli další skutečnosti, které stěžovatelka, vedlejší účastník, případně obvodní soud Ústavnímu soudu zaslali a které vyšly najevo či se odehrály až po rozhodnutí obecných soudů, nemohou mít v této věci vliv na přezkum rozhodnutí prováděný Ústavním soudem.

9. Ústavní soud přezkoumal ústavní stížnost ve smyslu formálních podmínek, které klade zákon o Ústavním soudu, a shledal, že jsou splněny.

10. Ústavní soud zhodnotil všechny okolnosti projednávaného případu a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

11. Předmětem přezkumu prováděného Ústavním soudem jsou rozhodnutí, kterými se stěžovatelce ve smyslu ustanovení § 502 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních nařizuje výkon rozhodnutí uložením pokuty. Znění tohoto ustanovení předpokládá, že uložením pokuty bude stížena osoba, která dobrovolně neplní povinnost uloženou soudem, tedy v tomto případě soudním rozhodnutím o péči o nezletilé dítě. Dle odborné literatury není smyslem ukládání pokut sankcionovat povinného, v tomto případě stěžovatelku, ale primárně vymoci splnění povinnosti ve prospěch oprávněného (viz Svoboda, K., Tlášková, Š., Vláčil, D., Levý, J., Hromada, M. a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, str. 1000–1001). Pokud tedy ze zjištěných okolností vyplývá, že povinný nemůže plnit povinnost stanovenou soudem, a to i přes zjevnou a odpovídající snahu, nelze považovat podmínky stanovené zákonem pro uložení pokuty za naplněné.

12. V projednávaném případě Ústavní soud zjistil, že obvodní soud přistoupil k uložení pokuty i přesto, že v odůvodnění svého usnesení uvádí, že nejt k otci bylo samostatným rozhodnutím syna (viz str. 3 usnesení obvodního soudu). Lze předpokládat, že nezletilé dítě ve svých třinácti letech již dokáže o následcích svého jednání uvažovat, a lze tedy přijmout tezi, že je schopno samo posoudit povinnost uloženou soudem matce, jakož i charakterizovat svůj vztah k otci, byť s přihlédnutím k jeho věku. To vše za podmínek, že matka (stěžovatelka) skutečně nijak negativně neovlivňuje vztah syna a otce, a naopak působí tak, aby ke splnění povinnosti došlo. Tato skutečnost rovněž plyne jak ze spisu, tak z usnesení obecných soudů.

13. Výchovné působení rodiče na dítě, a to i ve smyslu rozhodnutí soudu o výchově, nikdy nesmí překročit racionální mez a mělo by respektovat rozhodnutí dítěte tak, aby byly naplněny požadavky stanovené čl. 12 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, vyhlášené ve Sbírce zákonů pod č. 104/1991 Sb. (dále jen „Úmluva o právech dítěte“). Ve smyslu ustanovení čl. 12 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte je proto i v posuzovaném případě nezbytné, aby obecné soudy reflektovaly názory dítěte. Jak již Ústavní soud uvedl v nálezu sp. zn. II. ÚS 3765/11 ze dne 13. 3. 2012 (N 52/64 SbNU 645), resp. usnesení sp. zn. IV. ÚS 25/03 ze dne 24. 11. 2004 (dostupné na <http://nalus.usoud.cz>), institut nařízení výkonu rozhodnutí není určen k tomu, aby se stal nástrojem násilné změny projevů vůle nezletilého dítěte, pokud jeho rozhodnutí nebylo úmyslně ovlivněno třetími osobami. Pokud nelze dítě i přes adekvátní výchovné působení přesvědčit, že má jít k otci, jeví se ukládání pokut jako nesmyslné a neplnící zákonem předvídaný účel, tj. zajistit splnění povinnosti. V souladu s principy vyjádřenými v Úmluvě o právech dítěte je vyloučeno, aby kterýkoli z rodičů nutil dítě k plnění povinností všemi prostředky. Sankční působení soudu tak postrádá reálný objekt, tedy vůli ovlivnitelné lidské jednání, na které by mohlo reálně působit.

14. Za těchto okolností, a s přihlédnutím ke skutečnostem zjištěným obvodním soudem ke dni rozhodnutí, tj. 13. 6. 2014, lze mít za to, že obecné soudy měly dostatek podkladů k tomu, aby přihlédly k rozhodnutí syna. Odůvodnění ústavní stížností napadených rozhodnutí obsahuje dostatek indicií, které vedou k závěru, že uložení pokuty nemusí směřovat k vymožení soudem uložených povinností. V případě, že obecné soudy měly o postoji syna pochybnosti, pak bylo jejich povinností přistoupit k provedení dalších důkazů, aby byl skutečně prokázán skutkový stav, jak stanoví § 21 zákona o zvláštních řízeních soudních. Skutková zjištění, která měl k dispozici již obvodní soud, umožňují alternativní skutkové závěry, tedy že nepředání syna otci nebylo způsobeno jednáním nebo opominutím stěžovatelky, které soud nemohl pominout. S těmito závěry se však obecné soudy nijak nevypořádaly. Ústavní soud nesouhlasí s vyjádřením městského soudu, že závěr, že se syn nechce stýkat s otcem, nevyplynul z předchozího

řízení. Jak obsah spisu, tak usnesení obvodního soudu prokazatelně s touto skutečností operují. Ústavní soud připomíná, že nijak nehodnotil schopnost otce vychovávat syna, neboť to nebylo předmětem ústavního přezkumu a posoudit tyto skutečnosti spadá do pravomoci obecných soudů.

15. Jako důsledek shora popsaného stavu Ústavní soud konstatuje, že došlo k zásahu do práva stěžovatelky na spravedlivý proces ve smyslu ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť obecné soudy nevycházely ze skutkového stavu, který by odůvodňoval jejich závěry. Soudy nesprávně aplikovaly ustanovení § 502 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních, a to takovým způsobem, který představuje zásah do základních práv stěžovatelky garantovaných Listinou. Vzhledem k této situaci Ústavní soud také konstatuje neoprávněný zásah do rodinného života stěžovatelky ve smyslu ustanovení čl. 10 odst. 2 Listiny.

16. Ze shora uvedených důvodů Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadená rozhodnutí obvodního soudu a městského soudu zrušil. Ústavní soud přistoupil ke zrušení jak rozhodnutí obvodního soudu, tak městského soudu, neboť bude na nalézacím soudu objasnit všechny skutečnosti rozhodující pro uložení pokut jako nařízení výkonu rozhodnutí.

17. O ústavní stížnosti bylo rozhodnuto bez nařízení jednání, neboť Ústavní soud dospěl k závěru, že by od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 185

K aktivní legitimaci spolku v řízení o zrušení opatření obecné povahy (zásad územního rozvoje)

Věcná legitimace navrhovatele ke zrušení opatření obecné povahy se zakládá na podmínce oprávněnosti tvrzení, že byl na svých právech tímto opatřením, vydaným správním orgánem, zkrácen. Toto „zkrácení na právech“ nelze vykládat v neprospěch spolkových subjektů založených za účelem ochrany přírody a krajiny tak restriktivně, jak to činí Nejvyšší správní soud. Zkrácení na právech nelze v podstatě civilisticky redukovat jen na případný zásah do práv vlastníků nemovitostí či, jinak řečeno, na imise zasahující nebo ohrožující vlastníky nemovitostí (nosi-tele práv k nim) ležících v dosahu regulace opatření obecné povahy.

Práva komunity mohou být dotčena šířeji: vady opatření obecné povahy jsou v negativním smyslu způsobilé dotknout se oprávněných zájmů občanů žijících na příslušném území, mohou významně ztížit naplnění koncepce opatřením obecné povahy zamýšlené, a ohrozit tak jeho společenskou funkci. Pro tento případ je žádoucí, aby prostor k soudní ochraně dostali nejen jednotlivci samotní, ale též právní subjekty, do nichž se sdružují. Také v tomto směru je třeba, s průmětem do českého právního prostředí, interpretovat pasáže Aarhuské úmluvy, které našly své vyjádření v § 70 odst. 1 a souvisejících zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů.

Nález

Ústavního soudu – IV. senátu složeného z předsedy senátu Tomáše Lichovníka a soudců Vladimíra Sládečka a Pavla Rychetského (soudce zpravodaj) – ze dne 13. října 2015 sp. zn. IV. ÚS 3572/14 ve věci ústavní stížnosti a) Okrašlovacího spolku Zdíkovska, se sídlem Zdíkov 235, s předsedkyní Dagmarou Kjučukovou, IČO 26602628, a b) JUDr. Růženy Eliášové, Jižní 1 787/13, Praha 4 – Záběhlice, obou zastoupených JUDr. Michalem Bernardem, Ph.D., advokátem společnosti AK Dohnal & Bernard, s. r. o., se sídlem Příběnická 1908, Tábor, proti rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 18. září 2014 č. j. 2 AOS 2/2013-69, kterým byla zamítnuta kasační stížnost stěžovatelů týkající se Zásad územního rozvoje Jihočeského kraje, za účasti Nejvyššího správního soudu jako účastníka řízení a Krajského soudu v Českých Budějovicích jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Nejvyššího správního soudu č. j. 2 Aos 2/2013-69 ze dne 18. září 2014 bylo porušeno základní právo stěžovatelů na soudní a jinou právní ochranu, garantované ustanovením čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Nejvyššího správního soudu č. j. 2 Aos 2/2013-69 ze dne 18. září 2014 se zrušuje.

III. Návrh, aby Jihočeský kraj byl povinen nahradit stěžovatelům náklady řízení, a to do 30 dnů od právní moci nálezů, se zamítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Ústavní stížností, jež byla Ústavnímu soudu doručena dne 11. 11. 2014, navrhli stěžovatelé zrušení v záhlaví uvedeného rozsudku z důvodu tvrzeného porušení jejich ústavně zaručených práv na soudní a jinou právní ochranu garantovaných ustanovením čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a v důsledku toho také práva na příznivé životní prostředí garantovaného ustanovením čl. 35 odst. 1 Listiny a práva na ochranu vlastnictví garantovaného čl. 11 Listiny.

2. Dne 13. 9. 2011 Zastupitelstvo Jihočeského kraje schválilo usnesením č. 293/2011/ZK-26 Zásady územního rozvoje Jihočeského kraje (dále jen „ZÚR“). Zásady byly vydány jako opatření obecné povahy, které nabylo účinnosti dne 1. 10. 2011 (dále jen „OOP“).

3. Stěžovatelé se návrhem podaným dne 19. 11. 2012 u Krajského soudu v Českých Budějovicích domáhali zrušení ZÚR v následujících částech:

- lokalita Špičák (původně SR 16, následně SR/A),
- silniční napojení Špičák (původně D60, následně D/Q),
- železniční napojení Špičák (původně D 68, následně D/O),
- propojení Klápa-Hraničnick (původně záměr SR 17 - lyžařský areál Smrčina - Nová Pec, následně D83),
- železniční napojení Nová Pec-Klápa (původně D 69, následně D/P),
- Šumavská elektrická dráha (koridor D16),
- silnice Nová Pec-Zadní Zvonková (D65),
- nadregionální biokoridor Vltavská niva-Dívčí kámen (NRBK 174).

4. Rozsudkem č. j. 10A 113/2012-117 ze dne 18. 2. 2013 Krajský soud v Českých Budějovicích uvedený návrh v části návrhu stěžovatele a) odmítl z důvodu nedostatku aktivní žalobní legitimace a v části návrhu stěžovatelky b) zamítl (přičemž aktivní žalobní legitimaci stěžovatelce přiznal pouze vůči záměru Šumavské elektrické dráhy (D16), který je vymezen zčásti na pozemcích ve spoluvlastnictví stěžovatelky b).

5. Stěžovatelé podali dne 27. 3. 2013 proti rozsudku kasační stížnost, Nejvyšší správní soud ve svém rozhodnutí sp. zn. 2 Aos 2/2013 ze dne 18. 9. 2014 kasační stížnost zamítl (dále též jen „napadené rozhodnutí“).

II. Argumentace stěžovatelů

6. Stěžovatelé mají za to, že napadeným rozhodnutím Nejvyššího správního soudu došlo k porušení jejich základních práv zakotvených v Listině, konkrétně práva na spravedlivý soudní proces (čl. 36 odst. 1 Listiny), na ochranu vlastnictví (čl. 11 Listiny) a na příznivé životní prostředí (čl. 35 Listiny). Zásah do práva na spravedlivý soudní proces spatřují stěžovatelé v úplném odmítnutí aktivní žalobní legitimace. Stěžovatelce b) byla přiznána aktivní žalobní legitimace jen pro jeden záměr plánovaný v blízkosti pozemku v jejím spoluvlastnictví. Stěžovatelé dále tvrdili, že nepříznáním aktivní žalobní legitimace, a tím odepřením spravedlivého soudního procesu, došlo k zásahu do jejich práva na ochranu vlastnictví, na přístup k soudu a na příznivé životní prostředí. V ústavní stížnosti namítali, že pochybení Nejvyššího správního soudu v projednávané věci bylo natolik intenzivní, že zasáhlo do jejich ústavně zaručených práv a ve svém důsledku vedlo k odepření spravedlnosti.

III. Průběh řízení před Ústavním soudem

7. Ústavní soud si za účelem posouzení ústavní stížnosti vyžádal spis vedený u Krajského soudu v Českých Budějovicích sp. zn. 10A 113/2012. Ústavní soud vyzval podle ustanovení § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) účastníka a vedlejšího účastníka řízení k vyjádření ve věci.

8. Nejvyšší správní soud ve svém vyjádření ze dne 27. 3. 2015 opakovale argumentaci uvedenou v napadeném rozsudku ohledně odmítnutí aktivní žalobní legitimace a navrhl odmítnutí ústavní stížnosti jako zjevně neopodstatněné.

9. Krajský soud v Českých Budějovicích se 13. 4. 2015 vyjádřil k obsahu ústavní stížnosti tak, že ji považuje za nesouhlas s rozhodnutím soudu a polemiku s odůvodněním rozhodnutí Nejvyššího správního soudu. Nesdílí názor, že bylo porušeno právo stěžovatelů na spravedlivý proces a příznivé životní prostředí, proto vznesl návrh, že ústavní stížnost má být odmítnuta.

10. Jednotlivá vyjádření byla zaslána stěžovatelům, kteří využili své právo na ně reagovat, v replice ze dne 19. 5. 2015 setrvali na své argumentaci obsažené v podané ústavní stížnosti.

11. Ve smyslu § 44 zákona o Ústavním soudu rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci.

IV. Vlastní posouzení

12. V posuzované věci jsou splněny podmínky věcného projednání návrhu. Jde o řízení o ústavní stížnosti podle § 72 a následujících zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost byla podána v zákonné dvouměsíční lhůtě (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu) a k jejímu podání došlo poté, co stěžovatelé vyčerpali všechny procesní prostředky poskytnuté zákonem k ochraně jejich práv (§ 75 odst. 1 věta před středníkem zákona o Ústavním soudu). Text ústavní stížnosti vykazuje náležitosti podle § 34 odst. 1 citovaného zákona, navrhuje se zrušení rozsudku Nejvyššího správního soudu a důvodem požadovaného petitu je zásah do základního práva na spravedlivý proces, resp. na přístup k soudu, jak plyne z obsahu ústavní stížnosti. Ústavní soud tedy přistoupil k jejímu věcnému posouzení, načež zjistil, že je důvodná.

13. Omezení aktivní legitimace občanského sdružení (dle věty první ustanovení § 3045 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, se sdružení založená dle zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, ve znění pozdějších předpisů, považují za spolky, dále jen „spolek“) na pouhé procesní otázky v řízení před orgány veřejné správy je neudržitelné jak z hlediska mezinárodních závazků České republiky, tak i z hlediska dikce příslušného vnitrostátního právního předpisu [§ 70 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o ochraně přírody a krajiny“)]. Občanům sdruženým ve spolku nelze upírat právo na společnou účast při rozhodování o jejich životním prostředí jen proto, že založili spolek jako specifickou právníckou osobu, na kterou delegovali svá práva přímé účasti na ochraně přírody a krajiny.

14. Spolek má hlavní cíl podle stanov chránit přírodu a krajinu. Předmětem činnosti stěžovatele a) je ochrana životního prostředí, přírody a krajiny, přičemž tvrdí, že se zaměřil zejména na oblast Národního parku Šumava a chráněné krajinné oblasti Šumava (dále jen „NP a CHKO Šumava“), včetně účasti ve správních řízeních zahajovaných Správou NP a CHKO Šumava a stavebními úřady s působností na území NP a CHKO Šumava. Stěžovatelka b) je spoluvlastníkem přilehlých nemovitostí.

V. Relevantní ustanovení

15. Podle čl. 11 odst. 1 Listiny má každý právo vlastnit majetek a vlastnické právo všech vlastníků má stejný zákonný obsah a ochranu. Z tohoto ustanovení plyne povinnost veřejné moci jednat tak, aby do vlastnického práva jednotlivce sama nezasahovala, ale rovněž povinnost poskytnout vlastníkově ochranu v případech, kdy je jeho vlastnické právo rušeno či omežováno ze strany třetích subjektů [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 3481/10 ze dne 15. 3. 2011 (N 45/60 SbNU 513)].

16. Každý má právo na příznivé životní prostředí, zakotvené v čl. 35 odst. 1 Listiny, které může realizovat i prostřednictvím spolku.

17. Dle čl. 4 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) jsou k ochraně základních práv a svobod povolány především obecné soudy. Děje se tak především skrze ústavně konformní výklad podústavního práva. Obecné soudy tudíž mají povinnost interpretovat jednotlivá zákonná ustanovení v první řadě z pohledu účelu a smyslu ochrany ústavně garantovaných základních práv a svobod. Tuto povinnost lze dovozovat rovněž z práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

18. Ústavnímu soudu, vzhledem k jeho postavení, nepřísluší do rozhodovacího procesu obecných soudů zasahovat a přehodnocovat jejich závěry, aniž by rozhodnutí obecných soudů byla projevem svévole, tedy výrazem zjevného faktického omylu či excesu logického, nebo byla v extrémním rozporu s principy spravedlnosti [viz například nálezy sp. zn. III. ÚS 224/98 ze dne 8. 7. 1999 (N 98/15 SbNU 17) či sp. zn. III. ÚS 150/99 ze dne 20. 1. 2000 (N 9/17 SbNU 73)].

19. Podle čl. 36 odst. 1 Listiny se každý může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu.

VI. Aplikace obecných principů na projednávaný případ

20. V dané věci musel Ústavní soud odpovědět na otázku, zda jsou závěry obecných soudů ohledně neexistence aktivní legitimize stěžovatelů ústavněprávně udržitelné a nevybočují ze zásad spravedlivého procesu, resp. zda v důsledku nich nedošlo k tvrzenému zásahu do základních práv stěžovatelů.

21. Ustanovení § 101a odst. 1 věty první s. ř. s. zní takto: „Návrh na zrušení opatření obecné povahy nebo jeho částí je oprávněn podat ten, kdo tvrdí, že byl na svých právech opatřením obecné povahy, vydaným správním orgánem, zkrácen.“

22. Podle čl. 2 odst. 5 Aarhuské úmluvy (Úmluva o přístupu k informacím, účasti veřejnosti na rozhodování a přístupu k právní ochraně v záležitostech životního prostředí, vyhlášena pod č. 124/2004 Sb. m. s.) je „dotčená veřejnost“ definována jako veřejnost, která je (nebo může být) ovlivněna environmentálními rozhodováními anebo která má na tomto rozhodování určitý zájem. Pro účely této definice se u nevládních organizací podporujících ochranu životního prostředí a splňujících požadavky vnitrostátních právních předpisů předpokládá, že mají na environmentálním rozhodování zájem.

23. Na základě čl. 9 odst. 2 písm. a) Aarhuské úmluvy každá smluvní strana v rámci své vnitrostátní právní úpravy zajistí, aby osoby z řad

dotčené veřejnosti, mající dostatečný zájem, mohly dosáhnout toho, že soud nebo jiný nezávislý a nestranný orgán zřízený zákonem přezkoumá po stránce hmotné i procesní zákonnost jakýchkoliv rozhodnutí, aktů nebo nečinností podle čl. 6 Aarhuské úmluvy v případech, kdy je tak stanoveno vnitrostátním právem a aniž by tím byl dotčen čl. 9 odst. 3 a další ustanovení této úmluvy. Promítnutí tohoto ustanovení Aarhuské úmluvy do českého právního řádu se uskutečnilo mimo jiné zařazením § 70 odst. 1 do zákona o ochraně přírody a krajiny, podle něhož se ochrana přírody dle tohoto zákona uskutečňuje za přímé účasti občanů, prostřednictvím jejich spolků a dobrovolných sborů či aktivů.

24. Ústavní soud se jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) zabýval pouze otázkou, zda byla napadeným rozhodnutím porušena ústavně zaručená základní práva a svobody stěžovatelů, a to z hlediska jimi uplatněných námitek. Podstatou námitek přitom bylo – zjednodušeně řečeno – odepření přístupu ke spravedlivému soudnímu procesu a materiální přezkoumání věci.

25. Při posouzení uvedené námítky o odepření přístupu stěžovatelům k soudu bylo třeba vyjít z toho, že ve své dosavadní judikatuře se Ústavní soud opakovaně vyjádřil k požadavku aktivní legitimace spolku [např. nálezn. sp. zn. I. ÚS 59/14 ze dne 30. 5. 2014 (N 111/73 SbNU 757)]. Paušální závěr Nejvyššího správního soudu, podle něhož spolky založené za účelem ochrany přírody, krajiny a životního prostředí nejsou aktivně procesně legitimovány podle § 101a odst. 1 s. ř. s. k podání návrhu na zrušení opatření obecné povahy v podobě územního plánu, je nepřipustným odepřením přístupu k soudnímu přezkumu takto již předem určenému okruhu subjektů.

26. Ústavní soud přisvědčil tvrzení stěžovatelů, kteří v ústavní stížnosti uvedli, že omezení aktivní legitimace spolku na pouhé procesní otázky v řízení před orgány veřejné správy je neudržitelné jak z hlediska mezinárodních závazků České republiky, tak i z hlediska díkce příslušného vnitrostátního právního předpisu (§ 70 odst. 1 zákona o ochraně přírody a krajiny). Občanům sdruženým ve spolku nelze podle stěžovatelů upírat právo na společnou účast při rozhodování o jejich životním prostředí jen proto, že založili spolek jako specifickou právnickou osobu, na kterou delegovali svá práva přímé účasti na ochraně přírody a krajiny. Stěžovatelé zdůraznili, že místní nebo věcný vztah stěžovatelů nelze hodnotit dle formálních kritérií, jako je název, sídlo nebo stanovy. Spolek jednal přitom plně v intencích zájmů svých členů a v rámci svého předmětu činnosti podle stanov. Má tak mít právo na to, aby bylo uznáno jeho „dotčení“, a tedy i jeho věcná legitimace k podání návrhu na zrušení opatření obecné povahy.

27. Opatřením obecné povahy nebo jeho částí mohou být dotčeny tři kategorie osob:

- především se jedná o osobu, která má přímý a nezprostředkovaný vztah k nějaké části území, které je územním plánem regulováno, tedy vlastník (spoluvlastník) pozemku nebo jiné nemovité věci (těž bytů a nebytových prostor) a oprávněný z věcného práva k těmto věcem, nikoli však nájemce;
- dále může být v některých případech aktivně legitimován i navrhovatel, který, ačkoliv sám není vlastníkem nemovitosti nebo oprávněným z věcného práva k nemovitosti na území regulovaném územním plánem, tvrdí, že jeho vlastnické nebo jiné věcné právo k nemovitosti nacházející se mimo regulované území by bylo přímo dotčeno určitou aktivitou, jejíž provozování na území regulovaném územním plánem tento plán připouští (typicky vlastník sousedního pozemku, u něhož se mohou významně projevit vlivy činnosti z regulovaného území – exhalace, hluk, zápach apod. nebo ty, které povedou k významnému snížení hodnoty jeho majetku);
- konečně jde o kategorii vymezenou čl. 9 odst. 2 a 3 Aarhuské úmluvy jako osoby z řad „dotčené veřejnosti“. Obecně je pak přípustný i návrh, ve kterém je namítáno porušení procedurálních pravidel, jež mohlo vést k nezákonnosti opatření obecné povahy a zároveň mohlo způsobit, že se tato nezákonnost dotkla právní sféry navrhovatele. K odmítnutí návrhu by tedy vedlo, jestliže by z něj bylo zřejmé, že namítaná procesní pochybení by *a priori* vylučovala možnost posouzení, zda došlo k dotčení právní sféry navrhovatele.

VII. Interpretace Ústavního soudu

28. Ústavní soud nehodlá zpochybňovat stávající výklad Aarhuské úmluvy z hlediska neexistence jejího přímého účinku. Je však zapotřebí brát v úvahu status Aarhuské úmluvy (viz čl. 10 Ústavy) z pohledu její aplikační přednosti před zákonem. Nelze relevantně jednat bez přihlédnutí k Aarhuské úmluvě jako k interpretačnímu pramenu. K této otázce se Ústavní soud vyjádřil již v plenárním nálezu ze dne 19. 11. 2008 sp. zn. Pl. ÚS 14/07 (N 198/51 SbNU 409), v nálezu ze dne 17. 3. 2009 sp. zn. IV. ÚS 2239/07 (N 57/52 SbNU 267) a v usnesení ze dne 30. 6. 2008 sp. zn. IV. ÚS 154/08 (dostupné na <http://nalus.usoud.cz>). Závazkům vyplývajícím z Aarhuské úmluvy Ústavní soud nepřiznal v žádném z jejich ustanovení přímý účinek. Ústavní soud je však povinen vyložit ustanovení ústavního pořádku, jež se dotýkají práva na soudní ochranu, takovým způsobem, aby byla umožněna účinná ochrana práv fyzických a právnických osob. Je-li tedy možné interpretovat vnitrostátní normy vícero možnými způsoby, má přednost ten výklad, který naplňuje požadavky Aarhuské úmluvy. Rozhodnutím Rady č. 2005/370/ES ze dne 17. 2. 2005 přistoupilo k Aarhuské úmluvě též Evropské společenství (Úřední věstník Evropské unie ze dne 17. 5. 2005,

L 124/a) a Aarhuská úmluva se stala součástí komunitárního práva, a to v režimu tzv. smíšených smluv. Přestože nejsou splněny podmínky přímého účinku [dostatečná jasnost a bezpodmínečnost – srov. věc 26/62, *Van Gend en Loos* (1963) ECR 1 či věc C-8/81, *Becker v. Finanzamt Münsterl. Innenstadt* (198b) ECR 53], mají orgány členských států (soudy pochopitelně nevyjímaje) povinnost souladného výkladu, tj. povinnost vykládat vlastní právní úpravu v souladu s mezinárodněprávním závazkem Evropského společenství [srov. věc C-300/98 a C-392/98, *Parfums Christian Dior SA* (2000) ECR I-11307, body 47–48].

29. Ve věci lze poukázat i na závěry obsažené v rozsudku velkého senátu Soudního dvora Evropské unie [C-240/09 rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 8. března 2011] k návrhu Nejvyššího soudu Slovenské republiky na rozhodnutí o předběžné otázce podle čl. 234 ES. Ty sice potvrdily, že čl. 9 odst. 3 Úmluvy o přístupu k informacím, účasti veřejnosti na rozhodování a přístupu k právní ochraně v záležitostech životního prostředí, která byla jménem Evropského společenství schválena rozhodnutím Rady 2005/370/ES ze dne 17. února 2005, nemá v právu Unie přímý účinek. Je nicméně na předkládajícím soudu, aby vyložil procesní právo upravující podmínky, které je nutno splnit pro účely podání správního opravného prostředku nebo žaloby, způsobem, který v co největším možném rozsahu zohlední cíle čl. 9 odst. 3 této úmluvy, jakož i cíl účinné soudní ochrany práv poskytnutých právem Unie, aby taková organizace na ochranu životního prostředí, jako je spolek VLK, mohla soudně napadnout rozhodnutí vydané v rámci správního řízení, které by mohlo být v rozporu s právem Unie v oblasti životního prostředí. Dále je třeba vzít v úvahu i stanovisko generálního advokáta ze dne 21. 5. 2015 ve věci C-137/14 (*Komise v. Německo*). Ve stanovisku konstatoval nesplnění povinností státem vyplývajících z čl. 11 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/92/EU ze dne 13. prosince 2011 o posuzování vlivů některých veřejných a soukromých záměrů na životní prostředí a čl. 25 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/75/EU ze dne 24. listopadu 2010 o průmyslových emisích (integrováné prevenci a omezování znečištění).

30. Judikatura Ústavního soudu prošla ve vztahu k problematice aktivní legitimace spolků ve věcech, v nichž je obsažen aspekt základního práva na příznivé životní prostředí (čl. 35 odst. 1 Listiny, podle něhož má každý právo na příznivé životní prostředí), určitým vývojem. Od konstatování, že práva vztahující se k životnímu prostředí přísluší jen osobám fyzickým [usnesení ze dne 6. 1. 1998 sp. zn. I. ÚS 282/97 (U 2/10 SbNU 339)], dospěl Ústavní soud k závěru, že „... v demokratickém právním státě je životní prostředí hodnotou, jejíž ochrana má být realizována za aktivní participace všech složek občanské společnosti, včetně spolků a nevládních organizací, které mají povahu právnických osob. Diskurs v rámci otevřeně

společnosti, realizovaný případně též právními prostředky a v řízení před soudy, je pak účinnou zárukou ochrany přírodního bohatství státu (čl. 7 Ústavy)“ (usnesení ze dne 28. 6. 2005 sp. zn. I. ÚS 486/04; dostupné na <http://nalus.usoud.cz>). V dalších rozhodnutích se pak Ústavní soud přihlásil k postulátu interpretace vnitrostátních norem dotýkajících se životního prostředí v souladu s Aarhuskou úmluvou. Kromě nálezu sp. zn. Pl. ÚS 14/07 (viz bod 28) tak učinil v též výše citovaném nálezu sp. zn. IV. ÚS 2239/07, podle něhož má výklad konformní s Aarhuskou úmluvou v případě interpretačních alternativ přednost.

31. Nejvyšší správní soud v usnesení rozšířeného senátu ze dne 21. 7. 2009 sp. zn. 1 Ao 1/2009 dovodil, že z hlediska posouzení aktivní legitimace k podání návrhu na zrušení OOP je přípustný návrh, který tvrdí zkrácení navrhovatele na jeho právech příslušným OOP. Navrhovatel tedy musí tvrdit, že existují určitá jemu náležející subjektivní práva, která jsou OOP dotčena. Tyto závěry jsou alfa a omega posouzení aktivní věcné legitimace navrhovatele v řízení o návrhu na zrušení OOP. V jejich světle neobstojí kategoricky vyznívající teze obsažené v usnesení Nejvyššího správního soudu sp. zn. 3 Ao 2/2007 (viz bod 15), podle nichž spolky nejsou aktivně procesně legitimovány k návrhu na zrušení OOP v podobě územního plánu, či jinak vyjádřeno, že do 31. 12. 2006 nebylo možno z právního řádu České republiky dovodit oprávnění spolku, jehož účelem zakotveným v stanovách je ochrana přírody a krajiny, podat návrh na zrušení OOP, které spočívá ve změně části územního plánu. Ostatně bylo by již na první pohled absurdní, kdyby osoba splňující vymezené podmínky, tedy například vlastník pozemku sousedícího přímo s regulovaným územím, nebyla aktivně legitimována k podání návrhu na zrušení OOP nebo jeho části jen proto, že se spolu s dalšími osobami (obyvateli téže obce či obcí sousedních) sdružili a jménem spolku žádají o zrušení OOP nebo jeho části.

32. Spolky, resp. dříve občanská sdružení (viz § 214 a následující zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník) sdružují především občany; jde o svébytnou právní osobu zakládanou za účelem dosažení smluvené činnosti a společného zájmu. Není proto možné bez dalšího zamezit přístupu spolkům k soudům a neumožnit jim navrhopat zrušení ZÚR.

33. Ústavní soud podotýká, že si je vědom toho, že aktivní legitimace spolků, které byly založeny za účelem ochrany přírody a krajiny, nemůže být bez hranic. Základní kritéria pro posouzení jejich ze zákona plynoucí (§ 101a odst. 1 s. ř. s.) aktivní legitimace je žádoucí nastínit tím spíše, že je třeba oponovat nepřiměřeně vyhraněnému a v porovnání s obecným textem § 101a odst. 1 s. ř. s. nepřipustně limitujícímu závěru Nejvyššího správního soudu. Ten totiž v nyní napadeném rozhodnutí sp. zn. 2 AOS 2/2013 (viz právní větu z něho publikovanou ve Sbírce rozhodnutí Nejvyššího správního soudu pod č. 2976/2014) dovodil, že spolkům, být je jejich

hlavním předmětem činnosti podle stanov ochrana přírody a krajiny či ochrana životního prostředí, nesvědčí podle § 101a s. ř. s. oproti jiným subjektům zvláštní procesní legitimace k podání návrhu na zrušení OOP nebo jeho části. Odepření přístupu k soudnímu přezkumu takto již předem určenému okruhu subjektů je nepřipustné.

34. Spolek dožadující se zrušení OOP musí předně tvrdit, že byl tímto opatřením dotčen na svých subjektivních právech. Takové tvrzení musí přesně vymezit zásah, kterého se měl samosprávný celek dopustit, a to v souladu s dikcí § 101a odst. 1 s. ř. s. (srov. též čl. 2 odst. 5 Aarhuské úmluvy). Nepostačuje, pokud by spolek tvrdil, že OOP či procedura vedoucí k jeho vydání byly nezákonné – bez toho, aby současně tvrdil, že se tato nezákonnost dotýká jeho právní sféry.

35. Podstatným kritériem zde musí nepochybně být místní vztah stěžovatelů k lokalitě regulované OOP. Má-li spolek sídlo na tomto území nebo jsou-li jeho členové vlastníky nemovitostí potenciálně dotčených OOP plynoucím ze ZÚR, pak by mu zpravidla měla svědčit aktivní legitimace k podání návrhu. Věcné (materiální) legitimační důvody, vycházející z předmětu činnosti spolku, se pak odvozují právě od místního vztahu k napadenému OOP. V některých případech mohou působit místní a věcné důvody v synergii, a nemusí jít ani o „ekologický“ spolek. Tak kupříkladu založí-li občané žijící v určitém městě nebo jeho městské části spolek k ochraně svých zájmů a OOP by mělo zasáhnout do rekreační zóny, v níž jsou zvyklí trávit svůj volný čas, pak připadá v úvahu přiznat spolku aktivní legitimaci bez ohledu na detaily vymezení jeho předmětu činnosti.

36. V jiných situacích může pro účely posouzení aktivní legitimace spolku sehrát důležitou roli zaměření spolku na aktivitu, která má lokální nebo věcné opodstatnění (ochrana určitého druhu živočichů, rostlin). Obecně tu lze říci, že z hlediska posouzení zákonné podmínky zkrácení na právech bude věrohodnější místní „zavedenost“, tedy již delší časové působení spolku. Není však možné vyloučit ani založení spolku *ad hoc* za účelem vážícím se k územnímu plánu. Skutečnost, že občan dá přednost prosazování svého zájmu formou spolku s jinými občany, nelze přičítat k jeho tíži. S ohledem na výše popsaný vývoj mezinárodních závazků České republiky, unijního práva i na zákonnou úpravu postavení spolků zaměřených na ochranu přírody a krajiny lze považovat za překonanou starší praxi Ústavního soudu ve vztahu k aktivní legitimaci spolků zastupovat zájmy svých členů na ochraně jejich práva na příznivé životní prostředí, vyjádřenou v usnesení z dne 6. 1. 1998 sp. zn. I. ÚS 282/97.

37. Fyzické osoby, pokud se sdruží do spolku, jehož účelem podle stanov je ochrana přírody a krajiny, mohou své právo na příznivé životní prostředí, zakotvené v čl. 35 Listiny, realizovat i prostřednictvím tohoto spolku. Dá se jen opakovat, že v tomto ohledu sleduje nyní na meritorní úrovni

Ústavní soud judikatorní závěry obsažené v nálezech sp. zn. Pl. ÚS 14/07, IV. ÚS 2239/07 a v usnesení sp. zn. I. ÚS 486/04 (srov. body 19 a 20).

38. Ústavní soud nikoliv na okraj konstatuje, že jím zmíněná kritéria nemusí působit jen v relaci k těm spolkům, jejichž hlavní činností je ochrana přírody a krajiny. Naznačená měřítka, jež budou nepochybně judikaturou konkretizována, lze vztáhnout na spolky bez ohledu na předmět činnosti, a to takové, u nichž bude dán předpoklad zkrácení na právech OOP ve smyslu § 101a odst. 1 s. ř. s.

39. Ústavní soud nesdílí názor Nejvyššího správního soudu, který v dané věci konstatoval, že v případě stěžovatele a) nelze nalézt jeho dostatečně silný místní vztah ke sporným částem napadeného OOP, tedy lze-li, s přihlédnutím k jeho předmětu činnosti, hovořit o lokálním opodstatnění takového návrhu. Je zcela evidentní, že dle čl. II stanov stěžovatele a) není spolkem jen s obecným environmentálním zaměřením upínajícím se výlučně k lokalitě obce Zdíkov a jeho okolí.

40. Pokud jde o otázku aktivní věcné legitimace stěžovatelky b), i zde je tedy zřejmé, že Nejvyšší správní soud pochybil, přiznal-li aktivní věcnou legitimaci pouze v té části návrhu, která se týkala území nacházejícího se v blízkosti její nemovitosti [část g) návrhu]. Nejvyšší správní soud sdílel názor krajského soudu, že zvolený způsob využití území nemůže mít žádný bezprostřední vliv na výkon jejich vlastnických práv. Nejvyšší správní soud ale pominul, že je spoluvlastníkem staršího rekreačního objektu v oblasti Šumavy, ve kterém nemůže realizovat jeho plánovanou zásadní rekonstrukci, neboť se objekt nachází i nadále ve stavební uzávěře určené k ochraně koridoru plánované železnice. Odmítl-li Nejvyšší správní soud v převážném rozsahu návrh stěžovatelky b) věcně projednat, nepostupoval v souladu se zákonem, neboť došlo k dotčení na jejich subjektivních právech.

41. Ústavní soud podotýká, že tímto nálezem nevyslovil závazný názor, zda stěžovatel má či nemá aktivní legitimaci v předmětné věci. V dalším řízení bude potřeba přezkoumat otázku aktivní legitimace stěžovatelů v souladu s ustanovením § 101a s. ř. s. z hlediska splnění obou zákonných podmínek podle citovaného ustanovení. Oprávněný k podání žaloby musí tvrdit a doložit, že je zkrácen na svých právech opatřením obecné povahy vydaným správním orgánem; současně musí splňovat podmínku, že je dle zákona oprávněn ve věci podat ve správním soudnictví žalobu nebo jiný návrh. Neobstojí závěr Nejvyššího správního soudu v nyní posuzované věci, když se omezil toliko na zkoumání místní příslušnosti a stanov spolku založeného za účelem ochrany přírody, krajiny a životního prostředí a pouze na tomto podkladu kasační stížnost zamítl.

42. Z uvedeného důvodu lze tedy uzavřít, že rozhodnutí napadené ústavní stížností neobstojí ani ve světle nálezu Ústavního soudu ze dne

30. 5. 2014 sp. zn. I. ÚS 59/14, neboť části OOP, jejichž zrušení se stěžovatelé domáhali, indikují průnik s činnostmi stěžovatelů ve smyslu zaměření na ochranu životního prostředí.

VIII. Závěry

43. Nelze opomenout, že s výše uvedeným úzce souvisí interpretace ustanovení §101a odst. 1 s. ř. s., jež je v posuzované věci naprosto klíčová, a Ústavní soud nečiní nic jiného, než že konkretizuje v žádoucím směru výchozí pozici, kterou zaujal v usnesení sp. zn. 1 Ao 1/2009 již Nejvyšší správní soud (jeho rozšířený senát). Věcná legitimace navrhovatele ke zrušení opatření obecné povahy se zakládá na podmínce oprávněnosti tvrzení, že byl na svých právech tímto opatřením, vydaným správním orgánem, zkrácen. Toto „zkrácení na právech“ nelze vykládat v neprospěch spolkových subjektů založených za účelem ochrany přírody a krajiny tak restriktivně, jak to činí Nejvyšší správní soud v jiných zde též citovaných judikátech. Zkrácení na právech nelze v podstatě civilisticky redukovat jen na případný zásah do práv vlastníků nemovitostí či, jinak řečeno, na imise zasahující nebo ohrožující vlastnický nemovitostí (nositele práv k nim) ležících v dosahu regulace OOP. Práva komunity mohou být dotčena širěji: vady opatření obecné povahy jsou v negativním smyslu způsobilé dotknout se oprávněných zájmů občanů žijících na příslušném území, mohou významně ztížit naplnění koncepce OOP zamýšlené, a ohrozit tak jeho společenskou funkci. Pro tento případ je žádoucí, aby prostor k soudní ochraně dostali nejen jednotlivci samotní, ale též právní subjekty, do nichž se sdružují. Také v tomto směru je třeba, s průmětem do českého právního prostředí, interpretovat shora citované pasáže Aarhuské úmluvy, které našly své vyjádření v § 70 odst. 1 a souvisejících zákona o ochraně přírody a krajiny.

44. Neobstojí tedy závěr Nejvyššího správního soudu v nyní posuzované věci, podle něhož nesvědčí tomuto spolku, založenému za účelem ochrany přírody, krajiny a životního prostředí, aktivní procesní legitimace podle § 101a odst. 1 s. ř. s. k podání návrhu na zrušení OOP v podobě ZÚR. Ústavní soud podotýká, že věc stěžovatelů neposuzoval z hlediska meritorního porušení jejich subjektivních veřejných práv, ale toliko práva na přístup k soudu. V dalším řízení, teprve po zrušení rozhodnutí Nejvyššího správního soudu, budou muset stěžovatelé v soudním řízení prokázat, že napadeným OOP došlo k tvrzenému porušení jejich subjektivních veřejných práv vydaným opatřením, a to jak práv hmotných, tak práv procesních.

45. Došlo tak k zásahu do základního práva stěžovatelů na spravedlivý proces, resp. na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť aspekty aktivní legitimace stěžovatelů nebyly zkoumány v plném rozsahu; absenteje materiální (implicitně hodnotový) pohled na věc, nyní vyložený Ústavním soudem. Proto Ústavní soud vyhověl ústavní stížnosti podle ustanovení

§ 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a zrušil napadený rozsudek Nejvyššího správního soudu podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

46. Ústavní soud však nepřistoupil ke zrušení rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích sp. zn. 10A 113/2012, neboť je vázán petitem ústavní stížnosti a stěžovatelé proti němu nikterak nebrojí. Ústavní soud je toho názoru, že ale výrok III v této podobě neobstojí a bylo by třeba jej Nejvyšším správním soudem celý přezkoumat a zrušit pro jeho nesrozumitelnost. Z výroku III rozsudku by mělo jednoznačně vyplynout, v které věci se žalobě vyhovuje a v jaké části se zamítá.

47. Ústavní soud nevyhověl návrhu stěžovatelů, jimž se domáhali náhrady nákladů řízení před Ústavním soudem (tj. nákladů vynaložených na právní zastoupení advokátem). Podle § 62 odst. 3 zákona o Ústavním soudu náklady řízení před Ústavním soudem, které vzniknou účastníkovi nebo vedlejšímu účastníkovi, hradí účastník nebo vedlejší účastník, pokud tento zákon nestanoví jinak. Toto ustanovení platí zásadně – pokud Ústavní soud nevyužije své pravomoci, podle níž v odůvodněných případech a podle výsledků řízení usnesením uloží některému účastníkovi, aby zcela nebo zčásti nahradil jinému účastníkovi jeho náklady řízení (§ 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu). Jak vyplývá z obou citovaných ustanovení, úhrada nákladů řízení před Ústavním soudem není automatická. Lze ji uložit pouze v odůvodněných případech, např. jako určitou sankci vůči tomu účastníkovi řízení, který svým postupem zásah do základního práva vyvolal [srov. např. nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 53/97 ze dne 17. 2. 1999 (N 26/13 SbNU 195)]. V projednávané věci stěžovatelé navrhli, aby Jihočeský kraj byl povinen nahradit stěžovatelům náklady řízení; poslední uvedená podmínka nebyla splněna, neboť povinnost měla být uložena dalšímu subjektu, který nebyl účastníkem řízení před Ústavním soudem. Proto není možné návrhu stěžovatelů na náhradu nákladů jejich zastoupení vyhovět (např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 2777/11 ze dne 27. 12. 2011 a sp. zn. III. ÚS 3290/11 ze dne 15. 12. 2011, dostupná na <http://nalus.usoud.cz>).

48. Závěr o porušení základního práva stěžovatelů vedl Ústavní soud k tomu, že jejich ústavní stížností podle § 82 odst. 1 a odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl (výrok I) a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona napadené usnesení zrušil (výrok II).

Č. 186

K náhradě nákladů řízení oprávněnému při zastavení výkonu rozhodnutí

Pokud nejsou přiznány náklady řízení o zastavení výkonu rozhodnutí tomu, kdo o výkon rozhodnutí oprávněně požádal na základě existujícího právního titulu, přičemž v důsledku výkonu rozhodnutí začne být předmětná povinnost plněna a pro úspěšnou realizaci výkonu rozhodnutí dojde k zastavení výkonu rozhodnutí, pak dojde k extrémnímu rozporu s principy spravedlnosti (čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod).

Nález

Ústavního soudu - III. senátu složeného z předsedy senátu Vladimíra Kůrky a soudců Jana Filipa a Milady Tomkové (soudce zpravodaj) - ze dne 13. října 2015 sp. zn. III. ÚS 411/15 ve věci ústavní stížnosti Ing. Romana Hrdého, Ph.D., zastoupeného Mgr. Ing. Ondřejem Blahou, advokátem, AK Benešová, Beránek, Blaha, se sídlem Sokolovská 47/73, Praha 8, proti usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 6. 1. 2015 č. j. 18 Co 471/2014-277 o náhradě nákladů řízení, za účasti Krajského soudu v Plzni jako účastníka řízení a ESTO Cheb, s. r. o., Palackého 2087/8A, Cheb, zastoupené Mgr. Jiřím Klimíčkem, LL.M., advokátem, se sídlem Praha 9, U Svobodárny 2460/3a, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Plzni ze dne 6. 1. 2015 č. j. 18 Co 471/2014-277 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces garantované čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 6. 1. 2015 č. j. 18 Co 471/2014-277 se ruší.

Odůvodnění**I. Řízení před obecnými soudy**

1. Ze spisového materiálu vyplývá, že usnesením Krajského soudu v Plzni ze dne 2. 10. 2013 č. j. 42 Cm 239/2013-53 bylo nařízeno předběžné opatření spočívající v tom, že vedlejší účastník je povinen umožnit neomezený a trvalý přístup do svého objektu stěžovateli a všem zaměstnancům vedlejšího účastníka. Předběžné opatření bylo jedním z důsledků sporu

jednatelů vedlejšího účastníka ESTO Cheb, s. r. o., kdy jedním z jednatelů je právě stěžovatel, přičemž o jeho odvolání z funkce se vede soudní spor.

2. Vedlejší účastník podal proti předběžnému opatření odvolání, o němž rozhodl Vrchní soud v Praze usnesením č. j. 14 Cmo 541/2013-146 ze dne 26. 11. 2013 tak, že předběžné opatření potvrdil.

3. Stěžovatel měl za to, že vedlejší účastník předběžné opatření porušuje (pomocí najaté bezpečnostní agentury i technickými prostředky brání zaměstnancům vedlejšího účastníka i stěžovateli ve vstupu do areálu vedlejšího účastníka), tudíž se v řízení vedeném před Okresním soudem v Chebu pod sp. zn. 23 E 134/2013 domáhal výkonu výše uvedeného předběžného opatření, jakožto výkonu rozhodnutí pro nezastupitelné jednání. Okresní soud v Chebu svým usnesením ze dne 15. 1. 2014 č. j. 23 E 134/2013-42 návrhu stěžovatele vyhověl a uložil vedlejšímu účastníkovi pokutu ve výši 50 000 Kč. Proti uložení pokuty podal vedlejší účastník odvolání, které bylo Krajským soudem v Plzni odmítnuto usnesením ze dne 28. 2. 2014 č. j. 11 Co 85/2014-115.

4. Vedlejší účastník dále podal dne 9. 4. 2014 návrh na zastavení exekuce. Okresní soud v Chebu usnesením ze dne 18. 9. 2014 č. j. 23 E 134/2013-243 ve výroku I výkon rozhodnutí zastavil a ve výroku II rozhodl tak, že povinný (vedlejší účastník) je povinen zaplatit oprávněnému (stěžovateli) náhradu nákladů řízení ve výši 9 819 Kč. Výkon rozhodnutí byl zastaven z důvodu podle § 268 odst. 1 písm. g) o. s. ř. („po vydání rozhodnutí zaniklo právo jím přiznané, ledaže byl tento výkon rozhodnutí již proveden; bylo-li právo přiznáno rozsudkem pro zmeškání, bude výkon rozhodnutí zastaven i tehdy, jestliže právo zaniklo před vydáním tohoto rozsudku“) s odůvodněním, že v průběhu výkonu rozhodnutí vedlejší účastník svou povinnost nařízenou předběžným opatřením začal plnit.

5. K odvolání vedlejšího účastníka rozhodl Krajský soud v Plzni (dále též „odvolací soud“) usnesením ze dne 6. 1. 2015 č. j. 18 Co 471/2014-277, které je ústavní stížností napadáno, tak, že výrok o nákladech řízení změnil. Podle nového výroku (výrok I) nikdo z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení vedeného před soudem prvního stupně. Krajský soud svůj závěr odůvodnil tak, že i když byl návrh na nařízení výkonu rozhodnutí podán důvodně, v průběhu řízení podal povinný návrh na jeho zastavení, s čímž oprávněný-stěžovatel nesouhlasil a zbytečně navyšoval náklady řízení. Z tohoto důvodu odvolací soud aplikoval ustanovení § 150 o. s. ř. a žádnému účastníkovi nepřiznal právo na náhradu nákladů řízení. Stejně tak nepřiznal žádnému z účastníků právo na náhradu řízení odvolacího (výrok II).

II. Tvzení stěžovatele

6. Stěžovatel namítá porušení práva na spravedlivý proces a poukazuje na usnesení téhož soudu vydané již dne 22. 12. 2014 č. j. 56 Co

483/2014-186, které bylo vydáno mezi týmiž účastníky v typově naprosto shodné věci, rozhodováno bylo o odvolání povinného proti uloženým nákladům řízení v usnesení Okresního soudu v Chebu ze dne 25. 9. 2014 č. j. 23 E 28/2014-158, přičemž v tomto případě žádné důvody pro aplikaci § 150 o. s. ř. soud neshledal. Podstatou obou věcí přitom bylo porušování předběžného opatření ze strany vedlejšího účastníka, v prvním případě bylo předběžným opatřením nařízeno umožnění přístupu oprávněného stěžovatele a zaměstnanců do objektu vedlejšího účastníka, předmětem druhého předběžného opatření bylo nařízení přístupu odběratelů a dodavatelů do objektu vedlejšího účastníka. Důkazně a skutkově byla situace naprosto shodná. Stěžovatel prokazoval, že vedlejší účastník nerespektuje předběžná opatření a neumožňuje volný přístup zaměstnancům a stěžovateli, resp. odběratelům a dodavatelům do objektu společnosti. Stěžovatel proto odkazuje a plně se zotožňuje právě se závěry uvedenými v usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 22. 12. 2014 č. j. 56 Co 483/2014-186, který uloženou povinnost o nákladech řízení potvrdil a uzavřel, že pokud byl výkon zastaven podle § 268 odst. 1 písm. g) o. s. ř. a dle § 351 odst. 1 o. s. ř. a pokud tato část nebyla napadena odvoláním a nabyla právní moci, pak rozhodování o nákladech řízení dle § 271 o. s. ř. a posouzení toho, z jakého důvodu k zastavení došlo, je třeba posuzovat z procesních hledisek.

7. Stěžovatel tvrdí, že závěr napadeného usnesení opřený o argumentaci § 150 o. s. ř. odůvodněný tím, že stěžovatel nesouhlasil se zastavením řízení, a navyšoval tak náklady řízení, je tedy zcela mylný. V prvé řadě je jedno zdůraznit, že povinný od počátku řízení tvrdil, že z jeho strany k porušování předběžných opatření nikdy nedocházelo, a navrhoval zastavení řízení výlučně podle § 268 písm. h) o. s. ř. („výkon rozhodnutí je nepřipustný, protože je tu jiný důvod, pro který rozhodnutí nelze vykonat“), který však dopadá na tak zásadní vady exekučního titulu, pro které by nemohl být výkon rozhodnutí ani nařízen. S tímto návrhem stěžovatel pochopitelně nemohl souhlasit. Naproti tomu Okresní soud v Chebu zastavil výkon rozhodnutí ze zcela jiného důvodu, a to dle § 268 odst. 1 písm. g) o. s. ř., s odůvodněním, že oprávněným (stěžovatelem) bylo v řízení řadou důkazů prokázáno, že povinný povinnost uloženou mu předběžným opatřením porušoval a teprve po nařízení (v průběhu) výkonu rozhodnutí svou povinnost splnil, což ovšem vedlejší účastník (povinný) nikdy netvrdil. Naopak na tuto skutečnost upozornil sám stěžovatel. Vedlejší účastník nevznesl žádné relevantní námítky zdůvodňující, proč je výkon rozhodnutí nepřipustný a proč by měl být dle § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř. zastaven, jeho námítky tak spadají do nalézacího řízení a v daném stadiu řízení vůbec nemohou být zohledněny.

8. Soudní praxe je dle stěžovatele již sjednocená na závěru, že o náhradě nákladů řízení mezi účastníky navzájem se rozhodne podle kritérií

obsažených v ustanovení § 271 o. s. ř., tj. podle toho, z jakého důvodu došlo k zastavení exekuce. Jde tedy o posouzení, zda se oprávněný nedopustil před nařízením výkonu rozhodnutí nebo při jeho provádění procesního zavinění. O procesním zavinění oprávněného lze uvažovat tam, kde nezachoval při podání návrhu na výkon rozhodnutí nebo při jeho provádění potřebnou míru pečlivosti, resp. procesní opatrnosti. V daném případě se stěžovatel zcela evidentně žádného procesního zavinění nedopustil.

9. Stěžovatel má za to, že v jeho věci bylo vydáno tzv. překvapivé rozhodnutí, které není v souladu s principem právní jistoty a legitimního očekávání a nemohlo být z jeho strany nikterak předvídáno. Stěžovatel je přesvědčen, že v právním státě nemůže obstát taková libovůle obecných soudů spočívající v tom, že v typově stejných věcech bude rozhodováno naprosto odlišným způsobem a jeden senát Krajského soudu v Plzni shledá procesní zavinění na straně povinného a uloží mu povinnost k úhradě nákladů řízení (rozhodnutí ze dne 22. 12. 2014 č. j. 56 Co 483/2014-186) a druhý prakticky v tomtéž případě aplikuje § 150 o. s. ř., aniž by byly splněny zákonné podmínky tohoto ustanovení. Tento stav svědčí o ryze formalistickém přístupu, který není nikterak předvídatelný a nemá oporu jak v zákoně, tak v judikatuře soudů.

10. Stěžovatel dále tvrdí, že do jeho chráněných majetkových práv bylo zasaženo i výrokem II napadeného usnesení krajského soudu, když bylo rozhodnuto tak, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů odvolacího řízení. Stěžovatel opět poukazuje na výše uvedené usnesení Krajského soudu v Plzni, kterým mu byly náklady odvolacího řízení přiznány, a rozhodoval-li by Krajský soud v Plzni dle principů uvedených výše, musel by i v řízení ústícím do ústavní stížnosti napadeného rozhodnutí přiznat stěžovateli náhradu nákladů odvolacího řízení.

11. V doplnění ústavní stížnosti pak stěžovatel přikládá dopis místopředsedy Krajského soudu v Plzni ze dne 23. 2. 2015, který v zastoupení předsedy tohoto soudu odpovídal na podání stěžovatele upozorňující na shora uvedenou praxi rozdílného rozhodnutí různých senátů v obdobných věcech. V dopise je stěžovateli sděleno, že předseda soudu nemůže zasahovat do nezávislé rozhodovací činnosti soudu, i když vyslovuje souhlas s tvrzením stěžovatele, že „rozdílná rozhodnutí odvolacího soudu v typově naprosto shodných věcech jsou nežádoucím jevem, který ohrožuje důvěru ve spravedlivé rozhodování soudů“.

III. Vyjádření účastníka a vedlejšího účastníka řízení

12. Krajský soud v Plzni odkazuje na odůvodnění svého rozhodnutí a dodává, že pokud stěžovatel poukazuje na usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 22. 12. 2014 č. j. 56 Co 483/2014-186, tak v tomto usnesení se

soud (na rozdíl od posuzované věci) nezabýval chováním oprávněného (stěžovatele) v průběhu řízení o zastavení výkonu rozhodnutí.

13. Vedlejší účastník ve svém vyjádření rozsáhle rekapituluje spor mezi ním a stěžovatelem. K samotné otázce ústavnosti napadeného rozhodnutí pak znovu připomíná obsah svých podání v předmětném exekučním sporu. Vedlejší účastník se ztotožňuje se závěry napadeného rozhodnutí, když uvádí, že soud správně posoudil, zda se oprávněný (stěžovatel) nedopustil před nařízením výkonu rozhodnutí nebo při jeho provádění procesního zavinění, přičemž o procesním zavinění oprávněného lze uvažovat tam, kde nezachoval při podání návrhu na výkon rozhodnutí nebo při jeho provádění potřebnou míru pečlivosti, resp. procesní opatrnosti, ovšem posouzení obstrukcí stěžovatele jako procesní zavinění ovlivňující přiznání náhrady nákladů řízení pak vedlejší účastník považuje za zcela v souladu s platnou právní úpravou.

14. S ohledem na to, že vyjádření účastníka a vedlejšího účastníka řízení žádná nová relevantní tvrzení neobsahují, Ústavní soud nevyžadoval repliku od stěžovatele.

IV. Ústní jednání

15. Ústavní soud nenařizoval ústní jednání, neboť s ohledem na všechny zjištěné skutečnosti nebylo možno od ústního jednání očekávat další objasnění věci ve smyslu § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.

V. Hodnocení Ústavního soudu

16. Ústavní stížnost je důvodná.

17. Ústavní soud se ve své judikatuře otázkou náhrady nákladů řízení a její reflexí z hlediska zachování práva na spravedlivý proces opakovaně zabýval. Úvodem Ústavní soud připomíná, že v otázkách nákladů řízení je obecně zdrženlivý, zvláště pak, jde-li o částky, které nedosahují hranice jinak vymezující bagatelní povahy sporu. V nyní posuzovaném případě by však přiznané náklady řízení u soudu prvního stupně i soudu odvolacího tuto hranici překročily.

18. V nálezu sp. zn. II. ÚS 2417/13 ze dne 30. 10. 2014 (N 199/75 SbNU 239) pak Ústavní soud rekapituloval, že rozhodování o nákladech soudního řízení je integrální součástí soudního řízení, a proto i na tuto část řízení dopadají postuláty spravedlivého procesu, zároveň však problematika nákladů řízení zpravidla nebude předmětem ústavní ochrany, neboť samotný spor o náhradu nákladů řízení, i když se může citelně dotknout některého z účastníků řízení, nedosahuje intenzity zakládající porušení základních práv a svobod. Otázka náhrady nákladů řízení by mohla nabýt ústavně-právní dimenzi toliko v případě extrémního vykročení z pravidel

upravujících toto řízení, což by mohlo v dané věci nastat pouze za situace, kdy by v procesu interpretace a aplikace příslušných ustanovení občanského soudního řádu ze strany soudů byl obsažen prvek svévole, libovůle nebo extrémní rozpor s principy spravedlnosti, a to např. v důsledku nerespektování jednoznačné kogentní normy, v důsledku přepjatého formalismu nebo tehdy, jestliže by příslušné závěry soudu nebyly odůvodněny vůbec či zcela nedostatečně.

19. Stejně tak Ústavní soud opakovaně uvedl, že § 150 o. s. ř. nezakládá zcela volnou diskreci soudu, naopak je soud povinen zkoumat, zda ve věci neexistují zvláštní okolnosti, k nimž je třeba při stanovení povinnosti k náhradě nákladů řízení přihlédnout.

20. Podle § 150 o. s. ř. soud může výjimečně, jsou-li pro to důvody hodné zvláštního zřetele, náhradu nákladů zcela nebo zčásti nepřiznat. Úvaha soudu o tom, zda se jedná o výjimečný případ a zda tu jsou důvody hodné zvláštního zřetele, musí vycházet z posouzení všech okolností konkrétní věci. Musí také své rozhodnutí řádně a přesvědčivě odůvodnit. V postupu, který není odpovídajícím způsobem vysvětlen, lze spatřovat jisté prvky libovůle a nahodilosti; pouhý formální odkaz na příslušné ustanovení zákona bez objasnění závěru, ke kterému soud dospěl, není ve smyslu § 157 odst. 2 o. s. ř., resp. ve smyslu práva na spravedlivý proces, dostačující [srov. nález sp. zn. III. ÚS 727/2000 ze dne 17. 5. 2001 (N 75/22 SbNU 145)].

21. V nyní posuzovaném případě soud jako jediný důvod, proč změnil rozhodnutí soudu prvního stupně o nákladech řízení s tím, že nebudou přiznány žádnému z účastníků řízení, uvedl skutečnost, že „oprávněný se zastavením výkonu rozhodnutí nesouhlasil, a to opakovaně, a tím zbytečně navyšoval náklady řízení“, aniž by se blíže zabýval důvody tohoto nesouhlasu, tedy legitimitou argumentů stěžovatele.

22. Argument odvolacího soudu, že stěžovatel zbytečně protahoval řízení o zastavení výkonu rozhodnutí, a je nutno tudíž nejen změnit rozhodnutí soudu prvního stupně o nákladech řízení v neprospěch stěžovatele, ale zároveň mu ani nepřiznat náklady řízení odvolacího, představuje ve své podstatě „sankci“ za legitimní uplatňování práv stěžovatele. Smyslem jeho procesní obrany bylo rozporovat právní konstrukci vedlejšího účastníka (snaha o zastavení exekuce z důvodu, že neměla být ani nařízena), jejíž akceptace soudem by vedla k závěru o tom, že náklady řízení ponese stěžovatel. Bránil-li se stěžovatel legitimně proti této právní konstrukci z důvodu, aby náklady řízení, které nezavinil, nešly k jeho tíži, je mu tato obrana z hlediska nákladů řízení opět přičtena k tíži, neboť mu nejsou náklady řízení přiznány pro tvrzené protahování sporu.

23. Ze soudního spisu nelze jakékoli nedůvodné obstrukce či zdržování dovodit. Stěžovatel na výzvu soudu podáním ze dne 7. 5. 2014 k návrhu vedlejšího účastníka na zastavení výkonu rozhodnutí uvedl, že na výkonu

rozhodnutí nadále trvá a se zastavením výkonu rozhodnutí zásadně nesouhlasí. Poté sám podáním ze dne 19. 5. 2014 sdělil soudu, že vedlejší účastník již několik dní neporušuje předběžné opatření, a zároveň ponechal na zvážení soudu, zda jsou splněny podmínky pro odklad či zastavení výkonu předmětného rozhodnutí. Poté podáním ze dne 26. 6. 2014 stěžovatel doplnil své vyjádření ze dne 7. 5. 2014 a uvedl, že s návrhem povinného na zastavení výkonu rozhodnutí nesouhlasí, neboť jestliže povinný uloženou povinnost nakonec splnil, má být výkon rozhodnutí skončen, nikoli zastaven.

24. Ze spisu je zřejmé, že stěžovatel ve vyjádření k návrhu vedlejšího účastníka na zastavení výkonu rozhodnutí (č. l. 218–220) rozporuje právní konstrukci, na základě které má být výkon rozhodnutí zastaven, včetně z toho plynoucích důsledků pro náklady řízení. Vedlejší účastník totiž navrhl zastavení exekuce (č. l. 119–121) s tím, že nikdy neměla být nařízena, protože předběžné opatření údajně neporušoval (tedy se stejnými argumenty, kterými neúspěšně brojil již proti jejímu nařízení jak před soudem prvního stupně, tak před soudem odvolacím). Vedlejší účastník zároveň konsekventně navrhl, aby náklady řízení o zastavení exekuce hradil stěžovatel. Pokud se proti této argumentaci bránil stěžovatel (povinný) tím, že exekuce byla nařízena oprávněně, neboť podmínky předběžného opatření porušovány byly, což soudy rozhodující o nařízení exekuce jako relevantní argument uznaly, a nemá být tudíž zastavena z důvodu uváděného vedlejší účastníkem a s důsledky pro náklady řízení tak, jak je vymezil vedlejší účastník, nýbrž má být skončena, neboť vedlejší účastník (povinný) začal teprve díky exekuci svou povinnost uloženou mu předběžným opatřením plnit, nelze tento způsob procesní obrany považovat za obstrukční či jakkoli jinak problematický.

25. Soud prvního stupně dospěl k závěru, že výkon rozhodnutí byl nařízen oprávněně, neboť vedlejší účastník neplnil povinnosti uložené předběžným opatřením. K zastavení pak došlo až poté, co bylo prokázáno, že vedlejší účastník pod tlakem výkonu rozhodnutí (uložení pokuty) své povinnosti začal plnit, tj. přestal bránit zaměstnancům, resp. vozidlům v přístupu do areálu provozovny. Náklady řízení pak soud prvního stupně ve smyslu § 271 o. s. ř. přiznal stěžovateli (oprávněnému), neboť zastavení řízení zavinil vedlejší účastník (povinný). Podle § 271 o. s. ř. „dojde-li k zastavení nařízeného výkonu rozhodnutí, rozhodne soud o náhradě nákladů, které účastníkům prováděním výkonu rozhodnutí vznikly, podle toho, z jakého důvodu k zastavení výkonu rozhodnutí došlo. Může také zrušit dosud vydaná rozhodnutí o nákladech výkonu, popřípadě uložit oprávněnému, aby vrátil, co mu povinný na náklady výkonu rozhodnutí již zaplatil“.

26. V odvolání proti nákladovému výroku pak vedlejší účastník opět zpochybňoval samotné nařízení předběžného opatření, stejně tak

zpochybňoval, že by kdy toto předběžné opatření porušoval, a exekuce tak byla nutná. Stěžovatel ve vyjádření k odvolání (č. l. 272–273) opět trval na tom, že jak předběžné opatření, tak výkon rozhodnutí byly nařizeny oprávněně, s tím, že vedlejší účastník svůj návrh na zastavení výkonu rozhodnutí opíral právě o závěry, že k nařízení předběžného opatření ani k nařízení výkonu rozhodnutí dojít nikdy nemělo, z čehož dovozoval i závěry, že náklady řízení o zastavení výkonu rozhodnutí má hradit stěžovatel (oprávněný), nikoli vedlejší účastník (povinný). Ani v odvolacím řízení tak nelze sledávat obstrukční jednání stěžovatele.

27. Jeví se tak v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, pokud nejsou přiznány náklady řízení o zastavení výkonu rozhodnutí tomu, kdo o výkon rozhodnutí oprávněně požádal na základě existujícího právního titulu; díky výkonu rozhodnutí začala být předmětná povinnost vyžadovaná exekucním titulem plněna a právě pro úspěšnou realizaci výkonu rozhodnutí došlo následně k zastavení řízení o výkonu rozhodnutí. V uvedeném případě nelze jakkoli dovozovat, že by náklady řízení zavinil či spoluzavinil stěžovatel (oprávněný), a to pouze tím, že odmítal právní konstrukci povinného spočívající v tom, že k výkonu rozhodnutí ani k předběžnému opatření nikdy dojít nemělo, a tedy odmítal i s tím spojené důsledky pro náklady řízení.

28. Opačný přístup, který zvolil soud v napadeném rozhodnutí, může odradit procesní strany od důsledného bránění svých práv. Jak uvedl Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 1085/13 ze dne 12. 11. 2014 (N 207/75 SbNU 323), rozhodnutí o náhradě nákladů řízení má být vzhledem k nezbytné ochraně legitimního očekávání účastníků zřejmým a logickým ukončením celého soudního řízení.

29. Přehodnocení závěru soudu prvního stupně o nákladech řízení v neprospěch stěžovatele pak mělo vliv i na náklady řízení před soudem odvolacím, když odvolací soud na základě odvolání vedlejšího účastníka (povinného) uzavřel, že vedlejší účastník byl „v odvolacím řízení pouze částečně úspěšný, a proto bylo rozhodnuto tak, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů odvolacího řízení“. Vadná úvaha odvolacího soudu, která vedla k přehodnocení výroku soudu prvního stupně o nákladech řízení, se tak promítla i do výroku o nákladech řízení před odvolacím soudem.

30. Jakkoli je Ústavní soud zdrženlivý při zasahování do rozhodnutí obecných soudů ohledně nákladů řízení, nemůže tolerovat přístup obecného soudu, jenž rozhodnutím o nákladech řízení ve své podstatě sankcionuje účastníka řízení za řádné uplatňování jeho procesních práv. V této rovině pak představuje uvedené rozhodnutí o nákladech řízení porušení práva na spravedlivý proces.

III. ÚS 411/15

č. 186

31. Závěrem Ústavní soud dodává, že sama rozdílnost rozhodovací praxe odvolacích senátů téhož soudu, na kterou upozorňuje stěžovatel, ještě sama o sobě nezakládá v konkrétním případě porušení práva na spravedlivý proces, byť jde o jev nežádoucí. Ústavní soud se nemůže stát místem pro sjednocování judikatury obecných soudů.

32. S ohledem na výše uvedené Ústavní soud nálezem vyhověl ústavní stížnosti a shora označené rozhodnutí zrušil podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu.

Č. 187

K zajištění peněžních prostředků podle trestního řádu

U zajištění majetkové hodnoty podle § 79a a násl. trestního řádu v řádu měsíců či několika málo let se Ústavní soud zaměřuje toliko na posouzení, zda napadené rozhodnutí má zákonný podklad, zda bylo vydáno příslušným orgánem a zda není projevem svévole, to vše posuzováno s přihlédnutím k možnostem dotčeného subjektu dosáhnout nápravy případných pochybení prostředky zakotvenými v trestněprávní úpravě.

U mnohaletého zajištění je navíc nutné posoudit přiměřenost zajištění z pohledu délky jeho trvání. V tomto směru je třeba uvážit především dva okruhy otázek. Za prvé, délku trvání zajištění samotnou a její příčiny, totiž zda je dána objektivní složitostí věci či uplatňováním procesních práv (či snad dokonce obstrukcemi) ze strany obhajoby, anebo naopak neodůvodněnými průtahy a pochybeními ze strany orgánů činných v trestním řízení. Za druhé, jaký vliv má průběh procesu na sílu argumentů, kterými je potřeba zajištění podepírána, totiž zda se jeho důvodnost jeví být potvrzována dosavadním vývojem v trestním řízení či naopak. Přihlédnout je namístě i k tomu, jak intenzivní zásah dané zajištění pro dotčeného individuálně představuje.

Nález

Ústavního soudu – II. senátu složeného z předsedy senátu Radovana Suchánka (soudce zpravodaj) a soudců Vojtěcha Šimíčka a Jiřího Zemánka – ze dne 20. října 2015 sp. zn. II. ÚS 3662/14 ve věci ústavní stížnosti K. P. T., zastoupeného Mgr. Janem Boučkem, advokátem, se sídlem Opatovická 1659/4, 110 00 Praha 1, proti usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 6. 11. 2014 sp. zn. 3 To 51/2014, kterým byla zamítnuta stěžovatelova stížnost proti prvostupňovému usnesení o zamítnutí žádosti o vrácení peněžních prostředků zajištěných při domovní prohlídce, za účasti Vrchního soudu v Praze jako účastníka řízení a Vrchního státního zastupitelství v Praze jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 6. 11. 2014 sp. zn. 3 To 51/2014 se ruší pro porušení stěžovatelova práva na spravedlivý proces a práva vlastnického zaručených v čl. 36 odst. 1 a čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Návrh stěžovatele, aby mu Ústavní soud přiznal náhradu nákladů řízení, se odmítá.

Odůvodnění

I.

1. Ústavní stížností, doručenou Ústavnímu soudu dne 20. 11. 2014, stěžovatel napadl usnesení Vrchního soudu v Praze (dále jen „vrchní soud“) ze dne 6. 11. 2014 sp. zn. 3 To 51/2014, kterým byla podle § 148 odst. 1 písm. c) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zamítnuta jeho stížnost proti usnesení Městského soudu v Praze (dále jen „městský soud“) ze dne 1. 10. 2014 č. j. 43 T 2/2010-19722, kterým bylo rozhodnuto, že se dle § 80 odst. 1 trestního řádu *a contrario* zamítá stěžovatelova žádost o vrácení částky 64 000 Kč zajištěné při domovní prohlídce proběhlé u něj dne 18. 1. 2005.

2. Stěžovatel především namítá, že řízení je stíženo zásadními průtahy, kdy trvá již od roku 2005 a je zřejmé, že ještě trvat bude. Otázku plynutí času soudy nevzaly dostatečně v úvahu, ačkoliv by mělo platit, že potřeba ochrany práva na nerušené užívání vlastnictví a na podnikání u déletrvajícího zajištění majetku je s postupujícím časem nutno mít stále více v patrnosti. Nelze přitom souhlasit s tvrzením vrchního soudu, že řízení probíhá plynule s přihlédnutím ke své složitosti a obsáhlosti, když je stíháno celkem patnáct osob a spisový materiál obsahuje téměř dvacet tisíc stran. Nutno poukázat na skutečnost, že ve věci došlo k tomu, že vrchní soud zrušil vydaný prvostupňový rozsudek z důvodů vad, pro které se má hlavní líčení z velké části opakovat. Navíc dochází k různým prodlevám, konkrétně mezi nápadem obžaloby dne 8. 2. 2010 a prvním jednáním ve věci dne 8. 11. 2010 uplynulo 9 měsíců, od vydání rozsudku dne 7. 6. 2012 do odeslání spisu na odvolací soud dne 18. 3. 2013 uplynulo 9 měsíců, po vrácení spisu dne 1. 10. 2013 pak hlavní líčení přes stanovené jarní termíny fakticky započalo až v září 2014.

3. Mělo by být též zohledněno, že důvodem zajištění mělo být, že se jedná o výnosy z trestné činnosti, avšak v případě to dosud nebylo potvrzeno. Jedná se o běžnou částku, která měla sloužit k obvyklým výdajům pro osobní spotřebu. Stěžovatel také poznamenává, že jeho žádost o vrácení byla již opakovaná.

4. Z uvedených důvodů je přesvědčen, že byla porušena jeho ústavně zaručená práva zakotvená čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“). Navrhuje, aby Ústavní soud ústavní stížností napadené rozhodnutí zrušil. Zároveň požádal, aby mu byla přiznána náhrada nákladů řízení.

II.

5. Ústavní soud vyzval účastníka a vedlejšího účastníka řízení k vyjádření k ústavní stížnosti.

6. Vrchní soud sdělil, že trestní věc byla v rámci řízení o odvolání vrácena soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí, a to zejména pro závažnou vadu řízení, kdy v průběhu projednání věci před soudem prvního stupně došlo ke změně senátu a následně k dalšímu projednávání věci, aniž by byly splněny podmínky ustanovení § 219 odst. 3 trestního řádu. Jinak však stěžovateli přisvědčit nelze, kdy je nutno odkázat na odůvodnění napadeného usnesení, a zvláště pak na to, že v rámci posuzování kritéria přiměřenosti je sice nesporné, že zajištění peněžních prostředků trvá delší dobu, nicméně, jak vyplývá i z vyjádření stěžovatele ohledně jeho finanční situace a způsobu nabývání majetku, nejedná se o částku, která by významným způsobem zasahovala do jeho majetkových práv či mu způsobovala existenční potíže. V neposlední řadě je nutno poukázat na požadavek, vyplývající s mezinárodních dokumentů, zajišťovat a následně konfiskovat majetek, který je výnosem z trestné činnosti, a v případě, že jej z nejrůznějších důvodů zajistit nelze, zajistit a následně konfiskovat jeho ekvivalent. Ústavní stížnost proto navrhuje odmítnout.

7. Vrchní státní zastupitelství v Praze uvedlo, že trestní stíhání bylo zahájeno policejním orgánem Útvaru odhalování nelegálních výnosů a daňové kriminality služby kriminální policie a vyšetřování dne 13. 1. 2005. Po zrušení tohoto útvaru k 31. 12. 2006 převzal objemný spisový materiál Útvar odhalování korupce a finanční kriminality. Dne 4. 2. 2010 byla podána obžaloba na celkem 15 obviněných osob, cizinců, státních příslušníků Vietnamské socialistické republiky, z toho proti 2 osobám bylo vedeno řízení proti uprchlému. V obžalobě bylo navrženo zabrání zajištěných peněz z domovních prohlídek.

8. Rozsudkem městského soudu ze dne 7. 6. 2012 sp. zn. 43 T 2/2010 byl obžalovaný K. P. T. (mimo jiné osoby) uznán vinným jednak trestným činem neoprávněného podnikání dle § 118 odst. 1 a odst. 2 písm. b) ve spolupachatelství dle § 9 odst. 2 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a jednak trestným činem účasti na zločinném spolčení dle § 163a odst. 1 trestního zákona. Podle § 163a odst. 1 trestního zákona mu byl uložen za použití § 35 odst. 1 trestního zákona úhrnný trest odnětí svobody v trvání 3 let, jehož výkon mu byl podle § 60a odst. 1 a 2 trestního zákona podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání 5 let s dohledem. Též mu byl uložen peněžitý trest dle § 53 odst. 1 trestního zákona ve výši 500 000 Kč s náhradním trestem odnětí svobody na 1 rok. O návrhu Městského státního zastupitelství v Praze na uložení zabrání peněžitých prostředků městský soud nerozhodl.

9. Vrchní soud následně v neveřejném zasedání dne 21. 8. 2013 pod sp. zn. 3 To 32/2013 rozhodl tak, že rozsudek podle § 258 odst. 1 písm. a), b), c) trestního řádu zrušil v celém rozsahu pro zásadní procesní nedostatky v postupu soudu prvního stupně a dle § 259 odst. 1 trestního řádu mu věc vrátil k novému projednání a rozhodnutí. Aktuálně je konáno hlavní líčení ve vrácené trestní věci u městského soudu. Důvodem neskončení řízení je podle informací dozorového státního zástupce Městského státního zastupitelství v Praze, který intervenuje u hlavního líčení, okolnost, že se k jednání nedostavují svědci z řad osob vietnamské národnosti, jejichž výslech navrhla obhajoba. Soud zjistil, že někteří z nich odcestovali z České republiky. Obhajoba v současnosti podala další návrhy na provedení důkazů. Ze strany obžaloby další doplnění dokazování navrhováno není.

10. K argumentaci v ústavní stížnosti je třeba uvést, že obžalovaní, jak bylo uvedeno výše, byli původním nepravomocným rozsudkem městského soudu uznáni vinnými, že v letech 2002 až 2005 poskytovali za úplatu služby spočívající ve směně českých korun na cizí měny a zajišťovali pro vietnamské a čínské státní příslušníky převod těchto finančních prostředků způsobem blíže popsáním v tomto rozsudku z České republiky do zahraničí, a to přes účty vedené v Československé obchodní bance, a. s., na majitele z řad dalších osob z vietnamské komunity, na bankovní účty vedené v zahraničí, z nichž následně byly tyto finanční prostředky distribuovány předem určeným cílovým zákazníkům, přičemž k poskytování tohoto druhu služeb neměli licenci České národní banky ani devizovou licenci podle příslušných zákonů. Tuto činnost vykonávali v rámci pevně stanovené organizační struktury s přesně vymezenými vztahy podřízenosti a nadřízenosti mezi jejími členy a přesně stanovenými pracovními úkoly, kdy z převedených prostředků měli čistý prospěch minimálně ve výši 22 009 810 Kč.

11. V přípravném řízení nebyl shledán důvod k podání návrhu na zrušení zajištění předmětné peněžité částky, na obviněného K. P. T. byla podána obžaloba, jak je uvedeno výše, a bylo navrženo i zabránění zajištěných finančních prostředků. V řízení obviněný K. P. T. podal opakovaně žádost o vrácení peněžní částky ve výši 64 000 Kč. Městský soud pod sp. zn. 43 T 2/2010 rozhodl dle § 80 odst. 1 trestního řádu zamítavým usnesením, neboť na základě provedeného dokazování trvalo důvodné podezření, že uvedená částka je výnosem z trestné činnosti, pro kterou je obžalovaný stíhán. Proti tomuto rozhodnutí si obžalovaný podal opravný prostředek, stížnost, o které rozhodl vrchní soud dne 3. 5. 2011 pod sp. zn. 1 To 47/2011 tak, že ji jako nedůvodnou zamítl. Obžalovaný namítal, že po šesti letech není důvod peníze zajišťovat, a odkazoval na judikaturu Ústavního soudu. Stížnostní soud poukázal na charakter trestné činnosti, na provádění nedovolené směnárenské činnosti, při níž docílil čistý zisk nejméně 31 260 590 Kč. Soud se zabýval i skutečností, zda nedochází k nedůvodným průtahům

v řízení, a neshledal je. Poukázal také na to, že obžalovaný stěžovatel, ač věděl, že je učiněn návrh na zabrání v hlavním líčení, vůbec o zajištěných peněžích nehovořil a jejich původ soudu neobjasnil, stejně se zachoval i při provádění listinných důkazů a protokolů z předmětné domovní prohlídky. Soud uzavřel, že podmínky k postupu podle § 80 odst. 1 trestního řádu nejsou splněny. V dané trestní věci neplatí ani zákonná podmínka, že stran zmíněné peněžní částky nepřichází v úvahu vyslovení jejího zabrání. Z provedených důkazů nevyplývá, že by mezi trestnou činností obžalovaného a zajištěnou částkou nebyla žádná souvislost.

12. Dne 6. 11. 2014 pak vrchní soud pod sp. zn. 3 To 51/2014, tedy v jiném senátě, posoudil podmínky § 80 odst. 1 trestního řádu znovu. Uvedl, že k dané problematice ani obžalovaný nenabídl žádný nový důkaz, jakým způsobem zajištěnou částku nabyl, a nebylo tedy rozptýleno podezření, že tato částka je výnosem z trestné činnosti. Jeho posouzení předcházelo zamítavé rozhodnutí městského soudu ze dne 1. 10. 2014, sp. zn. 43 T 2/2010. Stížnostní soud uvedl, že trestní stíhání trvá delší dobu, ale jedná se o trestní věc velmi rozsáhlou, neboť trestní spis má téměř 20 tisíc stran, rozsah se zvětšuje, věc je poměrně složitá, sofistikovaná. Výše zajištěných prostředků ve vztahu ke způsobené škodě je malá a vzhledem k finanční situaci stěžovatele jej neomezuje natolik, že by bylo ve veřejném zájmu předcházet minimalizaci dopadů na zájem na nerušeném užívání těchto peněz. Přitom negativní dopad není na jeho osobu významný. I nadále existuje důvodné podezření, že se obžalovaný stěžovatel dopustil popsané trestné činnosti. Nebyl získán žádný nový důkaz, který by dokreslil nové jiné skutečnosti stran toho, jak peníze nabyl. Není tedy oprávněný argument, že se soudy nezabývaly řádně otázkou zajištěných peněžních prostředků, přičemž v rozhodnutích soud bral v úvahu vždy i judikaturu Ústavního soudu. Z uvedených důvodů argumenty stěžovatele nejsou důvodné.

III.

13. Ústavní stížnost je důvodná.

14. Ústavní soud v první řadě připomíná, že již v nálezu ze dne 30. 11. 1995 sp. zn. III. ÚS 62/95 (N 78/4 SbNU 243) vyslovil tezi, dle níž ústavní soudnictví je vybudováno především na zásadě přezkumu věcí pravomocně skončených, v nichž protiústavnost nelze napravit jiným způsobem, tedy především procesními prostředky, které vyplývají z příslušných právních norem upravujících to které řízení. Konstatoval, že trestní řízení je zákonem upravený proces poznávání, zjišťování a hodnocení skutečností, na kterých bude následně vybudováno meritorní rozhodnutí ve věci. Co do své zákonitosti a ústavnosti prakticky neustále podléhá kontrole státního zastupitelství a posléze, zejména při vlastním rozhodování o meritu věci, i soudnímu přezkumu. Ingerenci Ústavního soudu do rozhodování

orgánů činných v trestním řízení v přípravném řízení je proto nutno považovat, snad s výjimkou zcela mimořádné situace, za zcela nepřipustnou, případně přinejmenším za nežádoucí. Její možnost je tak v těchto souvislostech nutno vykládat přísně restriktivním způsobem. Své místo má pouze v případech zjevného porušení kogentních ustanovení podústavního práva, kdy se postup orgánů činných v trestním řízení zcela vymyká ústavnímu a zákonnému procesněprávnímu rámci a tyto vady nelze v soustavě orgánů činných v trestním řízení, zejména obecných soudů, již nikterak odstranit.

15. V řadě druhé lze uvést, že majetkové hodnoty zajišťované podle § 79a a násl. trestního řádu představují majetek ve smyslu čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě a zajištění samotné je opatřením zasahujícím do základního práva na pokojné užívání majetku. Jedná se ovšem o opatření pouze dočasné, svou povahou zatímní a zajišťovací, nepředstavující konečné rozhodnutí ve věci. Nelze tudíž mluvit o „zbavení majetku“ ve smyslu druhé věty odstavce 1 článku 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě, nýbrž pouze o opatření týkající se „užívání majetku“ ve smyslu odstavce 2 citovaného ustanovení (srovnej *Handyside v. the United Kingdom* - Application no. 5493/72 - § 62). Na druhou stranu skutečnost, že se jedná pouze o časově omezené opatření, nevylučuje jeho způsobilost zasáhnout do ústavně zaručených práv osob.

16. Při posuzování ústavnosti dočasných majetkových zajišťovacích institutů upravených v § 79a a násl. trestního řádu Ústavní soud vychází ze smyslu a účelu těchto opatření. Zajištění je institutem, který napomáhá objasnování závažné, zejména hospodářské, kriminality, jehož podstatou je nikoliv odejmutí daných prostředků majiteli, ale omezení dispozičního práva s nimi tak, aby nemohlo dojít k jejich zneužití. Jedná se zde o omezení vlastnického práva dotčených subjektů, avšak v rámci výluky z ochrany vlastnictví, která je při zachování v zákoně specifikovaných podmínek přiměřená cíli sledovanému právní úpravou, jímž je náležité zjištění trestných činů a spravedlivé potrestání pachatelů (§ 1 odst. 1 trestního řádu) i snaha v co nejvyšší možné míře eliminovat škodu způsobenou případnou trestnou činností.

17. Požadavky, jež jsou na rozhodnutí o zajištění majetkových hodnot dle § 79a a následujících trestního řádu z pohledu ústavního rámce kladeny, Ústavní soud ve své rozhodovací činnosti zformuloval do následujících tezí: musí mít zákonný podklad (čl. 2 odst. 3 Ústavy České republiky a čl. 2 odst. 2 Listiny), musí být vydáno příslušným orgánem (čl. 2 odst. 2, čl. 38 odst. 1 Listiny) a nemůže být projevem svévole (čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky a čl. 2 odst. 2 a 3 Listiny). Posouzení vlastních podmínek vydání rozhodnutí o zajištění je pak především věcí příslušných orgánů veřejné moci; při naplnění uvedených požadavků další přezkum Ústavnímu soudu

nepřislouší, a to zejména z toho důvodu, že by předjímal výsledek dosud neskončeného trestního řízení (obdobně viz usnesení Ústavního soudu ze dne 9. 10. 2007 sp. zn. I. ÚS 105/07; dostupné na <http://nalus.usoud.cz>). Kromě toho, i za situace, kdy orgány činné v trestním řízení, ač jsou povinny při svém rozhodování respektovat ústavně zaručená lidská práva a svobody, tomuto požadavku nedostojí, platí, že důvodnost trestního stíhání a oprávněnost úkonů, které s ním souvisejí, je v prvé řadě posuzována v rámci soustavy orgánů činných v trestním řízení, a to tak, aby v případě pochybení mohly zjednat nápravu již na této úrovni. Nutno zdůraznit, že je možné i následně (prakticky kdykoli) žádat o zrušení zajištění. Zároveň zákon stanoví, že pokud zajištění pro účely trestního řízení již není nutné, orgán činný v trestním řízení je zruší nebo omezí i bez podnětu.

18. Zajištění (a platí to přiměřeně i při zajišťování hodnoty náhradní) lze provést, nasvědčují-li zjištěné skutečnosti tomu, že určité majetkové hodnoty jsou určeny ke spáchání trestného činu nebo k jeho spáchání byly použity nebo jsou výnosem z trestné činnosti. Vyšší stupeň pravděpodobnosti, dostatečně odůvodněný konkrétními zjištěnými skutečnostmi, postačí. V této souvislosti je třeba si uvědomit, že na počátku řízení, kdy je potřeba získané poznatky rychle vyhodnotit a hrozí nebezpečí z prodlení, nelze na zdroje, z nichž pravděpodobnost takového určení majetkových hodnot vyplynula, vztáhnout obecné požadavky hodnověrnosti, věrohodnosti a spolehlivosti, jaké jsou jinak kladeny na důkazy v trestním procesu. Z preventivní povahy zajišťovacích institutů přirozeně vyplývá, že se pohybují vždy v rovině pravděpodobnosti, a nikoli jistoty ohledně budoucích následků, jež se snaží předvídat. Závěr, že majetkové hodnoty mají uvedené určení, tedy nemusí být plně hodnověrný a není ani konečný, neboť totiž může být dalším šetřením vyvrácen (srov. též např. Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 4. vydání. Praha : C. H. Beck, 2002, str. 477). Přitom výsledky trestního řízení Ústavní soud nemůže svým rozhodnutím předjímat.

19. Právě vyložené principy ve prospěch důvodnosti předložené ústavní stížnosti samy o sobě nesvědčí. Stěžovatel však správně poukazuje na faktor plynutí času, kterým je stav věci významně modifikován.

20. V tomto směru je vhodné upozornit zejména na nálezy Ústavního soudu ze dne 30. 1. 2008 sp. zn. II. ÚS 642/07 (N 25/48 SbNU 291) [a podobný nálezy ze dne 19. 3. 2009 sp. zn. III. ÚS 1396/07 (N 62/52 SbNU 609)], ve kterém Ústavní soud vyslovil, že každé „zasahování do práva na pokojné užívání majetku musí splňovat i kritérium přiměřenosti“, totiž „musí existovat rozumný (opodstatněný) vztah proporcionality mezi použitými prostředky a sledovanými cíli“, kdy „tento vztah má nepochybně i svou časovou dimenzi – zajištění majetku nemůže trvat libovolně dlouho“, přičemž „k tíži obviněných, a tím spíše k tíži subjektů dotčených trestním řízením, nemohou jít neodůvodněné průtahy při prokazování trestné činnosti ...“

nelze přisvědčit tvrzení policejního orgánu, resp. státního zastupitelství o tom, že k průtahům došlo např. v důsledku organizačních těžkostí při vytváření podmínek pro vyšetřování, nedostatečným kapacitním zabezpečením apod. Neúměrné prodlužování vyšetřování by takto dotčenou osobu postihovalo nad rámec oprávnění daných ústavním pořádkem. Neúměrné a nedůvodné protahování přípravného řízení by tedy mohlo založit neproporcionalitu předmětného zásahu“.

21. Je nutno uvážit, že zatímco u kratšího zajištění plně platí, že se jedná o institut zatímního charakteru, s přibývajícím věkem se tato jeho dočasnost stále více relativizuje a je třeba na věc pohlédnout s větší „přísornosťou“. U zajištění v řádu měsíců či několika málo let (viz např. loňská odmítavá usnesení sp. zn. II. ÚS 3674/13, II. ÚS 776/14, dostupná na <http://nalus.usoud.cz>, která se týkala případů zajištění trvajících cca 2 roky) se Ústavní soud zaměřuje toliko na posouzení, zda napadené rozhodnutí má zákonný podklad, zda bylo vydáno příslušným orgánem a zda není projevem svévolle, to vše posuzováno s přihlédnutím k možnostem dotčeného subjektu dosáhnout nápravy případných pochybení prostředky zakotvenými v trestněprávní úpravě. U mnohaletého zajištění se však situace podstatně mění.

22. To neznamená, že mnohaleté zajištění (v případě stěžovatele mezi jeho uvalením a rozhodováním obecného soudu uplynulo necelých 9 let) je „automaticky“ bez dalšího nepřipustné. Další možnost jeho trvání je však podmíněna tím, že zajištění vyhoví přísnějšímu testu, než jaký by postačoval v případě zajištění kratšího, totiž testu obohacenému o uvážení přiměřenosti zajištění z pohledu délky jeho trvání. V tomto směru je třeba uvážit především dva okruhy otázek. Za prvé, délku trvání zajištění samotnou a její příčiny, totiž zda je dána objektivní složitostí věci či uplatňováním procesních práv (či snad dokonce obstrukcemi) ze strany obhajoby, anebo naopak neodůvodněnými průtahy a pochybeními ze strany orgánů činných v trestním řízení. Za druhé, jaký vliv má průběh procesu na sílu argumentů, kterými je potřeba zajištění podepírána, totiž zda se jeho důvodnost jeví být potvrzována dosavadním vývojem v trestním řízení či naopak. Přihlédnout je namísto i k tomu, jak intenzivní zásah dané zajištění pro dotčeného individuálně představuje.

23. Ústavní soud je nucen konstatovat určité podobnosti s případy řešenými v již zmiňovaných nálezech sp. zn. II. ÚS 642/07 a III. ÚS 1396/07, ve kterých se jednalo o situaci, kdy ani po více než šestileté době nebylo skončeno ani přípravné řízení a nebylo ani zřejmé, kdy skončeno bude, když věc byla vrácena policejnímu orgánu. Nynější věc se sice v přípravném řízení již nenachází a věc byla vrácena „pouze“ před soud prvního stupně, ovšem doba trvání zajištění je ještě o polovinu delší.

24. Téměř devítiletou dobu trvání zajištění je nutno považovat již vskutku za značnou a i další okolnosti ve světle výše naznačených kritérií

vyvolávají o jeho přiměřenosti pochybnosti. Lze souhlasit s tím, že daná trestní věc je složitá, nicméně na druhou stranu ji nelze hodnotit jako extrémně složitou, kdy bezpochyby existují ještě případy podstatně složitější s ještě více obviněnými, tisíci poškozených apod. (sám vrchní soud nyní věc hodnotí jako „poměrně složitou“). Vrchní státní zastupitelství v Praze uvádí, že obhajoba přichází s návrhy svědků, kteří se nedostavují, jinak však není tvrzeno, že by postupovala vysloveně obstrukčně. A naopak, jeví se, což je podstatné, že k délce řízení podstatně přispěl chybný postup soudů, kdy prvostupňové rozhodnutí městského soudu ve věci samé bylo vrchním soudem zrušeno a z jeho pokynu se musí velká část hlavního líčení opakovat. Kromě toho o potřebě zajištění ani jednoznačně nevyovídá dosavadní vývoj v případě, když v (později zrušeném) rozsudku městského soudu byl stěžovatel sice shledán vinným, ale na druhou stranu jím nebylo rozhodnuto o propadnutí či zabrání zajištěných peněz. Přisvědčit pak lze sice Vrchnímu státnímu zastupitelství v Praze v tom, že se nejeví (ani z tvrzení samotného stěžovatele), že by jeho finanční situace byla taková, že by mu dané zajištění způsobovalo závažné problémy, nicméně sama tato skutečnost nemůže překonat veškeré předchozí úvahy.

25. Ústavní soud má za to, že při takto dlouhé délce řízení, ke které přes nezpochybnitelnou složitost věci významně přispěl i vadný postup na straně soudů vedoucí k nutnosti opakování hlavního líčení, by bylo další trvání zajištění přípustné snad jen za situace, pokud by rozhodnutí o něm bylo alespoň podepřeno existencí byt jen nepravomocného rozsudku, který by obsahoval výrok o propadnutí nebo zabrání zajištěných peněz. Tak tomu však v případě ústavní stížnosti napadeného rozhodnutí není. Ústavní soud tudíž přistoupil k jeho zrušení.

26. Ze všech výše uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti podle § 82 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, a to mimo ústní jednání (za splnění podmínek § 44 citovaného zákona, ve znění pozdějších předpisů včetně zákona č. 404/2012 Sb.), vyhověl.

27. Pokud jde o požadavek na přiznání náhrady nákladů právního zastoupení, dle § 83 odst. 1 zákona o Ústavním soudu vyhovění takovému návrhu připadá v úvahu pouze u stěžovatelů, u kterých to odůvodňují osobní a majetkové poměry. Takový návrh musí být proto stran těchto poměrů náležitě odůvodněn a doložen. To stěžovatel neučinil, a Ústavní soud mu tedy v tomto směru vyhovět nemohl.

Č. 188

K nutnosti využití soudního přezkumu daňového rozhodnutí před uplatněním žaloby na náhradu škody způsobené správcem daně

I. Rezignoval-li stěžovatel na soudní přezkum zákonnosti daňového rozhodnutí, jež se v konečném důsledku negativně promítlo do jeho právní (majetkové) sféry, neumožnil tím zároveň prokázání jednoho z klíčových kritérií pro vznik požadovaného odpovědnostního nároku podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů. Tvrdí-li stěžovatel, že mu škoda vznikla v důsledku toho, že se řídil vadným sdělením daňového orgánu, což považuje za nesprávný úřední postup, je třeba námitky proti takovému postupu uplatnit jako součást posouzení toho, zda je vydané správní rozhodnutí zákonné, čili nic.

II. Stát nemůže odpovídat současně na tomtéž základě z titulu obou forem své škodní odpovědnosti; v případě, že je ve věci vydáno rozhodnutí, konzumuje i námitky možného nesprávného úředního postupu, které se tak musejí stát součástí námitek proti rozhodnutí, kterým zásah státu vyvrcholil; to platí tím spíše za situace, kdy tvrzená škoda odpovídá přesně výši doměřené daně.

Nález

Ústavního soudu - III. senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila a soudců Jana Filipa (soudce zpravodaj) a Vladimíra Kůrky - ze dne 22. října 2015 sp. zn. III. ÚS 3057/13 ve věci ústavní stížnosti stěžovatele Pivovar Nymburk, spol. s r. o., se sídlem Pražská 581, Nymburk, zastoupeného Mgr. PaedDr. Josefem Neštickým, advokátem, se sídlem Ječná 1, Praha 2, proti rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 30. července 2013 č. j. 30 Cdo 335/2013-111, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 10. října 2012 č. j. 19 Co 317/2012-92 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 17. května 2012 č. j. 19 C 125/2011-60, jimiž bylo rozhodnuto o stěžovatelově žalobě na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem celního úřadu, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 1 jako účastníků řízení a České republiky - Ministerstva financí, se sídlem Letenská 525/15, Praha 1, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Stěžovatel se ústavní stížností (podanou k poštovní přepravě dne 1. 10. 2013) domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí obecných soudů, a to pro tvrzené porušení jeho základních práv, konkrétně práva na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, dále jen „Listina“), práva na náhradu škody (čl. 36 odst. 2 Listiny), práva na právní pomoc (čl. 37 odst. 2 Listiny) a práva na rovnost účastníků řízení (čl. 37 odst. 3 Listiny).

2. Stěžovatel se jako žalobce domáhal na žalované České republice (vedlejší účastníci) zaplacení částky 2 574 760 Kč (se zákonným úrokem z prodlení od 24. 6. 2010 do zaplacení), a to jako náhrady škody podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění zákona č. 160/2006 Sb., (dále jen „OdpŠk“) způsobené nesprávným úředním postupem celního úřadu. Ten měl spočívat v tom, že stěžovateli byl ze strany celního úřadu jakožto správce daně vydán nesprávný pokyn (sdělení), jímž se stěžovatel řídil. Předmětné sdělení znělo: „Na základě Vašeho dopisu ze dne 31. 12. 2004, jenž ... se týká uplatňování ztrát při stáčení piva do plechovek ve stáčírně v Kralupech nad Vltavou, Vám sdělujeme: odečet vzniklých ztrát můžete uplatnit dle § 18 odst. 3 zákona o spotřebních daních maximálně šest měsíců ode dne zjištění, tj. ve vašem případě za červenec až prosinec 2004, maximálně povolené ztráty při stáčení plechovek činí 4%. V dalším období vzniklé ztráty uplatňujte přímo v daňovém přiznání SD za příslušné jednotlivé měsíce a přímo je odečtete od zdaňovaného cisternového piva v příslušném řádku daňového přiznání SD.“ Stěžovatel takto postupoval, avšak na základě daňové kontroly mu byla dodatečně vyměřena daňová povinnost, resp. dodatečnými platebními výměry mu byla doměřena spotřební daň z piva za zdaňovací období leden až prosinec 2005 v celkové výši 2 574 760 Kč. Stěžovatel se totiž v důsledku neuznání ztrát při stáčení piva do plechovek, jejichž uplatnění správce daně v předmětném pokynu (sdělení) navrhl, dostal do vyšší sazby daně. Proti těmto platebním výměrům podal stěžovatel odvolání, které bylo příslušným správním úřadem zamítnuto. Následnou žádost o prominutí vyměřené daně Ministerstvo financí rovněž zamítlo.

3. Obvodní soud pro Prahu 1 (dále jen „nalézací soud“) rozhodl tak, že výrokem I uložil vedlejší účastnici povinnost zaplatit stěžovateli částku 295 000 Kč se specifikovaným úrokem z prodlení, výrokem II zamítl žalobu o zaplacení úroku z prodlení z částky 162 900 Kč za dobu od 24. 6. 2010 do 25. 4. 2012, výrokem III zamítl žalobu o zaplacení částky 2 279 760 Kč s příslušenstvím a výrokem IV rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení. Nalézací soud dospěl k závěru, že správce daně poskytl žalobci informaci, která vedla k chybnému uplatnění ztrát při stáčení piva, a za situace, kdy žalobce původně přiznával daň správně, hlídal si výstav piva s ohledem na roční limit 150 000 hl a v důsledku postupu správce daně svůj postup revidoval, čímž překročil roční výstav piva o 77 hl, je dána příčinná souvislost mezi sdělením správce daně než dne 10. 1. 2005 a postupem žalobce, jímž si přivodil daňový doměrek.

4. Nalézací soud shledal, že chybný výklad zákona o spotřební dani správcem daně, sdělení tohoto výkladu stěžovateli a následné vytknutí chybného uplatnění ztrát při stáčení piva při daňové kontrole jsou nesprávným úředním postupem. Tento nesprávný úřední postup však podle nalézacího soudu nebyl jedinou příčinou daňového doměru, ve znění pozdějších předpisů, uzavřel, že stěžovatel za škodu spoluodpovídá z 50 %, neboť měl možnost setrvat na svém předcházejícím daňovém postupu. Tedy za situace, kdy stěžovatel na doměřené dani zatím uhradil 590 000 Kč, v této výši mu vznikla škoda, vedlejší účastnice za ni odpovídá co do 50 %, žalobě proto co do částky 295 000 Kč vyhověl, co do částky 295 000 Kč žalobu z titulu spoluodpovědnosti stěžovatele zamítl a co do zbývající části (2 279 760 Kč s příslušenstvím) žalobu zamítl pro předčasnost. Stěžovateli přiznal zákonný úrok z prodlení z přiznané částky ode dne, kdy byl vedlejší účastníci nárok odmítnut.

5. Městský soud v Praze (dále jen „odvolací soud“) rozsudek nalézacího soudu ve vyhovujícím výroku I změnil tak, že zamítl žalobu na zaplacení částky 295 000 Kč s příslušenstvím, v zamítavém výroku III rozsudek potvrdil. Podle odvolacího soudu nemohla být žaloba stěžovatele úspěšná, neboť pravomocně vyměřená a zaplacená daň není škodou, neboť pravomocně rozhodnutí (zde platební výměr doměřující daň) nelze mít za škodnou událost. Pokud doměřená daň nemůže být škodou, chybí jeden z předpokladů pro odpovědnost státu za škodu dle OdpŠk a nárok na náhradu škody zde nebyl dán. V takovém případě je podle odvolacího soudu nerozhodné, zda došlo či nedošlo k nesprávnému úřednímu postupu a zda je či není dána příčinná souvislost mezi nesprávným úředním postupem a tvrzenou škodou, stejně nevýznamná je námitka, že ze strany státu došlo k porušení dobrých mravů.

6. Nejvyšší soud dovolání stěžovatele zamítl. Uvedl, že pokud orgán státu shromažďuje podklady pro rozhodnutí, hodnotí zjištěné skutečnosti, právně je posuzuje apod., jde o činnosti přímo směřující k vydání rozhodnutí; případné nesprávnosti či vady tohoto postupu se pak projeví právě v obsahu rozhodnutí a mohou být zvažovány jedine z hlediska odpovědnosti státu za nezákonné rozhodnutí. Soud rozhodující o žalobě na náhradu škody proti státu přitom není oprávněn posuzovat tvrzený nesoulad nezrušeného rozhodnutí vydaného v jiném řízení se zákonem. Pokyn správce daně předcházející dosud nezrušenému rozhodnutí nepředstavuje samotné (nezákonné) rozhodnutí, ale je v souladu s výše vyloženou judikaturou činností (postupem) směřující k vydání rozhodnutí, které by teprve následně mohlo být odstraněno a mohlo vytvářet podklad pro aplikaci § 8 odst. 1 OdpŠk.

II. Argumentace stěžovatele a vyjádření účastníků

7. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítá, že za škodu je třeba považovat majetkovou újmu, ke které dojde v důsledku skutečnosti, která pokud by nebyla, ke zmenšení majetku by nedošlo. Za škodu stěžovatel nepovažuje vyměření daní, ale zmenšení majetku stěžovatele v důsledku povinnosti zaplatit doměrky daně, které by jinak nevznikly. K doměření daně došlo výlučně v důsledku toho, že správce daně neuznal stěžovatelem uplatněnou ztrátu při stáčení piva, v důsledku čehož stěžovatel překročil limit výstavu piva v nižší daňové sazbě a došlo k jeho přeřazení do vyšší daňové sazby a doměření daně. Stěžovatel v řízení prokázal, že ztráty začal uplatňovat až na základě pokynu (poučení) správce daně, který mu dal správce ústně a následně stvrdil písemně svým přípisem ze dne 10. 1. 2005. Správce daně následně postup stěžovatele (podle svého předchozího pokynu ze dne 10. 1. 2005) seznal jako postup v rozporu se zákonem a daň doměřil.

8. Správce daně se dle názoru stěžovatele dopustil nesprávného úředního postupu ve smyslu OdpŠk tím, že vydal stěžovateli pokyn (označený jako sdělení), a to formou ústní a následně písemnou, který se následně ukázal být v rozporu se zákonem. Samotná daňová rozhodnutí byla vydána v souladu se zákonem, proto je nebylo možno napadnout odkazem na pokyn správce daně, který byl (jak se ukázalo) chybný a v rozporu se zákonem. Pokyn nelze považovat za nezákonný postup správce daně předcházející vydání rozhodnutí – sice časově předcházel, ale neměl pro daňové řízení přímý význam nebo přímou souvislost.

9. V rozporu s dobrými mravy, zásadou šetření práv zúčastněných osob a i spravedlností obecně je, že stát ze svého nepravdivého poučení „vytěžil“ doměrek na daní ve výši 2 574 760 Kč. Svě jednoznačné pochybení správní orgán ve správním řízení nijak neuznal, doměřenou daň

stěžovateli neodpustil, a proto byl stěžovatel nucen domáhat se svých práv žalobou na náhradu škody u soudu.

III. Vyjádření účastníků řízení a replika

10. Ve vyjádření k ústavní stížnosti nalézací soud uvedl, že příslušný správce daně poskytl stěžovateli svůj od počátku nesprávný výklad příslušného ustanovení zákona č. 353/2003 Sb., o spotřebních daních, ve znění pozdějších předpisů, tak cíleně, že se to stalo jediným důvodem pro následný postup stěžovatele jako daňového poplatníka. Následně po revizi tento postup vedl k závěru o překročení ročního limitu výstavu piva 150 000 hl, přechodu do jiné daňové sazby a k vysokému daňovému doměrku. Protože správce daně nekonal dosti obezřetně, vydal nesprávné stanovisko a neopravil je vůči žalobci dříve než při daňové kontrole a v souvislosti s tím došlo k výraznému daňovému doměrku, jedná se o nesprávný úřední postup. Otevřená definice ustanovení § 13 OdpŠk připouští, aby popsané jednání bylo pod tuto kategorii zahrnuto. Za dané situace, kdy rada či pokyn správce daně byl jednoznačný a konkrétní, spojený s detailní znalostí provozu a lokace daňového skladu, mohl stěžovatel nabýt oprávněného očekávání, že odvod daně i s uplatněním ztrát, který provede podle návodu správce daně, bude souladný se zákonem. Přihlédnutí k prokázané skutečnosti, že před popsanou událostí odváděl žalobce spotřební daň správně, umocňuje naléhavost žalobcovy stížnosti.

11. Odvolací soud i Nejvyšší soud ve vyjádření k ústavní stížnosti v podstatě jen odkázaly na napadená rozhodnutí.

12. Vedlejší účastnice ve vyjádření k ústavní stížnosti uvedla, že nebylo věrohodně prokázáno, že by stěžovatel před podáním daňových příznání za rok 2004 dostal od správce daně jakoukoliv, byť ústní informaci týkající se uplatnění ztrát. Stěžovatel evidentně vycházel z předpokladu, že je oprávněn uplatnění ztrát provést, přičemž správce daně v odpovědi řešil pouze další navazující aspekty tohoto uplatnění (procentuální výši ztrát, období, za něž by měly být uplatněny, a formu tohoto uplatnění). Není pravda, že by správce daně sdělením stěžovateli cokoli stanovil. Ukládat povinnosti účastníků řízení lze pouze na základě zákona, a to formou rozhodnutí, které musí splňovat náležitosti stanovené zákonem. Stěžovatelem uváděné sdělení nemělo a ani nemohlo mít charakter závazného posouzení, nemohlo být ani výkladem příslušných ustanovení zákona, neboť k tomu není celní úřad oprávněn. V daném případě nedošlo k porušení žádných pravidel předepsaných právními normami. Stěžovatel věděl, jak má postupovat, a byl si vědom svých povinností v souvislosti s provozováním daňového skladu a plnění podmínek stanovených celním orgánem. Škoda, která byla žalobou uplatněna, dosud nemohla stěžovateli vzniknout, není tedy skutečnou škodou, neboť vyměřenou daň stěžovatel dosud

neuhradil. Stěžovatel požádal o splátkový kalendář a žádosti bylo vyhověno.

13. Stěžovatel v replice uvedl, že nesprávný úřední postup správce daně spočíval v tom, že v prosinci 2004 dal stěžovateli jako plátcí spotřební daně ústní pokyn, jak má uplatňovat ztráty při stáčení piva, a tento pokyn pak datem 10. 1. 2005 k dotazu stěžovatele písemně potvrdil. Stěžovatel se jako spořádaný plátcce daně tímto pokynem začal řídit. Při kontrole v roce 2008 správce daně označil postup stěžovatele za postup v rozporu se zákonem (tím *de facto* označil i svůj vlastní pokyn z 10. 1. 2005 za pokyn nesprávný a v rozporu se zákonem), neuznal uplatňování ztrát, a toto ve svém důsledku vedlo k doměření daně za rok 2005 pro přeřazení do jiné daňové sazby. V dané věci se proto jedná o nesprávný postup správce daně na přelomu roku 2004/2005, který nepředcházela vyměření daně; o pokyn v rámci jeho dohledové a kontrolní činnosti. Pokud se vedlejší účastnice brání tím, že stěžovatel v roce 2004 do doby, než od správce daně dostal (nesprávný) pokyn, uplatňoval ztráty správně, a proto věděl, že pokyn je chybný, jde o argumentaci zcela nepřijatelnou. Daňové právo je oborem veřejnoprávním, kde postavení správce daně je nad postavením daňového subjektu – a toto se odráží zcela objektivně v tom, že si běžný plátcce daně nedovolí pokyn správce daně nerespektovat, zejména za situace, kdy je zákon zcela nový a je uplatňován prvním rokem.

IV. Formální předpoklady projednání návrhu

14. Ústavní soud posoudil splnění podmínek řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas, oprávněným stěžovatelem (byl účastníkem v řízení před obecnými soudy) a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*), neboť stěžovatel vyčerpал všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

15. Ústavní soud dále posoudil obsah ústavní stížnosti a dospěl k závěru, že ústavní stížnost není důvodná.

16. Ústavní soud připomíná, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti (čl. 83 Ústavy České republiky, dále jen „Ústava“). Není součástí soustavy obecných soudů a nepřísluší mu právo dozoru nad jejich rozhodovací činností. Vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho aplikace na jednotlivý případ jsou tak v zásadě věcí obecných soudů, přičemž Ústavní soud není součástí jejich soustavy a není ani povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí. K takovému

dozoru či kontrole je Ústavní soud oprávněn pouze za situace, kdy obecné soudy, které jsou povinny ve své činnosti respektovat, dodržovat a chránit základní práva a svobody osob (čl. 4 Ústavy), jakož i další principy ústavního pořádku, svými rozhodnutími zasahují do ústavně zaručených základních práv a svobod jednotlivce.

17. Ustanovení čl. 36 odst. 3 Listiny zaručuje každému právo na náhradu škody způsobené mu nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu či orgánu veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem, avšak co do podmínek vzniku nároku na náhradu škody a podrobností odkazuje čl. 36 odst. 4 Listiny na zákon, kterým je OdpŠk. Ten, v souladu s čl. 36 odst. 3 Listiny, rozlišuje dvě základní formy odpovědnosti státu za škodu způsobenou v souvislosti s výkonem státní moci státními a jinými pověřenými orgány (§ 3 OdpŠk). Vedle odpovědnosti za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím zavádí i druhou formu, která je spojena s nesprávným úředním postupem (§ 13 OdpŠk). Vznik odpovědnosti dle OdpŠk zakládá kumulativní naplnění tří předpokladů: 1. nezákonné rozhodnutí/nesprávný úřední postup, 2. vznik škody, 3. příčinná souvislost mezi nesprávným úředním postupem/nezákonným rozhodnutím a vznikem škody. Existence těchto podmínek musí být v soudním řízení postavena najisto, nepostačuje pouhá pravděpodobnost splnění některé z nich. Důkazní břemeno je přitom na poškozeném (viz Vojtek, P. Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci. Komentář. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, s. 62).

18. Jak vyplývá z rozhodnutí napadených ústavní stížností, závěry obecných soudů se rozcházejí v hodnocení, zda věc bylo nutno posuzovat v režimu odpovědnosti za nesprávný úřední postup (nalézací soud) či v režimu odpovědnosti za nezákonné rozhodnutí (dovolací soud). Odvolací soud pak dokonce dospěl k závěru, že posouzení této otázky je irrelevantní s ohledem na skutečnost, že zde chybí naplnění předpokladu (společného pro obě formy odpovědnosti), a sice existence škody.

19. V judikatuře Ústavního soudu byl vyjádřen právní názor, podle kterého z obsahu pojmu „nesprávný úřední postup“ vyplývá, „že podle konkrétních okolností může jít o jakoukoliv jinou než rozhodovací činnost spojenou s výkonem pravomocí státního orgánu, dojde-li při ní nebo v jejím důsledku k porušení pravidel předepsaných právními normami pro počínání státního orgánu nebo k porušení pořádku určeného povahou a funkcí postupu. Ačkoliv není vyloučeno, aby škoda, za kterou stát odpovídá, byla způsobena i nesprávným úředním postupem prováděným v rámci činnosti rozhodovací, je pro tuto formu odpovědnosti určující, že úkony tzv. úředního postupu samy o sobě k vydání rozhodnutí nevedou, a je-li rozhodnutí vydáno, neodrazí se bezprostředně v jeho obsahu ... Aby se jednalo o postup „úřední“, musí tak postupovat osoby, které plní úkoly státního orgánu, a tento postup musí

složit výkonu státní moci“ [nález Ústavního soudu ze dne 7. 10. 2008 sp. zn. II. ÚS 99/07 (N 165/51 SbNU 43), body 25 a 26]. Tato skutečnost byla významná pro další posouzení důvodnosti ústavní stížnosti.

20. Ve věci došlo k vydání správního rozhodnutí (o doměření daně). Ústavní soud však otázku „rozhodnutí“ na takovém skutkovém základu jako v projednávané věci považuje za potřebné posuzovat jinak – nikoli jako otázku rozhodnutí, které daňový orgán podle zákona a bez ohledu na „sdělení“ vydal, nýbrž jako otázku rozhodnutí, které vzhledem k tomu, že stěžovatel si neotevřel cestu k jeho zpochybnění v režimu správního soudnictví, vydáno nebylo, byť nelze vyloučit, že mu mohlo přinést úspěch i s tou argumentací, již nyní vtěluje do „odškodňovací“ žaloby.

21. Jakkoli vydání rozhodnutí stěžovatel s namítaným úkonem správce daně nespojuje, je zřejmé, že k tvrzené újmě (škodě) nárokové stěžovatelem by nedošlo, kdyby správce daně k doměření daně nepřistoupil. Nesprávný úřední postup správce daně je stěžovatelem vyvozován ze skutečnosti, že ve věci vydané správní rozhodnutí bylo vydáno v souladu se zákonem. Právě z toho má vyplývat důkaz nesprávného úředního postupu, protože na základě předmětného sdělení (sub 2) stěžovatel podal vadné přiznání ke spotřební dani. Řízení o odpovědnosti státu za škodu (ať již ve formě odpovědnosti za nezákonné rozhodnutí, či za nesprávný úřední postup) však stojí na premise, že o škodě rozhodující obecný soud není oprávněn sám posuzovat zákonnost rozhodnutí vydaného jiným příslušným orgánem v jiném řízení, ve kterém mělo ke vzniku škody dojít [srov. k příslušnosti posuzovat zákonnost rozhodnutí např. nález ze dne 7. 5. 2015 sp. zn. III. ÚS 1071/14 (N 91/77 SbNU 327)]. Pak bylo ovšem úkolem stěžovatele, v jehož neprospěch bylo správní rozhodnutí vydáno, efektivně a v zákonem stanovených lhůtách, tedy za splnění podmínek ve smyslu čl. 36 odst. 4 Listiny, využít všech zákonných procesních prostředků (srov. povinnost poškozeného dle § 8 odst. 3 OdpŠk) k tomu, aby zásah vyplývající mu z takového správního rozhodnutí zvrátil.

22. V daném případě se proto mohly a měly námitky stěžovatele promítnout především do formy uplatnění žaloby ve správním soudnictví, o čemž byl stěžovatel výslovně poučen. Pominul-li stěžovatel tento prostředek (ať již byly jeho důvody jakékoli), nechal otázku svého postupu podle předmětného sdělení ve vztahu k povinnosti doplatit spotřební daň otevřenou. V takové situaci tedy Ústavní soud bez ohledu na váhu, kterou by jinak mohl přikládat argumentaci stěžovatele, nemůže na toto pole vstupovat, neboť v jeho kompetenci soudního orgánu ochrany ústavnosti je právě posoudit, zda na tomto „poli“ byla dodržována ústavní pravidla daňového a soudního řízení. To by platilo pro všechny případné relevantní otázky, ať se již jedná o otázky důvěry v jednání orgánů státu, posouzení toho, zda byl náležitě vyhodnocen vznik tvrzené škody v důsledku postupu podle

sdělení pracovníka správního orgánu, popř. zda zde nejde o problém tzv. ztráty šance (v podobě ztráty šance na dosažení určité daňové výhody v důsledku vadné informace, když stěžovatel nezaplátil víc, než stanovil zákon, avšak jinak by mohl platit méně). Stejně tak nebylo možno hodnotit, jakou roli zde mohla hrát skutečnost, že vypočíst si spotřební daň (ve vazbě na to, jak se objem výroby piva a ztrát při stáčení projevů v zařazení do velikostní skupiny pivovarů) je úkolem daňového subjektu a tuto povinnost i odpovědnost nemůže přenést na kohokoliv jiného, že poskytnutí rady nesměřuje bezprostředně k vydání správního rozhodnutí, nýbrž nachází svůj výsledek v jednání plátce daně, popř. posoudit, nakolik muselo být daňovému subjektu zřejmé, že informace je vadná, popř. nemá povahu úředního úkonu, jak v ní rozumět obrat „maximálně“ povolená ztráta atd.

23. Odstranění těchto pochybností ohledně dodatečných platebních výměrů ve vazbě na předchozí sdělení, popř. posouzení zvláštních okolností celého daňového sporu, jak bylo výše uvedeno, není v pravomoci soudů rozhodujících o nárocích vyplývajících z odpovědnosti státu dle OdpŠk (rozhodování o právech ve smyslu čl. 90 Ústavy), nýbrž soudů nadaných pravomocí přezkumu zákonnosti rozhodnutí správních orgánů ve smyslu čl. 36 odst. 2 Listiny. Takovýto postup nelze mít za přepjatý formalismus, nýbrž pouze za důsledek respektování rozdílných kompetencí v oblasti veřejnoprávního a soukromoprávního soudnictví, jak je předvídá čl. 90 Ústavy a čl. 36 odst. 3 Listiny oproti čl. 36 odst. 2 Listiny.

24. Ústavní soud v této souvislosti považuje za vhodné poznamenat, že Nejvyšší soud identifikoval zásah ve formě rozhodnutí, nikoli ve formě nesprávného úředního postupu. Vyšel z toho, že úkon správce daně, na nějž stěžovatel poukazuje, bylo nutné posoudit jako činnost přímo směřující k vydání správního rozhodnutí. Zde Ústavní soud považuje za potřebné (i pro jiné případy) upřesnit (viz sub 20), že se sdělení správce daně promítlo přímo jen do jednání stěžovatele, který tvrdí, že postupoval v důvěře v jeho obsah, zatímco správce daně takový přímý vliv předmětného sdělení na své rozhodnutí zcela popírá (viz argumentaci sub 12). Tato otázka, jak již bylo řečeno, však měla být mimo jiné předmětem řízení o případné zákonnosti dodatečných platebních výměrů z hlediska toho, jaké důsledky mělo předmětné sdělení (jeho povaha, obsah, okolnosti vydání, kdo je vydal, zda se jednalo o úřední úkon atd.) pro postup stěžovatele. Proto i za této situace, kdy tvrzená škoda (*nota bene*) odpovídá přesně výši doměřené daně, se musejí námitky nesprávného úředního postupu správce daně (měl stěžovatele vést k jednání, v jehož důsledku bylo rozhodnutí o doměření daně vydáno) stát součástí námitek proti tomuto rozhodnutí, a to přesto, že namítaný nesprávný úřední postup časově bezprostředně do rámce správního řízení o doměření daně nespadal. Jinak řečeno, stát nemůže být na tomtéž základě souzen současně z hlediska obou forem své škodní

odpovědnosti; v případě, že je ve věci vydáno rozhodnutí, konzumuje i námitky možného nesprávného úředního postupu, které se musejí stát součástí námitek proti rozhodnutí, kterým zásah státu vyvrcholil.

25. Podle názoru Ústavního soudu tak nelze pochybovat o tom, že předmětné sdělení nebylo bezprostředním podkladem pro vydání rozhodnutí, jímž byla stěžovateli daň doměřena, neboť se nijak neodrazilo v jeho obsahu, byť se výše tvrzené škody a doměřená daň kryjí (sub 24). Naopak, orgán daňové správy k němu odmítl jakkoli přihlídnout (sub 12). Na druhou stranu, stejně jako soudy rozhodující o nárocích uplatněných dle OdpŠk, ani Ústavní soud nemůže předjímat (k tomu sub 22), jakým způsobem by – právě s ohledem na postup správce daně před podáním daňového příznání stěžovatele – správní soud vyhodnotil zákonitost vydaného rozhodnutí správního orgánu o doměření daně, resp. rozhodnutí odvolacího správního orgánu v kontextu obsahu onoho sdělení. Jakkoli se totiž sporné sdělení správce daně jeví obdobou tzv. závazného posouzení (nyní § 132 a 133 zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád), nelze je k němu připodobňovat. To nelze ani v případě tehdy platného ustanovení § 34b zákona č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, neboť to vyžadovalo, aby správce daně vydával taková závazná posouzení jen na základě žádosti, jejíž povinné náležitosti měly být vymezeny ve zvláštním daňovém zákoně (což nebyl případ zákona o spotřebních daních, tzv. okruhovat editační povinnost), rozhodnutí o závazném posouzení muselo být označeno výslovně jako závazné posouzení a muselo obsahovat kromě základních i další náležitosti.

26. Za uvedených okolností již nebylo nutno se zabývat ostatními kritérii (vznik škody, příčinná souvislost), jejichž naplnění odpovědnost státu za škodu zakládá. Právo stěžovatele ve smyslu čl. 36 odst. 3 Listiny tedy porušeno nebylo, práva podle čl. 36 odst. 2 Listiny stěžovatel nevyužil.

27. Ve vztahu k námitce stěžovatele, že došlo k porušení jeho práva na rovnost účastníků řízení (čl. 37 odst. 3 Listiny) tím, že se Nejvyšší soud výrazně odchýlil od právního posuzování obdobných případů, Ústavní soud konstatuje, že rozhodnutí uváděná stěžovatelem v ústavní stížnosti (rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 11. 3. 2010 sp. zn. 25 Cdo 5521/2007, ze dne 17. 1. 2013 sp. zn. 30 Cdo 2174/2012, ze dne 22. 3. 2001 sp. zn. 25 Cdo 2272/99 či ze dne 21. 8. 2013 sp. zn. 30 Cdo 737/2013) se sice týkají problematiky odpovědnosti státu za nesprávný úřední postup a jistě mohou sloužit jako jistý „referenční vzorek“ judikátů ve vztahu k posuzované věci. Jejich nevyužití však bez dalšího nezakládá porušení některého ze základních práv stěžovatele, navíc se skutkově jedná o věci poněkud odlišné. Namítané porušení práva na právní pomoc (čl. 37 odst. 2 Listiny) pak stěžovatel nevztahuje k předmětnému řízení před soudy, nýbrž k vadnému poučení (pokynu) správce daně.

VI. Závěr

28. Nedostatek využití pořadu správního soudnictví způsobuje, že otázka možných (příznivých) důsledků pro stěžovatele, jichž miní nyní dosáhnout argumentací ve prospěch „nesprávného úředního postupu“, měla být řešena již v původním daňovém řízení, a to včetně správněsoudního přezkumu. Jestliže se tak nestalo, v řízení odškodňovacím na téma nesprávného úředního postupu tak již učinit nelze, protože podobu takového správního rozhodnutí rozhodující obecný soud předjímat nemůže. Jinak řečeno, posuzováním úředního postupu jako nesprávného nelze nahrazovat rozhodnutí, které mělo (mohlo) být vydáno.

29. Ústavní soud neshledal, že by napadenými rozhodnutími obecných soudů došlo k namítanému porušení základních práv stěžovatele, neboť ten svým postupem způsobil nemožnost prokázání jednoho z klíčových kritérií pro vznik požadovaného odpovědnostního nároku. Ústavní soud proto ústavní stížnost mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků řízení podle ustanovení § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zamítl. Podle § 44 zákona o Ústavním soudu tak učinil, aniž by nařídil ústní jednání.

Č. 189

**K povinnosti soudu rozhodnout při částečném zastavení
exekuce o celém předmětu řízení**

Pokud odvolací soud nerozhodl o celém předmětu řízení, které bylo zahájeno k návrhu vedlejšího účastníka, jímž se tento domáhal úplného zastavení exekuce, nikoli pouze zastavení pro určitou dílčí částku, pak tento jeho postup dle názoru Ústavního soudu ve svém důsledku představuje porušení ústavně zaručených práv obou účastníků řízení vyplývajících z čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny, jakož i čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

Nález

Ústavního soudu – II. senátu složeného z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Jiřího Zemánka a Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) – ze dne 22. října 2015 sp. zn. II. ÚS 858/14 ve věci ústavní stížnosti Ing. Mikuláše Molnářfiho, zastoupeného JUDr. Jiřím Šmrhou ml., advokátem, se sídlem Strakonice, Plánkova 600, proti části usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 3. 12. 2013 č. j. 5 Co 1460/2013-232, již bylo rozhodnuto o náhradě nákladů řízení, a usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 29. 1. 2014 č. j. 5 Co 1460/2013-248, kterým byl zamítnut stěžovatelův návrh na vydání doplňujícího rozhodnutí v souvislosti se zastavením exekuce, za účasti Krajského soudu v Českých Budějovicích jako účastníka řízení a obchodní společnosti DŘEVOKOV Blatná, a. s., se sídlem Blatná, Vrbenská ulice 25, jako vedlejšího účastníka řízení, zastoupeného JUDr. Josefem Štastným, advokátem, se sídlem Horažďovice, Ševčíkova 38.

Výrok

I. Výrokem I usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 29. 1. 2014 č. j. 5 Co 1460/2013-248 byla porušena práva stěžovatele zaručená mu čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Výrok I usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 29. 1. 2014 č. j. 5 Co 1460/2013-248 se proto ruší.

III. Ve zbývající části se ústavní stížnost odmítá.

IV. Stěžovateli se náhrada nákladů řízení před Ústavním soudem nepřiznává.

V. Vedlejšímu účastníku řízení se náhrada nákladů řízení před Ústavním soudem nepřiznává.

Odůvodnění

I.

1. Ústavní stížností, doručenou Ústavnímu soudu dne 6. 3. 2014, která byla doplněna podáním ze dne 14. 5. 2014, se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí s tvrzením, že jimi bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), jakož i právo na ochranu vlastnictví ve smyslu čl. 11 Listiny.

II.

2. Z ústavní stížnosti, jejích příloh, jakož i spisového materiálu vedeného Okresním soudem ve Strakonících pod sp. zn. 17 Nc 5293/2009, který si Ústavní soud za účelem posouzení ústavní stížnosti vyžádal, zjistil Ústavní soud následující skutečnosti.

3. Stěžovatel se jako oprávněný domáhal v rámci exekučního řízení vedeného proti povinnému DŘEVOKOV Blatná, a. s., (zde vedlejší účastník) uspokojení své pohledávky, která mu byla pravomocně přiznána rozsudkem Okresního soudu ve Strakonících ze dne 1. 10. 2008 sp. zn. 2 C 111/2007.

4. Vedlejší účastník v rámci předmětného exekučního řízení navrhl zastavení exekuce v celém jejím rozsahu s odůvodněním, že vymáhaná pohledávka stěžovatele zanikla, a to částečně jednostranným započtením ze dne 9. 3. 2009 a částečně úhradou ze dne 17. 3. 2009.

5. O tomto návrhu bylo rozhodnuto usnesením Okresního soudu ve Strakonících ze dne 20. 9. 2012 č. j. 17 Nc 5293/2009-154 tak, že předmětná exekuce byla co do částky 195 002,80 Kč zastavena. Dne 2. 4. 2013 bylo Okresním soudem ve Strakonících vydáno doplňující usnesení č. j. 17 Nc 5293/2009-202, jímž exekuční soud rozhodl o tom, že návrh vedlejšího účastníka na zastavení exekuce se v rozsahu částky 46 798,20 Kč připadající na jistinu a v rozsahu částky 200 020,91 Kč připadající na úroky z prodlení zamítá (výrok I), a dále rozhodl o náhradě nákladů řízení (výroky II a III).

6. Rozhodnutí soudu prvního stupně bylo změněno usnesením Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 3. 12. 2013 č. j. 5 Co 1460/2013-232 tak, že exekuce se zastavuje co do částky 75 684 Kč a vedlejší účastník je povinen zaplatit stěžovateli na nákladech zastavovacího řízení před soudy obou stupňů částku ve výši 37 649 Kč. Odvolací soud přistoupil ke změně rozhodnutí soudu prvního stupně, neboť shledal započtení vedlejšího účastníka ze dne 9. 3. 2009 neplatným z důvodu neurčitosti. S přihlédnutím

k této skutečnosti odvolací soud uzavřel, že exekuce má být zastavena pouze co do částky 75 684 Kč, tj. částky, která byla vedlejším účastníkem stěžovatelé uhrazena dne 17. 3. 2009.

7. Stěžovatel následně odvolacímu soudu navrhl vydání doplňujícího rozhodnutí ve smyslu § 166 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „občanský soudní řád“), přičemž se domáhal, aby usnesení odvolacího soudu ze dne 3. 12. 2013 bylo ve výrokové části doplněno tak, že soud zamítne návrh vedlejšího účastníka na zastavení exekuce pro jistinu ve výši 166 117 Kč a dále pro úroky z prodlení k 9. 3. 2009 v částce 175 649 Kč. Stěžovatel dále navrhl, aby výše uvedené usnesení odvolacího soudu bylo v otázce náhrady nákladů zastavovacího řízení doplněno tak, že povinnému bude uložena povinnost zaplatit státu na náhradě nákladů řízení částku, která bude určena samostatným rozhodnutím soudu prvního stupně, jímž bude rozhodnuto o odměně a náhradě hotových výdajů ustanoveného zástupce stěžovatele.

8. Na právě uvedený návrh reagoval odvolací soud svým usnesením ze dne 29. 1. 2014 č. j. 5 Co 1460/2013-248 tak, že návrh stěžovatele na vydání doplňujícího rozhodnutí zamítl (výrok I) s odůvodněním, že ve vykonávacím řízení nelze při rozhodování o jeho zastavení použít ustanovení § 166 občanského soudního řádu o vydání doplňujícího rozhodnutí s odkazem, že soud nerozhodl o celém předmětu řízení. Odvolací soud dále tímto rozhodnutím opravil nákladový výrok usnesení ze dne 3. 12. 2013 tak, že vedlejšímu účastníku uložil povinnost zaplatit stěžovateli „na nákladech zastavovacího řízení před soudy obou stupňů částku 37 649 Kč do tří dnů od právní moci tohoto rozhodnutí České republiky – Okresnímu soudu ve Strakonících“.

III.

9. Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 3. 12. 2013 č. j. 5 Co 1460/2013-232 v části, v níž bylo rozhodnuto o náhradě nákladů řízení, a dále usnesení téhož soudu ze dne 29. 1. 2014 č. j. 5 Co 1460/2013-248 stěžovatel napadl ústavní stížností. V ní odvolacímu soudu vytkl, že tento sice správně zastavil předmětnou exekuci pouze co do částky 75 684 Kč, tj. částky, která byla stěžovateli vedlejším účastníkem mimo exekuční řízení uhrazena, avšak ve svém rozhodnutí již neuvedl, jaká část či jaký druh závazků vedlejšího účastníka zaplacením zanikl, tj. nespecifikoval, zda došlo k částečné úhradě jistiny (resp. které z jistin, pro něž je předmětná exekuce vedena) či úroků z prodlení. Odvolacímu soudu stěžovatel vytkl též to, že tento nerozhodl o celém předmětu řízení, když ve zbývajících částech zamítl návrh vedlejšího účastníka na zastavení exekuce, a to ani dodatečně v reakci na návrh stěžovatele na vydání doplňujícího rozhodnutí ve smyslu § 166 občanského soudního řádu. Stěžovatel proto označil rozhodnutí

odvolacího soudu za vadná a nepřezkoumatelná, jakož i stojící v rozporu s nálezem Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1787/11 ze dne 28. 11. 2013 (N 202/71 SbNU 385), neboť dle stěžovatele nyní nelze zjistit, pro které jeho nároky má být v exekučním řízení pokračováno.

10. Za hrubě zasahující do práva na spravedlivé soudní řízení pak stěžovatel označil též rozhodnutí odvolacího soudu o náhradě nákladů zastavovacího řízení, jímž odvolací soud uložil vedlejšímu účastníku povinnost nahradit stěžovateli náklady zastavovacího řízení ve výši 37 649 Kč, a to do 3 dnů od právní moci předmětného rozhodnutí České republiky – Okresnímu soudu ve Strakonících. Stěžovatel odvolacímu soudu v této souvislosti vytkl, že tento nebyl k vydání rozhodnutí stran nákladů zastavovacího řízení věcně příslušný, neboť věcně příslušným k rozhodnutí o odměně ustanoveného zástupce je dle názoru stěžovatele soud, který rozhodl o ustanovení zástupce (tedy Okresní soud ve Strakonících). Dále namítl, že výše stěžovateli přiznaných nákladů nebyla odvolacím soudem stanovena správně, když tarifní hodnota sporu, na jejímž základě byla výše náhrady nákladů řízení určena, byla odvolacím soudem nesprávně stanovena ve výši 90 433 Kč, a to s odůvodněním, že „původně bylo sice vymáháno 166 117 Kč, ale ohledně částky 75 684 Kč nárok na základě zápočtu ze dne 9. 3. 2009 zanikl“. Odvolací soud zde dle stěžovatele zcela zmatečně zaměňuje zápočet ze dne 9. 3. 2009, který byl odvolacím soudem shledán neplatným, a zánik části pohledávky v důsledku její částečné úhrady ze dne 17. 3. 2009, a navíc zde odvolací soud nesprávně o vedlejší účastníkem uhrazenou částku poníží ve vymáhanou jistinu, namísto aby o tuto částku ponížil vymáhané příslušenství.

IV.

11. K ústavní stížnosti se k výzvě Ústavního soudu vyjádřily Krajský soud v Českých Budějovicích a obchodní společnost DŘEVOKOV Blatná, a. s.

12. Krajský soud v Českých Budějovicích ve svém vyjádření ze dne 9. 7. 2014 uvedl, že rozhodoval o částečném zastavení exekuce podle § 268 odst. 1 písm. g) ve spojení s § 268 odst. 4 občanského soudního řádu o částce 75 684 Kč, přičemž neměl možnost, aby za povinného (vedlejšího účastníka) sám autoritativně určil, na jaký vymáhaný nárok, resp. na jakou jeho část byla uvedená částka poskytnuta. Odvolací soud v této souvislosti upozornil, že v zájmu ochrany povinného jako slabší strany v exekučním řízení nemůže toto určení provést soud ani oprávněný (stěžovatel), neboť pozitivní právní úprava chybí, a proto je na dlužníkovi, aby toto určení provedl. Otázka, na jaký nárok povinný částku poskytl, by se dle názoru odvolacího soudu řešila až tehdy, jestliže by exekuce byla dále prováděna a podle povinného by měla být již zcela zastavena. O takový případ se však v nyní

posuzovaném případě nejedná, neboť bylo zřejmé, že exekuce se povede dál, když zaplacenou částkou se vymáhaný nárok nemohl vyčerpat. Odvolací soud proto vyjádřil přesvědčení, že jeho rozhodnutím nemohlo být porušeno žádné ústavně zaručené právo stěžovatele, neboť i v hmotném právu je zachováno právo dlužníka, aby si vybral, na jaký dluh bude plnit, eventuálně na jakou jeho část.

13. Vedlejší účastník ve svém vyjádření ze dne 9. 7. 2014 nejprve vyjádřil pochybnost stran přípustnosti a včasnosti předmětné ústavní stížnosti. Dále uvedl, že se ztotožňuje s rozhodnutím odvolacího soudu, neboť dle jeho názoru nebylo povinností odvolacího soudu určit, která konkrétní část jeho celkového dluhu zaplacením zanikla. Jde-li o otázku náhrady nákladů řízení, pak o této otázce dle názoru vedlejšího účastníka rozhodoval soud k tomu příslušný, přičemž výši náhrady nákladů, která byla odvolacím soudem vypočtena z částky 90 433 Kč, označil za správnou. Závěrem navrhl, aby ústavní stížnost byla odmítnuta, *in eventum* zamítnuta.

14. Stěžovatel ve své replice ze dne 7. 8. 2014 vyjádřil nesouhlas s názorem odvolacího soudu, dle něhož tento nebyl oprávněn určit, na jakou část nároku má být vedlejším účastníkem poskytnuté plnění započítáno. Stěžovatel v této souvislosti upozornil na to, že i přes to, co odvolací soud uvedl ve svém vyjádření, otázku, na jaký vymáhaný nárok má být vedlejším účastníkem poskytnuté plnění započteno, ve svém rozhodnutí fakticky řešil, a to v souvislosti s otázkou výše náhrady nákladů zastavovacího řízení, kdy v rámci odůvodnění nákladového výroku o vedlejším účastníkem poskytnuté plnění (nesprávně) понížil vymáhanou jistinu. Stěžovatel dále vyjádřil své pochybnosti o nestrannosti odvolacího soudu, a to zejména z důvodu odvolacím soudem zdůrazňované zásady ochrany povinného v exekučním řízení.

V.

15. Ústavní soud nejprve zkoumal splnění podmínek řízení stanovených zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), přičemž dospěl k závěru, že tyto nejsou beze zbytku splněny v části, v níž ústavní stížnost směřuje proti části výroku usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 3. 12. 2013 č. j. 5 Co 1460/2013-232 ve spojení s výrokem II (opravného) usnesení téhož soudu ze dne 29. 1. 2014 č. j. 5 Co 1460/2013-248, již bylo rozhodnuto o náhradě nákladů zastavovacího řízení, a to s ohledem na nedostatek aktivní legitimace stěžovatele k podání ústavní stížnosti proti právě specifikované části rozhodnutí odvolacího soudu ve znění opravného usnesení, a to z níže uvedených důvodů.

16. Podle § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu je ústavní stížnost oprávněna podat fyzická nebo právnická osoba podle čl. 87 odst. 1

písm. d) Ústavy České republiky, jestliže tvrdí, že pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byla účastníkem, opatřením nebo jiným zásahem orgánu veřejné moci bylo porušeno její základní právo nebo svoboda zaručené ústavním pořádkem. Z právě uvedeného ustanovení vyplývá, že k tomu, aby navrhovatele bylo možno považovat za osobu aktivně legitimovanou k podání ústavní stížnosti, se mj. vyžaduje, aby tato osoba byla rozhodnutím orgánu veřejné moci, které bylo vydáno v rámci řízení, jehož tato osoba byla účastníkem, na svých právech také bezprostředně dotčena (viz Filip, J., Holländer, P., Šimíček, V. Zákon o Ústavním soudu. Komentář. 2., přepracované a rozšířené vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, str. 218).

17. Právě uvedená podmínka však ve vztahu k té části výroku usnesení odvolacího soudu, v jejímž rámci bylo rozhodnuto o náhradě nákladů zastavovacího řízení, ve znění opravného usnesení, splněna nebyla. Odvolací soud rozhodl o otázce náhrady nákladů zastavovacího řízení tak, že určil, že povinný (vedlejší účastník) je povinen zaplatit oprávněnému (stěžovateli) na nákladech zastavovacího řízení před soudy obou stupňů částku ve výši 37 649 Kč do tří dnů od právní moci tohoto usnesení České republiky - Okresnímu soudu ve Strakonících. Byť tímto výrokem bylo stěžovateli formálně přiznáno právo na náhradu nákladů zastavovacího řízení, s jejichž výší se stěžovatel neztotožňuje, nemohl Ústavní soud přehlédnout, že tímto výrokem bylo dle § 149 odst. 2 občanského soudního řádu rozhodnuto o náhradě nákladů účastníka řízení, zastoupeného soudem ustanoveným advokátem ve smyslu § 30 občanského soudního řádu. S ohledem na tuto skutečnost byla vedlejšímu účastníku uložena povinnost uhradit soudem vyčíslené náklady za právní zastoupení stěžovatele státu (nikoli stěžovateli k rukám jeho právního zástupce), neboť je to stát, kdo bude následně (po skončení předmětného exekučního řízení) povinen uhradit ustanovenému zástupci odměnu a náhradu hotových výdajů, přičemž je to rovněž stát, kdo je oprávněn zaplacení náhrady nákladů předmětného řízení po vedlejšímu účastníkovi vymáhat (srov. Drápal, L., Bureš, J., Krčmář, Z. a kol. Občanský soudní řád. Komentář. I. díl. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, str. 672). S přihlédnutím k uvedenému tak je Ústavním soudem nucen uzavřít, že předmětným nákladovým výrokem (ve znění opravného usnesení) fakticky nebylo rozhodnuto o právech ani povinnostech stěžovatele, a ústavní stížnost je proto třeba v této části odmítnout podle § 43 odst. 1 písm. c) zákona o Ústavním soudu ve spojení s § 72 odst. 1 písm. a) téhož zákona.

18. Ve zbývajících částech, tj. v části, v níž ústavní stížnost směřuje proti výroku I usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 29. 1. 2014 č. j. 5 Co 1460/2013-248, pak Ústavní soud posoudil návrh stěžovatele jako návrh podaný včas oprávněným stěžovatelem, k jehož projednání je Ústavní soud příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu

s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná, neboť proti rozhodnutí odvolacího soudu, jímž byl zamítnut návrh na doplnění rozhodnutí odvolacího soudu, není opravný prostředek přípustný (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

19. Pokud pak vedlejší účastník ve svém vyjádření namítal, že ústavní stížnost je třeba posoudit jako opožděnou, když tato nesplňovala veškeré zákonem stanovené náležitosti, neboť tyto byly doplněny až po uplynutí lhůty k podání ústavní stížnosti, pak Ústavní soud nemohl této námitce přisvědčit, neboť veškeré vady ústavní stížnosti (nedostatek právního zastoupení stěžovatele a nedoložení kopií ústavní stížností napadených rozhodnutí) byly stěžovatelem k výzvě Ústavního soudu odstraněny ve lhůtě k tomu stanovené. Ústavní soud má proto za to, že ústavní stížnost je v části, v níž směřuje proti výroku I usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 29. 1. 2014 č. j. 5 Co 1460/2013-248, návrhem způsobilým věcného projednání Ústavním soudem.

VI.

20. Ústavní soud po prostudování vyžádaného spisového materiálu, ústavní stížnosti, jakož i vyjádření účastníka a vedlejšího účastníka řízení dospěl k závěru, že ústavní stížnost je v části, v níž směřuje proti výroku I usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 29. 1. 2014 č. j. 5 Co 1460/2013-248, jímž byl zamítnut návrh stěžovatele na vydání doplňujícího usnesení ve smyslu § 166 občanského soudního řádu, důvodná.

21. Podle čl. 36 odst. 1 Listiny se každý může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu.

22. Podle čl. 38 odst. 2 věty první Listiny má každý právo, aby jeho věc byla projednána veřejně, bez zbytečných průtahů a v jeho přítomnosti a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům.

23. Podle čl. 6 odst. 1 věty první Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) platí, že každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu.

24. Z právě uvedeného ustanovení Úmluvy přitom vyplývá nejen právo každého na přístup k soudu, tj. na předložení své věci soudu k rozhodnutí, ale také právo, aby o takové věci bylo soudem skutečně rozhodnuto. Tato skutečnost vyplývá např. z rozsudku Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) ze dne 15. 10. 2009 ve věci *Kohlhofer a Minarik proti České republice*, č. 32921/03, 28646/04 a 5344/05, v němž ESLP uvedl mj. následující: „Soud připomíná, že čl. 6 odst. 1 Úmluvy zakotvuje „právo na soud“,

jehož součástí je právo na přístup k soudu, tj. právo zahájit řízení před soudem v občanskoprávních věcech (...). Možnost předložit věc soudu však sama o sobě nenaplní všechny požadavky tohoto ustanovení. Je také třeba prokázat, že míra přístupu poskytovaná vnitrostátními právními předpisy byla dostatečná k tomu, aby jednotlivci zajistila ‚právo na soud‘ se zřetelem k principům demokratického právního státu (...). Článek 6 odst. 1 Úmluvy navíc zaručuje právo na přístup k soudu, které zahrnuje nejenom právo na zahájení řízení, ale také právo na ‚rozhodnutí‘ sporu soudem. Jak je uvedeno v judikatuře Soudu, ‚bylo by iluzorní, kdyby vnitrostátní právní systém smluvní strany umožňoval jednotlivci podat civilní žalobu u soudu, aniž by bylo zaručeno, že o věci bude rozhodnuto pravomocným rozhodnutím v rámci soudního řízení. Bylo by nepředstavitelné, že by čl. 6 odst. 1 Úmluvy detailně popisoval procesní záruky pro strany – řízení, které je spravedlivé, veřejné a rychlé – aniž by stranám zaručil pravomocné rozhodnutí jejich civilního sporu (...).“

25. Výše uvedené právo na rozhodnutí věci vyplývající z čl. 6 odst. 1 Úmluvy, jakož i z čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny bylo porušeno též v nyní souzené věci, když odvolacím soudem nebylo rozhodnuto o celém předmětu zastavovacího řízení, přičemž návrh stěžovatele na vydání doplňujícího usnesení byl odvolacím soudem zamítnut, v důsledku čehož došlo též k zásahu do právní jistoty účastníků předmětného řízení.

26. Jak již bylo uvedeno výše, byl vedlejším účastníkem coby povinným v exekučním řízení v nyní souzené věci podán návrh na úplné zastavení předmětné exekuce s odůvodněním, že pohledávka stěžovatele, která měla být v exekučním řízení vymožena, zanikla, a to částečně v důsledku jednostranného započtení ze dne 9. 3. 2009 a částečně v důsledku úhrady ze dne 17. 3. 2009. O tomto návrhu bylo rozhodnuto nejprve soudem prvního stupně, který svým usnesením ze dne 20. 9. 2012 č. j. 17 Nc 5293/2009-154 exekuci co do částky 195 002,80 Kč zastavil. Poté, co byla věc k odvolání obou účastníků řízení předložena odvolacímu soudu, však tento soud vrátil věc bez rozhodnutí o obou odvoláních zpět soudu prvního stupně s odůvodněním, že věc vyžaduje vydání doplňujícího rozhodnutí, neboť nebylo rozhodnuto o celém předmětu řízení, když v rozhodnutí soudu prvního stupně chybí výrok o té části předmětu řízení, ve které návrhu povinného (vedlejšího účastníka) nebylo vyhověno (viz č. l. 190). V reakci na právě uvedený pokyn odvolacího soudu bylo soudem prvního stupně dne 2. 4. 2013 vydáno doplňující usnesení č. j. 17 Nc 5293/2009-202, jímž soud rozhodl o tom, že návrh vedlejšího účastníka na zastavení exekuce se v rozsahu částky 46 798,20 Kč připadající na jistinu a v rozsahu částky 200 020,91 Kč připadající na úroky z prodlení zamítá.

27. Odvolací soud následně svým usnesením ze dne 3. 12. 2013 č. j. 5 Co 1460/2013-232 rozhodnutí soudu prvního stupně změnil tak, že

exekuci zastavil co do částky 75 684 Kč, přičemž uvedl, že odvolání stěžovatele je třeba považovat za důvodné, neboť k zániku jeho pohledávky vymáhané v předmětném exekučním řízení došlo pouze částečně a v rozsahu nižším, než jak uvedl soud prvního stupně, když k zániku předmětné pohledávky došlo toliko v rozsahu úhrady ze dne 17. 3. 2009 (tj. v rozsahu 75 684 Kč), nikoli však rovněž v důsledku započtení ze dne 9. 3. 2009, jak tvrdil vedlejší účastník, neboť toto započtení nelze dle názoru odvolacího soudu považovat za platný právní úkon, a to pro jeho neurčitost.

28. Přestože odvolací soud přisvědčil námitkám stěžovatele stran neplatnosti právního úkonu započtení ze dne 9. 3. 2009, nenašel tento závěr odvolacího soudu odraz ve výroku jeho rozhodnutí, když odvolací soud zároveň nerozhodl o tom, že ve zbývajících částech návrhu vedlejšího účastníka na zastavení exekuce zamítá (a to přesto, že odvolací soud shodný postup dříve vytkl soudu prvního stupně a z tohoto důvodu mu vrátil věc k vydání doplňujícího rozhodnutí s argumentací, že je třeba, aby bylo rozhodnuto o celém předmětu řízení). Právě naznačené pochybení pak nebylo napraveno ani následně v souvislosti s rozhodováním o návrhu stěžovatele na vydání doplňujícího rozhodnutí, v němž bylo uvedeno, že se návrh vedlejšího účastníka na zastavení řízení ve zbývajících částech zamítá, když odvolací soud tento návrh výrokem I svého usnesení ze dne 29. 1. 2014 č. j. 5 Co 1460/2013-248 zamítl. Učinil tak s odůvodněním, že postup dle § 166 občanského soudního řádu není v exekučním řízení možný, neboť v rámci exekučního řízení lze rozhodnout toliko o tom, v jaké části se exekuce dále již nepovede, přičemž stěžovatelem požadovaný výrok by dle názoru odvolacího soudu neměl žádný dopad do probíhající exekuce.

29. S právě uvedeným tvrzením se však Ústavní soud nemohl ztotožnit. To proto, že tento závěr je v rozporu nejen s judikaturou Ústavního soudu, konkrétně s nálezem sp. zn. I. ÚS 1787/11 ze dne 28. 11. 2013 (N 202/71 SbNU 385), v němž Ústavní soud uzavřel, že je nezbytné, aby v případech, kdy se povinný domáhal úplného zastavení exekuce, bylo rozhodnuto o celém tomto návrhu, a tedy nepostačuje rozhodnutí, v jehož rámci bude uvedeno, v jakém rozsahu se exekuce zastavuje, ale i s postupem samotného odvolacího soudu v rámci předmětného exekučního řízení (viz pokyn udělený soudu prvního stupně, obsažený na č. l. 190).

30. Jde-li o výše zmíněný náleží Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1787/11 ze dne 28. 11. 2013 (N 202/71 SbNU 385), Ústavní soud v něm mj. uvedl, že pakliže soud v tehdy rozhodované věci opakovaně (k návrhu tehdejšího stěžovatele, který se domáhal zastavení exekuce ve vztahu k celé vymáhané částce) rozhodl o částečném zastavení exekuce, aniž by zároveň specifikoval, ve vztahu k jaké části měla exekuce i poté pokračovat, bylo jeho povinností, pakliže taková částka dle jeho názoru existovala, ve vztahu k ní rozhodnout o zamítnutí návrhu na zastavení exekuce (bod 28). Ústavní

soud přitom zdůraznil, že tehdejší „stěžovatel podal návrh na zastavení řízení ve vztahu k celé vymáhané částce a právě v tomto rozsahu mělo být o jeho návrhu rozhodnuto“ (bod 29).

31. Pokud odvolací soud v nyní rozhodované věci nepostupoval v souladu s výše uvedeným, když nerozhodl o celém předmětu řízení, které bylo zahájeno k návrhu vedlejšího účastníka, jímž se tento domáhal úplného zastavení exekuce, nikoli pouze zastavení pro částku ve výši 75 684 Kč, pak tento jeho postup dle názoru Ústavního soudu ve svém důsledku představuje porušení ústavně zaručených práv obou účastníků řízení, a to hned ze dvou důvodů.

32. Prvním, a v nynějším řízení (s ohledem na osobu stěžovatele, který je osobou oprávněnou, nikoli povinnou) stěžejním důvodem, je právo stěžovatele coby účastníka předmětného řízení na vydání pravomocného rozhodnutí a s ním související požadavek na zachování právní jistoty stěžovatele. Ústavní soud na tomto místě považuje za nutné zdůraznit, že bylo-li zahájeno řízení o návrhu vedlejšího účastníka coby povinného na úplné zastavení exekuce, vedené za účelem uspokojení pohledávek stěžovatele, pak je nejen v zájmu vedlejšího účastníka, ale též stěžovatele, aby o tomto návrhu bylo soudem závazným způsobem rozhodnuto, a to v celém jeho rozsahu. Pouze tak bude postaveno najisto, v jaké části došlo k zániku vymáhané pohledávky a pro jakou část bude třeba v předmětné exekuci pokračovat. To se však dosud nestalo. Na právě uvedeném nic nemění ani skutečnost, že odvolací soud v odůvodnění svého usnesení ze dne 3. 12. 2013 č. j. 5 Co 1460/2013-232, jímž změnil rozhodnutí soudu prvního stupně tak, že stanovil, že exekuce se zastavuje o částku 75 684 Kč, uvedl, že shledal odvolání stěžovatele důvodným, neboť pohledávka stěžovatele zcela nezanikla, když zanikla pouze částečně, a to v důsledku úhrady vedlejšího účastníka ze dne 17. 3. 2009, nikoli rovněž v důsledku zápočtu ze dne 9. 3. 2009. Přestože tedy odvolací soud přisvědčil tvrzení stěžovatele o neplatnosti zápočtu ze dne 9. 3. 2009, nenalezla tato skutečnost odraz ve výroku rozhodnutí, a je tedy třeba uzavřít, že o ní soudem nebylo pravomocně rozhodnuto ve smyslu § 159a občanského soudního řádu. Stěžovatel byl v důsledku toho ponechán v právní nejistotě, neboť i přes závěry odvolacího soudu vyslovené v odůvodnění předmětného rozhodnutí není vyloučeno, že bude soudem vydáno další rozhodnutí, jímž odvolací soud rozhodne též o zbývajících částí předmětu řízení (jako tomu bylo i ve věci, o níž bylo rozhodnuto výše citovaným nálezem), přičemž není jisté, jak bude znít výrok předmětného rozhodnutí. Nelze totiž vyloučit možnost, že odvolací soud posoudí předmětné započtení s odstupem času jinak, než jak to učinil v odůvodnění svého původního rozhodnutí. S přihlédnutím k právě uvedenému proto Ústavní soud nemohl akceptovat závěr odvolacího soudu

o nemožnosti vydání doplňujícího rozhodnutí ve smyslu § 166 občanského soudního řádu v rámci exekučního řízení.

33. Druhým důvodem, pro který nelze z pohledu Ústavního soudu přimnout závěr soudu odvolacího, dle něhož je soud rozhodující o návrhu na zastavení exekuce oprávněn rozhodnout pouze o tom, v jaké části nebude již v exekuci pokračováno, je skutečnost, že v případě, kdy by byl takový výklad příslušných ustanovení občanského soudního řádu a řádu exekučního akceptován, by povinný, jehož návrhu na úplné zastavení exekuce by soud vyhověl pouze částečně, neměl k dispozici žádné procesní prostředky, jimiž by mohl proti takovému rozhodnutí brojit, neboť by zde absentoval zamítavý výrok, který by povinný mohl napadnout odvoláním, případně dovoláním (za splnění podmínek dle § 237 a 238 občanského soudního řádu), když takové podání by muselo být pro nedostatek subjektivní legitimacy odmítnuto. Takový výklad však zjevně připustit nelze, a to ani v situaci, kdy nynější vedlejší účastník, jemuž v důsledku postupu odvolacího soudu byla odňata možnost brojit proti závěrům odvolacího soudu o neplatnosti předmětného zápočtu v dovolacím řízení, proti rozhodnutí odvolacího soudu nebrotí a naopak ve svém vyjádření uvádí, že rozhodnutí odvolacího soudu pokládá za správné.

VII.

34. Ze všech shora uvedených důvodů dospěl Ústavní soud k závěru, že výrokem I usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 29. 1. 2014 č. j. 5 Co 1460/2013-248 byla porušena práva stěžovatele vyplývající z čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny, jakož i čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Proto Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu v této části ústavní stížnosti vyhověl a napadené rozhodnutí v této části podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. Ve zbytku Ústavní soud návrh stěžovatele jako návrh podaný někým zjevně neoprávněným ve smyslu § 43 odst. 1 písm. c) zákona o Ústavním soudu odmítl.

35. Jde-li o návrh stěžovatele, aby mu byla přiznána náhrada nákladů za právní zastoupení v řízení před Ústavním soudem, a dále o návrh vedlejšího účastníka, kterým se tento domáhal, aby stěžovatel byl uložena povinnost nahradit mu náklady řízení před Ústavním soudem, pak těmto návrhům Ústavní soud nevyhověl. Podle ustanovení § 62 odst. 3 zákona o Ústavním soudu platí, že vzniklé náklady si účastníci a vedlejší účastníci hradí sami. K postupu podle odstavce 4 citovaného ustanovení, podle kterého Ústavní soud může v odůvodněných případech podle výsledků řízení uložit některému účastníkovi nebo vedlejšímu účastníkovi, aby zcela nebo zčásti nahradil jinému účastníkovi nebo vedlejšímu účastníkovi jeho náklady řízení, neshledal Ústavní soud v projednávaném případě důvod.

II. ÚS 858/14

č. 189

Ústavní soud přitom v případě stěžovatele neshledal důvod ani pro postup dle § 83 zákona o Ústavním soudu.

Č. 190

K počátku běhu lhůty k podání stížnosti proti usnesení o zamítnutí návrhu na obnovu trestního řízení

Pokud obviněnému, resp. jeho obhájci bylo nutno ve smyslu § 137 odst. 1 trestního řádu doručit opis usnesení okresního soudu, pak jeho přítomnost při vyhlášení takového usnesení nemohla založit účinky oznámení a lhůta k podání stížnosti počala běžet až od doručení opisu usnesení. Jestliže soud druhého stupně toto pravidlo nerespektoval a nesprávně stížnost zamítl jako opožděně podanou, došlo tím k porušení stěžovatelova práva na soudní ochranu a na spravedlivý (řádný) proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu - IV. senátu složeného z předsedy senátu Tomáše Lichovníka a soudců Vladimíra Sládečka (soudce zpravodaj) a Jaromíra Jirsy - ze dne 22. října 2015 sp. zn. IV. ÚS 1573/15 ve věci ústavní stížnosti M. V., zastoupeného Mgr. Libuší Betášovou, advokátkou, se sídlem Broumov, Máchova 187, proti usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 17. 3. 2015 č. j. 12 To 96/2015-400, kterým byla odmítnuta pro opožděnost stěžovatelova stížnost proti prvostupňovému usnesení o zamítnutí návrhu na obnovu trestního řízení.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 17. 3. 2015 č. j. 12 To 96/2015-400 bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu a na spravedlivý (řádný) proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 17. 3. 2015 č. j. 12 To 96/2015-400 se zrušuje.

III. Krajskému soudu v Hradci Králové se ukládá, aby nahradil stěžovateli náklady řízení před Ústavním soudem ve výši 3 600 Kč do 30 dnů od doručení tohoto nálezu k rukám Mgr. Libuše Betášové, advokátky, se sídlem v Broumově, Máchova 187.

Odůvodnění

I.

1. V ústavní stížnosti stěžovatel navrhuje, aby Ústavní soud zrušil v záhlaví označené usnesení Krajského soudu v Hradci Králové, kterým byla odmítnuta jeho stížnost proti usnesení Okresního soudu v Náchodě ze dne 11. 2. 2015 sp. zn. 11 T 139/2012 jako opožděně podaná. Uvedeným usnesením Okresního soudu v Náchodě byl zamítnut návrh na obnovu řízení v trestní věci stěžovatele.

2. Podle stěžovatele došlo vydáním napadených rozhodnutí k zásahu do jeho práv podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

3. Stěžovatel dále navrhuje, aby Ústavní soud podle § 62 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) uložil Krajskému soudu v Hradci Králové, aby mu nahradil náklady řízení před Ústavním soudem ve výši 3 600 Kč.

II.

4. Stěžovatel namítá, že napadeným rozhodnutím byla jeho stížnost proti usnesení Okresního soudu v Náchodě chybně posouzena jako opožděně podaná, neboť Krajský soud v Hradci Králové za okamžik rozhodující pro počátek běhu třídenní lhůty k podání stížnosti považoval den, kdy bylo usnesení Okresního soudu v Náchodě v rámci veřejného zasedání a v přítomnosti stěžovatele vyhlášeno.

5. Stěžovatel poukazuje na rozhodnutí Ústavního soudu [konkrétně na nálezy sp. zn. III. ÚS 303/04 ze dne 10. 3. 2005 (N 52/36 SbNU 555), III. ÚS 457/05 ze dne 5. 1. 2006 (N 4/40 SbNU 39) a III. ÚS 2310/09 ze dne 18. 10. 2012 (N 177/67 SbNU 157)], podle kterých lhůta k podání stížnosti proti usnesení, jímž byl zamítnut návrh na obnovu řízení v trestní věci, běží až od doručení opisu písemného vyhotovení rozhodnutí, přičemž přítomnost stěžovatele při vyhlášení takového usnesení nemůže založit účinky oznámení. Stěžovatel má za to, že při takovém výkladu bylo nutno posuzovat jeho stížnost jako včas podanou.

6. Svůj návrh na náhradu nákladů řízení před Ústavním soudem stěžovatel odůvodňuje tím, že Krajský soud v Hradci Králové podle jeho názoru nerespektoval nálezy Ústavního soudu, čímž způsobil, že stěžovatel musel zbytečně vynaložit náklady spojené s řízením před Ústavním soudem.

III.

7. Krajský soud v Hradci Králové ve svém vyjádření uvedl, že při vydání napadeného usnesení vycházel z toho, že usnesení o zamítnutí návrhu

na povolení obnovy řízení bylo ve smyslu § 137 odst. 1 trestního řádu oznámeno v přítomnosti stěžovatele, navrhovatelky obnovy řízení a obhájkyně stěžovatele, ovšem náležitě nepřihlédl k rozhodnutím Ústavního soudu citovaným v ústavní stížnosti. Rozhodnutí pak ponechává na Ústavním soudu.

8. Ústavní soud nepovažoval za nutné zasílat obdržené vyjádření stěžovateli k replice, neboť neobsahovalo žádné nové závažné skutečnosti nebo argumentaci, které by měly vliv na posouzení věci. Nadto z materiálního hlediska nelze přehlížet skutečnost, že Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl.

IV.

9. Ústavní soud zjistil, že ústavní stížnost je přípustná, byla podána včas oprávněnou osobou a splňuje ostatní náležitosti vyžadované zákonem [§ 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

10. Ústavní soud v souladu s ustanovením § 44 zákona o Ústavním soudu uvážil, že ve věci není třeba konat ústní jednání, neboť by to nepřispělo k dalšímu, resp. hlubšímu objasnění věci, než jak se s ní seznámil z vyžádaného spisu a z písemných úkonů stěžovatele a účastníka řízení. Nekonání ústního jednání odůvodňuje také skutečnost, že Ústavní soud nepovažoval za potřebné provádět dokazování.

V.

11. Poté, co se Ústavní soud seznámil s obsahem vyžádaného trestního spisu a přezkoumal, zda tvrzení obsažená v ústavní stížnosti mají oporu v listinných podkladech, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

12. Na prvním místě je třeba připomenout, že Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) není další instancí v systému trestního soudnictví a posuzování konkrétních okolností každého jednotlivého případu se zřetelem na učiněná skutková zjištění náleží trestním soudům, což je výrazem jejich nezávislého soudního rozhodování (čl. 82 Ústavy). Postupují-li soudy v souladu s obsahem hlavy páté Listiny, nemůže na sebe Ústavní soud atrahovat právo přezkumného dohledu nad jejich činností (čl. 83 Ústavy). Pokud uvedený princip platí v řízení, při němž se posuzuje otázka viny a trestu, musí platit tím spíše v řízení o mimořádném opravném prostředku. I v případě řízení o povolení obnovy řízení je proto na trestních soudech, aby posoudily předložené důkazy a jejich právní relevanci (viz usnesení sp. zn. III. ÚS 254/12; dostupné na <http://nalus.usoud.cz>). Na druhé straně je však Ústavní soud oprávněn, ale i povinen posoudit, zda bylo řízení jako celek spravedlivé a zda v něm nebyly porušeny ústavně zaručené svobody nebo základní práva stěžovatele.

13. Otázkou, zda lhůta k podání stížnosti proti usnesení, jímž byl zamítnut návrh na obnovu řízení, běží od vyhlášení tohoto usnesení nebo až

od doručení jeho opisu, se již Ústavní soud zabýval (viz např. výše citované nálezy, na které poukazuje stěžovatel) a dospěl k závěru, že rozhodným okamžikem je datum doručení usnesení. Tento svůj závěr Ústavní soud zdůvodnil zejména tím, že ustanovení § 137 odst. 1 věty druhé trestního řádu určuje dvě disjunktní formy oznamování usnesení, a to buď vyhlášením usnesení v přítomnosti dotčené osoby, nebo doručením opisu usnesení. Pokud stěžovateli, resp. jeho obhájci bylo nutno ve smyslu § 137 odst. 4 trestního řádu doručit opis usnesení okresního soudu, pak jeho přítomnost při vyhlášení takového usnesení nemohla založit účinky oznámení. Opačný závěr by nutil oprávněnou osobu podat stížnost proti usnesení, aniž by se mohla seznámit s jeho písemným vyhotovením, a povinnost doručit opis usnesení by se pak jevila jako samoúčelná; takový závěr by byl zjevně nesprávný a absurdní. Obeznamenost s písemným odůvodněním usnesení je pro kvalifikované podání stížnosti klíčová, přičemž usnesení o opravném prostředku ve smyslu § 137 odst. 4 trestního řádu se svým významem blíží rozsudku.

14. Ústavní soud ani v nyní posuzované věci neshledal důvody, proč by se od svých předchozích závěrů měl jakkoliv odchylovat, a to i s přihlédnutím k odůvodnění napadeného rozhodnutí a obsahu vyjádření Krajského soudu v Hradci Králové, jež do dané právní problematiky nic nového nepřináší a uvedený právní názor nerozporují. Pokud tedy stížnost proti rozhodnutí o opravném prostředku byla soudem druhého stupně nesprávně zamítnuta jako opožděně podaná, jak potvrzují výše uvedené skutečnosti, došlo tím k porušení stěžovatelova práva na soudní ochranu a na spravedlivý (řádný) proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny. Jestliže obhájce stěžovatele bylo usnesení Okresního soudu v Náchodě doručeno dne 6. 3. 2015 a stěžovatel podal proti tomuto usnesení stížnost dne 9. 3. 2015, jednoznačně z toho vyplývá, že stížnost byla podána včas. V podrobnostech lze odkázat na argumentaci obsaženou v odůvodnění citovaných nálezu.

VI.

15. Ústavní soud výrokem III nálezu vyhověl i stěžovateli návrhu, jímž se domáhal náhrady nákladů řízení před Ústavním soudem. Podle § 62 odst. 3 zákona o Ústavním soudu náklady řízení před Ústavním soudem, které vzniknou účastníkovi nebo vedlejšímu účastníkovi, hradí účastník nebo vedlejší účastník, pokud tento zákon nestanoví jinak. Toto ustanovení platí, pokud Ústavní soud nevyužije své pravomoci, podle níž v odůvodněných případech a podle výsledků řízení může usnesením uložit některému účastníkovi, aby zcela nebo zčásti nahradil jinému účastníkovi jeho náklady řízení (§ 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu). Jak vyplývá z obou citovaných ustanovení, úhrada nákladů řízení před Ústavním soudem není automatická. Lze ji uložit pouze v odůvodněných případech,

např. jako určitou sankci vůči tomu účastníku řízení, který svým postupem zásah do základního práva vyvolal [srov. např. nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 53/97 ze dne 17. 2. 1999 (N 26/13 SbNU 195)].

16. Ústavní soud považuje podmínky stanovené v § 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu v tomto případě za splněné. V projednávané věci Krajský soud v Hradci Králové nerespektoval vykonatelné nálezy Ústavního soudu, jejichž existence mu z úřední činnosti musela být známa. Tímto postupem přiměl stěžovatele, aby v zájmu ochrany svých práv zbytečně vynaložil náklady spojené s řízením před Ústavním soudem. Lze přitom poznamenat, že v analogických věcech Ústavní soud judikuje opakovaně a ustáleně [viz nálezy sp. zn. III. ÚS 303/04 (citován výše), III. ÚS 457/05 (citován výše), IV. ÚS 2519/07 ze dne 23. 1. 2008 (N 19/48 SbNU 205), III. ÚS 389/09 ze dne 4. 3. 2010 (N 40/56 SbNU 461), III. ÚS 1542/09 ze dne 23. 9. 2010 (N 201/58 SbNU 787), III. ÚS 2310/09 (citován výše)]. Při stanovování výše náhrady nákladů řízení Ústavní soud vyšel, jak stěžovatel navrhoval, z ustanovení § 7 a 13 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů. Ústavní soud tak stěžovateli přiznal jím požadovanou náhradu nákladů v rozsahu dvou úkonů právní služby po 1 500 Kč a dvakrát náhradu hotových výdajů po 300 Kč. Celková částka náhrady nákladů řízení před Ústavním soudem tedy činí 3 600 Kč. K jejímu zaplacení určil Ústavní soud v souladu s ustanovením § 63 zákona o Ústavním soudu podle § 160 odst. 1 občanského soudního řádu přiměřenou lhůtu 30 dnů od doručení tohoto rozhodnutí.

17. Na základě výše uvedeného Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu rozhodl, jak je ve výrocích I a II nálezu uvedeno.

Č. 191

K zákazu nelidského a ponižujícího zacházení při vyhošťování cizince

I. Cizinec, který je zajištěn za účelem správného vyhoštění, se nestává předmětem, který je nutno v policii zvolenou dobu přemístit z místa A (zařízení pro zajištění cizinců) do místa B (letadlo). Cizinec i za těchto okolností zůstává člověkem, který má právo na lidské a důstojné zacházení. Nejen samotné zbavení osobní svobody, ale i celkové okolnosti realizace vyhoštění musí být humánní a prokazovat dostatečný respekt k člověku. To za daných okolností zahrnuje především dostatečnou komunikaci se zajištěným člověkem, která se musí vztahovat i na informace o přesné době a způsobu realizace vyhoštění. Tyto informace musí být zajištěné osobě sděleny s dostatečným předstihem, aby se mohla na odjezd připravit. Podle Ústavního soudu je poskytnutí těchto informací s předstihem 24 hodin úplně minimum, na kterém je nutno, vyjma zcela výjimečných případů, trvat. Informaci o přesné době a způsobu vyhoštění je však zajištěné osobě vhodné sdělit s co největším předstihem, tedy bez zbytečného prodlení poté, co se dobu odjezdu policie dozví.

II. Jakékoli donucovací prostředky je nutno používat pouze v míře nezbytně nutné pro dosažení legitimního účelu sledovaného zákrokem. Donucovací prostředky nesmí v žádném případě sloužit jako odplata či trest za neuposlechnutí výzvy policisty. Pokud nepředstavuje zajištěná osoba hrozbu pro druhé a pouze odmítá vykonat nějaký příkaz, je použití slzotvorného spreje nepřipustné pro rozpor s čl. 7 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a s čl. 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a namísto něj by policisté měli použít jiné techniky k zvládnutí zajištěné osoby.

III. Požadavky na hájitelnost tvrzení u osob, které se stále nacházejí v detenci a nejsou propuštěny, musí být nižší než u osob, které jsou již na svobodě. Propuštěným osobám nic nebrání v tom, aby co nejdříve po svém propuštění vyhledaly lékaře, který zdokumentuje jejich zranění. Avšak osoby, které propuštěny nejsou, nemají žádnou možnost nezávislého lékaře navštívit. U nich je tedy možno založit hájitelnost tvrzení pouze na jejich výpovědi, která obecně splňuje podmínky hájitelného tvrzení.

IV. Požadavek rychlosti šetření (v rámci povinnosti účinného vyšetřování zásahu do práva nebyť vystaven zacházení v rozporu s čl. 7 odst. 2 Listiny) nelze chápat úzce tak, že šetření je pouze nutno ukončit v rozumné době. Hlavním účelem požadavku rychlosti je zajištění účinnosti

šetření. Jednotlivé úkony v šetření je tedy nutno činit neprodleně tak, aby to nemělo negativní vliv na celkovou účinnost vyšetřování.

V. Nelidské či ponižující („špatné“) zacházení je velmi vážným zásahem do základních práv jednotlivců (čl. 7 odst. 2 Listiny a čl. 3 Úmluvy) a orgány činné v trestním řízení nesmí hájitelné tvrzení, že mu byl někdo vystaven, brát na lehkou váhu. Naopak musí okolnosti případu prověřovat zvláště důkladně a urychleně, tak aby mohly učinit přesvědčivý závěr, zda ke špatnému zacházení skutečně došlo, a pokud ano, aby šetření bylo schopno položit základ k následnému potrestání pachatelů.

VI. V případě osoby zbavené osobní svobody, která si sama důkazní prostředky o svém stavu (lékařské vyjádření, fotodokumentace) zajistit nemůže, musí orgány činné v trestním řízení tyto důkazní prostředky zajistit samy z vlastní iniciativy. Za tím účelem musí jednat zvláště rychle, neboť případná zranění postupem času mohou odeznít.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida a soudců Kateřiny Šimáčkové (soudce zpravodaj) a Davida Uhlíře – ze dne 27. října 2015 sp. zn. I. ÚS 860/15 ve věci ústavní stížnosti Augustina Sitchy, zastoupeného JUDr. Marošem Matiaškem, LL.M., advokátem, se sídlem Rumunská 22, Praha 2, proti zásahu Policie České republiky při realizaci vyhoštění stěžovatele dne 6. 6. 2014, proti zásahům Generální inspekce bezpečnostních sborů a Krajského státního zastupitelství v Praze spočívajícím v nekonání účinného vyšetřování ve věci vedené Generální inspekcí bezpečnostních sborů pod sp. zn. GI-TC-376/2014, proti usnesení Generální inspekce bezpečnostních sborů č. j. GI-TC-376-32/2014 ze dne 20. 11. 2014, kterým bylo odloženo stěžovatelovo trestní oznámení, a proti usnesení Krajského státního zastupitelství v Praze sp. zn. KZN 1064/2014 ze dne 17. 12. 2014, kterým byla zamítnuta stěžovatelova stížnost proti odložení věci.

Výrok

I. Zásahem Policie České republiky při výkonu správního vyhoštění stěžovatele dne 6. 6. 2014 bylo porušeno základní právo stěžovatele nebýt podroben ponižujícímu zacházení podle čl. 7 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesením Generální inspekce bezpečnostních sborů č. j. GI-TC-376-32/2014 ze dne 20. 11. 2014, usnesením Krajského státního zastupitelství v Praze sp. zn. KZN 1064/2014 ze dne 17. 12. 2014 a vyrozu-

měním Vrchního státního zastupitelství v Praze č. j. 1 VZN 1611/2015-7 ze dne 25. 3. 2015 bylo porušeno základní právo stěžovatele na účinné vyšetřování vyplývající z čl. 7 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

III. Tato rozhodnutí se proto ruší.

IV. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. V ústavní stížnosti stěžovatel namítá, že postupem Policie České republiky při jeho vyhošťování dne 6. 6. 2014 došlo k porušení jeho práva nebýt podroben nelidskému a ponižujícímu zacházení v rozporu s čl. 7 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 3 evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“). Stěžovatel dále namítá, že k porušení stejných ustanovení Listiny a Úmluvy došlo i tím, že orgány činné v trestním řízení neprovedly účinné vyšetřování toto nelidského a ponižujícího zacházení.

2. Stěžovatel je občanem Kamerunu. Na území České republiky pobýval nepřetržitě od února 2010 do svého vyhoštění dne 2. 7. 2014. V České republice se však zdržoval i dříve.

3. Dne 11. 1. 2014 Policie České republiky uložila stěžovateli správní vyhoštění na jeden rok a stanovila mu lhůtu třiceti dnů k vycestování. Policie považovala za prokázané, že stěžovatel pobýval na území České republiky v době od 4. 5. 2013 bez platného víza či jiného oprávnění k pobytu. Zároveň zjistila, že stěžovatel nemá v České republice žádné vazby, kromě své přítelkyně, naopak v Kamerunu žije jeho rodina. Policie tedy neshledala žádný důvod, proč by se nemohl do Kamerunu vrátit. Odvolání stěžovatele bylo zamítnuto dne 24. 3. 2014. Městský soud v Praze správní žalobu stěžovatele proti tomuto rozhodnutí odmítl jako opožděnou dne 12. 6. 2014. Toto usnesení však bylo zrušeno z formálních důvodů rozsudkem Nejvyššího správního soudu dne 24. 7. 2014. Dne 10. 4. 2015 Městský soud v Praze opětovně rozhodl, že žaloba byla podána opožděně.

4. Dne 13. 5. 2014 se stěžovatel sám dostavil na služebnu policie s tím, že by chtěl nějak vyřešit svůj pobyt v České republice. Následující den Policie České republiky rozhodla o zajištění stěžovatele na dobu 30 dní za účelem správního vyhoštění. Podle policie rozhodnutí o správním vyhoštění nabylo právní moci dne 7. 4. 2014, a stěžovatel se tedy ode dne 8. 5. 2014 zdržoval na území České republiky v rozporu s rozhodnutím o správním vyhoštění. Policie zjistila, že stěžovatel sice proti rozhodnutí správních orgánů podal správní žalobu, nicméně učinil tak podle jejího názoru opožděně, a proto žaloba nemá odkladný účinek. Zajištění policie odůvodnila

obavou z maření výkonu správného vyhoštění. Pro výkon zajištění byl stěžovatel umístěn do Zařízení pro zajištění cizinců Bělá-Jezová (dále též jen „ZZC“).

5. Dne 3. 6. 2014 policie zajistila stěžovateli místo na palubě letu společnosti Turkish Airlines, kterým měl do Kamerunu odletět dne 6. 6. 2014. Toto datum výkonu vyhoštění s přesnou dobou plánovaného odletu z Prahy policie sdělila ZZC dne 4. 6. 2014, které o tom uvědomilo stěžovatele dne 5. 6. 2014. Podle stěžovatele se tak však stalo pouze náhodou. Když si chtěl vzít svou osobní věc, která byla uschována mimo jeho pokoj, bylo mu sociální pracovníci sděleno, že jeho osobní věci jsou již zabaleny a připraveny k odjezdu. Tato sociální pracovníce mu měla pouze na malém kusu papíru napsat, že odjezd ze ZZC je naplánován následující den ráno na 8:00 hodin a odlet z Prahy na 12:00 hodin.

6. Okolností samotného pokusu o vyhoštění stěžovatele dne 6. 6. 2014 jsou také mezi účastníky řízení sporné. Následující rekapitulace událostí vychází ze závěru šetření policie a orgánů činných v trestním řízení. Odchyly od takto popsaného skutkového stavu, které uvádí stěžovatel, budou zmíněny v následující části nálezu, která obsahuje argumentaci stran řízení.

7. Dne 6. 6. 2014 ráno před osmou hodinou vstoupili do pokoje stěžovatele čtyři policisté. Dva policisté měli za úkol odvést stěžovatele a další dva byli určeni k jejich ochraně a v době zákroku na pokoji stáli venku na chodbě přede dveřmi pokoje. Stěžovatel však dobrovolně odejít z pokoje odmítl, byl svlečený a odmítal se i obléct. Dva zakročující policisté nebyli schopni pomocí hmatů a chvatů překonat odpor stěžovatele, který se údajně držel kusů nábytku a ze sevření policistů se vytrhával. Proto z pokoje odešli a kontaktovali telefonicky nadřízeného, který jim sdělil, že eskorta musí proběhnout.

8. Tito dva policisté se tedy vrátili na pokoj, ale odpor stěžovatele se jim opět nepodařilo překonat pomocí hmatů a chvatů, proto po poučení proti stěžovateli použili slzotvorný plyn. V důsledku použití plynu se stěžovatel stal dezorientovaným a policistům se podařilo jej spoutat a odnést z budovy ven. Protože stěžovatel byl nahý, tak jej zakryli prostěradlem, které si ale údajně během přesunu do jiné budovy v areálu ZZC shazoval. Po výstupním lékařském ošetření a obléknutí jej policisté odnesli do auta a odjeli na letiště. Po celou dobu eskorty měl stěžovatel nasazena pouta a poutací pás.

9. Na letišti stěžovatel stále odmítal spolupracovat a sám jít. Policisté nesehnali vozík pro osoby se zdravotním postižením, tak použili k jeho přesunu po letišti vozík na zavazadla a tímto způsobem jej převezli do policejní cely na letišti. Kapitán letadla Turkish Airlines, kterým měl stěžovatel odletět, však odmítl stěžovatele na palubu připustit, neboť podle něj

představoval stěžovatel pro let riziko. Stěžovatel necestoval dobrovolně a zároveň při letu již neměl být doprovázen žádnou jinou osobou.

10. Stěžovatel byl z policejní cely přemístěn opět do auta, tentokrát již za použití vozíku pro osoby se zdravotním postižením, a převezen zpátky do ZZC. Po příjezdu byl ošetřen lékařkou pracující v ZZC.

11. Na jednání policistů při svém vyhoštění podal stěžovatel dne 16. 6. 2014 stížnost přímo k policii a paralelně trestní oznámení ke Generální inspekci bezpečnostních sborů (dále jen „GIBS“). V trestním oznámení stěžovatel namítal, že byl podroben nelidskému a ponižujícímu zacházení (dále též jen „špatné zacházení“) spočívajícímu především ve včasném neoznámení plánovaného odletu, použití nepřiměřených donucovacích prostředků (úder a kopy do celého těla, slzotvorný plyn) a bolestivém nasazení pout při převozu a zacházení na letišti.

12. Dne 7. 8. 2014 ředitel Služby cizinecké policie stěžovatele vyrozuměl, že jeho stížnost byla posouzena jako nedůvodná. Ohledně použití donucovacích prostředků policie usoudila, že tyto byly nezbytně nutné k překonání odporu stěžovatele, který se odmítl podrobit správnému vyhoštění. Podle zjištění policie a vyjádření lékařky v ZZC byl stěžovatel po aplikaci slzného plynu ošetřen. Zdravotní prohlídka byla provedena i při návratu z eskorty a stěžovatel si na žádné zranění nestěžoval. Stěžovatel měl nasazená pouta a poutací pás po celou dobu eskorty, což však bylo nezbytné, a pouta nebyla nepřiměřeně utažena. Transport stěžovatele na letišti pomocí vozíku na zavazadla byl podle policie také nezbytný, neboť stěžovatel odmítal sám vystoupit z auta a jít do policejní cely. Jednalo se o taktické a rychlé řešení nastalé situace.

13. Podle zjištění policie byl stěžovatel o datu správného vyhoštění vyrozuměn dne 5. 6. 2014 sociálními pracovníci ZZC, což nakonec i sám připustil. Navíc podle policie žádný právní předpis nestanoví povinnost informovat zajištěného cizince s předstihem o okolnostech realizace jeho správného vyhoštění. Skutečnost, že v průběhu doby zajištění bude vyhoštění realizováno, navíc vyplývá ze samé podstaty zajištění pro účely realizace vyhoštění.

14. Napadeným usnesením ze dne 20. 11. 2014 GIBS podle § 159a odst. 1 trestního řádu odložila trestní oznámení stěžovatele, neboť shledala, že ve věci nejde o podezření z trestného činu a není namístě věc vyřídít jinak. Podle GIBS použití donucovacích prostředků vůči stěžovateli bylo přiměřené. Stěžovatel soustavně mařil realizaci svého vyhoštění, na což policisté museli reagovat a překonat jeho odpor. Zároveň z výpovědi lékařky ZZC vyplynulo, že stěžovatel byl ošetřen ihned po aplikaci slzotvorného prostředku a nejevil žádné další známky poranění. Na oči dostal mast, přičemž večer dne 7. 6. 2014 byl již bez jakýchkoli zdravotních komplikací.

Tento závěr GIBS učinila na základě šetření, které zahrnovalo následující úkony.

15. Dne 18. 6. 2014 GIBS obdržela trestní oznámení stěžovatele, který byl reálně vyhoštěn ze země dne 2. 7. 2014. V mezičase mezi podáním trestního oznámení a vyhoštěním nebyl stěžovatel ani prohlédnut nezávislým lékařem, ani vyslechnut. Až dne 25. 6. 2014 GIBS požádala o poskytnutí záznamů z kamerového systému Letiště Václava Havla Praha. Poskytnutí záznamů však již nebylo možné, neboť správa letiště je uchovává pouze 14 dní.

16. Dne 30. 6. 2014 GIBS provedla šetření na Letišti Václava Havla Praha, při kterém mimo jiné zjistila, že kamera na cele pro zajištění již není několik měsíců v provozu. Policisté sloužící na letišti dne 6. 6. 2014 nic nestandardního nezpozorovali. Uvedli však, že ostrahu stěžovatele prováděli sami eskortující policisté.

17. Dále si GIBS od policie vyžádala výsledky vnitřního šetření provedeného policií a dokumenty týkající se stěžovatelova vyhoštění.

18. Dne 14. 7. 2014 GIBS zahájila úkony trestního řízení podle § 158 odst. 3 trestního řádu.

19. Dne 20. 8. 2014 GIBS vyslechla přítelkyni stěžovatele.

20. Ve dnech 25. 8. 2014 a 28. 8. 2014 GIBS vyslechla všech pět policistů, kteří se podíleli na eskortě stěžovatele. Tito vesměs události popsali shodně tak, jak je uvedeno výše.

21. Dne 28. 8. 2014 a dne 7. 11. 2014 GIBS vyslechla lékařku, která měla v ZCC službu dne 6. 6. 2014. Lékařka vypověděla, že u stěžovatele učinila výstupní prohlídku před jeho odjezdem na letiště. V té době měl být naprosto v pořádku, nejevil žádné známky napadení a lékařka mu pouze provedla výplach očí z důvodu aplikace slzotvorného plynu. Po návratu z letiště měl stěžovatel zánět spojivek, na což dostal mast. Následující den večer byl však již podle lékařky zcela v pořádku. Jiné známky zranění nejevil.

22. Dne 29. 8. 2014 GIBS vyslechla zástupce společnosti Turkish Airlines, který uvedl, že stěžovatel nebyl připuštěn na palubu letadla z důvodu rizika pro let, neboť se odletu bránil a neměl doprovod. Stěžovatele však osobně neviděl.

23. Dne 23. 9. 2014 GIBS vyslechla bezpečnostního pracovníka ZCC, který byl přítomen u eskorty stěžovatele. Pracovník vypovídal obdobně jako zasahující policisté. Na dotaz, kdo stěžovatele informoval předem o jeho odjezdu, neznal odpověď.

24. Jak vyplývá z úředního záznamu ze dne 29. 8. 2014, GIBS provedla také vlastní šetření v ZCC, v rámci kterého se nepodařilo zjistit osobu, která měla stěžovateli sdělit datum odjezdu, a nepodařilo se ani ztotožnit jiné svědky událostí dne 6. 6. 2014.

25. Napadeným usnesením dne 17. 12. 2014 Krajské státní zastupitelství v Praze zamítlo stížnost stěžovatele proti odložení věci. Podle něj se

policisté, kteří měli zajistit vyhoštění, o odletu stěžovatele dozvěděli až dne 4. 6. 2014 (byť jiný orgán policie přesnou dobu odjezdu znal již dne 3. 6. 2014) a podání informace stěžovateli dne 5. 6. 2014 nemůže být považováno za opožděné a za postup namířený proti stěžovateli a motivovaný snahou stěžovateli uškodit. GIBS stěžovatele nevyslechla, neboť dne 2. 7. 2014 byl vyhoštěn. Nicméně jeho námitky proti postupu policistů byly dostatečným způsobem popsány v trestním oznámení i ve výpovědi jeho přítelkyně.

26. Dle státního zastupitelství policisté jednali v úmyslu zajistit řádné a včasné provedení eskorty. Jejich jednání bylo přiměřené chování stěžovatele. Použití slzotvorného spreje přispělo k provedení zákroku a s ohledem na jeho dopad a následné bezprostřední ošetření stěžovatele ani nebylo nepřiměřené.

27. Dne 25. 3. 2015 Vrchní státní zastupitelství v Praze shledalo podnět stěžovatele k výkonu dohledu nad činností krajského státního zastupitelství nedůvodným a ztotožnilo se se závěry krajského státního zastupitelství.

II. Argumentace stran a vyjádření veřejné ochránkyně práv

28. Stěžovatel namítá, že v průběhu pokusu o jeho vyhoštění dne 6. 6. 2014 došlo ze strany policie k porušení zákazu nelidského a ponižujícího zacházení, který upravuje čl. 7 odst. 2 Listiny a čl. 3 Úmluvy. K porušení čl. 3 Úmluvy nemusí dle stěžovatele dojít jenom v důsledku nějaké konkrétní události nebo praxe, ale v úvahu přichází i kumulace různých okolností v průběhu zbavení osobní svobody. Stěžovatel namítá zejména, že mu nebyla v dostatečném předstihu oznámena doba odletu, aby se mohl rozloučit s přítelkyní, nechat si dovézt věci, které neměl s sebou v ZZC, a informovat o době přeletu svou rodinu v Kamerunu. Dále namítá, že policie proti němu použila nepřiměřené donucovací prostředky, zejména slzotvorný plyn v uzavřeném prostoru a preventivně jej spoutala, a že s ním nedůstojně zacházela na letišti, zejména jej naložila na vozík na zavazadla. Stěžovatel poukazuje na celkově nehumánní a nedůstojný průběh pokusu o jeho vyhoštění, který je v rozporu s mezinárodními závazky České republiky a standardy definovanými pro vyhošťování cizinců.

29. Stěžovatel rozporuje i skutkové okolnosti, tak jak byly prezentovány v napadených usneseních. Podle stěžovatele mu policisté při příchodu na jeho pokoj sdělili, že pokud s nimi nepůjde dobrovolně, tak proti němu použijí donucovacích prostředků. Stěžovatel na výzvu nereagoval a zůstal sedět na posteli. Policisté ho začali bít a kopat, nastříkali mu do očí slzný plyn a nasadili pouta. Stěžovatel byl při zásahu nahý. Po použití donucovacích prostředků policisté stěžovatele nahého přenesli přes chodbu ubytovací části budovy B do budovy E, kde se nachází policie. Zde stěžovatele oblékli a následně přemístili do auta.

30. Stěžovatel tvrdí, že v důsledku úderů a kopů utrpěl četné pohmožděniny a oděrky po celém těle. Navíc policisté nastříkali stěžovateli do obličeje slzotvorný plyn, který mu způsobil intenzivní pálení očí, dýchací potíže, bolesti hlavy a žaludeční nevolnost, později i zánět spojivek. Stěžovatel byl silně dezorientován. Po použití donucovacích prostředků nebyl ošetřen, nebyl mu ani umyt obličej od slzotvorného plynu. Stěžovatel nemohl prakticky po celou dobu výkonu vyhoštění otevřít oči a měl v průběhu celé operace nasazena pouta tak pevně, že mu na zápěstích způsobila odřeniny. Stěžovatel byl v tomto stavu převezen ze ZZC autem ve společnosti policejní eskorty tří policistů na Letiště Václava Havla Praha. V průběhu celé cesty v trvání dvou hodin měl nasazena velmi pevně utažená pouta, která se mu záryvala do kůže, a v důsledku použití slzotvorného plynu neviděl a pociťoval pálení v obličejí, zejména v očích.

31. Stěžovatel po celou dobu pobytu na letišti údajně nebyl informován o tom, co se děje. Po příjezdu do ZZC stěžovateli nikdo nesdělil, proč se odlet nerealizoval a proč byl převezen zpátky do zařízení. Stěžovatel se o důvodu, proč se odlet neuskutečnil, dozvěděl až po několika dnech po konzultaci s právníčkou Organizace pro pomoc uprchlíkům, která s jeho zmocněním nahlédla do spisu.

32. Stěžovatel dále namítá, že v této věci nebylo provedeno účinné vyšetřování, čímž státní orgány porušily jeho práva plynoucí z procesní části čl. 3 Úmluvy. Vyšetřování nesplňovalo především požadavky důkladnosti, objektivitu a rychlosti. Státní orgány zajistily jenom důkazy potvrzující stanoviska zasahujících policistů, pracovníků ZZC, včetně lékařky, a úplně opomněly zajistit důkazy, které by poskytly objektivní náhled na celou situaci. Stěžovatel má na mysli zejména absenci výsledku jeho osoby a dále absenci výsledků ostatních zajištěných cizinců, jakož i zabezpečení dalších důkazních prostředků, zejména kamerových záznamů z letiště, zprávy znalce o následcích použití slzného plynu apod.

33. Podle stěžovatele se vyšetřováním nepodařilo postavit napevno, co se v uvedený den stalo. Zejména není věrohodně potvrzeno, jestli byl stěžovatel ihned po použití slzného plynu ošetřen lékařkou a jakým způsobem a jestli jeho neošetření nebo nedostatečné ošetření mělo za následek zánět spojivek a další zdravotní komplikace stěžovatele, zejména bolesti hlavy ve dnech následujících po zásahu. Dalším rozporem, který vyšetřování nevyjasnilo, bylo nepřiměřené utažení pout, které mu podle jeho tvrzení způsobilo odřeniny a modřiny na zápěstích.

34. Vyšetřování nebylo ani rychlé, neboť šetření bylo oficiálně zahájeno až dne 14. 7. 2014, tj. téměř měsíc po podání trestního oznámení, byť GIBS učinila některé kroky již před tímto datem. V důsledku tohoto postupu stěžovateli bylo nejenom znemožněno osobně se účastnit vyšetřování (výslech, zdravotní prohlídka), ale ani nebyly již dostupné důležité důkazy

jako kamerové záznamy z letiště, které by výrazně přispěly k objektivnosti šetření a náležitému zjištění skutkového stavu, alespoň ohledně zacházení se stěžovatelem na letišti. Stěžovatelova přítelkyně byla vyslechnuta až dne 20. 8. 2014, více než deset týdnů po neúspěšném pokusu o vyhoštění, přičemž s odstupem času si svědkové pochopitelně nevzpomenou na všechny důležité detaily.

35. Ředitelství služby cizinecké policie ve svém vyjádření uvedlo, že ústavní stížnost je nedůvodná. Podle něj nemohlo dojít k zanedbání informační povinnosti, která ani není zákonem o pobytu cizinců či jiným právním předpisem stanovena. Navíc stěžovatel od počátku svého zajištění, resp. omezení osobní svobody dne 13. 5. 2014 věděl o důvodech svého zajištění a umístění v ZZC. Do dne 6. 6. 2014 měl tak k dispozici dostatečně dlouhou dobu na to, aby se na proces vyhoštění připravil, obstaral si případně svoje osobní záležitosti a věci, které by mohly vyžadovat delší časové období. Použití donucovacích prostředků bylo odůvodněné, neboť stěžovatel zcela vědomě a záměrně nespolupracoval, nechtěl se obléci, nechtěl, aby došlo k eskortě do místa jeho původu, přičemž z jeho chování bylo jednoznačně zřejmé, že ani spolupracovat s policií nebude a udělá vše pro to, aby nedošlo k jeho deportaci.

36. Policie považuje za oprávněné a nezbytné i použití slzotvorného plynu. Vzhledem k tomu, že na opětovnou výzvu k eskortě stěžovatel nereagoval a použití hmatů a chvatů se jevilo jako neúčelné, bylo přistoupeno k použití důraznějšího donucovacího prostředku, a to slzotvorného plynu, který byl dle výpovědí zakročujících policistů aplikován do oblasti hrudníku. Slzotvorný prostředek nebyl v žádném případě použit proti osobě zbavené osobní svobody, nad kterou byla získána kontrola. Z provedeného šetření vyplývá, že použitím slzotvorného plynu nedošlo ke zranění stěžovatele a žádné zdravotní potíže nebyly prokázány.

37. Použití pout policie ospravedlňuje tím, že již ze samotného jednání stěžovatele jednoznačně vyplývalo, že nebude s policisty spolupracovat a že udělá vše pro to, aby nedošlo k jeho správnému vyhoštění. Policisté měli důvodnou obavu, že stěžovatel bude všemožně mařit provádění služebního úkonu, a to jak možným útekem, tak sebepoškozením apod. Stěžovatel v důsledku použití pout neutrpěl žádná zranění. Pokud jde o převoz na vozíku na letišti, tak to bylo vyvoláno opět postojem stěžovatele, který odmítal sám jít. Takový postup byl policisty vyhodnocen jako taktický, rychlý a zákonu neodporující.

38. Podle policie také stěžovatel nevyčerpal všechny procesní prostředky nápravy, neboť nepožádal přešetření závěrů policejního šetření nadřízený orgán, jak mu umožňuje § 175 odst. 7 správního řádu.

39. GIBS ve svém vyjádření navrhla ústavní stížnost zamítnout. Podle ní byly v rámci šetření provedeny veškeré možné úkony potřebné

ke zjištění skutkového stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to právě v rozsahu, který je nezbytný pro rozhodnutí. Jednotlivé úkony byly činěny již ode dne 25. 6. 2014.

40. Stěžovatel nebyl vyslechnut z toho důvodu, že byl vyhoštěn z České republiky již dne 2. 7. 2014. GIBS také poznamenává, že stěžovatel podal trestní oznámení až deset dní po nezdařeném pokusu o jeho vyhoštění, čímž podstatně ztížil prověřování celé věci. Navíc trestní oznámení stěžovatele neobsahovalo tzv. hájitelné tvrzení. Vyšetřování také bylo dostatečně rychlé, neboť bylo ukončeno do pěti měsíců od podání trestního oznámení.

41. Krajské státní zastupitelství ve svém vyjádření odkázalo na odůvodnění svého usnesení. Z provedených důkazů vyplývá, že hlavním důvodem úkonů, na které si stěžovatel stěžuje (použití slzotvorného plynu, přenášení poškozeného na ošetřovnu bez oblečení, převoz na vozíku pro zavazadla a použití pout) a které nejsou rozporovány ani policisty, bylo jeho chování, z něhož byla zjevná neochota podrobit se vyhoštění.

42. Pasivní odpor ve spojení s nutností provést eskortu do určitého času, aby nebylo zmeškáno letadlo, nedával policistům prostor pro případné vyjednávání a přesvědčování. Stěžovatel věděl již od předchozího dne, že má proběhnout vyhoštění, a přesto kladl odpor a odmítal se podrobit vyhoštění. Státní zástupce nepovažuje za dané situace použití spreje za nepřiměřené. Policisté mohli mít na základě chování stěžovatele důvodnou obavu z toho, že by při eskortě mohla být ohrožena jejich bezpečnost či případně bezpečnost jiných osob, nadto nepoužili sprej v úmyslu způsobit stěžovateli nějakou škodu, ale v úmyslu docílit řádného provedení eskorty na letiště v omezeném čase, který měli k dispozici. Policisté dali přednost použití uvedeného donucovacího prostředku před hmaty, chvaty, údery a kopy, které by mohly způsobit stěžovateli, pokud by se bránil, ještě závažnější zranění, než jaké způsobil sprej. Použití spreje vyloučilo na nezbytnou dobu odpor poškozeného a zjevně ulehčilo začátek eskorty, kterou stěžovatel mařil. Podle zajištěných svědectví policistů a ošetřující lékařky byla stěžovateli následně poskytnuta potřebná lékařská péče a následky použití spreje nebyly pro něj nijak závažné.

43. K ústavní stížnosti se vyjádřila i veřejná ochránkyně práv, která poskytla své poznatky k zajištění cizinců v ZZC a k jejich eskortám za účelem vyhoštění. Tyto poznatky získala svou činností systematických návštěv míst, kde se nacházejí osoby zbavené svobody (které opakovaně provedla v ZZC), a ze své činnosti sledování výkonu správního vyhoštění cizinců.

44. Podle zjištění veřejné ochránkyně práv v ZZC není cizincům standardně poskytována pomoc či rady související s prvními okamžiky pobytu na svobodě či reintegrací v zemi původu a v praxi nejsou informováni o termínu realizace vyhoštění. Na základě podnětu veřejné ochránkyně práv jí Odbor azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra dne 9. 4. 2015

oznámil, že její doporučení akceptuje a cizinci v azylovém zařízení budou napříště prokazatelně informováni o datu a čase odchodu ze zařízení, a to nejpozději 24 hodin předem. Nicméně ve vztahu k zařízením pro zajištění cizinců, mezi něž patří ZZC, žádný takový interní předpis dosud nebyl vydán.

45. Veřejná ochránkyně práv také shledala nadměrné používání pout při eskortách cizinců. Podle ní jsou používána paušálně a není možné objektivně vyhodnotit, zda použití pout v tom kterém případě naplňovalo podmínku přiměřenosti. Pouta by měla být používána pouze tam, kde je individuálně určená důvodná obava z ohrožení bezpečnosti policisty, jiných osob, majetku nebo veřejného pořádku nebo z toho, že se eskortovaná osoba pokusí o útek.

III. Hodnocení Ústavního soudu

46. Stěžovatel namítá porušení zákazu nelidského a ponižujícího zacházení jak v jeho substantivním aspektu, tak v jeho procesním aspektu. Těmto dvěma otázkám se bude Ústavní soud věnovat postupně. Nejdříve se však musí vypořádat s otázkou, zda stěžovatel před podáním ústavní stížnosti vyčerpал všechny procesní prostředky ochrany.

47. Ústavní soud ještě úvodem poznamenává, že nadále bude ve shodě s judikaturou ESLP i doktrínou (Kmec, J., Kosář, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. Praha : C. H. Beck, 2012, s. 408 a násl.; nebo Langášek, T. in Wagnerová, E. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 203) označovat jednání, které je ponižujícím či nelidským zacházením ve smyslu čl. 3 Úmluvy a čl. 7 odst. 2 Listiny, též jako špatné zacházení (*ill-treatment, mauvais traitements*).

A. Otázka vyčerpání procesních prostředků ochrany

48. Podle § 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, je ústavní stížnost nepřipustná, jestliže stěžovatel nevyčerpал všechny procesní prostředky, které mu zákon k ochraně jeho práva poskytuje. Tato otázka je v nyní posuzovaném případě relevantní ve vztahu k namítanému porušení jak substantivního, tak procesního aspektu zákazu nelidského a ponižujícího zacházení.

49. Co se týče namítaného špatného zacházení ze strany policie při pokusu o vyhoštění stěžovatele dne 6. 6. 2014, je zde otázka, zda se stěžovatel proti tomuto neměl bránit též s využitím interních kontrolních mechanismů policie či podáním správní žaloby proti nezákonnému zásahu správního orgánu ve smyslu zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní. K tomu lze nejprve uvést, že podle judikatury Evropského soudu pro lidská práva je z pohledu požadavku vyčerpání všech dostupných procesních

prostředků nápravy v případě stížností namítajících porušení zákazu špatného zacházení relevantní pouze šetření prováděné nezávislým orgánem v rámci trestního řízení, kterým jsou v nyní posuzovaném případě GIBS a státní zastupitelství. Pokud jednotlivec předloží hájitelné tvrzení, že byl podroben špatnému zacházení, je povinností státu provést účinné vyšetřování, které je způsobilé zjistit skutkové okolnosti a případně vést ke ztotožnění a potrestání odpovědných osob. Je tedy dostatečné, pokud oběť podá trestní oznámení a vyčerpá účinné procesní prostředky nápravy v rámci šetření proběhlého na základě tohoto trestního oznámení (viz například rozsudek ESLP ve věci *Bureš proti České republice* ze dne 18. 10. 2012 č. 37679/08, § 81 až 82; všechna rozhodnutí ESLP citovaná v tomto nálezu jsou dostupná na <http://hudoc.echr.coe.int/>). Oběť špatného zacházení tedy podle ESLP nemusí zároveň podávat stížnost na postup policie k interním orgánům kontroly policie, a i když tak učiní, není poté nutné, aby využila opravných prostředků v rámci této interní kontroly.

50. Ústavní soud tak konstatuje, že skutečnost, že stěžovatel nepožádal o přešetření závěrů policejního šetření nadřízený orgán dle správního řádu, nemůže znamenat nepřipustnost jeho ústavní stížnosti ve smyslu § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu. Složitější je však v jeho případě otázka nevyčerpání žaloby ve správním soudnictví, jíž by mohl dosáhnout konstatování nezákonnosti žalovaného zásahu policie. Ústavní soud ovšem nepovažuje za nezbytné tuto otázku v nynějším případě definitivně zodpovědět, neboť i pokud by v případech údajného špatného zacházení (i při existenci hájitelného tvrzení o něm) bylo nutné se před podáním ústavní stížnosti bránit správní žalobou, jsou u ústavní stížnosti stěžovatele splněny podmínky § 75 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu. Podle tohoto ustanovení Ústavní soud neodmítne přijetí ústavní stížnosti, i když není splněna podmínka podle § 75 odst. 1, jestliže stížnost svým významem podstatně přesahuje vlastní zájmy stěžovatele a byla podána do jednoho roku ode dne, kdy ke skutečnosti, která je předmětem ústavní stížnosti, došlo. Ústavní stížnost byla podána dne 22. 3. 2015, tudíž před uplynutím jednoho roku od namítaného zásahu policie dne 6. 6. 2014. Podstatný přesah vlastního případu stěžovatele je pak dán tím, že postup policie při vyhoštění, na nějž si stěžuje, zejména včasné neoznámení přesné doby odletu a automatické použití pout při eskortě, nejsou ojedinělým jevem, provázejícím jen jeho případ, jak vyplývá z vyjádření veřejné ochránkyně práv, shrnujícího poznatky z její činnosti [srov. obdobně nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 89/94 ze dne 29. 11. 1994 (N 58/2 SbNU 151)]; všechna rozhodnutí Ústavního soudu citovaná v tomto nálezu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>]. Naopak se jedná o jevy téměř „standardní“ při realizaci správního vyhoštění cizinců, jež jsou opakovaně kritizovány veřejnou ochránkyní práv, která v tomto ohledu vystupuje jako speciální

vnitrostátní nezávislý orgán pro prevenci špatného zacházení v místech, kde jsou osoby omezené na svobodě. Rozhodnutí Ústavního soudu proto pravděpodobně bude mít dopad i na další případy vyhošťovaných cizinců, čímž je u podané ústavní stížnosti dán podstatný přesah vlastních zájmů stěžovatele ve smyslu § 75 odst. 2 zákona o Ústavním soudu, a tuto stížnost tak co do namítaného substantivního porušení zákazu špatného zacházení nelze odmítnout jako nepřijatelnou.

51. Pokud pak jde o otázku vyčerpání všech dostupných prostředků nápravy v souvislosti s namítaným porušením procesního aspektu zákazu špatného zacházení, tj. absencí účinného vyšetřování událostí dne 6. 6. 2014, Ústavní soud již ve své judikatuře konstatoval, že mezi obecně účinné opravné prostředky pro osoby namítající závadný postup v šetření k odhalení skutečností nasvědčujících tomu, že dotčená osoba byla obětí spáchaného trestního činu, patří též žádost o výkon dohledu nejbližšího vyššího státního zastupitelství podle § 12d odst. 1 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů, [nález sp. zn. I. ÚS 1565/14 ze dne 2. 3. 2015 (N 51/76 SbNU 691)]. V citovaném nálezu orgány činné v trestním řízení ani nezahájily úkony trestního řízení podle § 158 odst. 3 trestního řádu a věc byla skončena po šetření podle § 158 odst. 1 trestního řádu. Nicméně argumentace Ústavního soudu v citovaném nálezu byla vedena obecně a tyto závěry je nutno aplikovat i na nynější případ, ve kterém GIBS zahájila úkony trestního řízení a věc odložila usnesením podle § 159a odst. 1 trestního řádu. Proti tomuto usnesení je možná stížnost k dozorujícímu státnímu zástupci. Nicméně i rozhodnutí tohoto státního zástupce o stížnosti poškozeného může být přezkoumáno v rámci dohledu podle § 12d odst. 1 zákona o státním zastupitelství. Pokud věc byla skončena ve fázi před zahájením trestního stíhání, orgánům činným v trestním řízení nic nebrání šetření znovu otevřít na pokyn dohledového státního zástupce. Usnesení o odložení věci podle § 159a odst. 1 trestního řádu nepředstavuje překážku věci rozhodnuté.

52. V nyní posuzovaném případě však stěžovatel podnět k výkonu dohledu nejbližšího vyššího státního zastupitelství podle § 12d odst. 1 zákona o státním zastupitelství podal a vrchní státní zastupitelství jej odložilo jako nedůvodný dne 25. 3. 2015. Stěžovatel tedy splnil podmínku vyčerpání účinných prostředků nápravy.

B. Namítané substantivní porušení zákazu nelidského a ponižujícího zacházení

53. Ustanovení čl. 7 odst. 2 Listiny a čl. 3 Úmluvy zakazují podrobit kohokoliv nelidskému nebo ponižujícímu zacházení. Nelidské zacházení je takové, které působí buď „přímo ublížení na zdraví“, nebo „intenzivní fyzické a psychické utrpení“ (rozsudek pléna ESLP ve věci *Irsko proti*

Spojenému království ze dne 18. 1. 1978 č. 5310/71, § 167; či rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Gäfgen proti Německu* ze dne 1. 6. 2010 č. 22978/05, § 89). Zacházení je považováno za „ponižující“, jestliže potupuje nebo pokořuje jednotlivce, neprokazuje dostatečnou úctu k jeho lidské důstojnosti nebo tuto důstojnost snižuje či vyvolává pocity strachu, úzkosti nebo méněcennosti, jež jsou schopny zlomit morální a fyzický odpor dané osoby (rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *M. S. S. proti Belgii a Řecku* ze dne 21. 1. 2011 č. 30696/09, § 220). Ponižující zacházení má úzkou vazbu na požadavek respektu k důstojnosti člověka, která nepřipouští, aby orgány veřejné moci s člověkem zacházely jako s objektem (rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Bouyid proti Belgii* ze dne 28. 9. 2015 č. 23380/09, § 90). ESLP navíc konstantně judikuje, že osoby v detenci, resp. osoby, proti nimž zasahují příslušníci bezpečnostních složek, jsou ve zranitelném postavení, a proto „jakékoli použití fyzické síly, která nebyla nezbytně vynucena vlastním chováním těchto osob, snižuje lidskou důstojnost a je v zásadě porušením práva zakotveného v čl. 3 Úmluvy“ (např. rozsudek ESLP ve věci *Ribitsch proti Rakousku* ze dne 4. 12. 1995, č. 18896/91, § 38, a rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Bouyid proti Belgii*, výše citovaný, § 83 a 88).

54. Pokud má konkrétní špatné zacházení spadat do působnosti čl. 3 Úmluvy či čl. 7 odst. 2 Listiny, je třeba, aby přesáhlo určitou minimální úroveň závažnosti. Posouzení úrovně závažnosti špatného zacházení je z podstaty věci relativní; závisí na všech okolnostech případu, jako je doba trvání zacházení, jeho fyzické a psychické účinky na oběť a v některých případech také pohlaví, věk a zdravotní stav oběti (rozsudek pléna ESLP ve věci *Irsko proti Spojenému království*, citovaný výše, § 162). Otázka, zda zacházení mělo za účel oběť ponížít nebo pokořit, je dalším faktorem, který je třeba vzít v úvahu. Avšak absence takového účelu nemůže s konečnou platností vyloučit porušení zákazu špatného zacházení. Jinými slovy, úmysl podrobit jiného nelidskému nebo ponižujícímu zacházení není nezbytnou podmínkou, aby se o nelidské či ponižující zacházení skutečně jednalo (viz např. rozsudek ESLP ve věci *Farbtuhs proti Lotyšsku* ze dne 2. 12. 2004 č. 4672/02, § 50; či rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *V. proti Spojenému království* ze dne 16. 12. 1999 č. 24888/94, § 71).

55. Stěžovatel namítá, že následující čtyři okolnosti samostatně nebo kumulativně způsobily, že byl vystaven zakázanému špatnému zacházení: neinformování předem o době realizace správného vyhoštění; použití donucovacích prostředků, zejména slzotvorného plynu; preventivní použití pout v průběhu eskorty; a nedůstojné zacházení na letišti, zejména jeho naložení na vozík na zavazadla. Ústavní soud se bude těmto jednotlivým okolnostem věnovat postupně. Nicméně nelze ztráct ze zřetele, že ponižující zacházení nemusí nutně vyvolat jedna z namítaných okolností samostatně, ale může vyplynout z jejich kombinace. ESLP při posuzování zacházení

s lidmi zbavenými svobody běžně judikuje, že je nutno brát v potaz kumulativní účinek podmínek zbavení svobody, jakož i konkrétní tvrzení stěžovatele (viz např. rozsudek ve věci *Jirsák proti České republice* ze dne 5. 4. 2012 č. 8968/08, § 62; a další rozhodnutí tam uvedená).

56. Podle Ústavního soudu je přitom obdobný postup nutno aplikovat i v nyní posuzované věci. Jak vyplývá z výše uvedené judikatury ESLP, jedním z kritérií pro stanovení, zda dané zacházení dosáhlo takové úrovně závažnosti, aby se jednalo o zakázané špatné zacházení, je doba trvání zacházení a souhrn všech jeho okolností. Jednotlivé incidenty tedy nemají představovat špatné zacházení, ale ve svém součtu tomu již tak může být. Některé předchozí jednání s obětí může zvýšit intenzitu utrpení způsobenou jednáním následujícím.

1. Absence přípravy stěžovatele na realizaci správního vyhoštění

57. Podle vyjádření veřejné ochránčyně práv není v ZZC obecně problematika opuštění zařízení se zajištěnými jakkoli probírána a v praxi zajištění cizinci nejsou informováni o termínu realizace vyhoštění. Za těchto okolností se verze stěžovatele, že o plánovaném odletu se dozvěděl někdy během předchozího dne v podstatě náhodou, jeví jako věrohodná a Ústavní soud z ní bude vycházet. Nakonec je tato verze i v souladu se závěry orgánů činných v trestním řízení, podle kterých byl stěžovatel o odletu informován někdy v průběhu předchozího dne, avšak nebylo zjištěno, kdo a jakým způsobem jej měl informovat. Policie ve svém vyjádření poukázala na skutečnost, že se necítí být povinna zajištěnou osobu předem informovat o realizaci vyhoštění, neboť jí taková povinnost nevyplývá z žádného právního předpisu.

58. Otázce důstojného zacházení s vyhošťovanými osobami se na základě svých zkušeností ve svých standardech detailně věnuje Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (dále též jen „CPT“): Podle nich „musí zásahům zahrnujícím deportaci zajištěných cizinců vždy předcházet opatření, jejichž cílem je pomoci zorganizovat osobám jejich návrat, zejména s ohledem na jejich rodinu, zaměstnání a psychologickou podporu. Je velmi důležité, aby zajištění cizinci byli informováni dostatečně dlouho dopředu o budoucí deportaci, aby se s ní mohli psychicky vyrovnat a aby mohli informovat osoby, které by o ní měly vědět, a připravit si své osobní věci. CPT vyzpozoval, že neustálá hrozba nucené deportace visící nad zajištěnými, kteří neodbrželi předchozí informace o datu jejich deportace, jim může přivodit stav úzkosti, který může vyvrcholit v průběhu deportace a vyústit v agresi a stav rozrušení“ [Standardy CPT, CPT/Inf/E (2002) 1 – Rev. 2015, s. 81].

59. Při posuzování porušení zákazu špatného zacházení Ústavní soud musí tyto názory CPT zohlednit. CPT je expertní orgán, který

na základě svých bohatých zkušeností z návštěv míst, kde se nacházejí osoby zbavené svobody, poskytuje pro různé kontexty výklad pojmů mučení, nelidské a ponižující zacházení. Nejde tedy sice o výklad závazný, ale přesto jde o výklad autoritativní, poskytovaný orgánem, který státy zřídily za účelem posílení ochrany osob zbavených svobody před mučením a nelidským či ponižujícím zacházením nebo trestáním (čl. 1 Evropské úmluvy o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání, č. 9/1996 Sb.). Vysokou relevanci výkladů provedených CPT dokládá i skutečnost, že je často přebírá též ESLP (viz např. rozsudek ESLP ve věci *Kummer proti České republice* ze dne 25. 7. 2013 č. 32133/11, § 67). I Ústavní soud tak, jak je uvedeno výše, stejně jako ostatní orgány České republiky musí tento právně nezávazný, ale autoritativní výklad právně závazného zákazu špatného zacházení vzít v úvahu. Od výkladu podaného CPT se lze sice na rozdíl od závazného výkladu odchýlit, avšak taková odchylka musí být velmi důkladně a přesvědčivě odůvodněna. V opačném případě, pokud nějaký orgán veřejné moci relevantní výklad podaný CPT ignoruje či se s ním nedostatečně vypořádá, ohrožuje základní ústavní hodnotu, již je podle čl. 1 odst. 2 Ústavy vázanost České republiky závazky, které pro ni vyplývají z mezinárodního práva.

60. Vyhoštění má zpravidla též silný negativní dopad na soukromý a rodinný život vyhošťovaného cizince a je nutno jej činit citlivě tak, aby tyto negativní následky ještě neprohlubovalo. Praxe v ZZC, kde zajištěné osoby nejsou formalizovaným způsobem a s náležitým předstihem informovány o konkrétním termínu a způsobu realizace jejich vyhoštění, však v důsledku může zásah do soukromého a rodinného života učinit ještě intenzivnějším. Taková praxe také u zajišťovaných osob může přivodit stavy úzkosti a méněcennosti, což je již relevantní zásah i z pohledu zákazu špatného zacházení. Zároveň absence informovanosti vytváří konfliktní situace, které mohou vést ke zbytečnému použití síly, jak tomu nakonec bylo i v nyní posuzovaném případě.

61. Cizinec, který je zajištěn za účelem správního vyhoštění, se nestává předmětem, který je nutno v policii zvolenou dobu přemístit z místa A (zařízení pro zajištění cizinců) do místa B (letadlo). Cizinec i za těchto okolností zůstává člověkem, který má právo na lidské a důstojné zacházení. Nejen samotné zbavení osobní svobody, ale i celkové okolnosti realizace vyhoštění musí být humánní a prokazovat dostatečný respekt k člověku. To za daných okolností zahrnuje především dostatečnou komunikaci se zajištěným člověkem, která se musí vztahovat i na informace o přesné době a způsobu realizace vyhoštění. Tyto informace musí být zajištěné osobě sděleny s dostatečným předstihem, aby se mohla na odjezd připravit, a to jak po psychické stránce, tak aby si mohla uspořádat své záležitosti – např. rozloučení s osobami v České republice či oznámení blízkým osobám

v zemi, kam má být vyhoštěna. Podle Ústavního soudu je poskytnutí těchto informací s předstihem 24 hodin úplně minimum, na kterém je nutno, yjma zcela výjimečných případů, trvat. Informaci o přesné době a způsobu vyhoštění je však zajištěné osobě vhodné sdělit s co největším předstihem, tedy bez zbytečného prodlení poté, co se dobu odjezdu policie dozví.

62. Způsob informování zajištěné osoby o přesné době odjezdu by měl mít také náležitou formu a tato osoba nesmí být s předmětnými informacemi seznamována jen tak mimochodem. Tento úkon by měl být policií, respektive odpovědnou osobou v ZZC zadokumentován, aby později nevznikaly pochyby o tom, zda řádné informování skutečně proběhlo. Podle Ústavního soudu není obecně na závalu, pokud samotné vyznění stěžovatele provede osoba odlišná od příslušníka policie – například zaměstnanci ZZC. Nicméně pokud policie tuto svou povinnost deleguje na jiné orgány či osoby, nemůže se zbavit odpovědnosti za jejich případná pochybení. Výkon správního vyhoštění provádí a za jeho řádný výkon, což zahrnuje i respektování práv vyhošťovaných osob, je odpovědná policie. Přitom dostatečné a včasné informování o přesné době a způsobu deportace je nedílnou součástí celkového procesu vyhoštění, kterou od něj nelze odloučit.

63. Ústavní soud nepopírá, že ve zcela výjimečných případech může být z bezpečnostních důvodů nutné povinnost předběžného informování nesplnit. Nicméně takový cizinec by měl být vhodným způsobem upozorněn, že mu nebude s předstihem sdělen přesný čas a způsob realizace vyhoštění. V nyní posuzovaném případě však u stěžovatele žádné zvláštní okolnosti, které by takový postup ospravedlňovaly, nebyly shledány, ba ani tvrzeny.

64. V nyní posuzovaném případě policie o přesné době plánovaného odjezdu stěžovatele věděla již dne 3. 6. 2014. Tato informace tedy mohla být, a tudíž měla být stěžovateli oznámena již dne 3. 6. 2014, a ne až o dva dny později. Případné vnitřní administrativní postupy policie a ZZC nemohou sloužit jako ospravedlnění toho, že se stěžovatel o době odjezdu dozvěděl méně než 24 hodin předem. Je na policii a jiných státních orgánech, aby svůj chod organizovaly způsobem, který respektuje práva lidských bytostí, s nimiž přichází do styku.

65. Stěžovatel žil v České republice v době vyhoštění nepřetržitě alespoň čtyři roky. Měl zde partnerku, se kterou žil v bytě v Praze, kde měl i osobní věci. Argumentace stěžovatele, že se potřeboval rozloučit s partnerkou, požádat ji o přivezení svých věcí a kontaktovat svou rodinu v Kamerunu, se v tomto ohledu jeví jako zcela pochopitelná. Je přirozené a lidské, že se stěžovatel chtěl těsně před odletem se svou partnerkou rozloučit. Jednání, kterým stěžovateli nebyl odlet s dostatečným předstihem oznámen a on neměl možnost si zmíněné záležitosti zařídít, bylo projevem

nedostatečné úcty k lidské důstojnosti a citům stěžovatele a bylo schopno n v něm vyvolat pocity úzkosti a méněcennosti.

66. Ústavní soud nemůže souhlasit s argumentem účastníků, že z pohledu informování stěžovatele o době vycestování je dostatečné, že od počátku věděl o důvodech svého zajištění, včetně toho, že do 30 dnů bude realizováno. Takový postup je totiž naopak s to podstatně zvýšit úzkost zajištěné osoby, která ví, že může být deportována kdykoliv v průběhu zajištění, tedy kdykoliv průběhu celého jednoho měsíce. Zároveň takový postup nijak nereaguje na legitimní potřebu zajištěné osoby rozloučit se s blízkými osobami v České republice a informovat o přesné době příjezdu blízké osoby ve státě, kam je osoba vyhošťována.

67. Povinnost policie řádně a s dostatečným předstihem informovat zajištěnou osobu o přesné době její deportace přitom vyplývá nejen z ústavního pořádku, jak bylo právě vyloženo, ale lze ji dovést i z podústavních právních předpisů. Podle § 9 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, musí policie při své činnosti vždy respektovat důstojnost osob, dbát jejich cti a dodržovat pravidla zdvořilosti. O tom, že součástí této povinnosti je i s předstihem informovat cizince o termínu a okolnostech vyhoštění, byly příslušné orgány zpraveny i veřejnou ochránkyní práv.

68. Ústavní soud tak shrnuje, že absenci řádného informování stěžovatele o přesné době odletu s dostatečným předstihem považuje za neakceptovatelnou. Přesto však podle názoru Ústavního soudu toto jednání samo o sobě ve vztahu ke stěžovateli nepřekročilo minimální práh závažnosti pro konstatování ponižujícího zacházení, čehož se stěžovatel domáhá. Nelze ovšem pominout, že toto prvotní pochybení ze strany policie přispělo též k následnému vzniku konfliktní situace, která vedla k problematickému zacházení se stěžovatelem dne 6. 6. 2014, a tak se podílelo na zvýšení intenzity v souhrnu způsobeného utrpení stěžovatele.

2. Použití síly a slzotvorného plynu

69. Jak bylo podotknuto i výše, z ustálené judikatury ESLP vyplývá, že v případě osob zbavených svobody jakékoli použití fyzické síly, které není nezbytně nutné v důsledku vlastního chování této osoby, snižuje lidskou důstojnost a představuje v zásadě porušení práva stanoveného v čl. 3 Úmluvy (viz rozsudek ESLP ve věci *Ribitsch proti Rakousku* ze dne 4. 12. 1995, č. 18896/91, § 38; či rozsudek ve věci *Kummer proti České republice* ze dne 25. 7. 2013 č. 32133/11, § 56). ESLP nedávno rozhodl, že i „pouhá“ jedna facka vůči zajištěné osobě je ponižujícím zacházením, byť by k ní policista byl vyprovokován neuctivým chováním této osoby, která však nebyla fyzicky agresivní a nepředstavovala nebezpečí pro jiné osoby. Přitom uvedl, že „v demokratické společnosti není špatné zacházení nikdy adekvátní reakcí na problémy, kterým čelí orgány veřejné moci“ (rozsudek velkého senátu

ESLP ve věci *Bouyid proti Belgii* ze dne 28. 9. 2015 č. 23380/09, § 108). Jakékoli donucovací prostředky je nutno používat pouze v míře nezbytně nutné pro dosažení legitimního účelu sledovaného zákrokem (viz i podmínky pro použití donucovacího prostředku v § 53 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky). Donucovací prostředky nesmí v žádném případě sloužit jako odplata či trest za neuposlechnutí výzvy policisty. Obdobně CPT uznává, že členové eskorty deportovaných osob jsou někdy nuceni použít síly a donucovacích prostředků, aby účinně provedli deportaci. Síla a donucovací prostředky by však měly být použity jen v nezbytné míře a měla by být zkoumána zákonnost, přiměřenost a vhodnost jejich použití [Standardy CPT, CPT/Inf/E (2002) 1 – Rev. 2015, s. 78].

70. Ústavní soud se bude nejdříve zabývat otázkou, zda v dané situaci bylo skutečně nezbytně nutné použití slzotvorného spreje.

71. Ústavní soud se ve své judikatuře dosud k použití slzotvorného spreje jako donucovacího prostředku nevyjádřil. ESLP tak učinil několikrát v kontextu shromažďovacího práva. Ve věci *Tali proti Estonsku* se ESLP zabýval přípustností použití slzotvorného spreje u osoby zbavené svobody (rozsudek ze dne 13. 2. 2014 č. 66393/10). V daném případě byl použit slzotvorný sprej vůči nespolupracujícímu vězni, který se odmítal podrobit příkazu k odevzdání matrace ze své cely. ESLP zopakoval názor CPT, že slzotvorný sprej je potenciálně nebezpečná látka, a neměl by být používán v uzavřených prostorách, a dále uvedl, že slzotvorný sprej by se nikdy neměl používat proti vězni, který je už pod kontrolou. Podle ESLP je třeba také připomenout, že ačkoliv slzotvorný sprej není považován za chemickou zbraň a jeho použití jako donucovacího prostředku je povoleno, může mít negativní účinky, jako jsou dýchací problémy, nevolnost, zvracení, podráždění dýchacích cest, podráždění slzných kanálek a očí, křeče, bolesti na hrudi, dermatitida a alergie. V silných dávkách může způsobit nekrózu tkáně v dýchacím nebo zažívacím traktu, plicní edém nebo vnitřní krvácení. S ohledem na tyto možné závažné dopady používání slzotvorného spreje v uzavřeném prostoru na straně jedné a existenci alternativních donucovacích prostředků, které mají dozorcí k dispozici, jako jsou neprůstřelné vesty, přílby a štíty, na straně druhé, ESLP neshledal, že by okolnosti daného případu odůvodňovaly použití slzotvorného spreje (§ 78 citovaného rozsudku).

72. CPT má velmi vážné výhrady také k používání paralyzujících nebo dráždivých plynů pro účely získání kontroly nad zajištěnými cizinci, kteří kladou odpor, aby je bylo možno přemístit z jejich cel do letadel. Použití těchto plynů ve velmi stísněných prostorách, jaké představují cely, znamená evidentní riziko pro zdraví zajištěné osoby i tamního personálu. Personál by měl být školen v používání jiných technik k zvládnutí zajištěné osoby, která klade odpor (např. manuálních technik nebo používání štítů)

[Standardy CPT, CPT/Inf/E (2002) 1 – Rev. 2015, s. 80]. Tyto závěry CPT několikrát zopakoval i přímo ve vztahu k České republice. Ve zprávě ze své poslední návštěvy v roce 2014, provedené i přímo v Zařízení pro zajištění cizinců Bělá-Jezová, CPT po zjištění, že pracovníci soukromé bezpečnostní agentury v ZZC pravidelně nosí slzotvorný sprej, uvedl: „slzotvorný sprej je potenciálně nebezpečná látka a neměl by být v uzavřených prostorech používán. Pokud je třeba jej v otevřených prostorech výjimečně použít, musí se dodržovat jasně definované záruky. Například osobám zasaženým pepřovým sprejem by měla být okamžitě umožněna návštěva lékaře a měly by jim být ihned poskytnuty prostředky k účinnému a rychlému potlačení účinků. Pepřový sprej by přitom neměl tvořit součást standardního vybavení bezpečnostního pracovníka“ [Zpráva pro vládu České republiky o návštěvě České republiky, kterou vykonal Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (CPT) ve dnech 1. až 10. dubna 2014, ze dne 31. 3. 2015, CPT/Inf (2015) 18, § 38].

73. Pro rozhodnutí v nyní posuzované věci není nezbytné, aby Ústavní soud stanovil jednoznačné pravidlo, zda je použití slzotvorného spreje uvnitř detenčního zařízení zcela vyloučeno. Nelze totiž na základě nyní posuzovaných skutkových okolností předjímat, zda použití takového plynu nebude za určitých okolností ospravedlnitelné, zejména v případě sebeobrany policistů nebo při ochraně jiných osob před násilím. V nyní posuzovaném případě však byl plyn použit nikoliv jako obranný prostředek proti agresivní osobě, ale jako donucovací prostředek vůči stěžovateli, který se odmítal podrobit eskortě na letiště k výkonu svého vyhoštění, byť nikomu neublížoval a nebyl nebezpečný pro jiné osoby. Mezi účastníky není sporu o tom, že stěžovatel se bránil provedení eskorty, která byla nařizována k výkonu správního vyhoštění. Pokud však chování stěžovatele odůvodňovalo použití síly, je nutno zkoumat, zda použitá síla byla „nezbytně nutná“, a tedy přiměřená.

74. Eskortu stěžovatele se snažili provést dva policisté. Ti jej ovšem z důvodu jeho odporu, při němž se stěžovatel držel kusů nábytku a vysmýkal se jim ze sevření, nedokázali odvést z pokoje. Za této situace proti němu použili slzotvorný sprej. Z výše uvedených principů CPT a judikatury ESLP vyplývá, že v takové situaci, pokud zajištěná osoba nepředstavuje hrozbu pro druhé a pouze odmítá vykonat nějaký příkaz, je použití slzotvorného spreje nepřijatelné a namísto něj by policisté měli použít jiné techniky k zvládnutí zajištěné osoby. Při posuzovaném zákroku vůči stěžovateli byli na místě čtyři policisté. Pokud z operativních důvodů nebylo možné, aby zákrok vůči stěžovateli provedli všichni čtyři (dva policisté jistili chodbu a vchod do pokoje), měli řadu jiných možností k zvládnutí stěžovatele, např. si mohli zajistit posily nebo lepší výstroj či výzbroj. Nabízelo se použití vest, přileb a štítů, které by případně ochránily samotné policisty

při zákroku vůči stěžovateli a také by více demonstrovaly převahu policistů. Nelze totiž vyloučit, že kdyby stěžovatel byl konfrontován s jasnou přesilou, tak by se mohl zákroku podrobit dobrovolně. Ústavní soud tedy není přesvědčen, že by použití slzotvorného spreje bylo nezbytně nutné k překonání odporu stěžovatele a nebylo myslitelné užít mírnější donucovací prostředky. Nicméně vzhledem okolnostem použití slzotvorného spreje vůči stěžovateli se Ústavní soud nedomnívá, že toto samo o sobě představovalo špatné zacházení v rozporu s čl. 7 odst. 2 Listiny a čl. 3 Úmluvy.

75. Co se týče tvrzení stěžovatele, že mu po použití spreje nebyla poskytnuta žádná lékařská péče a ani vypláchnuty oči, toto tvrzení stojí osamoceně oproti tvrzení zasahujících policistů a lékařky. Za těchto okolností Ústavní soud nemůže učinit závěr, že by stěžovatel nebyl po použití spreje okamžitě ošetřen a nebyly mu vypláchnuty oči, což by bylo zcela nepřipustné a již samo o sobě by zakládalo špatné zacházení ve smyslu čl. 7 odst. 2 Listiny a čl. 3 Úmluvy.

76. Obdobně Ústavní soud nemůže z dostupných materiálů učinit závěr, že by policisté stěžovatele bezdůvodně kopali a zasazovali mu údery, které by šly nad rámec dovolených a v dané situaci nezbytných hmatů a chvatů. V této souvislosti však Ústavní soud poznamenává, že obdobné zákroky, které již z povahy věci jsou konfliktní, by bylo vhodné natáčet na kameru. Takový záznam by poté zásadně pomohl posouzení, zda zákrok policistů byl přiměřený, či nikoliv, a tak by také v prvé řadě chránil samotné policisty před neoprávněnými stížnostmi na jejich jednání.

77. Ústavní soud nicméně upozorňuje na to, že nedostatek důkazů o tvrzených poraněních stěžovatele, k nimž došlo kvůli relativní opožděnosti či případně i liknavosti v postupu GIBS, bude následně zohledněn při hodnocení procedurálního aspektu ochrany před špatným zacházením, tedy v části zabývající se účinným vyšetřováním.

3. Použití pout, převoz stěžovatele na letiště a zacházení se stěžovatelem na letišti

78. Podle ustálené judikatury ESLP nasazení pout obvykle není z hlediska čl. 3 Úmluvy problematické, pokud bylo toto opatření použito v souvislosti se zákonným zatčením nebo zadržením a není prováděno užitím fyzické síly nebo vystavením dané osoby veřejnosti způsobem, který nelze za daných okolností důvodně považovat za nezbytný a přiměřený. V tomto ohledu je například důležité, zda existuje důvod domnívat se, že se daná osoba bude zatčení bránit nebo bude chtít uprchnout, způsobit zranění či škodu nebo zničit důkazy. ESLP vždy přikládá velký význam konkrétním okolnostem každého případu a zkoumá, zda bylo použití omezovacích prostředků nezbytné (viz rozsudek ESLP ve věci *Kummer proti České republice* ze dne 25. 7. 2013 č. 32133/11, § 63 a odkazy tam uvedené).

79. V nyní posuzované věci z jednání stěžovatele bylo zřejmé, že se eskortě dobrovolně podrobit nehodlá. V důsledku toho mu eskortující policisté nasadili pouta a poutací pás. Ústavní soud se domnívá, že vzhledem k chování stěžovatele se policisté mohli důvodně obávat, že by se mohl pokusit o útěk a přitom třeba i napadnout eskortující policisty. Použití těchto prostředků tedy nebylo paušální a rutinní, což by bylo nepřijatelné, a nelze jej v případě stěžovatele vyhodnotit jako neoprávněné.

80. Závažné je však tvrzení stěžovatele, že pouta byla příliš silně utažena, což mu způsobovalo bolest a odřenyiny. Z dostupných materiálů ovšem Ústavní soud takový závěr učinit nemůže. Zranění stěžovatele není podloženo žádným důkazem, kromě jeho vlastního tvrzení. Zranění stěžovatele v průběhu šetření orgánů činných v trestním řízení ani šetření policie nepotvrdily žádné další osoby a není podloženo ani žádnou lékařskou zprávou.

81. Ústavní soud se zabýval i skutečností, že byl stěžovatel po zákroku na pokoji přenášen do jiné budovy v areálu ZZC nahý. K tomu mělo dojít z toho důvodu, že on sám se předtím odmítl obléci. Navíc policisté se snažili jej zakrýt prostěradlem, které však stěžovatel shazoval. Hlavně ovšem k přemístění nedocházelo plně na veřejnosti. Rovněž stěžovatel namítal, že bylo ponižujícím zacházením to, že na letišti byl převážen na vozíku pro zavazadla. Stěžovatel však odmítal sám jít a vozík pro osoby se zdravotním postižením údajně nebyl v daném momentu na letišti k dispozici. Později, když se jej policistům podařilo zajistit, již vozík pro osoby se zdravotním postižením pro přepravu stěžovatele použit byl. Policisté byli v obou stěžovatelem namítaných situacích postaveni před otázkou, jak stěžovatele někam dopravit – do jiné budovy v ZZC či z auta na příslušné místo na letišti. Jimi zvolená opatření – přenesení v rámci ZZC, byť byl nahý, či doprava na vozíku pro zavazadla – přitom byla ke stěžovateli šetrnější než jiné varianty. Pokud by kupříkladu policisté stěžovatele na letišti nesli, mohlo by to vést mimo jiné ke zbytečné potyčce mezi policisty a stěžovatelem, neboť by byli ve velmi úzkém fyzickém kontaktu. Ani jedno z přijatých řešení obou situací tak sice není s ohledem na stěžovatele bez výhrad akceptovatelné, nicméně ani jedno v kontextu posuzované situace samo o sobě nepřesahuje výše zmíněnou hranici pro konstataci zásahu do práv stěžovatele chráněných čl. 7 odst. 2 Listiny a čl. 3 Úmluvy. Na druhou stranu se nabízí úvaha, zda tyto popsání situace již neměly u zasahujících policistů vyvolat důvodné obavy z toho, zda stěžovatel v takovém stavu rozrušení vůbec bude připuštěn do letecké dopravy, a tedy zda veškeré stěžovatelem ubližující zásahy vlastně nejsou zbytečné. Pokud by tuto jednoduchou úvahu zasahující policisté včas udělali, mohli by zjistit, že pravděpodobně nedojde k naplnění účelu celé akce, a proto veškeré způsobené násilí a zásahy vůči stěžovateli postrádají smysl.

4. Závěr ohledně substantivního porušení zákazu špatného zacházení

82. Celkové zacházení se stěžovatelem při jeho vyhošťování dne 6. 6. 2014 ukazuje na absenci náhledu na stěžovatele jako na člověka, který je nadán přirozenou lidskou důstojností a právy. Policie naopak ke stěžovateli přistupovala nikoli jako k lidské bytosti, ale jen jako ke zdroji problémů, kterých je třeba se zbavit tím, že bude za každou cenu dopraven do letadla.

83. Nelze ani odhlédnout od skutečnosti, že veškeré popsané zásahy vůči stěžovateli byly v důsledku zbytečné, neboť letecká společnost odmítla stěžovatele přepravit. Toto vyústění události dne 6. 6. 2014 bylo možno podle Ústavního soudu předvídat již na počátku, neboť nelze předpokládat, že jakákoliv letecká společnost přijme na svou palubu osobu, která se všemi silami odletu brání. Nabízí se tedy i úvaha, zda vůbec použité násilí mělo legitimní účel, pokud nemohlo vést ke kýženému cíli.

84. Ústavní soud zdůrazňuje, že nijak nezpochybňuje, že cizinci, jimž bylo uloženo správní vyhoštění, které je vykonatelné, jsou povinni se mu podrobit. Nejsou-li v takové situaci shledány překážky vycestování, je policie oprávněna takové rozhodnutí vykonat i proti vůli cizince. Musí se tak však dát způsobem, který plně respektuje důstojnost a práva vyhošťovaných cizinců. Česká republika je stát, který je založen na demokratických hodnotách a účtí k právům a svobodám člověka (čl. 1 odst. 1 Ústavy). Kvalita, vyspělost a humanita každé společnosti se pozná podle způsobu, jakým zachází s těmi nejzranitelnějšími, s těmi, kdo se z jakýchkoli důvodů ocitli na jejím okraji; zda opravdu u všech lidí respektuje, že jsou svobodní a rovní si s ostatními v důstojnosti i právech, jak stanoví čl. 1 Listiny. Jen proto, že se někdo narodil a vyrůstal v jiné zemi než v té naší, není z této ochrany své svobody a rovnosti v důstojnosti a právech vyloučen. Každá lidská bytost, ať už je, či není „našincem“, musí být bez výjimek chráněna před nelidským a ponižujícím zacházením.

85. Při závěrečném komplexním posouzení jednání policie vůči stěžovateli při výkonu jeho správního vyhoštění má Ústavní soud především na paměti, co již bylo naznačeno výše: cizinec, který je zajištěn za účelem správního vyhoštění, se nestává předmětem, který je nutno v policii zvolnou dobu přemístit z místa A (zařízení pro zajištění cizinců) do místa B (letadlo). Cizinec i za těchto okolností zůstává člověkem, který má právo na lidské a důstojné zacházení. Nejen samotné zbavení osobní svobody, ale i celkové okolnosti realizace vyhoštění musí být proto humánní a prokazovat dostatečný respekt k člověku. Mimoto policie, stejně jako jiné bezpečnostní složky státu, musí své zásahy vést nejen s respektem k důstojnosti a právům osob, vůči nimž je zasahováno, ale též tak, aby případné konfliktní situace spíše uklidňovaly, ne aby napětí stupňovaly, či konflikty dokonce samy vyvolávaly. K tomu ovšem v nyní posuzovaném případě nedošlo.

86. Jak bylo shora podrobně odůvodněno, policie zejména pochybila, když stěžovatele o odletu dostatečně neinformovala a neumožnila mu se na něj dostatečně připravit. Toto pochybení též velice pravděpodobně přispělo ke konfliktním událostem dne 6. 6. 2014, včetně použití slzotvorného plynu vůči stěžovateli v uzavřené místnosti. Ústavní soud proto dospěl k závěru, že jednání policie vůči stěžovateli v rámci pokusu o jeho vyhoštění dne 6. 6. 2014 – a to zejména absence informování stěžovatele vhodným způsobem a v dostatečném předstihu o přesné době odletu a použití slzotvorného spreje vůči stěžovateli v uzavřené místnosti, podpořené navíc následným nasazením pout a přepravou stěžovatele na vozíku pro zavazadla – muselo u stěžovatele ve svém souhrnu vyvolat pocity úzkosti a méněcennosti takové intenzity, která dosáhla úrovně závažnosti představující ponižující zacházení v rozporu s čl. 7 odst. 2 Listiny a čl. 3 Úmluvy. K tomuto závěru přitom Ústavní soud dospěl, i když vycházel jen z tvrzení nesporných mezi stěžovatelem a dalšími účastníky řízení, neboť pro odlišnou verzi událostí prezentovanou stěžovatelem neshledal dostatek důkazů. Pochybení v zajištění důkazů a objasnění dalších tvrzení stěžovatele však Ústavní soud zohlednil v rámci posuzování procesního porušení zákazu špatného zacházení, jak je uvedeno níže.

C. Namítané procesní porušení zákazu nelidského a ponižujícího zacházení (účinné vyšetřování)

1. Obecné principy

87. V případě, že poškozený vznese hájitelné tvrzení, že byl podroben špatnému zacházení, je povinností státu provést účinné vyšetřování (viz např. rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Bouyid proti Belgii* ze dne 28. 9. 2015 č. 23380/09, § 116, či nálezy sp. zn. I. ÚS 1565/14 ze dne 2. 3. 2015, body 50 až 51 a odkazy tam uvedené). Hájitelným tvrzením je nutno rozumět takové tvrzení, které není zcela nedůvěryhodné a nepravděpodobné, je možné i časově, je dostatečně konkrétní a v čase neměnné (tamtéž, bod 55).

88. Účinné vyšetřování prováděné orgány činnými v trestním řízení, včetně fáze před zahájením trestního stíhání, musí splňovat kumulativně následující samostatné požadavky vyplývající z judikatury ESLP: musí být a) nezávislé a nestranné, b) důkladné a dostatečné, c) rychlé a d) podrobné kontrole veřejnosti. Požadavek důkladnosti a dostatečnosti znamená, že orgány musí přijmout přiměřené kroky, jež mají k dispozici, pro zajištění důkazů o incidentu, včetně mimo jiné očitéch svědectví a použití forenzních metod. Závěry šetření musí být založeny na důkladné, objektivní a nestranné analýze všech relevantních skutečností. Jakékoliv nedostatky ve vyšetřování, které podřývají jeho schopnost zjistit okolnosti případu

nebo odpovědné osoby, povedou k rozporu s požadovanou mírou účinnosti vyšetřování (nález sp. zn. I. ÚS 1565/14 ze dne 2. 3. 2015, bod 56).

89. Judikatura ESLP zdůrazňuje, že špatné zacházení je pro osobu zbavenou svobody, která je izolována od okolního světa bez přístupu k lékařům, právníkům, rodině nebo přátelům, kteří by jí poskytovali podporu a zajistili nezbytné důkazy, nesmírně obtížné prokázat. Příslušné státní orgány tedy musí z vlastní iniciativy obstarat veškeré důkazy o incidentu. Za tím účelem musí zajistit podrobné vylíčení okolností samotnou údajnou oběť, svědectví očitých svědků, forenzní důkazy a odborná lékařská vyjádření, která poskytnou úplné a přesné záznamy o případném zranění a objektivní analýzu lékařských nálezů, zejména co se přičiny zranění týče (viz např. rozsudek ESLP ve věci *Bati a další proti Turecku* ze dne 3. 9. 2004 č. 33097/96, § 134; rozsudek ve věci *Karabet a další proti Ukrajině* ze dne 17. 1. 2013 č. 38906/07, § 303; či rozsudek ve věci *Eldar Imanov a Azhdar Imanov proti Rusku* ze dne 16. 12. 2010 č. 6887/02, § 113).

2. Aplikace obecných principů na nyní projednávaný případ

90. Prvotní otázkou při posuzování procesního porušení zákazu špatného zacházení je, zda stěžovatel vznesl hájitelné tvrzení, že s ním bylo špatně zacházeno, a zda tedy vznikla orgánům činným v trestním řízení povinnost provést účinné vyšetřování.

91. Stěžovatel podal dne 16. 6. 2014 stížnost na postup policie a paralelně trestní oznámení v GIBS. V trestním oznámení namítl, že byl podroben špatnému zacházení spočívajícímu především ve včasném neoznámení plánovaného odletu, použití nepřiměřených donucovacích prostředků (úderů a kopy do celého těla, slzotvorný plyn), nasazení pout při převozu a zacházení na letišti.

92. Skutečnosti uváděné v trestním oznámení stěžovatele byly dostatečně konkrétní, časově i věcně možné. Stěžovatel popsal okolnosti událostí, které se objektivně staly, tedy pokus o realizaci jeho vyhoštění proti jeho vůli v daný den, který nakonec nebyl úspěšný. Trestní oznámení na první pohled nepůsobí zcela nedůvěryhodně a jsou v něm obsažena tvrzení, která pokud by byla prokázána, by odůvodňovala závěr, že stěžovatel byl podroben špatnému zacházení, a to mimo jiné s ohledem na nadměrné použití síly, která nebyla nezbytně nutná v důsledku jeho chování. Je nicméně pravda, že stěžovatel trestní oznámení nepodložil žádným lékařským potvrzením o zraněních, která v něm namítá.

93. Ústavní soud se však domnívá, že požadavky na hájitelnost tvrzení u osob, které se stále nacházejí v detenci a nejsou propuštěny, musí být nižší než u osob, které jsou již na svobodě a u kterých je nutno zpravidla na předložení lékařského potvrzení trvat. Propuštěným osobám nic nebrání v tom, aby co nejdříve po svém propuštění vyhledaly lékaře, který

zdokumentuje jejich zranění. Avšak osoby, které propuštěny nejsou, nemají žádnou možnost nezávislého lékaře navštívit. U nich je tedy možno založit hájitelnost tvrzení pouze na jejich výpovědi, která obecně splňuje výše uvedené podmínky hájitelného tvrzení. Skutečnost, že hájitelnost tvrzení osob zbavených svobody lze založit pouze na jejich výpovědi, respektuje i judikatura ESLP (viz např. rozsudek ve věci *Labita proti Itálii* ze dne 6. 4. 2000 č. 26772/95, § 130). Nakonec i sama GIBS usoudila, že trestní oznámení stěžovatele je hájitelné, neboť na jeho základě zahájila úkony trestního řízení podle § 158 odst. 3 trestního řádu. Ústavní soud se proto domnívá, že trestní oznámení stěžovatele splňuje požadavky na hájitelné tvrzení, že byl stěžovatel vystaven špatnému zacházení. Špatné zacházení, ohledně kterého bylo vzneseno hájitelné tvrzení, nepředstavuje pouze jednání, které Ústavní soud výše považoval za prokázané, ale i to, které z důvodu nedostatku důkazů prokázané nebylo, jako zejména namítané údery a kopy vůči stěžovateli, absence lékařského ošetření po použití slzotvorného plynu a nadměrné utahení pout. Jak Ústavní soud uvedl výše, tak každé z těchto jednání mohlo již samostatně být dostatečně závažným, aby představovalo špatné zacházení se stěžovatelem. Proto bylo povinností orgánů činných v trestním řízení účinně vyšetřit, zda byl stěžovatel těmto jednáním skutečně vystaven, neboť teprve po vyšetřování, které splňuje všechny podmínky účinného vyšetřování, lze učinit přesvědčivý závěr, že k takovému jednání nedošlo.

94. Stěžovatel namítá, že vyšetřování nebylo důkladné a objektivní ani rychlé. Ústavní soud se bude zabývat nejprve rychlostí šetření.

95. Požadavek rychlosti vyšetřování sleduje nejen obecný požadavek absence průtahů při řízeních týkajících se základních práv jednotlivců, ale je především nedílnou součástí celkové účinnosti vyšetřování. ESLP se ve své judikatuře týkající se rychlosti vyšetřování zabývá zejména tím, jestli bylo šetření zahájeno promptně, jestli nebyly průtahy v identifikaci svědků a jejich výsleších, a vůbec celkovou dobou trvání vyšetřování, jakož i celého trestního řízení (viz rozsudek ESLP ve věci *Y. proti Slovinsku* ze dne 28. 5. 2015 č. 41107/10, § 96). Požadavek rychlosti šetření nelze tedy chápat úzce tak, že šetření je nutno ukončit v rozumné době. Hlavním účelem požadavku rychlosti je zajištění účinnosti šetření. Jednotlivé úkony v šetření je tedy nutno činit neprodleně tak, aby to nemělo negativní vliv na celkovou účinnost vyšetřování. Svědkové po čase ztrácejí paměť, zranění na těle poškozeného mizí, kamerové záznamy jsou smazány a věcné důkazní prostředky obecně jsou ztraceny, zvyšuje se nebezpečí koluze svědků atd. Nelidské a ponižující zacházení je velmi vážným zásahem do základních práv jednotlivců a orgány činné v trestním řízení (zde zejména GIBS) nesmí hájitelné tvrzení, že mu byl někdo vystaven, brát na lehkou váhu. Naopak musí okolnosti případu prověřovat zvláště důkladně a urychleně, tak aby mohly

učinit přesvědčivý závěr, zda k takovému zacházení skutečně došlo, a pokud ano, aby šetření bylo schopno položit základ k následnému potrestání pachatelů.

96. Jak bylo uvedeno výše, stěžovatel předložil hájitelné tvrzení, že policisté při výkonu vyhoštění s ním zacházeli ponižujícím způsobem, včetně nadměrného použití síly a donucovacích prostředků. Povinností GIBS tedy bylo na toto trestní oznámení reagovat bez zbytečného odkladu a se vši pečlivostí prošetřit, zda tvrzení stěžovatele jsou pravdivá, či nikoliv.

97. ESLP již v několika případech shledal, že nevyhovuje požadavku na účinné vyšetřování, pokud policisté podezřelí z vážného porušení základních práv jsou vyslechnuti až se značným časovým odstupem. Například ve věci *Kummer proti České republice* ESLP považoval za nepřipustné, pokud policisté podezřelí z ponižujícího zacházení se zajištěnou osobou byli vyslechnuti až téměř tři měsíce od podaného trestního oznámení (rozsudek ESLP ze dne 25. 7. 2013 č. 32133/11, § 84; obdobně tříměsíční prodleva ve vyšetřování byla problematická například v rozsudku ESLP ve věci *Süleyman Demir a Hasan Demir proti Turecku* ze dne 24. 3. 2015 č. 19222/09, § 51; či v rozsudku ve věci *Kulik proti Ukrajině* ze dne 19. 3. 2015 č. 10397/10, § 51). Je třeba také poznamenat, že ponižující zacházení je nejmírnější formou špatného zacházení a ve vážnějších případech orgány činné v trestním řízení musí reagovat ještě mnohem rychleji.

98. V nyní posuzované věci GIBS policisty provádějící eskortu stěžovatele a lékařku ZZC vyslechla až ve dnech 25. 8. 2014 a 28. 8. 2014, tedy s odstupem více než dvou a půl měsíce od předmětných událostí a zároveň více než dvou měsíců od podání trestního oznámení. Situace je zde tedy srovnatelná s případem *Kummer proti České republice*. Ústavní soud tedy shledává, že postup GIBS při šetření okolností vyhoštění stěžovatele dne 6. 6. 2014 nebyl dostatečně rychlý.

99. V reakci na argument stěžovatele však Ústavní soud dodává, že skutečnost, že úkony trestního řízení ve smyslu § 158 odst. 3 trestního řádu byly zahájeny až dne 14. 7. 2014, není sama o sobě problematická. Z pohledu práva na účinné vyšetřování nevádí, pokud orgán činný v trestním řízení potřebné úkony provede ještě ve fázi před zahájením trestního řízení. Není tedy podstatné, zda všechny požadavky na účinné vyšetřování jsou splněny už v rámci šetření podle § 158 odst. 1 trestního řádu nebo prověřování podle § 158 odst. 3 trestního řádu či až ve fázi vyšetřování podle § 160 trestního řádu (viz nálezný sp. zn. I. ÚS 1565/14 ze dne 2. 3. 2015, bod 55).

100. Co se pak týče požadavku na důkladnost vyšetřování, Ústavní soud poznamenává, že vyšetřování musí být v první řadě schopno stanovit skutkové okolnosti případu v nejvyšší možné míře. V případě špatného zacházení z důvodu namítaného použití fyzické síly a donucovacích

prostředků obecně je přítom klíčovým důkazním prostředkem informace o zdravotním stavu údajné oběti.

101. V případě osoby zbavené osobní svobody, která si sama důkazní prostředky o svém zdravotním stavu (lékařské vyjádření, fotodokumentace) zajistit nemůže, musí orgány činné v trestním řízení tyto důkazní prostředky zajistit samy z vlastní iniciativy. Za tím účelem musí jednat zvláště rychle, neboť případná zranění postupem času mohou odeznít.

102. Podle názoru Ústavního soudu se však v nyní posuzované věci GIBS ve svém šetření zaměřila na zjištění zdravotního stavu stěžovatele nedostatečně. Stěžovatel namítal zejména nepřiměřené použití síly vůči němu (úderý a kopy) a nepřiměřené utažení pout. Za takové situace se především nabízelo okamžité vyšetření stěžovatele nezávislým lékařem, který by zaznamenal případná zranění stěžovatele i deset dnů po zákroku. Lékařské vyšetření stěžovatele ovšem GIBS neiniciovala, což mělo podstatný negativní vliv na účinnost vyšetřování (pro obdobné pochybení srov. rozsudek ESLP ve věci *Eldar Imanov a Azhdar Imanov proti Rusku* ze dne 16. 12. 2010 č. 6887/02, § 113: zde byl stěžovatel lékařsky vyšetřen až tři měsíce po oznámení, že s ním bylo policisty špatně zacházeno). To neznamená, že po podaném trestním oznámení obsahujícím hájitelné tvrzení o špatném zacházení je vždy nutno ihned nezávisle prověřit zdravotní stav údajné oběti. Někdy to již s odstupem času nebude účelné, případně zdravotní stav bude již dostatečně zadokumentován. Nicméně tyto okolnosti musí vyšetřovací orgán pečlivě posuzovat a zjišťovat.

103. Ústavní soud zjistil, že součástí trestního spisu není žádná lékařská zpráva o stavu stěžovatele dne 6. 6. 2014 či v pozdějších dnech. Nelze tedy vůbec stanovit, jak důkladné byly zdravotní prohlídky, které stěžovatel absolvoval v ZZC před odjezdem na letiště a po návratu z něj. GIBS také nevyšlechla, kromě zasahujících policistů a lékařky (k čemuž však došlo až se značným časovým odstupem), žádné osoby, které by mohly podat svědectví o fyzickém stavu stěžovatele po zrušené deportaci dne 6. 6. 2014. Ačkoli byl stěžovatel na území České republiky ještě dva týdny poté, co podal trestní oznámení, nebyla provedena ani jeho prohlídka nezávislým lékařem. Z úředního záznamu GIBS o místním šetření v ZZC ze dne 29. 8. 2014 vyplývá, že GIBS se snažila ztotožnit nějaké svědky události dne 6. 6. 2014, což se jí však nepodařilo. Tuto snahu ovšem nelze považovat za dostatečnou, a to již z důvodu značného časového odstupu, neboť případná výpovědní hodnota takových svědectví by byla značně snížena. Navíc řada cizinců, která byla v ZZC dne 6. 6. 2014, se tam patrně již nenacházela v srpnu 2014. GIBS ale nevyšlechla ani další osoby, které by mohly o stavu stěžovatele podat zprávu, jako například právníčku Organizace pro pomoc uprchlíků, která stěžovatele v ZZC navštívila dne 9. 6. 2014. Šetření

orgánů činných v trestním řízení ohledně zdravotního stavu stěžovatele tedy nelze považovat za důkladné a dostatečné.

104. Ústavní soud však na rozdíl od neprovedení okamžitého zjištění zdravotního stavu stěžovatele nespatřuje zásadní pochybení v tom, že GIBS nevyšlechla samotného stěžovatele, který odcestoval z České republiky do Kamerunu dne 2. 7. 2014. Vyslechnutí poškozeného, který již podstatné okolnosti vylíčil v trestním oznámení, není nutné učinit tak rychle jako výslech dalších relevantních svědků a podezřelých osob. Nakonec může být účelné poškozeného vyslechnout až po výslechu dalších osob a s těmito výpověďmi jej konfrontovat.

105. Nyní posuzovaný případ ilustruje, proč je provedení účinného vyšetřování tak důležité z pohledu účinné ochrany před špatným zacházením. Ústavní soud výše neshledal, že by vůči stěžovateli byly nepřiměřeným způsobem použity hmaty, chvaty, údery a kopy či že by mu byla nadměrně utazena pouta, neboť pro takový závěr neměl dostatečné důkazy. Stěžovatel sám, jako osoba zbavená svobody, si však žádné důkazy o těchto tvrzeních obstarat nemohl. Proto je zvláštní povinností příslušných orgánů (zde GIBS) takové důkazy, které umožní učinění přesvědčivých závěrů, se vší péčí, důkladností a rychlostí opatřit. Pokud tak příslušný orgán neučiní, nebude moci osoba zbavená svobody prakticky nikdy špatné zacházení prokázat a toto velmi závažné jednání se stane prakticky beztrestným a nepostižitelným.

106. Z výše uvedeného vyplývá, že provedené vyšetřování nebylo vyšetřováním účinným, neboť nebylo dostatečně rychlé a důkladné. Orgány činné v trestním řízení tedy porušily právo stěžovatele na účinné vyšetřování, které je součástí práva nebyt podroben špatnému zacházení podle čl. 7 odst. 2 Listiny a čl. 3 Úmluvy.

3. Závěr a formulace výroku ohledně účinného vyšetřování

107. Stěžovatel v ústavní stížnosti požaduje jak zrušení napadených rozhodnutí, tak konstatování, že postupem orgánů činných v trestním řízení, které neprovedly účinné vyšetřování, byla porušena jeho práva. Podle ustálené judikatury Ústavního soudu, existuje-li pravomocné rozhodnutí, musí stěžovatel ústavní stížností napadat rozhodnutí, neboť ústavní stížnost na jiný zásah orgánu veřejné moci připadá v úvahu, pouze pokud takový zásah sám není výrazem (výsledkem) řádné rozhodovací pravomoci tohoto orgánu a jako takový se vymyká obvyklému přezkumnému či jinému řízení [náleží sp. zn. III. ÚS 62/95 ze dne 30. 11. 1995 (N 78/4 SbNU 243)].

108. V dané věci se však shledaná pochybení ve vyšetřování, která se týkají nedostatků v rychlosti a důkladnosti, projevila přímo v rozhodnutí GIBS, které tak je založeno na nedostatečně zjištěném skutkovém stavu a je

nedostatečně odůvodněno. Proti němu mohl stěžovatel podat odvolání ke krajskému státnímu zastupitelství. Zjevně tak jde o rozhodnutí, které mohlo být a také bylo podrobena obvyklému přezkumnému řízení. Samotná napadená rozhodnutí tak porušují základní právo stěžovatele na účinné vyšetřování a jsou rozhodnutími ve smyslu § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu. Z těchto důvodů Ústavní soud přistoupil k jejich zrušení.

109. Naopak výše uvedená pochybení, která se projevila v napadených rozhodnutích a vedla k jejich zrušení Ústavním soudem, jako taková tedy zároveň nemohou vést ke konstatování, že stěžovatelovo základní právo porušil také sám postup orgánů činných v trestním řízení, který napadeným rozhodnutím předcházela a při němž k oněm pochybením došlo. Tento návrh tedy Ústavní soud musí odmítnout jako návrh nepřijatelný podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu, neboť vady v postupu orgánů činných v trestním řízení se projevily v napadených rozhodnutích [viz *mutatis mutandis* nálezu sp. zn. I. ÚS 1549/11 ze dne 23. 4. 2015 (N 83/77 SbNU 197), bod 59].

110. Po zrušení napadených rozhodnutí je na samotných orgánech činných v trestním řízení, jak budou dále postupovat a jaké úkony v dané věci provedou, samozřejmě za respektování tohoto nálezu, včetně jeho nosných důvodů. Ústavní soud nicméně poznamenává, že shledal, že stěžovatel byl podroben špatnému zacházení z důvodu kumulace několika faktorů, za jejichž souhrn nelze činit odpovědným konkrétní osobu či osobu. V tomto ohledu lze tedy těžko dovozovat trestní odpovědnost konkrétních fyzických osob. Pokud jde o údajné nadměrné použití fyzické síly a pout vůči stěžovateli, které mu měly způsobit zranění, zde Ústavní soud pochybení shledal především v rychlosti šetření, které již z povahy věci napravit nelze. To samé platí o důkladném lékařském vyšetření stěžovatele, neboť tento netvrdí, že by zákrok u něj měl nějaké trvalé následky. Všechny negativní následky na jeho fyzické zdraví již tedy musely odeznít. Aniž by tedy Ústavní soud předjímal rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení, je možné a z pohledu Ústavního soudu i akceptovatelné, že ve věci již žádné účelné kroky v rámci trestního řízení nebude možné podniknout a shledané porušení práva stěžovatele na účinné vyšetřování v této konkrétní věci již nebude možné napravit jinak než případnou náhradou újmy způsobené na jeho základních právech.

D. Závěr

111. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu částečně vyhověl, neboť zásahem policie při výkonu správního vyhoštění stěžovatele dne 6. 6. 2014 bylo porušeno základní právo stěžovatele nebýt podroben ponižujícímu zacházení podle čl. 7 odst. 2 Listiny a čl. 3 Úmluvy a zároveň napadenými

rozhodnutími orgánů činných v trestním řízení byla tatáž práva stěžovatele porušena z důvodu neprovedení účinného vyšetřování. Proto Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadená rozhodnutí zrušil.

112. Podle čl. 89 odst. 2 Ústavy jsou nálezy Ústavního soudu závazné pro všechny orgány i osoby. V daném případě je to především Policie České republiky – Ředitelství služby cizinecké policie, která je vázána nosnými důvody tohoto nálezu [k závaznosti nálezů Ústavního soudu viz např. nálezy sp. zn. IV. ÚS 301/05 ze dne 13. 11. 2007 (N 190/47 SbNU 465), bod 60]. Je proto povinností policie systematicky reagovat na nosné důvody tohoto nálezu. Policie by především měla cizince zajištěné pro účely vyhoštění s dostatečným předstihem a řádně informovat o přesné době realizace jejich vyhoštění. Měla by také k cizincům přistupovat s plným respektem k jejich lidské důstojnosti a zdržet se všeho, co v nich může vyvolat pocity strachu, úzkosti nebo méněcennosti, aniž by to bylo nezbytně nutné pro dosažení legitimního účelu.

113. Ústavní soud však neshledal, že je namístež vyslovit také porušení čl. 13 Úmluvy, tedy práva na účinný právní prostředek nápravy, neboť z judikatury ESLP vyplývá, že v případě shledání procesního porušení čl. 3 Úmluvy nelze z důvodu neprovedení účinného vyšetřování konstatovat také porušení čl. 13 Úmluvy (viz například rozsudek ESLP ve věci *Adnaralov proti Ukrajině* ze dne 27. 11. 2014 č. 10493/12, § 36). Samostatné porušení čl. 13 Úmluvy by připadalo v úvahu pouze z nějakých jiných důvodů, například pokud by se oběť špatného zacházení nemohla domoci náhrady újmy ani v civilním řízení (viz rozsudek ESLP ve věci *Lenev proti Bulharsku* ze dne 4. 12. 2012 č. 41452/07, § 128 až 132). K tomu však v nyní posuzovaném případě nedošlo, neboť civilní soudy nejsou vázány usnesením o odložení věci podle § 159a odst. 1 trestního řádu a stěžovatel ani netvrdí, že by se nemohl domáhat náhrady újmy v civilním řízení.

Č. 192

K počátku běhu lhůty k podání stížnosti proti usnesení o zamítnutí návrhu na povolení obnovy trestního řízení

Usnesení, jímž byl zamítnut návrh odsouzeného na povolení obnovy trestního řízení, je mu třeba oznámit nikoli jen vyhlášením, nýbrž též doručením opisu usnesení, a až od okamžiku tohoto doručení počíná odsouzenému lhůta k podání stížnosti.

Zamítnutím stížnosti v důsledku chybného posouzení počátku lhůty (v neprospěch procesně oprávněné strany) porušil stížnostní soud sice normy podústavního práva, avšak v důsledku toho byl stěžovatel zbaven opravné instance, resp. práva na věcné projednání svého opravného prostředku, a tím mu byla odňata možnost reálně a efektivně ve své věci jednat před soudem ve smyslu ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod; ústavněprávní roviny bylo tak dosaženo, a důvod ke kasačnímu zásahu Ústavního soudu je dán.

Nález

Ústavního soudu - III. senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila a soudců Vladimíra Kůrky (soudce zpravodaj) a Jana Filipa - ze dne 29. října 2015 sp. zn. III. ÚS 3265/14 ve věci ústavní stížnosti 1. F. P. a 2. P. P, zastoupených Mgr. Františkem Burešem, advokátem, se sídlem v Plzni, nám. Republiky 2, proti usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 11. 8. 2014 sp. zn. 8 To 379/2014, kterým byla pro opožděnost zamítnuta stížnost stěžovatelů proti usnesení okresního soudu o zamítnutí jejich návrhu na povolení obnovy trestního řízení, za účasti Krajského soudu v Plzni a Krajského státního zastupitelství v Plzni.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Plzni ze dne 11. 8. 2014 č. j. 8 To 379/2014-1239 bylo porušeno právo stěžovatelů garantované ustanovením čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 11. 8. 2014 č. j. 8 To 379/2014-1239 se zrušuje.

Odůvodnění

I.

1. V ústavní stížnosti, vycházející z ustanovení § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), stěžovatelé navrhli, aby Ústavní soud – pro porušení ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a ustanovení čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) – zrušil v záhlaví označené rozhodnutí, vydané v jejich trestněprávní věci.

2. Shora uvedeným usnesením Krajský soud v Plzni zamítl jako opožděnou stížnost stěžovatelů proti usnesení ze dne 7. 7. 2014, kterým Okresní soud v Rokycanech zamítl jejich návrh na povolení obnovy řízení vedeného před ním pod sp. zn. 1T 113/2012.

3. Krajský soud svůj závěr odůvodnil tím, že nebyla podána v třídenní lhůtě, jež dle jeho názoru počala běžet již od okamžiku ústního vyhlášení usnesení okresního soudu, nikoliv až od okamžiku jeho doručení, protože poslední den lhůty pro podání stížnosti připadl na 10. 7. 2014; podali-li stěžovatelé (blanketní) stížnost (až) dne 14. 7. 2013, učinili tak opožděně a na tom nic nemění právní názor vyjádřený ve stěžovateli připojeném rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 6 Tz 99/2012, jemuž soud v odůvodnění zevrubně oponuje.

4. Stěžovatelé v ústavní stížnosti namítají, že ve smyslu závěrů rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 6 Tz 99/2012 a rovněž dle konstantní judikatury Ústavního soudu počíná lhůta k podání stížnosti běžet (až) doručením usnesení soudu, jímž je zamítnut návrh na povolení obnovy řízení. Domnívají se proto, že napadené rozhodnutí stížnostního soudu není v souladu se zákonem, porušuje jejich základní práva a je i rozhodnutím překvapivým, neboť je založeno na právních závěrech nesouladných s rozhodovací činností Ústavního soudu.

II.

5. Ve vyjádření k ústavní stížnosti (podaném předsedou senátu JUDr. Zdeňkem Jarošem) Krajský soud v Plzni podrobně zopakoval svoji právní argumentaci, dle které je namístě počítat třídenní lhůtu k podání stížnosti (již) od ústního vyhlášení usnesení, jímž byl zamítnut návrh na povolení obnovy řízení. Současně vyjádřil přesvědčení, že jím zvolený výklad neodporuje žádnému ustanovení Listiny, Úmluvy ani trestního řádu.

6. Krajské státní zastupitelství v Plzni k žádosti o vyjádření vedlejšího účastníka uvedlo, že se argumentace stěžovatelů jeví s ohledem na dosavadní judikaturu Ústavního soudu jako opodstatněná; současně připomnělo, že dne 31. 10. 2014 byl ministru spravedlnosti předložen (ve prospěch

obviněných) nástin stížnosti pro porušení zákona (dotazem na Nejvyšším soudu bylo zjištěno, že tato stížnost dosud podána nebyla).

III.

7. Ústavní soud se musel nejprve zabývat otázkou přípustnosti pojednávané ústavní stížnosti prizmatem existence institutu navrácení lhůty ve smyslu ustanovení § 61 odst. 3 trestního řádu, přičemž v návaznosti na závěry přijaté v bodu 6 odůvodnění nálezu sp. zn. III. ÚS 281/12 (N 210/71 SbNU 477) uvádí, že nepodání žádosti o navrácení lhůty ve smyslu ustanovení § 61 odst. 3 trestního řádu není na překážku přípustnosti posuzované ústavní stížnosti.

IV.

8. Ústavní soud je podle ustanovení čl. 83 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že ve smyslu jejího ustanovení čl. 87 odst. 1 písm. d) rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [srov. též § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Není součástí soustavy obecných soudů, není povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí a samo o sobě není významné, je-li namítána věcná nesprávnost jimi vydaných rozhodnutí. Pravomoc Ústavního soudu je založena výlučně k přezkumu z hlediska dodržení principů ústavněprávních, tj. zda v řízení (rozhodnutím v něm vydaným) nebyly dotčeny předpisy ústavního pořádku chráněná práva nebo svobody jeho účastníka.

9. Může-li proto mít tvrzené pochybení obecného soudu důsledky pro výsledek řízení, nelze rezignovat na přezkum napadeného rozhodnutí z hlediska ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny a v této souvislosti musí být uváženo i dosah ustanovení čl. 4 Ústavy, podle něhož jsou základní práva a svobody pod ochranou soudní moci [srov. nálezu sp. zn. II. ÚS 3170/09 (N 208/59 SbNU 57)]. Ústavní soud nemůže tolerovat odepření spravedlnosti (*denegationem iustitiae*), resp. zamezení přístupu k soudu jako důsledku věcného (či právního) omylu obecného soudu, včetně posouzení otázky, zda opravný prostředek byl podán včas či nikoli [srov. nálezu sp. zn. I. ÚS 750/06 (N 93/45 SbNU 335), bod 14].

V.

10. Napadeným usnesením krajského soudu byla zamítnuta stížnost stěžovatelů proti usnesení okresního soudu z důvodu nevhodnosti jejího podání (v podrobnostech viz bod 3 výše).

11. Ústavní stížností otevřeli stěžovatelé právní otázku (počátek běhu lhůty stanovené v ustanovení § 143 odst. 1 trestního řádu), k níž se Ústavní

soud již opakovaně vyjádřil, jmenovitě v nálezech ve věcech sp. zn. III. ÚS 303/04 ze dne 10. 3. 2005 (N 52/36 SbNU 555), III. ÚS 457/05 ze dne 5. 1. 2006 (N 4/40 SbNU 39), IV. ÚS 2519/07 ze dne 23. 1. 2008 (N 19/48 SbNU 205), I. ÚS 160/09 ze dne 2. 6. 2009 (N 128/53 SbNU 615), III. ÚS 389/09 ze dne 4. 3. 2010 (N 40/56 SbNU 461), III. ÚS 1231/11 ze dne 8. 12. 2011 (N 207/63 SbNU 413) a III. ÚS 2366/13 ze dne 20. 8. 2015 (N 149/78 SbNU 295).

12. V nálezu sp. zn. III. ÚS 303/04 (N 52/36 SbNU 555) vyložil, že ustanovení § 137 odst. 1 trestního řádu zakládá právní účinky oznámení usnesení buď vyhlášením, anebo doručením; není-li účelem a smyslem doručování toliko naplnění jeho informační funkce, povinnost doručovat dle ustanovení § 137 odst. 4 trestního řádu ve spojení s ustanoveními § 143 odst. 1 a § 140 odst. 1 písm. b), aa) trestního řádu vylučuje právní účinky oznámení usnesení vyhlášením (*argumentum reductionis ad absurdum*). Ve vztahu k teleologickému výkladu pak Ústavní soud připomněl, že jednotlivá ustanovení jednoduchého práva jsou orgány veřejné moci povinny interpretovat a aplikovat v první řadě vždy z pohledu účelu a smyslu ochrany ústavně garantovaných základních práv a svobod, tj. v daném případě ve prospěch procesně oprávněného.

13. Na těchto závěrech setrval Ústavní soud i v nálezu sp. zn. III. ÚS 457/05 (N 4/40 SbNU 39), v němž zdůraznil, že pokud je stěžovateli nutno ve smyslu ustanovení § 137 odst. 4 trestního řádu doručit opis usnesení příslušného okresního soudu, pak jeho přítomnost při vyhlášení citovaného usnesení nezaložila účinky oznámení, neboť to nastalo až doručením opisu usnesení. Ústavní soud dodal, že opačný závěr by nutil oprávněnou osobu podat stížnost proti usnesení, aniž by se mohla seznámit s jeho písemným vyhotovením, a povinnost doručit opis usnesení by se pak jevila jako samoúčelná. Bez ohledu na skutečnost, že při vyhlášení usnesení se vedle výroku sděluje i podstatná část odůvodnění (ustanovení § 128 odst. 2 tr. řádu ve spojení s ustanovením § 138 tr. řádu), je obeznamenost s písemným odůvodněním usnesení pro kvalifikované podání stížnosti klíčová. Usnesení o oprávněném prostředku ve smyslu ustanovení § 137 odst. 4 trestního řádu se přitom svým významem blíží rozsudku, a právě proto byla stanovena povinnost jeho opis oprávněným osobám písemně doručit; pakliže by se lhůta k podání stížnosti neodvýtjela od doručení opisu usnesení, ztratilo by toto ustanovení svůj racionální smysl.

14. Z uvedených premis vyšel Ústavní soud taktéž v nálezu sp. zn. IV. ÚS 2519/07 (N 19/48 SbNU 205), na nějž navázal nálezu sp. zn. III. ÚS 389/09 (N 40/56 SbNU 461) a dále i nálezy sp. zn. I. ÚS 160/09 (N 128/53 SbNU 615), III. ÚS 1231/11 (N 207/63 SbNU 413) a III. ÚS 2366/13 (N 149/78 SbNU 295), ve kterých Ústavní soud odkázal rovněž na závěry odborné komentářové literatury (srov. Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, str. 1736 a 1770).

15. Zamítl-li tedy stížnostní soud pro opožděnost stížnost podanou stěžovateli toliko proto, že lhůtu k podání stížnosti počítal již od ústního vyhlášení jí napadeného usnesení okresního soudu (což ani ve svém vyjádření účastník řízení nikterak nerozporuje), postupoval zjevně proti závěrům uvedeným v citovaných nálezech, od nichž však nemá Ústavní soud důvod se jakkoli odchýlit ani v dané věci, a závěr, že stížnost nebyla podána včas, pak nemůže obstát. Zamítnutím stížnosti stěžovatelů v důsledku vadného určení počátku běhu její lhůty (v neprospěch procesně oprávněné strany) Krajský soud v Brně porušil nejen normy podústavního práva, nýbrž – v důsledku toho – odňal stěžovatelům možnost efektivně ve své věci jednat před soudem, a tím vskutku zasáhl do jejich základního práva, jehož se v ústavní stížnosti dovolávají.

VI.

16. Se zřetelem k tomu dospěl Ústavní soud k závěru, že Krajský soud v Plzni napadeným usnesením porušil právo stěžovatelů na spravedlivý proces, garantované ustanovením čl. 36 odst. 1 Listiny. Proto podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadené rozhodnutí Krajského soudu v Plzni zrušil.

Č. 193

K právu dítěte projevit své stanovisko v řízení o změně příjmení

Zejména v soudních řízeních, která se dotýkají osobnostních práv dítěte a kde názor dítěte hraje významnou roli (například řízení „o změně příjmení dítěte“), by měly soudy přistupovat ke zjištění názoru dítěte velmi pečlivě. Skutečnost, že dítě nebylo před odvolacím soudem slyšeno a odvolací soud změnil pro dítě příznivě (z pohledu dítěte) rozhodnutí soudu prvního stupně, může vést k porušení práva na spravedlivý proces chráněného čl. 36 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod. V závislosti na věku dítěte a jeho rozumové vyspělosti by dítěti mělo být umožněno, aby svůj názor účastníka řízení „obhájilo“ i před odvolacím soudem.

Nález

Ústavního soudu – IV. senátu složeného z předsedy senátu Tomáše Lichovníka (soudce zpravodaj) a soudců Jaromíra Jirsy a Vladimíra Sládečka – ze dne 4. listopadu 2015 sp. zn. IV. ÚS 3900/14 ve věci ústavní stížnosti N. B., zastoupené advokátem JUDr. Jiřím Všečetkou, Orlická 163/18, Hradec Králové, proti rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 10. 9. 2014 sp. zn. 14 Co 148/2014, kterým byl zamítnut stěžovatelčin návrh na změnu příjmení jejího nezletilého syna.

Výrok

I. Rozsudkem Krajského soudu v Ostravě ze dne 10. 9. 2014 sp. zn. 14 Co 148/2014 bylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 10. 9. 2014 sp. zn. 14 Co 148/2014 se ruší.

Odůvodnění**I.**

Ústavnímu soudu byl dne 12. 12. 2014 doručen návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti ve smyslu § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), prostřednictvím něhož se stěžovatelka domáhala zrušení v záhlaví citovaného rozhodnutí krajského soudu.

Předtím, než se Ústavní soud začal věcí zabývat, přezkoumal podání po stránce formální a konstatoval, že podaná ústavní stížnost obsahuje veškeré náležitosti, jak je stanoví zákon o Ústavním soudu.

II.

Stěžovatelka se v řízení před obecnými soudy domáhala udělení souhlasu se změnou příjmení nezletilého M. Č. na příjmení B. Zatímco soud prvního stupně stěžovatelce vyhověl a ke změně příjmení nezletilého přivoloval, odvolací soud rozhodnutí změnil tak, že návrh zamítl.

Stěžovatelka je toho názoru, že rozhodnutím krajského soudu bylo zasaženo do práv nezletilého a byla porušena jeho základní práva a svobody, zaručená Listinou základních práv a svobod (dále jen „Listina“), a to v ustanoveních čl. 32 odst. 1 a čl. 10 odst. 2. Napadeným rozhodnutím mělo dojít též k zásahu do práv, jež jsou nezletilému garantována čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a čl. 2, 3 a 7 Úmluvy o právech dítěte.

Podle názoru stěžovatelky není rozhodnutí krajského soudu řádně odůvodněno a zcela vybočuje ze zjištěných skutkových okolností. Rozhodnutí zcela nekriticky preferuje rodičovská práva otce a omezuje se toliko na patriarchální lpění na rodovém příjmení. K podání návrhu na změnu příjmení přistoupila matka po zralé úvaze a ztotožňuje se s ním nejen nezletilý syn, ale též jeho opatrovník. Krajský soud odsoudil návrh do pouhé roviny přání nezletilého a jeho zájmy, na rozdíl od okresního soudu, neval v úvahu, nijak se jim nevěnoval a zájmy nezletilého zcela ignoroval. Stěžovatelka poukazuje na skutečnost, že postup odvolacího soudu, v němž dospívá k opačnému výsledku, postrádá opodstatnění a zcela vybočuje ze zjištěných skutkových okolností.

Odvolací soud nevěnoval dostatečnou pozornost názorům dítěte, které se nachází již ve věku, v němž je schopno formulovat a svobodně vyjadřovat své vlastní názory v záležitostech, které se jej dotýkají. Stěžovatelka vytýká krajskému soudu, že závěr, který přijal, a způsob, jakým k němu dospěl, aniž by se však na rozdíl od soudu prvního stupně zájmy dítěte skutečně zabýval, není ústavně konformní. Svým přístupem k projednávanému případu krajský soud porušil práva nezletilého, plynoucí z čl. 12 Úmluvy o právech dítěte, zejména potud, že nevěnoval pozornost názorům dítěte, jež je ve věku, kdy je schopno formulovat a svobodně vyjadřovat své vlastní názory v záležitostech, které se ho týkají. Stejně tak bylo porušeno právo nezletilého plynoucí z téhož článku Úmluvy o právech dítěte, když neumožnil nezletilému je ani přednést, ačkoliv je nezbytné poskytnout možnost, aby nezletilý byl vyslyšen v každém soudním řízení, které se jej dotýká. Dost důvodů pro takový postup skýtá již jen obsah v řízení provedeného znaleckého posudku. Uvedeným postupem bylo rovněž zasaženo

do práva stěžovatelky na spravedlivý proces, garantovaného čl. 36 odst. 1 Listiny, které se projevuje v absenci náležitého provedení důkazů před odvolacím soudem. Rozhodnutí odvolacího soudu je založeno na libovůli negující právo nezletilého dítěte na spravedlivý proces.

Stěžovatelka rovněž poukazuje na skutečnost, že sleduje především zájem nezletilého syna a svůj návrh nemíří nikterak proti jeho otci. V souvislosti s výše uvedeným stěžovatelka vyzvedla obdobné rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 5. 11. 1964 sp. zn. 5 Co 182/64, v němž byl souhlas se změnou příjmení vydán. Důvodem pak byla ta skutečnost, že otec po řadu let neprokázal zájem o nezletilého, který žil v rodině matky společně s ostatními čtyřmi chlapci, z nichž pouze on neměl příjmení manžela matky. Podle názoru matky je třeba dbát především zájmu nezletilého a jeho dalšího zdravého citového a psychického vývoje, rodinných a sourozeneckých vazeb. Současně poukazuje též na provedený znalecký posudek, podle něhož je vhodné rodinnou sounáležitost podpořit zejména tam, kde ji nezletilý hledá a chce.

III.

Přípisem ze dne 3. 9. 2015 se k Ústavní stížnosti vyjádřil příslušný krajský soud, který k návrhu stěžovatelky uvedl, že nesouhlasí s jejím názorem na porušení práva na spravedlivý proces. Jednoznačné stanovisko nezletilého bylo k věci v průběhu řízení dostatečně a opakovaně zjištěno a toto jeho stanovisko (tedy, že chce mít příjmení po manželovi matky) bylo krajskému soudu známo. Z uvedeného důvodu pak považuje krajský soud ústavní stížnost za nedůvodnou.

Městský úřad Kravaře, jenž byl usnesením Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 3900/14 ze dne 18. 8. 2015 ustanoven opatrovníkem nezletilého M. Č., se přípisem ze dne 24. 9. 2015 vzdal postavení vedlejšího účastníka.

K předmětné ústavní stížnosti se dále vyjádřil též otec nezletilého, který uvedl, že ke změně příjmení nezletilého dítěte lze přistoupit jen v případě závažných důvodů, neboť se jedná nejen o zásah do práv nezletilého, ale též jeho otce. Dále vedlejší účastník poukázal na to, že od ukončení společného soužití se stěžovatelkou jsou mu otcovská práva soustavně upírána. Ke svému prvorozenému synovi neztratil citovou vazbu, a nemohl-li realizovat alespoň běžný styk, snažil se a nadále se snaží o jeho vývoj a život zajímat (viz jeho snaha vidět syna alespoň v rámci synových sportovních akcí, tréninků, zápasů). Otec podal u Okresního soudu v Opavě dne 16. 12. 2013 návrh na soudní úpravu jeho styku s nezletilým právě z důvodu snahy pravidelných kontaktů se synem. Tento návrh byl posléze postoupen na návrh stěžovatelky k Obvodnímu soudu pro Prahu 8 a dodnes nebylo jednání ve věci nařízeno. Tvrzení stěžovatelky, že otec nemá zájem o kontakty se synem, není pravdivé. Matka otci nikdy neposkytla kontakt na nezletilého,

a to ani telefonicky. Z provedeného znaleckého zkoumání v rámci řízení pak vyplynulo, že ani sám nezletilý nemá žádný negativní postoj ke svému otci a tento je přesvědčen, že jejich vzájemná vazba není zcela přetřhána a je možno docílit vzájemného kontaktu otce a syna, přičemž otec je pochopitelně připraven se přizpůsobit synovým zájmům a sportovním aktivitám, jeho časovým možnostem a naopak jej v těchto aktivitách podporovat.

Nelze odhlédnout od skutečnosti, že matka se opět v mezidobí s nezletilým přestěhovala z Kravař na Opavsku do Prahy, aniž by otce o této skutečnosti jakkoli informovala, a tento se o tom dověděl až z žádosti matky o přenesení působnosti soudu z Opavy do Prahy právě z titulu nového bydliště nezletilého. Otec si vždy řádně plnil svou vyživovací povinnost k nezletilému ve výši 20 000 Kč měsíčně, v minulosti se například snažil přinést mu na jeho tréninky dárky k vánocům či výročím, ale nebylo mu umožněno je předat. Z řízení před obecnými soudy jednoznačně vyplynulo, že otec má zájem o kontakt se synem, má zájem participovat na jeho výchově, a to nejen finančním plněním. Nebyla a není doposud splněna ona závazná podmínka pro změnu příjmení nezletilého, tedy skutečnost, že vazby mezi otcem a nezletilým jsou definitivně přetřhány, nelze je ani obnovit, biologický otec nemá zájem či rezignoval na udržení vztahů s nezletilým. Takováto situace v tomto konkrétním případě nenastala.

Nezletilému je nyní bezmála patnáct let. Je nepochybné, že doposud užíval příjmení svého biologického otce a v rámci řízení obecných soudů nebylo zjištěno cokoli negativního v souvislosti s užíváním tohoto příjmení. Uvádí-li stěžovatelka, že „... rozhodnutím soudu odvolacího v rodině, se kterou se primárně nezletilý ztotožňuje, je exkomunikován ...“, jedná se o ničím nepodložené tvrzení stěžovatelky. Nadto je nutno konstatovat, že nezletilý je od svých tří let v péči stěžovatelky. Jeho příjmení mu nečinilo žádných potíží ani v době raného dětství, žádné vyloučení z jakékoli komunity nebylo prokázáno. Je výlučně na stěžovatelce a jejím přístupu k nezletilému, zda se chlapec bude případně cítit „exkomunikován“ z její rodiny, a změna příjmení s tímto nikterak nesouvisí. Je na stěžovatelce, a vždy tomuto tak bylo, aby naopak podporovala sounáležitost nezletilého se svým otcem, což však tato nečinila, a otec věří, že postavení nezletilého v rodině matky se neodvíjí od jeho příjmení.

Nelze souhlasit se závěry uvedenými ve stížnosti stěžovatelky, že postupem odvolacího soudu byla jakkoli porušena ústavní práva nezletilého či Úmluva o právech dítěte. Krajský soud v Ostravě ve věci své rozhodnutí vydal, a pokud se jedná ze stran tohoto řízení nedomohla výsledku tohoto rozhodnutí dle svých představ, neznamená to, že toto rozhodnutí je ústavně nekonformní, jak je uváděno v předmětné stížnosti. Otec je slušným a řádným občanem této republiky, žije v harmonickém manželství,

spřádáním životem. Není dán žádný důvod, pro který by se měl nezletilý jakkoli distancovat od přijetí svého otce, jehož je prvorozeným synem.

Stěžovatelka svého práva k zaslání repliky k vyjádření krajského soudu nevyužila.

IV.

Ústavní soud si vyžádal dotčený soudní spis Okresního soudu v Opavě sp. zn. 14 P 8/2004 a po seznámení se s ním dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy). Není součástí soustavy obecných soudů, jimž není ani instančně nadřizen. Úkolem Ústavního soudu je kontrola rozhodovací činnosti obecných soudů, leč pouze za situace, kdy svými rozhodnutími zasahují do ústavně zaručených základních práv či svobod. Ústavní soud tedy není soudem, který by zevrubně přezkoumával rozhodnutí obecných soudů.

V projednávané věci se musel Ústavní soud předně vypořádat s tím, že ústavní stížnost byla podána matkou nezletilého, a nikoliv samotným nezletilým. Obdobným problémem se Ústavní soud zabýval kupříkladu ve věci sp. zn. III. ÚS 3007/09 ze dne 26. 8. 2010 (N 172/58 SbNU 503; všechna níže zmíněná rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná též na <http://nalus.usoud.cz>), kde mimo jiné uvedl, že „stěžovatelkou dovolávané právo nezletilé na spravedlivý proces náleží pouze nezletilé, a nikoliv stěžovatelce, a tudíž se jeho porušení může, co do práv zakotvených v čl. 12 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte a čl. 3 písm. b) Evropské úmluvy o výkonu práv dětí, dovolávat pouze nezletilá; i pro ně platí, že bez dalšího náleží pouze dětem, a nikoliv rodičům (srov. usnesení sp. zn. II. ÚS 393/05, II. ÚS 1818/07 – ve SbNU nepublikována; dostupná na <http://nalus.usoud.cz>). Pro danou věc je proto podstatné, že však ve vztahu k nim nelze vyloučit, aby se porušení těchto práv stěžovatelka (jako matka dítěte) dovolala v souvislosti s námitkou neoprávněného zásahu do soukromého a rodinného života, a zejména pak zásahu do (vlastního) práva na spravedlivý proces v řízení, jehož byla sama účastníkem. To je pak namíste vztáhnout právě ke stěžejní výhradě, že v řízení nebyla nezletilá A. vyloučena a do jeho výsledku nebyl adekvátně zakomponován její názor k odnětí z péče své matky a nařízení ústavní výchovy, stejně jako ke stěžovatelčině kritice postupů soudů při zjišťování skutkového stavu a provádění důkazů, neboť nezletilé dítě (vzhledem ke svému věku a zjištěnému osobnostnímu utváření) bylo i způsobilým pramenem potřebných skutkových poznatků“. Z výše uvedeného Ústavní soud dovozuje, že matka nezletilé je aktivně legitimována k podání ústavní stížnosti, kterou brojí proti zásahu do základních práv a svobod svého nezletilého dítěte.

Podle názlehu Ústavního soudu je pro posouzení předmětné ústavní stížnosti rozhodné především to, zda při rozhodování o návrhu na změnu příjmení nezletilého došlo ze strany krajského soudu k zachování práv nezletilého plynoucích z čl. 12 Úmluvy o právech dítěte.

Podle čl. 12 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte stát musí zabezpečit dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a vospělosti. Podle druhého odstavce čl. 12 se za tímto účelem dítěti zejména poskytuje možnost, aby bylo slyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká, a to buď přímo, nebo prostřednictvím zástupce nebo příslušného orgánu, přičemž způsob slyšení musí být v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství.

Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. I. ÚS 3304/13 ze dne 19. 2. 2014 (N 18/72 SbNU 217) upozornil mimo jiné na názor Výboru pro práva dítěte, podle něhož je „právo být slyšen jedním ze čtyř obecných principů a jednou ze základních hodnot Úmluvy o právech dítěte (§ 2). Rozsah ‚záležitostí, které se jej dotýkají‘, je nutno chápat široce, děti by měly být slyšeny, vždy když jejich názor může zlepšit kvalitu rozhodnutí (§ 26 až 27). Není stanoven žádný minimální věkový limit pro to, kdy už je dítě schopno formulovat své názory. Naopak všechny státní orgány by vždy měly nejprve předpokládat, že dítě toho schopno je, a tento předpoklad eventuálně teprve poté v konkrétním případě vyvrátit (§ 20 až 21). Rozhodnutí, zda má být dítě slyšeno osobně, nebo prostřednictvím zástupce či příslušného orgánu, je na dítěti samém. Výbor pro práva dítěte doporučuje, aby dítěti byla dána příležitost k osobnímu slyšení všude, kde je to jen možné (§ 35). Pokud už je slyšení dítěte provedeno skrze zástupce, je nanejvýš důležité, aby názory dítěte byly zástupcem tlumočeny správně (§ 36). Spojení ‚v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství‘ nelze vykládat tak, že by státu umožňovalo omezit rozebírané právo dítěte být slyšen. Naopak jde o požadavek, aby státy dodržovaly při slyšení dítěte pravidla spravedlivého procesu. Pokud dojde k porušení procesních pravidel, může to být důvodem pro zrušení daného rozhodnutí (§ 38 až 39)“.

Stejně tak lze poukázat na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, který ve věci *Havelka a ostatní proti České republice* kritizoval postup českých soudů, které přímo nevyslechly stěžovatele, ačkoliv tito v rozhodné době dosáhli již věku třinácti, dvanácti a jedenácti let.

Ústavní pořádek zaručuje dítěti právo, aby mohlo v řízení projevit své stanovisko k otázkám, jež se ho bezprostředně dotýkají. Obdobně jako před ESLP bylo toto právo nejčastěji aplikováno v řízeních týkajících se péče o dítě [viz např. nálezu sp. zn. III. ÚS 3363/10 ze dne 13. 7. 2011 (N 131/62 SbNU 59), nálezu sp. zn. I. ÚS 2661/10 ze dne 2. 11. 2010 (N 219/59

SbNU 167), nález sp. zn. III. ÚS 3007/09 (viz výše)], ale také například v řízení týkajícím se práva dítěte na osobní svobodu [nález sp. zn. II. ÚS 1945/08 ze dne 2. 4. 2009 (N 80/53 SbNU 11)].

V rovině podústavního práva je při zjišťování rozumové a emocionální vyspělosti nezletilého dítěte třeba mimo jiné vycházet z ustanovení § 867 odst. 2 občanského zákoníku, podle něhož platí právní fikce, že o dítěti starším dvanácti let se má za to, že je schopno informaci přijmout, vytvořit si vlastní názor a tento sdělit. Z toho důvodu je po dosažení této věkové hranice nezbytné, nebrání-li tomu zvláště významné okolnosti, zjistit přání dítěte přímo před soudem. Z protokolu o jednání před Krajským soudem v Ostravě ze dne 10. 9. 2014 však takový postup odvolacího soudu neplyne. Je pravda, že odvolací soud jak v ústavní stížnosti napadeném rozsudku, tak i ve svém vyjádření k předmětné ústavní stížnosti uvedl, že mu byl názor nezletilého dobře znám z předchozího řízení. Nicméně pokud tomu nebrání samotný předmět řízení a z okolností případu nevyplývají skutečnosti nasvědčující tomu, že by slyšení nezletilého před soudem bylo pro něj obzvláště psychicky náročné, tento by měl být před soudem přímo slyšen. Důvodem je především ta skutečnost, že nezletilý ve svém věku je zjevně schopen již formulovat své názory, a soudce rozhodující o této na výsost osobní věci by měl mít osobní zkušenost s nezletilým, měl by mít možnost sledovat jeho psychosociální reakce na položené dotazy a více méně „vycítit“ opravdovost jeho zájmu o požadovanou změnu. Měl by umět rozlišit, zda jeho návrh na změnu příjmení vychází z dětského rozmaru a touhy po zviditelnění se ve sportovních kruzích prostřednictvím známého příjmení, či z niterné touhy po začlenění se do nové rodiny. Podle náhledu Ústavního soudu nelze zodpovědně rozhodovat o tak zásadní otázce, jakou změna příjmení člověka bezesporu je, bez kontaktu s tím, jehož se změna přímo dotýká.

V projednávaném případě přistoupil odvolací soud ke změně rozsudku soudu prvního stupně, který svým rozsudkem nezletilému změnu příjmení povolil. Nezletilý měl právo být před odvolacím soudem slyšen a měl právo se před tímto soudem vyjádřit k případné změně pro něj příznivého prvostupňového rozsudku. Nejedná se zde o provedení důkazu výpovědí nezletilého dítěte, ale o právo tohoto dítěte vyjádřit se jako účastník řízení.

Pokud jde o formu slyšení dítěte či zjištění jeho názoru, nepovažuje Ústavní soud za nezbytné (mnohdy ani za vhodné) volat dítě přímo k soudnímu jednání. S ohledem na věk dítěte, citlivost věci a vztahy v rodině lze využít například rozhovor soudce s dítětem ve škole či na jiném pro dítě vhodnějším místě.

Skutečnost, že nezletilý nebyl před odvolacím soudem slyšen, se mohla projevit na výsledku odvolacího řízení, a nepříznivě tak ovlivnit i stěžovatelku. Ústavní soud má za to, že tak došlo k zásahu do ústavně

zaručeného práva stěžovatelky na spravedlivý proces, jež je jí garantováno čl. 36 odst. 1 Listiny.

Vzhledem k tomu, že Ústavní soud v předmětném případě ústavní stížnosti vyhověl a rozsudek krajského soudu zrušil, bude se tento věc opětovně zabývat, a to při zachování všech procesních práv nezletilého. Ústavní soud je v předmětném případě dalek toho, aby odvolacímu soudu diktoval, jakým způsobem má v dané věci rozhodnout. V konečném důsledku je to soud, který musí vyhodnotit názor dítěte, dát jej do souvislosti s dalšími skutečnostmi a na základě toho rozhodnout. V žádném případě z čl. 12 Úmluvy o právech dítěte nelze dovodit, že by názor dítěte, o kterém je v soudním řízení rozhodováno, byl pro soud zavazující, a že by tudíž nemohl rozhodnout odlišně od tohoto názoru. V opačném případě by totiž bylo jakékoliv soudní řízení nadbytečné, neboť by postačovalo, aby se všechny dotčené osoby a orgány dozvěděly o názoru dítěte a z něj pak ve své činnosti nadále vycházely.

Z výše uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 10. 9. 2014 sp. zn. 14 Co 148/2014 zrušil.

Č. 194

K právu odsouzeného vyjádřit se ke stížnosti státního zástupce proti usnesení o podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody

Ačkoli podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody dle ustanovení § 88 odst. 1 tr. zákoníku neimplikuje jakékoli základní právo chráněné ústavním pořádkem, nemůže Ústavní soud rezignovat na přezkoumání, zda v příslušném řízení byly dodrženy principy spravedlivého procesu, garantované ustanoveními hlavy páté Listiny.

I v tomto řízení je třeba dbát na dodržení kontradiktorních rysů řízení, mezi něž patří princip rovnosti zbraní, možnost jeho účastníka se znalostí věci vznášet argumenty ve svůj prospěch a vyvracet argumenty protistrany, být seznámen s každým důkazem nebo stanoviskem, jejichž účelem je ovlivnit rozhodování soudu, a musí mít možnost se k nim vyjádřit.

Tyto zásady jsou porušeny tehdy, jestliže stížnost státního zástupce proti usnesení soudu prvního stupně, kterým bylo rozhodnuto o podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, nebyla navrhovatelé zaslána k vyjádření, a stížnostní soud poté rozhodl bez jeho účasti v neveřejném zasedání tak, že návrh na podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody zamítl, ačkoli část rozhodných důvodů jeho zamítavého rozhodnutí vychází z námitek vyjádřených státní zástupcí ve stížnosti proti usnesení soudu prvního stupně.

Nález

Ústavního soudu – III. senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila a soudců Vladimíra Kůrky (soudce zpravodaj) a Jana Filipa – ze dne 5. listopadu 2015 sp. zn. III. ÚS 599/14 ve věci ústavní stížnosti P. H., zastoupeného JUDr. Martinem Korbařem, advokátem, se sídlem Praha 2, Lublaňská 507/8, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 8. 1. 2014 sp. zn. 6 To 5/2014, kterým byla zamítnuta stěžovatelova žádost o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

Výrok

I. Usnesením Městského soudu v Praze ze dne 8. 1. 2014 sp. zn. 6 To 5/2014 bylo porušeno právo stěžovatele garantované ustanovením čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 8. 1. 2014 sp. zn. 6 To 5/2014 se zrušuje.

Odůvodnění

I.

1. V ústavní stížnosti, vycházející z ustanovení § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, stěžovatel navrhl, aby Ústavní soud pro porušení ustanovení čl. 36 odst. 1, čl. 38 odst. 2 a čl. 40 odst. 5 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) zrušil v záhlaví označené rozhodnutí, vydané ve věci podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

2. Usnesením Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 27. 11. 2013 sp. zn. 1 PP 439/2013 bylo vyhověno žádosti stěžovatele o podmíněné propuštění z výkonu trestů odnětí svobody v trvání tří a dvou let; ke stížnosti státní zástupkyně Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 4 Městský soud v Praze ústavní stížností napadeným usnesením usnesení obvodního soudu zrušil a sám rozhodl tak, že stěžovatelovu žádost zamítl, jelikož dospěl k závěru, že od stěžovatele nelze očekávat, že v budoucnu povede řádný život.

3. Stěžovatel v ústavní stížnosti vytýká stížnostnímu soudu, že v rozporu s judikaturou Ústavního soudu mu nedal možnost se k dané věci osobně vyjádřit, neboť rozhodl v neveřejném zasedání, a to i přesto, že stížnostní soud doplnil dokazování a zaujal oproti obvodnímu soudu odlišné stanovisko i na základě důkazů a skutečností, které nebyly předmětem řízení před soudem prvního stupně. Nadto se stěžovatel domnívá, že městský soud nesprávně interpretoval i hmotněprávní podmínku podmíněného propuštění (spočívající v prognóze řádného vedení života na svobodě), neboť její nesplnění dovozuje toliko z jeho předchozího chování, čím porušuje zákaz obsažený v ustanovení čl. 40 odst. 5 Listiny (současně stěžovatel zpochybňuje jednotlivé závěry stížnostního soudu, což však z níže uvedených důvodů zde rekapitulovat netřeba).

II.

4. K žádosti o vyjádření k ústavní stížnosti Městský soud v Praze plně odkázal na odůvodnění ústavní stížností napadeného usnesení a vyjádřil přesvědčení, že postupoval v souladu s trestním řádem, neboť zde nebyl dán zákonný důvod pro projednání předmětné stížnosti ve veřejném zasedání. Současně má za to, že stěžovatel zákonné podmínky pro podmíněné propuštění nesplnil, a v této souvislosti odkázal na řadu rozhodnutí Ústavního soudu (usnesení sp. zn. III. ÚS 1280/08, III. ÚS 590/09, III. ÚS 338/10 a III. ÚS 75/13; dostupná na <http://nalus.usoud.cz>).

5. Státní zastupitelství se k ústavní stížnosti nevyjádřilo.

III.

6. Ústavní soud je podle ustanovení čl. 83 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [srov. též § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Není součástí soustavy obecných soudů, není povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí a samo o sobě není významné, je-li namítána věcná nesprávnost jimi vydaných rozhodnutí. Pravomoc Ústavního soudu je založena výlučně k přezkumu z hlediska dodržení principů ústavněprávních, tj. zda v řízení (rozhodnutím v něm vydaným) nebyly dotčeny předpisy ústavního pořádku chráněná práva nebo svobody jeho účastníka.

7. Poté, co Ústavní soud zjistil, že ve smyslu ustanovení § 44 zákona o Ústavním soudu v rozhodném znění není třeba ve věci nařizovat ústní jednání, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

8. Ústavní soud konstantně dává najevo, že podmíněně propuštění z výkonu trestu odnětí svobody dle ustanovení § 88 odst. 1 tr. zákoníku (resp. ustanovení § 61 tr. zákona) je i při splnění zákonem stanovených podmínek zákonným institutem mimořádným, který dává soudu možnost, nikoliv však povinnost odsouzeného z výkonu trestu podmíněně propustit [srov. např. nálezy sp. zn. III. ÚS 611/2000 (N 51/21 SbNU 439) a dále též městským soudem ve vyjádření účastníka řízení odkazovaná usnesení sp. zn. III. ÚS 1280/08, III. ÚS 590/09, III. ÚS 338/10 a III. ÚS 75/13]; současně však nemůže rezignovat na přezkum napadeného rozhodnutí v hranicích vymezených otázkou, zda v řízení předcházejícím vydání takového rozhodnutí byly dodrženy principy spravedlivého procesu garantované ustanoveními hlavy páté Listiny.

9. V projednávané věci se proto musel Ústavní soud nejprve zabývat stěžovatelovým tvrzením, že stížnostní soud porušil ustanovení čl. 38 odst. 2 Listiny, neboť zamítl jeho návrh na podmíněně propuštění z výkonu trestu odnětí svobody v neveřejném zasedání v rozporu s příslušnými procesními pravidly.

10. Ústavní soud v nálezu sp. zn. III. ÚS 1735/10 (N 90/61 SbNU 405) zdůraznil, že i v řízení o návrhu na podmíněně propuštění z výkonu trestu odnětí svobody je třeba dbát na dodržení kontradiktorních rysů řízení, mezi něž mj. patří princip rovnosti zbraní, možnost se znalostí věci vznášet argumenty ve svůj prospěch a vyvracet argumenty protistrany; v této souvislosti rovněž připomněl – *mutatis mutandis* – závěry rozhodnutí Evropského

soudu pro lidská práva (dále též jen „ESLP“) ze dne 29. 11. 1988 ve věci *Brogan a ostatní proti Velké Británii*, stížnost č. 11209/84, bod 65.

11. Evropský soud pro lidská práva ve své konstantní judikatuře traktuje, že „pojem spravedlivého procesu zahrnuje také právo na kontradiktorní řízení, podle kterého musí mít účastníci příležitost nejen předložit každý důkaz nutný k tomu, aby obhájili svá tvrzení, ale také musí být seznámeni s každým důkazem nebo stanoviskem, jejichž účelem je ovlivnit rozhodování soudu, a musí mít možnost se k nim vyjádřit“ (srov. rozhodnutí ESLP ve věci *Kysilková a Kysilka proti České republice* ze dne 10. 2. 2011, stížnost č. 17273/03, nebo rozhodnutí ESLP ve věci *Křemář a ostatní proti České republice* ze dne 3. 3. 2000, stížnost č. 35376/97; srov. též Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. *Evropská úmluva o lidských právech*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, s. 740 až 747).

12. Rovněž Ústavní soud opakovaně připomíná, že mezi neopominutelné prvky práva na spravedlivý proces spadá i zásada *audiatur et altera pars* (budiž vyslechnuta i druhá strana), jež je chápána jako povinnost soudu vytvořit prostor zaručující účastníkům řízení možnost účinně uplatňovat námítky a argumenty, které jsou způsobilé ovlivnit jeho rozhodování a s nimiž se soud musí v rozhodnutí náležitě vypořádat. Vytvoření prostoru pro účinné vznesení námitek (v kontradiktorním schématu řízení) totiž nejlépe zajišťuje ochranu základních práv; institucionálně garantovaná možnost dotčených osob návrhy a námítkami účinně participovat na soudním procesu přitom patří mezi elementární pravidla soudního řešení sporů [srov. *mutatis mutandis* např. nálezy sp. zn. IV. ÚS 1106/08 (N 52/52 SbNU 519) a IV. ÚS 2119/11 (N 70/65 SbNU 3)].

13. Ústavní soud pak ve výše označeném nálezu sp. zn. III. ÚS 1735/10 uvedl: „Soud druhé instance pochybil v tom, že své meritorní rozhodnutí o zamítnutí návrhu na podmíněné propuštění opřel o jiný hmotněprávní důvod, než jaký aplikoval soud první instance, aniž by přitom stěžovateli poskytl prostor pro vyjádření jeho stanoviska. Svě rozhodnutí soud učinil v neveřejném zasedání bez přítomnosti navrhovatele, aniž by ho předem seznámil se zamýšlenou právní argumentací a poskytl mu příležitost se k ní vyjádřit, eventuálně navrhnout důkazy svědčící v jeho prospěch.“

IV.

14. Z vyžádaného soudního spisu se podává, že stížnost státní zástupkyně proti usnesení obvodního soudu, kterým bylo vyhověno žádosti stěžovatele o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, nebyla stěžovateli zaslána k vyjádření (viz č. I. 76 verte) a následně Městský soud v Praze rozhodl ústavní stížností napadeným usnesením v neveřejném zasedání. Z odůvodnění usnesení stížnostního soudu je přitom zřejmé, že část rozhodných nosných důvodů jeho zamítavého rozhodnutí vychází

z námitek vyjádřených státní zástupkyní v její stížnosti proti usnesení soudu prvního stupně.

15. Jelikož Ústavní soud neshledal důvod odchýlit se v projednávání věci od právních závěrů přijatých ve výše citovaném nálezu sp. zn. III. ÚS 1735/10 [na něž navázal i nález ze dne 15. 5. 2014 sp. zn. III. ÚS 4851/12 (N 97/73 SbNU 589)], nemůže v postupu Městského soudu v Praze – stejně tak – než spatřovat porušení ustanovení čl. 38 odst. 2 Listiny, neboť stížnostní soud rozhodl o zamítnutí návrhu na podmíněné propuštění v neveřejném zasedání, aniž by stěžovatele předem seznámil s druhou procesní stranou vznesenými – a jemu oponentními – tvrzeními věcnými i právními (jimž posléze povýtce přisvědčil) a poskytl mu příležitost se k nim vyjádřit a případně i navrhnout důkazy svědčící v jeho prospěch.

16. Za situace, kdy toliko z důvodu popsaného procesního pochybení stížnostního soudu je namístě (bez dalšího) přistoupit ke kasaci napadeného usnesení městského soudu, Ústavní soud reflektoval aplikační důsledky principu subsidiarity, jímž je řízení o ústavní stížnosti zásadně ovládáno, a proto se již věcně nezabýval dalšími v ústavní stížnosti vznesenými námitkami, neboť k jejich posouzení bude dán prostor po vrácení věci stížnostnímu soudu, jenž před novým rozhodnutím musí dát stěžovateli možnost věcně oponovat námitkám státní zástupkyně. Současně je namístě připomenout, že pokud by městský soud měl své rozhodnutí opírat i o jiné hmotněprávní důvody, je zapotřebí, aby stěžovatele o takovém záměru předem informoval, aby měl možnost se i k nim vyjádřit.

V.

17. S ohledem na výše uvedené skutečnosti Ústavní soud postupoval dle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu, neboť v postupu stížnostního soudu shledal porušení ustanovení čl. 38 odst. 2 Listiny, a proto ústavní stížnosti vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadené usnesení Městského soudu v Praze zrušil.

Č. 195

K porušení principů spravedlivého procesu uložením povinnosti tomu, kdo ztratil způsobilost být účastníkem řízení

Kromě zjevného a neodůvodněného vybočení z výkladového nebo aplikačního standardu, jenž je v soudní praxi obecně respektován, a představuje tím nepředvídatelnou libovůli, jde o protiústavnost i tehdy, jestliže procesní postup soudu vybočuje ze zákonných pravidel, jež řízení před ním upravují, a toto vybočení bylo způsobilé se promítnout (stěžovateli negativně) do jeho výsledku. Tak je tomu rovněž v případě zřetelného mechanického pochybení soudu, jímž je kupříkladu nedostatečné seznámení se s obsahem spisu, založení rozhodné listiny do spisu jiného, omyl při datování jejího příchodu apod. [srov. nález sp. zn. III. ÚS 290/06 ze dne 28. 6. 2007 (N 108/45 SbNU 459)]; proto takový výrok založený „na věcně nesprávných argumentech“ nemůže požadavkům spravedlivého procesu dostát.

Obdobné se prosazuje i tehdy, byl-li napadeným rozhodnutím k plnění zavázán stěžovatel spolu s druhou žalovanou, která však před vydáním rozhodnutí odvolacího soudu již ztratila způsobilost být účastníkem řízení, ačkoliv byla tato skutečnost stěžovatelem odvolacím soudu oznámena. Okolnost, že k této skutečnosti nebylo odvolacím soudem přihlédnuto, založilo stav způsobilý negativního průmětu k principům spravedlivého procesu zakotveného v čl. 36 odst. 1 Listiny, jehož se stěžovatel dovolával.

Nález

Ústavního soudu - III. senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila a soudců Vladimíra Kůrky (soudce zpravodaj) a Jana Filipa - ze dne 5. listopadu 2015 sp. zn. III. ÚS 1339/14 ve věci ústavní stížnosti Václava Masáka, zastoupeného JUDr. Adamem Batunou, advokátem, se sídlem v Praze 1, Panská 6, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 27. 1. 2014 č. j. 55 Co 499/2013-62 o změně prvostupňového usnesení ve výroku o náhradě nákladů občanského soudního řízení.

Výrok

Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 27. 1. 2014 č. j. 55 Co 499/2013-62 se zrušuje.

Odůvodnění

I.

1. V ústavní stížnosti, vycházející z ustanovení § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), stěžovatel navrhl, aby Ústavní soud pro porušení práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 a práva na rovnost účastníků v řízení dle čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) zrušil v záhlaví uvedené rozhodnutí Městského soudu v Praze.

2. Obvodní soud pro Prahu 8 řízení o žalobě Zdeňky Doškové, Miloslavy Douchové, Berty Homolové, Jiřího Jelínka, Jiřího Jelínka, Stanislava Jelínka, Jaroslavy Jelínkové, Marie Navrátilové a Aloise Svobody o zaplacení 3 191,80 Kč proti žalovaným Václavu Masákovi a Evě Masákové usnesením ze dne 2. 10. 2013 č. j. 25 C 142/2013-50 zastavil a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení.

3. Ústavní stížností napadeným usnesením Městský soud v Praze k odvolání žalobců změnil rozhodnutí soudu prvního stupně ve výroku o nákladech řízení a rozhodl tak, že žalovaní jsou povinni zaplatit společně a nerozdílně žalobcům na nákladech řízení 6 687 Kč a na nákladech odvolacího řízení 968 Kč.

4. V ústavní stížnosti stěžovatel namítá, že 1. Obvodní soud pro Prahu 8 ani Městský soud v Praze jej nevyrozuměly o podaném odvolání, čímž mu byla odňata možnost jednat před soudem a uplatnit svá práva v řízení, 2. Městský soud v Praze uložil ústavní stížností napadeným usnesením jak jemu, tak i v té době zesnulé manželce Evě Masákové povinnost k úhradě nákladů řízení, přestože již dne 6. 12. 2013 zaslal jeho právní zástupce JUDr. Adam Batuma odvolacímu soudu spolu s oznámením o převzetí zastoupení i sdělení o úmrtí jmenované Evy Masákové, což doložil i úmrtním listem, 3. Městský soud v Praze jednal i nadále toliko s ním a právnímu zástupci přes opakované urgencye ke dni podání stížnosti usnesení nedoručil, a konečně 4. žalobcům (vedlejším účastníkům) podle jeho názoru nárok na náhradu nákladů řízení nevznikl, resp. odvolací soud jej měl poučit o možné aplikaci § 150 o. s. ř., a poskytnout mu tím prostor k odpovídajícímu vyjádření.

5. Městský soud v Praze ve vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že mu není k dispozici procesní spis, a tudíž se nemůže vyjádřit, zda mu bylo oznámeno převzetí právního zastoupení stěžovatele a sdělení o úmrtí jeho manželky. K nákladovému výroku napadeného usnesení uvedl, že pokud žalovaní o podané žalobě věděli a v průběhu řízení žalovanou částku uhradili, museli počítat s tím, že o nákladech řízení může být rozhodováno dle § 146 odst. 2 věty druhé o. s. ř., a tudíž mohli případné důvody pro aplikaci

§ 150 o. s. ř. uplatnit již před obvodním soudem; své rozhodnutí tudíž nepovažuje za (objektivně) překvapivé.

6. Obvodní soud pro Prahu 8 ve vyjádření osvětlil procesní situaci, za které rozhodl o nákladech řízení; pokud jde o doručení odvolání ostatním účastníkům řízení, sdělil, že to ponechává jako soud prvního stupně na zvážení odvolacího soudu. Oznámení o převzetí právního zastoupení stěžovatele obdržel až v okamžiku, kdy už bylo usnesení odvolacího soudu rozesláno a řízení tak skončeno, proto jej již právnímu zástupci nezaslal; o úmrtí druhé žalované se soud dozvěděl až po rozhodnutí odvolacího soudu a v návaznosti na ukončení dědického řízení rozhodl (usnesením ze dne 8. 10. 2014 č. j. 25 C 142/2013-93) o procesním nástupnictví.

7. V replice na podaná vyjádření soudů stěžovatel setrval na důvodu, pro které ústavní stížnost podal.

II.

8. Vzhledem k tomu, že od ústního jednání nebylo možné očekávat další objasnění věci, Ústavní soud nenařídil ve věci ústní jednání (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

III.

9. Ústavní stížnost je důvodná.

10. Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy České republiky soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [srov. též ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

11. Jestliže ústavní stížnost směřuje proti rozhodnutí vydanému v soudním řízení, není samo o sobě významné, je-li namítána jeho věcná nesprávnost; Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů a není ani povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí. Jeho pravomoc je založena výlučně k přezkumu z hlediska dodržení ústavněprávních principů, tj. zda v řízení (rozhodnutím v něm vydaným) nebyly dotčeny předpisy ústavního pořádku chráněná práva nebo svobody jeho účastníka, zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy a zda je lze jako celek pokládat za spravedlivé.

12. Kromě zjevného a neodůvodněného vybočení z výkladového nebo aplikačního standardu, jenž je v soudní praxi obecně respektován, a představuje tím nepředvídatelnou libovůli, jde o protiústavnost i tehdy, jestliže procesní postup soudu vybočuje ze zákonných pravidel, jež řízení před ním upravují, a toto vybočení bylo způsobilé se promítnout (stěžovateli negativně) do jeho výsledku. Tak je tomu rovněž v případě zřetelného

mechanického pochybení soudu, jimž je kupříkladu nedostatečné seznámení se s obsahem spisu, založení rozhodné listiny do spisu jiného, omyl při datování jejího příchodu apod. [srov. nález sp. zn. III. ÚS 290/06 ze dne 28. 6. 2007 (N 108/45 SbNU 459)]; proto takový výrok založený „na věcně nesprávných argumentech“ nemůže požadavkům spravedlivého procesu dostát.

13. Obdobně se prosazuje i v dané věci, byl-li napadeným rozhodnutím k plnění zavázán stěžovatel spolu s druhou žalovanou, která však před vydáním rozhodnutí odvolacího soudu již ztratila způsobilost být účastníkem řízení, ačkoliv byla tato skutečnost (spolu s udělením plné moci pro zastupování advokátem) stěžovatelem odvolacímu soudu oznámena. Ústavní soud přitom neshledal relevantního důvodu neuvěřit tvrzení stěžovatele, že uvedené skutečnosti sdělil řádně odvolacímu soudu již dne 6. 12. 2013, které podpořil dokladem o odeslání zprávy, založené v procesním soudním spise na čl. 1. 83.

14. Okolnost, že k této skutečnosti nebylo odvolacím soudem přihlédnuto, založila stav způsobilý negativního průmětu k principům spravedlivého procesu zakotveného v čl. 36 odst. 1 Listiny, jehož se stěžovatel dovoľával.

15. Určující zde je, že napadeným rozhodnutím byla uložena povinnost tomu, kdo již nebyl způsobilým účastníkem řízení.

16. Ve smyslu shora prezentovaného výkladu zásad ústavněprávního přezkumu (včetně jeho omezených hranic) je zřejmé, že v dané věci je důvod pro zásah Ústavního soudu dán.

17. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 27. 1. 2014 č. j. 55 Co 499/2013-62 proto Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zřekl a Ústavním soudem zrušil.

Č. 196

**K posuzování návrhu na konání místního referenda
správními soudy**

Možnost občanů vyjádřit se formou místního referenda je obsahem základního práva podílet se na správě veřejných věcí přímo nebo svobodnou volbou svých zástupců zaručeného v čl. 21 odst. 1 Listiny. Při výkladu zákonných ustanovení, jež vyhlášení místního referenda podmiňují, resp. omezují, je třeba mít na zřeteli též čl. 22 Listiny, požadující, aby nejen zákonná úprava politických práv, ale i jejich výklad umožňovaly a ochraňovaly svobodnou soutěž politických sil v demokratické společnosti. Ve světle citovaných článků Listiny je nutné vykládat i relevantní ustanovení zákona o místním referendu a soudního řádu správního upravující právo přípravného výboru na soudní ochranu. Zjevně obstrukčnímu jednání orgánu obce nelze poskytnout právní ochranu k újmě přípravného výboru, jehož návrh na vyhlášení místního referenda objektivně neměl nedostatky.

Nález

Ústavního soudu – III. senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila (soudce zpravodaj) a soudců Jana Filipa a Vladimíra Kůrky – ze dne 5. listopadu 2015 sp. zn. III. ÚS 3825/14 ve věci ústavní stížnosti stěžovatele Přípravný výbor pro účely místního referenda ve statutárním městě Jihlava, jednajícího zmocněncem Vitem Prchalem, zastoupeného Mgr. Vlastislavem Kusákem, advokátem, AK Štros Kusák Čermák, se sídlem Praha, Národní 32, proti výrokům I, II a V rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 8. 10. 2014 č. j. Ars 5/2014-28 a proti výroku III usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 5. 9. 2014 č. j. 67 A 5/2014-53, které se týkají návrhu na konání místního referenda, spojené s návrhem na zrušení ustanovení § 93 odst. 4 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů, a návrhem na zrušení ustanovení § 48 odst. 1 zákona č. 22/2004 Sb., o místním referendu a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, za účasti Nejvyššího správního soudu a Krajského soudu v Brně jako účastníků řízení.

Výrok

I. Výroky I a II rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 8. 10. 2014 č. j. Ars 5/2014-28 bylo porušeno v čl. 21 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ústavně zaručené základní právo podílet se na správě

veřejných věcí přímo nebo svobodnou volbou svých zástupců a základní právo na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

III. Návrh na zrušení ustanovení § 93 odst. 4 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů, a na zrušení ustanovení § 48 odst. 1 zákona č. 22/2004 Sb., o místním referendu a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, se odmítá.

Odůvodnění

I. Návrh

1. V ústavní stížnosti ze dne 5. 12. 2014, doručené Ústavnímu soudu téhož dne, se Přípravný výbor pro účely místního referenda ve statutárním městě Jihlava (dále jen „navrhovatel“, případně „stěžovatel“) domáhal, aby Ústavní soud nálezem zrušil v záhlaví uvedená rozhodnutí, resp. jejich specifikované části, vydané v řízení o návrhu na vyhlášení místního referenda, resp. na určení, že návrh na konání místního referenda nemá nedostatky (příčemž napadený rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 8. 10. 2014 v petitu i na jiných místech ústavní stížnosti nesprávně označoval jako č. j. Ars 5/2014-21, namísto Ars 5/2014-28).

2. Spolu s ústavní stížností stěžovatel podal návrh na zrušení ustanovení § 93 odst. 4 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů, jež zní: „(4) Na náhradu nákladů řízení nemá žádný z účastníků právo.“, a na zrušení ustanovení § 48 odst. 1 zákona č. 22/2004 Sb., o místním referendu a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o místním referendu“), jež zní: „(1) K platnosti rozhodnutí v místním referendu je třeba účasti alespoň 35 % oprávněných osob zapsaných v seznamech oprávněných osob.“

II. Skutkové okolnosti

3. Z ústavní stížnosti a vyžádaného spisu Krajského soudu v Brně (dále jen „správní soud“) sp. zn. 67 A 5/2014 vyplývají následující skutečnosti.

4. Dne 21. 7. 2014 Magistrát statutárního města Jihlava (dále též jen „odpůrce“) obdržel návrh navrhovatele na konání místního referenda k některým otázkám odpadového hospodářství města včetně spalovny odpadů.

5. Dne 5. 8. 2014 navrhovatel obdržel první výzvu odpůrce z téhož dne k odstranění nedostatků návrhu na konání místního referenda. Na výzvu reagoval navrhovatel dodatkem č. 1 ze dne 11. 8. 2014.

6. Dne 19. 8. 2014 navrhovatel obdržel druhou výzvu odpůrce ze dne 18. 8. 2014 k odstranění nedostatků návrhu na konání místního referenda,

konkrétně aby ve lhůtě 14 dnů u otázky druhé přesně vymezil pojem „veškeré kroky v samostatné působnosti“.

7. Na druhou výzvu navrhovatel reagoval dodatkem č. 2 ze dne 21. 8. 2014, v němž mimo jiné uvedl, že nesouhlasí „s tím, že formulace otázek navržených pro referendum je chybná, případně že by mohla bránit přijetí a předložení návrhu na konání referenda zastupitelstvu města Jihlavy“.

8. Dne 22. 8. 2014 navrhovatel podal ke správnímu soudu návrh na vyhlášení místního referenda na území statutárního města Jihlava ve dnech 10. a 11. října 2014 o otázkách v návrhu specifikovaných, s poukazem na ustanovení § 91a odst. 1 písm. b) s. ř. s. a § 57 zákona o místním referendu.

9. Dne 4. 9. 2014 správní soud obdržel vyjádření odpůrce ze dne 1. 9. 2014 k návrhu na vyhlášení místního referenda, dle něhož návrh je zřejmě právně vadný a z pohledu odpůrce by měl být odmítnut podle § 46 odst. 1 písm. a), resp. § 46 odst. 1 písm. b) s. ř. s., neboť navrhovatel měl na výzvu odpůrce k odstranění vad návrhu reagovat podáním dle § 91a odst. 1 písm. a) s. ř. s. a domáhat se určení, že návrh na konání místního referenda nemá nedostatky. Tento nedostatek podle odpůrce znamená neodstranitelný nedostatek podmínky řízení.

10. Podáním správnímu soudu ze dne 5. 9. 2014 navrhovatel petit návrhu upravil tak, že navrhuje buď vyhlášení místního referenda na území statutárního města Jihlava ve dnech 10. a 11. října 2014 o otázkách v návrhu specifikovaných, nebo určení, že návrh na konání místního referenda nemá nedostatky.

11. Dne 5. 9. 2014 usnesením č. j. 67 A 5/2014-53 správní soud určil, že návrh na konání místního referenda ze dne 21. 7. 2014 ve statutárním městě Jihlava o otázkách ve výroku specifikovaných, ve znění doplnění ze dne 11. 8. 2014, nemá nedostatky (výrok I), návrh na vyhlášení místního referenda ve statutárním městě Jihlava ve dnech 10. a 11. října 2014 odmítl (výrok II) a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení (výrok III). Správní soud poukázal na rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 31. 10. 2012 sp. zn. Ars 2/2012 a náleze Ústavního soudu ze dne 9. 2. 2012 sp. zn. III. ÚS 263/09 (N 27/64 SbNU 285) a uvedl, že právní předpis upravující postup podle zákona o místním referendu je nutné vykládat a aplikovat s ohledem na základní klauzuli v čl. 22 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“) v souladu se smyslem a účelem zákona o místním referendu, aby nedocházelo k tomu, že i přes splnění zákonem daných podmínek pro realizaci politického práva hlasovat v místním referendu je z důvodů obstrukčních či přísného formalismu do tohoto práva nepřítupně zasaženo, resp. realizace tohoto práva fakticky znemožněna.

12. Dne 8. 10. 2014 rozsudkem č. j. Ars 5/2014-28 Nejvyšší správní soud (dále též jen „kasační soud“) o kasační stížnosti odpůrce podané jen proti výroku I rozhodl tak, že usnesení správního soudu ze dne 5. 9. 2014

č. j. 67 A 5/2014-53 v jeho výroku I zrušil (výrok I), návrh na určení, že návrh ze dne 21. 7. 2014 ve znění doplnění ze dne 11. 8. 2014 a doplnění ze dne 21. 8. 2014 na konání místního referenda ve statutárním městě Jihlava nemá nedostatky, odmítl (výrok II), navrhovateli vrátil zaplacený soudní poplatek ve výši 2 000 Kč (výrok III), odpůrci vrátil zaplacený soudní poplatek ve výši 1 000 Kč (výrok IV) a žádnému z účastníků nepřiznal právo na náhradu nákladů řízení (výrok V). Zrušující výrok I kasační soud odůvodnil tím, že podání stěžovatele ze dne 5. 9. 2014, ve kterém žalobu doplnil o návrh na určení, že návrh na konání místního referenda nemá nedostatky, bylo třeba posuzovat jako samostatný návrh dle § 91a odst. 1 písm. a) s. ř. s., který byl ovšem podán opožděně, jelikož jej bylo třeba podat do 10 dnů od doručení druhé výzvy odpůrce dne 19. 8. 2014, takže lhůta pro podání návrhu na určení, že návrh na konání místního referenda nemá nedostatky, marně uplynula dne 29. 8. 2014. Kasační soud konstatoval, že správní soud sice každé z podání považoval za samostatný návrh, avšak nekonzistentně k tomu se dodržáním lhůty k podání druhého návrhu nezabýval. Skutečnost, že odpůrci nebyl zaslán návrh ze dne 5. 9. 2014, by byla porušením jeho práva na spravedlivý proces, pokud by soud o návrhu rozhodoval meritorně.

13. Soudce kasačního soudu Tomáš Langášek se v odlišném stanovisku, k němuž se připojil soudce Miloslav Výborný, nezotožnil s východiskem absolutizujícím nepropustnost mezi řízením o návrhu na určení, že návrh na konání místního referenda nemá nedostatky, a řízením o návrhu na vyhlášení místního referenda, neboť dle jejich přesvědčení jde nanejvýš o dva subtypy jednoho a téhož řízení o soudní ochranu návrhu přípravného výboru na konání místního referenda podle § 57 zákona o místním referendu, reflektující časovou posloupnost kroků přípravného výboru. Byl-li podán návrh na vyhlášení místního referenda soudem, není vyloučeno, aby soud v tomtéž řízení vyslovil, že návrh na konání místního referenda nedostatky nemá, jsou-li splněny hmotněprávní podmínky právě pro tento výrok. Jen tak lze soudní ochranu ústavně zaručeného základního politického práva podílet se formou místního referenda na správě veřejných věcí podle čl. 21 Listiny označit za skutečnou, bezprostřední a účinnou, ve smyslu rozsudků kasačního soudu ze dne 12. 2. 2014 č. j. Ars 1/2014-34, resp. ze dne 10. 12. 2012 č. j. Ars 2/2012-43. Takto k věci přistoupil správní soud, byť je zřejmé, že přípravný výbor se na něj s žádostí o ochranu obrátil „neobratně“. K formální úpravě petitu by mohl být navrhovatel instruován samotným soudem v rámci plnění jeho poučovací povinnosti o procesních právech a povinnostech dle § 36 odst. 1 in fine s. ř. s. Většinový názor, že teprve doplnění návrhu ze dne 5. 9. 2014 lze považovat za formální návrh na zahájení nového řízení o určení, že návrh na konání místního referenda nemá nedostatky, a označující toto podání současně za opožděné, lze považovat

podle názoru disentujících soudců za odmítnutí spravedlnosti v důsledku přepjatě formalisticky interpretovaných procesních pravidel. Disentující soudci vyslovili názor, že kasační soud tak rezignoval na poskytnutí smysluplné ochrany jednomu ze základních politických práv občanů – iniciátorů místního referenda, a naopak fakticky poskytl ochranu zjevně obstrukčnímu jednání odpůrce, který následnými výzvami ukládal přípravnému výboru odstranit další a další nedostatky.

14. Z podání navrhovatele ze dne 14. 8. 2015 Ústavní soud dále zjistil, že v mezidobí výše citovaných rozhodnutí zůstal odpůrce ve vztahu k vyhlášení místního referenda nečinný, na což navrhovatel reagoval dne 16. 9. 2014 druhým návrhem na vyhlášení místního referenda.

15. Dne 26. 9. 2014 usnesením č. j. 67 A 6/2014-56 správní soud o druhém návrhu na vyhlášení místního referenda rozhodl tak, že místní referendum k navrhovaným otázkám vyhlásil s tím, že se bude konat dne 13. 12. 2015.

16. Dne 1. 4. 2015 usnesením č. j. Ars 9/2014-105 kasační soud o kasačních stížnostech navrhovatele i odpůrce proti usnesení správního soudu ze dne 26. 9. 2014 č. j. 67 A 6/2014-56 rozhodl tak, že toto usnesení zrušil a věc vrátil správnímu soudu k dalšímu řízení (výrok I), ve výroku specifikovanou část kasační stížnosti navrhovatele odmítl (výrok II) a rozhodl o nákladech řízení o kasačních stížnostech (výrok III). K otázce vadnosti či bezvadnosti návrhu na konání místního referenda kasační soud uvedl (v odst. 54 a násl.), že po zrušení výroku I výše citovaného usnesení správního soudu ze dne 5. 9. 2014 č. j. 67 A 5/2014-53 rozsudkem kasačního soudu ze dne 8. 10. 2014 č. j. Ars 5/2014-28 vyvstal problém, zda, kým a v jakém řízení je či není možno o vadnosti či bezvadnosti návrhu na konání místního referenda rozhodovat, přičemž ani tato otázka nebyla v době podání kasační stížnosti vyjasněna. Až rozsudkem ze dne 22. 10. 2014 č. j. Ars 4/2014-99 kasační soud judikoval, že „rozhoduje-li soud o vyhlášení místního referenda, může si otázku bezvadnosti návrhu na konání místního referenda posoudit jako předběžnou otázku, resp. musí ji takto posoudit, pokud bezvadnost návrhu na konání místního referenda nebyla zákonem předvídaným způsobem deklarována dříve rozhodnutím, z něhož by pak soud vycházel“. O takovou situaci se v projedávané věci podle kasačního soudu jednalo.

17. Dne 29. 4. 2015 usnesením č. j. 67 A 6/2014-118 správní soud k návrhu odpůrce vyhlásil místní referendum ve statutárním městě Jihlava o otázkách ve výroku specifikovaných (výrok I) v termínu souběžném s volbami do zastupitelstev krajů v roce 2016 (výrok II) a rozhodl o nákladech řízení (výrok III). Bezvadnost návrhu na vyhlášení místního referenda správní soud posuzoval jako předběžnou otázku s poukazem na judikatorní závěry obsažené v rozhodnutích kasačního soudu. Mimo jiné s poukazem

na rozsudek kasačního soudu ze dne 22. 10. 2014 č. j. Ars 4/2014-99 konstatoval, že „faktické odstraňování vad návrhu v reakci na nekvalifikovanou výzvu tedy nevyvolá účinky zahájení běhu nové lhůty, v níž má být doplněný (opravený) návrh na konání místního referenda posouzen obecním úřadem nebo magistrátem ...“, a dospěl k závěru, že návrh na konání místního referenda ze dne 21. 7. 2014 ve statutárním městě Jihlava, ve znění jeho doplnění ze dne 11. 8. 2014, nemá nedostatky. Magistrátem ve výzvě ze dne 18. 8. 2014 vytknutý „nedostatek“ totiž nebyl jakoukoli „vadou“ ve smyslu požadavků § 10 a 11 zákona o místním referendu, která by bránila postupu podle § 12 odst. 4 zákona o místním referendu. Dále správní soud zdůraznil, že kasační soud v rozsudku ze dne 8. 10. 2014 č. j. Ars 5/2014-28 (který označil nesprávně jako č. j. Ars 5/2014-21) neřešil otázku vadnosti návrhu na vyhlášení místního referenda ve statutárním městě Jihlava po věcné stránce, neboť pouze dospěl k závěru, že návrh byl ve smyslu § 91a odst. 1 písm. a) s. ř. s. u soudu uplatněn opožděně. Správní soud nevyhověl ani požadavku odpůrce na přerušení řízení do doby, než bude rozhodnuto Ústavním soudem v nyní projednávané věci, neboť aplikace ustanovení § 48 odst. 1 zákona o místním referendu v posuzované věci nepřipadá v úvahu a otázka ústavnosti ustanovení § 93 odst. 4 s. ř. s. je k merituu věci akcesorická, její případné jiné řešení Ústavním soudem bude uplatnitelné až do budoucna.

18. Dne 25. 8. 2015 rozsudkem č. j. Ars 3/2015-34 kasační soud o kasační stížnosti odpůrce proti usnesení správního soudu ze dne 29. 4. 2015 č. j. 67 A 6/2014-118 rozhodl tak, že kasační stížnost zamítl (výrok I) a rozhodl o nákladech řízení o kasační stížnosti (výrok II). Závěr správního soudu o bezvadnosti návrhu na konání místního referenda v důsledku nekvalifikovanosti druhé výzvy odpůrce k odstranění nedostatků návrhu na konání místního referenda shledal zákonným.

III. Argumentace stěžovatele

19. Stěžovatel v ústavní stížnosti tvrdil, že napadené rozhodnutí kasačního soudu ze dne 8. 10. 2014 č. j. Ars 5/2014-28 bylo projevem přehnaného formalismu, který zásadním způsobem zasáhl do základního práva dle čl. 21 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, obsaženého též v čl. 25 písm. a) Mezinárodního paktu o občanských a politických právech. Stěžovatel dále tvrdil porušení základního práva na spravedlivý proces neposkytnutím účinné ochrany jeho ústavním právům bez přepjatého formalismu.

20. Stěžovatel poukázal na nesouhlasné stanovisko soudců kasačního soudu, s nímž se ztotožnil, a jeho obsah v podstatné části reprodukoval.

21. Podle stěžovatele magistrát postupoval šikanózně, když „dávkoval“ své výhrady, aby prodloužil čas a oddálil termín konání komunálních voleb, čímž zasáhl do ústavně zaručeného práva navrhovatele na výkon

přímé demokracie, práva na efektivní (rychlý a věcný) způsob výkonu veřejné správy. V tomto směru měl být magistrát podle stěžovatele spíše partnerem a podporovatelem právních laiků, nikoliv tím, kdo bude výkonu přímé demokracie zabraňovat formalistickým přístupem. Kasační soud svým rozhodnutím nepřímo do budoucna posvětil možnost formalistického přístupu správy k organizátorům místních referend. O šikaně magistrátu svědčí i skutečnost, že některé občane, kteří omylem podepsali archy dvakrát (169 osob), byli magistrátem sankcionováni za přestupek pokoutou. Z uvedených důvodů stěžovatel navrhl zrušit výroky I a II rozsudku kasačního soudu ze dne 8. 10. 2014.

22. K návrhu na zrušení ustanovení § 93 odst. 4 s. ř. s., dle něhož na náhradu nákladů řízení nemá žádný z účastníků řízení právo, stěžovatel v části IV ústavní stížnosti uvedl, že „v případě místního referenda je jeho organizátorům značně ztížen přístup k soudní ochraně, protože evidentně z hlediska soudních poplatků nemají téměř šanci na osvobození, z hlediska nákladů na právní zastoupení jsou povinni si vzít advokáta v řízení o kasační stížnosti, a přesto nemají nárok na náhradu nákladů v případě úspěchu. To je značná nerovnost zbraní“. Podle stěžovatele by bylo „vhodné nálezem Ústavního soudu vytvořit precedent, který stanoví, že přípravný výbor má být vždy od povinnosti soudní poplatků hradit osvobozen“. Citované ustanovení § 93 odst. 4 s. ř. s. „je překážkou přístupu ke spravedlnosti a porušuje i princip rovnosti zbraní“, a proto je namístež toto ustanovení zrušit.

23. K návrhu na zrušení ustanovení § 48 odst. 1 zákona o místním referendu, dle něhož k platnosti rozhodnutí v místním referendu je třeba účasti alespoň 35 % oprávněných osob zapsaných v seznamech oprávněných osob, stěžovatel v části V ústavní stížnosti uvedl, že citované ustanovení je rozporné s ústavními principy zastupitelské demokracie a přímé demokracie a znevýhodněním přímé demokracie na úkor zastupitelské. S ohledem na tuto ústavní nerovnost stěžovatel dal Ústavnímu soudu „na zvážení, zda by tato pravidla neměla být přehodnocena a nově upravena v souladu s ústavními principy“.

IV. Vyjádření účastníka řízení, statutárního města Jihlava a replika stěžovatele

24. Kasační soud jako účastník řízení v podrobném a poměrně obsáhlém vyjádření k ústavní stížnosti a návrhům s ní spojeným uvedl, že argumenty vznesené v odlišném stanovisku soudců Langáška a Výborného, stěžovatelem zkopírované do části III ústavní stížnosti, již byly předmětem zvažování v rámci senátní diskuse předcházející vydání napadeného rozsudku. Kasační soud dále konstatoval, objasnil a rozvinul svoji argumentaci obsaženou v odůvodnění napadeného rozhodnutí a neshledal

důvodními ani s ústavní stížností spojené návrhy na zrušení jednotlivých ustanovení právních předpisů.

25. Statutární město Jihlava ve vyjádření k ústavní stížnosti uvedlo, že svých práv vedlejšího účastníka řízení nevyužije; dále však stručně uvedlo svůj názor na předmětnou věc, včetně tvrzené protiústavnosti zákonných ustanovení, a mimo jiné konstatovalo, že otázka, zda a případně kdy bude referendem o navrhovatelem určených otázkách konáno, je aktuálně stále předmětem řízení před Nejvyšším správním soudem.

26. Stěžovatel repliku k vyjádřením účastníka řízení a statutárního města Jihlava nepodal.

V. Posouzení podmínek řízení

27. Ústavní soud posoudil splnění podmínek řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, ve kterém byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a vyčerpal zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

28. K otázce vyčerpání všech zákonných procesních prostředků k ochraně práva Ústavní soud podotýká, že – jak plyne ze současného stavu charakterizovaného skutečností, že místní referendum bylo vyhlášeno pravomocným usnesením správního soudu ze dne 29. 4. 2015 č. j. 67 A 6/2014-118 a jeho termín stanoven souběžně s volbami do zastupitelstev krajů v roce 2016 – stěžovatel dosáhl ochrany svých práv v systému správního soudnictví, a to cestou vyčerpání dalšího procesního prostředku, tj. podáním návrhu na vyhlášení místního referenda soudem podle § 91a odst. 1 písm. b) s. ř. s.

29. S odstupem času tudíž lze konstatovat, že stěžovatel v době po vydání ústavní stížností napadeného usnesení kasačního soudu ze dne 8. 10. 2014 č. j. Ars 5/2014-28 měl k dispozici účinný procesní prostředek k ochraně svého práva, tj. návrh na vyhlášení místního referenda podle § 91a odst. 1 písm. b) s. ř. s., v důsledku čehož by bylo možné jeho nynější ústavní stížnost posoudit jako nepřijatelnou pro nevyčerpání všech procesních prostředků ve smyslu ustanovení § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.

30. Jelikož však tento závěr o nepřijatelnosti ústavní stížnosti bylo možné vyslovit až po určitém judikатурním vývoji v rozhodování Nejvyššího správního soudu ve věcech místního referenda, představovaném zejména jeho výše citovaným rozsudkem ze dne 22. 10. 2014 č. j. Ars 4/2014-99, jednalo by se v takovém případě (tj. v případě odmítnutí ústavní stížnosti jako nepřijatelné pro nevyčerpání všech zákonných procesních prostředků k ochraně práva) o stejný formalismus jako v nyní projednávaném případě, tentokrát

však ze strany Ústavního soudu. Proto nebyla ústavní stížnost odmítnuta jako nepřípustná ve smyslu § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.

VI. Upuštění od ústního jednání

31. Ústavní soud neočekával od ústního jednání další objasnění věci, protože od něj upustil dle ustanovení § 44 věty první zákona o Ústavním soudu.

VII. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti a s ní spojených návrhů

32. Podstatu ústavní stížnosti Ústavní soud shledal v tvrzení navrhovatele, že napadenými výroky I a II rozsudku kasačního soudu ze dne 8. 10. 2014 bylo porušeno základní právo stěžovatele dle čl. 21 odst. 1 Listiny a základní právo na spravedlivý proces z hlediska přístupu k soudu dle čl. 36 Listiny.

K základnímu právu dle čl. 21 odst. 1 Listiny obecně

33. V zamítavém nálezu ze dne 9. 2. 2005 sp. zn. IV. ÚS 223/04 (N 27/36 SbNU 319; dostupný též, stejně jako dále citovaná rozhodnutí Ústavního soudu, na <http://nalus.usoud.cz>) Ústavní soud uvedl, že ustanovení čl. 21 odst. 1 Listiny „nepochybně zakládá veřejné subjektivní právo, byť je zřejmé, že podmínky jeho výkonu konkretizují příslušné zákony. V dané věci je tímto zákonem zákon o místním referendu“. V odlišném stanovisku soudkyně Eliška Wagnerová s většinovým stanoviskem vyjádřila nesouhlas, „protože příliš restriktivně interpretuje čl. 21 odst. 1 Listiny ..., čemuž brání čl. 22 Listiny, který naopak požaduje, aby nejen zákonná úprava politických práv, ale i jejich výklad umožňovaly a ochraňovaly svobodnou soutěž politických sil v demokratické společnosti. Primárním účelem referenda je sice rozhodování občanů o konkrétních otázkách veřejného života namísto rozhodování jejich zástupců. Sekundárně však představuje každé referendum nástroj politického tlaku a jako takový působí iniciačně k zahájení diskuse o konkrétním problému. Tento aspekt referenda je legitimní součástí základního práva občanů podílet se na správě věcí veřejných. Většinové stanovisko však zmíněný aspekt přehlédlo, a tak i pominulo působení čl. 22 Listiny na výklad čl. 21 odst. 1 Listiny“.

34. V usnesení ze dne 9. 1. 2013 sp. zn. I. ÚS 4908/12 Ústavní soud konstatoval, že ve své judikatuře [usnesení ze dne 25. 4. 2001 sp. zn. I. ÚS 641/2000 (U 16/22 SbNU 361), usnesení ze dne 31. 8. 2006 sp. zn. II. ÚS 706/04 a usnesení ze dne 22. 2. 2007 sp. zn. III. ÚS 40/06] dovedl existenci subjektivního veřejného práva iniciovat místní referendum, které sice samo o sobě nepožívá ochrany podle čl. 21 odst. 1 Listiny (tak jako účast na již vyhlášeném referendu), je však možné se domáhat jeho ochrany před

správním soudem v intencích čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny. Ústavní soud v této souvislosti hovoří o referendu „vyvolaném zdola“, na návrh tzv. přípravného výboru [§ 8 odst. 1 písm. b) zákona č. 22/2004 Sb.], které může představovat významný demokratický kontrolní mechanismus uplatňovaný veřejností obce vůči jejím orgánům. Zastupitelstvo obce v případě, že jsou splněny všechny podmínky vyplývající ze zákona o místním referendu, má povinnost takové referendum vyhlásit, nehledě na to, zda zastupitelstvo samo jako orgán s konáním referenda k otázce navrhované přípravným výborem souhlasí či nikoli.

35. Ústavní soud v usnesení ze dne 26. 11. 2013 sp. zn. III. ÚS 440/12 poukázal na své výše již citované usnesení ze dne 25. 4. 2001 sp. zn. I. ÚS 641/2000 (U 16/22 SbNU 361), v němž vyslovil že „... čl. 21 odst. 1 Listiny základních práv a svobod [a obdobně i čl. 25 písm. a) Mezinárodního paktu o občanských a politických právech] lze vyložit tak, že garantuje mj. i právo participace na konání místního referenda jako formy přímé účasti na správě věcí veřejných, resp. součástí výkonu práva na samosprávu. Citované ustanovení však nelze chápat tak, jako by zaručovalo i právo konání takového referenda vyvolat. Naše ústavní předpisy totiž neznají tzv. lidovou iniciativu, tj. ústavně předepsanou (a tedy i takto garantovanou) proceduru, kdy lze sebráním určitého počtu podpisů pod petici iniciovat konání referenda“. Shodný názor vyslovil Ústavní soud rovněž v usnesení ze dne 31. 8. 2006 sp. zn. II. ÚS 706/04, což připomněl i v usnesení ze dne 22. 2. 2007 sp. zn. III. ÚS 40/06.

Aplikace obecných principů na projednávanou věc

36. Ústavní soud je toho názoru, že k tvrzenému porušení čl. 21 odst. 1 Listiny, stejně jako čl. 36 Listiny, výroky I a II napadeného rozhodnutí kasačního soudu došlo. Tento závěr vyplývá již z výše citovaných rozhodnutí vydaných v systému správního soudnictví. Nelze jako ústavně konformní akceptovat takový postup soudů ve správním soudnictví, který v konečném důsledku vyústí v potenciální zmaření místního referenda, za situace, kdy návrh na konání místního referenda objektivně neměl nedostatky a nestal se předmětem správního přezkumu jen z formálních (výše již zmíněných) důvodů.

37. Jelikož ochranu ústavnosti je nutno spojovat s minimalizací zásahů do pravomoci jiných orgánů, byl Ústavní soud toho názoru, že v projednávaném případě postačí jen konstatovat porušení základních práv stěžovatele ústavní stížností napadeným rozhodnutím kasačního soudu, neboť k nápravě tohoto zásahu již došlo v systému správního soudnictví výše již zmíněným usnesením správního soudu ze dne 29. 4. 2015 č. j. 67 A 6/2014-118 a rozsudkem kasačního soudu ze dne 25. 8. 2015 č. j. Ars 3/2015-34.

38. V části ústavní stížnosti směřující proti nákladovému výroku V napadeného rozsudku kasačního soudu ze dne 25. 8. 2015 č. j. Ars 3/2015-34 a proti nákladovému výroku III napadeného usnesení správního soudu ze dne 29. 4. 2015 č. j. 67 A 6/2014-118 Ústavní soud shledal ústavní stížnost zjevně neopodstatněnou. K tomuto závěru dospěl především s ohledem na svoji dosavadní judikaturu týkající se náhrady nákladů řízení, v níž standardně připomíná, že žádné z ustanovení Listiny či Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) se o nákladech soudního řízení, resp. o jejich náhradě, výslovně nezmiňuje, což však nevylučuje aplikaci některých požadavků spravedlivého procesu zakotvených v čl. 36 a násl. Listiny, resp. čl. 6 odst. 1 Úmluvy při rozhodování o nákladech řízení. Pokud však jde o konkrétní výši náhrady, není úkolem Ústavního soudu jednat jako odvolací soud nebo jako soud třetí či čtvrté instance ve vztahu k rozhodnutím přijatým obecnými soudy; v tomto směru je třeba respektovat ústavní principy nezávislosti soudů a soudců zakotvené v čl. 81 a 82 Ústavy České republiky, čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Je tudíž úlohou obecných soudů interpretovat a aplikovat relevantní zákonná pravidla procesní a hmotněprávní povahy; navíc jsou to obecné soudy, které mají nejlepší podmínky pro posouzení všech okolností konkrétního případu (srov. např. usnesení ze dne 13. 8. 2015 sp. zn. III. ÚS 337/15). Z uvedených důvodů neshledal Ústavní soud opodstatněným ani s ústavní stížností spojený návrh na zrušení ustanovení § 93 odst. 4 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů.

39. Ústavní soud též neshledal jakýkoliv důvod k pochybám o ústavnosti § 48 odst. 1 zákona o místním referendu, přičemž k podání návrhu na jeho zrušení stěžovatel navíc ani není aktivně legitimován, protože jeho uplatněním žádná skutečnost, která je předmětem ústavní stížnosti, nastala (§ 74 zákona o Ústavním soudu).

40. Z vyložených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti zčásti vyhověl. Ve zbylé části pak ústavní stížnost odmítl.

Č. 197

K návrhu na vyslovení protiústavnosti § 72 odst. 1 věty první zákona č. 94/1963 Sb., o rodině

Právní úprava, která de facto znemožňuje osvojení dítěte druhým rodičem u nesezdaných párů, není v rozporu s čl. 10 odst. 2 Listiny ani s čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte. Toto omezení je dostatečně odůvodněno předpokladem vyšší míry stability manželských párů a zejména lepším zajištěním poměrů dítěte, dojde-li k ukončení soužití jeho rodičů.

Nález

pléna Ústavního soudu složeného z předsedy soudu Pavla Rychetského a soudců Ludvíka Davida, Jaroslava Fenyka, Jana Filipa, Jaromíra Jirsy, Vladimíra Kůrky, Tomáše Lichovníka (soudce zpravodaj), Jana Musila, Vladimíra Sládečka, Radovana Suchánka, Kateřiny Šimáčkové, Vojtěcha Šimíčka, Milady Tomkové, Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka ze dne 19. listopadu 2015 sp. zn. Pl. ÚS 10/15 ve věci návrhu I. senátu Ústavního soudu na vyslovení protiústavnosti § 72 odst. 1 věty první zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, za účasti Poslanecké sněmovny a Senátu Parlamentu České republiky jako účastníků řízení a vlády České republiky jako vedlejší účastnice řízení (nález byl vyhlášen pod č. 44/2016 Sb.).

Výrok

Návrh se zamítá.

Odůvodnění

1. Dne 12. 10. 2014 Ústavní soud obdržel ústavní stížnost L. P. (dále jen „stěžovatel“), namítajícího porušení jeho základních práv v řízení, ve kterém soudy zamítly jeho návrh na zrušitelné osvojení syna jeho družky (dále také jen „nezletilý“) s odůvodněním, že takové osvojení zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o rodině“) nepřipouští.

2. I. senát Ústavního soudu, jemuž byla stížnost dle rozvrhu práce přidělena, podle ustanovení § 78 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) svým usnesením sp. zn. I. ÚS 3283/14 ze dne 14. 4. 2015 řízení o ústavní stížnosti přerušil a podal návrh plénu Ústavního soudu

na vyslovení rozporu ustanovení § 72 odst. 1 věty první zákona o rodině s ústavním pořádkem.

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

3. Stěžovatel podal dne 22. 4. 2013 Okresnímu soudu v Chebu návrh na osvojení syna své družky, kterému je nyní 13 let. Stěžovatel s družkou žije ve stabilním svazku již přes deset let.

4. Ze zprávy Městského úřadu v Aši jako orgánu sociálně-právní ochrany dětí, který byl v řízení před obecnými soudy opatrovníkem nezletilého, vypracované na žádost okresního soudu vyplývá, že stěžovatel žije ve společné domácnosti s matkou dítěte, nezletilým a dalším dítětem, které má společně s matkou nezletilého. Biologický otec se o nezletilého nezajímá a neplatí výživné. Nezletilý potvrdil, že osvojení je jeho výslovným přáním, protože stěžovatele od malička považuje za svého otce. Proto chce, aby stěžovatel byl jako jeho otec zapsán v rodném listu, a chce mít se stěžovatelem a se svým polorodým bratrem stejné příjmení. Matka nezletilého uvedla, že návrh byl podán hlavně na popud nezletilého. Opatrovník také kontaktoval právního otce nezletilého, který s návrhem předběžně souhlasil. Opatrovník tedy vzhledem k souhlasu všech zainteresovaných osob doporučil, aby soud návrhu vyhověl. Rozsudkem zmíněného okresního soudu č. j. 18 Nc 1055/2013-9 ze dne 16. 8. 2013 bylo určeno, že pro nezámem otce není třeba jeho souhlasu s osvojením nezletilého R.

5. Rozsudkem č. j. 18 Nc 1054/2013-56 ze dne 12. 12. 2013 okresní soud návrh na osvojení zamítl. Z provedených důkazů okresní soud zjistil, že stěžovatel je způsobilý k osvojení, otec se o syna příliš nezajímá a výživné neplatí. Nezletilý se vyjádřil před soudem tak, že chce zůstat se stěžovatelem, kterého oslovuje „tati“, a chce se po něm jmenovat. Podle okresního soudu tak byly splněny některé podmínky pro osvojení, avšak nikoliv podmínka, že jako společné dítě mohou někoho osvojit jen manželé, jak stanovuje § 66 odst. 1 zákona o rodině. Dle názoru okresního soudu zákon nedává možnost osvojení v daném případě, kdy nejde o osvojení osamělou osobou v tom smyslu, že by osvojitel byl fakticky jediným rodičem, ale kdy by naopak stěžovatel nahradil jen vztah otce, zatímco rodičovský vztah matky by zůstal. Na tom nic nemění ani forma osvojení, neboť dotčená zákonná ustanovení se týkají osvojení obecně, navíc je uvedený závěr nepřímou potvrzován i ustanoveními o novém příjmení dítěte, které nese příjmení osvojitele, pokud je osamělou osobou, nebo společné příjmení dětí manželů, na kterém se tyto dohodli, pokud je osvojitelem manžel matky.

6. Proti výše uvedenému rozsudku okresního soudu podal stěžovatel odvolání. K jednání odvolacího soudu byli stěžovatel i matka nezletilého řádně předvoláni, ale z pracovních důvodů se omluvili. Jednání odvolacího soudu se nezúčastnil ani opatrovník nezletilého, který ponechal

rozhodnutí o odvolání na zvážení soudu. Krajský soud v Plzni pak svým rozsudkem č. j. 56 Co 65/2014-72 ze dne 24. 6. 2014 prvoinstančně rozhodnutí potvrdil, neboť se ztotožnil s právním názorem okresního soudu.

7. K dotazu Ústavního soudu, proč neuzavře s matkou manželství či zda se pokusili o změnu příjmení nezletilého, stěžovatel uvedl, že uzavření či neuzavření manželství je jen jejich právem. O změnu příjmení usilovali, ale matričním úřadem jim bylo sděleno, že bez souhlasu biologického otce nelze změnu provést.

8. První senát Ústavního soudu dospěl k názoru, že ústavní stížnosti napadená rozhodnutí obecných soudů se jeví jako porušující právo stěžovatele na ochranu rodinného života, zaručené čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), a též jako rozporná s čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, podle kterého „zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány“. Zároveň však podle I. senátu Ústavního soudu nebylo možno ústavní stížnosti bez dalšího vyhovět, neboť obecné soudy postupovaly v souladu s ustanovením § 72 odst. 1 věty první zákona o rodině, jež osvojení dítěte družky v důsledku vylučuje. Podle tohoto ustanovení „osvojením zanikají vzájemná práva a povinnosti mezi osvojencem a původní rodinou“. V případě osvojení nezletilého stěžovatelem by tak zanikl právní vztah mezi nezletilým a jeho matkou, což jednak stěžovatel ani nepožaduje a jednak by to bylo v rozporu se zájmy a právy nezletilého i jeho matky. Senát Ústavního soudu proto citované ustanovení zákona o rodině považuje za rozporné s čl. 10 odst. 2 Listiny a čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte. Přitom vzal v potaz, že doktrinární práce a komentářová literatura od začátku účinnosti zákona o rodině podporují výklad, že osvojení dítěte partnera je možné pouze za existence manželství (viz např. Češka, Z. a kol. Československé rodinné právo. Praha : Panorama, 1985, s. 154; Hrušáková, M., Králíčková, Z. České rodinné právo. Brno : Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 1998, s. 237; či Dvořák, J., Švestka, J. a kol. Občanské právo hmotné 3. Praha : Wolters Kluwer, 2009, s. 110). Proto I. senát podal návrh, aby plénum Ústavního soudu vyslovilo, že ustanovení § 72 odst. 1 věty první zákona o rodině bylo v rozporu s ústavním pořádkem.

II. Argumentace stran

9. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky ve svém vyjádření pouze uvedla, že napadené ustanovení zákona o rodině obsahoval již vládní návrh zákona z roku 1963, který byl řádně schválen tehdejšími Národním shromážděním dne 4. 12. 1963. Od té doby nebylo napadené ustanovení novelizováno.

10. Senát Parlamentu České republiky konstatoval, že napadené ustanovení bylo součástí již původního znění zákona o rodině z roku 1963, z čehož vyplývá, že na jeho schválení se nepodílel. Zároveň uvedl, že návrhem vznesená otázka nebyla v rámci Senátu předmětem diskuze ani při projednávání novel zákona o rodině, ani při projednávání nového občanského zákoníku.

11. Vláda ve svém vyjádření k návrhu poukázala na některé souvislosti návrhu a relevantních rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) a vrcholných národních soudů některých evropských zemí. Upozornila, že v oblasti osvojení druhým rodičem (tzv. second-parent adoption) neexistuje v Evropě jednotná praxe, neboť část států umožňuje osvojení druhem či družkou rodiče, zatímco jiné státy tento druh osvojení vyhražují manželským párům. V této souvislosti vláda odkázala i na případ revidované Evropské úmluvy o osvojení dětí. K samotné tvrzení protiústavnosti napadeného ustanovení zákona o rodině vláda zaujala neutrální postoj s vědomím, že se jedná o mimořádně citlivé téma, které může mít dopad na vnímání tradičních společenských a rodinných vazeb.

12. V případě vyhovění návrhu by podle vlády bylo nutno vyřešit několik otázek. Umožnění osvojení druhovi či družce rodiče dítěte bez podmínky manželství otevírá otázky spojené s kvalitou vztahu, který není „podložen“ existujícím manželstvím. Bylo by nutné vyřešit, jak bude posuzována trvalost a stabilita vztahu rodiče a jeho druha, aby bylo ověřeno, že dítě získá potřebné zázemí a nebude v blízké době vystaveno dalšímu tlaku v podobě rozchodu rodiče a jeho druha. Vláda upozornila, že nyní probíhá diskuze o umožnění osvojení druhým rodičem nesezdaným párům ve Švýcarsku a v rámci ní jsou kladeny otázky stanovení minimální délky existence vztahu mezi rodičem a druhem či družkou a dítětem nebo způsobu prokazování délky vedení společné domácnosti.

13. Veřejně ochránkyně práv se rozhodla do řízení nevstoupit.

III. Hodnocení Ústavního soudu

A. Ústavní konformita legislativního procesu

14. Podle ustanovení § 68 odst. 2 zákona o Ústavním soudu zjišťuje Ústavní soud v řízení o zrušení zákonů a jiných právních předpisů, zda napadený zákon (nebo jiný právní předpis) byl přijat a vydán v mezích Ústavou České republiky stanovené kompetence a ústavně předepsaným způsobem. Napadené ustanovení bylo součástí původního znění zákona o rodině z roku 1963, přičemž od té doby nedoznalo jeho znění žádné změny. Posouzení legislativního procesu by tedy znamenalo posuzovat soulad s již neplatnými ústavními předpisy platnými v době přijetí zákona. Vycházejí z ustanovení § 66 odst. 2 zákona o Ústavním soudu, podle kterého jo

nepřípustný návrh, jestliže ústavní zákon, s nímž je podle návrhu přezkoumávaný předpis v rozporu, pozbyl před doručením návrhu Ústavnímu soudu platnosti, Ústavní soud uvádí, že v případě právních předpisů vydaných před nabytím účinnosti Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) dne 1. 1. 1993 je oprávněn přezkoumávat pouze jejich obsahový soulad se stávajícím ústavním pořádkem, nikoliv však ústavnost procedury jejich vzniku a dodržení normotvorné kompetence. Z tohoto důvodu nemohl Ústavní soud posuzovat uvedenou proceduru ani v této věci [viz shodně nálezy sp. zn. Pl. ÚS 15/09 ze dne 8. 7. 2010 (N 139/58 SbNU 141; 244/2010 Sb.), bod 22].

B. Přípustnost návrhu

15. Ústavní soud úvodem uvádí, že návrh I. senátu považuje za podaný oprávněným subjektem a přípustný.

16. Podle ustanovení § 78 odst. 2 zákona o Ústavním soudu, dojde-li senát v souvislosti s rozhodováním o ústavní stížnosti k závěru, že jednotlivá ustanovení zákona, jejichž uplatněním nastala skutečnost, která je předmětem ústavní stížnosti, jsou v rozporu s ústavním zákonem, řízení přeruší a podá návrh plénu na zrušení takového právního předpisu podle čl. 87 odst. 1 písm. a) Ústavy.

17. Takovému postupu nebrání, pokud daný zákon již pozbyl platnosti. V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 33/2000 ze dne 10. 1. 2001 (N 5/21 SbNU 29; 78/2001 Sb.) Ústavní soud dovodil, že v případě konkrétní kontroly norem, které již pozbyly platnosti, vyvolané návrhem obecného soudu podle čl. 95 odst. 2 Ústavy nelze aplikovat ustanovení § 66 a 67 zákona o Ústavním soudu, ale přímo čl. 95 odst. 2, resp. čl. 95 odst. 1 Ústavy, podle kterého soudece obecného soudu není oprávněn sám posoudit soulad zákona s ústavním pořádkem. Tato judikatura byla naposledy potvrzena v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 41/10 ze dne 17. 9. 2013 (N 164/70 SbNU 525; 466/2013 Sb.), bodu 22. Ke stejnému závěru je nutno dospět, i pokud k názoru o protiústavnosti ustanovení již neplatného, ale v dané věci aplikovaného zákona dospěje senát Ústavního soudu při rozhodování o ústavní stížnosti, neboť ani ten není oprávněn sám vyslovit nesoulad zákona s ústavním pořádkem. Tato pravomoc náleží pouze plénu Ústavního soudu.

C. Právní úprava a obecné principy relevantní v posuzovaném případě

18. Celé ustanovení § 72 zákona o rodině, jehož věta první odstavce 2 je posuzována, zní:

„(1) Osvojením zanikají vzájemná práva a povinnosti mezi osvojenem a původní rodinou. Zanikají také práva a povinnosti opatrovníka, popřípadě poručníka, který byl ustanoven, aby za rodiče tato práva a povinnosti vykonával.“

(2) Je-li osvojitel manželem jednoho z rodičů osvojence, nedotýká se osvojení vztahů mezi osvojencem a tímto rodičem i jeho příbuznými.“

Od 1. 1. 2014 je toto ustanovení nahrazeno ustanovením § 833 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, které zní:

„(1) Osvojením zaniká příbuzenský poměr mezi osvojencem a původní rodinou, jakož i práva a povinnosti z tohoto poměru vyplývající. Zanikají také práva a povinnosti opatrovníka, popřípadě poručníka, který byl jmenován, aby za rodiče tato práva a povinnosti vykonával.

(2) Je-li osvojitel manželem jednoho z rodičů osvojence, nedotýká se osvojení příbuzenského poměru mezi osvojencem a tímto rodičem i jeho příbuznými, ani práv a povinností vyplývajících z tohoto poměru.“

19. Osvojení dětí se dotýkají zejména dvě mezinárodní smlouvy, jimiž je Česká republika vázána. První z nich je Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení přijatá dne 29. 5. 1993 v Haagu, která byla vyhlášena pod číslem 43/2000 Sb. m. s. Ta sice ve své kapitole II rámcově upravuje podmínky osvojení, ale otázky osvojení druhým rodičem se ani nedotýká. Bližší podmínky osvojení upravuje Evropská úmluva o osvojení dětí přijatá dne 24. 4. 1967 ve Štrasburku, která byla vyhlášena pod číslem 132/2000 Sb. m. s. Ve svém článku 10 odst. 2 stanoví, že osvojením jakákoli práva a povinnosti téhož druhu existující mezi osvojencem a jeho otcem nebo matkou anebo jakoukoli osobou nebo orgánem přestanou existovat. Nicméně zákon může stanovit, že manžel (manželka) osvojitele si zachová svá práva a povinnosti ve vztahu k osvojenci, jestliže ten je jejím manželským, nemanželským anebo adoptovaným dítětem. V revidované Evropské úmluvě o osvojení dětí přijaté dne 27. 11. 2008 ve Štrasburku ustanovení čl. 7 odst. 2 připouští, že smluvní státy mohou rozšířit působnost této úmluvy i na heterosexuální páry, které žijí společně ve stabilním vztahu. Ustanovení čl. 11 odst. 2 sice stanoví, že vztahy mezi rodičem, jenž je partnerem osvojitele, a jeho osvojovaným dítětem by měly zůstat zachovány, ať již byl jejich vztah registrován či nikoli, ale s podmínkou, nestanoví-li zákon jinak. Tato revidovaná úmluva dosud nebyla Českou republikou ratifikována.

20. ESLP se již opakovaně zabýval osvojením dítěte druhým (sociálním) rodičem, který má již s dítětem vytvořenu sociální vazbu srovnatelnou s vazbou rodičovskou. Jednalo se však o případy, kdy soudy osvojení povolily, nebo o osvojení homosexuálními páry. Pro Ústavním soudem řešenou věc lze zřejmě za zásadní považovat rozhodnutí velkého senátu ve věci *X a další proti Rakousku* ze dne 19. 2. 2013 č. 19010/07. V § 136 tohoto rozhodnutí ESLP zdůraznil, že čl. 8 evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod nezavazuje členské státy k rozšíření práva na osvojení druhým rodičem na páry, které neuzavřely manželství. Odkázal přitom i na svou předchozí judikaturu, kde vyslovil stejné závěry (rozhodnutí ve věci *Gas a Dubois proti Francii* ze dne 15. 3. 2012 č. 25951/07, § 66 až 69,

a rozhodnutí ve věci *Emonet a další proti Švýcarsku* ze dne 13. 12. 2007 č. 39051/03, § 79 až 88).

21. Ústavní soud se sice již několikrát zabýval institutem osvojení, avšak vždy ve zcela jiných souvislostech. Jednalo se zejména o případy osvojení, v nichž obecný soud vyslovil, že k osvojení dítěte není třeba souhlasu jeho rodičů. Dosud však Ústavní soud neměl příležitost zabývat se otázkou osvojení dítěte druhem či družkou jednoho z rodičů, při němž má být nahrazen či doplněn pouze druhý z rodičů a kde již vznikl vztah mezi osvojencem a osvojitelem (tzv. sociální rodič). Tento druh osvojení bude Ústavní soud dále označovat jako „osvojení druhým rodičem“ (jde o překlad běžně užívaného anglického pojmu „*second-parent adoption*“).

22. Mezi dítětem (potenciálním osvojencem) a sociálním rodičem (potenciálním osvojitelem) již zpravidla existuje rodinný život. Právo na ochranu rodinného života chráněné čl. 10 odst. 2 Listiny dopadá na široký okruh právních vztahů. Ústavní soud uznává, že povaha vztahů mezi rodiči a dětmi není primárně právní. Vychází přitom i z judikatury ESLP, podle které pod definici rodinného života dle čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „evropská Úmluva“) spadají i faktické vztahy mezi osobami, které jsou dlouhodobě a stálé, aniž by formálně šlo o vztahy příbuzenské nebo o manželství či o vztahy formálně státem uznané.

23. Ústavní soud rovněž dlouhodobě zdůrazňuje nutnost zohlednění nejlepšího zájmu dítěte při jakékoli činnosti týkající se dítěte, včetně soudního rozhodování [viz např. nález sp. zn. Pl. ÚS 23/02 ze dne 30. 6. 2004 (N 89/33 SbNU 353; 476/2004 Sb.); nález sp. zn. Pl. ÚS 15/09 ze dne 8. 7. 2010 (N 139/58 SbNU 141; 244/2010 Sb.), bod 29; nález sp. zn. IV. ÚS 3305/13 ze dne 15. 10. 2014 (N 193/75 SbNU 177); nález sp. zn. I. ÚS 1506/13 ze dne 30. 5. 2014 (N 110/73 SbNU 739); či nález sp. zn. III. ÚS 3363/10 ze dne 13. 7. 2011 (N 131/62 SbNU 59)]. Tato povinnost vyplývá z čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte (č. 104/1991 Sb.), podle kterého nejlepší zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány.

24. V § 68 výše citovaného rozhodnutí ve věci *Gas a Dubois proti Francii* ESLP připomněl, že již v minulosti uvedl, že manželství uděluje těm, kteří ho uzavřou, specifický status. Výkon práva uzavřít manželství je chráněn čl. 12 evropské Úmluvy a nese s sebou sociální, osobní a právní důsledky.

25. Český právní řád v souladu s výše uvedeným poskytuje manželství onen specifický status odlišující jej od soužití nesezdaných párů. Zákon o rodině věnoval manželství hned ustanovení § 1. Občanský zákoník začíná část druhou o rodinném právu prakticky totožným ustanovením o manželství (§ 655). Jako příklady specifického statusu manželství lze

v rodinném právu připomenout vzájemnou vyživovací povinnost manželů (§ 91 zákona o rodině, § 697 občanského zákoníku), dokonce i rozvedených manželů (§ 93 zákona o rodině, § 760 a násl. občanského zákoníku), možnost vzájemného zastupování manželů (§ 21 zákona o rodině, § 696 občanského zákoníku), první domněnku otcovství (§ 51 zákona o rodině, § 776 občanského zákoníku) a zvláštní režim rozvodu manželství vyžadující splnění několika podmínek (§ 24 a násl. zákona o rodině, § 755 a násl. občanského zákoníku). Manžel je na rozdíl od nesezdaného druha upřednostněn i v dědickém právu, a to zařazením do první skupiny (třídy) dědiců (§ 473 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, účinného do 31. 12. 2013 – dále jen „obč. zák.“, § 1635 občanského zákoníku). Zcela zvláštní úpravě podléhají majetkové vztahy manželů (§ 143 a násl. obč. zák., § 708 a násl. občanského zákoníku). Rovněž nájemní vztahy manželů k bytu byly a jsou upraveny samostatně (§ 703 a násl. obč. zák., § 743 a násl. a § 766 a násl. občanského zákoníku).

26. Co však Ústavní soud považuje ve vztahu k posuzované věci za ještě důležitější, je právní úprava zajišťující postavení dítěte v případě rozvratu vztahu jeho rodičů. Ustanovení § 25 a 26 zákona o rodině zajišťovala, že manželství nemůže být rozvedeno, dokud nebudou soudně upraveny práva a povinnosti rodičů k nezletilému dítěti pro dobu po rozvodu. Obdobná úprava je nyní v § 755 odst. 3 a § 906 občanského zákoníku. Zákon o rodině ve svém ustanovení § 50 a občanský zákoník ve svém ustanovení § 908 zakotvily možnost soudu rozhodnout i bez návrhu o úpravě poměrů dítěte, nežijí-li rodiče spolu a nedohodnou-li se.

D. Aplikace obecných principů na nyní projednávaný případ

27. Nejprve se Ústavní soud musel zabývat možností takového ústavně konformního výkladu napadeného ustanovení, který by umožňoval případné osvojení druhým rodičem i u nesezdaného páru. Text ustanovení § 72 zákona o rodině je však jednoznačný. K zániku vzájemných práv a povinností mezi osvojencem a původní rodinou (resp. jedním z rodičů) nedochází výlučně v případě, je-li osvojitel manželem jednoho z rodičů osvojenec. Jiný výklad by byl zcela v rozporu s výslovným zněním zákona.

28. Jak již bylo shora uvedeno, I. senát Ústavního soudu byl konfrontován se situací, v níž ve prospěch povolení osvojení druhým rodičem dítěte nasvědčovala kvalita vztahu mezi ním a druhem matky jako sociálním rodičem, kvalita vztahu biologické matky a sociálního rodiče domáhajícího se osvojení (desetiletý vztah pečetený společným dítětem) i jednoznačně vyjádřené přání dítěte a jeho zájem mít otce, který se o něj stará a zabezpečuje jej (na rozdíl od biologického otce neprojevuujícího o dítě zájem). Proto je návrhem I. senátu napadána ústavnost minulé (potažmo i současné) úpravy osvojení druhým rodičem v případě, že osvojitel není manželem

jednoho z rodičů, ale pouze jeho druhem či družkou. Takové osvojení je sice teoreticky možné, ale v matrice dojde k výmazu obou biologických rodičů dítěte, tedy i druhá či družky osvojitele.

29. Argumentace I. senátu Ústavního soudu spočívá především v tom, že napadené ustanovení zákona neumožňuje individuálně posoudit nejlepší zájem dítěte. Neumožňuje nahradit nefunkčního rodiče rodičem funkčním. Zasahuje tak do práva stěžovatele na ochranu rodinného života (čl. 10 odst. 2 Listiny) a je také v rozporu s čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte.

30. Jak vyplývá z bodů 19 a 20 tohoto nálezu, mezinárodní smlouvy i rozhodovací praxe ESLP (viz výše citovaná rozhodnutí ve věcech *X a další proti Rakousku*, *Gas a Dubois proti Francii* a *Emonet a další proti Švýcarsku*) plně respektují právo jednotlivých států přijmout takovou úpravu osvojení, jaká je právě nyní předmětem posouzení Ústavním soudem. Zvláště ESLP se opakovaně vyslovil tak, že na právní úpravu, která neumožňuje osvojení druhým rodičem u nesezdaných párů, nelze pohlížet jako na zásah do rodinného života.

31. Za důvod pro výlučnou možnost osvojení druhým rodičem pouze v případě sezdaných párů lze považovat požadavek na stabilitu partnerského vztahu, která má skýtat i vyšší záruku stability výchovného prostředí pro dítě. Takový požadavek jistě sleduje nejlepší zájem dítěte. Naskytá se však otázka, zda je manželství stále určitou zárukou stabilního vztahu. Zda tedy může tento požadavek ospravedlnit napadenou právní úpravu osvojení.

32. Zákon o rodině byl přijat v roce 1963, kdy míra rozvodovosti byla menší než 20 % (Možný, I. Rodina a společnost. Praha : Slon, 2006, s. 267). V roce 2013 dosahovala již 49 % (Statistika a My, č. 10/2013). Společný život partnerů bez formálního uzavření manželství se stává ve společnosti stále častějším. Podle údajů Českého statistického úřadu 11 % českých úplných rodin v roce 2011 tvořila takzvaná faktická, čili formálně neuzavřená manželství (Statistika a My, č. 7-8/2013). Je zřejmé, že se stoupající rozvodovostí klesá stabilita manželství. O stabilitě a délce trvání soužití nesezdaných párů však statistická data schází. Nelze tedy porovnávat stabilitu manželského soužití, kde máme k dispozici jednoznačná data, se soužitím bez jakýchkoli formalit a bez jakékoli evidence. Z toho zřejmě vycházel i zákonodárce při přijímání občanského zákoníku. Ten byl přijat v roce 2012 a v důvodové zprávě je výslovně uvedeno: „Trvalost manželství je třeba chápat jako naprosto nezbytný atribut, který manželství odlišuje (kromě zákonné regulace) od stavů či poměrů, které jsou předem uvažovány jako krátkodobé, přechodné.“ (Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky; důvodová zpráva k § 655 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, sněmovní tisk 362/0).

33. Ústavní soud je dalek toho, aby jakkoli určoval lidem, v jakém svazku spolu mají žít. To je jistě právem každého jednotlivce. V tomto případě je však nutno posoudit, zda idea, že manželství skýtá záruku trvalého soužití muže a ženy a že poskytuje dítěti větší ochranu (jistotu), může odůvodnit napadenou právní úpravu. Na jedné straně zde stojí páry, které formalizovaným způsobem projevily svou vůli žít trvale spolu a podrobit se zvláštnímu právnímu režimu dopadajícímu na manželství – viz bod 25 tohoto nálezu. A nejedná se jen o výhody. Manželství lze rozvést jen soudním rozhodnutím, soud musí rozhodnout i o poměrech dítěte v době po rozvodu manželů (viz bod 26), rozvod provází i nutnost majetkového vyrovnání apod. Na straně druhé stojí páry, které se žádnému režimu nepodřídily. A jak vyplývá z bodu 26 tohoto nálezu, poskytuje manželství dítěti vyšší míru jistoty. Při každém rozvodu manželství musí být soudem rozhodnuto (byť i jen schválením dohody rodičů), kdo bude o dítě nadále pečovat a jak bude zajištěna jeho výživa. Přitom musí soud vycházet z nejlepšího zájmu dítěte. Naproti tomu při rozchodu nesezdaných rodičů soud o těchto poměrech dítěte rozhoduje prakticky jen na návrh. Řízení sice soud může zahájit i sám, ale nejprve se o potřebě takové úpravy musí dozvědět. V praxi tak může docházet a rovněž i dochází k situacím, kdy po rozchodu rodičů pobírá dítě nepřiměřeně nízké a případně i žádné výživné.

E. Závěr

34. Na základě výše uvedeného dospěl Ústavní soud k závěru, že napadená právní úprava sice stanoví omezení pro nesezdané páry, ale toto omezení je dostatečně odůvodněno předpokladem vyšší míry stability manželských párů a zejména lepším zajištěním poměrů dítěte, dojde-li k ukončení soužití jeho rodičů. Tato úprava tedy sleduje nejlepší zájem dítěte.

35. Předkládající senát Ústavního soudu argumentoval i zásahem do rodinného života. Ani zde Ústavní soud neshledal napadenou právní úpravu za rozpornou s článkem 10 odst. 2 Listiny. Na konkrétním případě stěžovatele Ústavní soud přiblíží jiná řešení postavení nezletilého dítěte umožňující dosáhnout obdobných výsledků jako u osvojení. Do soužití rodiny stěžovatele nikdo nezasahuje. Je zřejmé, že tak nečiní ani biologický otec dítěte, který se o ně nezajímá. V případě obav z jeho zásahu bylo a je možno využít omezení rodičovské zodpovědnosti (§ 44 odst. 2 zákona o rodině a § 870 občanského zákoníku). Je-li přáním dítěte (a možná i hlavní motivací k osvojení) nést stejné příjmení jako ostatní členové rodiny, takové změny lze dosáhnout i bez souhlasu biologického otce, jehož souhlas nahradí soud (§ 49 zákona o rodině a § 877 občanského zákoníku). Těto možnosti se však rodina stěžovatele ani nepokusila využít. Přitom lze předpokládat její úspěch, když soud již pravomocně rozhodl, že dokonce není

potřeba souhlasu otce s osvojením. Tím spíše lze předpokládat souhlas soudu se změnou příjmení. Zákon tedy poskytoval a stále poskytuje pro nezletilé dítě a jeho faktickou rodinu nástroje umožňující soužití rodiny a naplnění přání dítěte. Opět je nutno připomenout, že právo osvojit či právo být osvojen není základním právem chráněným ústavním pořádkem či mezinárodními smlouvami.

36. Ústavní soud tedy dospěl k závěru, že napadená právní úprava není v rozporu s čl. 10 odst. 2 Listiny ani s čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte. Změna této úpravy a případné umožnění osvojení druhým rodičem u nesezdaného páru jsou plně v kompetenci zákonodárce. Zde je vhodné citovat ze souhlasného stanoviska soudce Costy, ke kterému se připojil soudce Spielmann v již výše zmíněném rozhodnutí ve věci *Gas a Dubois proti Francii*: „... existují oblasti, ve kterých je národní zákonodárce lépe než evropský soudce nadán k tomu, aby změnil instituty, které se dotýkají rodiny, vztahů mezi dospělými a dětmi, či pojem manželství“. Ústavní soud je téhož názoru. Protože Ústavní soud neshledal návrh svého I. senátu důvodným, v souladu s ustanovením § 70 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, jej zamítl.

Odlišná stanoviska

1. Odlíšné stanovisko soudce Vladimíra Sládečka

Podle ustanovení § 14 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „zákon o Ústavním soudu“) podávám následující odlišné stanovisko.

1. S výrokem a odůvodněním nálezu nemohu souhlasit. Nikoliv však z důvodů věcných (rozhodnutí by bylo možné podpořit), ale z důvodů ryze procesních. Podle mého názoru se rozhodnutí nevypořádalo se základní otázkou, zda lze návrh předložený I. senátem vůbec meritorně projednat.

2. Nejde totiž o návrh na zrušení (ustanovení) zákona, který je oprávněn podat senát v souvislosti s rozhodováním o ústavní stížnosti (§ 78 odst. 2 zákona o Ústavním soudu), popřípadě o kterém může zahájit řízení plénem podle § 64 odst. 4 zákona o Ústavním soudu. Navrhující senát a posléze i soudcem zpravodajem připravené a plénem schválené rozhodnutí vychází z toho, že šlo o návrh na vyslovení protiústavnosti ustanovení již neplatného, který je přípustný v souladu s předchozí rozhodovací praxí Ústavního soudu započatou nálezem sp. zn. Pl. ÚS 33/2000 ze dne 10. 1. 2001 (N 5/21 SbNU 29; 78/2001 Sb.) a naposledy uplatněnou v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 41/10 ze dne 17. 9. 2013 (N 164/70 SbNU 525; 466/2013 Sb.).

3. V odůvodnění se k tomu uvádí, že „Ústavní soud dovodil, že v případě konkrétní kontroly norem, které již pozbyly platnosti, vyvolané návrhem obecného soudu podle čl. 95 odst. 2 Ústavy, nelze aplikovat ustanovení § 66

a 67 zákona o Ústavním soudu, ale přímo čl. 95 odst. 2, resp. čl. 95 odst. 1 Ústavy, podle kterého soudce obecného soudu není oprávněn sám posoudit soulad zákona s ústavním pořádkem (...) Ke stejnému závěru je nutno dospět, i pokud k názoru o protiústavnosti ustanovení již neplatného, ale v dané věci aplikovaného zákona dospěje senát Ústavního soudu při rozhodování o ústavní stížnosti, neboť ani ten není oprávněn sám vyslovit nesoulad zákona s ústavním pořádkem. Tato pravomoc náleží pouze plénu Ústavního soudu.“ (bod 17).

4. S takovým argumentačně nijak nepodloženým „závěrem“ není možné souhlasit. Přiznávám, že mám značně rezervovaný postoj k „nové“ pravomoci Ústavního soudu (koncipované samotným Ústavním soudem) vyslovovat protiústavnost ustanovení již neplatného. Ostatně k prvnímu výše zmíněnému rozhodnutí (sp. zn. Pl. ÚS 33/2000) bylo připojeno celkem 5 separátních vót (tj. jedna třetina soudců), ve kterých byl vysloven nesouhlas s názorem většiny Ústavního soudu. Bohužel v současnosti již nezpochybňované posuzování ústavnosti neplatného zákona ponechme protentokrát poněkud stranou (alespoň zpočátku).

5. V daném případě jde, ač se to nezdá, o věc od předchozí zmiňované judikatury dosti odlišnou. Jak vyplývá i z odůvodnění nálezu sp. zn. Pl. ÚS 33/2000 (na který se v pozdějších obdobných rozhodnutích toliko bez dalšího odkazuje), tehdy v souvislosti s civilním sporem podal Okresní soud v Karviné podle čl. 95 odst. 2 Ústavy návrh, který se týkal mj. též požadavku na zrušení již neplatných ustanovení zákona č. 111/1994 Sb., o silniční dopravě. Ústavní soud však – jak by odpovídalo zákonné právní úpravě – (ve vztahu k návrhu na zrušení neplatných ustanovení) usnesením nezastavil řízení, ale meritorně rozhodoval o celém návrhu, tedy i o „vyslovení protiústavnosti“ již zrušených ustanovení, byť (celý) návrh nakonec zamítl. Svůj postup mj. podpořil argumenty, že se tak předejde „neřešitelné situaci umělého právního vakua“ a také „protože novelou zákona se nepatrně pozměněné znění napadených ustanovení obsahově a významově neliší od tehdejšího, shledal Ústavní soud rozhodnutí nálezem namísto i se zřetelem k tomu, že podobné problémy s placením přírážky k jízdě se vyskytují i na jiných místech a v pozdější době“. Ústavní soud totiž dovodil, že „předložení věci“ podle čl. 95 odst. 2 Ústavy je přímou aplikací tohoto ustanovení, a nikoliv návrhem na zrušení zákona nebo jeho jednotlivých ustanovení podle § 64 odst. 3 zákona o Ústavním soudu. Takže pravidla stanovená v ustanovení § 66 odst. 1 a § 67 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, která měla mít za následek rozhodnutí o nepřípustnosti návrhu, resp. o zastavení řízení, nejsou použitelná.

6. Zásadní rozdíl tak spočívá v tom, že se v tehdejší věci (i v obdobných případech následujících) argumentovalo „přímou“ aplikací čl. 95 odst. 2 Ústavy, protože řízení bylo zahájeno na (konkrétní) návrh obecného

soudu. V posuzované věci nicméně žádný návrh soudu podán nebyl, a tak z čl. 95 odst. 2 Ústavy, na kterém je v podstatě založena argumentace o pravomoci Ústavního soudu vyslovit protiústavnost neplatného ustanovení, nelze vycházet. Těžko je pak možné dojít „ke stejnému závěru“, když čl. 95 odst. 2 nebyl v dané věci vůbec aplikován. Jen právník obdařený výjimečnou představivostí by čl. 95 odst. 2 Ústavy, který stanoví, že dojde-li soud k závěru, že zákon, jehož má být při řešení věci použito, je v rozporu s ústavním pořádkem, předloží věc Ústavnímu soudu, mohl vykládat tak, že na základě tohoto ustanovení může návrh předložit Ústavnímu soudu i Ústavní soud sám. Tedy jak by snad mohlo (mělo) z odůvodnění v bodu 17 vyplývat.

7. Mám za to, že plémem aplikovaným postupem došlo k nepřipustnému rozšíření pravomoci Ústavního soudu, resp. že Ústavní soud se takto podaným návrhem neměl vůbec zabývat, k jeho projednání tak nebyl příslušný. Je totiž potřeba připomenout fundamentální ústavní princip: přestože je Ústavní soud orgánem ochrany ústavnosti, a má tak do jisté míry výsadní postavení vůči ostatním orgánům veřejné moci (zejména může jejich rozhodnutí/akty přezkoumávat a v odůvodněných případech rušit), stále jde také „jen“ o orgán veřejné moci (orgán moci státní). To znamená, že i pro něj – bez výjimky – platí pravidlo obsažené v základních ustanoveních Ústavy, a sice v čl. 2 odst. 3 Ústavy, totiž, že státní moc lze uplatňovat jen v případech, v mezích a způsoby, které stanoví zákon (včetně zákona ústavního). Prakticky totožné ustanovení ostatně obsahuje i čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod. Těmito ustanoveními se zakotvuje jeden ze základních principů fungování moderního demokratického právního státu.

8. Ostatně v předchozím odstavci uvedenou „otřelou“ myšlenku nalezneme i v rozhodnutích Ústavního soudu. Tak např. v usnesení sp. zn. Pl. ÚS 45/03 (a prakticky shodně v usnesení sp. zn. Pl. ÚS 16/10; obě usnesení jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>) se uvádí: „Ústavní soud jakožto orgán veřejné moci a orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) přirozeně vychází při výkonu své jurisdikce důsledně z principu, že co do případů, mezi a způsobů může uplatňovat státní moc jen v zákonném a ústavním rámci [zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu (...); čl. 2 odst. 3 Ústavy, čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod], což je v právním státě *conditio sine qua non* pro jakoukoliv legitimní činnost jeho orgánů.“ V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 87/06 ze dne 12. 9. 2007 (N 139/46 SbNU 313) je stručně konstatováno, že „Ústavní soud tedy není oprávněn vykročit z pravomocí svěřených mu zákonodárnou mocí, neboť by takovým vykročením popřel základní principy právního státu“. Dále srov. kupříkladu nálezu sp. zn. I. ÚS 577/01 ze dne 25. 11. 2003 (N 137/31 SbNU 223): „Při výkonu svých kompetencí musí i tento soud respektovat jeden ze základních principů právního státu zakotvený v čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv

a svobod, podle něhož státní moc lze uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví. Ústavní soud má tedy přesně vymezenou pravomoc a působnost, kterou nemůže překračovat.“ Uvedené principy by Ústavní soud měl vždy respektovat, a nikoliv pouze tehdy, když se (mu) to „hodí“.

9. I kdybychom ponechali stranou zákon o Ústavním soudu, který aplikovaný postup nepřipouští, a vycházeli z toho, že Ústavní soud uplatňuje přímo Ústavu, potřebnou oporu nenalezneme. Jelikož – jak uvedeno – nelze vyjít z čl. 95 odst. 2 Ústavy, jak snad naznačuje odůvodnění nálezu, nezbývá než zkoumat taxativní výčet pravomocí Ústavního soudu, jak je upraven v čl. 87 Ústavy. Konkrétně pak připadá v úvahu pouze čl. 87 odst. 1 písm. a) Ústavy, kde se uvádí, že Ústavní soud mj. rozhoduje o zrušení zákonů nebo jejich jednotlivých ustanovení, jsou-li v rozporu s ústavním pořádkem. A nabízí se základní, obecnější otázka, jejíž zodpovězení se dotýká i „zažitého“ vyslovování protiústavnosti: je možné zrušit zákon, resp. jeho jednotlivé ustanovení, když již bylo zákonodárcem zrušeno? Nebo z trochu jiného pohledu: může Ústavní soud o návrhu na zrušení zákona (jeho jednotlivého ustanovení) meritorně rozhodnout jinak než ho zrušit nebo návrh zamítnout?

10. Zároveň je více než vhodné v této souvislosti připomenout závazné pravidlo stanovené ústavodárcem, obsažené v čl. 88 odst. 2 Ústavy, že soudci Ústavního soudu jsou při svém rozhodování vázáni pouze ústavním pořádkem a zákonem o upravujícím řízení před Ústavním soudem.

11. Nevylučuji, že by nemohlo dojít ke změně v pravomoci Ústavního soudu, ale to je na vůli nejen zákonodárce, ale především ústavodárce.

12. Z výše uvedených důvodů se domnívám, že návrh I. senátu měl být – za použití argumentu *a minori ad maius* – jako návrh, k jehož projednání není Ústavní soud příslušný, podle ustanovení § 43 odst. 1 písm. d) zákona o Ústavním soudu odmítnut.

2. Odlišné stanovisko soudce Radovana Suchánka

1. Shodně jako soudce Vladimír Sládeček mám za to, že návrh I. senátu měl být odmítnut pro nepříslušnost Ústavního soudu podle § 43 odst. 1 písm. d) zákona o Ústavním soudu a k jeho odlišnému stanovisku se v tomto připojuji. Nad tento rámec dodávám již jen následující:

2. Jestliže již plénum shledalo příslušnost Ústavního soudu k projednání návrhu, bylo dalším důvodem pro jeho odmítnutí nesplnění podmínek, za níž může senát podat plénu návrh podle § 78 odst. 2 zákona o Ústavním soudu: totiž že skutečnost, která je předmětem ústavní stížnosti, nastala uplatněním ke zrušení předkládaného zákona či jeho jednotlivého ustanovení. V dané věci obecné soudy při svém rozhodování uplatnily ze zákona o rodině jeho ustanovení § 66 odst. 1 a zejména § 72 odst. 2, což

jsou ustanovení, na nichž se zakládá podmínka, že dítě může osvojit výlučně manžel jeho rodiče, mají-li být zachovány vztahy mezi dítětem (osvojenecem) a tímto jeho rodičem. Odvolací soud nadto poukázal i na obdobné ustanovení § 832 platného občanského zákoníku, které tuto podmínku zachovává. Ustanovení § 72 odst. 1 věty druhé zákona o rodině, napadené návrhem I. senátu, tedy v řízení před nalézacím ani odvolacím soudem přímo uplatněno nebylo a ani uplatněno být nemohlo, neboť upravuje až následek vzniku osvojení. Jelikož v dané věci k osvojení nedošlo, nemohlo k uplatnění tohoto ustanovení dojít. Pokud by však navrhovatel a matka dítěte byli manželi, pak by dnem právní moci vyhovujícího rozsudku soudu o osvojení (teprve) k uplatnění ustanovení § 72 odst. 1 věty druhé zákona o rodině došlo; až tímto dnem by zanikla vzájemná práva a povinnosti mezi osvojenecem a původní rodinou (otcem dítěte). Jinými slovy, podmínkou *sine qua non* toho, že I. senátem napadené ustanovení v dané věci skutečně bylo uplatněno, je, že soud návrhu navrhovatele (zde návrhu druha matky na individuální osvojení jejího syna) vyhověl, čímž by došlo ke vzniku osvojení. Tak by ale vůbec nevznikla skutečnost, která je předmětem I. senátem projednávané ústavní stížnosti, spočívající ve vydání zamítavých soudních rozhodnutí.

3. Je nutno přitom činit rozdíl mezi návrhovým oprávněním senátu Ústavního soudu podle § 78 odst. 2 zákona o Ústavním soudu a návrhem soudu podle čl. 95 odst. 2 Ústavy a § 64 odst. 3 zákona o Ústavním soudu i potud, že v případě posléze uvedeného návrhu soudu na zrušení zákona (jeho ustanovení) ho teprve „má být při řešení věci použito“, tedy soud ho „v souvislosti se svou rozhodovací činností“ ještě nepoužil, neboť tento zákon (jeho ustanovení) překáží podle jeho názoru tomu, aby mohl ve věci rozhodnout při dosažení žádoucího, tj. ústavně konformního výsledku řízení [viz např. nálezy sp. zn. Pl. ÚS 3/06 ze dne 6. 3. 2007 (N 41/44 SbNU 517; 149/2007 Sb.), bod 26; Pl. ÚS 49/10 ze dne 28. 1. 2014 (N 10/72 SbNU 111; 44/2014 Sb.), bod 18]; k jeho aplikaci soudem proto nedošlo. Oproti tomu v případě návrhu senátu Ústavního soudu podle § 78 odst. 2 citovaného zákona je situace jiná v tom smyslu, že onen údajně protiústavní zákon (resp. jeho ustanovení) již orgánem veřejné moci (zde obecnými soudy) byl(o) aplikován(o), čímž právě nastala ona skutečnost, která je předmětem ústavní stížnosti.

4. Ustanovení § 72 odst. 1 věty první zákona o rodině, dle něhož osvojením zanikají vzájemná práva a povinnosti mezi osvojenecem a původní rodinou, upravuje následek úpravy plynoucí z jiných ustanovení tohoto zákona, tedy že osvojením nabude dítě postavení společného dítěte dvou lidí jen tehdy, jsou-li tito lidé manželi. I kdyby však zákonodárce od podmínky manželství pro tuto situaci v budoucnu upustil, přesto by musel alespoň v zásadě ponechat v platnosti pravidlo o zániku vzájemných práv

a povinností mezi osvojencem a původní rodinou, chtěl-li by zachovat od starověku známý následek institutu adopce spočívající v *mutatio familiae*. Pouhým vypuštěním ustanovení § 72 odst. 1 věty první by vznikl problém výkladu ustanovení § 72 odst. 2 zákona o rodině (jeho smyslu), když toto je formulováno jako výjimka *in favorem* osvojence, jeho rodiče a příbuzných ze zásady zakotvené v prvně zmíněném ustanovení, uplatnitelná za podmínky, že tento rodič je manželem osvojitele.

5. Lze ovšem pochopit důvody, pro něž většina pléna chtěla o návrhu I. senátu rozhodnout meritorně. Nebyt shora zmíněných procesních okolností, připojil bych se rovněž k zamítavému výroku nálezu i k jeho přijatému odůvodnění.

3. Odlišné stanovisko soudkyně Kateřiny Šimáčkové

1. S rozhodnutím pléna se nemohu ztotožnit, neboť nepovažuji za správné takové rozhodnutí, které obětuje zájmy konkrétních dětí kvůli abstraktní ochraně nějakého, třeba i důležitého, právního institutu, jakým je manželství. Jsem přesvědčena, že návrhu mělo být vyhověno, neboť napadená právní úprava je v rozporu jak s čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, tedy s povinností všech státních orgánů vždy sledovat nejlepší zájem dítěte, tak i s čl. 10 odst. 2 Listiny a čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), tedy s právem na rodinný život.

2. Jako soudkyně zpravodajka jsem byla konfrontována s příběhem třináctiletého chlapce, který již více než deset let žije ve společné domácnosti se svou matkou, jejím druhem a svým polorodým bratrem. Jeho biologický a matrikový otec, bývalý manžel matky, se o něj nezajímá, dokonce byl opakovaně trestně postižen za neplnění své vyživovací povinnosti. Tento třináctiletý chlapec si přeje, aby se jeho otcem i z právního pohledu stal jeho otec sociální, druh jeho matky a otec jeho bratra. Není to jen přáním dítěte, ale je to i v jeho nejlepším zájmu, což v soudním řízení před obecnými soudy potvrdila jak škola, kterou chlapec navštěvuje, tak i orgán sociálně-právní ochrany dětí. Chlapec druhovi své matky říká „tati“, chce se jmenovat jako on a chce být plnoprávným členem rodiny tvořené svou matkou, jejím druhem a svým polorodým bratrem. Obecné soudy však adopci nemohly povolit, neboť zákon o rodině (stejně jako nový občanský zákoník) sice umožňuje adopci dítěte jednotlivcem i manželem matky, ale adopci nesezdaným partnerem (druhem) matky brání – v případě, že by dítě adoptoval kdokoli jiný než manžel matrikového rodiče, by totiž podle napadeného ustanovení adopce znamenala výmaz obou původních rodičů z rodného listu dítěte.

3. Plénum Ústavního soudu shledalo, že napadená právní úprava není protiústavní, a tedy že popsaná situace je ústavně konformní. Není podle něj tedy možno ani v takto frapantních situacích, jako je případ, na jehož

základě I. senát napadené ustanovení předložil plénu ke zrušení, prolomit pravidlo, že druh jednoho z rodičů nemůže dítě jako druhý rodič osvojit. A to ani tehdy, kdy by toto prolomení bylo ve zřejmém zájmu dítěte, bylo jeho přáním a fakticky nic nezměnilo ani na jeho vztahu s původním druhým rodičem, kterého dítě již dříve ztratilo.

4. Já jsem na rozdíl od většiny pléna Ústavního soudu přesvědčena, že napadená právní úprava je v první řadě v rozporu s čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte. Připomínám, že podle tohoto ustanovení nejlepší zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány. Ústavní soud sám dlouhodobě zdůrazňuje nutnost zohlednění nejlepšího zájmu dítěte při jakékoli činnosti týkající se dítěte, včetně soudního rozhodování [viz např. nálezy sp. zn. Pl. ÚS 23/02 ze dne 30. 6. 2004 (N 89/33 SbNU 353; 476/2004 Sb.); nálezy sp. zn. Pl. ÚS 15/09 ze dne 8. 7. 2010 (N 139/58 SbNU 141; 244/2010 Sb.), bod 29; nálezy sp. zn. IV. ÚS 3305/13 ze dne 15. 10. 2014; nálezy sp. zn. I. ÚS 1506/13 ze dne 30. 5. 2014 (N 110/73 SbNU 739); či nálezy sp. zn. III. ÚS 3363/10 ze dne 13. 7. 2011 (N 131/62 SbNU 59)]. Podle autoritativního výkladu Výboru pro práva dítěte „vždy, když je činěno rozhodnutí s dopadem na konkrétní dítě, ... musí rozhodovací proces zahrnovat posouzení možného dopadu (negativního nebo pozitivního) rozhodnutí na dotčené dítě. ... z odůvodnění rozhodnutí musí být patrné, že [nejlepší zájem dítěte] byl vzat v potaz“ [obecný komentář č. 14 Výboru pro práva dítěte – o právu dítěte na to, aby jeho nejlepší zájmy byly předním hlediskem (General comment No. 14 on the right of the child to have his or her best interests taken as primary consideration), z 29. 5. 2013, CRC/C/GC/14, § 6; obdobně § 29].

5. Napadená právní úprava ovšem obecným soudům neumožňuje nejlepší zájem dítěte při žádosti o osvojení druhým rodičem v případě neuzdaného páru vůbec zohlednit. Většina pléna Ústavního soudu se touto otázkou konkrétně nezabývá a pouze v obecné rovině konstatuje, že napadená úprava sleduje nejlepší zájem dítěte, neboť předpokládá vyšší míru stability manželských párů. I kdybych připustila, že ve většině případů budou manželské páry skutečně stabilnější než jiné druhy soužití, rozhodnutí většiny pléna nijak nezohledňuje situace, ve kterých tomu tak nebude.

6. Souhlasím, že stabilita vztahu mezi současným rodičem dítěte a osobou, která žádá o osvojení jako druhý rodič, je v řízeních o osvojení součástí zkoumání nejlepšího zájmu dítěte. Napadená právní úprava však nijak neumožňuje obecnému soudu tuto stabilitu v konkrétní situaci zkoumat. Právní úprava odtrženě od reality předpokládá jednak, že stabilní je každé uzavřené manželství, byť podle statistiky je asi padesátiprocentní šance, že se manželství rozpadne, a jednak, že stabilní naopak není žádný

vztah mimo manželství bez výjimky, a to ani pokud pár spolu žije deset let a má společné děti jako v nyní dotčeném případě. Právní úprava tak nijak nereflextuje, že některá nesezdaná soužití mohou být mnohem stabilnější než některá manželství.

7. Jinými slovy, otázka, kterou mělo plénum v tomto nálezu vyřešit, nezní, zda třeba i ve většině případů současná právní úprava sleduje nejlepší zájem dítěte, ale zda tato úprava umožňuje, aby v každém jednotlivém případě mohl být zohledněn nejlepší zájem dítěte. Podle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte totiž každé rozhodnutí soudu, které má dopad na konkrétní dítě, musí zohlednit nejlepší zájem tohoto konkrétního dítěte.

8. Existuje-li kategorické, bezvýjimečné pravidlo upravující záležitost dětí, je třeba být zvláště obezřetný, neboť taková úprava může vést k tomu, že v konkrétním případě bude nejlepší zájem dítěte při soudním rozhodování v rozporu s čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte ignorován. Přesně k této situaci dochází i při aplikaci napadené právní úpravy v nyní posuzovaném případě. Z rozhodnutí většiny pléna vyplývá, že v případě žádosti o osvojení druhým rodičem u nesezdaných párů obecné soudy nadále mohou, ba dokonce musí, ignorovat nejlepší zájem dítěte, za účelem ochrany..., těžko říct vlastně čeho. Z rozhodnutí většiny není zcela zřejmé, jaké zájmy mohou být v konkrétním řízení o osvojení nadřazeny zájmu konkrétního dítěte na realizaci osvojení. Domnívám se, že zde ani žádné konfliktní zájmy nejsou. Pokud bychom osvojení v takových případech umožnili, tak to ničí zájmy negativně nezasáhne.

9. Plénum Ústavního soudu svým rozhodnutím upřednostnilo v obecné rovině ochranu institutu manželství, aniž by se však zabývalo otázkou, zda skutečně bude institut manželství nějak degradován tím, že ve výjimečných situacích, pokud to bude v nejlepším zájmu dítěte, bude umožněno osvojení druhým rodičem i u nesezdaných párů.

10. Plně respektuji manželství jako důležitý společenský institut, respektuji, že v naší zemi žije mnoho lidí, kteří manželství považují za svátost, ale zároveň nemohu přehlížet, že ve společnosti narůstá počet lidí, kteří spolu žijí v harmonických a stabilních párech mimo manželství (ať už jako druh a družka, nebo jako registrovaní či neregistrovaní partneři). Realita nás též přesvědčuje o tom, že manželství zdaleka nezaručuje šťastné a stabilní soužití a že rozvod může být takovým utrpením, že jsou i lidé, kteří si jej prostě už nikdy nechtějí zopakovat. Rada lidí má s manželstvím též například tu zkušenost, že pád jednoho z manželů do dluhové pasti (třeba kvůli závislosti, špatnému podnikatelskému záměru, lehkomyšlnosti či okradení) znamená ožebračení celé rodiny. Úmluva - na rozdíl od našeho ústavního pořádku, který o manželství mlčí - zakotvuje právo uzavřít manželství; myslím, že součástí tohoto práva by mělo být i to, aby nikdo, kdo manželství uzavřít nechce, nebyl nucen jej uzavírat. V našem případě

se v emotivní a sociální rovině náš stěžovatel stal otcem dítěte – cítí se jím, stará se o dítě a dítě jej za svého otce považuje – máme ale právo vynucovat si na tomto sociálním rodiči dítěte, aby uzavřel manželství, jinak jeho dítě nebude šťastné?

11. Pokud chce stěžovatel vyhovět přání dítěte, o které se stará již mnoho let, ačkoli není ani jeho právním, ani jeho biologickým otcem, pak si prostě musí matku dítěte vzít za manželku, aby tím prokázal, že je kvůli svému dítěti ochoten převzít na sebe závazek manželství. S tím navíc musí samozřejmě souhlasit i matka dítěte, nehledě na své případné důvody, proč dosud toto manželství neuzavřela. Tuto podporu institutu manželství ze strany většiny pléna lze však také zcela obrátit proti němu. V dané situaci by totiž manželství mohlo být uzavřeno zcela „účelově“ proto, aby bylo možné osvojení dítěte stěžovatelem. Nebyl by tak ovšem nakonec institut manželství degradován na pouhý administrativní úkon, při kterém vlastně o nic nejde? A není vlastně mnohem větším závazkem než vstoupit do manželství starat se o dítě své družky po mnoho let a být připraven vstoupit do všech právních povinností, které pro otce ze zápisu do rodného listu dítěte plynou?

12. Už je to dlouho, co jsme zrušili všechny rozdíly mezi dětmi manželskými a nemanželskými [viz čl. 32 odst. 3 Listiny či rozsudek Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) ve věci *Marckx proti Belgii* ze dne 13. 6. 1979 č. 6833/74]. Dnešním rozhodnutím pléna jako by bylo dělení mezi dětmi sezdaných a nesezdaných rodičů opětovně stvrzeno. Chlapec z našeho případu by byl adoptován, pokud by jeho matka uzavřela manželství se svým druhem. Pokud však chlapec žije v rodině nesezdaného páru, jeho zájem a přání být adoptován se nenaplní. Podle dnešního rozhodnutí většiny pléna bylo tedy též schváleno různé zacházení s dítětem jen podle toho, zda se jeho matka za jeho sociálního otce vdala, či nikoli.

13. Rozhodnutí většiny pléna také v důsledku znamená, že dítě, u něhož je osvojení v jeho nejlepším zájmu a je i jeho přáním, je fakticky penalizováno za rozhodnutí svých rodičů neuzavřít manželství. Přitom uzavřít manželství je výlučným rozhodnutím rodiče dítěte a jeho druhu či družky. Je nepřipadné za rozhodnutí rodičů trestat dítě tím, že budeme jeho nejlepší zájem ignorovat. Podobně tento argument, že daná právní úprava je v pořádku, neboť umožňuje osvojení manželi a zároveň matce dítěte a jejímu druhovi nic nebrání manželství uzavřít, jasně odmítl i ESLP, který ve věci *Emonet a další proti Švýcarsku* uvedl, že uzavření manželství je čistě individuální a vysoce intimní záležitostí dvou osob a rozhodnutí vstoupit do manželství musí zůstat jejich svobodným rozhodnutím a „není úkolem vnitrostátních orgánů namísto dotčených osob rozhodovat o druhu společného života, který chtějí vést“ (rozsudek ze dne 13. 12. 2007 č. 39051/03, § 82). V tomto případě ESLP rozhodl tak, že došlo k porušení čl. 8 Úmluvy.

Přitom posuzoval případ, na který byla aplikována tehdejší švýcarská právní úprava, která byla prakticky shodná s českou (v případě osvojení druhem biologického rodiče dítě ztrácelo vazbu na oba původní biologické rodiče).

14. Nález většiny pléna také nereflektuje judikaturu ESLP, která se konzistentně staví k rigidním pravidlům v oblastech rodinného života velmi skepticky, a to zejména tehdy, jsou-li ve hře zájmy dětí. Přehled rozhodnutí, jimiž ESLP shledal porušení čl. 8 Úmluvy z důvodu, že nebyl v konkrétním případě dostatečně zohledněn nejlepší zájem dítěte, je dlouhý. Například ve věci *Wagner a J. M. W. L. proti Lucembursku* (rozsudek ze dne 28. 6. 2007 č. 76240/01) šlo o odmítnutí uznání adopce provedené v cizině jednou osobou, neboť takovou adopci lucemburské právo nepovolovalo. ESLP shledal porušení Úmluvy a konstatoval, že lucemburské soudy dostatečně nezohlednily sociální realitu a pouze mechanicky aplikovaly lucemburské právo bez toho, aby vzaly v potaz nejlepší zájem dítěte (§ 132 až 133). ESLP pak kritizoval mechanickou aplikaci právních předpisů a nedostatečně zohlednění nejlepšího zájmu dítěte v konkrétní situaci i v dalších případech (v poslední době např. rozsudek ve věci *Gözüm proti Turecku* ze dne 20. 1. 2015 č. 4789/10, § 50 až 51; či rozsudek ve věci *Penchevi proti Bulharsku* ze dne 10. 2. 2015 č. 77818/12, § 71; z dřívější doby viz např. rozsudek ve věci *Zaunegger proti Německu* ze dne 3. 12. 2009 č. 22028/04, § 58 až 60; a *Anayo proti Německu* ze dne 21. 12. 2010 č. 20578/07, § 67 a 71). Z judikatury ESLP tak jasně vyplývá, že v případě dětí nelze upřednostňovat abstraktní principy před nejlepším zájmem dítěte v konkrétním případě. Avšak právě toto činí česká právní úprava osvojení, která byla napadena v tomto řízení.

15. Odkazy rozhodnutí většiny pléna na rozsudky ESLP ve věci *X proti Rakousku* a *Gas a Dubois proti Francii* naopak nejsou zcela případné, a to již z toho důvodu, že se týkají adopcí stejnopohlavními páry, v čemž většina štrasburských soudců spatřovala citlivé etické, společenské a politické otázky, a proto vyjádřila svou zdrženlivost. To jasně vyplývá například ze separátních souhlasných stanovisek ve věci *Gas a Dubois* (viz zejména většinou citované stanovisko soudů Costy a Spielmanna). Odkazy na uvedené případy nepovažují v kontextu tohoto nálezu za případné dále proto, že v nich byl posuzován výlučně zákaz diskriminace, a nikoliv právo na rodinný život či nejlepší zájem dítěte. Pouze v tomto kontextu možného porušení čl. 14 Úmluvy, který není pro věc nyní posuzovanou Ústavním soudem relevantní, ESLP v rámci zkoumání jednoho z kroků testu diskriminace (srovnatelnosti skupin) vyslovil, že Úmluva obecně nevyžaduje, aby nesezdaným párům byl umožněn přístup k adopci stejně jako párům sezdaným. Důraz je tu na obecnou otázku, neboť pouze toto je relevantní pro určení srovnatelnosti komparovaných skupin. Z těchto rozsudků však nijak

nevyplyvá, že zákaz osvojení druhým rodičem u nesezdaných párů nemůže být nikdy v konkrétním případě porušením práva na rodinný život, či snad dokonce ani zásahem, jak většina pléna uvádí. Domnívám se naopak, že napadená právní úprava je právě nepřiměřeným zásahem i do práva na rodinný život. Nemohu proto ani souhlasit se závěry většiny v bodě 35, že nedošlo k porušení stěžovatelova práva na rodinný život.

16. Mezi sociálním rodičem a dítětem, jak i většina pléna uznává, rodinný život existuje. V takovém případě je povinností orgánů veřejné moci jednat tak, aby se tento vztah mohl rozvíjet, a musí být stanoveny právní záruky, které umožňují integraci dítěte v rodině [viz nálezy sp. zn. II. ÚS 485/10 ze dne 13. 4. 2010 (N 82/57 SbNU 93), bod 24; rozsudek ESLP ve věci *Emonet a další proti Švýcarsku*, § 64]. Právní úprava, která bezvýjimečně znemožňuje v takovém případě osvojení druhým rodičem, tyto rodinné vztahy naopak narušuje a brání jejich plnému rozvoji a integraci.

17. Druh nebo družka rodiče nemá vůči dítěti rodičovskou odpovědnost, což přináší těžkosti v každodenním životě. Druh nemůže dítě zastupovat, nemá například automaticky právo být informován o zdravotním stavu dítěte (musel by prokázat, že je osoba blízká), nemůže jako zástupce dítěte vystupovat ve škole (musel by se prokázat plnou mocí) atd. Dítě také nemůže po druhovi dědit ze zákona jako jeho dítě. V neposlední řadě druh nemá právní povinnost péče o dítě a nemá vůči němu vyživovací povinnost. Nezletilý tak má v situaci soužití jednoho jeho rodiče s druhem z právního pohledu pouze jednoho funkčního rodiče. Právní rodič pečující o dítě a dítě samotné proto žijí pod neustálou hrozbou, že kdyby se tomuto rodiči stala nějaká nehoda a on by nebyl schopen o dítě pečovat, tím spíše přišel-li by o život, bude situace nezletilého nejistá bez ohledu na to, že má faktického a funkčního druhého rodiče. Všechny zmíněné důsledky přitom spadají do sféry rodinného života, který se skládá nejen ze sociálních, morálních a kulturních vztahů, například ve sféře výchovy dětí, ale zahrnuje i zájmy peněžní povahy, včetně vyživovací povinnosti nebo dědictví (viz rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Şerife Yiğit proti Turecku* ze dne 2. 11. 2010 č. 3976/05, § 95; a usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3283/14 ze dne 14. 4. 2015, bod 19).

18. Z těchto důvodů je nutno na právní úpravu, která neumožňuje osvojení druhým rodičem u nesezdaných párů, u nichž byl již rodinný život vytvořen, nahlížet jako na zásah do rodinného života, obdobně jako tak činí ve své rozhodovací praxi ESLP (viz například citovaný rozsudek ve věci *Wagner a J. M. W. L. proti Lucembursku*). Takový zásah je přitom ospravedlnitelný, pouze pokud sleduje legitimní účel a je tomuto účelu přiměřený.

19. Jak jsem již zmínila výše, i pokud bych akceptovala, že obecně v tomto nálezu posuzovaná právní úprava sleduje legitimní cíl (aby děti byly adoptovány do stabilního rodinného prostředí), nemohu tuto úpravu

považovat za proporcionální. Jak bylo řečeno již výše, a jak uznává i většina pléna v bodě 32, současná realita je taková, že manželství o stabilitě vztahu vypovídá velmi málo (viz shodně i rozsudek ESLP ve věci *Emonet a další proti Švýcarsku*, § 81). Je tedy otázkou, zda je splněn již krok vhodnosti, tedy zda vyžadování podmínky manželství pro osvojení druhým rodičem je vůbec schopno dosáhnout sledovaného legitimního cíle, kterým je osvojení dítěte stabilním párem. V každém případě však není splněna podmínka nezbytnosti této úpravy, neboť tohoto legitimního cíle je možno dosáhnout, a to dokonce lépe, i tím, že by obecné soudy rozhodující o návrhu na osvojení druhým rodičem mohly i u nesezdaného páru zkoumat stabilitu vztahu rodiče a jeho druha či družky.

20. Zároveň je nutno podotknout, že v tomto případě nerozhodovalo plénum o tom, zda podmínky pro osvojení druhým rodičem mají být zcela stejné pro sezdané a nesezdané páry. V takovém případě by bylo nutné znát data o stabilitě nesezdaných párů, jak podotýká většina pléna v bodě 32. Nicméně v této věci šlo pouze o otázku, zda při osvojení druhým rodičem obecné soudy vůbec mohou v konkrétním případě stabilitu vztahu nesezdaného páru v rámci posuzování nejlepšího zájmu dítěte zkoumat a v odůvodněných výjimečných případech takové osvojení připustit. Podle současné právní úpravy nemohou, a fakticky jsou tak vázány právní fikcí, že manželské páry jsou vždy stabilní a nemanželské páry naopak stabilní nikdy nejsou.

21. Mohu tedy shrnout, že se domnívám, že většina pléna obětovala nejlepší zájem dítěte, který by měl být předním hlediskem při každém rozhodování týkajícím se dětí, ve prospěch domnělé potřeby ochrany právního institutu manželství. Manželství by však reálně nebylo nijak ohroženo, pokud by obecné soudy mohly povolit osvojení druhým rodičem i nesezdaným párům ve výjimečných případech, pokud zjistí, že konkrétní osvojení by bylo v nejlepším zájmu dítěte. V nejlepším zájmu dítěte je mít dva funkční rodiče. Pokud sociální rodičovství je již ustanoveno, je v nejlepším zájmu dítěte, aby faktická situace byla uvedena v soulad se situací právní. Zde napadená právní úprava však tomu brání a já ji z výše uvedených důvodů shledávám protiústavní.

22. V důsledku je mi pak moc líto, že dnešní rozhodnutí většiny pléna zklamalo přání jednoho chlapce, abychom mu umožnili vyrůstat v úplné funkční rodině podle jeho představ, s úředně potvrzeným tátou, který se o něj stará, a se stejným příjmením, jako má jeho bratr. Přitom vyhovění tomuto přání by nepoškodilo vůbec nikoho.

Č. 198

K nutnosti vstřícnějšího postupu při posuzování náležitostí dovolání

V souladu s čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod jsou obecné soudy při posuzování podání účastníků řízení povinny volit postup vstřícnější k jejich právu na soudní ochranu, resp. právu na přístup k soudu. To platí i pro dovolací řízení, a tak i Nejvyšší soud je při posuzování náležitostí dovolání povinen volit postup vstřícnější k právu účastníka na soudní ochranu. Odmítnutí dovolání pro nedostatek náležitostí znamená nezvratné odepření přístupu k dovolacímu soudu a meritorního přezkumu dovolání, které lze z pohledu ústavně zaručených práv jednotlivců akceptovat jen v případech podání nevyvolávajících žádné pochybnosti o své nedostatečnosti z pohledu základních zákonných náležitostí dovolání.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida a soudců Kateřiny Šimáčkové (soudce zpravodaj) a Davida Uhlíře – ze dne 19. listopadu 2015 sp. zn. I. ÚS 354/15 ve věci ústavní stížnosti Radka Honzajka, zastoupeného JUDr. Marcelou Dřevěnou, advokátkou, se sídlem 9. května 26, Litvínov, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 11. 2014 č. j. 25 Cdo 4155/2014-130, rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 16. 4. 2014 č. j. 10 Co 1188/2012-105 a rozsudku Okresního soudu v Mostě ze dne 7. 6. 2012 č. j. 39 C 448/2009-66, jimiž bylo rozhodováno o stěžovatelově žalobě na náhradu škody, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Ústí nad Labem a Okresního soudu v Mostě jako účastníků řízení a Květuše Haselbergerové, zastoupené Mgr. Markétou Zázvorkovou Malou, advokátkou, se sídlem J. Průchy 1915, Most, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 26. 11. 2014 č. j. 25 Cdo 4155/2014-130 bylo porušeno základní právo stěžovatele zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 11. 2014 č. j. 25 Cdo 4155/2014-130 se proto ruší.

III. Ústavní stížnost se v rozsahu, v němž směřuje proti rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 16. 4. 2014 č. j. 10 Co

1188/2012-105 a rozsudku Okresního soudu v Mostě ze dne 7. 6. 2012 č. j. 39 C 448/2009-66, odmítá.

IV. Náhrada nákladů zastoupení se stěžovateli nepřiznává.

Odůvodnění

I.

1. Včas podanou ústavní stížností se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí obecných soudů, kterými bylo rozhodováno o jeho žalobě na zaplacení 84 760 Kč s příslušenstvím coby náhrady škody, kterou mu měla způsobit žalovaná – vedlejší účastnice řízení před Ústavním soudem. Okresní soud napadeným rozhodnutím, které ve věci samé bylo následně potvrzeno napadeným rozhodnutím krajského soudu, stěžovatelovu žalobu zamítl, neboť stěžovatelův nárok shledal promlčeným. Dovolání stěžovatele bylo Nejvyšším soudem odmítnuto pro vady, pro něž nebylo možno v dovolacím řízení pokračovat.

2. Podle stěžovatele bylo napadenými rozhodnutími porušeno jeho právo na soudní ochranu dle čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“), jakož i čl. 4 Ústavy České republiky. Obecné soudy se zejména dopustily vadného posouzení běhu promlčecí doby v daném případě. Stěžovatel škodu zjistil dne 12. 3. 2007, žalobu podal dne 26. 6. 2009 (správně dne 24. 6. 2009 – pozn. Ústavního soudu), přičemž v mezidobí podle něj došlo ke stavení promlčecí doby po 160 dní, v nichž probíhalo šetření policie v návaznosti na trestní oznámení stěžovatele. V něm sice nepoužil přesnou formulaci, jakou požadují soudy, ovšem jeho vyjádření je třeba vykládat zejména podle jeho vůle, tedy tak, že stěžovatel měl v úmyslu se připojit k trestnímu řízení s konkrétní částkou (tj. žalovanou částkou) a proti konkrétní osobě (tj. vedlejší účastnici). Krom toho stěžovatel kritizuje i postup soudů v dovolacím řízení, neboť se domnívá, že pokud v jeho dovolání byly zjištěny vady, pak na ně měl být včas upozorněn a mělo mu být umožněno je odstranit (§ 241b odst. 3 občanského soudního řádu). Pokud se tak nestalo, neměl Nejvyšší soud k dotčeným vadám dovolání přihlížet. Stěžovatel též navrhl, aby s ohledem na jeho nemajetnost hradil náklady jeho právního zastoupení před Ústavním soudem stát.

3. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřili též Nejvyšší soud jako účastník řízení a vedlejší účastnice řízení. Nejvyšší soud navrhl ústavní stížnost odmítnout jako zjevně neopodstatněnou, neboť podle něj nedošlo k porušení stěžovatelem namítaných práv. Zdůraznil, že stěžovatel ve svém dovolání neuvedl, v čem spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání, navíc jeho námitky směřují vůči skutkovým zjištěním soudů nižších stupňů. V dovolacím řízení je přitom aplikace § 43 občanského soudního řádu vyloučena, tudíž obecné soudy postupovaly v souladu se

zákonnou úpravou, pokud stěžovatele k odstranění vad dovolání nevyzvaly a ve věci bylo vydáno rozhodnutí.

4. Vedlejší účastnice rovněž navrhla ústavní stížnost odmítnout jako zjevně neopodstatněnou, neboť napadenými rozhodnutími obecných soudů nedošlo k porušení žádného základního práva či svobody stěžovatele. Nejvyšší soud neměl vůči stěžovateli žádnou poučovací povinnost, naopak pokud by stěžovatele o nedostacích jeho podání poučil a poskytl mu k jejich odstranění lhůtu, došlo by k poškození práv vedlejší účastnice. Vedlejší účastnice dále navrhla, aby stěžovateli byla uložena povinnost nahradit jí náklady řízení o ústavní stížnosti.

5. K posouzení ústavní stížnosti a napadených rozhodnutí si Ústavní soud vyžádal též spis Okresního soudu v Mostě sp. zn. 39 C 448/2009, z něhož zjistil následující. Žalobou podanou dne 24. 6. 2009 se stěžovatel domáhal náhrady škody celkem ve výši 84 760 Kč, kterou zjistil dne 12. 3. 2007 a kterou mu měla způsobit vedlejší účastnice, když vnikla na pozemek v nájmu stěžovatele (škoda podle jeho tvrzení vznikla na úrodě z pokácených stromů – ročně ve výši 25 600 Kč, na oplocení – ve výši 15 000 Kč, obrubnicích – ve výši 3 360 Kč, ocelových tyčích – 1 200 Kč, železných kolejnicí – ve výši 500 Kč, zahradním nářadí – ve výši 6 000 Kč a dřevěných trámech – ve výši 7 500 Kč). Vedlejší účastnice stěžovatelův nárok popírala, navíc pro případ, že by byl po právu, namítla jeho promlčení. Ve spise (č. l. 73 až 76) je dále založen protokol o trestním oznámení, které dne 2. 1. 2008 podal stěžovatel „na [vedlejší účastnici]“ s tím, že se „současně [připojuje] k trestnímu řízení s náhradou způsobené škody“. Ta mu podle trestního oznámení vznikla na oplocení – ve výši 15 000 Kč, na úrodě z ovocných stromů – ročně celkem ve výši 25 600 Kč, na obrubnicích – ve výši 3 360 Kč, železné kolejnicí – ve výši 500 Kč, ocelových tyčích – ve výši 1 200 Kč, na dřevěných trámech – ve výši 7 500 Kč (vše mělo být odcizeno) a dále na vysázených záhonech a okrasných keřích a květinách, kteroužto škodu však stěžovatel nevyšlil. Stěžovatel též uvedl, že bylo odcizeno zahradní nářadí, jež bylo majetkem třetí osoby – v hodnotě 6 000 Kč. Stěžovatel pak shrnul, že poškozením majetku vznikla hmotná škoda v celkové výši 150 000 Kč, dále odcizením výše uvedených věcí hmotná škoda v celkové výši 27 560 Kč a ztracenými výnosy pokácených ovocných stromů hmotná škoda v celkové výši 25 600 Kč.

6. Okresní soud v Mostě rozsudkem ze dne 7. 6. 2012 č. j. 39 C 448/2009-66 žalobu zamítl a rozhodl o nákladech řízení. Z důvodu procesní ekonomie se nejprve zabýval uplatněnou námitkou promlčení nároku stěžovatele, přičemž dospěl k závěru, že k jeho promlčení skutečně došlo, neboť dvouletá promlčecí doba uplynula dne 12. 3. 2009. Ke stavení promlčecí doby v následku uplatnění práva věřitelem u soudu nebo u jiného příslušného orgánu, zde v rámci trestního řízení, v daném případě nedošlo, neboť

stěžovatelova trestní oznámení ze dne 12. 3. 2007 ani ze dne 2. 1. 2008 neobsahovala požadavek, aby konkrétní osobě byla uložena povinnost k náhradě škody v určité výši, jak vyžaduje judikatura Nejvyššího soudu (usnesení sp. zn. 25 Cdo 2478/2004 ze dne 24. 5. 2006). K odvolání stěžovatele Krajský soud v Ústí nad Labem rozsudkem ze dne 16. 4. 2014 č. j. 10 Co 1188/2012-105 rozhodnutí okresního soudu změnil ve výroku o nákladech řízení a jinak jej potvrdil a dále rozhodl o nákladech odvolacího řízení. Krajský soud shledal, že rozsudek okresního soudu ve věci samé je správný, neboť v daném případě došlo k promlčení stěžovatelem uplatněného nároku, jelikož v trestním oznámení ze dne 2. 1. 2008 se stěžovatel sice připojil k trestnímu řízení s náhradou způsobené škody, neuvedl však proti komu ani v jaké konkrétní konečné výši; pročež tímto v souladu s rozhodovací praxí soudů (zejm. zprávou tehdejšího NS ČSR sp. zn. Cpj 35/78, publ. pod č. 22/79 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek) nemohlo dojít k stavení běhu promlčecí doby.

7. Proti rozhodnutí krajského soudu se stěžovatel bránil dovoláním k Nejvyššímu soudu, v němž navrhl zrušení rozhodnutí soudů nižších stupňů a vrácení věci okresnímu soudu k novému projednání. Stěžovatel uvedl, že podle něj napadený rozsudek spočívá na nesprávném právním posouzení věci, neboť v daném případě byla žaloba podána včas, jelikož předtím došlo ke stavení promlčecí doby v návaznosti na stěžovatelovo trestní oznámení ze dne 2. 1. 2008. V něm stěžovatel řádně vyčíslil škodu a řádně se s ní do trestního řízení připojil a je z něj též zřejmé, že podezřelou je vedlejší účastnice; byť stěžovatel nepoužil přímo formulaci, aby jí soud uložil náhradu škody. Při interpretaci stěžovatelova trestního oznámení je třeba přihlídnout ke skutečnosti, že se jedná o osobu bez právního vzdělání. Jiný výklad, než že stěžovatel své právo řádně uplatnil, neboť se k trestnímu řízení připojil, označil vedlejší účastníci jako škůdkyni i výši škody, by měl být považován za byrokratický formalismus.

8. Stěžovatelovo dovolání okresní soud posléze předložil k rozhodnutí Nejvyššího soudu, přičemž uvedl, že dovolání je přípustné podle § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (č. l. 126). Usnesením ze dne 26. 11. 2014 č. j. 25 Cdo 4155/2014-130 Nejvyšší soud dovolání odmítl, neboť podle něj neobsahovalo zákonem požadované údaje o tom, v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání, tedy nevymezilo, které z hledisek uvedených v § 237 občanského soudního řádu stěžovatel považuje za splněné. Navíc se stěžovatelova dovolací argumentace týkala především otázek skutkových. Dovolání proto Nejvyšší soud předsedkyní senátu odmítl podle § 243c odst. 1 věty první občanského soudního řádu, neboť mělo vady, pro něž nebylo možno v dovolacím řízení pokračovat.

9. Usnesením ze dne 28. 4. 2015 č. j. I. ÚS 354/15-23 Ústavní soud odložil vykonatelnost napadeného rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 16. 4. 2014 č. j. 10 Co 1188/2012-105.

II.

10. Ústavní stížnost je částečně důvodná.

11. Ústavní soud úvodem připomíná, v souladu se svou ustálenou rozhodovací praxí, že zásadně není oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti obecných soudů, neboť dle čl. 83 Ústavy je soudním orgánem ústavnosti, nikoliv součástí soustavy obecných soudů. Jeho pravomoc je tak založena výlučně k přezkumu rozhodnutí z hlediska dodržení ústavněprávních principů, tj. zda v řízení nebyly dotčeny ústavně chráněné práva a svobody jeho účastníka, zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy a zda je lze jako celek pokládat za spravedlivé. V nyní projednávaném případě přitom uvedené ústavněprávní principy dodrženy nebyly a napadeným rozhodnutím Nejvyššího soudu došlo k porušení ústavně zaručeného práva stěžovatele na spravedlivý proces, odůvodňujícímu kasační zásah Ústavního soudu.

12. Ústavně zaručené právo na soudní ochranu a spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny garantuje jednotlivci možnost domáhat se stanoveným postupem ochrany svých práv před nezávislým a nestranným soudem, případně před jiným orgánem. Přitom onen postup k ochraně práv jednotlivce již není upraven na úrovni ústavního pořádku, nýbrž v procesních předpisech podústavního práva, které kogentně stanoví, jakými konkrétními způsoby a procesními instituty lze právo na soudní a jinou právní ochranu realizovat. Pokud pak jednotlivec takto stanovený postup dodrží a soud (jiný orgán) přesto odmítne o jeho právu rozhodnout, dochází k porušení práva na soudní ochranu, k ústavně nepřipustnému odepření spravedlnosti – *denegationis iustitiae* [srov. nález sp. zn. I. ÚS 2723/13 ze dne 1. 10. 2014 (N 185/75 SbNU 59) či nález sp. zn. I. ÚS 3106/13 ze dne 23. 10. 2014 (N 196/75 SbNU 211)]; všechna rozhodnutí Ústavního soudu citovaná v tomto nálezu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>].

13. Právě uvedené přitom platí i pro řízení o dovolání před Nejvyšším soudem. Přestože dovolání představuje mimořádný opravný prostředek, jehož existence sama nepoživá ústavněprávní ochrany, rozhodování o něm – je-li už takový opravný prostředek v právním řádu zaveden – není vyjmuto z rámce ústavněprávních principů a ústavně zaručených práv a svobod. Je tudíž třeba při něm respektovat mimo jiné i základní právo účastníků na spravedlivý proces [srov. například nález sp. zn. IV. ÚS 128/05 ze dne 10. 5. 2005 (N 100/37 SbNU 355), nález sp. zn. I. ÚS 2030/07 ze dne 11. 9. 2007 (N 138/46 SbNU 301) či nález sp. zn. IV. ÚS 2117/09 ze dne 15. 3. 2010 (N 51/56 SbNU 553)]. Již z dřívější judikatury Ústavního soudu tak

konkrétně vyplývá, že pokud Nejvyšší soud dovolání odmítne pro vady, kterými však dovolání ve skutečnosti netrpí, poruší tím ústavně garantované právo dotčeného účastníka na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny [nález sp. zn. II. ÚS 3876/13 ze dne 3. 6. 2014 (N 113/73 SbNU 779)].

14. Ve své judikatuře Ústavní soud setrvale upozorňuje, že obecné soudy jsou při použití zákonem stanovených procesních pravidel povinny tato pravidla interpretovat a aplikovat tak, aby dodržely maximy práva na spravedlivý proces vymezené Listinou; musí tedy přihlížet k tomu, že účastník řízení svým podáním sleduje ochranu svých subjektivních práv, a nezapomínat, že základní práva nevytvářejí pouze rámec normativního obsahu podústavního práva, nýbrž i rámec jeho interpretace a aplikace. Uvedené pak platí tím spíše za situace, pokud postup obecných soudů implikuje tak významný zásah do procesního postavení účastníka řízení, jehož důsledkem je nezvratné odepření meritorního přezkumu podání tohoto účastníka [viz nález sp. zn. II. ÚS 475/13 ze dne 24. 6. 2014 (N 129/73 SbNU 941) a další judikaturu tam uvedenou].

15. Ústavní soud tedy již několikrát zdůraznil, že obecné soudy, včetně Nejvyššího soudu, jsou při posuzování podání účastníků řízení povinny volit postup vstřícnější k jejich právu na soudní ochranu, resp. k právu na přístup k soudu; jinak dochází k porušení práva dotčených účastníků zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny (srov. nález sp. zn. II. ÚS 475/13 ze dne 24. 6. 2014 či nález sp. zn. I. ÚS 3106/13 ze dne 23. 10. 2014). Ústavní soud přitom podotýká, že si je vědom podmínky povinného zastoupení v dovolacím řízení (§ 241 občanského soudního řádu), související s vyššími požadavky kladenými na podání dovolatelů, zastoupených zpravidla advokátem, nežli na podání účastníků v předchozích fázích řízení (nalézacím a odvolacím řízení). Na druhou stranu je podle Ústavního soudu nezbytné neztráčet ze zřetele, že dovolatelé jsou pořád tíž účastníci řízení, o jejichž právech či povinnostech se v řízení jedná, nikoliv jejich právní zástupci. Proto platí, že i při posuzování náležitostí dovolání, podaného prostřednictvím zástupce s právníkem vzděláním, je třeba volit postup vstřícnější k právu účastníka na soudní ochranu. Odmítnutí dovolání pro nedostatek náležitostí totiž znamená nezvratné odepření meritorního přezkumu dovolání, neboli přístupu k dovolacímu soudu, které lze z pohledu ústavně zaručených práv jednotlivců akceptovat jen v případech podání nevyvolávajících žádné pochybnosti o své nedostatečnosti z pohledu základních zákonných náležitostí dovolání.

16. Mimoto Ústavní soud rovněž upozorňuje, že odmítnutí dovolání pro vady má významné následky i pro případné následné řízení o ústavní stížnosti. Ústavní stížnost je totiž založena na principu subsidiarity, projevujícím se v požadavku předchozího vyčerpání všech procesních prostředků k ochraně práva stěžovatele dle § 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb.,

o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Tento požadavek je přitom třeba chápat nejen formálně, ale i materiálně, a tak nemůže být splněn mimo jiné podáním vadného opravného prostředku. Proto pokud dojde k odmítnutí dovolání pro vady, pak ústavní stížnost směřující proti dovoláním napadenému rozhodnutí odvolacího soudu, a případně i jemu předcházejícímu rozhodnutí nalézacího soudu, musí být považována za nepřipustnou ve smyslu § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, a naopak přípustná v takovém případě může být jen ústavní stížnost směřující proti onomu odmítavému rozhodnutí odvolacího soudu. Tato situace je tak velmi odlišná nejen od případů, kdy dojde k meritornímu přezkumu dovolání, ale též od případů, kdy je dovolání odmítnuto jako nikoliv přípustné podle § 237 občanského soudního řádu (§ 243 odst. 1 a 2 občanského soudního řádu), neboť v posledně uvedených případech může jít o situace, kdy je mimořádný opravný prostředek orgánem, který o něm rozhoduje, odmítnut jako nepřipustný z důvodů závisejících na jeho uvážení, se všemi důsledky z toho vyplývajících (zejména § 72 odst. 4 zákona o Ústavním soudu).

17. V nyní posuzovaném případě Nejvyšší soud stěžovatelovo dovolání odmítl pro vady spočívající v neuvedení, v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání, neboli podle Nejvyššího soudu stěžovatel ve smyslu § 237 občanského soudního řádu nevymezil, od které ustálené rozhodovací praxe odvolacího soudu se odvolací soud při řešení dotčené právní otázky odchýlil, případně zda v rozhodovací praxi odvolacího soudu ještě nebyla daná právní otázka vyřešena či je rozhodována rozdílně anebo má být posouzena jinak. S takovým hodnocením však Ústavní soud nemůže souhlasit a naopak shledal, že Nejvyšší soud svým rozhodnutím nerespektoval svou ústavní povinnost chránit základní práva a svobody stěžovatele (čl. 4 Ústavy České republiky), včetně povinnosti volit při posuzování podání účastníka řízení postup vstřícnější k jeho právu na soudní ochranu, resp. právu na přístup k soudu.

18. Ze stěžovatelova dovolání vyplývá, jak uvedl ve svém usnesení i Nejvyšší soud, že tento nesouhlasil s rozhodnutím odvolacího krajského soudu, resp. ani s předcházejícím rozhodnutím nalézacího okresního soudu, která podle něj spočívala na nesprávném právním posouzení věci, neboť podle jeho názoru svůj nárok na náhradu škody řádně uplatnil trestním oznámením ze dne 2. 1. 2008, z něhož bylo patrné, z jakých důvodů, v jaké výši i vůči komu se nárok uplatňuje. Odvolací i nalézací soud naopak uzavřely, že stěžovatelovo trestní oznámení neobsahovalo požadavek, aby konkrétní osobě byla uložena povinnost k náhradě škody v určité výši, resp. informaci, proti které konkrétní osobě a v jaké konkrétní konečné výši je škoda uplatňována, jak vyžaduje ona konstantní rozhodovací praxe Nejvyššího soudu; a výslovně přitom odkázaly na zprávu Nejvyššího soudu

ČSR o rozhodování soudů o náhradě škody Cpj 35/78 ze dne 24. 10. 1979, publikovanou pod č. 22 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 1979, a na novější usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 2478/2004 ze dne 24. 5. 2006. Z uvedeného je zřejmé, že stěžovatel se domníval, že odvolací (i nalézací) soud se při řešení rozhodné právní otázky – stavení promlčecí doby v návaznosti na obsah trestního oznámení stěžovatele – fakticky odchýlil od citované ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu, přestože formálně na ni odkazoval, eventuálně – dle posouzení Nejvyššího soudu – že ona vyřešená právní otázka má být dovolacím soudem posouzena jinak. První z uvedených variant by byla dána, pakliže stávající judikatura požaduje, aby z návrhu poškozeného na náhradu škody v adhezním řízení bylo patrno, z jakých důvodů, v jaké výši a vůči komu se uplatňuje – což podle stěžovatele z jeho trestního oznámení patrno bylo; druhá uvedená varianta by byla dána, pakliže stávající judikatura požaduje, aby návrh poškozeného na náhradu škody v adhezním řízení obsahoval přímo požadavek, „aby konkrétní osobě byla uložena povinnost k náhradě škody v určité výši“.

19. Ústavní soud tedy konstatuje, že přestože stěžovatelovo dovolání neobsahovalo výslovnou formulaci, v čem je spatřováno splnění předpokladů přípustnosti dovolání dle § 237 občanského soudního řádu, tato informace z něj fakticky vyplývala. Za takových pochybností o splnění předmětné náležitosti dovolání byl Nejvyšší soud při posuzování stěžovatelova dovolání povinen postupovat vstřícněji k právu stěžovatele na soudní ochranu, neboli ve prospěch umožnění přístupu k soudu, tedy ve prospěch uplatnění subjektivních práv stěžovatele (srov. nález sp. zn. I. ÚS 3106/13 ze dne 23. 10. 2014). Při takovém postupu by Nejvyšší soud nemohl než uzavřít, že stěžovatelovo dovolání předmětnou náležitost dovolání splňuje, a tudíž by jej nemohl toliko předsedkyně senátu odmítnout pro vadu spočívající v jejím nesplnění. Popsaným způsobem ovšem Nejvyšší soud nepostupoval, čímž se dopustil porušení stěžovatelova práva na přístup k soudu dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

20. Ústavní soud dále podotýká, že si nemohl nevěšmout, že Nejvyšší soud jak v napadeném usnesení, tak ve svém vyjádření k ústavní stížnosti odkazoval též na skutečnost, že stěžovatelova argumentace v podaném dovolání se týkala především otázek skutkových. K tomu proto Ústavní soud jen krátce připomíná, že rozhraničení mezi skutkovými a právními otázkami nemusí být zcela zřejmé, a proto již dříve Ústavní soud konstatoval, že jestliže dovolací soud zjistí, že dovolatel uplatnil jako dovolací důvod otázku skutkovou, tuto skutečnost nelze mít za vadu dovolání spočívající v tom, že toto neobsahuje vymezení důvodu dovolání ve smyslu § 241a odst. 2 a 3 občanského soudního řádu. Způsobilý dovolací důvod totiž může založit i otázka skutková, je-li namítáno porušení ústavně zaručených základních

práv a svobod dovolatele rozhodnutím nebo postupem odvolacího soudu [nález sp. zn. I. ÚS 3093/13 ze dne 17. 12. 2014 (N 231/75 SbNU 581) a usnesení sp. zn. III. ÚS 772/13 ze dne 28. 3. 2013 (U 5/68 SbNU 541)].

21. Ústavní soud tak shrnuje, že v souladu s čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod jsou obecné soudy při posuzování podání účastníků řízení povinny volit postup vstřícnější k jejich právu na soudní ochranu, resp. právu na přístup k soudu. To platí i pro dovolací řízení, a tak i Nejvyšší soud je při posuzování náležitostí dovolání povinen volit postup vstřícnější k právu účastníka na soudní ochranu. Odmítnutí dovolání pro nedostatek náležitostí znamená nezvratné odepření přístupu k dovolacímu soudu a meritorního přezkumu dovolání, které lze z pohledu ústavně zaručených práv jednotlivců akceptovat jen v případech podání nevyvolávajících žádné pochybnosti o své nedostatečnosti z pohledu základních zákonných náležitostí dovolání. Takový však nebyl případ dovolání podaného stěžovatelem, protože Nejvyšší soud pochybil, pokud jej napadeným usnesením odmítl pro vady, a porušil tak stěžovatelovo ústavně zaručené právo na soudní ochranu (přístup k dovolacímu soudu) dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Ústavní soud tedy podané stížnosti, pokud směřovala proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 11. 2014 č. j. 25 Cdo 4155/2014-130 vyhověl, a toto rozhodnutí zrušil, a to v souladu s § 82 odst. 1 a 3 zákona o Ústavním soudu.

22. Nejvyšší soud se tak nyní dovoláním stěžovatele bude zabývat znovu, přičemž již nebude moci jej odmítnout pro vady spočívající v neuvedení, v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání, či v nevymezení důvodu dovolání. Pokud budou shledány jako splněné i další základní zákonné náležitosti a podmínky projednání dovolání, pak Nejvyšší soud bude již v tříčlenném senátu posuzovat přípustnost dovolání, tedy zda lze přisvědčit zdůvodnění přípustnosti dovolání dle § 237 občanského soudního řádu, které se z dovolání podává. Ústavní soud přitom nemůže žádným způsobem předjímat budoucí rozhodnutí dovolacího soudu o stěžovatelově dovolání. Přesto však toliko obiter dictum připomíná, že z jeho ustálené judikatury plyne, že výklad právního jednání (dříve právních úkonů) jednotlivců se nemůže opírat toliko o jejich jazykové vyjádření, ale je třeba zohledňovat též (zejména) skutečnou vůli dotčených jednotlivců; nelze proto akceptovat právní formalismus orgánů veřejné moci a jimi vznášené přehnané nároky na formulaci některých právních jednání [srov. příkladno nález sp. zn. III. ÚS 403/12 ze dne 22. 1. 2015 (N 12/76 SbNU 163) či nález sp. zn. I. ÚS 770/11 ze dne 27. 3. 2012 (N 59/64 SbNU 711) a nález sp. zn. IV. ÚS 629/03 ze dne 21. 4. 2005 (N 86/37 SbNU 181)]. To je třeba zohlednit i při posuzování dotčené právní otázky v případě stěžovatele, tedy otázky stavení promlčecí doby v návaznosti na obsah jeho trestního

oznámení, kteroužto Ústavní soud považuje za nikoliv banální, ale zasluhující pečlivé právní uvážení.

23. Konečně pokud stěžovatel svou ústavní stížností napadal též rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 16. 4. 2014 č. j. 10 Co 1188/2012-105 a rozsudek Okresního soudu v Mostě ze dne 7. 6. 2012 č. j. 39 C 448/2009-66, Ústavní soud musel ústavní stížnost v tomto rozsahu odmítnout podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu jako nepřijatelnou ve smyslu § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu (srov. i bod 16 výše). S ohledem na princip subsidiarity ústavní stížnosti je Ústavní soud zásadně oprávněn se určitou věcí zabývat až poté, co stěžovatel vyčerpal všechny ostatní dostupné prostředky nápravy k ochraně svého práva, v nyní projednávaném případě tedy případně až poté, co se danou věcí bude znovu zabývat Nejvyšší soud.

24. Návrhu stěžovatele na náhradu nákladů zastoupení Ústavní soud dle § 83 zákona o Ústavním soudu nevyhověl. Pravidlem v řízení před Ústavním soudem je úhrada vlastních nákladů řízení účastníky a vedlejšími účastníky řízení. Z tohoto pravidla existují výjimky dle § 62 odst. 4 a § 83 zákona o Ústavním soudu. Tato ustanovení však nelze – coby výjimky z obecného pravidla – vykládat rozšiřujícím způsobem a lze je aplikovat jen v mimořádných případech [nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 762/10 ze dne 22. 7. 2010 (N 148/58 SbNU 257) a usnesení sp. zn. II. ÚS 143/04 ze dne 5. 5. 2004]. Takovým však podle názoru Ústavního soudu stěžovatelův případ není. Stěžovatel sice k ústavní stížnosti doložil potvrzení Úřadu práce České republiky ze dne 28. 1. 2015 o vedení v evidenci uchazečů o zaměstnání od roku 2000 a oznámení téhož úřadu o přiznání příspěvku na živobytí ze dne 16. 12. 2014, nicméně Ústavní soud zdůrazňuje, že stěžovatel byl svou právní zástupkyní zastoupen též po celou dobu řízení před obecnými soudy, od samého podání žaloby, a rovněž všechny soudní poplatky k výzvě soudu uhradil, aniž by přitom žádal o osvobození od soudních poplatků. Ústavní soud proto není přesvědčen, že by stěžovatelovy osobní a majetkové poměry byly tak mimořádné, aby odůvodňovaly přiznání náhrady nákladů zastoupení stěžovatele před Ústavním soudem ve smyslu § 83 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.

25. Ústavní soud rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci (§ 44 téhož zákona).

Č. 199

K otázce lhůty k doplnění dovolání stanovené soudem prvního stupně

Pakliže dovolací soud nepřikládal žádnou relevanci postupu soudu prvního stupně, který ve výzvě k doplnění dovolání stěžovateli poskytl lhůtu delší, než dovoluje zákon (§ 241b odst. 3 věta druhá o. s. ř.), následkem čehož k jeho podání předloženému v takto stanovené lhůtě nepřihlížel a dovolání věcně neprojednal, odňal tím stěžovateli právo na přístup k soudu a právo na soudní ochranu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod; stěžovateli nelze přičítat k tíži nesprávný postup soudu prvního stupně, jestliže legitimně očekával, že dovolání bude projednatelné, bude-li postupovat v souladu s jeho pokynem.

Nález

Ústavního soudu - III. senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila a soudců Vladimíra Kůrky (soudce zpravodaj) a Jana Filipa - ze dne 19. listopadu 2015 sp. zn. III. ÚS 363/15 ve věci ústavní stížnosti Václava Patzaka, zastoupeného Mgr. Ondřejem Holubem, advokátem, se sídlem v Praze 5, Štefánikova 203/23, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 10. 2014 č. j. 26 Cdo 3485/2014-215, kterým bylo zastaveno dovolací řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 22. 10. 2014 č. j. 26 Cdo 3485/2014-215 bylo porušeno základní právo stěžovatele zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 10. 2014 č. j. 26 Cdo 3485/2014-215 se ruší.

Odůvodnění**I.**

1. Ústavní stížnosti podle ustanovení § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhá, aby Ústavní soud zrušil napadené rozhodnutí Nejvyššího soudu, neboť má za to, že jím bylo zasaženo do jeho práva zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Městský soud v Praze rozsudkem ze dne 26. 2. 2013 č. j. 15 Co 533/2012-127 v řízení o určení neplatnosti výpovědi z nájmu bytu změnil rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 21. 5. 2012 č. j. 13 C 99/2008-84 a žalobu „že výpověď z nájmu bytu . . ., je neplatná“ zamítl; rozhodnutí bylo doručeno právnímu zástupci stěžovatele dne 25. 4. 2013.

3. Proti rozsudku odvolacího soudu podal stěžovatel dne 25. 6. 2013 dovolání; při jeho podání nebyl zastoupen advokátem (§ 241 odst. 1 o. s. ř.).

4. Usnesením ze dne 1. 8. 2013 č. j. 13 C 99/2008-141 Obvodní soud pro Prahu 1 vyzval stěžovatele, aby ve lhůtě 15 dnů od jeho doručení si zvolil advokáta pro dovolací řízení a předložil plnou moc udělenou advokátovi a aby v téže lhůtě zvolený advokát doplnil nebo nahradil učiněné podání žalobce, jehož obsahem je dovolání, podáním vlastním; současně stěžovatele též vyzval, aby ve lhůtě 15 dnů od doručení tohoto usnesení doplnil své neúplné dovolání o náležitosti dle § 241a odst. 1 o. s. ř.; toto usnesení bylo stěžovateli doručeno dne 6. 8. 2013.

5. Podáním doručeným soudem dne 8. 8. 2013 požádal stěžovatel o ustanovení zástupce z řad advokátů.

6. Obvodní soud pro Prahu 1 usnesení ze dne 9. 12. 2013 č. j. 13 C 99/2008-160, jímž tomuto návrhu nevyhověl, stěžovateli doručil dne 19. 12. 2013 a právní moci nabylo dne 4. 1. 2014.

7. Usnesením ze dne 12. 3. 2014 č. j. 13 C 99/2008-164 Obvodní soud pro Prahu 1 (opět) vyzval stěžovatele, aby ve lhůtě 15 dnů od jeho doručení si zvolil advokáta pro dovolací řízení, předložil pro něj udělenou plnou moc a aby v téže lhůtě zvolený advokát doplnil nebo nahradil jím učiněné podání vlastním podáním dovolání; současně stěžovatele též vyzval, aby ve lhůtě 15 dnů od doručení tohoto usnesení prostřednictvím zvoleného advokáta doplnil své neúplné dovolání o náležitosti dle § 241a odst. 1 o. s. ř. Usnesení bylo stěžovateli doručeno dne 21. 3. 2014.

8. Dne 7. 4. 2014 bylo Obvodnímu soudu pro Prahu 1 doručeno dovolání stěžovatele proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 26. 2. 2013 č. j. 15 Co 533/2012-127 sepsané právním zástupcem Mgr. Ondřejem Holubem; současně s ním byla soudem doručena i plná moc udělená advokátovi dne 2. 4. 2014.

9. Nejvyšší soud ústavní stížností napadeným usnesením ze dne 22. 10. 2014 č. j. 26 Cdo 3485/2014-215 dovolací řízení zastavil. V odůvodnění uvedl, že lhůta pro podání dovolání činila v případě stěžovatele tři měsíce (§ 240 odst. 3 o. s. ř. ve spojení s § 241b odst. 3 větou druhou za středníkem o. s. ř.), počítané od právní moci usnesení o neustanovení advokáta (dne 4. 1. 2014); v této lhůtě však zvolený advokát dovolání sepsané stěžovatelem nenahradil vlastním podáním, nedoplnil je a ani se s ním neztotožnil. K dovolání doručenému soudem dne 7. 4. přitom přihlížet nelze, neboť lhůta k podání dovolání uplynula již dne 4. 4. 2014.

II.

10. V ústavní stížnosti stěžovatel namítá, že za situace, kdy mu byla usnesením obvodního soudu (doručeným dne 21. 3. 2014) stanovena patnáctidenní lhůta k doplnění dovolání, se opodstatněně domníval, že jeho dovolání doplněné v takto určené lhůtě (dne 7. 4. 2014) nebude odmítnuto jako opožděné, resp. že pro coby opožděně podané doplnění dovolání nebude řízení zastaveno. Tím, že Nejvyšší soud jen „stroze“ a chybně spočítal lhůtu k podání dovolání, přičemž nezohlednil lhůtu stanovenou mu výzvou soudu prvního stupně, odňal mu právo na přístup k soudu a soudní ochranu dle č. 36 odst. 1 Listiny.

III.

11. Nejvyšší soud ve vyjádření k ústavní stížnosti toliko poukázal na písemné odůvodnění napadeného usnesení.

IV.

12. Vzhledem k tomu, že od ústního jednání nebylo možné očekávat další objasnění věci, Ústavní soud nenařídil jednání (§ 44 zákona o Ústavním soudu). Současně nezasílal vyjádření Nejvyššího soudu k replice stěžovatel, neboť – vzhledem k jeho obsahu – to nepokládal za účelné.

V.

13. Ústavní stížnost je důvodná.

14. Projednávaná věc se v relevantních aspektech plně identifikuje s těmi, o nichž Ústavní soud již rozhodl, a to nálezem ze dne 14. 11. 2012 sp. zn. IV. ÚS 3042/11 (N 188/67 SbNU 265) či nálezem ze dne 20. 1. 2015 sp. zn. II. ÚS 3157/14 (N 8/76 SbNU 123); to je významné potud, že tam prezentovaný výklad klíčové právní otázky splnění zákonem stanovené podmínky dovolacího řízení dle § 241 odst. 1, 4 o. s. ř. v průběhu trvání lhůty k dovolání za situace, kdy se dovolateli dostalo chybného poučení o lhůtě k doplnění dovolání dle požadavků § 241b odst. 3 o. s. ř., se plně prozruje i zde.

15. Podle čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky jsou vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu závazná pro všechny orgány i osoby.

16. Ústavní soud dává konstantně najevo, že tento příkaz platí i pro něj samotného, což se uplatní i ve vztahu k tamnímu odůvodnění důvodů pro otevření ústavněprávního přezkumu.

17. I v nyní projednávané věci se Ústavní soud k rozhodné právní otázce nemůže neztotožnit s právními závěry vyslovenými ve výše označených nálezech, na jejichž stěžejní úvahy jest odkázat.

18. Podle nálezu sp. zn. IV. ÚS 3042/11, jestliže Nejvyšší soud nepřikládal náležitou relevanci skutečnosti, že Okresní soud v Břeclavi pochybil,

když ve výzvě k doplnění dovolání stěžovateli poskytl lhůtu delší, než dovo-luje zákon, následkem čehož k podání stěžovatele předloženému v takto stanovené lhůtě nepřihlížel a stěžovatelovo dovolání meritorně neprojed-nal, odňal stěžovateli právo na přístup k soudu a právo na soudní ochranu zaručené článkem 36 odst. 1 Listiny.

19. V nálezu sp. zn. II. ÚS 3157/14 Ústavní soud vyložil, že pokud Nej-vyšší soud nepřikládal žádnou relevanci postupu soudu prvního stupně, který ve výzvě k doplnění dovolání stěžovateli poskytl lhůtu delší, než dovo-luje zákon (§ 241b odst. 3 věta druhá o. s. ř.), následkem čehož k podání stěžovatele předloženému v takto stanovené lhůtě nepřihlížel a stěžovate-lovo dovolání meritorně neprojednal, „odňal tím stěžovateli právo na pří-stup k soudu a právo na soudní ochranu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny, když v takové situaci nelze stěžovateli přičítat k tíži nesprávný postup okresního soudu, neboť právě tento procesní postup měl za důsledek opožděnost (doplnění) předmětného dovolání, nikoliv jednání stěžovatele, který se prokazatelně držel pokynů obsažených v předmětné výzvě okres-ního soudu. Jinými slovy, stěžovatel, resp. jeho právní zástupkyně, při svém jednání presumovali správnost výzvy okresního soudu k doplnění dovolání a v něm stanovené lhůty, a legitimně tedy očekávali, že dovolání bude pro-jednatelné, budou-li postupovat v souladu s těmito pokyny“.

20. Je zjevné, že z pohledu těchto – dříve vyjádřených názorů, jimiž je Ústavní soud vázán, jelikož tvořily tzv. rozhodovací důvody – i nyní napade-né usnesení Nejvyššího soudu obstát nemůže.

21. Jelikož ústavní stížnosti napadené rozhodnutí trpí stejným ústav-něprávním deficitem, který byl identifikován v obdobných věcech jiných účastníků, na příslušná (výše označená) rozhodnutí Ústavního soudu, resp. jejich plná odůvodnění, postačí již jen odkázat.

22. Ústavní soud tudíž nemůže než uzavřít, že Nejvyšší soud svým usnesením porušil stěžovatelovo právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny.

23. Ve shodě s již připomínaným nálezem sp. zn. II. ÚS 3157/14 se i v této věci Nejvyšší soud „bez ohledu na skutečnost, zda považuje proces-ní postup okresního soudu za správný či nikoliv“ při opětném posouzení splnění podmínek dovolacího řízení vypořádá též s doplněním dovolání stěžovatele, doručeným dne 7. 4. 2014 Obvodnímu soudu pro Prahu 2.

24. Stejně jako v dalších shora označených věcech tudíž i zde Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl a napadené rozhodnutí podle ustanovení § 82 odst. 1 a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

Č. 200

K posouzení včasnosti elektronického podání stížnosti proti usnesení o ponechání obviněného ve vazbě

Jestliže odvolací soud nesprávně odmítl odvolání pro údajnou opožděnost a v důsledku toho se nezabýval věcnými námitkami proti napadenému rozhodnutí, odňal tak účastníkovi řízení možnost jednat před soudem, a porušil tím ústavně zaručené právo na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – IV. senátu složeného z předsedy senátu Tomáše Lichovníka a soudců Jaromíra Jírsky a Vladimíra Sládečka – ze dne 26. listopadu 2015 sp. zn. IV. ÚS 118/15 ve věci ústavní stížnosti Lama Van Dunga, zastoupeného JUDr. Tomášem Těmínem, Ph.D., Karlovo náměstí 28, Praha 2, proti usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 19. 12. 2014 sp. zn. 12 To 134/2014, kterým byla pro opožděnost zamítnuta stěžovatelova stížnost proti usnesení o ponechání ve vazbě.

Výrok

I. Výrokem I usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 19. 12. 2014 sp. zn. 12 To 134/2014 bylo porušeno základní právo stěžovatele na spravedlivý proces, jež je mu garantováno čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Výrok I usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 19. 12. 2014 sp. zn. 12 To 134/2014 se ruší.

Odůvodnění**I.**

1. Ústavnímu soudu byl dne 13. 1. 2015 doručen návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti ve smyslu § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), prostřednictvím něhož se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví citovaného rozhodnutí vrchního soudu.

2. Předtím, než se Ústavní soud začal věcí zabývat, přezkoumal podání po stránce formální a konstatoval, že podaná ústavní stížnost obsahuje veškeré náležitosti, jak je stanoví zákon o Ústavním soudu.

II.

3. Stěžovatel byl usnesením Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 10. 2. 2014 sp. zn. 43 Nt 20/2014 ve spojení s usnesením Městského soudu v Praze ze dne 24. 3. 2014 sp. zn. 44 To 161/2014 z důvodů uvedených v § 67 písm. a) a c) tr. ř. vzat do vazby. Naposledy bylo o vazbě rozhodováno dne 14. 8. 2014, kdy byl stěžovatel usnesením Obvodního soudu pro Prahu 1 sp. zn. 43 Nt 4764/2014 ponechán ve vazbě podle § 72 odst. 1 tr. ř.

4. Vzhledem k tomu, že je podle ustanovení § 72 odst. 3 tr. ř. soud povinen nejpozději do 30 dnů ode dne, kdy u něj byla podána obžaloba proti obviněnému, který je ve vazbě, rozhodnout, zda se obviněný ponechává i nadále ve vazbě nebo zda se z vazby propouští, bylo dne 19. 11. 2014 konáno vazební zasedání. Městský soud v Praze pak rozhodl ve vazebním zasedání konaném dne 19. 11. 2014 v trestní věci stěžovatele usnesením č. j. 45 T 4/2014 tak, že se podle § 72 odst. 3 tr. ř. stěžovatel ponechává ve vazbě z důvodů uvedených v § 67 písm. a) a c) tr. ř.

5. Proti výše uvedenému usnesení podal stěžovatel dne 24. 11. 2014 stížnost, neboť je přesvědčen, že nejsou splněny zákonné předpoklady pro ponechání ve vazbě. Dne 22. 12. 2014 bylo stěžovateli doručeno usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 19. 12. 2014 sp. zn. 12 To 134/2014, kterým bylo rozhodnuto o zamítnutí podané stížnosti. Z jeho odůvodnění vyplývá, že napadené usnesení bylo vyhlášeno dne 19. 11. 2014, opravným prostředkem proti němu je stížnost, kterou bylo možno podat v souladu s ustanovením § 143 odst. 1 tr. ř. do tří dnů od jeho oznámení, tzn. posledním dnem k podání stížnosti bylo pondělí dne 24. 11. 2014, jak vyplývá z razítka na obálce připojené ke stížnosti. Stížnost byla podána k poštovní přepravě dne 25. 11. 2014, tj. po vypršení třídenní lhůty.

6. Stěžovatel je na základě výše uvedeného přesvědčen, že došlo ke zkrácení jeho práva na spravedlivý proces, jež je mu garantováno čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Vychází přitom ze skutečnosti, že vazební zasedání, v rámci kterého Městský soud v Praze vydal usnesení sp. zn. 45 T 4/2014, proti kterému směřovala zamítnutá stížnost, se konalo dne 19. 11. 2014. Lhůta pro podání stížnosti tedy skončila dne 24. 11. 2014. Dne 24. 12. 2014 (správně zřejmě 24. 11. 2014) podal obhájce stížnost elektronicky prostřednictvím e-mailové komunikace, kdy tato zpráva byla opatřena zaručeným elektronickým podpisem obhájce, a to v souladu s § 42 odst. 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu. Ačkoli platí, že v případě podání v elektronické podobě podepsaného uznávaným elektronickým podpisem se nevyžaduje jeho doplnění předložením jeho originálu, obhájce zachoval nejvyšší míru opatrnosti a následujícího dne zaslal příslušnému soudu stížnost též písemně, a to jako doplnění elektronické zprávy. V souladu s uvedeným odkazuje stěžovatel na nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 1829/13 ze dne 12. 2.

2014 (N 16/72 SbNU 203). Svoji stížnost k vrchnímu soudu doplnil stěžovatel podáním ze dne 25. 11. 2014.

7. Podle náhledu stěžovatele došlo postupem Vrchního soudu v Praze k zásahu do jeho základních práv a svobod, neboť mu byla pro opožděnost zamítnuta stížnost, která však byla podána řádně a včas.

III.

8. Přípisem ze dne 23. 1. 2015 se k ústavní stížnosti vyjádřil Vrchní soud v Praze, který odkázal na odůvodnění ústavní stížnosti napadeného usnesení s tím, že k otázce včasnosti podání se bez spisového materiálu nemůže vyjádřit.

9. Vzhledem k tomu, že vyjádření vrchního soudu bylo prosto právní argumentace a k rozhodné otázce, tj. včasnosti podání stížnosti se soud výslovně nevyjádřil, nebylo uvedené vyjádření zasláno stěžovateli k replice.

IV.

10. Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

11. Ústavní soud je podle ustanovení čl. 83 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že ve smyslu jejího čl. 87 odst. 1 písm. d) rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [srov. též § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Není součástí soustavy obecných soudů, není povolán k instancnímu přezkumu jejich rozhodnutí a samo o sobě není významné, je-li namítána věcná nesprávnost jimi vydaných rozhodnutí. Pravomoc Ústavního soudu je založena výlučně k přezkumu z hlediska dodržení principů ústavněprávních, tj. zda v řízení (rozhodnutím v něm vydaným) nebyly dotčeny předpisy ústavního pořádku chráněná práva nebo svobody jeho účastníka.

12. Může-li proto mít tvrzené pochybení obecného soudu důsledek pro výsledek řízení, nelze rezignovat na přezkum napadeného rozhodnutí z hlediska ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny, a v této souvislosti musí být uváženo i dosah ustanovení čl. 4 Ústavy, podle něhož jsou základní práva a svobody pod ochranou soudní moci [srov. nálezy sp. zn. II. ÚS 3170/09 (N 208/59 SbNU 57)]. Ústavní soud nemůže tolerovat odepření spravedlnosti (*dene-gatio iustitiae*), resp. zamezení přístupu k soudu jako důsledku věcného (či právního) omylu obecného soudu, včetně posouzení otázky, zda opravný prostředek byl podán včas či nikoli [srov. nálezy sp. zn. I. ÚS 750/06 (N 93/45 SbNU 335), bod 14].

13. Z ústavní stížnosti napadeného usnesení Vrchního soudu v Praze mimo jiné vyplývá, že stížnost proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 19. 11. 2014 sp. zn. 45 T 4/2014 podle § 143 odst. 1 tr. ř. bylo možno

podat do tří dnů od jeho oznámení, tzn., že posledním dnem k podání stížnosti bylo pondělí 24. 11. 2014. V této části se právní názor stěžovatele a stížnostního soudu nerozchází. Odlišnost však je třeba spatřovat v tom, kterou skutečnost považuje vrchní soud a stěžovatel za rozhodnou pro posouzení včasnosti podané stížnosti. Zatímco stížnostní soud vychází z data, kdy byla zásilka podána k poštovní přepravě, tj. 25. 11. 2014, stěžovatel vychází z data, kdy došlo k odeslání stížnosti elektronickou formou se zaručeným elektronickým podpisem.

14. Z vyžádané fotokopie záznamu o ověření elektronického podání doručeného na elektronickou podatelnu Městského soudu v Praze vyplývá, že dne 24. 11. 2014 v 17:42:53 hodin bylo do e-mailové schránky soudu doručeno podání stěžovatele označené jako „LAM van Dung_stížnost_vazba_141127.pdf“. S ohledem na uvedenou skutečnost je Ústavní soud toho názoru, že i pro tento případ platí závěr obsažený v usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 160/94 ze dne 6. 6. 1995 (U 13/3 SbNU 353), podle kterého v případě, kdy soud druhého stupně odmítl odvolání pro údajnou opožděnost a v důsledku toho se nezabýval námitkami proti rozsudku soudu prvního stupně po věcné stránce, odňal účastníkovi řízení svým postupem možnost jednat před soudem, a porušil tím ústavně zaručené právo na soudní ochranu, které je deklarováno zejména čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Pokud tedy vrchní soud při posuzování stížnosti obviněného vycházel až z podání odeslaného poštou dne 25. 11. 2014, nepostupoval správně.

15. Stran rozsahu zrušení napadeného usnesení Ústavní soud konstatuje, že se stěžovatel sice svým návrhem domáhal zrušení usnesení vrchního soudu jako celku, nicméně pouze výrok I se týkal stěžovatele. Další výroky II a III se týkaly pana Vu Xuan Quyeta. Proto Ústavní soud, veden zásadou minimalizace zásahu do činnosti obecných soudů, zrušil napadené usnesení vrchního soudu pouze ve výroku I.

16. Z úředního záznamu ze dne 1. 4. 2015 vyplývá, že poté, co došlo ke zpochybnění rozhodnutí Vrchního soudu v Praze, ve věci rozhodující soudkyně zcela správně bezodkladně rozhodla o vazbě stěžovatele znovu, nicméně to nic nemění na skutečnosti, že v řízení před Vrchním soudem v Praze došlo k zásadnímu procesnímu pochybení, jež je třeba hodnotit jako zásah do základního práva stěžovatele na spravedlivý proces.

17. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 19. 12. 2014 sp. zn. 12 To 134/2014 zrušil.

Č. 201

K zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nezákonným trestním stíháním pro odepření nastoupit vojenskou službu v době komunistického režimu

Stanoviskem pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 39/14 ze dne 25. 11. 2014 (ST 39/75 SbNU 707; 297/2014 Sb.) byla založena fikce, že k dosud podaným žádostem o zadostiučinění je třeba přistupovat tak, jako by původní výklad aplikace čl. 5 odst. 5 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod byl správný. Nároky jednotlivců, kteří v době nesvobody odmítli z důvodu náboženského či obdobného přesvědčení nastoupit vojenskou službu, a byli proto nespravedlivě odsouzeni a uvězněni, vznesené před vydáním tohoto stanoviska, je totiž třeba brát stejně vážně jako ty, které byly před jeho vydáním i rozhodnuty. Je proto namístě těm jednotlivcům, kteří své nároky uplatnili před vydáním citovaného stanoviska, přiznat i přiměřené zadostiučinění v penězích, a to ve výši odpovídající tomu, kdyby se na jejich nespravedlivé věznění v době nesvobody skutečně vztahoval čl. 5 odst. 5 Úmluvy.

Nález

Ústavního soudu – II. senátu složeného z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka – ze dne 1. prosince 2015 sp. zn. II. ÚS 2196/13 ve věci ústavní stížnosti Václava Netuky, zastoupeného JUDr. Lubomírem Müllerem, advokátem, se sídlem Symfonická 1496/9, Praha 5, proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 28. 6. 2011 č. j. 23 C 21/2011-13 a rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 20. 12. 2011, č. j. 70 Co 473/2011-23, jimiž byla zamítnuta stěžovatelova žaloba na zaplacení zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou mu vzetím do vazby a trestním stíháním pro odmítnutí nastoupit vojenskou službu v době komunistického režimu, a proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 6. 2013 č. j. 30 Cdo 1511/2012-31, kterým bylo odmítnuto stěžovatelovo dovolání, za účasti Obvodního soudu pro Prahu 2, Městského soudu v Praze a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení a České republiky – Ministerstva spravedlnosti jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. **Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 28. 6. 2011 č. j. 23 C 21/2011-13, rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 20. 12. 2011 č. j. 70 Co 473/2011-23 a usnesením Nejvyššího soudu ze dne 24. 6. 2013**

č. j. 30 Cdo 1511/2012-31 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Dosavadní průběh řízení a obsah ústavní stížnosti

1. Dne 16. 7. 2013 byla Ústavnímu soudu doručena ústavní stížnost ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a ustanovení § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), doplněná podáními doručenými Ústavnímu soudu dne 29. 11. 2013 a 26. 4. 2015. Stěžovatel se jí domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí obecných soudů, neboť má za to, že jimi byla porušena jeho základní subjektivní práva (svobody), jakož i ústavněprávní principy zaručené mu zejména čl. 1 a čl. 36 odst. 1 a 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 5 odst. 5 a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále též jen „Úmluva“) a čl. 89 odst. 2 Ústavy.

2. Předmětem řízení předcházejícího podání nyní projednávané ústavní stížnosti byla žaloba – uplatnění nároku stěžovatelem na zaplacení zadostiučinění ve výši 800 000 Kč podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon č. 82/1998 Sb.“). Stěžovatel byl totiž dne 30. 8. 1983 vzat do vyšetřovací vazby, kde byl zadržován do 28. 7. 1987. Trestní stíhání však pokračovalo dále a stěžovatel byl zproštěn obžaloby teprve rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 17. 4. 1998 sp. zn. 1 T 23/88 podle ustanovení § 226 písm. a) trestního řádu. Usnesením Okresního soudu v Náchodě ze dne 1. 9. 2010 sp. zn. 0 Nt 1357/2010 byla vyslovena účast stěžovatele na soudní rehabilitaci.

3. Obvodní soud pro Prahu 2 tuto žalobu stěžovatele zamítl, přičemž konstatoval, že stěžovatelem uplatněný nárok lze opřít výhradně o čl. 5 odst. 5 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, protože nelze aplikovat zákon č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, a také ani zákon č. 82/1998 Sb. Podle Úmluvy však lze postupovat jen v případě nemajetkové újmy vzniklé po její závaznosti v právním řádu České republiky, tzn. od 1. 1. 1993 (resp. jejího státoprávního předchůdce, tzn. od 18. 3. 1992), nikoliv však u újmy vzniklé vězněním v letech 1983–1987. V tomto směru obvodní soud odkázal rovněž na judikaturu Nejvyššího soudu (viz rozsudek ze dne 23. 3. 2011 sp. zn. 30 Cdo 4479/2009 anebo ze dne 20. 10. 2010 sp. zn. 30 Cdo

1337/2010, veškerá judikatura tohoto soudu je dostupná na www.nsouid.cz). Městský soud v Praze následně k odvolání stěžovatele potvrdil napadený rozsudek obvodního soudu, neboť se zcela ztotožnil s jeho právními závěry. Nejvyšší soud usnesením napadeným nyní projednávanou ústavní stížností odmítl dovolání stěžovatele.

4. Stěžovatel proto podal ústavní stížnost, podle níž sporná otázka spočívá v tom, zda osoba nevině vězněná přede dnem 18. 3. 1992 má nárok na náhradu nemateriální újmy. Stěžovatel k tomu odkazuje na nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3438/11 ze dne 23. 5. 2012 (N 111/65 SbNU 497), podle něhož jestliže dosavadní právní úprava umožňovala nahrazovat toliko škodu hmotnou, bylo povinností soudů přednostně aplikovat čl. 5 odst. 5 Úmluvy, který dle judikatury Evropského soudu pro lidská práva právo na nemateriální újmu zakotvuje. Stran účinnosti Úmluvy přitom nemá být určující, kdy byl poškozený osobní svobody zbaven, nýbrž kdy dosáhl zproštění obžaloby, resp. vydání rozhodnutí o úplné rehabilitaci. Ke stejným závěrům došel Ústavní soud také v dalších nálezech a právo na zadostiučinění v obdobných případech několikrát přiznal též Městský soud v Praze. V závěru ústavní stížnosti stěžovatel uvádí, že jeho nárok nebyl promlčen.

II. Vyjádření účastníků řízení, vedlejšího účastníka a replika stěžovatele

5. Ústavní soud rozhodl bez nařízení jednání ve smyslu ustanovení § 44 zákona o Ústavním soudu, neboť od tohoto jednání s ohledem na okolnosti dané věci nebylo lze očekávat další objasnění věci a neprováděl žádné dokazování.

6. Ústavní soud vyzval účastníky a vedlejšího účastníka řízení k vyjádření se k ústavní stížnosti.

7. Nejvyšší soud ve vyjádření uvádí, že nelze vázat možnost odškodnění nemajetkové újmy z hlediska aplikace Úmluvy na okamžik, kdy došlo ke zproštění obžaloby nebo k zastavení trestního stíhání. Samotná skutečnost, že zákonem č. 160/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 201/2002 Sb., o Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, byla založena odpovědnost státu i za nemajetkovou újmu, nemůže vést ke změně výkladu čl. 5 odst. 5 Úmluvy. Proto Nejvyšší soud navrhuje ústavní stížnost zamítnout.

8. Městský soud v Praze ve svém vyjádření pouze odkazuje na odůvodnění rozhodnutí, které v této věci vydal, a navrhuje ústavní stížnost odmítnout jako zjevně neopodstatněnou.

9. Obvodní soud pro Prahu 2 konstatuje, že napadená rozhodnutí neodpovídají závěrům Ústavního soudu obsaženým v nálezu sp. zn. IV. ÚS 500/13 ze dne 5. 11. 2013 (N 180/71 SbNU 163). „Přihlásí-li se Ústavní soud k těmto závěrům i v posuzované věci, nelze než připustit, než že stížností napadená rozhodnutí nemohou obstát.“ Současně však obvodní soud uvedl k otázce promlčení žalobou oprávněného nároku, že na tomto závěru sice napadená rozhodnutí založena nejsou, jelikož tato námitka nebyla vedlejším účastníkem ani vznesena, nicméně s ohledem na řadu judikátů Ústavního soudu je sporné, zda se toto případné promlčení má odvíjet od rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové, kterým byl stěžovatel dne 17. 4. 1998 zproštěn obžaloby, anebo až od usnesení Okresního soudu v Náchodě ze dne 1. 9. 2010, jímž byla pravomocně vyslovena účast stěžovatele na soudní rehabilitaci. Obvodní soud se přitom domnívá, že rozhodujícím je již citovaný zprošťující rozsudek. Stěžovatel přesto podal žádost o vyslovení své účasti na soudní rehabilitaci u soudu teprve dne 10. 6. 2010, tedy více než 4 roky poté, co nabyl účinnosti zákon č. 160/2006 Sb., kterým se institut odškodnění nemajetkové újmy mj. za nezákonné omezení svobody stal součástí vnitrostátního práva. Žalobou uplatněný nárok by však byl promlčen i tehdy, pokud by možnost uplatnění nároku stěžovatele měla být vázána až na 27. 4. 2006, tedy na nabytí účinnosti citovaného zákona.

10. Česká republika – Ministerstvo spravedlnosti jako vedlejší účastník konstatovala, že závěry obecných soudů byly podpořeny stanoviskem pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 39/14 ze dne 25. 11. 2014 (ST 39/75 SbNU 707; 297/2014 Sb.; dále také jen „stanovisko“), a navrhla, aby ústavní stížnost byla zamítnuta, neboť na nyní projednávanou věc lze použít pouze první větu tohoto stanoviska.

11. V replice k obdržným vyjádřením stěžovatel uvádí, že polemiky o aplikovatelnosti čl. 5 Úmluvy jsou bezvýznamné, neboť v jeho věci došlo i k porušení práv garantovaných čl. 36 odst. 1 a 3 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy. K otázce případného promlčení stěžovatel namítá, že došlo-li k rehabilitaci podle ustanovení § 33 odst. 2 zákona č. 119/1990 Sb., pak se toto ustanovení použije i na odškodnění a tříletá promlčecí lhůta začíná běžet až dnem právní moci rehabilitačního rozhodnutí. Protože byl stěžovatel rehabilitován dne 1. 9. 2010 a žaloba byla podána dne 2. 2. 2011, uplatnil svůj nárok včas.

III. Vlastní posouzení provedené Ústavním soudem

12. Jak plyne ze shora uvedeného, stěžovatel namítá porušení čl. 1 a čl. 36 odst. 1 a 3 Listiny, čl. 5 odst. 5 a čl. 6 odst. 1 Úmluvy a čl. 89 odst. 2

Ústavy. K tomu je nutno uvést, že ústavní stížnost slouží k ochraně základních práv a svobod, kam však čl. 89 odst. 2 Ústavy nepatří, jelikož tento představuje „pouze“ institucionální záruku respektování judikatury Ústavního soudu, a není tedy žádným samostatným základním lidským právem. Stejně tak není samostatným základním právem ani čl. 1 Listiny, který má svůj význam ve spojení s konkrétními základními právy a právě v souladu s nimi je třeba jej teprve v konkrétním případě vykládat a používat.

13. Ústavní soud nejprve konstatuje, že předmětný návrh je jednou z ústavních stížností reagujících na judikatorní vývoj v otázce přiměřeného zadostiučinění za nezákonné věznění osob, které v době nesvobody odmítly nastoupit vojenskou službu z důvodu svého přesvědčení. Vzhledem ke skutečnosti, že k tomuto nezákonnému věznění docházelo ještě předtím, než na našem území vstoupila Úmluva v platnost, byly žaloby podávané proti Ministerstvu spravedlnosti obecnými soudy zamítány, čemuž několikrát přitakal i Ústavní soud. V nálezu ze dne 23. 5. 2012 sp. zn. I. ÚS 3438/11 (N 111/65 SbNU 497) však Ústavní soud vyslovil názor, že se nárok na náhradu za nemateriální újmu založený čl. 5 odst. 5 Úmluvy odvíjí od účasti dotčené osoby na rehabilitaci, resp. od rozhodnutí z roku 2003, kterým bylo v onom případě zrušeno odsuzující rozhodnutí z padesátých let. Dospěl tedy k závěru, že má být podle tohoto ustanovení odškodněn i zásah do práva na osobní svobodu, k němuž sice došlo v období nesvobody, tedy ještě předtím, než Úmluva nabyla dne 18. 3. 1992 platnosti pro Českou republiku, resp. pro její předchůdkyni Českou a Slovenskou Federativní Republiku, soudy však nezákonnost takového zásahu konstatovaly v rámci rehabilitačního řízení až po 18. 3. 1992. K obdobnému závěru, tedy že v případě uplatňování nároku na zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu stěžovatele způsobenou zatčením, zadržením a výkonem vazby nebo trestu je třeba postupovat podle čl. 5 odst. 5 Úmluvy bez ohledu na to, že k samotnému zatčení nebo zadržení a ke vzniku nemajetkové újmy došlo před 18. 3. 1992, dospěl v několika nálezech rovněž IV. senát Ústavního soudu [např. nálezy ze dne 30. 4. 2013 sp. zn. IV. ÚS 662/12 (N 70/69 SbNU 255) a ze dne 24. 4. 2014 sp. zn. IV. ÚS 644/13 (N 66/73 SbNU 241), dostupné též na <http://nalus.usoud.cz>].

14. Ve stanovisku pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 39/14 ze dne 25. 11. 2014 (viz výše) dospěl Ústavní soud k závěru, že tento přístup byl založen na chybném výkladu časových účinků Úmluvy, jelikož povinnost státu dostát požadavkům plynoucím z jejího článku 5 odst. 5 ve skutečnosti na nároky odpíračů perzekvovaných v době nesvobody nedopadá z důvodů *ratione temporis*. Proto dospěl Ústavní soud k prvnímu výroku svého stanoviska: „Nárok na náhradu nemateriální újmy podle čl. 5 odst. 5 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod vzniká za předpokladu, že k zásahu státu do osobní svobody dotčené osoby došlo, resp. tento zásah byl ukončen

až poté, co se tato mezinárodní úmluva stala pro Českou republiku závaznou (tj. od 18. 3. 1992); okamžik účasti této osoby na rehabilitaci není z tohoto hlediska relevantní.“

15. Bylo ovšem nutno vyřešit také intertemporální účinky tohoto judikatorního odklonu, a Ústavní soud se proto zabýval rovněž tím, zda z pouhé nemožnosti postupu podle čl. 5 odst. 5 Úmluvy nutně plyne, že dříve uplatněným nárokům na náhradu nemateriální újmy nelze vyhovět. Dospěl přitom k závěru, že tomu tak není, a to na základě následující úvahy obsažené v bodech 33 a 34 citovaného stanoviska: „Jak totiž plyne ze shora uvedeného, judikatorní odklon, který je tímto stanoviskem proveden, může mít buď prospektivní, anebo též retrospektivní účinky. Ohledně jeho prospektivních účinků, tedy ve vztahu k potenciálním řízením, která ještě nebyla zahájena, nelze vznášet žádné rozumné pochybnosti, a proto není třeba v tomto směru ani blíže argumentovat. Ve vztahu k účinkům retrospektivním však Ústavní soud vychází z toho, že se v daných případech jedná o čistě vertikální vztah mezi státem a žadatelem o odškodnění za nemajetkovou újmu, kdy proto použitím (byť i nesprávného) právního názoru nemůže dojít k poškození právní sféry jiných osob. Je třeba vycházet rovněž z toho, že Ústavní soud rozhoduje za situace, kdy v několika jiných a právně srovnatelných případech již bylo navrhovatelům vyhověno. Učinit za této situace judikatorní odklon v neprospěch několika navrhovatelů (čistá prospektivita), v jejichž případě zatím ještě vyhověno nebylo, by proto Ústavní soud považoval za zjevně nespravedlivé, a vytvářel by tím další nerovnost a křivdu, a to i v rámci této skupiny osob, které se nacházely v principiálně srovnatelné právní situaci, řádně se domáhaly svých práv, nicméně jen některé z nich měly to, 'šťestí', že jejich případy byly rozhodnuty ještě před tímto judikatorním odklonem.“

16. Jinak řečeno, Ústavní soud prvním výrokem uznal, že jeho dosavadní výklad čl. 5 odst. 5 Úmluvy, uplatňovaný některými senáty, byl chybný, a nově poskytl ve stanovisku výklad správný. Druhým výrokem se zaměřil na žadatele, kteří inspirováni dřívějším chybným výkladem požádali o přiměřené zadostiučinění, a ve vztahu k nim založil druhým výrokem stanoviska fikci, že k dosud podaným žádostem je třeba přistupovat tak, jako by onen původní výklad byl správný, neboť právě na tomto předpokladu bylo založeno jejich legitimní očekávání, že i jim bude poskytnuto přiměřené zadostiučinění stejně jako jiným osobám v obdobné situaci, které měly to „šťestí“, že o jimi uplatněných nárocích soudy již stihly rozhodnout.

17. Právě k těmto očekáváním konkrétních žadatelů mají přihlídnout obecné soudy rozhodující nyní, tedy po vydání citovaného stanoviska. V nálezu sp. zn. I. ÚS 819/15 ze dne 15. 4. 2015 (N 81/77 SbNU 177) k tomu Ústavní soud uvedl: „Nároky jednotlivců, kteří v době nesvobody odmítli z důvodu náboženského či obdobného přesvědčení nastoupit vojenskou

službu, a byli proto v době nesvobody nespravedlivě odsouzeni a uvězněni, které byly vzneseny před vydáním stanoviska pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 39/14 ze dne 25. 11. 2014 (ST 39/75 SbNU 707; 297/2014 Sb.), je třeba brát stejně vážně jako ty, které byly před vydáním stanoviska i rozhodnuty, a to i z hlediska výše odškodnění. Je proto namístě těm jednotlivcům, kteří své nároky uplatnili před vydáním citovaného stanoviska, přiznat i přiměřené zadostiučinění v penězích, a to ve výši odpovídající tomu, kdyby se na jejich nespravedlivé věznění v době nesvobody skutečně vztahoval čl. 5 odst. 5 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Ani zákonodárce, a tím méně pak soudy totiž jistě nemohou odškodnit všechna příkoří, která vznikla v době nesvobody. Ovšem tam, kde již soudní rozhodnutí, byť byla založena na nesprávném výkladu vnitrostátního práva či mezinárodní úmluvy, založila legitimní očekávání poškozených, že právě jim učiněné křivdy se stát rozhodl odškodnit, nemohou soudy tato legitimní očekávání zklamat ve vztahu k poškozeným, kteří své nároky uplatnili dříve, než Ústavní soud uznal chybnost svého dosavadního výkladu.“ V posledně citovaném nálezu vedl tento přístup „brát nároky odpíračů vážně“ ke zrušení rozhodnutí Nejvyššího soudu, neboť Ústavní soud shledal, že stěžovateli mohlo vzniknout a vzniklo na základě judikatury Ústavního soudu legitimní očekávání, že mu přiměřené zadostiučinění za jeho nezákonné věznění v době nesvobody bude přiznáno, a pokud mu přiznáno nebylo, šlo o porušení čl. 36 odst. 1 Listiny.

18. Protože v nyní posuzovaném případě Ústavní soud shledal, že všechna napadená rozhodnutí obecných soudů jsou založena výhradně na právním názoru, který s ohledem na shora citované stanovisko pléna Ústavního soudu neobstojí, zrušil je z důvodu porušení čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Jakkoliv totiž Ústavní soud v citovaném stanovisku uznal svoji principiálně chybnou úvahu spočívající v použití čl. 5 odst. 5 Úmluvy i na případy, které se staly před její závazností pro Českou republiku (resp. ČSFR), zřetelně se vyslovil pro jeho aplikaci na tyto značně specifické případy, které byly zahájeny ještě před vydáním stanoviska, a zdůraznil, že je v těchto případech namístě volit extenzivní, a nikoliv restriktivní přístup. Mezi tyto případy přitom bezesporu patří i případ stěžovatele. Právě v rozporu s právním názorem obsaženým v předmetném stanovisku proto spočívá *ratio decidendi* tohoto vyhovujícího nálezu.

19. V dalším řízení se tedy obecné soudy budou zabývat uplatněným nárokem stěžovatele znovu s tím, že budou vázány právním názorem obsaženým v citovaném stanovisku pléna Ústavního soudu.

20. Pokud Obvodní soud pro Prahu 2 ve vyjádření k ústavní stížnosti dovozuje (případně) promlčení předmetného nároku stěžovatele, konstatuje k tomu Ústavní soud, že touto otázkou se v daném řízení zabývat nemůže, a to již proto, že námitka promlčení nebyla vedlejším účastníkem

ani uplatněna, a proto se jí obecné soudy ve svých rozhodnutích nijak nezabývaly a ani zabývat nemohly. Napadená rozhodnutí tedy nezaložily na promlčení nároku stěžovatele, nýbrž pouze na neaplikovatelnosti Úmluvy na jeho případ (*ratione temporis*), jelikož tvrzená újma způsobená protiprávním vězněním stěžovatele vznikla ještě předtím, než se Úmluva stala pro stát závaznou. Proto bylo nutno tato rozhodnutí zrušit, jelikož jsou se stanoviskem v rozporu. Ústavní soud v této souvislosti pro úplnost připomíná, že předmětným stanoviskem pouze uznal výjimku v možnosti uplatňovat nárok na náhradu nemajetkové újmy, nerozhodl tím však *a priori* o takových nárocích, co se týče jejich základu a výše, neboť tam již žádné další výjimky z postupu podle zvláštního právního předpisu nestanovil (viz také např. usnesení sp. zn. I. ÚS 737/15 ze dne 28. 4. 2015 anebo usnesení sp. zn. III. ÚS 2762/15 ze dne 1. 10. 2015; všechna usnesení jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>).

21. Ústavní soud závěrem rovněž uvádí, že se nyní projednávaná věc zřetelně odlišuje od některých jiných případů rozhodovaných Ústavním soudem, v nichž byly ústavní stížnosti odmítnuty právě proto, že závěry obecných soudů ohledně promlčení uplatněných nároků byly shledány ústavně souladnými (viz zejména usnesení sp. zn. I. ÚS 737/15 ze dne 28. 4. 2015 a dále usnesení sp. zn. III. ÚS 2762/15 ze dne 1. 10. 2015 anebo sp. zn. III. ÚS 2763/15 ze dne 22. 10. 2015). Pokud by se totiž otázkou promlčení za dané procesní situace zabýval Ústavní soud (a to i v rámci případného *obiter dicti*), zpronevěřil by se svému postavení ve vztahu k obecným soudům, založenému – mimo jiné – na kasačním principu, předpokládajícímu, že bude z hlediska ústavnosti přezkoumávat výklad práva již učiněný obecnými soudy, a nikoliv, že jejich rozhodovací činnost bude fakticky nahrazovat.

22. Proto se také Ústavní soud ostatně nemohl zabývat ani tvrzeným porušením čl. 36 odst. 3 Listiny a čl. 5 odst. 5 Úmluvy, jelikož právní názor obecných soudů byl chybně založen pouze na nemožnosti zabývat se otázkou odškodnění stěžovatele z hlediska chybějícího referenčního právního rámce, a teprve tímto zrušovacím nálezem jim proto Ústavní soud otevírá procesní prostor pro to, aby znovu posoudily konkrétní okolnosti případu stěžovatele.

Odlišná stanoviska

Odlišné stanovisko soudce Radovana Suchánka

1. Vyhovující výrok nálezu je založen na extenzivním výkladu stanoviska pléna Ústavního soudu ze dne 25. 11. 2014 sp. zn. Pl. ÚS-st. 39/14 (ST 39/75 SbNU 707; 297/2014 Sb.; dále jen „stanovisko“), a to ve dvou směrech. Předně stěžovatel *ratione temporis* není v situaci, na niž dopadá výrok II

stanoviska, která je rozvedena v části IV jeho odůvodnění, na kterou náleží odkazuje. V případě stěžovatele totiž neplatí, že mu vzniklo legitimní očekávání na odškodnění, založené někdejší chybnou judikaturou Ústavního soudu, překonanou výrokem I stanoviska, když žalobu na zaplacení zadostiučinění podal v únoru 2011, tedy před vznikem této překonané judikatury a prvoinstanční i odvolací soud o ní rozhodly v témže roce, tedy rovněž ještě před vznikem této judikatury. První náleží Ústavního soudu, dle něhož náleží zadostiučinění dle čl. 5 odst. 5 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod i za nemateriální újmu vzniklou před jejím vstupem v platnost pro Československo, resp. Českou republiku, je totiž teprve ze dne 23. května 2012 (sp. zn. I. ÚS 3438/11, N 111/65 SbNU 497), jak uvádí i bod 1 stanoviska.

2. Platí-li tedy skutečně závěry nálezu, že Ústavní soud výrokem II stanoviska „se zaměřil na žadatele, kteří inspirování dřívějším chybným výkladem požádali o přiměřené zadostiučinění, a ve vztahu k nim založil druhým výrokem stanoviska fikci, že k dosud podaným žádostem je třeba přistupovat tak, jako by onen původní výklad byl správný, neboť právě na tomto předpokladu bylo založeno jejich legitimní očekávání, že i jim bude poskytnuto přiměřené zadostiučinění“ (bod 16 věta druhá), a že „právě k těmto očekáváním konkrétních žadatelů mají přihlédnout obecné soudy rozhodující nyní, tedy po vydání citovaného stanoviska“ (bod 17 věta první), pak tyto závěry zjevně nedopadají na stěžovatele v nyní projednávané věci. Ten totiž takovým výkladem Ústavního soudu – nejen v době podání žaloby, ale dokonce ani v době pravomocného rozhodnutí o ní – inspirován být evidentně nemohl, protože tento výklad zkrátka neexistoval. Ze stanoviska podle mého názoru neplyne, že by se mělo vyhovovat i těm stěžovatelům, kteří žalobu podali před 23. 5. 2012, tedy před vznikem pro ně příznivé (ovšem dle stanoviska chybné) judikatury Ústavního soudu. *Ratio decidendi* vyhovujícího nálezu (viz bod 18 *in fine*), tj. rozpor napadených rozhodnutí soudů s právním názorem obsaženým v části IV stanoviska, nebere tento výchozí předpoklad vůbec na zřetel.

3. Druhý směr extenze dnešního nálezu spočívá v tom, co je nutno řídit do okruhu „případů, kdy žaloba na zaplacení zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu byla podána ještě před přijetím tohoto stanoviska“ (viz výrok II stanoviska). Tu je třeba zčásti přitakat argumentaci Ministerstva spravedlnosti (ke škodě věci blíže v odůvodnění nálezu nezmiňené – viz bod 10), které uvedlo, proč se výrok II stanoviska na daný případ neuplatní: řízení, jehož se týká předmětná ústavní stížnost je totiž již pravomocně skončeno, „nejedná se tedy o případ zahájený, ... nýbrž o případ ukončený“; výrok II stanoviska se „má vztahovat na řízení zahájená a dosud probíhající u obecných soudů, jinak řečeno, tento výrok budíž aplikován tam, kde dosud nebylo pravomocně meritorně rozhodnuto“, tzn. že

jej „nelze aplikovat tehdy, kdy je projednáván mimořádný opravný prostředek, natož ústavní stížnost, proti pravomocným meritorním rozhodnutím obecných soudů“.

Takovému výkladu smyslu II. výroku stanoviska totiž svědčí i samotné jeho odůvodnění, kde se v jeho bodě 31 mluví o nežádoucím „zamítání těchto uplatněných nároků, o nichž zatím ještě nebylo rozhodnuto“ a zejména v – nálezem citovaném – bodě 34, v němž se uvádí, že jde o situaci pouze „několika navrhovatelů ... , v jejichž případě zatím ještě vyhověno nebylo“ (na rozdíl od osob, které „měly to „štěstí“, že jejich případy byly rozhodnuty ještě před tímto judikatorním odklonem“). Ostatně se to podává i z citované první věty bodu 17 nálezu, podle níž k legitimním očekáváním žadatelů o odškodnění založeným nesprávnou judikaturou Ústavního soudu „mají přihlédnout obecné soudy rozhodující nyní, tedy po vydání citovaného stanoviska“. Z těchto formulací rozhodně neplyne, že by měl Ústavní soud vyhovět i těm stěžovatelům, o jejichž žalobě již bylo pravomocně rozhodnuto (nota bene, pokud ji podali před oním 23. 5. 2012), ledaže by snad „Ústavní soud shledal, že stěžovateli mohlo vzniknout a vzniklo na základě judikatury Ústavního soudu legitimní očekávání, že mu přiměřené zadostiučinění za jeho nezákonné věznění v době nesvobody bude přiznáno“, jak se uvádí v bodu 17 nálezu s odkazem na nález sp. zn. I. ÚS 819/15.

4. Byl jsem mezi těmi soudci, kteří oponovali stanovisku pléna kvůli jeho doplnění – oproti původnímu návrhu III. senátu – o výrok II a část IV odůvodnění (připojil jsem se k separátnímu votu soudce Jana Filipa). Dnešní nález, bohužel, ukazuje, že se naplňují měrou vrchovatou tehdejší obavy z rozporuplných účinků onoho stanoviska pléna, vyvolaných tímto jeho doplněním, resp. pozměněním. Rozporné důsledky uplatnění stanoviska ostatně naznačuje i (dnešním nálezem necitovaný) nález sp. zn. III. ÚS 1856/13 ze dne 18. 12. 2014 (N 233/75 SbNU 597), který byl přijat ve věci, z níž ono stanovisko pléna povstalo (§ 23 zákona o Ústavním soudu), a byl tak první reflexí schválené podoby stanoviska. Stačí tu odkázat na jeho body 15 a 16.

5. Dnešní nález konstatuje, že „v dalším řízení se tedy obecné soudy budou zabývat uplatněným nárokem stěžovatele znovu s tím, že budou vázány právním názorem obsaženým v citovaném stanovisku pléna Ústavního soudu“ (bod 19), přičemž „Ústavní soud ... předmětným stanoviskem pouze uznal výjimku v možnosti uplatňovat nárok na náhradu nemajetkové újmy, nerozhodl tím však a priori o takových nárocích, co se týče jejich základu a výše, neboť tam již žádné další výjimky z postupu podle zvláštního právního předpisu nestanovil“ (bod 20). K základu a výši takového nároku se ovšem sluší dopovědět to, co již konstatoval Ústavní soud ve shora citovaném nález sp. zn. III. ÚS 1856/13 (bod 16 *in fine*): „Při rozhodování o výši této náhrady obecné soudy vezmou v úvahu specifika dané věci, jež

plynou z důvodů obsažených v citovaném stanovisku, tj. že sice nesmí dojít k poškození žadatelů o odškodnění, o jejichž věci nebylo do doby přijetí stanoviska pléna „shodou okolností“ rozhodnuto, avšak na straně druhé, že jimi uplatňovaný nárok má oporu toliko v dosavadní (nesprávně) praxi orgánů veřejné moci, a nikoliv tedy v pozitivní právní normě.“ Ponechávám tu ovšem shodně s nálezem stranou otázku možného promlčení práva.

6. Ústavní stížnost měla být proto zamítnuta.

Č. 202

K respektování práva na zákonného soudce a zákazu svévolné změny soudce

K příkázání věci jinému samosoudci nalézacího soudu odvolacím soudem při rozhodování o zásahu do osobnostních práv matky a novorozeného dítěte zdravotnicou záchrannou službou přivolanou po domácím porodu

I. Právo na zákonného soudce (čl. 38 odst. 1 Listiny) není vyčerpáno zákonným určením příslušnosti soudu, vymezením hledisek rozdělení soudní agendy mezi senáty a samosoudce a ani vyloučením soudců z projednávání a rozhodování věci z důvodu jejich podjatosti. Toto právo je totiž podmínkou řádného výkonu soudnictví, neboť upevňuje soudcovskou nezávislost a současně představuje pro každého účastníka řízení záruku, že k rozhodnutí jeho věci jsou povolávány soudy a soudci podle předem daných pravidel tak, aby byla zachována zásada pevného přidělování soudní agendy. Jednou ze záruk plynoucích z práva na zákonného soudce je proto i výslovný zákaz odnětí věci takto určenému soudci, z čehož vyplývá, že v konkrétní věci by měl rozhodovat, nebrání-li tomu závažné objektivní důvody, vždy jeden a týž soudce.

II. Ustanovení § 221 odst. 2 občanského soudního řádu, podle něhož může odvolací soud nařídit, aby v dalším řízení věc projednal a rozhodl jiný senát (samosoudce), musí být proto vykládáno restriktivním způsobem. K nařízení změny soudce tedy nemůže dojít jen proto, že např. soudci rozhodující na obou stupních soudní soustavy zastávají odlišné právní názory, přístupy a případně i hodnoty. Citované ustanovení totiž nemá sloužit k unifikaci právních názorů a hodnotového postoje soudců, nýbrž k zamezení excesům spočívajícím ve zjevném nerespektování dvojinstančnosti soudního řízení.

Nález

Ústavního soudu – II. senátu složeného z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka – ze dne 1. prosince 2015 sp. zn. II. ÚS 2766/14 ve věci ústavní stížnosti 1. T. K. a 2. V. K., zastoupených Mgr. Davidem Zahumenským, advokátem, se sídlem Burešova 6, Brno, proti usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 27. 6. 2013 č. j. 1 Co 44/2013-437, kterým byl zrušen rozsudek krajského soudu vyhovující žalobě na ochranu osobnosti za zásah po domácím porodu, a proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 6. 2014 č. j. 30 Cdo

292/2014-493, kterým bylo odmítnuto dovolání stěžovatelů, za účasti Vrchního soudu v Olomouci a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení a Zdravotnické záchranné služby Jihomoravského kraje, zastoupené JUDr. Janem Machem, advokátem, se sídlem Vodičkova 28, Praha 1, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Výrokovou částí II usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 27. 6. 2013 č. j. 1 Co 44/2013-437 a usnesením Nejvyššího soudu ze dne 11. 6. 2014 č. j. 30 Cdo 292/2014-493 bylo porušeno právo stěžovatelů na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo nebyť odňat svému zákonnému soudci podle čl. 38 odst. 1 věty první Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto v tomto rozsahu ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Podstatný obsah ústavní stížnosti

1. Ústavní stížnosti, podanou k Ústavnímu soudu dne 18. 8. 2014, se stěžovatelé domáhají zrušení v záhlaví označených rozhodnutí obecných soudů pro porušení práva na spravedlivý proces dle čl. 36 a násl. Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Podstata ústavní stížnosti spočívá v tom, že Vrchní soud v Olomouci citovaným usnesením zrušil rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 16. 11. 2012 č. j. 24 C 3/2011-347 (výrok I) a současně nařídil, aby v dalším řízení věc projednal a rozhodl jiný samosoudce (výrok II).

2. V nyní projednávané věci se stěžovatelé žalobou na ochranu osobnosti domáhali omluvy a finančního zadostiučinění po vedlejším účastníkoví řízení (Zdravotnická záchranná služba Jihomoravského kraje) za zásah, k němuž došlo po domácím porodu stěžovatelky v únoru 2010, kdy záchranná služba byla přivolána k ošetření novorozence a jeho pupeční šňůry. Přestože bylo dítě zdravé, trval přivolaný lékař na okamžitém převozu dítěte do nemocnice. Stěžovatelka a její partner s tím však nesouhlasili a navrhli, že se sami dostaví s dítětem na prohlídku v ranních hodinách. Lékař však přivolal Policii České republiky a přinutil matku s dítětem k odjezdu do nemocnice. Během zásahu došlo k větrání bytu a vystavení novorozence venkovním teplotám, takže dítě bylo při přijetí do nemocnice podchlazeno.

3. Případ byl přidělen soudci Krajského soudu v Brně M. Ryškoví, který věc projednal „bez předsudků vůči domácím porodům“, žalobě vyhověl

a svoje rozhodnutí podrobně a přesvědčivě odůvodnil. Poté, co jeho rozsudek k odvolání vedlejšího účastníka zrušil Vrchní soud v Olomouci, jmenovaný soudce splnil požadavky odvolacího soudu na provedení dalších důkazů, nicméně dospěl ke stejnému právnímu závěru. Vrchní soud v Olomouci tento v pořadí druhý rozsudek Krajského soudu v Brně usnesením napadeným nyní projednávanou ústavní stížností opět zrušil a současně nařídil, aby v dalším řízení věc projednal a rozhodl jiný soudce. Následně dovolání odmítl jako nepřipustné Nejvyšší soud.

4. Stěžovatelé Nejvyššímu soudu vytýkají, že postupoval přepjatě formalisticky, jelikož přípustnost dovolání v něm údajně byla implicitně vymezena, a proto nic nebránilo jeho projednání. Poukázali totiž na nálezh Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 956/09 (nálezh ze dne 22. 10. 2009, N 225/55 SbNU 105, veškerá judikatura Ústavního soudu je dostupná rovněž na <http://nalus.usoud.cz>) a skutečnost, že nezmínili rozhodnutí Nejvyššího soudu, byla dána tím, že žádná přílehlavá rozhodnutí tohoto soudu k dané otázce [tzn. odnětí věci soudci „pouze proto, že odvolací soud upřednostňuje zájmy určité mocenské skupiny“ (kterou je prý lékařská lobby) „a prosazuje svůj svévolný a zákonem nepodložený výklad a právní názor, který odpírá druhému účastníku řízení soudní ochranu jeho základních práv a svobod“] nejsou. Projednání dovolání proto nic nebránilo, jelikož chybějící „vymezení přípustnosti formulkou, že přípustnost spočívá v dosud nevyřešené otázce“, je nepřipustným formalismem, odporujícím smyslu dovolání.

5. Stěžovatelé dále namítají porušení základního práva na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny, práva na účinný prostředek nápravy proti porušení svých práv podle čl. 13 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a principu vázanosti soudce zákonem a mezinárodní smlouvou podle čl. 95 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“). Ke změně soudce podle ustanovení § 221 odst. 2 občanského soudního řádu by totiž mělo být přistoupeno jen tehdy, jestliže soudce není schopen zakončit řízení zákonným způsobem, a je proto třeba chránit účastníky řízení před průtahy vzniklými v důsledku nesprávného postupu soudu prvního stupně. V daném případě však nebyla dána obava, že by soudce M. Ryška nebyl schopen zakončit řízení zákonným způsobem, nýbrž byla mu věc odňata proto, že nerespektoval právní názor odvolacího soudu, který však nemá žádný zákonný podklad.

II. Vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka řízení a replika stěžovatelů

6. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřili účastníci a vedlejší účastník řízení.

7. Vrchní soud v Olomouci a Nejvyšší soud ve svých vyjádřeních pouze odkázaly na obsah rozhodnutí, která v této věci vydaly.

8. Vedlejší účastník (Zdravotnická záchranná služba Jihomoravského kraje) s ústavní stížností nesouhlasí a napadená rozhodnutí považuje za správná. V případě usnesení Nejvyššího soudu nebylo třeba vydávat vlastní rozhodnutí za situace, kdy již k dané problematice existuje nález Ústavního soudu, a v případě usnesení Vrchního soudu v Olomouci dal tento soud soudu prvního stupně jasné a srozumitelné vodítko, jakými úvahami se má dále řídit při posuzování daného případu. Soudce M. Ryška však při opětovném projednávání věci věnoval více než hodinu veřejné kritice odvolacího soudu a další hodinu zdůrazňoval správnost svého, odvolacím soudem zrušeného, rozhodnutí. V dalším řízení pak dal jasně najevo, že bude právní názor odvolacího soudu zcela ignorovat. Ze zvukového záznamu z výslechu znalce z oboru neonatologie je zřejmé, jak účelově byl tento výslech veden, aby odpovídal právnímu názoru soudu prvního stupně. Ze všech vyjádření a způsobu jednání soudce M. Ryšky bylo patrné, že na věc již má pevný názor a je rozhodnut zcela ignorovat vodítko, které mu dal odvolací soud. Tím vybočil z mezí spravedlivého procesu. Napadené usnesení Vrchního soudu v Olomouci je proto zcela v souladu s nálezem Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 956/09. Nad tento rámeček vedlejší účastník uvedl, že celá zdravotnická veřejnost je přesvědčena, že kdyby zasahující lékař ponechal novorozené dítě v situaci, v jaké se nacházelo v nevytopeném bytě, ve velmi nehygienickém prostředí v přítomnosti zmatené matky a opilého otce, kde se nacházela zvířata, přičemž rodiče nevěděli, jak dítě ošetřit a pečovat o ně, došlo by k újmě na jeho zdraví nebo k úmrtí a vedlejší účastník a daný lékař by zřejmě čelili trestní i občanskoprávní odpovědnosti.

9. Stěžovatelé v replice k vyjádření vedlejšího účastníka řízení uvedli, že soudce M. Ryška doplnil dokazování v intencích závazného pokynu odvolacího soudu a nechal zpracovat znalecký posudek v oboru neonatologie. Co se týče nerespektování právního názoru odvolacího soudu, domnívají se stěžovatelé, že tento zcela popírá jejich základní práva, jako je právo na osobní svobodu a právo na ochranu soukromého a rodinného života, a v tomto směru poukazují na rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Hanzelkovi proti České republice* ze dne 11. 12. 2014, č. stížnosti 43643/10.

III. Podstatný obsah spisu

10. Rozsudkem Krajského soudu v Brně (dále také „krajský soud“) ze dne 19. 8. 2011 č. j. 24 C 3/2011-82 byla žalované Zdravotnické záchranné službě Jihomoravského kraje uložena povinnost zaslat stěžovatelce 2) omluvný dopis znění (výrok I): „Vážená paní K., naši zaměstnanci přivolání k ošetření novorozence po Vašem porodu dne 28. 2. 2010 hrubým způsobem zasáhli do Vašich rodičovských a osobnostních práv, zejména tím, že Vás bez Vašeho souhlasu přinutili za pomoci přivolané policie k převozu

Vašeho zdravého dítěte do porodnice. Za tento necitlivý zásah se Vám hluboce omlouváme.“ Dále byla uložena povinnost žalované zaplatit stěžovateli 1) a stěžovatelce 2) na náhradu nemajetkové újmy v penězích částku vždy 50 000 Kč (výroky II a III). Ve zbývajících částkách 50 000 Kč vůči oběma stěžovatelům byla žaloba zamítnuta (výroky IV a V) a bylo rozhodnuto, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení (výrok VI).

11. Vrchní soud v Olomouci (dále též „vrchní soud“) k odvolání vedlejšího účastníka usnesením ze dne 31. 1. 2012 č. j. 1 Co 311/2011-163 tento rozsudek krajského soudu ve výrocích I, II, III a VI zrušil a věc v tomto rozsahu krajskému soudu vrátil k dalšímu řízení. Z odůvodnění rozsudku plyne, že (po 30 stranách rekapitulace řízení a vyjádření účastníků) krajskému soudu vytkl (str. 33), že se nezabýval právní podstatou rozhodnutí lékaře podle ustanovení § 23 odst. 3 zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o péči o zdraví lidu“), ačkoliv ve stejném odstavci uvedl, že se soud prvního stupně „obširně zabýval problematikou rozhodnutí lékaře o poskytnutí nezbytné lékařské péče při nesouhlasu pacienta nebo jeho zákonného zástupce“. Vrchní soud vyslovil zásadní nesouhlas se závěry krajského soudu, že pro nezbytnost okamžitého vyšetření novorozence a pro jeho převoz do nemocnice nebyly dány objektivní důvody a že rodiče tohoto dítěte nebyli dostatečně poučeni, přičemž nucený transport matky a dítěte k pediatrické prohlídce není nutný a jedná se o exces, nejedná-li se o případ nutnosti záchranu jeho zdraví či života. Podle názoru vrchního soudu totiž rozhodnutí lékaře záchranné služby MUDr. Zodla o dalším poskytnutí léčebné péče novorozenci v odborném zařízení přes nesouhlas zákonného zástupce není vybočením z plnění jeho povinností, neboť prvořadý je místní, časový a věcný vztah činnosti, při níž byla újma způsobena. Tímto excesem proto nemůže být ani nesprávná úvaha lékaře, pokud by se diagnostikovaná nezbytnost okamžitého vyšetření novorozence následně ukázala jako nepotřebná k záchraně jeho života či zdraví a ani pokud lékař neposkytl zcela přesné a vyčerpávající informace o důvodech svého rozhodnutí. V daném případě zasahující lékař učinil rozhodnutí o dalším poskytnutí léčebné péče novorozenci v odborném prostředí po ošetření novorozence a rodičky a toto rozhodnutí konzultoval s dalším lékařem, takže se nejednalo o exces. Povinností krajského soudu je proto učinit závěr o právní podstatě rozhodnutí lékaře podle ustanovení § 23 odst. 3 zákona o péči o zdraví lidu, tedy zda jde o správné rozhodnutí podléhající přezkumu ve správním soudnictví, a v tomto směru posoudit, zda jsou splněny podmínky řízení pro projednání věci ve správním řízení či v řízení občanskoprávním. Procesní vadu krajského soudu shledal vrchní soud dále v tom, že nebylo náležitě provedeno doka-zování. Krajský soud totiž ignoroval důkazní návrh žalované ohledně provedení znaleckého posudku k posouzení důvodnosti rozhodnutí lékaře

o nezbytném poskytnutí léčebné péče při nesouhlasu pacienta a tyto odborné otázky řešil nepřipustně sám. Dále odvolací soud krajskému soudu vytkl, že procesní povinností žalobců bylo uvést rozhodná tvrzení o vzniku a existenci odpovědnostního vztahu s porušením práva na ochranu osobnosti, a neztotožnil se s názorem krajského soudu, že důkazní břemeno ohledně toho, že stav dítěte nucený převoz vyžadoval, tížilo žalovanou. Odvolací soud shledal pochybení krajského soudu rovněž v tom, že označil postup lékaře vůči stěžovatelům jako rutinní, kdy šlo pouze o autoritářské prosazení rozhodnutí a činnost zdravotníků nebyla vedena zájmem zachránit život a zdraví dítěte. Pro takový závěr však nebyly dány žádné důkazy. Rovněž ohledně příčin podchlazení dítěte krajský soud vůbec nezjišťoval podmínky, za kterých porod probíhal, tzn. teplotní a hygienické podmínky v bytě rodičů, a nebylo zkoumáno ani to, jak bylo dítě ošetřeno a oblečeno pro samotný převoz. Za této situace neobstojí jeho závěr, že k podchlazení muselo dojít teprve v mezidobí mezi zásahem záchranářů a příjmem dítěte v porodnici. Pochybení krajského soudu konstatoval odvolací soud rovněž v tom, že úpravu obsaženou v ustanovení § 23 odst. 3 zákona o péči o zdraví lidu nepoměřoval s rodinným právem a s Úmluvou o právech dítěte. Takto viděno je totiž povinností lékaře podle čl. 5 Úmluvy o právech dítěte řádně informovat zákonné zástupce o účelu a povaze zdravotnických výkonů i o jejich důsledcích a rizicích a v případě nesouhlasu zákonného zástupce nezletilého může oprávněná osoba vzhledem ke zdravotnímu stavu pacienta a okolnostem případu rozhodnout, že zárok provede i přes tento nesouhlas. Krajský soud prý však řádně nevyhodnotil ani úroveň poskytnutých informací, když vycházel pouze z toho, co jim sdělil zasahující lékař, a vůbec nebral v potaz informace, které se rodičům dostaly z dispečinku záchranné služby, a nehodnotil ani obsah záznamu o telefonátech mezi zasahujícími MUDr. Zodlem a MUDr. Weinbergerem. Rovněž okolnosti provázející porod byly zjišťovány nedostatečným způsobem, stejně jako chování rodičů a prostředí, kde porod proběhl (teplota, hygiena, další osoby či zvířata v bytě apod.). Proto odvolací soud rozsudek krajského soudu zrušil a zavázal jej doplnit řízení o zjištění podrobného skutkového stavu ve shora uvedeném smyslu a takto zjištěný skutkový stav následně podrobit znaleckému zkoumání z oboru pediatrie se specializací v oboru neonatologie.

12. Krajský soud v Brně následně rozsudkem ze dne 16. 11. 2012 č. j. 24 C 3/2011-347 uložil žalované Zdravotnické záchranné službě Jihomoravského kraje povinnost zaslat stěžovatelce 2) omluvný dopis znění (výrok I): „Vážená paní K., naši zaměstnanci přivolání k ošetření novorozence po Vašem porodu dne 28. 2. 2010 hrubým způsobem zasáhli do Vašich rodičovských a osobnostních práv, zejména tím, že Vás bez Vašeho souhlasu přinutili za pomoci přivolané policie k převozu Vašeho zdravého dítěte

do porodnice. Za tento necitlivý zásah se Vám hluboce omlouváme.“ Dále byla uložena povinnost žalované zaplatit stěžovateli 1) a stěžovatelce 2) na náhradu nemajetkové újmy v penězích částku vždy 50 000 Kč (výroky II a III). Dalšími výroky bylo rozhodnuto o povinnosti zaplatit náhradu nákladů řízení. V odůvodnění rozsudku krajský soud konstatoval, že protiprávní zásah do osobnostních práv stěžovatelů spočíval v tom, že k transportu matky a novorozence do nemocnice nebyl dán zákonný důvod, protože dítě nebylo ohroženo na zdraví a životě a v době transportu došlo k jeho podchlazení, neboť vozidlo nebylo vytopené, dítě bylo spěšně zabalené a nebyla použita termofólie. Zasahující lékař měl respektovat tzv. negativní revers a další péči neposkytovat. Setrváním zdravotníků v obydlí stěžovatelů poté, co odpadl souhlas s jejich vstupem, a následným nuceným transportem proto došlo k neoprávněnému zásahu do nedotknutelnosti obydlí a soukromí, k zásahu do intimity a lidské důstojnosti stěžovatelky, která nebyla zahalena a upravena, a u stěžovatele došlo podchlazením a jeho následky k zásahu do práva na zdraví.

13. Vrchní soud v Olomouci usnesením napadeným nyní projednávanou ústavní stížností tento rozsudek Krajského soudu v Brně zrušil a současně nařídil, aby v dalším řízení věc projednal a rozhodl jiný samosoudec. Dospěl k názoru, že pro své závěry krajský soud neměl ve zjištěném skutkovém stavu dostatečné podklady a provedené důkazy hodnotil do značné míry tendenčně a nesprávně. V dané věci je zcela nepochybné, že stěžovatelka podstoupila domácí porod, na který nebyli ona sama ani její partner náležitě připraveni. To plyne z faktu, že otec vůbec nevěděl, jak si má počínat při přerušení pupeční šňůry, nebylo ji ani čím podvázat, matce ani dítěti nebyla poskytnuta náležitá očista a porod proběhl v nestandardních podmínkách (vybavení bytu, hygiena, topení, příprava teplé vody, domácí zvířata, starý dům, zimní období). Přivolání záchranné služby se proto jevílo jako správné, byť opožděné řešení. Zdravotnický personál (počínaje dispečerkou a konče zasahujícím lékařem) vyhodnotil situaci jako poměrně závažnou a snažil se poskytnout maximální pomoc, což plyne zejména z přepisu hovorů dispečinku. Závěr krajského soudu o násilném a neodborném vnucování nepřipadných řešení, o přetrvávajících a překonaných paradigmatech proto nelze přijmout. Odvolací soud odkázal na své předchozí závěry, zejména ohledně vybočení z povinností lékaře poskytujícího zdravotnické služby v rámci záchranného systému, kdy „excesem“ nemůže být ani nesprávná úvaha lékaře učiněná ve prospěch nezletilého pacienta, pokud by se diagnostikovaná nezbytnost okamžitého vyšetření novorozence a jeho převoz do nemocnice posléze ukázaly jako nepotřebné k záchráně jeho života či zdraví. Takovýto exces však v daném případě zjištěn nebyl, a proto ani závěry krajského soudu o okolnostech a důsledcích zákroku zdravotníků nemohou být zatím opodstatněné. Krom nesprávného

vyhodnocení přepisů telefonních hovorů a výpovědí zúčastněných provedl krajský soud nedostatečné dokazování, neboť bylo nutno zjistit veškeré okolnosti o předporodní, porodní i poporodní fázi, o poměrech matky i otce a poměrech, v nichž porod probíhal. Tím se však krajský soud nezabýval a v tomto směru neposkytl potřebné podklady ani znalci, který na to v mnoha částech posudku upozornil. Rovněž z hlediska zjištěného podchlazení novorozence není skutkový stav zjištěn natolik, aby bylo možno činit závěry o odpovědnosti za ně a za jeho následky. I zde je totiž rozhodující, v jakých podmínkách porod probíhal. Při nemožnosti svědectví zasahujícího lékaře MUDr. Zodla je nutno vycházet především ze záznamů telefonních hovorů a zdravotních záznamů o stavu novorozence po přijetí v nemocnici a vyslechnout všechny osoby, které se v bytě pohybovaly. K důkaznímu břemenu o okolnostech podchlazení existuje více možností a příčin, které na sebe mohly navazovat či se překrývat, a je proto na žalobcích (stěžovatelé), aby prokázali, že podchlazení vzniklo v důsledku jednání žalované, a současně vyvrátili, že se tak nestalo poměry při porodu a v bytě bez ingerence žalované. Teprve poté lze totiž činit odborné závěry o vzniku, příčinách a průběhu podchlazení novorozence. Odvolací soud dále uvedl, že zákrok zdravotníků v bytě žádali oba rodiče a jakkoliv matka tento svůj souhlas později odvolala, nastala již konkurence zájmů na ochranu zdraví a života novorozence oproti právu na soukromí. Zájem na ochraně zdraví a života je však nadřazen nad práva jiná. Právě pro poměrování těchto práv v tzv. testu proporcionality je však nutno provést řádné zjištění skutkového stavu, což se však v důsledku vadného postupu krajského soudu nestalo, ač k tomu byl veden kasačními pokyny, a bez doplnění skutkového stavu předložil spis znalci. Rozhodně totiž nepostačuje, pokud se k okolnostem případu kuse vyjádřili matka či otec, a jejich rozpory následně vyhodnotí ve prospěch matky pouhým odkazem na postoj zhrzeného partnera, příp. se s nimi nevypořádá vůbec (např. údaj, že se otec v bytě pohyboval v zimním oblečení). Takto podrobně zjištěný skutkový stav je třeba opětovně poskytnout znalci, přičemž nelze formalisticky přeceňovat vyznačený agpar skóre 10, navíc s otazníky. K otázkám podchlazení novorozence je třeba odpovědět na otázku, v jakém stadiu po porodu vzniklo, a to alespoň určitou mírou pravděpodobností. Teprve takto doplněné řízení lze pak využít k náležitým skutkovým a právním závěrům o odpovědnosti vedlejšího účastníka. Přitom je třeba mít na zřeteli, že se jedná o spor na ochranu osobnosti a nejde o zkoumání nároků jiných, např. dokonce trestní odpovědnosti, přičemž případ se stal na podkladě nedostatečné právní úpravy domácích porodů a rozsahu práv a povinností poskytovatelů zdravotních služeb. Důvodem, pro který odvolací soud podle ustanovení § 221 odst. 2 občanského soudního řádu nařídil, aby v dalším řízení věc projednal a rozhodl jiný samosoudce, byla skutečnost, že krajský soud

nedodržel závazné kasační pokyny odvolacího soudu a v tomto směru s ním vedl nepřipustnou polemiku, a to dokonce i při jednání soudu (č. l. 217, bod 99 a násl. rozsudku krajského soudu). Nelze proto připustit, aby na řádné a zákonné projednání a rozhodnutí věci měla vliv jakákoliv averze krajského soudu vůči kasačnímu rozhodnutí odvolacího soudu. Proto vrchní soud dospěl k závěru, že soudce JUDr. M. Ryška není schopen zajistit bezchybný a bezprůtahový postup soudu.

14. Nejvyšší soud v záhlaví označeným usnesením odmítl dovolání stěžovatelů, neboť dospěl k závěru, že v něm nebyly uvedeny předpoklady jeho přípustnosti.

IV. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

15. Ústavní soud nejprve konstatuje, že *sedes materiae* ústavní stížnosti spočívá v tvrzeném porušení základního práva na zákonného soudce a dále v údajně přepjatě formalistickém postupu Nejvyššího soudu, v jehož důsledku prý bylo porušeno právo stěžovatelů na spravedlivý proces. Právě tím směrem proto zaměřil svoji další pozornost.

16. Pokud se totiž týká namítaného porušení čl. 95 Ústavy, konstatuje Ústavní soud, že toto ustanovení nezakotvuje žádné základní lidské právo nebo svobodu, k jehož ochraně by mohla sloužit ústavní stížnost. Podobně k čl. 13 Úmluvy je třeba uvést, že podle setrvalé judikatury Evropského soudu pro lidská práva je absorbován přísnějšími požadavky na spravedlivý proces, a není proto použitelný, jestliže k porušení Úmluvy dojde již v rámci soudního řízení (přehled této judikatury viz např. Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. Evropská úmluva o lidských právech. Praha : C. H. Beck, 2012, str. 1204 a násl.), což se stalo právě v této věci. Ohledně tvrzeného porušení těchto dvou článků proto Ústavní soud konstatuje, že ústavní stížnost není důvodná.

IV.I Právo na zákonného soudce

IV.I.I Obecná východiska

17. Významnou systémovou pojistkou, zaručující nezávislost soudů, je právo na zákonného soudce. Toto právo je ústavně zaručeno v čl. 38 odst. 1 Listiny, a to tak, že „nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci. Příslušnost soudu i soudce stanoví zákon“. Podstatou této záruky je, že podávání návrhů soudům a přidělování případů soudcům se odehrává podle předem stanovených pravidel, čímž má být minimalizována možnost jejich ovlivňování, korupce, svévole apod. Toto právo však není vyčerpáno toliko zákonným určením věcné, funkční a místní příslušnosti soudu ani pouhým zákonným vymezením hledisek rozdělení soudní agendy mezi senáty a samosoudce, jakož i stanovením počtu soudců (přisedicích) v senátech, jak požaduje čl. 94 Ústavy. Není vyčerpáno ani požadavkem dalším,

a to vyloučením soudců z projednávání a rozhodování věci z důvodu jejich podjatosti. Toto právo totiž představuje zcela neopominutelnou podmínku řádného výkonu té části státní moci, která soudům byla ústavně svěřena. Zásada zákonného soudce tak na jedné straně dotváří a upevňuje soudcovskou nezávislost, na straně druhé představuje pro každého účastníka řízení záruku, že k rozhodnutí jeho věci jsou povolávány soudy a soudci podle předem daných zásad (procesních pravidel) tak, aby byla zachována zásada pevného přidělování soudní agendy a aby byl vyloučen – pro různé důvody a rozličné účely – výběr soudů a soudců „*ad hoc*“ [viz např. nálezy Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 232/95 ze dne 22. 2. 1996 (N 15/5 SbNU 101) anebo sp. zn. III. ÚS 293/98 ze dne 21. 1. 1999 (N 11/13 SbNU 71)].

18. Právo na zákonného soudce je dále podrobněji konkretizováno v zákonu č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, podle něhož rozdělení jednotlivých věcí, které mají být u soudu projednány a rozhodnuty, do soudních oddělení se řídí rozvrhem práce. Rozvrh práce vydává na období kalendářního roku předseda soudu po projednání s příslušnou soudcovskou radou. Vydaný rozvrh práce je veřejně přístupný; každý má právo do něho nahlížet a činit si z něj výpisy nebo opisy.

19. Mezi požadavky, jež vyplývají pro rozvrh práce z čl. 38 odst. 1 Listiny, patří nezbytně předvídatelnost a transparentnost obsazení soudu (včetně zastupování) pro účastníky řízení. Osoba soudce ve složení senátů musí tedy být jista předem, než návrh ve věci civilní, resp. občaloba ve věci trestní, dojde soudu. Pokud příslušný senát, stanovený rozvrhem práce soudu, projedná a rozhodne věc v jiném než určeném složení, může se tak stát toliko tehdy, jestliže je absence rozvrhem práce soudu určených soudců důvodná. Za takovou je třeba považovat zejména vyloučení soudce z důvodu podjatosti a jeho odůvodněnou nepřítomnost (v důsledku nemoci, dovolené, pracovní cesty apod.). Zastoupení soudců se stejně jako složení senátů musí řídit předem stanovenými pravidly, určenými rozvrhem práce. Záruky spojené s právem na zákonného soudce se tedy upínají v první řadě ke způsobu určení soudce, který bude tu kterou věc rozhodovat, a zahrnují rovněž výslovný zákaz odněti věci takto určenému soudci, z čehož vyplývá, že v konkrétní věci by měl rozhodovat, nebrání-li tomu závažné objektivní důvody, vždy jeden a týž soudce. Jinými slovy řečeno, ústavní garance se vztahují jak na způsob ustavení senátu (samosoudce), který bude ve věci účastníka rozhodovat, tak na stabilitu obsazení soudu, projevující se zákazem svévolné změny v jeho složení.

IV.I.II Respektování práva na zákonného soudce v nyní rozhodovaném případě

20. V nyní projednávaném případě je napadena rovněž ta část výroku, kterým odvolací soud nařídil, aby v dalším řízení věc projednal a rozhodl jiný samosoudce. Vrchní soud tedy využil možnosti, kterou skýtá ustanovení § 221 odst. 2 o. s. ř., podle něhož „zruší-li odvolací soud rozhodnutí proto, že nebyl dodržen závazný právní názor (§ 226 odst. 1, § 235h odst. 2 věta druhá a § 243d odst. 1) nebo že v řízení došlo k závažným vadám, může nařídít, aby v dalším řízení věc projednal a rozhodl jiný senát (samosoudce), nebo přikázat věc k dalšímu řízení jinému soudu prvního stupně, kterému je nadřizen“.

21. Není sporu o tom, že takovéto opatření představuje výjimku z obecného pravidla nezměnitelnosti rozhodovacího tělesa, a již jen proto musí být tato výjimka vykládána restriktivním způsobem [k obdobnému institutu v případě trestního řízení dle ustanovení § 262 trestního řádu viz např. nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 3780/13 ze dne 11. 11. 2014 (N 206/75 SbNU 313), z něhož zejména plyne, že „pokud odvolací soud aplikuje § 262 trestního řádu z důvodu opakovaného nerespektování jeho závazných pokynů stran odlišného hodnocení skutkového stavu soudem prvního stupně, je možno tento postup považovat za opodstatněný tehdy, jestliže byly pokyny dostatečně konkrétní a vyplývalo z nich, že soud nedostál požadavku hodnotit důkazy logicky správně a v souladu s jejich obsahem, jednotlivě a ve vzájemných souvislostech“]. Institut zákonného soudce je totiž důležitým prvkem právní jistoty, jejíž prolomení je nutno chápat jako postup nestandardní, výjimečný a pečlivě odůvodněný v některých zcela zřejmých případech. Kromě toho nelze rovněž přehlédnout, že případné nadužívání tohoto institutu se jeví i jako odporující zásadě rychlosti a hospodárnosti řízení, jelikož z povahy věci je zřejmé, že každý případ, o němž soud rozhoduje, vyžaduje větší či menší přípravu a studium, spočívající v podrobném seznámením se s jeho jednotlivými skutkovými okolnostmi, a také ve znalosti relevantní právní úpravy a judikatury. Rovněž proto má být pravidlem, že i po zrušení rozhodnutí odvolacím soudem v řízení pokračuje a ve věci rozhoduje stejný senát (samosoudce), neboť právě on je nejlépe seznámen se všemi podstatnými okolnostmi. Jeví se konečně i jako spravedlivé, aby právě ten soudce či senát, jehož rozhodnutí je zrušeno pro některou ze zjištěných vad anebo pro odlišné právní posouzení, měl možnost tento případ „dodělat“ a třeba se i poučit z chyb, které mu byly instančně nadřazeným soudem vytknuty, a neopakovat je v budoucnu.

22. Ústavností citovaného ustanovení občanského soudního řádu se v minulosti již zabýval Ústavní soud, který odmítl návrh na zrušení jeho části ve slovech „nebo že v řízení došlo k závažným vadám“ [nález sp. zn. IV. ÚS 956/09 ze dne 22. 10. 2009 (N 225/55 SbNU 105)]. Současně zde

uvedl, že smyslem ustanovení § 221 odst. 2 o. s. ř. „je především „odblokovat“ řízení zatížené neschopností soudu prvního stupně uzavřít věc zákoným způsobem. Tomuto účelu slouží jak možnost odejmout věc soudci z důvodu nerespektování právního názoru, tak z důvodu existence závažných vad řízení. Prostřednictvím ustanovení § 221 odst. 2 občanského soudního řádu se tak realizuje právo na soudní ochranu (věc bude možno skončit) a brání vzniku průtahů v řízení. Z nutnosti restriktivního výkladu posledně uvedené kompetence (odnětí věci pro závažné vady řízení) ovšem vyplývá, že vždy půjde o mimořádný krok odůvodněný vysokou pravděpodobností, že v případě ponechání věci současnému soudci tento nebude schopen ukončit řízení způsobem, jenž by mohl odvolací soud aprobovat. V případě pochybností by se soud vždy měl přiklonit k ústavně garantované stabilitě obsazení soudu, a to zejména, jedná-li se o přezkum prvního ve věci vydaného rozsudku, kdy ještě nebylo soudu prvního stupně poskytnuto vodítko, a to i pokud jde o procesní otázky, které mohou být rovněž sporné“. V dalším nálezu [sp. zn. IV. ÚS 170/08 ze dne 28. 6. 2010 (N 128/57 SbNU 577)] zdejší soud citované ustanovení § 221 odst. 2 o. s. ř. vložil tak, že jeho prostřednictvím se „realizuje právo na soudní ochranu (věc bude možno skončit) a brání vzniku průtahů v řízení. Z nutnosti restriktivního výkladu posledně uvedené kompetence (odnětí věci pro závažné vady řízení) ovšem vyplývá, že vždy půjde o mimořádný krok odůvodněný vysokou pravděpodobností, že v případě ponechání věci současnému soudci tento nebude schopen ukončit řízení způsobem, jež by mohl odvolací soud aprobovat. V případě pochybností by se soud vždy měl přiklonit k ústavně garantované stabilitě obsazení soudu, a to zejména jedná-li se o přezkum prvního ve věci vydaného rozsudku, kdy ještě nebylo soudu prvního stupně poskytnuto vodítko, a to i pokud jde o procesní otázky, které, jak je ostatně patrné i z odlišných vyjádření stěžovatelů a vedlejších účastníků, mohou být rovněž sporné“.

23. Úkolem Ústavního soudu v nyní rozhodovaném případě proto bylo posoudit, zda bylo reálně nezbytné „odblokovat“ řízení ve shora popsaném smyslu, resp. zda z dosavadního průběhu řízení bylo možno usuzovat na to, že soudce M. Ryška skutečně nebude schopen ukončit toto řízení způsobem, který by mohl odvolací soud aprobovat.

24. K tomu je třeba rovněž uvést, že podle ustanovení § 23 odst. 3 zákona o péči o zdraví lidu platilo, že „[j]e-li neodkladné provedení vyšetřovacího nebo léčebného výkonu nezbytné k záchraně života nebo zdraví dítěte anebo osoby zvláště zranitelné, je-li osoba zvláště zranitelná a odpírají-li rodiče nebo opatrovník souhlas, je ošetřující lékař oprávněn rozhodnout o provedení výkonu. Toto ustanovení se týká dětí, které nemohou vzhledem k své rozumové vyspělosti posoudit nezbytnost takového výkonu“.

25. Ústavní soud předesílá, že v tomto řízení se pochopitelně ještě nemůže nijak vyjadřovat ke správnosti rozhodnutí krajského soudu ohledně merita věci, tedy k tomu, zda tento soud ústavně konformně vložil citované ustanovení § 23 odst. 3 zákona o péči o zdraví lidu v nyní projednávaném případě. Pokud by tak totiž učinil, předčasně by se vyjadřoval k otázkám v řízení, které ještě není pravomocně skončeno a které teprve poté může být samostatně přezkoumatelné případně i v rámci řízení o ústavní stížnosti. Předmětem řízení v nyní projednávané věci proto může být pouze a jedině ústavnost rozhodnutí vrchního soudu ve vztahu k vyloučení soudce JUDr. Ryšky z rozhodování. Jinak řečeno, Ústavní soud se v dalším zabýval toliko tím, zda se jmenovaný soudce skutečně dopustil nerespektování závazného právního názoru vrchního soudu, resp. závažných vad řízení, což teprve by bylo způsobilé k postupu podle citovaného zákonného ustanovení.

26. Z obsahu prvního rozsudku, který krajský soud v této věci vydal, se podává, že jeho *ratio decidendi* je založeno zejména na myšlence, že „v demokratickém právním státě založeném na úctě k právům a svobodám člověka a občana je nemyšlitelné, aby docházelo k nedobrovolným nezákonným transportům zdravých lidí nejevících poruchy zdraví“. Nelze proto ospravedlnit nucený transport zdravého dítěte „pouze k diagnostickým účelům týkajícím se prověření hypotetické obavy, která se navíc návazně nepotvrdila“. Ustanovení § 23 odst. 3 zákona o péči o zdraví lidu proto vložil krajský soud tak (str. 22), že „pokud dítě v daný moment objektivně nejeví žádné znaky poruchy zdraví, pouze hypotetická možnost zhoršení stavu nepostačuje k naplnění zákonných podmínek, a tedy k opodstatnění omezení svobody a práva rodičů rozhodovat“.

27. S tímto výkladem se zjevně neztotožnil odvolací soud, který ve shora citovaném usnesení ze dne 31. 1. 2012 (dále též „první usnesení“) uvedl, že excesem z hlediska postupu podle citovaného ustanovení § 23 odst. 3 zákona o péči o zdraví lidu nemůže být ani nesprávná úvaha lékaře, pokud by se diagnostikovaná nezbytnost okamžitého vyšetření novorozence následně ukázala jako nepotřebná k záchraně jeho života či zdraví a ani pokud lékař neposkytl zcela přesné a vyčerpávající informace o důvodech svého rozhodnutí.

28. Krajský soud ve svém „druhém“ rozsudku ze dne 16. 11. 2012 sice konstatoval, že je vázán právním názorem odvolacího soudu, nicméně v daném případě se ze strany vrchního soudu jedná o vzájemně protichůdné názory, které se vylučují. Pokud totiž na straně jedné odvolací soud konstatoval, že excesem není ani to, že se následně ukáže nepotřebnost záchrany života a zdraví, odporuje tomuto názoru úvaha, že nesouhlas zákonného zástupce nezletilého je oprávněn zvrátit ošetřující lékař za předpokladu, že jde o neodkladné provedení vyšetřovacího nebo

léčebného úkonu, které jsou nezbytné k záchraně života nebo zdraví takového pacienta. Právě proto ostatně odvolací soud uložil doplnit řízení o zjištění podrobného skutkového stavu a tento podrobil znaleckému zkoumání. Z toho krajský soud rovněž dovodil, že pro právní posouzení věci je rozhodující právní názor odvolacího soudu, podle něhož rozhodnutí lékaře dle ustanovení § 23 odst. 3 zákona o péči o zdraví lidu samo o sobě nepředstavuje zákonnou licenci, která by bez dalšího vylučovala neoprávněnost zásahu do osobnostních práv.

29. K tomu Ústavní soud uvádí, že v následném postupu krajského soudu v tomto směru nezjistil nic, co by svědčilo o jeho otevřeném nerespektování závazného právního názoru vrchního soudu ve smyslu opakovaného nedodržení jeho dostatečně konkrétních pokynů (viz shora citovaný nálezný sp. zn. II. ÚS 3780/13), a to v tak intenzivní míře, která teprve by mohla založit odůvodněnost postupu podle shora citovaného ustanovení § 221 odst. 2 o. s. ř. Krajský soud totiž zcela logicky poukázal na určitou rozporuplnost právního názoru odvolacího soudu. Ten totiž na straně jedné uvedl, že nesouhlas zákonného zástupce je oprávněn zvrátit ošetřující lékař i v případě, kdy se následně ukáže, že se diagnostikovaná nezbytnost okamžitého vyšetření novorozence ukázala jako nepotřebná k záchraně jeho života či zdraví, a současně konstatoval, že nesouhlas vyslovený zákonným zástupcem za nezletilce je oprávněn zvrátit ošetřující lékař jen tehdy, jde-li o neodkladné provedení vyšetřovacího nebo léčebného výkonu, které jsou nezbytné k záchraně života nebo zdraví takového pacienta. Pokud krajský soud za této situace, vázán pokynem k doplnění dokazování, shledal jako určující názor, podle něhož je postup dle ustanovení § 23 odst. 3 zákona o péči o zdraví lidu možný pouze tehdy, má-li zasahující lékař zřejmé indicie ohledně ohrožení zdraví či života pacienta, nelze v tomto jeho postupu spatřovat výraz averze krajského soudu vůči rozhodnutí odvolacího soudu. Logický rozpor vrchního soudu ostatně spočíval i v tom, že krajskému soudu vytkl, že se nezabýval právní podstatou rozhodnutí lékaře podle ustanovení § 23 odst. 3 zákona o péči o zdraví lidu, avšak současně uvedl, že se obsírně zabýval problematikou rozhodnutí lékaře o poskytnutí nezbytné lékařské péče při nesouhlasu pacienta nebo jeho zákonného zástupce. Jak totiž plyne z dříve provedené citace tohoto zákonného ustanovení, jeho obsahem je právě vymezení podmínek pro provedení neodkladného léčebného výkonu za situace, kdy s tím zákonní zástupci nesouhlasí.

30. Další výtka, kterou vrchní soud učinil vůči soudu prvního stupně, se týkala nevyjasnění otázky ohledně právní podstaty rozhodnutí lékaře podle ustanovení § 23 odst. 3 zákona o péči o zdraví lidu, tedy zda se jedná o správní rozhodnutí přezkoumatelné ve správním soudnictví. Touto otázkou se krajský soud zevrubně zabýval v pořadí druhém rozsudku (body 12

až 32) a nutno dodat, že vrchní soud v napadeném usnesení jeho učiněné závěry následně nikterak nezpochybnil. Rovněž v tomto bodu je proto nutno konstatovat, že se krajský soud nedopustil nerespektování závazného právního názoru odvolacího soudu.

31. Vrchní soud v odůvodnění citovaného „prvního“ zrušovacího usnesení zavázal krajský soud také k odstranění některých procesních vad, konkrétně k provedení důkazu znaleckým posudkem k posouzení důvodnosti rozhodnutí lékaře o nezbytném poskytnutí lékařské péče při ne-souhlasu pacienta. Tento pokyn krajský soud respektoval, když ustanovil znalce z oboru zdravotnictví se specializací na neonatologii MUDr. J. Macka, který vypracoval znalecký posudek a byl také vyslechnut při jednání. Jeho závěry soud rovněž vyhodnotil. Ani v tomto ohledu proto nelze dospět k závěru o nutnosti přikázat věc k dalšímu řízení jinému soudci.

32. Další výtka odvolacího soudu se týkala důkazního břemene ohledně zásahu do osobnostních práv, které krajský soud údajně vadně přenesl na vedlejšího účastníka (žalovanou). Rovněž s touto výtka se krajský soud v pořadí druhém rozsudku vypořádal (viz zejm. bod 88), když si sice nedopustil konstatování, že právní názor odvolacího soudu odporuje konstantním závěrům teorie medicínského práva i soudní praxe, nicméně současně uvedl, že jej respektuje jako závazný. Dospěl pak k závěru, že stěžovatelé (žalobci) své důkazní břemeno ohledně protiprávnosti zásahu vedlejšího účastníka unesli, což také podrobně odůvodnil (bod 88 a násl.).

33. Na námitku vrchního soudu, že krajský soud pochybil při hodnocení provedených důkazů, pokud z nich učinil zjištění, že postup lékaře vůči stěžovatelům byl rutinní, jelikož pro tento závěr neměl dostatečné podklady, krajský soud rovněž reagoval doplněním dokazování a podrobnou právní argumentací (viz např. shrnutí zjištěného skutkového stavu v bodech 81 až 86). Stejně lze konstatovat k výtce o nesprávných skutkových závěrech o příčinách podchlazení novorozence a o konkrétních okolnostech porodu.

34. Za této situace se proto Ústavní soud zabýval otázkou, zda shora zmíněná reflexe krajského soudu na konkrétní výtka a pokyny odvolacího soudu byla v jeho „druhém“ rozsudku dostatečná, anebo zda se krajský soud dopustil nedodržení závazného právního názoru či natolik závažných vad, že bylo zcela namístě postupovat podle ustanovení § 221 odst. 2 o. s. ř. a nařídít, aby věc projednal a rozhodl jiný samosoudce. V tomto směru zdejší soud dospěl k závěru, že se krajský soud nedopustil nerespektování závazných pokynů, které jsou v koncentrované podobě shrnuty na str. 37 citovaného usnesení vrchního soudu ze dne 31. 1. 2012.

35. Pokud vrchní soud v odůvodnění usnesení napadeného nyní projednávanou ústavní stížností dospěl k závěru, že krajský soud nedodržel jeho závazné kasační pokyny a vedl s ním nepřipustnou polemiku,

konstatuje Ústavní soud, že z výše provedené konfrontace obsahu „prvního“ usnesení vrchního soudu a „druhého“ rozsudku krajského soudu nelyne zřejmý závěr, že by se krajský soud skutečně dopustil tak zřejmého nerespektování zrušovacího usnesení odvolacího soudu, které by teprve mohlo opodstatnit tak výjimečný postup, jaký umožňuje ustanovení § 221 odst. 2 o. s. ř. Právě naopak, z průběhu řízení před krajským soudem a zejména z následného „druhého“ rozsudku je zřejmé, že se krajský soud danou věcí zabýval velmi pečlivě a učiněné rozhodnutí je jednoznačně nadstandardně kvalitně odůvodněno, o čemž ostatně svědčí i rozsah provedené vlastní argumentace. Ve skutečnosti se proto Ústavnímu soudu jeví, že skutečným problémem dané věci zřejmě není nerespektování rozhodnutí instančně nadřízeného soudu ve smyslu nedodržení jeho dostatečně konkrétně vysloveného právního názoru nebo neodstranění vytknuté závažné vady řízení, které by dokonce dosahovaly intenzity umožňující tak výjimečné opatření, jako je přikázání věci jinému samosoudci, nýbrž názorový a možná až hodnotový nesoulad mezi oběma soudy. Z obsahu rozhodnutí obou soudů je totiž zřejmý jejich značně odlišný postoj „toliko“ k interpretaci řešené problematiky.

36. Tato „pouhá“ názorová odlišnost (pokud není doprovázena dalšími relevantními okolnostmi) však podle přesvědčení Ústavního soudu není postačující pro postup podle ustanovení § 221 odst. 2 o. s. ř. V opačném případě by totiž mohla být potlačena zásada dvojinstančnosti řízení, která je pojmově založena právě na tom, že skutkové a právní závěry nalézacího soudu jsou přezkoumatelné v odvolacím řízení a odvolací soud má – jakožto soud výše postavený – samozřejmě právo revidovat právní názory vyslovené soudem nalézacím. V tomto směru postačuje pro stručnost poukázat na možnosti odvolacího soudu, které má v rámci principu tzv. neúplné apelace (viz zejména § 220 odst. 1 o. s. ř.) a které mu umožňují změnit rozhodnutí ve věci samé, pokud soud prvního stupně rozhodl nesprávně, ačkoliv správně zjistil skutkový stav, anebo je po doplnění dokazování nebo zopakování dokazování skutkový stav zjištěn tak, že je možné ve věci rozhodnout.

37. Jinak řečeno, v nyní projednávané věci je z obsahu všech vydaných rozhodnutí i spisového materiálu zřejmé, že vrchní soud ve skutečnosti krajskému soudu nevytýká opomenutí některých důkazů, k jejichž provedení jej předtím zavázal, nýbrž spíše způsob jejich vyhodnocení. Z odůvodnění napadeného usnesení vrchního soudu se totiž podává, že vrchní soud si již vytvořil skutkové závěry (stěžovatelka podstoupila domácí porod, na který údajně nebyla vůbec připravena; tento porod prý proběhl v nestandardních podmínkách; situace se po příjezdu záchranné služby jevila jako závažná atp.) a krajskému soudu vytkl pouze jejich nesprávné vyhodnocení (zejména přepisů telefonních hovorů a výpovědí zúčastněných). Pokud

poukázal na provedení nedostatečného dokazování ohledně zjištění veškerých okolností o předporodní, porodní i poporodní fázi a o poměrech matky a otce, konstatuje Ústavní soud, že v tomto směru učinil krajský soud poměrně obsáhlé dokazování, jehož výsledky také podrobně vyhodnotil (viz body 33 až 98), a naopak vrchní soud ani nenaznačuje, které další důkazy měly být vlastně provedeny, když např. krajský soud výslovně poukázal na výpověď svědků (záchranáři P. Skopalík a O. Havlíček), že v bytě byla při jejich příjezdu pokojová teplota, resp. že venku mrzlo a v bytě chodili standardně oblečení (č. l. 73 až 74; podrobné vyhodnocení výsledků dokazování k otázce podchlazení dítěte je obsaženo v bodech 66 a násl. „druhého“ rozsudku krajského soudu). Co je však nejpodstatnější, nic takového neplyne ani z „prvního“ zrušovacího usnesení vrchního soudu, kterým byl krajský soud vázán (podrobněji viz výše). Ve skutečnosti tak vrchní soud vytýká krajskému soudu způsob vyhodnocení jím provedených důkazů (např. záznam telefonních hovorů, zdravotní dokumentace novorozence), což je na straně jedné samozřejmě možné a zcela legitimní, na straně druhé to však nemůže vést k závěru o odnětí věci zákonnému soudci. Stejně lze uvést k vyhodnocení znaleckého posudku a výsledku znalce MUDr. J. Macka, kde není z obsahu odůvodnění napadeného usnesení vrchního soudu vůbec zřejmé, které další podklady mu měly být poskytnuty. Z vyjádření tohoto znalce ostatně plyne (č. l. 312), že „posuzovat v dané věci konkrétní okolnosti je mnohdy prakticky nemožné, neboť několik účastníků, přítomných v dané době na identickém místě, popisuje daný stav diametrálně odlišně a zhusta jinak v opakovaných dotazováních“. Je tak zřejmé, že se znalec ve skutečnosti neohrazoval proti nedostatku poskytnutých podkladů, nýbrž poukazoval toliko na objektivní nemožnost dospět k jednoznačnému odbornému výsledku, což je za daných okolností poměrně logické a pochopitelné. Ostatně, jak plyne z doplnění znaleckého posudku (č. l. 325 a násl.), chybějící zdravotnickou dokumentaci novorozence si dodatečně vyžádal od Fakultní nemocnice v Brně a na jejím základě původní posudek doplnil.

38. Ústavní soud zastává názor, že k nařízení změny soudce – jakožto k mimořádnému opatření – by nemělo docházet ve skutečnosti jen proto, že soudci rozhodující na obou stupních soudní soustavy zastávají odlišné právní názory, přístupy a případně i hodnoty. Právo totiž není a ani nemá být hodnotově neutrálním normativním systémem a bylo by velkou chybou, pokud by se soudy snažily z právního diskurzu mocensky vytlačit některé názory, které jsou zcela legitimní. Stručně vyjádřeno, ustanovení § 221 odst. 2 o. s. ř. nemá sloužit k unifikaci právních názorů a případně i hodnotového postoje soudců, nýbrž k zamezení excesům spočívajícím ve zjevném nerespektování dvojinstančnosti soudního řízení. Tímto Ústavní soud samozřejmě netvrdí a nechce ani naznačovat, že by se vrchní soud v nyní

projednáváné věci dopustil podobného pokusu o názorovou unifikaci. Je však třeba mít tuto okolnost a tento způsob výkladu citovaného zákonného ustanovení neustále na zřeteli, a to v tom smyslu, že k danému opatření je třeba přistupovat skutečně pouze ve výjimečných případech.

39. Lze ostatně na okraj připomenout, že i podle judikatury kárných senátů platí, že vydání nezákonného rozhodnutí, odůvodněné jiným právním názorem, sice může představovat důvod pro zahájení kárného řízení s příslušným soudcem a jeho následné potrestání, avšak v zásadě pouze tehdy, pokud je z okolností případu patrné, že buď 1. bylo porušeno jednoznačné znění aplikované právní normy, anebo 2. nebylo respektováno zrušovací rozhodnutí výše postaveného soudu v konkrétní věci či 3. existuje jednotná a ustálená judikatura nejvyšších soudů, kterou daný soudce odmítl akceptovat bez toho, aby svůj odlišný právní názor podepřel komplexní, racionální a transparentní konkurující argumentací (rozhodnutí kárného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 22. 3. 2013 č. j. 16 Kss 6/2012-114, viz: www.nssoud.cz).

40. Závěrem považuje Ústavní soud – v obecné rovině – za podstatné uvést, že výkon soudní moci musí být veden dominantním zájmem na ochraně základních práv a svobod (čl. 4 Ústavy). Soudnictví představuje jednu ze složek státní moci a její vykonavatelé musí mít neustále na zřeteli, že činí službu ve prospěch společnosti. Musí se proto v maximální možné míře oprostít od osobních zájmů a vyvarovat se snahy prosazovat svoje názory z jiných důvodů, než kterými jsou snaha o co možná nejspravedlivější rozhodnutí dané věci. V rámci dvouinstančního soudního řízení je proto úkolem soudu vyšší instance prosazovat jím zastávané řešení rozhodovaných případů silou přesvědčivosti, pečlivosti a skutkové podloženosti argumentace. Soudce nalézacího soudu si zase musí být vědom, že je povinen respektovat právní názory odvolacího soudu, jelikož v opačném případě by se účastníci řízení stávali faktickými rukojmími jeho osobních ambicí. Jakoliv proto na straně jedné soudce nalézacího soudu má mít možnost přesvědčit výše postavený soud o opodstatněnosti svých skutkových zjištění a právních závěrů, nelze připustit, aby tato jeho snaha vedla k bezdůvodnému prodlužování celého řízení. Tuto úvahu činí Ústavní soud sice v obecné rovině, nicméně s přáním, aby si tohoto svého postavení a nutnosti vzájemného respektu byli dobře vědomi i soudci obou soudů rozhodujících meritorně právě tuto věc.

IV.II Usnesení Nejvyššího soudu

41. Ústavní soud se dále zabýval napadeným usnesením Nejvyššího soudu, kterým bylo odmítnuto podané dovolání stěžovatelů jako nepřipustné. K tomu nejprve uvádí, že plně respektuje zásadu minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti Nejvyššího soudu ohledně toho, ve kterých

případech je podání tohoto mimořádného opravného prostředku přípustné, jelikož si je dobře vědom skutečnosti, že z ústavního pořádku České republiky a ani z judikatury Evropského soudu pro lidská práva (srov. např. rozsudek ze dne 17. 1. 1970 ve věci *Delcourt proti Belgii*, stížnost č. 2689/65) nevyplývá nárok na podání dovolání či jiného mimořádného opravného prostředku. Pokud by proto tzv. mimořádné opravné prostředky nebyly připuštěny vůbec, zřejmě by taková úprava i z pohledu ústavněprávního ob- stála. Na druhé straně, jsou-li mimořádné opravné prostředky právním řá- dem připuštěny, nemůže se rozhodování o nich oцитnout mimo ústavní rámec ochrany základních práv jednotlivce, tzn. především práva na spravedlivý proces [viz náleží sp. zn. Pl. ÚS 1/03 ze dne 11. 2. 2004 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.)].

42. V nyní projednávaném případě pak je vskutku nutno přisvědčit stěžovateli tudíž, že Nejvyšší soud postupoval nepřipustně formalisticky, když na straně jedné shledal údajnou neodstranitelnou vadu řízení spočívající v absenci obligatorních předpokladů přípustnosti dovolání, a proto deklaroval, že se jím za této situace nemůže zabývat meritorně, nicméně na straně druhé v rámci tzv. *obiter dicti* uvedl, že v posuzované věci byly podmínky pro postup podle ustanovení § 221 odst. 2 o. s. ř. splněny, „když samosoudce soudu prvního stupně nerespektoval závazný právní názor zřetelně a konkrétně vyložený odvolacím soudem“. Jinak řečeno, Nejvyšší soud se ve skutečnosti podaným dovoláním věcně zabýval a zaujal v něm jednoznačný právní názor, který však – ze shora uvedených důvodů – podle přesvědčení Ústavního soudu z ústavněprávního hlediska nemůže obstát.

43. Lze tak konstatovat, že Nejvyšší soud nedostál své ústavní povinnosti chránit základní práva a svobody stěžovatele (čl. 4 Ústavy), jelikož vydal vnitřně zcela rozporné usnesení, v němž současně tvrdí, že se sice nemůže dovoláním zabývat věcně, jelikož mu z jeho obsahu není zřejmé, proč by tak měl vlastně činit, resp. která právní otázka se jeví být spornou, nicméně současně k ní vyslovil jednoznačný právní názor, a to s poukazem na judikát Ústavního soudu, což však zřejmě nelze logicky vyložit jinak, než že obsah podaného dovolání považoval za relevantní dokonce i z hlediska ochrany základních práv a svobod. Tím nicméně současně popřel, že obsah dovolání nebyl dostatečně srozumitelný, a tedy i projednatelný.

V. Závěr

44. Závěrem proto Ústavní soud konstatuje, že ve vztahu k výrokové části II usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 27. 6. 2013 č. j. 1 Co 44/2013-437 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 6. 2014 č. j. 30 Cdo 292/2014-493 je ústavní stížnost důvodná, protože jimi bylo porušeno právo stěžovatelů na spravedlivý proces a právo nebyť odňat svému zákonnému soudci podle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 1 věty první Listiny.

45. Ve vztahu ke zbývající části napadeného usnesení Vrchního soudu v Olomouci (tzn. výrok I) je ústavní stížnost nepřijatelná [§ 43 odst. 1 písm. e) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 77/1998 Sb.], protože toto řízení ještě pravomocně neskončilo, a stěžovatelé tedy v jeho rámci mohou uplatnit všechny procesní prostředky, jež mají k dispozici. Pokud by se proto za této procesní situace Ústavní soud zabýval touto částí ústavní stížnosti věcně, porušil by často traktovanou zásadu subsidiarity ústavní stížnosti ve vztahu k ostatním prostředkům ochrany práva, využitelným v řízení před obecnými soudy.

46. Ústavní soud rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů).

Odlišná stanoviska

Odlišné stanovisko soudce Radovana Suchánka

1. Nemám za to, že by výrokem II napadeného usnesení odvolacího soudu a usnesením dovolacího soudu byla porušena práva stěžovatelů na zákonného soudce a spravedlivý proces.

2. Souhlasím s dnešním nálezem, že k opatření dle § 221 odst. 2 o. s. ř. by mělo být přistupováno pouze ve výjimečných případech (bod 38 *in fine*) a že tuto výjimku je nutno vykládat restriktivně (bod 21). V posuzované kauze však tato zásada porušena nebyla.

3. Jak se podává z napadeného rozhodnutí vrchního soudu, došlo k odnětí věci rozhodujícímu samosoudci nalézacího soudu proto, že nerespektoval závazný právní názor odvolacího soudu, který jím byl zcela zřetelně a dostatečně konkrétně vysloven v jeho prvním usnesení v dané věci. Současně odvolací soud v napadeném usnesení opakovaně vytkl nalézacímu soudu závažné nedostatky při zjišťování skutkového stavu, bez jejichž odstranění nelze dospět k náležitým skutkovým a právním závěrům o odpovědnosti žalované za tvrzené protiprávní zásahy do osobnostních práv žalobců (stěžovatelů).

V podrobném odůvodnění napadeného usnesení odvolacího soudu se k tomu mimo jiné uvádí, že tento soud „odkazuje na své závěry v předchozím kasačním rozhodnutí, na němž i po doplnění řízení nelze ničeho podstatného měnit, a zejména na závěry o vybočení z povinností lékaře ... v rámci záchranného systému zdravotnické služby ..., které nebyly výrazně respektovány, a zdůrazňuje, že pokud osoba, která je povinna podle zákona poskytnout druhému odbornou péči a pomoc, případně i nesprávně vyhodnotí podmínky a předpoklady svého zásahu, nemůže se dopustit protiprávního porušení osobnostních práv postiženého, pokud nejde o zcela zřetelný projev zvlůle a svévole; k tomu je ale nutné posoudit veškeré

okolnosti zákroku. To se ovšem z dosud zjištěného skutkového stavu nepodává, a proto závěry o okolnostech a důsledcích zákroku zdravotníků v bytě žalobců nemohou být zatím opodstatněné ... Přitom jen podrobná znalost všech okolností, za kterých porod a následný zákrok zdravotníků probíhal, může kvalifikovaně poskytnout odpověď na otázku, zda se u zdravotníků provádějících zásah o onu zvůli a svévoli jednalo“.

4. Nelze tedy dovodit, že by odvolací soud ignoroval zásadu, že nalézací soud je plně oprávněn provádět hodnocení důkazů. Nelze dospět ani k závěru, že se odvolací soud prostřednictvím aplikace § 221 odst. 2 o. s. ř. snažil „na každý pád“ prosadit jiné rozhodnutí nalézacího soudu. Výtky odvolacího soudu nejsou formulovány v tom smyslu, že by tento soud nalézacímu soudu nařizoval, jak konkrétní důkazy hodnotit. Odvolací soud v zásadě pouze poukazuje na důkazy či skutkové okolnosti, které nalézací soud opakovaně do své úvahy opomněl zahrnout a s nimiž se nevyřadil, což způsobuje, že jeho rozsudek v meritu neobstojí. Ze strany odvolacího soudu tak primárně jde o kritiku jednak nerespektování jeho právního názoru a jednak stále nedostatečně provedeného dokazování před nalézacím soudem, a nikoli o vnučování vlastní verze skutkových zjištění na základě odlišného hodnocení důkazů. K takové kritice je odvolací soud nepochybně plně oprávněn.

5. Nadto odvolací soud poukázal i na skutečnost, že rozhodující samosoudce nalézacího soudu vedl ve vztahu ke kasačnímu usnesení odvolacího soudu polemiku, a to jak při jednání nalézacího soudu, tak v obsahu jeho rozsudku.

6. Za všech těchto okolností tedy byl splněn předpoklad dovozovaný v nálezu citovanou nálezovou judikaturou Ústavního soudu pro uplatnění oprávnění odvolacího soudu dle § 221 odst. 2 o. s. ř., totiž že s vysokou pravděpodobností v případě ponechání věci současnému samosoudci tento nebude schopen ukončit řízení způsobem, jež by mohl odvolací soud aprobovat. Z tohoto hlediska nemá relevanci ani údajná „rozporuplnost právního názoru odvolacího soudu“ (bod 29 nálezu), která ostatně i podle nalézacího soudu byla pouze „zdánlivá“ (bod 99 jeho rozsudku), ani skutečnost, že druhé rozhodnutí krajského soudu je „jednoznačně nadstandardně kvalitně odůvodněno“ (bod 35 nálezu).

7. Odvolací soud může postupovat dle § 221 odst. 2 o. s. ř., když jeho zjištění ohledně nedodržení jeho dříve vysloveného závazného právního názoru či vzniku závažných vad v řízení je důvodem pro zrušení přezkoumávaného rozhodnutí (§ 226 odst. 1 o. s. ř.). Tak se také v dané věci stalo. Dle odůvodnění napadeného usnesení vrchního soudu byl rozsudek nalézacího soudu zrušen proto, že skutkový stav byl soudem prvního stupně zjištěn nedostatečně a jeho skutkové i právní závěry doposud nemohou obstát. Odvolací soud tu poukázal na § 219a odst. 1 písm. b), odst. 2 a § 213

odst. 4 o. s. ř., tedy na nepřezkoumatelnost rozhodnutí pro nesrozumitelnost nebo pro nedostatek důvodů, na potřebu ke zjištění skutkového stavu věci provést další účastníky navržené důkazy, které nemohou být provedeny v odvolacím řízení, resp. protože by mělo být provedeno rozsáhlé doplnění dokazování, a ke skutečnosti, jež má být důkazy prokázána, dosud nebylo provedeno žádné nebo zcela nedostatečné dokazování. Nepřípadný je proto poukaz nálezu (bod 36 *in fine*) na možnost odvolacího soudu změnit rozsudek nalézacího soudu dle § 220 odst. 1 o. s. ř., neboť k tomu neměl odvolací soud splněn základní předpoklad spočívající v nesplnění podmínek pro zrušení tohoto rozsudku dle § 219a o. s. ř. – tyto podmínky byly totiž splněny.

8. Zůstal-li přitom nálezem nedotčen první výrok napadeného usnesení odvolacího soudu (jehož zrušení se stěžovatelé rovněž domáhali), jímž byl rozsudek nalézacího soudu zrušen a věc znovu vrácena tomuto soudu k dalšímu řízení, pak ovšem ani veškeré (třeba i oprávněné) výhrady, které se v nálezu snašejí k obsahu tohoto rozhodnutí odvolacího soudu, nepředstavují vady, pro něž by neobstála opětovná kasace usnesení nalézacího soudu z hlediska stěžovateli tvrzeného porušení jejich základních práv. Pokud je tedy na jedné straně oproti žádání stěžovatelů nálezem zachován (s účinky *rei iudicatae*) opětovný zrušující výrok odvolacího soudu, a tím i důvody, na nichž je tento výrok založen, pak logicky neobstojí paradoxní závěry vyslovené v nálezu, „že se krajský soud nedopustil nerespektování závazných pokynů, které jsou v koncentrované podobě shrnuty na str. 37 citovaného usnesení vrchního soudu ze dne 31. 1. 2012“ (bod 34), „že se krajský soud danou věcí zabýval velmi pečlivě“ a že „skutečným problémem dané věci zřejmě není nerespektování rozhodnutí instančně nadřízeného soudu ve smyslu nedodržení jeho dostatečně konkrétně vysloveného právního názoru anebo neodstranění vytknuté závažné vady řízení“ (bod 35).

9. Jestliže se pak senátní většině jeví, že oním skutečným problémem dané věci je „názorový a možná až hodnotový nesoulad mezi oběma soudy“, „odlišný postoj ‚toliko‘ k interpretaci řešené problematiky“ (bod 35), resp. jejich „pouhá“ názorová odlišnost“ (bod 36), je banalitou opakovat, že nedodržení závazného právního názoru odvolacího soudu vysloveného v jeho předchozím zrušovacím rozhodnutí je právě jedním z oněch zákonných důvodů, pro něž může odvolací soud přistoupit k uplatnění opatření dle § 221 odst. 2 o. s. ř. Pokud se pak dokonce senátní většině pozdává, že mezi oběma rozhodujícími soudy zřejmě nastal hodnotový nesoulad, pak by snad mělo být alespoň řečeno, z čeho lze z předmětných soudních rozhodnutí dovodit, že se vůbec jedná o hodnotový střet a o jaké hodnoty v něm jde. Nález se tu ostatně dostává i do vnitřního rozporu, když nakonec dovozuje, že tu jde (v podstatě pouze) o to, že „ve skutečnosti tak

vrchní soud vytýká krajskému soudu způsob vyhodnocení jím provedených důkazů“ (bod 37). To je ovšem něco zcela jiného než hodnotový spor. Jestliže pak senátní většina ubírá své úvahy právě k hodnotovému obsahu práva a varuje před „velkou chybou, pokud by se soudy snažily z právního diskurzu mocensky vytlačit některé názory, které jsou zcela legitimní“ (bod 38), jaké má toto varování v dané věci reálný smysl, když nález současně „netrvdí a nechce ani naznačovat, že by se vrchní soud v nyní projednávané věci dopustil ... pokusu o názorovou unifikaci“?

10. Ústavní soud opakovaně v řadě rozhodnutí, týkajících se dokonce i trestních věcí, aproboval odněti věci soudci ji rozhodujícímu a její delegaci právě za situace, kdy soudce nalézacího soudu i přes opakované kasace odvolacím soudem sverpě trvá na jednostranném, zjevně neobjektivním a nelogickým hodnocení důkazů, když sice některé odvolacím soudem doporučené důkazy provede, ale pak je stejně *de facto* nehodnotí a zaslepeně opakuje jen určitou výseč skutkových a právních argumentů, které však věc nepostihují vyváženě, míjejí se s klíčovými skutkovými či právními otázkami atd. K této situaci došlo i v nynější věci, kdy nalézací soud v dosavadním obsazení není ochoten provést úplné dokazování a objasnit věc po všech stránkách, přesně, jak mu to vytýká odvolací soud v napadeném usnesení (str. 19 a násl.).

11. Klíčové však je, že samosoudce nalézacího soudu, možná v zaujetí svých „osobních ambicí“ (bod 40 nález), se nezabýval tím zásadním: zda daný občanskoprávní spor, resp. požadavek stěžovatelů coby žalobců, formulovaný žalobou na ochranu osobnosti, není *a priori* absurdní a proti dobrým mravům. Hodnocení psané tímto samosoudcem ve stylu, že „žalovaná zřetelně vykazuje nepřipadné vrchnostenské postoje ..., bez mocenského donucení není schopna sebereflexe“ či že „praktiky žalované při záchraně život a zdraví dítěte byly přece jen motivovány (byť nezákonnou a neadekvátní) snahou po hypotetické ochraně jeho zdraví“, nasvědčují cílenému přehlížení skutečnosti, že se jednalo o otcem dítěte vyžádaný výjezd zdravotnické záchrané služby k porodu uskutečněnému za nestandardních podmínek. Okolnosti věci spíše nasvědčují tomu, že lékař zdravotnické záchrané služby byl veden předně snahou vyloučit možnost úmrtí či těžkého poškození zdraví novorozенého dítěte stěžovatelky za situace, kdy nemohla panovat jistota, zda tomuto dítěti z uvedeného hlediska skutečně nic nehrozí. Tu si je třeba klást otázku (kterou si nalézací soud přes návody odvolacího soudu nekladl), zda po lékaři zdravotnické záchrané služby bylo možné oprávněně (spravedlivě) požadovat, aby nepresumoval (nebo nepovažoval za možné či pravděpodobné/nepřikláněl se v pochybnostech) nebezpečí pro život či zdraví dítěte ve smyslu § 23 odst. 3 tehdy platného zákona o péči o zdraví lidu. To odvolací soud ve svých usneseních akcentuje, avšak samosoudce nalézacího soudu to v podstatě

pomíjí. Namísto toho mu jde hlavně o „dostatečný stimul k odklonu od stále existujícího vrchnostenského chápání vlastního postavení ze strany některých lékařů ..., poplatného dřívějšímu nazírání na poskytování lékařské péče jako paternalistického aktu“.

12. Lze se obávat, že se Ústavní soud nynějším nálezem, přepjatě extenzivně chápajícím princip zákonného soudce, vydal kontraproduktivním směrem. V domnělé procesní korektnosti jen otevírá prostor pro evidentní motivaci prosadit extrémní ultraliberální stanovisko stranící vedení domácích porodů za jakýchkoliv podmínek a absolutizující vůli rodiče v rozhodování o potřebách svého dítěte, bezohledné k osudům bezbranných dětí. Za jejich život a zdraví má ovšem v posledku odpovědnost stát – když už ji nelze v dostatečné míře nalézt u jejich matky či otce – a musí je proto chránit i před jejich rodiči.

13. Ústavní stížnost měla být tedy odmítnuta jako zjevně neopodstatněná, případně zamítnuta.

Č. 203

K rozhodování o upuštění od výkonu zbytku trestu odnětí svobody

Ačkoliv Ústavnímu soudu nepřísluší, aby hodnotil splnění podmínek pro upuštění od výkonu zbytku trestu odnětí svobody, bylo pominutí jednoznačných závěrů znalce stížnostním soudem a provedení důkazu přečtením stanoviska Oblastní lékařské komise Vězeňské služby v neveřejném zasedání, kterým tento soud dospěl k závěru opačnému než soud prvního stupně, aniž by stěžovatele seznámil s novým důkazem, o němž své zamítavé rozhodnutí opřel, a aniž by mu umožnil se k tomuto důkazu vyjádřit, vážnou vadou řízení, která stěžovateli zabránila v efektivní obhajobě a způsobila porušení jeho práva na spravedlivý proces.

Nález

Ústavního soudu - II. senátu složeného z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Jiřího Zemánka (soudce zpravodaj) a Vojtěcha Šimíčka - ze dne 1. prosince 2015 sp. zn. II. ÚS 2307/15 ve věci ústavní stížnosti M. T., zastoupeného JUDr. Petrem Novákem, advokátem, se sídlem Kounicova 11, Brno, proti usnesení Vrchního soudu v Praze č. j. 11 To 17/2015-1074 ze dne 12. května 2015, kterým byl zamítnut stěžovatelův návrh na upuštění od výkonu zbytku trestu odnětí svobody, za účasti Vrchního soudu v Praze jako účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Vrchního soudu v Praze č. j. 11 To 17/2015-1074 ze dne 12. května 2015 bylo porušeno stěžovatelovo základní právo na spravedlivý proces a právo vyjádřit se ke všem prováděným důkazům podle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Vrchního soudu v Praze č. j. 11 To 17/2015-1074 ze dne 12. května 2015 se ruší.

Odůvodnění**I.**

1. Ústavní stížností doručenou Ústavnímu soudu dne 29. července 2015, která splňuje formální náležitosti stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon

o Ústavním soudu“), se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí Vrchního soudu v Praze s tvrzením, že jím byla porušena jeho ústavní práva, a to právo na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), právo na ochranu zdraví podle čl. 31 Listiny, byl porušen zákaz podrobení nelidskému či ponižujícímu trestu podle čl. 3 Úmluvy a čl. 7 odst. 2 Listiny a v konečném důsledku bylo ohroženo právo na život podle čl. 6 odst. 1 a 2 Listiny.

2. Z obsahu spisu Krajského soudu v Českých Budějovicích sp. zn. 1 T 28/1997 se podává, že stěžovatel byl rozsudkem Krajského soudu v Českých Budějovicích č. j. 1 T 28/1997-443 ze dne 9. května 2000 ve spojení s usnesením Vrchního soudu v Praze č. j. 11 To 6/2001-585 ze dne 26. února 2001 uznán vinným trestným činem zkrácení daně, poplatku a podobné dávky podle § 148 odst. 1 a odst. 2 písm. c) zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „tr. zák.“) a pokusem trestného činu podvodu podle § 250 odst. 1 a 4 tr. zák. a odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání pěti roků a šesti měsíců, pro jehož výkon byl zařazen do věznice s dozorem.

3. Stěžovatel byl dodán do výkonu trestu poté, co byl zadržen dne 13. 10. 2004 ve Všeobecné fakultní nemocnici Praha 2, oddělení respiračních chorob. Rozhodnutími ředitele Vězeňské služby České republiky (dále jen „Vězeňská služba“), Věznice Všehrdy, ze dne 22. března 2005, ze dne 21. dubna 2005, ze dne 21. května 2005, ze dne 15. června 2005 a ze dne 29. června 2005 byl podle § 56 odst. 3 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, opakovaně ze zdravotních důvodů přerušen výkon trestu na dobu od 22. března 2005 do 28. července 2005. Usnesením Okresního soudu v Ústí nad Labem sp. zn. 50 Nt 603/2005 ze dne 25. července 2005 byl na návrh ředitele Věznice Všehrdy přerušen výkon trestu odnětí svobody do 30. dubna 2006 s tím, že odborná lékařská komise zdravotní služby Vězeňské služby posoudila zdravotní stav stěžovatele jako těžký, přičemž dlouhodobé léčení zjištěného stavu ve zdravotnických zařízeních Vězeňské služby není možné. Dalším usnesením téhož soudu ze dne 29. března 2006 byl k žádosti stěžovatele výkon trestu přerušen do 30. dubna 2007 s tím, že dle Oblastní lékařské komise Vězeňské služby onemocnění stěžovatele trvá a vyžaduje vysoce specializovanou lékařskou péči po dobu nejméně dvou let a není ho možné léčit v podmínkách výkonu trestu. Do výkonu zbytku trestu stěžovatel nastoupil dne 9. ledna 2009 a od následujícího dne byl hospitalizován na interním oddělení nemocnice ZS Vězeňské služby Praha. Usnesením Městského soudu v Praze sp. zn. Nt 903/2009 byl k návrhu ředitele Vězeňské služby, Vazební věznice Praha-Pankrác, výkon trestu stěžovateli přerušen dnem 31. března 2009 na dobu šesti měsíců s tím, že trpí závažným plicním

onemocněním, jeho stav se nedaří zlepšit a dle názoru lékařské komise není schopen výkonu trestu. Dne 9. května 2011 byl stěžovatel opětovně dodán do výkonu trestu. Usneseními Krajského soudu v Brně sp. zn. 53 Nt 147/2011 ze dne 29. července 2011, ze dne 25. září 2012, ze dne 17. ledna 2013 a ze dne 22. března 2013 mu byl opakovaně výkon trestu přerušeno do 30. června 2013. Dalším usnesením Krajského soudu v Brně sp. zn. 53 Nt 147/2011 ze dne 26. srpna 2013 byl k návrhu stěžovatele výkon trestu přerušeno do 31. října 2013 s odůvodněním, že i z posledních lékařských zpráv o zdravotním stavu stěžovatele je zřejmé, že je stále léčen pro vážnou plicní chorobu.

4. Podáním ze dne 29. října 2013 stěžovatel požádal o upuštění od výkonu zbytku trestu odnětí svobody. Z lékařské zprávy, kterou si Krajský soud v Českých Budějovicích v průběhu tohoto řízení vyžádal, vyplynulo, že u stěžovatele jde o závažné chronické plicní onemocnění, které se i přes dosavadní léčbu klinicky zhoršuje a ve výkonu trestu (do něhož po podání žádosti nastoupil) došlo ke zhoršení jeho zdravotního stavu, přičemž jde o onemocnění s nepříznivou a nejistou prognózou. Soud proto dospěl k závěru, že stěžovatel je stížen těžkou nemocí a jsou dány podmínky pro další přerušování výkonu trestu do 31. 7. 2014 (viz jeho usnesení sp. zn. 1 T 28/1997 ze dne 28. května 2013).

5. V rámci řízení o upuštění od výkonu zbytku trestu obhajoba předložila znalecký posudek vypracovaný znalcem prof. MUDr. Jiřím Homolkou, DrSc., přednostou I. kliniky tuberkulózy a respiračních nemocí a Pneumologické kliniky 1. Lékařské fakulty Univerzity Karlovy, Všeobecné fakultní nemocnice a Thomayerovy nemocnice v Praze, vyjadřující se ke zdravotnímu stavu stěžovatele. Na základě závěrů tohoto znaleckého posudku a výpovědi znalce učiněné při veřejném zasedání dne 17. prosince 2014 krajský soud rozhodl usnesením sp. zn. 1 T 28/1997-1045 ze dne 17. prosince 2014 tak, že se podle § 327 odst. 3 tr. ř. upouští od nevykonaného zbytku trestu odnětí svobody. Z odůvodnění uvedeného rozhodnutí je patrné, že soud vzal v úvahu závažnost nemoci stěžovatele a její průběh, možnost věznic zajistit odpovídající léčebnou péči i délku nevykonaného zbytku trestu a dospěl k závěru, že jsou dány zákonné podmínky pro upuštění od výkonu zbytku trestu.

6. Vrchní soud v Praze napadeným usnesením z podnětu stížnosti státního zástupce Krajského státního zastupitelství v Českých Budějovicích usnesení soudu prvního stupně podle § 149 odst. 1 písm. a) tr. ř. zrušil a nově rozhodl tak, že návrh stěžovatele na upuštění od nevykonaného zbytku trestu odnětí svobody v délce 1 544 dnů zamítl. Z odůvodnění usnesení se podává, že s ohledem na závěry znaleckého posudku o nemožnosti léčby stěžovatele ve vězeňském zdravotnickém zařízení si stížnostní soud vyžádal po předložení tohoto posudku stanovisko Vězeňské služby,

Oblastní lékařské komise Vězeňské služby, které odkazuje na předchozí stanovisko Nemocniční lékařské komise č. 2 ZS Vězeňské služby ze dne 18. 2. 2014 zpracované na žádost Krajského soudu v Brně, s nímž se ztotožňuje, a za nejlepší současné řešení navrhuje, aby stěžovatel výkon trestu nastoupil přímo na lůžko Oddělení interních oborů NsP Vazební věznice Praha-Pankrác, kde bude v úzké spolupráci s Pneumologickou klinikou Thomayerovy nemocnice v Krči řádně zjištěn jeho aktuální zdravotní stav a se znalostí anamnestického vývoje případu bude znovu posouzena jeho zdravotní způsobilost k výkonu trestu. Za dané situace stížnostní soud konstatoval, že v současné době nelze dospět k závěru, který by svědčil pro rozhodnutí o upuštění od nevykonaného zbytku trestu. Připomněl, že postup dle § 327 odst. 3 tr. ř. je postupem fakultativním, který je vázán na onemocnění nevléčitelnou životu nebezpečnou nemocí nebo nevléčitelnou nemocí duševní. Onemocnění stěžovatele lze hodnotit jako vážné, avšak léčitelné i ve vězeňském prostředí, při případném zajištění spolupráce s civilními léčebnými zařízeními.

II.

7. Stěžovatel v ústavní stížnosti tvrdí, že výkonem napadeného rozhodnutí je přímo ohrožen na zdraví a v konečném důsledku i na životě, neboť trpí nevléčitelnou, velice závažnou a smrtelnou plicní chorobou, která vylučuje absolvování výkonu trestu odnětí svobody. Poukazuje na to, že v průběhu komplikovaného řízení byly zpracovány dva znalecké posudky znalcem prof. MUDr. Jiřím Homolkou, DrSc., jeden v roce 2007 a druhý v roce 2014, přičemž závěry druhého posudku znalce odůvodnil při veřejném zasedání před Krajským soudem v Českých Budějovicích, kde jednoznačně uvedl, že by případný výkon trestu odnětí svobody mohl ohrozit život stěžovatele. V posudku je jasně uvedeno, že popsané onemocnění plic trvá od roku 2000, a pokud by se jednalo o kryptogenní fibrotizující alveolitidu, je zde velice nepříznivá prognóza, pokud by šlo o jiné onemocnění, tak je prognóza nejistá a obě choroby jsou léčitelné jen ve specializovaných centrech, z nichž jedno je na 1. klinice tuberkulózy a respiračních nemocí 1. Lékařské fakulty Univerzity Karlovy, Všeobecné fakultní nemocnice v Praze. Závěr o možném fatálním následku v případě výkonu trestu znalec specifikoval při veřejném zasedání s tím, že pokud by nebyl léčen ve specializovaných centrech, došlo by ke zkrácení života. Stěžovatel připomíná, že mu fungují plíce na 30% a bez léků, které dostává ze Švýcarska od sestry a které nemůže ve věznici užívat, protože nejsou schváleny, by již nežil. Z chronologie vývoje řízení je zřejmé, že si svůj zdravotní stav nevnemyslel, když mu již od roku 2004 je z totožných zdravotních důvodů výkon trestu přerušován. Podstatné je, že diagnostikovaná intersticiální choroba nejasné etiologie není vyléčitelná, pouze je možné medikací a vhodnou úpravou

životního stylu prodloužit přežívání. Zdravotní stav má stále zhoršující se tendenci, přestože je stěžovatel nepřetržitě léčen.

8. Stěžovatel namítá, že vrchní soud vycházel pouze ze stanoviska Oblastní lékařské komise č. 1 ZS Vězeňské služby ze dne 27. 4. 2015, které nijak nerozporuje stanovenou diagnózu, pouze poukazuje na to, že vězeňská nemocnice externě spolupracuje i s civilními specializovanými pracovišti plicní medicíny, přičemž dle názoru lékařů Vězeňské služby jsou vězeňské nemocnice, ač nedisponují potřebným vybavením a specializovanými odborníky na plicní medicínu, schopny zajistit stěžovateli odpovídající péči. Soud však zcela pomínul další důkazy v podobě znaleckých posudků i procesní historii věci a tu skutečnost, že zdravotní stav stěžovatele se nijak nezlepšil, a naopak se stále zhoršuje. Ignorováním uvedených skutečností a důkazů stížnostní soud porušil dle stěžovatele právo na spravedlivý proces. Dle stěžovatele už samotný fakt, že je stížen nevléčitelnou chorobou, dává důvod k upuštění od výkonu zbytku uloženého trestu, když je irrelevantní, zda vězeňská služba je či není schopna mu údajně zajistit léčbu ve spolupráci s civilními zdravotnickými zařízeními.

9. Ústavní soud vyzval podle ustanovení § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu Vrchní soud v Praze, Vrchní státní zastupitelství v Praze a Krajské státní zastupitelství v Českých Budějovicích k vyjádření k ústavní stížnosti.

10. Vrchní soud ve svém vyjádření uvedl, že nemínil nikterak polemizovat se závěry znaleckého posudku prof. MUDr. Jiřího Homolky, DrSc. Poukazuje však na to, že vyžádal stanovisko Vězeňské služby, Oblastní lékařské komise, ve kterém je navržen postup pro zajištění léčby a zjištění aktuálního zdravotního stavu stěžovatele ve spolupráci s Pneumologickou klinikou Thomayerovy nemocnice v Krči. Lze tak opětovně konstatovat, že stěžovatel trpí vážným onemocněním, avšak znalec nemůže objektivně posoudit, zda je v daném případě vytvořena možnost léčby ve vězeňském zdravotnickém zařízení. Po doplňujícím šetření proto vrchní soud rozhodl po zrušení usnesení soudu prvního stupně tak, že návrh na upuštění od nevykonaného zbytku trestu odnětí svobody zamítl.

11. Vrchní státní zastupitelství v Praze přípisem ze dne 9. listopadu 2015 sdělilo, že se v souladu s § 28 odst. 2 zákona o Ústavním soudu vzdává postavení vedlejšího účastníka v řízení před Ústavním soudem.

12. Krajské státní zastupitelství v Českých Budějovicích na výzvu k vyjádření nijak nereagovalo, takže se má s ohledem na poučení, kterého se mu ve výzvě dostalo, za to, že se rovněž postavení vedlejšího účastníka vzdalo.

13. V replice na podané vyjádření Vrchního soudu v Praze stěžovatel sdělil, že s polemikou vrchního soudu se znaleckým posudkem nesouhlasí, neboť věznice není žádný specializovaný ústav, o čemž svědčí jeho

současný způsob léčby ve věznicí, v důsledku které se jeho zdravotní stav vážně zhoršuje.

III.

14. Po zvážení vznesených námitek, obsahu napadeného rozhodnutí a příslušného spisového materiálu dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

15. Ústavní soud v minulosti opakovaně vymezil podmínky, za jakých je na základě formálně bezvadné ústavní stížnosti povinen zasáhnout do rozhodovací činnosti soudů, do jejichž soustavy nenáleží (čl. 91 Ústavy České republiky – dále jen „Ústava“), a nezkoumá proto věcnou správnost či „běžnou“ zákonnost jejich rozhodnutí. Do činnosti soudů je podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy oprávněn zasáhnout zásadně jen tehdy, pokud by jí byla ústavně nepřipustným způsobem zasažena základní práva a svobody účastníků soudního řízení.

16. Ústavní soud si je vědom specifik vykonávacího trestního řízení, jehož součástí je i rozhodování o upuštění od výkonu trestu odnětí svobody nebo jeho zbytku podle ustanovení § 327 tr. ř., které má fakultativní povahu, přičemž posouzení podmínek tohoto institutu náleží plně do pravomoci soudů [srov. nález sp. zn. II. ÚS 715/04 ze dne 1. prosince 2005 (N 219/39 SbNU 323)]. Na straně druhé však zdůrazňuje, že již s ohledem na čl. 4 Ústavy nelze ani v takovém řízení rezignovat na institucionální záruky spravedlivého procesu, základem něhož jsou práva uvedená v čl. 38 odst. 2 Listiny. I v předmětné věci stěžovatele je proto třeba přiměřeně aplikovat závěry stran práva na přítomnost u jednání a práva vyjádřit se k prováděným důkazům, k nimž Ústavní soud dospěl ve svých nálezech týkajících se procesních práv obviněných v trestním řízení, včetně řízení před odvolacím soudem. Soudní rozhodnutí nemůže být založeno na něčem, co nebylo předmětem diskuse stran, resp. co jim nebylo předloženo k diskusi. Tato diskuse nemusí mít vždy nutně ráz ústního slyšení; veřejné projednání věci za přítomnosti stran je však zpravidla nejlepším předpokladem kontradiktornosti řízení [srov. rozhodnutí sp. zn. I. ÚS 176/04 ze dne 11. 5. 2004 (U 31/33 SbNU 515), sp. zn. I. ÚS 573/02 ze dne 23. 3. 2004 (N 41/32 SbNU 397)].

17. Trestní řád rozeznává vedle hlavního líčení jako další formy jednání soudu veřejné a neveřejné zasedání. Veřejné zasedání je určeno k projednávání buď přímo otázky viny a trestu, nebo otázek, které se svým významem a povahou této základní otázky trestního řízení blíží. Naopak neveřejné zasedání je zpravidla vyhrazeno pro jednání soudu, v němž se rozhodují otázky menšího významu, kdy není třeba zjišťovat stanoviska stran, jejichž součinnost zde není nutná; je zde preferována rychlost a operativnost. Podle § 240 tr. ř. rozhoduje soud v neveřejném zasedání tam, kde

není zákonem předepsáno, že se rozhoduje v hlavním líčení nebo ve veřejném zasedání (v některých případech trestní řád neveřejnou formu zasedání soudu výslovně stanoví, jindy ji zákon za určitých podmínek připouští jako alternativu k veřejnému zasedání). S ohledem na znění § 240 tr. ř. lze v neveřejném zasedání rozhodnout i tam, kde výslovně není uvedena (předepsána) žádná forma jednání. Soud druhého stupně tudíž v zásadě může v neveřejném zasedání činit i všechna rozhodnutí o stížnosti (§ 148 a 149 tr. ř.), tedy včetně zrušení napadeného rozhodnutí a vlastního rozhodnutí ve věci dle § 149 odst. 1 písm. a) tr. ř. Nesmí však porušit zásady a pravidla dokazování takovým způsobem, který by ve výsledku mohl neoprávněně omezit stěžovatelovo právo na efektivní obhajobu.

18. V předmětné věci z obsahu spisového materiálu vyplývá, že stížnostní soud, s ohledem na závěry znaleckého posudku prof. MUDr. Jiřího Homolky, DrSc., a jeho výpověď ohledně nemožnosti léčby stěžovatele ve vězeňském zdravotnickém zařízení, vyžádal stanovisko Oblastní lékařské komise Vězeňské služby, v neveřejném zasedání provedl důkaz přečtením tohoto stanoviska a na jeho základě jinak, nově (ve srovnání se soudem prvního stupně) zhodnotil provedené důkazy, přičemž zejména z vyžádaného stanoviska lékařské komise vyvodil, že onemocnění stěžovatele, byť je lze hodnotit jako vážné, je možno léčit i ve vězeňském prostředí. Pakliže stížnostní soud tímto způsobem doplnil a přehodnotil dokazování a dospěl ke konečnému závěru opačnému od závěru soudu prvního stupně (který na základě závěrů znalce shledal důvody pro upuštění od upkouzu zbytku trestu odnětí svobody) a učinil tak, aniž by stěžovatele (obhajobu) seznámil s novým důkazem, o nějž své zamítavé rozhodnutí opřel, a aniž mu umožnil se k tomuto „klíčovému“ důkazu vyjádřit, zabránil mu provést efektivní obranu a své rozhodnutí a řízení mu předcházející zatížil vážnou vadou nesoucí znaky libovůle, jež ve svém důsledku způsobila porušení stěžovatelova práva na spravedlivý proces a práva vyjádřit se ke všem prováděným důkazům podle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny.

19. Stížnostní soud fakticky stěžovatele zbavil možnosti vlastní argumentací ovlivnit rozhodování o opravném prostředku, jenž byl podán v jeho neprospěch. Rozhodnutí stížnostního soudu tak vykazuje znaky tzv. překvapivého (nepředvídatelného) rozhodnutí, jak je definováno v judikatuře Ústavního soudu [srov. náleží Ústavního soudu ve věci sp. zn. IV. ÚS 544/98 ze dne 4. 8. 1999 (N 109/15 SbNU 75), náleží ve věci sp. zn. II. ÚS 445/06 ze dne 28. 8. 2008 (N 149/50 SbNU 311)].

20. Ačkoliv Ústavnímu soudu nepřisluší, aby hodnotil splnění podmínek pro upuštění od výkonu zbytku trestu odnětí svobody, neboť jejich posouzení náleží plně do pravomoci soudů, které musí vzít v úvahu závažnost nemoci, její stadium a průběh, možnosti věznic zajistit odpovídající léčebnou péči, jakož i délku nevykonaného trestu, přisvědčuje stěžovateli v tom,

že stížnostní soud v podstatě pominul jednoznačné závěry znalce i procesní historii věci, ze které je patrné, že vždy krátce poté, co stěžovatel nastoupil do výkonu trestu, mu jeho výkon byl buď z podnětu Vězeňské služby, či na návrh přerušen ze zdravotních důvodů, a to právě proto, že věznice nemohla s ohledem na diagnostikované onemocnění stěžovatele zajistit jeho léčebnou péči, a vyšel ze stanoviska lékařské komise Vězeňské služby poukazujícího na to, že vězeňská nemocnice, ač nedisponuje potřebným vybavením a specializovanými odborníky na plicní medicínu, je schopna zajistit stěžovateli odpovídající péči. Za situace, kdy znalec při výslechu poukázal na vážný zdravotní stav stěžovatele, který má zhoršující se tendenci, a s přihlédnutím ke zprávám vězeňských lékařských zařízení, z nichž soudy vycházely při rozhodování o přerušení výkonu trestu, se hodnocení průběhu onemocnění stěžovatele a možností věznice zajistit jeho léčebnou péči, jak je provedl stížnostní soud, jeví jako jednostranné, nezohledňující průběh předchozích řízení a přinejmenším jako předčasné. Pokud měl stížnostní soud pochybnosti o závěrech znaleckého posudku znalce, který je přednostou kliniky, v jejíž péči se stěžovatel od roku 2004 nachází, nabízela se možnost zadání revizního znaleckého posudku.

18. Vzhledem k výše uvedenému Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl ústavní stížnosti a napadené usnesení podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) citovaného zákona zrušil.

Č. 204

K návrhu na zrušení vyhlášky č. 324/2014 Sb., o stanovení hodnot bodu, výše úhrad hrazených služeb a regulačních omezení pro rok 2015

1. Podstatou a smyslem základního práva podnikat podle čl. 26 odst. 1 Listiny základních práv a svobod je svoboda vykonávat určitou výdělečnou činnost samostatně na vlastní účet a odpovědnost za účelem dosažení zisku. Toto právo zaručuje samotnou možnost výkonu takovéto činnosti, jakož i to, že povinnosti a omezení, jež se k ní vztahují, nebudou znemožňovat její hlavní účel. Tím není řečeno, že by měl mít kterýkoliv podnikatel zaručeno právo na zisk, nýbrž že rozsah zákonem stanovených povinností, jimž musí jednotliví podnikatelé v souvislosti se svou činností dostát, nesmí činit jejich podnikání nesmyslným z hlediska možnosti jeho dosažení.

2. Vyhláška, kterou se podle § 17 odst. 5 zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, stanoví hodnota bodu, výše úhrad hrazených služeb a regulačních omezení, by se dotýkala podstaty a smyslu práva podnikat podle čl. 26 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, jestliže by na jejím základě stanovená výše úhrad byla s ohledem na rozsah poskytnutých hrazených služeb natolik nízká, že by fakticky – bez jakékoliv jiné kompenzace – přenášela náklady bezplatně poskytované zdravotní péče, které by měly být hrazeny z veřejného zdravotního pojištění, na jednotlivé poskytovatele, a z tohoto důvodu by jim znemožňovala dosažení alespoň přiměřeného zisku. Takovýto důsledek by bylo možné konstatovat jen ve vztahu k určitému segmentu zdravotních služeb jako celku, vymezenému podle formy nebo oboru poskytované zdravotní péče, byť nikoliv nezbytně vymezenému celým územím České republiky. Muselo by totiž jít o stav, kdy by poskytovatelé s ohledem na nastavení pravidel výše úhrad v tomto segmentu ve své podstatě nemohli činit samostatná rozhodnutí, která by jim v případě dalšího pokračování jejich činnosti alespoň potenciálně otevírala cestu k případnému zisku. Na roveň takto vymezeného zásahu, který by se dotýkal podstaty a smyslu práva podnikat, lze postavit i takové nastavení pravidel výpočtu těchto úhrad, které by činily jejich konečnou výši pro jednotlivé poskytovatele nepředvídatelnou, např. v důsledku oprávnění zdravotních pojišťoven tuto výši bez jakéhokoliv zdůvodnění (svévolně) krátit.

3. Podnikání v oblasti poskytování zdravotních služeb charakterizuje rozsáhlá veřejnoprávní regulace, která zajišťuje, aby měly všechny osoby v souladu s čl. 31 Listiny základních práv a svobod přístup

ke zdravotní péči určité kvality. K dosažení tohoto cíle ukládá zákon poskytovatelům zdravotních služeb řadu povinností, k jejichž reálnému naplnění by ovšem nedocházelo, pokud by s nimi související náklady nesli výlučně tito poskytovatelé, nebo jednotliví pacienti jako jejich příjemci. Ve vztahu k těmto subjektům by totiž nebylo možné považovat uvedené náklady za únosné. Právě z tohoto důvodu existuje v České republice systém veřejného zdravotního pojištění, jehož účastníky jsou povinně osoby vymezené v § 2 odst. 1 zákona o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, kterým na jeho základě mohou být poskytovány z něj hrazené služby. Tento systém má přitom s ohledem na celkový počet pojištěnců a vyšší shromážděných prostředků zcela dominantní podíl na výdajích za zdravotní služby. Podnikání podstatné části poskytovatelů zdravotních služeb je v rozhodující míře závislé na tom, zda a v jaké výši jim vznikne nárok na úhradu právě z tohoto systému.

Nález

pléna Ústavního soudu složeného z předsedy soudu Pavla Rychetského a soudců Ludvíka Davida, Jaroslava Fenyka, Jana Filipa, Jaromíra Jirsy, Vladimíra Kůrky, Tomáše Lichovníka, Jana Musila, Vladimíra Sládečka, Radovana Suchánka (soudce zpravodaj), Kateřiny Šimáčkové, Vojtěcha Šimíčka, Milady Tomkové a Jiřího Zemánka ze dne 8. prosince 2015 sp. zn. Pl. ÚS 5/15 ve věci návrhu skupiny 17 senátorů, za kterou jedná senátor Ing. František Bradáč, zastoupené Mgr. Petrem Krátkým, advokátem, se sídlem v Ostravě – Moravské Ostravě, Hrabáková 1861/1, na zrušení vyhlášky č. 324/2014 Sb., o stanovení hodnot bodu, výše úhrad hrazených služeb a regulačních omezení pro rok 2015, eventuálně na zrušení jejího § 4 odst. 1 ve slovech „12 až“, bodu 3 části A její přílohy č. 1 a jejích příloh č. 12 a 13, za účasti Ministerstva zdravotnictví jako účastníka řízení a skupiny 16 senátorů, za kterou jedná senátorka RNDr. Jitka Seitlová, jako vedlejšího účastníka řízení (nález byl vyhlášen pod č. 15/2016 Sb.).

Výrok

Návrh se zamítá.

Odůvodnění

I. Předmět řízení

1. Dne 5. února 2015 byl Ústavnímu soudu doručen návrh skupiny 17 senátorů (dále jen „navrhovatel“), za kterou jedná senátor Ing. František

šek Bradáč, na zrušení vyhlášky č. 324/2014 Sb., o stanovení hodnot bodu, výše úhrad hrazených služeb a regulačních omezení pro rok 2015, (dále jen „úhradová vyhláška“ nebo „napadená vyhláška“), eventuálně na zrušení pouze bodu 3 části A její přílohy č. 1. Podle navrhovatele je tato vyhláška v rozporu s právem podnikat podle čl. 26 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), jakož i principem rovnosti podle čl. 1 Listiny a principem legality podle čl. 2 odst. 3 Listiny, neboť nedostatečně zohledňuje finanční požadavky poskytovatelů zdravotních služeb v geograficky a demograficky znevýhodněných oblastech. Místo toho vůči nim působí likvidační účinky, čímž nepřímo ohrožuje i realizaci práva na ochranu zdraví podle čl. 31 Listiny. Zrušení napadené vyhlášky se navrhuje s účinností ode dne 30. září 2015 s tím, že věc by měla být projednána přednostně. Pokud by však Ústavní soud zrušil jen uvedené ustanovení, měl by tak učinit již s účinností ode dne 30. června 2015.

2. V průběhu řízení o návrhu navrhovatele obdržel Ústavní soud návrh skupiny 16 senátorů (dále též jen „vedlejší účastník“), za kterou jedná senátorka RNDr. Jitka Seitlová. Tento návrh směřoval ke zrušení § 4 odst. 1 ve slovech „12 až“ a příloh č. 12 a 13 úhradové vyhlášky, stanovujících koeficienty přechodu pojištěnců, jež vyjadřují meziroční změny počtu pojištěnců jednotlivých zdravotních pojišťoven podle krajů k 1. lednu srovnávaných kalendářních roků. Podle vedlejšího účastníka má jejich použití při výpočtu celkové výše úhrad, na které vznikl poskytovateli nárok za hrazené služby, za následek nespravedlivé nastavení podmínek nákupu těchto služeb zdravotními pojišťovnami. V jeho důsledku totiž dochází k jeho zvýšení nebo snížení výlučně v závislosti od počtu pojištěnců zdravotní pojišťovny v kraji, aniž by bylo zohledněno, zda se tato změna promítla i do rozsahu poskytnutých zdravotních služeb. Tato skutečnost tak má mít za následek nesoulad těchto ustanovení s právem podnikat podle čl. 26 odst. 1 Listiny, právem na spravedlivou odměnu za práci podle čl. 28 Listiny, právem na bezplatnou zdravotní péči z veřejného zdravotního pojištění podle čl. 31 Listiny a zásadou rovnosti podle čl. 1 Listiny.

3. Řízení o posledně uvedeném návrhu bylo původně vedeno pod sp. zn. Pl. ÚS 19/15, usnesením ze dne 26. srpna 2015 (všechna v tomto nálezu citovaná rozhodnutí Ústavního soudu jsou veřejně přístupná na <http://nalus.usoud.cz>) však došlo k jeho odmítnutí z důvodu litispendence podle § 35 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu. Ústavní soud se tak otázkou souladu některých ustanovení napadené vyhlášky, jejichž zrušení bylo podstatou odmítnutého návrhu, musel zabývat v dřívě zahájeném řízení o návrhu navrhovatele, a to i z hlediska argumentace posléze uvedené skupiny senátorů [srov. nález ze dne 27. listopadu 2012 sp. zn. Pl. ÚS 1/12 (N 195/67 SbNU 333; 437/2012 Sb.), bod 5]. Tato skupina získala v tomto řízení postavení vedlejšího účastníka.

II. Shrnutí návrhu navrhovatele

4. Jak bylo uvedeno výše, návrh navrhovatele na zrušení úhradové vyhlášky jako celku, eventuálně na zrušení bodu 3 části A její přílohy č. 1, je odůvodněn poukazem na její negativní dopad do hospodaření poskytovatelů zdravotnických služeb, kteří svou činnost vykonávají v geograficky a demograficky znevýhodněných oblastech. Příkladem jednoho z nich, na němž je v návrhu tento dopad podrobně ilustrován, je obchodní společnost JESENICKÁ NEMOCNICE, spol. s r. o., IČO 47973927, se sídlem v Jeseníku, Lipovská 103, která je jediným poskytovatelem komplexní lůžkové zdravotní péče na území okresu Jeseník. Postavení této nemocnice se podle navrhovatele vyznačuje několika zvláštnostmi. S ohledem na svou polohu a dostupnost může reálně poskytovat zdravotní služby jen osobám obvykle se zdržujícím v její spádové oblasti, která se nachází na hranici České republiky s Polskou republikou a od ostatního území České republiky je geomorfologicky oddělena masivem Hrubého Jeseníku. Jde přitom o oblast, která se vyznačuje negativním demografickým a sociálním vývojem (např. poklesem počtu obyvatel, vysokou úrovní nezaměstnanosti či podprůměrnou reálnou i nominální mzdou). Tyto skutečnosti vylučují, aby si uvedená nemocnice vlastní činností navýšila počet obyvatel, kterým poskytuje zdravotní služby. V případě občanů Polské republiky brání plošnému poskytování zdravotních služeb komplikace při úhradách příhraniční zdravotní péče.

5. V roce 1994, kdy došlo k privatizaci uvedené nemocnice, měl její nabyvatel legitimní očekávání, že bude moci poskytovat zdravotní služby v rozsahu a za ceny, které této nemocnici umožní pokrýt oprávněné náklady její činnosti a zároveň vytvářet přiměřený zisk. Realita je ovšem taková, že ačkoliv hospodaření obchodní společnosti JESENICKÁ NEMOCNICE, spol. s r. o., je realizováno zcela v souladu s relevantními právními předpisy, každý rok dochází v důsledku úhradové vyhlášky k jejímu agregátnímu poškození. Úhradové vyhlášky pro roky 2011, 2012 a 2013 (vyhláška č. 396/2010 Sb., o stanovení hodnot bodu, výše úhrad zdravotní péče hrazené z veřejného zdravotního pojištění a regulačních omezení objemu poskytnuté zdravotní péče hrazené z veřejného zdravotního pojištění pro rok 2011, vyhláška č. 425/2011 Sb., o stanovení hodnot bodu, výše úhrad zdravotní péče hrazené z veřejného zdravotního pojištění a regulačních omezení objemu poskytnuté zdravotní péče hrazené z veřejného zdravotního pojištění pro rok 2012, vyhláška č. 475/2012 Sb., o stanovení hodnot bodu, výše úhrad hrazených služeb a regulačních omezení pro rok 2013) měly za následek poškození ve výši 100 044 071 Kč, v případě úhradové vyhlášky pro rok 2014 (vyhláška č. 428/2013 Sb., o stanovení hodnot bodu, výše úhrad hrazených služeb a regulačních omezení pro rok 2014) zas bylo toto poškození v době podání návrhu odhadováno ve výši 18 151 239 Kč. Hospodaření této

nemocnice je ovlivňováno i dalšími jednostrannými rozhodnutími státu, která na něj mají v praxi významně negativní účinky. Jde především o personální výdaje, na které má vliv nařízení vlády č. 564/2006 Sb., o platových poměrech zaměstnanců ve veřejných službách a správě, ve znění pozdějších předpisů. Tento právní předpis sice stanoví vyšší platů jen pro zdravotnické pracovníky nemocnic, jež jsou příspěvkovými organizacemi státu nebo územních samosprávných celků, s ohledem na počet pracovníků, ve vztahu k nimž se přímo uplatní, má však za následek úpravu mzdových poměrů zaměstnanců i u subjektů, které jím vázány nejsou. Tím podle navrhovatele toto nařízení deformuje trh práce v celém segmentu zdravotnického personálu. Jen v případě zmíněné nemocnice představují personální náklady až přibližně 63,4 % jejího celkového obrátu.

6. Jakkoliv je situace obchodní společnosti JESENICKÁ NEMOCNICE, spol. s r. o., do jisté míry unikátní, navrhovateli se jeví jako vysoce pravděpodobné, že v podobné situaci jsou i další poskytovatelé zdravotních služeb v jiných periferních částech České republiky. Napadená vyhláška je podle jeho názoru protiústavní již z toho důvodu, že těmto poskytovatelům nezajišťuje příjmy odpovídající alespoň jejich odůvodněným nákladům, čímž na ně fakticky přenáší odpovědnost za zajištění zdravotní péče, kterou by správně měl nést stát. Dotčené poskytovatele tím staví před dvě možnosti. Buď ukončí poskytování zdravotních služeb vůbec, resp. je omezí na profitabilní činnosti, nebo přistoupí k prodeji nemocnice jako celku. Ať se přitom rozhodnou jakkoliv, v obou případech bude bez odpovídající ekonomické kompenzace významně omezena návratnost úvodní investice. Navrhovatel se domnívá, že uvedený dopad opodstatňuje závěr o porušování práva dotčených poskytovatelů zdravotních služeb a jejich společníků podnikat podle čl. 26 odst. 1 Listiny. Zároveň vypovídá o flagrantním ohrožení práva obyvatel některých oblastí na bezplatnou zdravotní péči z veřejného zdravotního pojištění podle čl. 31 Listiny. Jestliže by například v okrese Jeseník došlo pod vlivem úhradové vyhlášky k omezení některé z lůžkových odborností, pro její obyvatele by to znamenalo, že nejbližší dostupná lůžková péče by jim mohla být poskytnuta až v zařízení vzdáleném přibližně 80 minut jízdy automobilem (70 km), a i to jen v případě optimálních meteorologických a dopravních podmínek.

7. Navrhovatel zdůrazňuje, že s ohledem na celkový objem finančních prostředků v systému veřejného zdravotního pojištění, který v roce 2013 dosahoval téměř 230 mld. Kč, by k řešení situace dotčených poskytovatelů postačovalo navýšení jejich prostředků. V případě uvedené nemocnice by se jednalo o jednotky milionů Kč ročně. Opomenutí odlišných objektivních podmínek, za nichž jednotliví poskytovatelé nabízejí zdravotní služby, zakládá podle jeho názoru porušení principu rovnosti podle čl. 1 Listiny. Uvedené nedostatky ve svém celku svědčí i o tom, že k vydání úhradové

vyhlášky nedošlo v souladu se zákonným zmocněním obsaženým v § 17 odst. 5 zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o veřejném zdravotním pojištění“). Ministerstvo zdravotnictví ji totiž bylo povinno vydat v takovém znění, aby byla v souladu s právními předpisy i veřejným zájmem. Tak tomu ale v daném případě prokazatelně být nemělo, protože bylo její vydání rovněž v rozporu s čl. 2 odst. 3 Listiny. Závěrem svého návrhu navrhovatel poznamenává, že zrušení napadené vyhlášky by vytvořilo prostor pro její komplexnější úpravu, jež by mohla lépe reflektovat ústavní práva občanů i jednotlivých poskytovatelů zdravotních služeb. Je tomu tak z toho důvodu, že v jejím případě nelze triviálně poukázat na jediné či jen některá její ustanovení, jejichž zrušení by vedlo k odstranění těchto nedostatků. Zrušení bodu 3 části A přílohy č. 1 k úhradové vyhlášce by nicméně odstranilo alespoň největší slabinu platné právní úpravy.

III. Shrnutí návrhu vedlejšího účastníka

8. Návrh vedlejšího účastníka směřuje jen vůči některým ustanovením úhradové vyhlášky, a to z jiných než navrhovatelem uplatněných důvodů. Konkrétně je jím zpochybňována ústavnost koeficientů přechodu pojištěnců, stanovených jako index změny počtu pojištěnců příslušné zdravotní pojišťovny v kraji, kde jsou zdravotní služby poskytovány, v období mezi 1. lednem 2015 a 1. lednem 2014 (zkráceně K_{p14} ; příloha č. 12 k napadené vyhlášce) a mezi 1. lednem 2015 a 1. lednem 2013 (zkráceně K_{p13} ; příloha č. 13 k napadené vyhlášce). Uvedené koeficienty se kumulovaně použijí při výpočtu výše celkové paušální úhrady poskytovatelům lůžkové péče a první z nich i při výpočtu maximální celkové úhrady poskytovatelům ambulantní péče. V závislosti na tom, zda je jejich hodnota větší nebo menší než 1, dojde buď ke zvýšení, nebo snížení výše úhrady, resp. ke zvýšení nebo snížení jejího limitu. Jejich aktuální nastavení v případě Všeobecné zdravotní pojišťovny České republiky jako nejvýznamnější zdravotní pojišťovny v zemi má ovšem za následek, že s výjimkou hlavního města Prahy, kde jsou tyto koeficienty vyšší než 1, dochází v ostatních krajích ke snížení výše úhrad, aniž by bylo toto snížení plně kompenzováno zvýšením úhrad od ostatních zdravotních pojišťoven. Jejich podíl na úhradách jednotlivým poskytovatelům totiž není dostatečně velký.

9. Základní problém předmětných koeficientů spatřuje vedlejší účastník v tom, že jejich hodnota vychází výlučně z poklesu nebo nárůstu počtu pojištěnců jednotlivých pojišťoven v krajích, tj. z pouhých přesunů (migrace) pojištěnců. Zároveň vůbec nepřihlíží ke skutečnému podílu těch pojištěnců jednotlivých pojišťoven, kterým byla poskytnuta péče v konkrétních nemocnicích, ani se nezabývají strukturou obyvatelstva ze zdravotního

nebo z věkového hlediska. Např. u migrace pojištěnců do Prahy lze předpokládat, že se tam za prací odstěhovali především mladší a zdravější pojištěnci, zatímco v krajích, kde takovýchto pojištěnců ubylo, se zvýšil podíl pojištěnců starších a nemocnějších. Přesto byl koeficient úhrad zvýšen jen pro hlavní město Prahu. V této souvislosti vedlejší účastník poukazuje na data Asociace českých a moravských nemocnic, z nichž vyplývá, že již za skončené 1. čtvrtletí 2015 se v porovnání s 1. čtvrtletím 2014 vývoj počtu ošetřených pojištěnců zásadně odchyluje od koeficientů přechodu pojištěnců, jak jsou stanoveny v úhradové vyhlášce. Obdobný vývoj lze předpokládat i v dalších čtvrtletích. Přidělené koeficienty tudíž neodpovídají skutečnému objemu zdravotní péče poskytnuté v jednotlivých nemocnicích. Pro téměř 67% nemocnic jsou takto stanovené změny počtu pojištěnců nižší, než byl skutečný počet ošetřených pojištěnců. Není přitom nikterak neobvyklé, že i když vývoj počtu ošetřených pojištěnců v dané nemocnici roste, úhradovou vyhláškou stanovené koeficienty mají za následek, že se úhrada za vyšší objem poskytnuté péče protichůdně snižuje. Jejich nastavení pro jednotlivé kraje je buď chybné, nebo vychází ze skutečností, které nemají s bezprostředním poskytováním zdravotní péče přímou souvislost (např. hledání zpětné úpravy konečných i předběžných měsíčních úhrad, aby vyhovovaly zdravotním pojišťovnám). Způsob výpočtu předmětných koeficientů a podklady k němu navíc nebyly nikdy zpřístupněny a v rámci jednotlivých projednávaných verzí úhradové vyhlášky se jejich hodnota lišila. Vedlejší účastník proto zpochybňuje nejen způsob vzniku předmětných koeficientů, ale rovněž jejich legitimitu, vhodnost, racionálnost, potřebnost a účinek.

10. Podle názoru vedlejšího účastníka nemohou koeficienty přechodu pojištěnců, jak jsou nastaveny v napadené vyhlášce, obstát ani z hlediska požadavku nastavení spravedlivých podmínek nákupu zdravotních služeb, jenž vyplývá z ústavně zaručeného práva podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost podle čl. 26 odst. 1 Listiny, a to ať už jde o cenu, nebo o rovné postavení zdravotních pojišťoven a nemocnic. Případné deformace svobodné soutěže mezi poskytovateli zdravotních služeb jsou jimi spíše způsobovány, než adekvátně vyrovnávány. V tomto ohledu návrh poukazuje na to, že tyto koeficienty se uplatní jen ve vztahu k lůžkové či ambulantní péči, a nikoliv též na mnohonásobně větší sektor poskytovatelů externích ambulantních služeb. Nemocnice, které poskytují shodné ambulantní služby jako externí soukromé ambulance, jsou tak vůči nim diskriminovány. Kromě toho je těmito koeficienty krácena i úhrada za ambulantní pohotovostní služby, poskytované dnes až na výjimky pouze v nemocnicích, jakož i úhrada za rozsáhlé preventivní screeningové a další programy Ministerstva zdravotnictví, na které jsou pojištěnci zvaní zdravotními pojišťovnami.

11. Koeficientům přechodu pojištěnců je vytýkána protiústavnost i z hlediska jiných základních práv. Vedlejší účastník upozorňuje na diskriminaci jednotlivých pojištěnců, resp. celých jejich skupin, v jejich právu na bezplatnou zdravotní péči z veřejného zdravotního pojištění podle čl. 31 Listiny. Jejich nerovné postavení se odvíjí od příslušnosti ke zdravotní pojišťovně a jí přiřazeného koeficientu v příslušném kraji. Zdánlivě malé rozdíly mezi úhradou poskytovanou za jednotlivé pojištěnce v řádu několika procent totiž mohou u závažnějších diagnóz představovat i desetitisíce korun, v důsledku čehož mohou ovlivňovat ochotu některých nemocnic poskytovat zvláště náročnou péči. Předmětné koeficienty se mají dotýkat i práva zaměstnanců na spravedlivou odměnu za práci podle čl. 28 Listiny. Nařízení vlády č. 564/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů včetně nařízení vlády č. 303/2014 Sb., zvýšilo platové tarify ve zdravotnictví o 5 %, tedy o částku, jejíž pokrytí vyžaduje nárůst úhrad nemocnicím nejméně o 3 %. Na toto zvýšení přitom musely s ohledem na nedostatek sester a lékařů reagovat i ty nemocnice, na které se toto nařízení přímo nevztahuje. Úhradová vyhláška sice nominálně stanoví nárůst paušálních úhrad za lůžkovou péči a limitů na úhradu ambulantní péče o 3 %, tento nárůst však v závislosti na kraji a zdravotní pojišťovně současně různě snižuje prostřednictvím koeficientů přechodu pojištěnců. Na navýšení potřebné ke zvýšení platů a mezd tak díky těmto koeficientům nedosáhla více než polovina nemocnic.

12. Uvedené skutečnosti mají svědčit o tom, že napadená ustanovení úhradové vyhlášky, jež stanovují použitelnost koeficientů přechodu pojištěnců, by měla být posouzena v rámci testu rozumnosti a proporcionality. Podle názoru vedlejšího účastníka totiž nelze dospět k závěru, že by veřejný zájem na vydání této vyhlášky v dané podobě mohl převážit nad veřejným zájmem na stabilitě sítě nemocnic, jakož i nad dopady z hlediska zásady rovnosti podle čl. 1 Listiny či výše zmíněných základních práv. O tom, že přijaté řešení nebylo nezbytné, vypovídá i původní ministerstvem předložený návrh úhradové vyhlášky, který použití předmětných koeficientů podmiňoval tím, že v jeho důsledku nedojde ke snížení výše úhrady jednotlivým poskytovatelům zdravotních služeb pod hranici 103 %. Toto řešení přitom nebylo vynuceno ani nedostatkem peněžních prostředků na účtech zdravotních pojišťoven, neboť jejich zůstatky činily ke dni 31. prosince 2014 přes 15 mld. Kč a ke dni 31. prosince 2015 se předpokládají v celkové výši 10,4 mld. Kč. V obou případech jde o částky, které mnohonásobně přesahují finanční nároky plynoucí z úhrad garantovaných minimálním nárůstem 103 %.

13. Nedokonalosti současného systému přerozdělení výběru pojistného mezi zdravotními pojišťovnami nelze dlouhodobě nahrazovat do značné míry umělým přerozdělováním nákladů zdravotního pojištění mezi

poskytovateli a na úkor části z nich. Cíle tohoto vyrovnání lze dosáhnout jiným způsobem, který by byl šetrnější k výše zmíněným ústavním právům. Vedlejší účastník sice přiznává, že žádná práva nebo ústavní principy nebyly předmětnými koeficienty dotčeny natolik, aby došlo k jejich úplnému narušení či znehodnocení, již několik let však v jejich důsledku dochází k jejich dílčímu narušování a rozměňování. Zrušení jejich úpravy nálezem Ústavního soudu by tak mohlo tomuto trendu zabránit nejen ve vztahu k roku 2015, nýbrž též pro následující období. Jde svým způsobem o nadbytečná ustanovení, jež nejsou s ostatními ustanoveními úhradové vyhlášky provázána natolik, aby je nebylo možné zrušit samostatně, tedy bez změny významu ostatních jí stanovených parametrů.

IV. Průběh řízení před Ústavním soudem

14. Ústavní soud podle § 69 odst. 1 a 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) zaslal oba návrhy Ministerstvu zdravotnictví (dále též jen „ministerstvo“) jako účastníkovi řízení a dále veřejné ochránkyni práv, která je oprávněna vstoupit do řízení jako jeho vedlejší účastník.

IV./a Vyjádření Ministerstva zdravotnictví

15. Ministerstvo zdravotnictví se postupně vyjádřilo k oběma návrhům, a to vyjádřeními ze dne 16. března 2015 a ze dne 13. října 2015, podepsanými ministrem zdravotnictví MUDr. Svatoplukem Němečkem, MBA.

16. K návrhu navrhovatele ministerstvo uvádí, že samotná úhradová vyhláška se práva podnikat podle čl. 26 odst. 1 Listiny bezprostředně nedotýká. Nijak nereguluje podmínky, za nichž lze získat oprávnění k poskytování zdravotních služeb, ani nebrání jejich poskytovatelům tyto služby nabízet, ať už jde o služby hrazené, nebo nehrazené z veřejného zdravotního pojištění. Tato vyhláška pouze obecnými znaky stanoví pro všechny zvolené a předem určené kategorie hodnoty bodu, výši úhrad hrazených služeb a regulačních omezení. V každé kategorii je úhrada za poskytnutou zdravotní službu stanovena stejně a poskytovatelé jsou z tohoto hlediska v rovném postavení a žádný z nich není diskriminován. Ministerstvo zdůrazňuje, že poskytovatelé zdravotních služeb jako podnikatelé nemohou založit své podnikání na tom, že bude zcela bez rizika sanováno z veřejného zdravotního pojištění. Systém tohoto pojištění disponuje omezenými zdroji a nelze jej vyčerpat a přivést ke kolapsu neodůvodněnými a nepřiměřenými úhradami. Takový stav by nepochybně vedl k porušení čl. 31 Listiny, který s existencí systému veřejného zdravotního pojištění výslovně počítá.

17. Nesoulad úhradové vyhlášky nespátřuje ministerstvo ani s právem na bezplatnou zdravotní péči podle čl. 31 Listiny. Poskytovatelé zdravotních služeb mohou vyloučit její aplikaci tím, že se zdravotní pojišťovnou

uzavřou individuální dohodu o způsobu úhrady, výši úhrady a regulačních omezení, v jejímž rámci mohou být zároveň akcentována i geografická, populační či jiná specifika vztahující se k oblasti, ve které jsou zdravotní služby poskytovány. V této souvislosti nelze přehlédnout, že podle § 46 odst. 1 zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění zákona č. 369/2011 Sb., jsou zdravotní pojišťovny povinny zajistit poskytování hrazených služeb svým pojištěncům, včetně jejich místní a časové dostupnosti. Činí tak přitom právě prostřednictvím poskytovatelů, s nimiž mají uzavřenou smlouvu o poskytování a úhradě těchto služeb. Závěrem svého vyjádření k návrhu navrhovatele ministerstvo dodává, že napadená vyhláška nebyla vydána v rozporu se zmocněním podle § 17 odst. 5 zákona o veřejném zdravotním pojištění. Návrh na její zrušení by proto měl být zamítnut. Pokud by však Ústavní soud dospěl k odlišnému závěru, měl by současně rozhodnout o odkladu vykonatelnosti svého nálezu tak, aby mohl být připraven nový návrh úhradové vyhlášky obsahující jiný způsob stanovování úhrad.

18. Pokud jde o návrh vedlejšího účastníka, ministerstvo se v první řadě vyjádřilo k samotným důvodům použití koeficientů přechodu pojištěnců. V roce 2015, stejně jako v předchozích letech, jsou nemocnice hrazeny formou globálního paušálu, což znamená, že od zdravotních pojišťoven dostávají vždy určité procento úhrady předchozího roku (v roce 2015 je to 103% úhrady roku 2014), jestliže vykážou obdobnou produkci, tj. počet hospitalizací, jako v referenčním roce. Celková výše úhrad je ovšem dále modifikována s ohledem na změny počtu pojištěnců podle jednotlivých pojišťoven a krajů. Důvodem je předpoklad, že úbytek pojištěnců pro zdravotní pojišťovnu znamená snížení celkových prostředků na péči o zbylé pojištěnce, zatímco příchod nových pojištěnců jejich zvýšení. Srovnání jejich počtu k 1. lednu zas vychází z toho, že pojištěnci mohou měnit svou pojišťovnu jen jednou ročně, právě k tomuto datu. Jinak je během roku jejich počet v podstatě konstantní a ke změnám dochází jen v důsledku úmrtí, narození či odchodu pojištěnců do ciziny. Koeficienty zohledňují i skutečnost, že v průběhu roku dochází k přesunům pojištěnců mezi jednotlivými kraji z důvodu změn jejich trvalého bydliště.

19. Nepřihlédnutí ke změnám počtu pojištěnců by podle ministerstva mělo za následek nerovné postavení mezi zdravotními pojišťovnami, jež by musely hradit nemocnicím úhrady ve stejné výši jako v předchozích letech, kdy však měly každá jiný počet pojištěnců. Zdravotní pojišťovna, která nové pojištěnce získala, by tak zaplatila nemocnicím méně peněz na jednoho pacienta než v minulých letech, zatímco pojišťovna, z níž pojištěnci odcházejí, by jich musela platit více. To, že takovéto situace vznikaly i v minulosti, je nakonec jedním z důvodů, pro který dnes Všeobecná zdravotní pojišťovna České republiky hradí nemocnicím vyšší úhrady než ostatní pojišťovny.

Nepoužití koeficientů přechodu pojištěnců by mohlo vést rovněž k poklesu úhrad jednotlivým nemocnicím. Podle současného nastavení výše paušálních úhrad za lůžkovou péči by totiž sice pojišťovna, která klienty získala, hradila nemocnicím stejný celkový objem peněz, kdežto pojišťovna, které klienti odešli, by jich mohla hradit méně, a to v závislosti na tom, zda jejich odchod není tak velký, že nemocnicím znemožňuje splnit podmínku vykázaní obdobného objemu produkce jako v referenčním roce, v němž jich ještě měla dostatek. Předmětné koeficienty tak v těchto případech skrze snížení produkčního cíle umožňují zachovat u poskytovatelů stejnou výši úhrady, přestože by jim jinak z důvodu poklesu produkce byla krácena.

20. Možností výpočtu předmětných koeficientů je samozřejmě více, ministerstvo nicméně upřednostnilo jeho určení poměrem počtu pojištěnců dané pojišťovny v daném kraji mezi 1. lednem 2014 a 1. lednem 2015. Tento postup výpočtu je triviální, ověřitelný a transparentní. Vážený koeficient použitý např. v úhradové vyhlášce pro rok 2014, který přecházející klienty váží podle jejich predikované nákladnosti, lze naopak určit jen řádově složitějším a nejednoznačným způsobem a bez existence obecně přijímané metodiky. Za problematickou lze označit i alternativní koeficient, která by reflektovala změny počtu reálně léčených pacientů, neboť jejich počet by k počátku roku nebylo možné zjistit. Zároveň by se snížila určitost vyhlášky, plánovací schopnost zdravotních pojišťoven a schopnost ministerstva predikovat náklady segmentu a dodržet finanční stabilitu systému. V neposlední řadě je třeba upozornit i na riziko účelového chování nemocnic, které by mohly preferovat ošetřování z hlediska potřeby péče či nemocnosti méně náročných pojištěnců nebo přistupovat k hospitalizaci v případech, které by bylo možné řešit ambulantně. Stanovení koeficientů podle jednotlivých krajů (a nikoliv celostátně nebo podle jednotlivých obcí) považuje ministerstvo za vhodné k dosažení cíle koeficientů, jímž je predikce, jak se změní zastoupení klientů pojišťoven na úrovni jednotlivých nemocnic. V tomto ohledu umožňuje zohlednit i přiměřené cestování pojištěnců za zdravotní péči.

21. K jednotlivým dílčím námitkám vedlejšího účastníka ministerstvo poznamenává, že jestliže nárůst úhrad ostatních pojišťoven nekompenzuje pokles úhrad Všeobecné zdravotní pojišťovny České republiky, pak je to způsobeno tím, že v současnosti tato pojišťovna platí za jednoho pojištěnce víc než ostatní pojišťovny. Takovýto stav by mohl být důsledkem masivního odlivu jejích pojištěnců v minulosti, jenž se dosud neprojevil ve výši jejich paušálních úhrad. Ve své podstatě tak dnes dochází k nápravě situace. Ministerstvo nesouhlasí ani s namítaným porušením principu rovnosti a zákazu diskriminace. Segment ambulancí v nemocnicích je svojí podstatou a návazností na akutní lůžkovou péči velmi odlišný od ambulancí mimo nemocnice, což se projevuje i v jejich odlišném úhradovém mechanismu.

V nemocničních ambulancích lze obtížněji rozlišovat jednotlivé odbornosti. Obdobná regulace jako v mimonemocničních ambulancích (tj. regulace na unikátně ošetřeného pojištěnce) není možná z důvodu provázání s akutní lůžkovou péčí, kdy existuje možnost část hospitalizační produkce provádět ambulantně a naopak. Rozdíl je pak dán i ve tvorbě sítě poskytovatelů. V případě přechodu pojištěnců a nákladů mezi kraji se v krajích s vyšší koncentrací pojištěnců zvýší i koncentrace ambulantních poskytovatelů, nikoliv však koncentrace nemocnic. V těch se pouze zvýší objem poskytované péče, který je následně reflektován pomocí koeficientů přechodu pojištěnců. Tyto koeficienty proto u ambulancí mimo nemocnice nejsou potřebné.

22. Předmětné koeficienty nemají podle ministerstva žádný dopad na realizaci práva pacientů na bezplatnou zdravotní péči podle čl. 31 Listiny, resp. na jejich přístup k ní, ani je nediskriminují na základě příslušnosti ke zdravotní pojišťovně. Zdravotní pojišťovny mají povinnost zajistit svým pojištěncům místní a časovou dostupnost péče. I kdyby přitom úhradové mechanismy v úhradové vyhlášce nebyly vhodné pro konkrétní smluvní vztah, mají pojišťovna a poskytovatel vždy možnost se dohodnout individuálně tak, aby nebyla ohrožena dostupnost zdravotní péče pro pacienty. Přisvědčit pak nelze ani tvrzení o porušování práva na spravedlivou odměnu za práci podle čl. 28 Listiny. Podle expertních subjektů (pracovního týmu Rady hospodářské a sociální dohody) postačuje pro navýšení tarifních platů zdravotníků o 5 % navýšení úhrad o 2,1 %. Navýšení úhrad ve výši 3 %, byť vynásobené (a eventuálně i snížené) příslušným koeficientem, bude totiž vždy vyšší a bude postačovat k pokrytí zvýšených osobních nákladů.

23. Závěrem svého druhého vyjádření ministerstvo uvedlo, že způsob výpočtu koeficientů, jakož i nutnost jejich použití jsou podrobně popsány v příslušné důvodové zprávě. Odlišný výpočet koeficientů v jednotlivých verzích úhradové vyhlášky byl důsledkem pozdější korekce relevantních údajů z centrálního registru pojištěnců, případně též změny způsobu výpočtu. Ze všech těchto důvodů by tak i po přihlednutí k argumentaci vedlejšího účastníka měl být návrh navrhovatele zamítnut.

IV./b Sdělení veřejné ochránčyně práv

24. Dne 19. února 2015 bylo Ústavnímu soudu doručeno sdělení veřejné ochránčyně práv Mgr. Anny Šabatové, Ph.D., že nevstupuje do tohoto řízení. Obsahově shodné sdělení od ní Ústavní soud obdržel i dne 16. září 2015, kterým reagovala na návrh vedlejšího účastníka. Doručením tohoto návrhu jí totiž začala opětovně plynout lhůta podle § 69 odst. 3 zákona o Ústavním soudu, ve které by mohla do řízení vstoupit.

IV./c Repliky navrhovatele a vedlejšího účastníka

25. Ústavní soud zaslal navrhovateli i vedlejšímu účastníkovi výše uvedené vyjádření vztahující se k jejich návrhům pro případ, že by na ně chtěli ve stanovené lhůtě reagovat. Této možnosti využil pouze navrhovatel.

26. Navrhovatel ve své replice ze dne 4. listopadu 2015 zdůraznil, že úhradová vyhláška se jeho práva podnikat jednoznačně dotýká, a opětovně poukázal na případovou studii vztahující se k obchodní společnosti JESENICKÁ NEMOCNICE, spol. s r. o. Z té vyplývá, že poskytovatel akutní lůžkové zdravotní péče v geograficky a demograficky znevýhodněném území nemá za současného nastavení úhradové vyhlášky možnost dosáhnout zisk. Na jejím základě vypočtená úhrada za poskytnuté zdravotní služby totiž nepokrývá ani jen elementární náklady této péče. Stát tak na jedné straně umožnil podnikání i v takto znevýhodněném území, kde existuje reálné riziko ohrožení či porušení dostupnosti zdravotní péče jako takové, na straně druhé však pro něj stanovil takové podmínky, které fakticky vylučují jeho smysl. Nezohledněním těchto specifik v úhradové vyhlášce dochází k nerovnému a diskriminujícímu postavení dotčených poskytovatelů ve srovnání s poskytovateli v jiných oblastech.

27. Úhradová vyhláška podle navrhovatele neposkytuje dotčeným poskytovatelům dostatečný nárok na kompenzaci. Možnost individuálního ujednání se zdravotní pojišťovnou, které závisí výlučně na její vůli, za relevantní garanci či systémové řešení problému rozhodně považovat nelze. Pokud přitom praktická aplikace úhradové vyhlášky, která navíc již v době schvalování návrhu zdravotněpojistného plánu zjevně překračuje směrné ukazatele, vede k dočerpání všech plánovaných zdrojů, pak zdravotní pojišťovny ztrácí oprávnění domlouvat s poskytovatelem jiný způsob úhrady.

IV./d Ústní jednání

28. Ve smyslu § 44 zákona o Ústavním soudu rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci.

V. Podmínky meritorního posouzení návrhu

29. Ústavní soud konstatuje, že je příslušný k projednání návrhu na zrušení napadené vyhlášky nebo jejích ustanovení a že návrhy navrhovatele i vedlejšího účastníka splňují všechny zákonem stanovené formální náležitosti a byly podány osobami k tomu oprávněnými [§ 64 odst. 2 písm. b) zákona o Ústavním soudu]. Zároveň neshledává žádný z důvodů nepřipustnosti návrhu navrhovatele nebo důvody pro zastavení řízení o něm. Jsou tedy splněny podmínky pro jeho meritorní posouzení, a to z hlediska argumentace uplatněné v obou uvedených návrzích.

VI. Posouzení, zda byla napadená vyhláška vydána na základě a v mezích zákona

30. V souladu s § 68 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., se Ústavní soud nejprve zabýval otázkou, zda byla napadená vyhláška přijata a vydána ústavně konformním způsobem a v mezích Ústavou České republiky stanovené kompetence.

31. Ustanovení čl. 79 odst. 3 Ústavy České republiky svěřuje ministerstvům a jiným správním úřadům pravomoc k vydávání podzákonných právních předpisů, k jejichž realizaci však může dojít jen na základě a v mezích zákona, jsou-li k tomu zákonem zmocněny. Uvedené ustanovení je třeba vykládat restriktivně v tom smyslu, že toto zmocnění musí být konkrétní, jednoznačné a jasné [srov. náleze ze dne 21. června 2000 sp. zn. Pl. ÚS 3/2000 (N 93/18 SbNU 287; 231/2000 Sb.)]. Pakliže tomu tak je, Ústavní soud zkoumá, zda byl podzákonný právní předpis vydán státním orgánem k tomu oprávněným a v mezích jeho kompetence, tedy zda se při výkonu této pravomoci pohyboval v mezích a na základě zákona, a nikoliv mimo zákon. Zjednodušeně řečeno, jde o to, aby v případě, kdy má být podle zákona X, tento předpis nestanovil, že má být Y, ale že má být X1, X2, X3. Ze zmocňovacího ustanovení musí být zároveň zřejmá vůle zákonodárce k úpravě nad zákonný standard. Ani v takovém případě ovšem podzákonný právní předpis nesmí zasahovat do věcí, k jejichž regulaci může dojít jen zákonem (tj. u nichž se uplatní tzv. výhrada zákona) [srov. např. náleze ze dne 18. srpna 2004 sp. zn. Pl. ÚS 7/03 (N 113/34 SbNU 165; 512/2004 Sb.) nebo náleze ze dne 25. března 2014 sp. zn. Pl. ÚS 43/13 (N 39/72 SbNU 439; 77/2014 Sb.)].

32. Zmocnění Ministerstva zdravotnictví k vydání vyhlášky, kterou se stanoví hodnota bodu, výše úhrad hrazených služeb a regulačních omezení, vyplývá z § 17 odst. 5 zákona o veřejném zdravotním pojištění. Toto ustanovení předpokládá, že jejím vydání bude předcházet dohodovací řízení zástupců Všeobecné zdravotní pojišťovny České republiky a ostatních zdravotních pojišťoven a zástupců příslušných profesních sdružení poskytovatelů jako zástupců smluvních poskytovatelů, které svolá ministerstvo. Bude-li výsledkem tohoto řízení dohoda na uvedených parametrech, ministerstvo ji vydá jako vyhlášku. Pokud by však obsah této dohody byl v rozporu s právními předpisy nebo veřejným zájmem, jímž se ve smyslu § 17 odst. 2 zákona o veřejném zdravotním pojištění rozumí zájem na zajištění kvality a dostupnosti hrazených služeb, fungování systému zdravotnictví a jeho stability v rámci finančních možností systému veřejného zdravotního pojištění, nebo by k předmětné dohodě nedošlo do 120 dnů před skončením příslušného kalendářního roku, stanoví vyhláškou ministerstvo hodnotu bodu, výši úhrad hrazených služeb a regulační omezení na následující kalendářní rok samostatně.

33. Vzhledem ke zmocnění obsaženému v § 17 odst. 5 zákona o veřejném zdravotním pojištění je v případě napadené vyhlášky zřejmé, že byla vydána státním orgánem k tomu oprávněným. Z vyjádření navrhovatele, vedlejšího účastníka a ministerstva se zároveň podává, že se v souladu s tímto ustanovením uskutečnilo i předmětné dohodovací řízení, byť v jeho rámci došlo ke včasné dohodě pouze ohledně některých segmentů zdravotní péče [k otázce významu dohodovacího řízení pro využití zmocnění a závaznosti eventuální dohody srov. náleze sp. zn. Pl. ÚS 6/07 ze dne 9. 2. 2010 (N 20/56 SbNU 207; 66/2010 Sb.), bod 77]. Zbývá dodat, že napadená vyhláška byla řádně uveřejněna ve Sbírce zákonů, konkrétně v její části 129, jež byla rozeslána dne 23. prosince 2014. K jejímu přijetí a vydání došlo ústavně konformním způsobem.

34. Ústavní soud neshledal ani žádný důvod, který by zpochybňoval, že k vydání napadené vyhlášky došlo v mezích zákonného zmocnění. V této souvislosti považuje za postačující odkázat na podrobnější odůvodnění k této otázce v nálezu, kterým byla zrušena úhradová vyhláška pro rok 2013 [náleze ze dne 22. října 2013 sp. zn. Pl. ÚS 19/13 (N 178/71 SbNU 105; 396/2013 Sb.), body 41 až 43]. Na tomto závěru přitom nic nemění ani tvrzení navrhovatele, že k vybočení z těchto mezí došlo z důvodu nesouladu úhradové vyhlášky s veřejným zájmem, protože ji nelze považovat ani za jsoucí v souladu s čl. 2 odst. 3 Listiny. Z obsahu tohoto tvrzení totiž vyplývá, že jde ve své podstatě o shrnutí jeho argumentace stran rozporu této vyhlášky s některými ústavně zaručenými základními právy, se kterou se Ústavní soud vypořádává v dalších částech tohoto nálezu.

VII. Shrnutí obsahu napadených částí vyhlášky

35. Listina ve svém čl. 31 zaručuje občanům právo na bezplatnou zdravotní péči a na zdravotní pomůcky na základě veřejného zdravotního pojištění. Toto ustanovení sice předpokládá, že podmínky, tj. zejména rozsah, v jakém budou mít občané za uvedených ústavních podmínek přístup ke zdravotní péči a zdravotním pomůckám, stanoví teprve zákonodárce, nelze je však vykládat v tom smyslu, že by z něj pro jeho úvahu neplynuly žádné meze [srov. náleze ze dne 23. dubna 2008 sp. zn. Pl. ÚS 2/08 (N 73/49 SbNU 85; 166/2008 Sb.), body 52 až 56]. Jím přijatá zákonná úprava musí především umožňovat skutečnou realizaci tohoto práva, tedy zachovávat jeho podstatu a smysl (čl. 4 odst. 4 Listiny). Jestliže by ve svém důsledku nevytvářela podmínky umožňující rovný přístup ke zdravotní péči, pak by se tento následek nedotýkal života a zdraví jen těch, kteří by se jí jinak nemohli domoci. Vzniklý stav by vyvolával pochybnosti i ohledně toho, zda je stát vůbec schopen dostát jedné ze svých základních povinností, která vyplývá z čl. 1 věty první Listiny a je implicitně vyjádřena též zakotvením sociálních

práv v Listině, tedy povinnosti zajistit podmínky pro důstojný život všech svých občanů.

36. K zajištění rovného přístupu ke zdravotní péči slouží i další požadavek přímo vyplývající z čl. 31 Listiny, jímž je existence systému veřejného zdravotního pojištění. Přijetí zákonné úpravy k jeho zajištění, jakož i jeho faktické provedení, je povinností státu a v jeho rámci především orgánů moci zákonodárné a moci výkonné. Základem zákonného vymezení tohoto systému je v současnosti zákon o veřejném zdravotním pojištění, který upravuje právní vztahy mezi zdravotními pojišťovnami, jejich pojištěnci a poskytovateli zdravotních služeb za účelem realizace ústavně zaručeného práva na bezplatnou zdravotní péči. Úhradová vyhláška, kterou na základě § 17 odst. 5 zákona o veřejném zdravotním pojištění vydává Ministerstvo zdravotnictví vždy pro následující kalendářní rok, pak tuto zákonnou úpravu doplňuje. Stanoví totiž, jakým způsobem se určí výše úhrad, na které vznikne jednotlivým poskytovatelům nárok vůči zdravotním pojišťovnám za hrazené služby, jež v souladu se svými zákonnými či smluvními povinnostmi poskytli jejich pojištěncům. Jejím obsahem je tak vlastně cenová regulace. Přestože se každý poskytovatel může dohodnout se zdravotní pojišťovnou na jiném způsobu určení výše úhrad, a tím ve vztahu k jejich vzájemným právním vztahům vyloučit použití úhradové vyhlášky, v obecné rovině platí, že tato vyhláška významným způsobem dotváří i podmínky pro podnikání v oblasti poskytování zdravotních služeb. Z tohoto důvodu ji lze považovat rovněž za doplnění zákonné úpravy, která ve vztahu k těmto poskytovatelům vymezuje právní rámec rozhodný pro realizaci jejich práva podnikat podle čl. 26 odst. 1 Listiny.

37. Ústavní soud na tomto místě neshledává důvod pro podrobnější shrnutí celého obsahu napadené vyhlášky. S ohledem na argumentaci navrhovatele i vedlejšího účastníka považuje za postačující přiblížení obsahu těch jejích částí, jež jsou napadeny eventuálním petitem navrhovatele nebo jejichž zrušení se domáhá vedlejší účastník, případně některých dalších obsahově souvisejících ustanovení. V tomto směru lze přitom přiznat relevanci především § 4 odst. 1 napadené vyhlášky a dále bodům 3.5 a 5.10 části A její přílohy č. 1 a jejím přílohám č. 12 a 13.

38. Ustanovení bodu 3 části A přílohy č. 1 napadené vyhlášky, jehož zrušení navrhl navrhovatel, stanoví, že úhrada za lůžkovou péči, tedy úhrada za poskytnuté a zdravotní pojišťovnou uznané hrazené služby, které poskytovatel poskytl pojištěnci během hospitalizací ukončených v roce 2015, se stanoví formou případového paušálu. Způsob výpočtu celkové paušální úhrady, na jejíž zaplacení mu v průběhu roku vznikne nárok vůči zdravotní pojišťovně, je v tomto ustanovení vyjádřen vzorcem, jehož jednotlivé proměnné jsou blíže definovány slovně. Celková paušální úhrada se vypočte z individuální paušální úhrady, kterou tvoří součin následujících

prvků. V první řadě jde o součet celkové paušální úhrady za stejným způsobem vymezené služby poskytnuté během hospitalizací ukončených v roce 2014 a regulačních poplatků za akutní lůžkovou péči, jež byly poskytovatelem vybrány v roce 2014. Součet takto určených částek se následně násobí koeficientem 1,03, vyjadřujícím zvýšení úhrad o 3%, jakož i koeficientem přechodu pojištěnců $K_{p_{14}}$, obsaženým v příloze č. 12 k úhradové vyhlášce, jež vyjadřuje změny v počtu pojištěnců zdravotní pojišťovny v kraji, ve kterém jsou poskytovány hrazené služby, mezi 1. lednem 2015 a 1. lednem 2014. Podle toho, zda je tento koeficient vyšší nebo nižší než 1, dochází na jeho základě ke zvýšení nebo snížení individuální paušální úhrady.

39. Celková paušální úhrada se určí podle takto vypočtené individuální paušální úhrady, může být však nižší, jestliže počet případů hospitalizací ukončených v hodnoceném období roku 2015 nedosáhne alespoň 96% z počtu případů hospitalizací ukončených v roce 2013. Tato procentní hodnota se v případě každého poskytovatele násobí koeficientem přechodu pojištěnců $K_{p_{13}}$, obsaženým v příloze č. 13, jež vyjadřuje změny v počtu pojištěnců zdravotní pojišťovny v kraji, ve kterém jsou poskytovány hrazené služby, mezi 1. lednem 2015 a 1. lednem 2013. Podle toho, zda je tento koeficient vyšší nebo nižší než 1, se tak zvyšuje nebo snižuje hranice poklesu produkce tohoto poskytovatele, při němž ještě nedochází k úměrnému snížení individuální paušální úhrady. Od takto vypočtené částky se nakonec odečte celková hodnota vyžádané extramurální péče v rámci případů hospitalizací poskytovatelem vykázaných a zdravotní pojišťovnou uznaných, které byly ukončeny v hodnoceném období. Extramurální péči se rozumí péče související s hospitalizací pojištěnce u poskytovatele, kterou si poskytovatel vyžádal, a která je pojištěnci v době hospitalizace u poskytovatele poskytnuta jiným poskytovatelem, který ji účtuje zdravotní pojišťovně. Výsledná částka po tomto odečtení je celkovou paušální úhradou.

40. Základní princip uvedeného výpočtu lze tedy shrnout tak, že paušální úhrada, na kterou vznikne poskytovateli lůžkové péče nárok vůči zdravotní pojišťovně za jí hrazené služby poskytnuté během hospitalizací ukončených v roce 2015, se určí z částky představující paušální úhradu, na kterou mu vznikl nárok za tytéž služby poskytnuté během hospitalizací ukončených v roce 2014, navýšené o 3%. Její výše ovšem může být dále úměrně zvýšena nebo snížena s ohledem na změny počtu pojištěnců příslušné pojišťovny v příslušném kraji, přičemž úměrně snížena může být i v případě výraznějšího poklesu počtu případů hospitalizací oproti roku 2013.

41. Ustanovení § 4 odst. 1 úhradové vyhlášky, jehož částečné zrušení navrhl vedlejší účastník, zní následovně:

„§ 4

(1) Pro hrazené služby poskytované poskytovateli lůžkové péče, s výjimkou hrazených služeb poskytovaných poskytovateli následně lůžkové péče, poskytovateli dlouhodobé lůžkové péče a poskytovateli zvláštní lůžkové péče, se hodnota bodu, výše úhrad hrazených služeb a regulační omezení stanoví v přílohách č. 1, 9, 10, 12 až 14 k této vyhlášce.“

Návrh vedlejšího účastníka směřoval do jeho části vymezené slovy „12 až“, jež vyjadřují odkaz na přílohy č. 12 a 13 k této vyhlášce jako na její relevantní části pro stanovení výše úhrad hrazených služeb poskytovaných poskytovateli lůžkové péče. Tyto přílohy stanoví koeficienty přechodu pojištěnců, které se použijí pro výpočet úhrad, na které vznikne v průběhu roku 2015 poskytovatelům vůči zdravotní pojišťovně nárok za poskytnuté hrazené služby. Obě sestávají z tabulek, v nichž jsou podle kraje a zdravotní pojišťovny uvedeny indexy změny počtu jejich pojištěnců v období mezi 1. lednem 2015 a 1. lednem 2014 (zkráceně $K_{p_{14}}$; příloha č. 12 k napadené vyhlášce) a mezi 1. lednem 2015 a 1. lednem 2013 (zkráceně $K_{p_{13}}$; příloha č. 13 k napadené vyhlášce). Pro uvedený výpočet se přitom použije vždy koeficient stanovený zároveň pro kraj, v němž poskytovatel poskytuje zdravotní služby, a zdravotní pojišťovnu, jejímž pojištěncem byl její příjemce. V současnosti působí v České republice sedm zdravotních pojišťoven, jimiž jsou Všeobecná zdravotní pojišťovna České republiky, Vojenská zdravotní pojišťovna České republiky, Česká průmyslová zdravotní pojišťovna, Oborová zdravotní pojišťovna zaměstnanců bank, pojišťoven a stavebnictví, Zaměstnanecká pojišťovna Škoda, Zdravotní pojišťovna ministerstva vnitra České republiky a Revírní bratrská pokladna, zdravotní pojišťovna.

42. Hodnota koeficientu přechodu pojištěnců $K_{p_{14}}$ se v závislosti na konkrétní zdravotní pojišťovně a kraji pohybuje v rozmezí od 0.951 do 1.097, v případě Všeobecné zdravotní pojišťovny České republiky je tomu tak v rozmezí od 0.982 do 1.014. Hodnota koeficientu přechodu pojištěnců $K_{p_{13}}$ se pohybuje v rozmezí od 0.955 do 1.207 a v případě Všeobecné zdravotní pojišťovny České republiky v rozmezí od 0.930 do 1.017. Oba koeficienty byly u této pojišťovny vypočteny jako vyšší než 1 jen pro hlavní město Prahu, v ostatních případech byla jejich hodnota nižší.

43. Přestože vedlejší účastník navrhuje toliko zrušení části § 4 odst. 1 úhradové vyhlášky a jejích příloh č. 12 a 13, nelze přehlédnout, že koeficienty přechodu pojištěnců a odkaz na uvedené přílohy jsou v úhradové vyhlášce obsaženy i na jiných místech. Tyto koeficienty se totiž uplatní při výpočtu celkové paušální úhrady poskytovatelům lůžkové péče, který je obsažen v bodu 3.5 části A přílohy č. 1, a maximální celkové úhrady poskytovatelům ambulantní péče, který je obsažen v bodu 5.10 části A přílohy č. 1. Podstata prvního výpočtu byla podrobně vložena výše (viz body 38 až 40). Maximální celková úhrada poskytovatelům ambulantní péče

za hrazené služby poskytnuté v hodnoceném období roku 2015 se zasypočte z celkové výše úhrady poskytnuté v roce 2014, která se za tímto účelem vynásobí hodnotou 1,03 (tedy zvýší o 3%) a koeficientem změny podílu počtu pojištěnců Kp_{p14} . V tomto případě nejde o paušální úhradu, nýbrž o limitaci výše úhrady vypočtené podle hodnoty bodu v závislosti na množství provedených výkonů.

44. Posouzení koeficientů přechodu pojištěnců z hlediska jejich namítané protiústavnosti předpokládá objasnění jejich významu pro výpočet výše úhrad, na které vznikne poskytovatelům nárok. Již bylo uvedeno, že tyto koeficienty v závislosti na tom, zda je jejich hodnota vyšší nebo nižší než 1, zvyšují nebo snižují celkovou paušální úhradu poskytovatelům lůžkové péče a maximální celkovou úhradu poskytovatelům ambulantní péče. Pokud však jde o celkový příjem těchto poskytovatelů z veřejného zdravotního pojištění, ten je tvořen součtem úhrad, na které jim vznikne nárok vůči všem zdravotním pojišťovnám. Ačkoliv tedy mohou koeficienty přechodu pojištěnců vést ke snížení úhrady ze strany jedné zdravotní pojišťovny, v případě jiné zdravotní pojišťovny tomu může být právě naopak. Neplatí však, že celkový dopad jejich použití musí být z hlediska součtu jednotlivých úhrad neutrální. Do jejich výše se vždy promítne nárůst nebo pokles pojištěnců v kraji, kde byla zdravotní služba poskytnuta. Dosavadní výše úhrad ze strany jednotlivých pojišťoven může být navíc (a podle vyjádření ministerstva také je) historicky nastavena odlišně, což znamená, že určitá zdravotní pojišťovna hradí za určitý srovnatelný rozsah poskytnutých zdravotních služeb v průměru vyšší částky než pojišťovna jiná. Nelze proto vyloučit, že v důsledku použití těchto koeficientů dojde u určitého poskytovatele k tomu, že celková výše úhrad, na které mu vznikne nárok, nebude navzdory zachování stejného rozsahu poskytnutých zdravotních služeb jako v předchozím roce navýšena o 3%, nýbrž o částku nižší, případně že nebude navýšena vůbec či bude dokonce snížena.

45. Důvod, pro který ministerstvo zakomponovalo uvedené koeficienty do úhradové vyhlášky, lze podle Ústavního soudu spatřovat v požadavku na úpravu, resp. narovnání výdajů jednotlivých zdravotních pojišťoven s ohledem na změny počtu jejich pojištěnců. Tyto změny totiž ovlivňují výši částky, kterou budou mít jednotlivé zdravotní pojišťovny na základě výběru pojistného k dispozici pro úhradu zdravotních služeb svým pojištěncům. Použití koeficientů tak má za cíl především spravedlivější nebo rovnoměrnější rozložení výdajů zdravotního pojištění mezi zdravotní pojišťovny.

VIII. Posouzení napadené vyhlášky z hlediska práva podnikat podle čl. 26 odst. 1 Listiny

46. Návrhy navrhovatele i vedlejšího účastníka napadají ústavnost úhradové vyhlášky, resp. jejích jednotlivých částí, především z hlediska

práva poskytovatelů zdravotních služeb podnikat podle čl. 26 odst. 1 Listiny. Ústavní soud se proto v první řadě zabýval otázkou, zda tato vyhláška nepůsobí jeho nepřipustné omezení.

VIII./a Východiska přezkumu

47. Podstatou a smyslem práva na výběr povolání a přípravu k němu, jakož i práva podnikat a vykonávat jinou hospodářskou činnost podle čl. 26 odst. 1 Listiny je svoboda jednotlivce zvolit si a realizovat způsob, jakým si bude zajišťovat prostředky pro své potřeby. Není přitom podstatné, zda bude činnost, jež by měla vést k dosažení tohoto cíle, vykonávat v zaměstnaneckém vztahu nebo jako podnikatel na vlastní odpovědnost.

48. Uvedených práv se může jednotlivec ve smyslu čl. 41 odst. 1 Listiny domáhat pouze v mezích zákonů, které čl. 26 odst. 1 Listiny provádějí. Podle čl. 26 odst. 2 Listiny může zákon stanovit podmínky a omezení pro výkon některých povolání nebo činností, a to za jakýmkoliv účelem, který není ústavně nepřipustný [srov. náleze ze dne 20. června 2006 sp. zn. Pl. ÚS 38/04 (N 125/41 SbNU 551; 409/2006 Sb.), bod 29]. Zákonodárce má tedy relativně širokou, byť nikoliv absolutní, dispozici pro konkrétní vymezení obsahu a způsobu realizace tohoto práva [srov. náleze ze dne 23. května 2000 sp. zn. Pl. ÚS 24/99 (N 73/18 SbNU 135; 167/2000 Sb.) nebo náleze ze dne 12. července 2001 sp. zn. Pl. ÚS 11/2000 (N 113/23 SbNU 105; 322/2001 Sb.), část VIII písm. H]. I v případě základních práv podle čl. 26 odst. 1 Listiny se však uplatní požadavek vyplývající z jejího ustanovení čl. 4 odst. 4, aby při stanovení mezi těchto práv bylo šetřeno jejich podstaty a smyslu. To znamená, že je-li určitým omezením dotčena samotná podstata a smysl základního práva, pak takovéto omezení nebude zakládat jeho porušení jen za předpokladu, že bude nezbytné k dosažení svého legitimního (neboli ústavně aprobovaného) cíle. V případě práva na výběr povolání a přípravu k němu, jakož i práva podnikat a vykonávat jinou hospodářskou činnost by se o omezení dotýkající se jejich podstaty a smyslu jednalo tehdy, jestliže by v jeho důsledku byl určité skupině jednotlivců podstatně ztížen nebo znemožněn přístup k určitému povolání nebo možnost vykonávat určitou činnost nebo jestliže by v jeho důsledku určité zaměstnání nebo činnost přestaly být způsobitelné zajištěním prostředky pro jejich potřeby těm, kteří je vykonávají. Jakékoliv omezení musí samozřejmě respektovat zásadu rovnosti v právech ve smyslu čl. 1 věty první Listiny, resp. jejího čl. 3 odst. 1 [náleze sp. zn. Pl. ÚS 1/12 ze dne 27. 11. 2012 (N 195/67 SbNU 333; 437/2012 Sb.), bod 278].

49. Ústavní soud při posuzování souladu zákona nebo jiného právního předpisu s právem podnikat, jež má povahu práva hospodářského, postupuje obdobně jako v případě práv sociálních, k jejichž přezkumu v dosavadní judikatuře konstruoval a rozvinul tzv. test rozumnosti [srov. náleze ze dne 5. října 2006 sp. zn. Pl. ÚS 61/04 (N 181/43 SbNU 57; 16/2007 Sb.), náleze

ze dne 12. března 2008 sp. zn. Pl. ÚS 83/06 (N 55/48 SbNU 629; 116/2008 Sb.), náleze ze dne 24. dubna 2012 sp. zn. Pl. ÚS 54/10 (N 84/65 SbNU 121; 186/2012 Sb.), bod 48, nebo náleze sp. zn. Pl. ÚS 19/13, body 50 a 51], sestávající z následujících čtyř kroků:

a) vymezení smyslu a podstaty hospodářského nebo sociálního práva, tedy jeho esenciálního obsahu,

b) zhodnocení, zda se zákon nebo jiný právní předpis nedotýká samotné existence hospodářského nebo sociálního práva nebo skutečné realizace jeho esenciálního obsahu,

c) posouzení, zda právní úprava obsažená v zákoně nebo jiném právním předpisu sleduje legitimní cíl, tedy zda není svévolným zásadním snížením celkového standardu základních práv, a

d) zvážení otázky, zda prostředek použitý k jeho dosažení je rozumný, byť nikoliv nutně nejlepší, nejvhodnější, nejúčinnější či nejmoudřejší.

50. Dospěje-li Ústavní soud ve druhém kroku testu rozumnosti k závěru, že napadená právní úprava se dotýká samotné existence některého z těchto práv nebo skutečné realizace jeho esenciálního obsahu, pak nepokračuje v jeho provádění a místo toho posoudí přípustnost zásahu do tohoto práva v rámci (přísnějšího) testu proporcionality. To znamená, že dále bude v následujícím pořadí hodnotit,

a) zda předmětný zásah sleduje legitimní (neboli ústavně aprobovaný) cíl omezení dotčeného základního práva,

b) zda je tento zásah k dosažení tohoto cíle vhodný (požadavek vhodnosti),

c) zda tohoto cíle nelze dosáhnout jiným způsobem, jenž by byl k tomuto právu šetrnější (požadavek potřebnosti), a

d) zda zájem na dosažení tohoto cíle v rámci určitého právního vztahu převáží nad dotčeným základním právem (požadavek proporcionality v užším smyslu).

51. Právní úprava, která se dotýká ústavně zaručeného sociálního, hospodářského nebo kulturního práva, nepředstavuje jeho nepřípustné omezení jen v případě, že jako celek ob stojí z hlediska všech takto vymezených požadavků. Pokud by tomu tak nebylo, Ústavní soud by musel dospět k názoru o jejím rozporu s ústavním pořádkem.

VIII./b Vymezení namítaného zásahu

52. Provedení testu rozumnosti předpokládá v prvé řadě vymezení, zda a jakým způsobem zasahuje napadená právní úprava do práva podnikat podle čl. 26 odst. 1 Listiny. Ústavní soud konstatuje, že namítaným zásahem je v dané věci třeba rozumět ohraničení nároku poskytovatelů na úhradu za hrazení služby poskytnuté v roce 2015, k němuž dochází stanovením celkové paušální úhrady poskytovatelům lůžkové péče

v bodu 3.5 části A přílohy č. 1 a maximální celkové úhrady poskytovatelům ambulantní péče v bodu 5.10 části A přílohy č. 1 napadené vyhlášky. Právě vůči těmto ustanovením směřují uplatněné námítky navrhovatele a vedlejšího účastníka k výpočtu výše úhrady, jež spočívají jednak v tvrzeném nedostatečném zohlednění finančních požadavků poskytovatelů zdravotních služeb v geograficky a demograficky znevýhodněných oblastech (viz body 4 až 6), jednak v tvrzeném negativním dopadu použití koeficientů přechodu pojištěnců (viz body 8 až 10). Podstatou obou z nich je totiž tvrzení, že napadenou vyhláškou stanovená výše úhrad je ve vztahu k některým poskytovatelům natolik nízká, že opodstatňuje závěr o porušení jejich práva podnikat.

53. Pro znázornění toho, jakým způsobem se předmětné ohraničení dotýká uvedeného základního práva, je žádoucí poukázat na některá specifika podnikání v oblasti poskytování zdravotních služeb. Předně je charakterizuje rozsáhlá veřejnoprávní regulace, která – zjednodušeně řečeno – zajišťuje, aby měly všechny osoby v souladu s čl. 31 Listiny přístup ke zdravotní péči určité kvality. K dosažení tohoto cíle ukládá zákon poskytovatelům zdravotních služeb řadu povinností, včetně toho, že v některých případech (kupř. jde-li o neodkladnou péči) nesmí být pacientům z jejich strany odepřena potřebná zdravotní péče. K reálnému naplnění těchto povinností by ovšem nedocházelo, pokud by s nimi související náklady nesli výlučně poskytovatelé zdravotních služeb nebo jednotliví pacienti jako jejich příjemci. Ve vztahu k těmto subjektům by totiž nebylo možné považovat uvedené náklady za únosné. Právě z tohoto důvodu existuje v České republice systém veřejného zdravotního pojištění, jehož účastníky jsou povinně osoby vymezené v § 2 odst. 1 zákona o veřejném zdravotním pojištění, kterým na jeho základě mohou být poskytovány z něj hrazené služby. Tento systém má přitom s ohledem na celkový počet pojištěnců a výši shromážděných prostředků zcela dominantní podíl na výdajích za zdravotní služby. Není tedy nikterak překvapivé, že podnikání podstatné části poskytovatelů zdravotních služeb je v rozhodující míře závislé na tom, zda a v jaké výši jim vznikne nárok na úhradu právě z tohoto systému (blíže srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 19/13, bod 35). Pravidla pro určení její výše, jak jsou stanovena v úhradové vyhlášce, zásadním způsobem ovlivňují celkový příjem jednotlivých poskytovatelů, a tím i veškerou jejich podnikatelskou činnost, jež se musí přizpůsobit z něho plynoucím možnostem. Tím v nejširším slova smyslu zasahují do jejich práva podnikat.

VIII./c Posouzení zásahu z hlediska podstaty a smyslu práva podnikat

54. Podstatu a smysl základních práv zaručených čl. 26 odst. 1 Listiny, jež byly vymezeny výše (viz body 47 a 48), lze ve vztahu k právu podnikat a vykonávat jinou hospodářskou činnost specifikovat tím způsobem, že jde

o svobodu vykonávat určitou výdělečnou činnost samostatně na vlastní účet a odpovědnost za účelem dosažení zisku. Toto právo zaručuje samotnou možnost výkonu takovéto činnosti, jakož i to, že povinnosti a omezení, jež se k ní vztahují, nebudou znemožňovat její hlavní účel [srov. náleží sp. zn. Pl. ÚS 19/13, bod 66, nebo náleží ze dne 15. září 2015 sp. zn. Pl. ÚS 13/14 (N 164/78 SbNU 451; 297/2015 Sb.), bod 14]. Tím není řečeno, že by měl mít kterýkoliv podnikatel zaručeno právo na zisk, nýbrž že rozsah zákonem stanovených povinností, jimž musí jednotliví podnikatelé v souvislosti se svou činností dostát, nesmí činit jejich podnikání nesmyslným z hlediska možnosti jeho dosažení.

55. Úhrady vypočtené na základě úhradové vyhlášky představují pro podstatnou část poskytovatelů zdravotních služeb zcela převažující zdroj příjmů. Zároveň platí, že povinnosti spojené s výkonem této činnosti za účelem zajištění dostupnosti zdravotní péče významně omezují prostor k tomu, aby tito poskytovatelé v reakci na případnou nízkou výši úhrad mohli snížit své výdaje. Především tak nemohou učinit na úkor zákonem požadovaného rozsahu a kvality poskytovaných zdravotních služeb. Úhradová vyhláška by se proto dotýkala podstaty a smyslu práva podnikat, rozliže by na jejím základě stanovená výše úhrad byla s ohledem na rozsah poskytnutých hrazených služeb natolik nízká, že by fakticky – bez jakékoliv jiné kompenzace – přenášela náklady bezplatně poskytované zdravotní péče, které by měly být hrazeny z veřejného zdravotního pojištění, na jednotlivé poskytovatele, a z tohoto důvodu by jim znemožňovala dosažení alespoň průměrného zisku. Takovýto důsledek by bylo ovšem možné konstatovat jen ve vztahu k určitému segmentu zdravotních služeb jako celku, vymezenému podle formy nebo oboru poskytované zdravotní péče, byť nikoliv nezbytně na celém území České republiky. Muselo by se totiž jednat o stav, kdy by poskytovatelé s ohledem na nastavení pravidel výše úhrad v tomto segmentu ve své podstatě nemohli činit samostatná rozhodnutí, která by jim v případě dalšího pokračování jejich činnosti alespoň potenciálně otevírala cestu k případnému zisku. Na roveň takto vymezeného zásahu, který by se týkal podstaty a smyslu práva podnikat, lze postavit i takové nastavení pravidel výpočtu těchto úhrad, které by činily jejich konečnou výši pro jednotlivé poskytovatele nepředvídatelnou, např. v důsledku oprávnění zdravotních pojišťoven tuto výši bez jakéhokoliv zdůvodnění (svévolně) krátit (srov. náleží sp. zn. Pl. ÚS 19/13, body 60 až 62). Zbývá dodat, že dotčení podstaty a smyslu základního práva ještě neznamená i jeho porušení, a to ani v případě, že by v určité oblasti byla možnost podnikání zásadním způsobem omezena nebo dokonce vyloučena. Takovýto zásah by však bylo třeba, jak bylo uvedeno výše, posuzovat mnohem přísněji jak z hlediska jeho potřebnosti, tak z hlediska intenzity zájmu na dosažení jeho cíle (viz test proporcionality v bodu 50).

56. Napadená vyhláška stanoví celkovou paušální úhradu poskytovatelům lůžkové péče a maximální celkovou úhradu poskytovatelům ambulantní péče za hrazené služby poskytnuté v roce 2015 podle výše úhrad, na které jim vznikl nárok za hrazené služby poskytnuté v předchozím roce. Při jejich výpočtu tak, obdobně jako úhradové vyhlášky vydané pro minulé roky, vychází z předpokladu, že jednotliví poskytovatelé budou mít i v tomto roce srovnatelnou výkonnost. Uvedené nicméně neznamená, že takto stanovená výše úhrad zůstává neměnná. K její úpravě dochází prostřednictvím různých proměnných a koeficientů, včetně koeficientů přechodu pojištěnců, jejichž účelem je nalezení rovnováhy mezi finančními požadavky poskytovatelů na straně jedné a možnostmi systému veřejného zdravotního pojištění na straně druhé. Je zřejmé, že předmětné řešení zachovává kontinuitu právní úpravy, pokud jde o nastavení výše úhrad. Tím současně umožňuje jejich předvídatelnost, a to přestože výsledná částka může být ve srovnání s předchozím rokem s ohledem na další zohledněné skutečnosti vyšší nebo nižší. S určitou změnou totiž poskytovatelé musí při vydání úhradové vyhlášky každý rok počítat a přizpůsobit se jí.

57. Ústavní soud konstatuje, že samotný princip výpočtu založený na výše uvedených zásadách se zjevně nedotýká podstaty a smyslu práva podnikat. Tento závěr se zároveň vztahuje i na jeho konkrétní provedení v napadené vyhlášce, v jehož rámci se použijí koeficienty přechodu pojištěnců (v tomto ohledu nicméně Ústavní soud ponechává stranou otázku, zda v případě limitace výše úhrad poskytovatelům ambulantní péče obsahuje úhradová vyhláška efektivní způsob kompenzace nákladů neodkládané péče poskytnuté nad rámec těchto limitů, neboť tato nebyla předmětem tohoto řízení). Navrhovatel ani vedlejší účastník netvrdí, že by takto stanovený výpočet výše úhrad v určitém segmentu zdravotních služeb obecně vylučoval smysluplnost podnikatelské činnosti z hlediska dosažení jejího účelu. Navrhovatel tento důsledek namítá jen ve vztahu k poskytovatelům v geograficky a demograficky znevýhodněných oblastech. Vedlejší účastník zase výslovně připouští, že k němu nedochází, nevylučuje však, že použití koeficientů přechodu pojištěnců i v dalších letech by takovýto stav mohlo způsobit. Jeho námitky ve vztahu k těmto koeficientům směřují především k tomu, že v důsledku jejich použití dochází v případě velké většiny poskytovatelů ke snížení výše úhrad, na které by měli jinak nárok, aniž by toto snížení odpovídalo (často nezměněnému) rozsahu jejich produkce. Za situace, kdy ani navrhovatel, ani vedlejší účastník netvrdili existenci zásahu, jež by se dotýkal podstaty a smyslu práva podnikat, a ani neuvdělili žádné skutečnosti, z nichž by takovýto faktický důsledek bylo možno usuzovat, Ústavní soud neshledává prostor k tomu, aby nad rámec projednávaných návrhů z vlastní iniciativy činil další zjištění, jež by případně mohla

závěr o takovémto zásahu opodstatňovat. Existenci takovýchto skutečností nelze v tuto chvíli považovat ani za obecně známou.

58. Stanovený způsob výpočtu výše úhrad nevylučuje, že někteří poskytovatelé zdravotních služeb budou (případně i po dobu více let) hospodařit se ztrátou, ani tato skutečnost se však sama o sobě nedotýká podstaty a smyslu práva podnikat. Každý poskytovatel musí především sám usilovat o to, aby byla jeho činnost co nejefektivnější a aby mu při ní nevznikaly zbytečné náklady. I kdyby se přitom ukázalo, že někteří poskytovatelé vzhledem ke konkrétním podmínkám v místě svého podnikání za současného nastavení výše úhrad fakticky nemohou dosáhnout zisk, v rovině uvedeného práva by se jednalo o důsledek jejich vlastního rozhodnutí ohledně způsobu a místa podnikání a s ním spojeného podnikatelského rizika.

59. Přesto je třeba uznat, že na zajištění činnosti některých poskytovatelů může být dán veřejný zájem, plynoucí zejména z ústavního požadavku zajistit přístup k místně a časově dostupné zdravotní péči poskytované bezplatně na základě veřejného pojištění. Identifikace tohoto zájmu v konkrétním případě a jeho zohlednění při výpočtu výše úhrad tak, aby se činnost těchto zařízení ekonomicky vyplatila, již nicméně překračují předmět úhradové vyhlášky, kterým je toliko plošné stanovení pravidel pro výpočet těchto úhrad. K posouzení a zajištění tohoto veřejného zájmu slouží naopak jiné nástroje, mezi něž lze řadit možnost zdravotní pojišťovny uzavřít s příslušným poskytovatelem podle § 17 odst. 1 a 5 *in fine* zákona o veřejném zdravotním pojištění dohodu, jejímž předmětem bude jiné (z hlediska poskytovatele příznivější) určení výše úhrad, popř. regulačních omezení. Ústavní soud zdůrazňuje, že výkonu tohoto oprávnění nelze rozumět toliko jako projevu autonomie vůle zdravotní pojišťovny. V první řadě jde o prostředek, k jehož využití musí zdravotní pojišťovna přistoupit, je-li to nezbytné k naplnění její povinnosti podle § 46 odst. 1 téhož zákona zajistit poskytování hrazených služeb svým pojištěncům, včetně jejich místní a časové dostupnosti. Jeho smyslem tak zkrátka není poskytnutí určitého benefícia některému z poskytovatelů na základě volné úvahy zdravotní pojišťovny, nýbrž možnost provádět úpravy nastavení výše úhrad podle úhradové vyhlášky, pokud by její aplikace v konkrétních případech ohrožovala dostupnost zdravotní péče. V případě poskytovatelů lůžkové péče by byla takto modifikovaná výše úhrad východiskem pro celkovou paušální úhradu, na kterou jim vznikne nárok podle úhradových vyhlášek v příštích letech, bude-li v tomto ohledu zachována jejich dosavadní koncepce.

60. Uvedený poukaz na možnost individuálního ujednání neznamená odklon od právního názoru vysloveného v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 19/13, podle něhož nelze spatřovat v pouhé možnosti, že zdravotní pojišťovna poskytne ze svých zdrojů dobrovolně (tj. na základě individuálního ujednání mezi ní a poskytovatelem) náhradu nezbytných nákladů neodkladné péče, jež byla

poskytnuta nad rámec úhradovou vyhláškou stanovené limitace, relevantní garanci nebo systémové řešení problému nastavení výše úhrad, v jehož důsledku by tyto náklady nesl samotný poskytovatel (bod 73 citovaného nálezu). Toto oprávnění sleduje účel jiný, a to možnost přihlídnout při stanovení výše úhrad ke specifikům jednotlivých poskytovatelů, která jsou významná z hlediska požadavku dostupnosti zdravotní péče a nemohou být smysluplně zohledněna již v rámci výpočtu výše úhrad podle úhradové vyhlášky.

VIII./d Legitimitnost cíle zásahu

61. Vzhledem k tomu, že napadená vyhláška se, pokud jde o posuzovaný zásah, nedotýká podstaty a smyslu práva podnikat, Ústavní soud neprováděl její přezkum v rámci testu proporcionality. Místo toho přistoupil k dalšímu kroku testu rozumnosti, v němž hodnotil, zda sleduje legitimní cíl, tedy zda není svévolným zásadním snížením celkového standardu základních práv.

62. V obecné rovině lze konstatovat, že limitace výše úhrad – k níž došlo stanovením celkové paušální úhrady poskytovatelům lůžkové péče i maximální celkové úhrady poskytovatelům ambulanti péče – přispívá k nalezení rovnováhy mezi finančními požadavky poskytovatelů zdravotních služeb a možnostmi systému veřejného zdravotního pojištění, a tím ke spravedlivému přerozdělení jeho prostředků. Jde o jeden z prostředků působících na poskytovatele zdravotních služeb, aby svou činnost prováděli efektivně (viz nálezn sp. zn. Pl. ÚS 19/13, bod 74). Ústavní soud neshledává žádný důvod, pro který by takto vyjádřený účel neměl z ústavního hlediska obstát. K jeho dosažení přitom v širším kontextu slouží i aplikace koeficientů přechodu pojištěnců, byť jejich primárním cílem je toliko úprava, resp. narovnání výdajů jednotlivých zdravotních pojišťoven s ohledem na změny počtu jejich pojištěnců (viz body 44 a 45). Ani tento dílčí účel však není ústavně nepřipustný.

63. Potřeba narovnání výdajů je důsledkem existence více zdravotních pojišťoven. Ústavní soud zdůrazňuje, že zajištění práva na bezplatnou zdravotní péči musí být zajištěno bez ohledu na to, ve které zdravotní pojišťovně, jež je součástí systému veřejného zdravotního pojištění v České republice, je pacient pojištěn. Nelze proto akceptovat, aby nedostatek finančních prostředků některé ze zdravotních pojišťoven, jenž by byl v podstatě nahodilým důsledkem struktury jejich pojištěnců, znemožňoval úhradu služeb hrazených z veřejného pojištění. Podstatné musí být pouze to, zda je dostatek finančních prostředků v systému veřejného zdravotního pojištění jako celku. Jakkoliv tedy lze jistě polemizovat ohledně účelnosti přerozdělení těchto prostředků mezi několik zdravotních pojišťoven, které plní tutéž funkci a samostatně v podstatě nemohou ovlivnit rozsah svých

výdajů na úhradu poskytnutých zdravotních služeb, Ústavní soud neshledává výše uvedený primární cíl koeficientů přechodu pojištěnců svévolným či nelegitimním. Nic na tom nemění ani jeho dílčí promítnutí do výpočtu celkové paušální úhrady poskytovatelům lůžkové péče a maximální celkové úhrady poskytovatelům ambulantní péče.

VIII./e Rozumnost zásahu z hlediska dosažení jeho cíle

64. Závěrem testu rozumnosti se Ústavní soud zabýval otázkou, zda je posuzovaný zásah rovněž rozumný z hlediska dosažení jím sledovaného cíle. Naplnění této podmínky lze konstatovat ve vztahu k již zmíněnému dílčímu cíli, jímž je narovnání výdajů jednotlivých zdravotních pojišťoven s ohledem na změny počtu jejich pojištěnců. Použití koeficientů přechodu pojištěnců při výpočtu výše úhrad zjevně je způsobilé přispět k jeho dosažení. Pokud však jde o cíl spočívající v nalezení rovnováhy mezi finančními požadavky poskytovatelů zdravotních služeb a možnostmi systému veřejného zdravotního pojištění, ve vztahu k němu již předmětný způsob výpočtu vyvolává určité pochybnosti. Nelze totiž přehlédnout, že v důsledku použití uvedených koeficientů nedojde v případě významné části poskytovatelů k předpokládanému 3% nárůstu výše úhrad. Místo toho bude tento nárůst nižší v závislosti na změnách počtu pojištěnců jednotlivých pojišťoven v jednotlivých krajích, jež ale samy o sobě nemusí mít z hlediska nákladů – a tím i finančních požadavků – poskytovatelů zdravotních služeb žádný význam. Použití těchto koeficientů přitom nemusí být a zpravidla ani nebude neutrální z hlediska souhrnu všech úhrad, na které vznikne poskytovatelům za hrazené služby poskytnuté v roce 2015 nárok vůči jednotlivým zdravotním pojišťovnám (viz bod 44). Z principu výpočtu tak bude v případě řady poskytovatelů, zejména podnikajících mimo hlavní město Prahu, mít jejich použití za následek snížení celkové výše úhrad ve srovnání s tím, kolik by dostali při odlišném způsobu výpočtu.

65. Uvedený dopad lze shrnout tak, že použití koeficientů přechodu pojištěnců za účelem narovnání výdajů mezi jednotlivými zdravotními pojišťovnami znamená ve svém důsledku snížení úhrady některým poskytovatelům. Je tomu tak navzdory tomu, že souvislost mezi tímto účelem a výší úhrad pro jednotlivé poskytovatele není nijak zřejmá, resp. je velmi volná. Ústavní soud v tomto ohledu nevyklučuje, že předmětného narovnání bylo možné dosáhnout i jiným způsobem, jenž by byl šetrnější ve vztahu k výší úhrad jednotlivým poskytovatelům, a to i mimo úhradovou vyhlášku. Zároveň však nepovažuje zvolené řešení za nerozumné z hlediska hlavního cíle posuzovaného zásahu. Narovnání výdajů jednotlivých zdravotních pojišťoven je potřebné k tomu, aby byl systém veřejného zdravotního pojištění schopen plnit svou funkci, tedy aby z něho mohla být hrazena zdravotní péče, kterou jeho pojištěncům poskytli poskytovatelé zdravotních služeb.

66. Nerozumnost napadené vyhlášky zjevně není dána ani z hlediska ostatních prvků výpočtu celkové paušální úhrady nebo maximální celkové úhrady. Posuzovaný zásah do práva podnikat tudíž ob stojí ve všech krocích testu rozumnosti.

67. Uvedené závěry samozřejmě nelze vykládat v tom smyslu, že se jimi do budoucna zpochybňuje účelnost případného navýšení úhrad poskytovatelům zdravotní péče. Za situace, kdy jejich současné nastavení nevybočuje z ústavním pořádkem vymezeného rámce pro stanovení podmínek a omezení práva podnikat, však zodpovězení otázky, zda by k takovému kroku mělo dojít, nenáleží Ústavnímu soudu. Její posouzení má totiž povahu politického rozhodování, k němuž je povolán (a také mnohem lépe vybaven) demokratický zákonodárce a jemu odpovědná vláda.

VIII./f K tvrzené nerovnosti v důsledku použití koeficientů přechodu pojištěnců

68. Navrhovatel i vedlejší účastník odůvodňují nesoulad napadené vyhlášky s právem podnikat podle čl. 26 odst. 1 Listiny rovněž tvrzením, že jí stanovený způsob výpočtu celkové paušální úhrady nebo maximální celkové úhrady neobstojí z hlediska zásady rovnosti, vyjádřené v čl. 1 větě první Listiny. Tato vyhláška podle jejich názoru nereflektuje odlišné podmínky jednotlivých poskytovatelů, resp. jejich finanční požadavky vyplývající z rozsahu poskytované zdravotní péče. Ani těmto námitkám ovšem Ústavní soud nemůže přisvědčit.

69. Úhradová vyhláška stanoví způsoby výpočtu výše úhrad, které se uplatní vůči všem poskytovatelům v závislosti od druhu poskytovaných zdravotních služeb. Pakliže jsou v případě lůžkové péče dány rozdíly z hlediska srovnání výsledné hodnoty těchto úhrad u jednotlivých poskytovatelů, je tomu tak z toho důvodu, že tato hodnota se odvíjí od výše úhrad v předchozích letech, která se postupně vyvíjela s ohledem na rozsah jimi poskytovaných zdravotních služeb a jejich související finanční požadavky. Tyto rozdíly vypovídají o tom, že nastavení optimální výše úhrad jednotlivým poskytovatelům, která zohlední všechny relevantní (případně i velmi specifické) okolnosti a umožní nalézt rovnováhu mezi výdaji veřejného zdravotního pojištění a finančními požadavky poskytovatelů zdravotních služeb, je velmi složité. Zvolené řešení, kdy úhradová vyhláška, byť s určitými modifikacemi, zachovává kontinuitu, a tím i předvídatelnost celkové výše úhrad, proto nelze považovat za nezbytně vedoucí k neodůvodněnému nerovnostem. Obecné vyjádření všech relevantních okolností na úrovni posuzovaného podzákoného právního předpisu podle názoru Ústavního soudu pravděpodobně ani nelze smysluplně provést, protože by se v konečném důsledku stejně neobešlo bez určité míry uvážení při jejich individuálním posouzení.

70. Neopodstatněná je i námitka nerovnosti spočívající v tom, že se koeficienty přechodu pojištěnců na rozdíl od nemocnic nepoužijí i při výpočtu výše úhrad poskytovatelům externích ambulantních služeb. Takovéto srovnání je podle Ústavního soudu příliš zjednodušující, neboť v případě obou typů poskytovatelů se uplatní odlišný způsob tohoto výpočtu, jenž odráží specifika jejich činnosti (viz argumentaci ministerstva v bodu 21). Srovnání výše úhrad mezi jednotlivými typy poskytovatelů, má-li mít nějakou vypovídající hodnotu, zkrátka nelze redukovat toliko na izolované srovnání toho, jakým způsobem se do celkové výše úhrad promítne dílčí úhrada za určitý konkrétní druh zdravotních služeb. Žádná další tvrzení, která by podrobněji specifikovala případné relevantní rozdíly, vedlejší účastník neuplatňuje.

71. Lze tedy uzavřít, že námitky uplatněné navrhovatelem a vedlejším účastníkem neopodstatňují závěr o nesouladu napadené vyhlášky, resp. některých jejích ustanovení, s právem podnikat podle čl. 26 odst. 1 Listiny. Tento závěr se přitom uplatní i ve vztahu k namítanému porušení principu rovnosti podle čl. 1 věty první Listiny.

IX. Posouzení napadené vyhlášky z hlediska práva na bezplatnou zdravotní péči podle čl. 31 Listiny

72. Pokud jde o ostatní námitky, navrhovatel i vedlejší účastník tvrdí, že napadená vyhláška může vést k porušení práva na bezplatnou zdravotní péči na základě veřejného pojištění podle čl. 31 Listiny. Podle názoru Ústavního soudu však může takovýto důsledek působit pouze nepřímou. Úhradová vyhláška se totiž nijak nedotýká práv pacientů na poskytnutí zdravotních služeb určité kvality. Nijak neupravuje jejich vztahy s poskytovateli nebo zdravotními pojišťovnami. Možnost, že by na jejím základě došlo k omezení uvedeného práva, lze proto připustit pouze v rovině faktické, tedy pokud by úhradová vyhláška natolik omezovala jednotlivým poskytovatelům právo podnikat, že by tito nebyli s to plnit své povinnosti při poskytování zdravotních služeb, jež by se v důsledku této skutečnosti mohly stát pro pacienty nedostupnými (tento důsledek připustil Ústavní soud již v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 19/13, viz jeho bod 77). I v tomto případě by ale nebylo možné nahlížet na příčinu tohoto stavu izolovaně. Zajištění práva na přístup k bezplatné zdravotní péči je předmětem rozsáhlé zákonné úpravy, obsažené v řadě zákonů, z nichž lze kromě zákona o veřejném zdravotním pojištění zmínit především zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů, a nikoliv jen úhradové vyhlášky, která je v tomto ohledu právním předpisem spíše doplňujícím. V žádném případě nejde jen o otázku konkrétního nastavení výše úhrad.

73. Z těchto důvodů nepovažuje Ústavní soud argumentaci navrhovatele a vedlejšího účastníka, kteří spatřují nesoulad napadené vyhlášky s právem na bezplatnou zdravotní péči podle čl. 31 Listiny v jejím možném budoucím faktickém následku, za důvodnou. Provedení testu rozumnosti na tomto místě nepřichází v úvahu již vzhledem k absenci přímého zásahu do tohoto práva.

X. Posouzení napadené vyhlášky z hlediska práva zaměstnanců na spravedlivou odměnu za práci podle čl. 28 Listiny

74. Z obdobných důvodů nakonec neobstojí ani námitka vedlejšího účastníka, podle něhož napadená vyhláška ohrožuje schopnost poskytovatelů zdravotních služeb finančně unést zvýšení platů ve zdravotnictví, a tím i realizaci práva dotčených zaměstnanců na spravedlivou odměnu za práci podle čl. 28 Listiny. Úhradová vyhláška se nijak nedotýká obsahu pracovněprávních vztahů mezi poskytovateli a jejich zaměstnanci. Závěr o porušování tohoto práva zároveň nelze založit pouhým poukazem na hypotetickou možnost, že těmto zaměstnancům nebude vyplacena mzda z důvodu nedostatku finančních prostředků.

XI. Závěr

75. Ze všech těchto důvodů dospěl Ústavní soud k závěru, že napadená vyhláška je v rozsahu, kterým stanoví způsob výpočtu celkové paušální úhrady poskytovatelům lůžkové péče a maximální celkové úhrady poskytovatelům ambulantní péče, jakož i související koeficienty přechodu pojištěnců, tedy v rozsahu vymezeném především jejím § 4 odst. 1 a dále body 3.5 a 5.10 části A její přílohy č. 1 a přílohami č. 12 a 13, v souladu s čl. 1, čl. 26 odst. 1, čl. 28 a 31 Listiny. Návrh na její zrušení, založený na výše uvedených námitkách navrhovatele a vedlejšího účastníka, tudíž není důvodný, pročež Ústavní soud podle § 70 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, rozhodl o jeho zamítnutí.

76. Jen pro úplnost Ústavní soud podotýká, že tímto nálezem není aprobována ústavnost úhradové vyhlášky v celém jejím rozsahu, tedy i v těch částech, vůči nimž nesměřovala argumentace navrhovatele nebo vedlejšího účastníka a jež ani nebyly předmětem ústavněprávního posouzení.

Č. 205

Ke změně pracovního poměru sjednaného na dobu určitou na pracovní poměr na dobu neurčitou podle § 39 odst. 5 zákoníku práce

Návrh podle § 39 odst. 5 zákoníku práce nelze zaměřovat s určovací žalobou podle § 80 písm. c) o. s. ř. Je tomu tak proto, že žaloba na určení podle zákoníku práce je ve vztahu speciality k určovací žalobě podle § 80 písm. c) o. s. ř. a rovněž proto, aby po uplynutí uvedené dvouměsíční lhůty (při splnění zákonem stanovených podmínek) mohla nastoupit domněnka o sjednání pracovního poměru na dobu neurčitou. Nebylo by totiž v souladu s ochranou zaměstnance, musel-li by – jsa přesvědčen o nesprávnosti postupu zaměstnavatele – kromě písemného oznámení zaměstnavateli iniciovat svým návrhem ještě soudní řízení, kdežto zaměstnavatel by mohl zůstat po celou dobu pasivní. Oznámí-li proto zaměstnanec zaměstnavateli v souladu s podmínkami obsaženými v § 39 zákoníku práce, že trvá na tom, aby ho dále zaměstnával, a není-li zaměstnancem ani zaměstnavatelem podána speciální žaloba ve zmíněné dvouměsíční lhůtě, pak se jedná o pracovní poměr na dobu neurčitou.

Nález

Ústavního soudu – II. senátu složeného z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka – ze dne 8. prosince 2015 sp. zn. II. ÚS 3323/14 ve věci ústavní stížnosti Lukáše Komárka, zastoupeného Mgr. et Bc. Lubošem Klimentem, advokátem, se sídlem Žďár nad Sázavou, Nádražní 21, proti rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 27. 9. 2013 č. j. 49 Co 352/2012-83, kterým byla zamítnuta stěžovatelova žaloba na určení, že jeho pracovní poměr trvá, a proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. 8. 2014 č. j. 21 Cdo 1684/2014-120, kterým bylo odmítnuto stěžovatelovo dovolání, za účasti Krajského soudu v Brně a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení a společnosti MANN + HUMMEL (CZ), s. r. o., se sídlem Nová Ves 66, Okříšky, zastoupené Mgr. Andreou Krásnou, advokátkou, se sídlem Římská 14, Praha 2, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

I. Dosavadní průběh řízení a podstatný obsah ústavní stížnosti

1. Dne 15. 10. 2014 byla Ústavnímu soudu doručena ústavní stížnost ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a ustanovení § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). V řízení, z něhož vzešla v záhlaví citovaná a ústavní stížností napadená rozhodnutí, se stěžovatel domáhal určení, že jeho pracovní poměr (sjednaný na dobu určitou a postupně prodlužovaný až do 31. 12. 2011) trvá. Podle stěžovatele totiž s ním jeho zaměstnavatel sjednal pracovní poměr na dobu určitou v rozporu s § 39 odst. 2 až 4 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákoník práce“). Stěžovatel proto ve smyslu § 39 odst. 5 zákoníku práce zaměstnavateli oznámil, že trvá na tom, aby jej dále zaměstnával; zaměstnavatel se však nadále zdráhal stěžovateli přidělovat práci. Stěžovatel proto podal zmíněnou určovací žalobu ve smyslu ustanovení § 80 písm. c) zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“).

2. Okresní soud v Třebíči rozsudkem ze dne 25. 9. 2012 č. j. 9 C 3/2012-43 stěžovatelově žalobě vyhověl, když výrokem I citovaného rozsudku určil, že pracovní poměr mezi žalobcem (stěžovatelem) a žalovaným (vedlejší účastník) vzniklý na základě pracovní smlouvy ze dne 30. 10. 2009 a jejich dalších změn trvá. Výrokem II pak uložil žalovanému zaplatit žalobci (stěžovateli) náhradu nákladů řízení. Podle okresního soudu totiž při posuzování věci bylo nutno vycházet z ustanovení § 39 odst. 2 zákoníku práce ve znění do 31. 12. 2011, podle něhož bylo možné sjednat trvání pracovního poměru na dobu určitou mezi týmiž účastníky celkem na dobu nejvýše dvou let ode dne jeho vzniku. Podle § 39 odst. 5 zákoníku práce pak platí, že sjedná-li zaměstnavatel se zaměstnancem trvání pracovního poměru na dobu určitou, ačkoliv pro to nebyly splněny podmínky stanovené v odstavcích 2 až 4 tohoto zákonného ustanovení, a oznámil-li zaměstnanec před uplynutím sjednané doby písemně zaměstnavateli, že trvá na tom, aby ho dále zaměstnával, platí, že se jedná o pracovní poměr na dobu neurčitou. V daném případě přitom podle okresního soudu bylo nepochybné, že stěžovatel byl zaměstnán u žalovaného na dobu určitou přesahující 24 měsíců. Nepochybná je podle okresního soudu i skutečnost, že stěžovatel oznámil neprodleně žalovanému, že chce být nadále zaměstnáván. Další nespornou skutečností je fakt, že žaloba na určení, zda byly či nebyly splněny podmínky ve smyslu § 39 zákoníku práce, nebyla podána ani ze strany stěžovatele, ani ze strany zaměstnavatele. Otázkou tedy podle okresního soudu zůstává, kdo měl v daném případě žalobu na splnění podmínek ve smyslu § 39 zákoníku práce podat a zda je možno se po uplynutí

prekluzivní doby domáhat určení trvání pracovního poměru podle § 80 písm. c) o. s. ř. Okresní soud se v tomto ohledu přiklonil na stranu stěžovatele. Pracovní poměr byl totiž prodlužován nad 24 měsíců, zaměstnanec splnil svoji oznamovací povinnost o tom, že chce být dále zaměstnáván. Podle okresního soudu pak nastoupila zákonná fikce ve prospěch stěžovatele, že pracovní poměr byl sjednán na dobu neurčitou. Pokud byla nadále doba trvání pracovního poměru sporná, bylo podle okresního soudu na zaměstnavateli, aby se žalobou bránil nástupu účinků zákonné fikce. Přestože stěžovatel jakožto zaměstnanec měl právo podat žalobu na určení splnění podmínek podle § 39 zákoníku práce, okresní soud uzavřel, že v situaci, kdy si zaměstnavatel sám určuje podmínky a neumožňuje stěžovateli další zaměstnávání, případně i vstup do zaměstnání, jedná se o určité nerovné postavení stran nutící stěžovatele k podání dané žaloby, aniž by se sám zaměstnavatel musel v tomto konkrétním případě splnění podmínek ve smyslu § 39 odst. 4 zákoníku práce (tedy splnění vážných provozních důvodů) dovolávat. Za situace, kdy žaloba na splnění podmínek ve smyslu § 39 zákoníku práce nebyla v prekluzivní lhůtě podána, zákonná fikce podle okresního soudu nebylo zabráněno a ta nastala ve prospěch zaměstnance (stěžovatele).

3. K odvolání žalovaného změnil Krajský soud v Brně v záhlaví citovaným rozsudkem prvostupňový rozsudek ve výroku I tak, že žalobu na určení trvání pracovního poměru mezi stěžovatelem (žalobcem) a žalovaným vzniklého na základě pracovní smlouvy ze dne 30. 10. 2009 ve znění dalších změn zamítl (výrok I). Výrokem II uložil stěžovateli povinnost zaplatit žalovanému náklady řízení před soudy obou stupňů. V odůvodnění rozsudku krajský soud zejména uvedl, že pokud zaměstnavatel uzavřel, případně prodloužil či opakovaně uzavřel pracovní poměr na dobu určitou v rozporu s ustanovením § 39 odst. 2 zákoníku práce a oznámil-li zaměstnanec před uplynutím sjednané doby písemně zaměstnavateli, že trvá na tom, aby ho dále zaměstnával, pak platí zákonná fikce, že pracovní poměr byl uzavřen na dobu neurčitou. Písemným oznámením zaměstnance, že trvá na tom, aby ho zaměstnavatel dále zaměstnával, se může stát doba trvání pracovního poměru mezi účastníky spornou; zaměstnavatel se totiž může naopak domnívat, že podmínky pro uzavření pracovního poměru ve smyslu § 39 odst. 2 a 3 zákoníku práce byly splněny. Zákonodárce dává proto oběma účastníkům dvouměsíční prekluzivní lhůtu, aby podali k soudu určovací žalobu, zda byly splněny zákonem stanovené podmínky pro sjednání pracovního poměru na dobu určitou. Pokud soud rozhodne, že podmínky pro sjednání pracovního poměru na dobu určitou byly splněny, pak pracovní poměr skončil uplynutím sjednané doby, v opačném případě se změnil na dobu neurčitou. Podle odvolacího soudu je tedy podmínkou pro to, aby se pracovní poměr sjednaný na dobu určitou v rozporu

s podmínkami uvedenými v § 39 odst. 2 až 4 zákoníku práce změnil na pracovní poměr na dobu neurčitou, aby – vznikne-li spor o trvání pracovního poměru – zaměstnanec nebo zaměstnavatel ve dvouměsíční prekluzivní lhůtě podali žalobu na určení, zda byly splněny podmínky uvedené v § 39 zákoníku práce. Ke změně pracovního poměru, který má skončit uplynutím doby, na pracovní poměr na dobu neurčitou dochází podle krajského soudu až v důsledku rozhodnutí soudu o tom, zda uvedené podmínky byly nebo nebyly splněny. Pokud takovéto rozhodnutí vydáno nebylo, ať již proto, že soud dospěl k závěru, že podmínky splněny byly, anebo proto, že žaloba podána nebyla, platí, že pracovní poměr skončil uplynutím sjednané doby. Krajský soud proto uzavřel, že „bylo na žalobci aby, měl-li za to, že jeho pracovní poměr byl prodlužován nad dobu 24 měsíců, aniž by takový postup byl odůvodněn ve smyslu § 39 odst. 2 až 4 zákoníku práce, podal žalobu na určení, zda byly uvedené podmínky splněny, jelikož jen na základě rozhodnutí o tom, že nebyly splněny podmínky uvedené v § 39 odst. 2 až 4 zákoníku práce, může dojít ke změně pracovního poměru na pracovní poměr na dobu neurčitou. Pokud však žalobce takového rozhodnutí nedosáhl, jeho pracovní poměr u žalovaného skončil uplynutím doby ke dni 31. 12. 2011“.

4. Proti tomuto rozsudku krajského soudu podal stěžovatel dovolání, jež však bylo Nejvyšším soudem v záhlaví citovaným usnesením odmítnuto. Ve stručně pojatém odůvodnění Nejvyšší soud toliko konstatuje, že dovolání stěžovatele není přípustné podle § 237 o. s. ř., neboť rozhodnutí odvolacího soudu je v souladu s ustálenou rozhodovací praxí Nejvyššího soudu (viz např. rozsudek ze dne 11. 8. 2009 sp. zn. 21 Cdo 2923/2008, rozsudek ze dne 7. 4. 2010 sp. zn. 21 Cdo 5008/2008 nebo usnesení ze dne 22. 8. 2013 sp. zn. 21 Cdo 3513/2012; všechna rozhodnutí Nejvyššího soudu jsou dostupná z www.nsoud.cz), přičemž není dán ani důvod, aby rozhodná právní otázka byla posouzena jinak.

5. Na základě stěžovatelem takto tvrzeného a Ústavním soudem ze spisu Okresního soudu v Třebíči sp. zn. 9 C 3/2012 ověřeného skutkového stavu stěžovatel v ústavní stížnosti dovozuje, že v záhlaví citovaným rozsudkem Krajského soudu v Brně a v záhlaví citovaným usnesením Nejvyššího soudu bylo porušeno zejména jeho právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, právo na práci zakotvené v čl. 6 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech a právo získávat prostředky pro své životní potřeby prací zakotvené v čl. 26 odst. 3 Listiny.

6. Stěžovatel předně odkazuje na vybraná rozhodnutí Nejvyššího soudu (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 1. 2011 sp. zn. 21 Cdo 4891/2009, rozsudek ze dne 19. 10. 2010 sp. zn. 21 Cdo 4532/2009, rozsudek

ze dne 7. 4. 2010 sp. zn. 21 Cdo 5008/2008 nebo rozsudek ze dne 22. 10. 2009 sp. zn. 21 Cdo 69/2008), z nichž údajně vyplývá, že petit, jímž se domáhal určení, že pracovní poměr uzavřený mezi ním a zaměstnavatelem trvá, byl správný, resp. že senát Nejvyššího soudu považuje znění petitu, že pracovní poměr trvá, za přípustné i v řízení o splnění podmínek podle ustanovení § 39 zákoníku práce.

7. Ze znění ustanovení § 39 odst. 5 zákoníku práce přitom podle stěžovatele jednoznačně nevyplývá, kdo z účastníků pracovního poměru má podat žalobu na určení, zda byly splněny podmínky uvedené v § 39 odst. 3 a 4 zákoníku práce. Z povahy věci však údajně lze mít za to, že pokud hrozí zaměstnavateli v konkrétním případě nastoupení právní fikce přeměny pracovního poměru na dobu neurčitou, je to právě zaměstnavatel, který má nastoupení fikce zabránit podáním žaloby ve dvouměsíční propadné lhůtě. Podle stěžovatele je tomu tak už jen proto, že existenci závažných provozních důvodů ve smyslu § 39 odst. 4 zákoníku práce má se všemi podrobnostmi prokazovat zaměstnavatel, a nikoliv zaměstnanec, který v tomto smyslu nenese důkazní břemeno. Pro řadového zaměstnance by ostatně bylo např. prokázání neexistence závažných provozních důvodů na straně zaměstnavatele téměř nesplnitelným požadavkem.

8. Ze shora citovaných rozsudků Nejvyššího soudu stěžovatel dovozuje, že judikatura Nejvyššího soudu není v otázce přípustnosti žaloby na určení ve smyslu § 80 písm. c) o. s. ř. v situaci neplatného sjednání pracovního poměru na dobu určitou jednotná, a proto bylo jeho dovolání přípustné. Dovedil-li Nejvyšší soud ve stěžovatelově věci opak, porušil tím stěžovatelovo právo na spravedlivý proces.

II. Vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka řízení

9. Krajský soud ve vyjádření k ústavní stížnosti toliko uvedl, že zcela odkazuje na odůvodnění svého rozhodnutí. Podobně Nejvyšší soud jen odkázal na rozsudky, které citoval již v usnesení napadeném touto ústavní stížností a v nichž bylo mimo jiné vysloveno, že i když zaměstnanec oznámil zaměstnavateli ještě před uplynutím sjednané doby trvání pracovního poměru, že trvá na tom, aby ho dále zaměstnával, skončil pracovní poměr na dobu určitou uplynutím sjednané doby vždy, nebylo-li pravomocným rozhodnutím soudu určeno, že nebyly splněny podmínky pro sjednání doby trvání pracovního poměru na dobu určitou delší, než obecně stanovuje zákoník práce.

10. Vedlejší účastník ve vyjádření k ústavní stížnosti pouze polemizuje s tvrzením stěžovatele, že bylo porušeno jeho právo získávat prostředky prací, neboť stabilita konkrétního pracovního poměru chráněna není. Nadto vedlejší účastník prezentuje výklad § 39 zákoníku práce zdůrazňující mimo jiné východisko, že není-li ve dvouměsíční lhůtě podána příslušná

žaloba, pracovní poměr na dobu určitou skončí uplynutím doby, na kterou byl sjednán.

11. Za dané situace, kdy z citovaných vyjádření neplyne nic, co by nebylo již projednáváno v předchozím řízení, je Ústavní soud již nezasílal k případné replice stěžovateli, neboť by to bylo zjevně nadbytečné.

III. Vlastní posouzení ústavní stížnosti

12. Ústavní soud ustáleně judikuje, že jeho úkolem je v řízení o ústavní stížnosti fyzické osoby „jen“ ochrana ústavnosti, a nikoliv zákonosti [čl. 83, čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy]. Ústavní soud v tomto řízení není povolán k přezkumu aplikace podústavního práva a může tak činit jen tehdy, jestliže současně shledá porušení základního práva či svobody, protože základní práva a svobody vymezují nejen rámec normativního obsahu aplikovaných právních norem, nýbrž také rámec jejich ústavně konformní interpretace a aplikace. Interpretace zákonných a podzákonných právních norem, která nešetří základní práva v co nejvyšší míře, při současném dodržení účelu aplikovaných právních norem, anebo interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, pak znamenají porušení základního práva či svobody.

13. Zároveň Ústavní soud připomíná, že v určitých případech považuje za nezbytné rozhodnout o ústavní stížnosti formou nálezu bez ohledu na reálnou efektivnost či nutnost zásahu proti tvrzenému porušení základních práv a svobod. Tato tzv. objektivní funkce ústavní stížnosti slouží zejména k vyjasnění výkladu ústavních norem a způsobu jejich promítnutí do aplikace podústavního práva či řešení významných společensko-právních otázek, které může posílit legitimní očekávání, jako důležitou součást právní jistoty jednotlivců, v budoucí jednotné rozhodování soudů v obdobných případech.

14. Takové okolnosti nastaly i v nyní projednávaném případě. Jak bylo výše dostatečně popsáno, ustanovení § 39 odst. 5 zákoníku práce obsahuje mechanismus, podle něhož sjedná-li zaměstnavatel se zaměstnancem pracovní poměr na dobu určitou, aniž by pro to byly splněny podmínky předvídané zákonem, platí, že se jedná o pracovní poměr na dobu neurčitou. Komentářová literatura (srov. k tomu např. Bělina, M. a kol. Zákoník práce. Komentář. 2. vyd. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 168) tento mechanismus označuje jako právní fikci, což – zjednodušeně řečeno – znamená, že právo počítá s nějakým jevem či skutečností, jež nemají své vyjádření v objektivní realitě. Zmíněnou skutečností nemající své vyjádření v objektivní realitě je v daném případě existence pracovního poměru na dobu neurčitou, neboť v konkrétním případě by mohl existovat rozpor se zákonem, pro nějž nebylo možno pracovní poměr na dobu určitou uzavřít. Ať již ustanovení § 39 odst. 5 zákoníku práce představuje skutečně fikci nebo spíše

nevyvatitelnou právní domněnku, ze samotného textu zákona – jak správně ve shora rekapitulovaném odůvodnění naznačil i okresní soud – vyplývá, že oznámí-li zaměstnanec zaměstnavateli před uplynutím sjednané doby pracovního poměru na dobu určitou, že trvá na svém dalším zaměstnávání, platí, že mezi účastníky byl uzavřen pracovní poměr na dobu neurčitou, byť tomu tak ve skutečnosti nebylo. Zaměstnavatel může nástupu účinků této nevyvatitelné domněnky zabránit, podá-li v prekluzivní lhůtě dvou měsíců žalobu týkající se určení splnění podmínek umožňujících mu uzavřít pracovní poměr na dobu určitou. Není-li taková žaloba podle § 39 odst. 5 zákoníku práce podána, nastupují účinky nevyvatitelné domněnky (resp. fikce) o existenci pracovního poměru na dobu neurčitou – srov. též opakovaně citovaný rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 2923/2008, kde se výslovně praví: „[Nebylo-li o žalobě podle odst. 5 § 39 zákoníku práce pravomocně rozhodnuto], musí soud v případném jiném řízení mezi účastníky vycházet z toho, že – nenastala-li předtím na základě oznámení zaměstnance fikce, že pracovní poměr byl sjednán na dobu neurčitou – pracovní poměr účastníků byl rozvázán platně uplynutím sjednané doby.“

15. Z těchto úvah, podpořených samotnou judikaturou Nejvyššího soudu, tedy podle Ústavního soudu plynou dva závěry. Návrh podle § 39 odst. 5 zákoníku práce nelze zaměňovat s určovací žalobou podle § 80 písm. c) o. s. ř. Je tomu tak nejen proto, že žaloba na určení podle zákoníku práce je ve vztahu speciality k určovací žalobě podle § 80 písm. c) o. s. ř., ale také proto, aby po uplynutí uvedené dvouměsíční lhůty – při splnění zákonem stanovených podmínek – mohla nastoupit domněnka o sjednání pracovního poměru na dobu neurčitou. Od tohoto právního názoru se tak částečně Nejvyšší soud odchytil např. v rozsudku ze dne 19. 10. 2010 sp. zn. 21 Cdo 4532/2009, neboť dovodil, že „i když zaměstnanec oznámil zaměstnavateli ještě před uplynutím sjednané doby trvání pracovního poměru, že trvá na tom, aby ho dále zaměstnával, skonč[í] pracovní poměr účastníků uplynutím sjednané doby vždy, nebylo-li pravomocným rozhodnutím soudu určeno, že nebyly splněny podmínky pro sjednání doby trvání pracovního poměru na dobu určitou ... (vydaným na základě žaloby zaměstnance), popř. nebyla-li zamítnuta žaloba zaměstnavatele požadující určení, že takové podmínky byly splněny“.

16. S tímto závěrem – jenž argumentačně využil i krajský soud v ústavní stížnosti napadeném rozsudku – se však Ústavní soud neztotožňuje. Jednak je východisko o podmíněnosti nevyvatitelné domněnky soudním rozhodnutím ve své podstatě v rozporu s dřívějším názorem samotného Nejvyššího soudu, jednak výklad nastíněný v rozsudku sp. zn. 21 Cdo 4532/2009 neodpovídá úmyslu zákonodárce [srov. sněmovní tisk číslo 1153/0, 4. volební období Poslanecké sněmovny, 2002–2006 – Důvodová zpráva – Zvláštní část – K části druhé – (Pracovní poměr) – K § 39];

v důvodové zprávě se totiž v souvislosti s uplatněním návrhu na určení, zda byly splněny zákonem stanovené podmínky pro sjednání pracovního poměru na dobu určitou, hovoří toliko o posílení právní jistoty obou účastníků pracovněprávního vztahu, nikoliv o tom, že by takový návrh byl bez dalšího podmínkou pro nástup účinků nevyvratitelné domněnky.

17. Právě uvedené úvahy – a v tomto ohledu lze podle Ústavního soudu opět přiměřeně navázat na odůvodnění rozsudku Okresního soudu v Třebíči předcházejícího ústavní stížností napadeným rozhodnutím krajského a Nejvyššího soudu – pak naznačují, že by nebylo v souladu se zásadami chránícími zaměstnance (když tyto našly nově i explicitní vyjádření v § 1a zákoníku práce, ve znění zákona č. 303/2013 Sb.), musel-li by zaměstnanec, jsa přesvědčen o nesprávnosti postupu zaměstnavatele, kromě písemného oznámení zaměstnavateli iniciovat svým návrhem ještě soudní řízení umožňující mu dosažení účinků domněnky, kdežto zaměstnavatel by mohl zůstat po celou dobu pasivní. Tato situace ostatně nastala i v právě projednávané věci, neboť žalovaný zaměstnavatel se při jednání před odvolacím soudem omezil toliko na tvrzení, že podal-li by stěžovatel žalobu podle § 39 zákoníku práce, byl připraven nést důkazní břemeno k prokázání správnosti svého postupu (srov. č. I. 73 spisu Okresního soudu v Třebíči zn. 9 C 3/2012). V této souvislosti rovněž nelze přehlížet, že vyžadovala-li by aktivizace nevyvratitelné domněnky soudní řízení, pak je otázka, jaký smysl by vlastně písemné oznámení zaměstnance adresované zaměstnavateli mělo. Nejvyšší soud totiž v rozsudku sp. zn. 21 Cdo 4532/2009 z jím stanovené nutnosti podat žalobu podle § 39 odst. 5 zákoníku práce nečiní výjimku ani v situaci, kdyby zaměstnavatel požadavek zaměstnance na základě zaměstnancova oznámení uznal.

18. Na základě všech těchto premis lze podle Ústavního soudu dovodit, že oznámí-li zaměstnanec zaměstnavateli v souladu s podmínkami § 39 zákoníku práce, že trvá na tom, aby ho zaměstnavatel dále zaměstnával, a není-li ani zaměstnancem, ani zaměstnavatelem podána speciální žaloba ve zmíněné dvouměsíční lhůtě, pak nelze uzavřít jinak, než že se v konkrétním případě jedná o pracovní poměr na dobu neurčitou. Pro právě projednávaný případ to znamená, že neinicioval-li ani zaměstnanec, ani zaměstnavatel řízení o určení (ne)splnění podmínek pro uzavření pracovního poměru na dobu určitou – když podání stěžovatelovy žaloby podle ustanovení § 80 písm. c) o. s. ř. je v tomto ohledu irelevantní – pak se pracovní poměr změnil tak, jak předpokládá § 39 odst. 5 zákoníku práce.

19. Krajský soud proto postupoval z formálního hlediska správně, pokud přikročil k zamítnutí žaloby stěžovatele, byť jeho argumentační shrnutí o skončení pracovního poměru k 31. 12. 2011 z důvodů vyložených shora není správné. Ústavně akceptovatelným způsobem postupoval též Nejvyšší soud při odmítnutí stěžovatelova dovolání. Krajský soud se sice zcela

nedržel – jak právě naznačeno – myšlenkového postupu rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 2923/2008, nicméně protože zamítnutí stěžovatelovy žaloby bylo správné, z formálního hlediska tak ani odmítnutí stěžovatelova dovolání nebylo způsobilé zasáhnout do jeho základních práv. Nadto Ústavní soud souhlasí s Nejvyšším soudem v tom, že stěžovatelem odkazovaná rozhodnutí dovolacího soudu v dané věci aplikovat nelze, neboť se – souhrnně řečeno – týkají zejm. problematiky, jak aplikovat z hlediska časové působnosti zákon, jenž mechanismus obsažený nyní v § 39 zákoníku práce do českého právního řádu původně vnesl.

20. Ze všech těchto důvodů proto přistoupil Ústavní soud k zamítnutí ústavní stížnosti stěžovatele [§ 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu]. Jádro tohoto nálezu však nespočívá pouze v jeho samotném výroku, ale právě též v jeho interpretačním odůvodnění.

Č. 206

**K porušení zásad koncentrace řízení a neúplné apelace
připuštěním nově předložených důkazů v odvolacím řízení**

Zásada projednací vymezuje v občanském soudním řízení důkazní břemeno jako procesní odpovědnost za výsledek řízení, které stíhá toho z účastníků, v jehož zájmu je, aby soud uznal tvrzenou skutečnost za prokázanou. Nelze proto souhlasit s odvolacím soudem, že předložení „rozhodujícího důkazu“ až v odvolacím řízení nemůže jít k tíži žalobce. Zásada koncentrace řízení je zákonným zákazem adresovaným soudu, podle něhož ke skutečnostem a důkazům, které nebyly uplatněny před soudem prvního stupně, nelze přihlížet, a nedává soudci prostor k uvážení, když navíc k prokázání svého tvrzení, že původní vlastníci náhrada za vyvlastnění skutečně vyplacena byla, měl žalobce, nadto zastoupený advokátem, v průběhu řízení před soudem prvního stupně, které trvalo téměř šest let, k dispozici možnost vyhledávat v archívech potřebné dokumenty.

Zásada neúplné apelace pak připouští doplnění dokazování v odvolacím řízení, a to pouze ve výjimečných případech taxativně uvedených v § 205a občanského soudního řádu. Naproti tomu, skutečnosti a důkazy, o nichž se účastník dozvěděl až po vyhlášení rozhodnutí soudu prvního stupně, které ale nastaly před jeho vyhlášením, lze uplatnit pouze žalobou na obnovu řízení, budou-li splněny i další předpoklady vyžadované § 228 odst. 1 písm. a) občanského soudního řádu.

Pokud za dané procesní situace odvolací soud připustil žalobcem nově předložené důkazy, prolomil zásadu neúplné apelace, když připuštění takových důkazů ani jako výjimečné neodůvodnil. Tímto postupem odvolacího soudu bylo porušeno ústavně zaručené právo stěžovatele na spravedlivý proces.

Nález

Ústavního soudu - II. senátu složeného z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Jiřího Zemánka (soudce zpravodaj) a Vojtěcha Šimíčka - ze dne 8. prosince 2015 sp. zn. II. ÚS 385/15 ve věci ústavní stížnosti Pavla Vulterína, zastoupeného JUDr. Reginou Soukupovou, advokátkou, se sídlem Praha 1, Konviktská 12, proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 3. 2. 2014 č. j. 24 Co 79/2013-296, kterým bylo určeno, že stěžovatelova právní předchůdkyně není vlastníkem specifikované nemovitosti, a proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 11. 2014 č. j. 28 Cdo 3391/2014-336,

kterým bylo odmítnuto stěžovatelovo dovolání, za účasti Městského soudu v Praze a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení a Správy Pražského hradu, se sídlem Pražský hrad, Praha 1, zastoupeného prof. JUDr. Janem Křížem, CSc., advokátem, se sídlem Dlouhá 13, Praha 1, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 3. 2. 2014 č. j. 24 Co 79/2013-296 a usnesením Nejvyššího soudu ze dne 18. 11. 2014 č. j. 28 Cdo 3391/2014-336 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces zaručené v článku 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 3. 2. 2014 č. j. 24 Co 79/2013-296 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 11. 2014 č. j. 28 Cdo 3391/2014-336 se ruší.

Odůvodnění

I. Argumentace stěžovatele

1. Ústavní stížností doručenou Ústavnímu soudu dne 5. 2. 2015, která po formální stránce splňuje náležitosti požadované zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí, neboť jimi bylo zasaženo do jeho ústavně zaručených práv zakotvených v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“) a v čl. 90 a 91 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“).

2. Stěžovatel v ústavní stížnosti nesouhlasí s postupem Nejvyššího soudu, který se v napadeném rozhodnutí pouze omezil na formální stránku věci a bez dalšího dovolání stěžovatele odmítl, aniž by své rozhodnutí dostatečně odůvodnil. Stěžovatel také namítá, že pro závěr Městského soudu v Praze, že zástupce oprávněné Dr. Ing. Zdeněk Vulterin ke dni 10. 1. 1957 musel vědět, resp. věděl, že bylo v mezidobí pravomocně rozhodnuto usnesením vlády Republiky československé ze dne 19. 12. 1956 č. 2816 negativně o odvolání Olgy Šulcové a že po 4. 3. 1957 byla uložena na bezúročný běžný účet částka 8 610 Kč pro Olgu Šulcovou, nemá oporu v provedeném dokazování. Z žádného dokumentu, který byl v řízení předložen k důkazu, totiž nevyplývá, že by byl doručen po dni 10. 1. 1957 zástupci Olgy Šulcové jakýkoliv doklad, ze kterého by vyplývalo, že je pro ni připravena částka náhrady na konkrétním účtu u konkrétní banky. Stěžovatel současně upozorňuje, že podle § 302 tehdy platného občanského zákoníku platilo, že splnění dluhu se musí stát na místě, které je určeno dohodou stran nebo které vyplývá z povahy právního úkonu nebo z účelu splnění;

nelze-li takto místo splnění zjistit, je dlužník povinen plnit v místě, kde měl v době vzniku závazku své bydliště (sídlo) nebo svůj závod, z jehož provozu závazek vznikl.

II. Vyjádření účastníků

3. Ve smyslu § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu umožnil Ústavní soud účastníkům a vedlejšímu účastníkovi, aby se vyjádřili k ústavní stížnosti.

4. Nejvyšší soud ve vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že stěžovatel ve svém dovolání nevystihl jediný možný dovolací důvod, jehož prostřednictvím lze založit přípustnost dovolání, když svými námitkami polemizoval se skutkovými zjištěními soudů nižších stupňů (resp. hodnocením v řízení provedených důkazů). Námitky o tvrzených vadách řízení přitom samy o sobě ve smyslu § 242 odst. 2 občanského soudního řádu (dále též jen „o. s. ř.“) přípustnost podaného dovolání také založit nemohly. Nejvyšší soud nesouhlasí se stěžovatelem, že by napadeným rozhodnutím dovolacího soudu bylo porušeno právo zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, jakož i články 90 a 91 Ústavy, proto pokládá ústavní stížnost za zjevně neopodstatněnou a navrhuje, aby ji Ústavní soud odmítl.

5. Městský soud v Praze ve vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že důkazy provedenými před odvolacím soudem (viz str. 4 a 5 rozsudku č. j. 24 Co 79/2013-296) bylo prokázáno, že zástupce právní předchůdkyně stěžovatele Olgy Šulcové - Dr. Zdeněk Vulterin - věděl již 10. 1. 1957 (resp. 8. 1. 1957) o tom, že na jméno Olgy Šulcové byl nově zřízen běžný účet u Státní spořitelny v Praze 6, na který byla složena částka 8 613,33 Kč, představující náhradu za pozemek parc. č. X v k. ú. Hradčany. Tuto náhradu však jménem Olgy Šulcové nepřijal s tím, že ji „dává k dispozici Správě Pražského hradu“ a s odůvodněním, že zastoupená nedala souhlas k prodeji a proti výměru o vyvlastnění podala odvolání. Je tedy nepochybné, že zástupce Olgy Šulcové o složené náhradě věděl a věděl i o podaném odvolání. Nic mu tedy nebránilo, aby stav odvolacího řízení sledoval a po právní moci náhradu převzal. Argumentace údajnou neznalostí výsledku odvolacího řízení se tak jeví jako účelová, neboť připis zástupce Olgy Šulcové ze dne 10. 1. 1957 o tom, že „náhradu dává k dispozici Správě Pražského hradu“, svědčí o odmítavém postoji k vyplacené náhradě. Pro závěr, že náhrada byla vyplacena, považuje odvolací soud za rozhodující, že byl založen účet na jméno Olgy Šulcové, na který byla náhrada složena, a že zástupce Olgy Šulcové, Dr. Zdeněk Vulterin, o existenci tohoto účtu věděl. Z uvedených důvodů Městský soud v Praze navrhuje, aby Ústavní soud usnesením ústavní stížnost odmítl.

6. Vedlejší účastník se ve svém vyjádření ztotožňuje se závěrem Nejvyššího soudu, že stěžovatel v dovolání napadal správnost v řízení

hodnocených důkazů odvolacím soudem, což není otázka právní, nýbrž otázka skutkových zjištění, jejímž prostřednictvím nelze založit přípustnost dovolání. Pokud pak jde o námitku, že dovolací soud své rozhodnutí o odmítnutí dovolání dostatečně neodůvodnil a neuvědl, v čem věcně s odvolacím soudem souhlasí, lze uvést, že v daném případě soud nebyl povinen své rozhodnutí věcně odůvodňovat způsobem, kterého se dožaduje stěžovatel, neboť v případě odmítnutí dovolání pro jeho nepřípustnost se může v odůvodnění omezit jen na stručné vysvětlení důvodů, které vedly k odmítnutí dovolání. Vedlejší účastník proto navrhuje, aby Ústavní soud ústavní stížnost stěžovatele odmítl.

7. Ústavní soud zaslal uvedená vyjádření stěžovateli, aby se k nim mohl vyjádřit. Ve své replice stěžovatel opětovně uvádí, že pokud vedlejší účastník předložil doklad o tom, že byl ke jménu Olgy Šulcové veden účet u Státní spořitelny, pak tato skutečnost nic neprokazuje. Z doložených listin ke spisu vyplývá, že Olga Šulcová v rozhodném období nebydlela v České republice. Byla zastoupena na základě plné moci Ing. Dr. Zdeňkem Vulterinem. Z předložených dokladů pak není prokázáno, že by byl tento zástupce ke dni 10. 1. 1957 vyzooměn o vyřízení jeho odvolání doručení rozhodnutí, a pro posouzení celé věci nelze uzavřít, že měl povědomost o tom, že pro jeho klientku je připravena k převzetí a odběru částka složená na její účet. Pokud vedlejší účastník tvrdil, že v příloze dokládá uskutečnění platby náhrady za vyvlastnění dopisem zmocněnce paní Olgy Šulcové ze dne 10. 1. 1957, pak stěžovatel konstatuje, že z obsahu tohoto dopisu pouze vyplývá, že zmocněnec odmítl platbu přijmout mimo jiné a zejména z důvodu, že dosud probíhalo řízení o odvolání proti rozhodnutí o vyvlastnění. Z dalších dokladů se však nepodává, že dlužník zákonným způsobem splnil svou platební povinnost, popř. o možnosti převzetí platby oprávněného informoval. Ani z dokladu „potvrzení o vkladu na účet“ ze dne 18. 3. 1957 nevyplývá, o jaký účet se jedná, komu účet patří a zda k této platbě měla oprávněná přístup. Náhrada prokazatelně Olze Šulcové vyplacena nebyla. Stěžovatel nadále trvá na svém právním názoru, že odvolací soud v rozporu s pravidly koncentrace řízení připustil doplnění dokazování nad rámec dokazování před soudem prvního stupně. Teprve v odvolacím řízení vedlejší účastník doplnil dokazování mimo jiné o přípis Státní spořitelny v Praze 6 ze dne 21. 3. 1957, adresovaný Kanceláři prezidenta republiky v Praze, ve věci Olgy Šulcové náhrady za nemovitost-vkladu na bezúročný účet, kterým bylo sděleno, že podle usnesení Státního notářství v Praze II, Na Poříčí 7, ze dne 4. 3. 1957 č. j. 21 Nsn 14.15/56-3 byla uložena na bezúročný účet částka 8 610 Kč pro Olgu Šulcovou zastoupenou Dr. Ing. Zdeňkem Vulterinem. Stěžovatel přitom nesouhlasí s tvrzením vedlejšího účastníka, že nebyl řádně poučen o své povinnosti předložit veškeré důkazy. Toto poučení dostal vedlejší účastník již při jednání před soudem prvního stupně

dne 11. 6. 2009. Proto stěžovatel nesouhlasí ani s právním závěrem dovolacího soudu, který doplnění dokazování před odvolacím soudem vyhodnotil jako dokazování provedené v souladu s pravidly koncentrace řízení. To platí i pro dokazování provedené listinami – usnesením vlády Republiky československé ze dne 19. 12. 1956 č. 2816, kterým bylo rozhodnuto mimo jiné o odvolání Olgy Šulcové o náhradě nemovitostí v chráněné oblasti Pražského hradu, a přípisem adresovaným Pražskému hradu a zámku Lány ze dne 10. 1. 1957, podepsaným za Olgu Šulcovou Dr. Ing. Vulterinem, ze kterého vyplývá, že dne 8. 1. 1957 mu byl doručen výpis z nově zřízeného běžného účtu u Státní spořitelny v Praze 6 na jméno Olga Šulcová s poukazem ve výši 8 613,33 Kč. Stěžovatel je přesvědčen, že postupem odvolacího soudu, který dopustil prolomení zásady koncentrace řízení, byla porušena zásada předvídatelnosti postupu řízení a narušen princip právní jistoty stěžovatele. Stěžovatel má za to, že v dané věci byla v jeho neprospěch koncentrace obcházena. Důkazy předložené v odvolacím řízení po koncentrační tečce (§ 123 o. s. ř. – sic!) jsou proto dle jeho názoru důkazy nezákonné, a tedy v rozporu s čl. 90 Ústavy, podle kterého jsou soudy především povolány k tomu, aby zákonem stanoveným způsobem poskytovaly ochranu právům.

III. Rekapitulace obsahu spisu

8. Z obsahu spisu Obvodního soudu pro Prahu 1 sp. zn. 60 C 34/2008, který si Ústavní soud vyžádal, vyplývají zejména následující skutečnosti. Žalobou ze dne 4. 11. 2008 se vedlejší účastník domáhal určení, že Marie Holíková – právní předchůdkyně stěžovatele, není vlastníkem pozemku p. č. Y v k. ú. Hradčany, obec Praha, a bylo tak nahrazeno rozhodnutí Ministerstva zemědělství – Pozemkového úřadu Praha ze dne 29. 8. 2008 č. j. PÚ 6666/92/2. Vedlejší účastník opřel svou žalobu o tvrzení, že nebyl naplněn restituční titul podle § 6 písm. n) zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů, když z předložených listinných důkazů lze osvědčit, že náhrada za vyvlastnění pozemku ve výši 9 630 Kč byla vyplacena. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 30. 8. 2012 č. j. 60 C 34/2008-222 ve znění opravného usnesení ze dne 29. 10. 2012, č. j. 60 C 34/2008-229 byla žaloba zamítnuta s odůvodněním, že bylo prokázáno, že za zestátněný pozemek byla původní vlastníci přiznána náhrada ve výši 9 630 Kč (nepředstavující ani dvojnásobek ročního pachtovného, které stát s původní vlastníci smluvně sjednal), ale nikoli to, že náhrada byla skutečně vyplacena.

9. Rozsudek soudu prvního stupně napadl vedlejší účastník dne 14. 11. 2012 odvoláním, ve kterém namítal, že závěry soudu prvního stupně nemají oporu v provedeném dokazování, neboť z provedených důkazů vyplývá, že náhrada byla na účet, jehož existence byla prokázána, vyplacena.

K odvolání se vyjádřila dne 13. 3. 2013 v řízení před soudem prvního stupně zúčastněná osoba Ministerstvo zemědělství – Pozemkový úřad Praha, která uvedla, že vedlejší účastník neoznačuje důkaz, o který se odvolání opírá, když tvrdí, že „stanovená náhrada byla na účet ... vyplacena“. Dne 14. 3. 2013 oznámil vedlejší účastník změnu právního zastoupení, přičemž nový právní zástupce dne 8. 4. 2013 doplnil odvolání a současně předložil nové důkazy, které dle jeho tvrzení vedlejší účastník neměl dříve k dispozici, neboť „se objevily“ až nyní, a z nichž vyplývá, že náhrada byla na předemtný účet u České spořitelny poukázána. Tyto předložené listiny tak prokazují, že při rozhodování došlo k vadám, které mají za následek nesprávné posouzení věci a současně vyvracejí věrohodnost tvrzení stěžovatele ohledně nevyplacení náhrady. V doplnění odvolání právní zástupce taktéž uvedl, že vedlejší účastník nebyl poučen soudem, aby předložil veškeré důkazy, je tedy naplněna dílce ustanovení § 205 odst. 2 písm. d) o. s. ř. Ve vyjádření k odvolání stěžovatel uvedl, že z předložených dokladů nevyplývá, že dlužník splnil svou platební povinnost, neboť není zřejmé, zda měla oprávněná k předemtnému účtu přístup. Stěžovatel současně upozorňuje, že vedlejší účastník své tvrzení, že nyní předkládané důkazy neměl v prvním stupni k dispozici (když se jedná o doklady, které musely být adresovány Kanceláři prezidenta republiky a byly v dispozici vedlejšího účastníka, případně archivovány), ničím neprokazuje, proto stěžovatel navrhuje, aby soud vzhledem k principu neúplné apelace toto jeho tvrzení prověřil. Stěžovatel také nesouhlasí s tvrzením vedlejšího účastníka, že nebyl řádně poučen o své povinnosti předložit veškeré důkazy, poněvadž se mu tohoto poučení dostalo již při jednání soudu prvního stupně dne 11. 6. 2009. Ve své replice vedlejší účastník uvádí, že unesl důkazní břemeno, alespoň co do nepřímých důkazů, které v souvislostech prokazují jeho tvrzení o vyplacení náhrady. Má za to, že ze strany stěžovatele se jedná o spekulativní postup, kdy v důsledku časové prodlevy od vyplacení náhrady bylo dohledání veškerých důkazů prakticky nemožné.

10. Rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 3. 2. 2014 č. j. 24 Co 79/2013-296 odvolací soud změnil rozsudek soudu prvního stupně tak, že určil, že Marie Holíková není vlastníkem předemtných nemovitostí, a v tomto směru nahradil rozhodnutí Ministerstva zemědělství – Pozemkového úřadu Praha ze dne 29. 8. 2008 č. j. PÚ 6666/92/2. Odvolací soud ve svém napadeném rozhodnutí označil námitku stěžovatele, že důkazy o vyplacení náhrady byly předloženy až v odvolacím řízení, za irelevantní. Odvolal se přitom na znění § 250d odst. 1 o. s. ř., podle kterého účastníci řízení mohou uvést rozhodné skutečnosti o věci samé a označit důkazy k jejich prokázání nejpozději do skončení přípravného jednání, popřípadě do uplynutí lhůty, která jim byla poskytnuta k doplnění tvrzení o skutečnostech významných pro věc, k podání návrhů na provedení důkazů nebo

ke splnění dalších procesních povinností (§ 114c o. s. ř.) nebo, nebyla-li nařízena a provedena tato příprava jednání, do skončení prvního jednání, které se v řízení před soudem konalo; k později uvedeným skutečnostem a důkazům se nepřihlíží. To neplatí, jde-li o skutečnosti nebo důkazy, jimiž má být zpochybněna věrohodnost provedených důkazních prostředků, které nastaly po prvním jednání nebo které účastník nemohl bez své viny včas uvést, jakož i o skutečnosti a důkazy, které účastníci uvedli poté, co byl některý z nich vyzván k doplnění rozhodujících skutečností podle § 118a odst. 2 o. s. ř. V projednávané věci má odvolací soud za to, že vedlejší účastník včas označil důkazy k prokázání svého tvrzení, tj. že náhrada byla vyplacena, avšak rozhodující důkaz o vyplacení náhrady se mu nepodařilo v řízení před soudem prvního stupně zajistit. Tato skutečnost by však dle soudu neměla jít vedlejšímu účastníkovi k tíži. Proti rozsudku odvolacího soudu podal stěžovatel dovolání, které Nejvyšší soud odmítl jako nepřipustné.

IV. Postup Ústavního soudu při posouzení ústavní stížnosti

11. Podle ustanovení § 44 zákona o Ústavním soudu, nebyli-li návrh mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků usnesením odmítnut, nařídí Ústavní soud ústní jednání, lze-li od tohoto jednání očekávat další objasnění věci. Za splnění podmínek daných tímto zákonným ustanovením rozhodl o věci Ústavní soud s upuštěním od ústního jednání.

V. Vlastní posouzení ústavní stížnosti

12. Ústavní soud posuzoval ústavní stížnost z hlediska kompetencí daných mu Ústavou, tj. z pozice soudního orgánu ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který není další instancí v systému obecného soudnictví (čl. 91 Ústavy), není soudem nadřazeným obecným soudům a obdobně jiným orgánům veřejné moci, a jako takový je oprávněn do jejich rozhodovací pravomoci zasahovat pouze za předpokladu, že nepostupují v souladu s právy obsaženými v hlavě páté Listiny [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy]. S ohledem na zjištěné skutečnosti Ústavní soud dospěl k závěru, že k výše uvedenému porušení práv obsažených v Listině, opravňujícímu zásah Ústavního soudu, v řízení před odvolacím soudem došlo.

13. Pokud jde o napadené usnesení Nejvyššího soudu, Ústavní soud konstatuje, že zásadně nepřezkoumává vlastní obsah procesního rozhodnutí dovolacího soudu o nepřipustnosti dovolání. Ingerence do těchto úvah se vymyká pravomoci Ústavního soudu, jenž by jako orgán ochrany ústavnosti mohl (a musel) napadené rozhodnutí dovolacího soudu zrušit jedině v situaci, kdyby ústavní stížností napadené rozhodnutí vykazovalo rysy protiústavnosti, např. pro svévoli, nedostatek odůvodnění či pro jiné, ústavní úrovně dosahující vady vytyčené dostupnou a konsolidovanou judikaturou

Ústavního soudu (srov. např. usnesení sp. zn. II. ÚS 2888/12 ze dne 13. 9. 2012, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>, a v něm citovanou judikaturu). To se však v nyní projednávaném případě nestalo, neboť v odůvodnění svého napadeného usnesení Nejvyšší soud řádně vyložil, jaké úvahy jej vedly k závěru, že ve vztahu k napadenému rozhodnutí odvolacího soudu neshledal ani jednu z okolností, pro kterou by mělo být dovolání shledáno přípustným. Dovolací soud se věci meritorně zabývat nemohl pro nepřipustnost dovolání ze zákonného důvodu, neboť jak v odůvodnění uvedl, hodnotící závěry odvolacího soudu o učiněných skutkových zjištěních právním posouzením věci nejsou, a nelze proto jejich prostřednictvím založit přípustnost dovolání. To platí i pro závěr Nejvyššího soudu, že k vadám řízení, jež mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí, dovolací soud přihlíží pouze tehdy, je-li dovolání přípustné (§ 242 odst. 3 věta druhá o. s. ř.); samy o sobě však přípustnost dovolání založit nemohou.

14. Naopak za ústavně neakceptovatelný považuje Ústavní soud závěr odvolacího soudu o tom, že pokud se vedlejšímu účastníkovi ani soudu v řízení před soudem prvního stupně nepodařilo z dostupných archivů či šetřením u České státní spořitelny zjistit rozhodující důkaz o vyplacení náhrady, nemůže jít tato skutečnost k tíži účastníka. V dané věci se jedná o spor mezi Správou pražského hradu, která podala žalobu proti fyzické osobě, které byly v restitučním řízení vydány pozemky jakožto vyvlastněné státem bez vyplacení náhrady. Předmětem soudního řízení přitom bylo prokázání jediné skutečnosti, a to, zda byla původní vlastnici náhrada vyplacena či nikoli. To bylo ostatně zásadní žalobní tvrzení vedlejšího účastníka. Správa Pražského hradu, nadto zastoupena advokátem, měla nepochybně k dispozici možnost vyhledávat v archívech potřebné dokumenty, a své tvrzení o vyplacení náhrady v průběhu řízení před soudem prvního stupně, které probíhalo téměř čtyři roky, prokázat. Jedná se přitom o zákonem uloženou povinnost žalobce, kterou nelze obcházet.

15. V občanském soudním řízení se totiž uplatňuje zásada projednací, podle které jsou účastníci řízení povinni tvrdit všechny pro rozhodnutí významné skutečnosti (povinnost tvrzení); jsou též povinni plnit důkazní povinnost, tedy označit důkazy k prokázání svých tvrzení. Důsledkem nesplnění těchto povinností je vnesení nepříznivého rozsudku pro účastníka, který je nesplnil; soud sám není povinen po významných skutečnostech pátrat a vychází ze skutkového stavu zjištěného na základě ostatních provedených důkazů. Zákon tím vymezuje důkazní břemeno (§ 120 odst. 3 o. s. ř.; pozn. red.: od 1. 1. 2014 jde o § 120 odst. 2 o. s. ř.) jako procesní odpovědnost účastníka za výsledek řízení, jenž je určován výsledkem provedení dokazování. Důkazní břemeno stíhá toho z účastníků, v jehož zájmu je, aby určitá skutečnost, rozhodná podle hmotného práva a účastníkem tvrzená, byla v řízení prokázána v tom smyslu, aby ji soud uznal

za pravdivou. Pokud jde o důkazní prostředky, obecně je důkazním prostředkem vše, co je způsobilé zjistit skutkový stav.

16. Pokud odvolací soud v odůvodnění svého napadeného rozsudku dovedl, že vedlejší účastník včas své důkazy označil, pouze je nebyl schopen předložit, Ústavní soud se s tímto závěrem odvolacího soudu neztotožňuje, resp. považuje jej za rozporný se skutečnostmi vyplývajícími z obsahu vyžádaného soudního spisu. Ústavní soud má za to, že v projednávané věci se nejednalo v řízení před soudem prvního stupně ze strany vedlejšího účastníka o označení důkazů o tom, že náhrada byla vyplacena, nýbrž o žalobní tvrzení v tomto smyslu. Pokud jde o důkazy navržené před soudem prvního stupně, má se za to, že jde o přesně konkretizované důkazy, nikoliv o obecnosti, které musí být specifikovány nezaměnitelným způsobem (viz komentář k § 205a o. s. ř. in Jirsa, J. a kol. Občanské soudní řízení: soudcovský komentář. Kniha IV. Praha : Havlíček Brain Team, 2015, s. 42). Nelze proto souhlasit s odvolacím soudem, že předložení „rozhodujícího důkazu“ až v odvolacím řízení nemůže jít k tíži žalobce. Pokud vedlejší účastník sice navrhol řadu důkazů, které však z důvodu absence „rozhodujícího důkazu“ vedly ke zjištění skutkového stavu, v jehož důsledku byla žaloba zamítnuta, nelze tento deficit napravit v odvolacím řízení (až na zákonné výjimky, které však odvolací soud v odůvodnění svého rozhodnutí nekonstatoval) doložením dříve nepředloženého listinného důkazu. Navíc se nejedná v projednávané věci o jeden „rozhodující důkaz“, jak by se zdálo z odůvodnění napadeného rozsudku odvolacího soudu, nýbrž o vícero listin, jak jsou jmenovány na č. l. 255 spisu. Odvolací soud tak doplnil dokazování usnesením Lidového soudu civilního v Praze I ze dne 8. 4. 1953 č. 4162/53, usnesením vlády Republiky československé ze dne 19. 12. 1956 č. 2816, přípisem Státní spořitelny v Praze 6 ze dne 21. 3. 1957, dopisem ze dne 28. 12. 1956, usnesením Státního notářství I v Praze II - Poříč č. 7 ze dne 4. 3. 1957 č. 21 Nsn 14.15/56-z a přípisem adresovaným Pražskému hradu a zámku Lány ze dne 10. 1. 1957.

17. V důsledku uvedeného postupu, kdy nesprávně interpretoval pojem „označení důkazů“ (§ 250d občanského soudního řádu), odvolací soud taktéž porušil zásadu koncentrace řízení, která se projevuje v tom, že ke skutečnostem a důkazům, které nebyly uplatněny před soudem prvního stupně a které v rozporu se zákonem účastník uplatní později, nelze přihlížet. Jde o zákonný zákaz adresovaný soudu, nikoliv o prostor k uvážení soudce, který by se promítl do rozhodnutí o věci závěrem, zda účastník splnil povinnost tvrzení a povinnost důkazní.

18. Ústavní soud v této souvislosti předesílá, že je nepravdivé tvrzení vedlejšího účastníka, že nebyl o své povinnosti předložit veškeré důkazy poučen. Z vyžádaného soudního spisu si Ústavní soud ověřil, že při ústním jednání konaném dne 11. 6. 2009 soud prvního stupně vyhlásil usnesení,

ve smyslu kterého jsou právní zástupci účastníků povinni uvést veškeré rozhodné skutečnosti o věci samé a označit důkazy k jejich prokázání do 30. 9. 2009, současně soud účastníky poučil, že k později uvedeným skutečnostem a důkazům se nepřihlíží. Pokud se jedná o poučení dle § 119a o. s. ř. o tom, že všechny rozhodné skutečnosti musí uvést a že důkazy musí být označeny dříve, než ve věci vyhlásí rozhodnutí, neboť později uplatněné skutečnosti a důkazy jsou odvolacím důvodem jen za podmíněk uvedených v § 205a o. s. ř., to bylo účastníkům dáno při jednání soudu prvního stupně dne 9. 9. 2010.

19. Ústavní soud připomíná, že odvolací řízení je u sporných věcí ovládáno zásadou neúplně apelace. Proto se v nich má dokazování odehrávat zásadně u soudu prvního stupně jako u tzv. skutkové instance a pouze ve výjimečných případech se připouští doplnění dokazování v odvolacím řízení. Z tohoto teoretického základu vychází ustanovení § 205a o. s. ř., které omezuje odvolací důvody jen na případy tam uvedené. K dané otázce se ostatně vyslovil v řadě svých rozhodnutí Nejvyšší soud. V rozsudku ze dne 2. 12. 2004 sp. zn. 21 Cdo 1681/2004 Nejvyšší soud dovodil, že ve věcech, v nichž je odvolací řízení ovládáno zásadou neúplně apelace (jako je tomu i v projednávaném případě), platí, že „skutečnosti nebo důkazy, které nebyly uplatněny před soudem prvního stupně, jsou způsobilým odvolacím důvodem jen v případech uvedených v ustanovení § 205a odst. 1 o. s. ř., že jiní účastníci než odvolatel mohou u odvolacího soudu namítat skutečnosti nebo důkazy, které nebyly uplatněny před soudem prvního stupně, jen za podmíněk uvedených v ustanovení § 205a o. s. ř. nebo tehdy, neplatí-li pro odvolatele omezení odvolacích důvodů podle ustanovení § 205a odst. 1 o. s. ř. (§ 211a o. s. ř.), že při zjišťování skutkového stavu odvolací soud nepřihlíží ke skutečnostem nebo důkazům, které byly účastníky uplatněny v rozporu s ustanoveními § 205a nebo 211a o. s. ř. (§ 213 odst. 3, nyní odst. 5 o. s. ř.), a že k přípustným novým skutečnostem a důkazům smí odvolací soud přihlédnout, jen když byly uplatněny (§ 212a odst. 3 o. s. ř.)“. Nejvyšší soud také konstantně judikuje, že nejde o zpochybnění věrohodnosti důkazních prostředků, na nichž spočívá rozhodnutí soudu prvního stupně (jak tvrdil ve svém odvolání vedlejší účastník), jestliže pomocí skutečnosti a důkazů, které účastník nově uplatnil v odvolání proti rozhodnutí soudu prvního stupně nebo za odvolacího řízení, má být skutkový stav věci zjištěn jinak, než jak ho zjistil soud prvního stupně na základě jím provedeného hodnocení důkazů (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 7. 2003 sp. zn. 21 Cdo 818/2003, uveřejněný pod č. 175 v sešitě č. 10 z roku 2003 časopisu Soudní judikatura). V citovaném rozsudku Nejvyšší soud upozornil, že skutečnosti a důkazy, o nichž se účastník dozvěděl až po vyhlášení (vydání) rozhodnutí soudu prvního stupně a které nastaly (vznikly) před vyhlášením (vydáním) rozhodnutí soudu prvního stupně, nelze

uplatnit v odvolání nebo za odvolacího řízení, ale pouze žalobou na obnovu řízení, budou-li splněny i další předpoklady vyžadované § 228 odst. 1 písm. a) občanského soudního řádu.

20. Jak již bylo výše uvedeno, vedlejším účastníkem v odvolacím řízení nově předložené listiny nelze považovat za důkazy, které by vedlejší účastník již v řízení před soudem prvního stupně označil jako důkazy k prokázání rozhodných skutečností ve smyslu § 250d o. s. ř., a proto je na ně třeba nahlížet jako na tzv. novoty, které lze uplatnit v odvolacím řízení pouze za podmínek stanovených v § 205a o. s. ř. Ostatně odůvodnění odvolacího soudu bylo v tomto smyslu velice kusé, aniž bylo uvedeno, o který důkaz se konkrétně jedná a kterým podáním či přednesem by měl být v průběhu řízení před soudem prvního stupně vedlejším účastníkem označen. Pokud za této procesní situace odvolací soud vzal za přípustné vedlejším účastníkem nově předložené důkazy, prolomil princip neúplné apelace, když neodůvodnil připuštění předmětných důkazů ve smyslu § 205a o. s. ř.

VI. Závěr

21. Ústavní soud uzavírá, že shora popsaným postupem odvolacího soudu bylo v projednávané věci porušeno ústavně zaručené právo stěžovatele na spravedlivý proces, neboť mu bylo zabráněno, aby jeho věc byla projednána stanoveným postupem u nezávislého a nestranného soudu. Jak již přitom Ústavní soud uvedl ve svém nálezu sp. zn. IV. ÚS 114/96 ze dne 25. 9. 1997 (N 114/9 SbNU 71), právo plynoucí z čl. 36 odst. 1 Listiny, totiž právo na řádný a spravedlivý proces, zahrnuje v sobě nejen právo na spravedlivý způsob vedení procesu, ale také právo na trvání procesu až do jeho ukončení zákonem předpokládaným způsobem.

22. Vzhledem k těmto závažným porušením práva stěžovatele na spravedlivý proces, zakotveného v čl. 36 odst. 1 Listiny, Ústavní soud, aniž by se zabýval meritem věci, jehož projednání náleží obecným soudům, ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadený rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 3. 2. 2014 č. j. 24 Co 79/2013-296 zrušil. Přestože dovolací soud právo stěžovatelky na spravedlivý proces neporušil, jak bylo v bodě 13 tohoto nálezu vysvětleno, Ústavní soud zrušil také usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 11. 2014 č. j. 28 Cdo 3391/2014-336, neboť nezasáhl-li Nejvyšší soud proti ústavní stížnosti napadenému rozhodnutí odvolacího soudu, nesplnil tak svoji roli ochránce základních práv a svobod podle čl. 4 Ústavy, na což musel Ústavní soud patřičně reagovat.

Č. 207

K odmítnutí dovolání v důsledku administrativního pochybení soudu prvního stupně

V důsledku administrativního pochybení soudu prvního stupně neměl dovolací soud vědomost o existenci odvolání stěžovatele a z tohoto důvodu učinil nesprávný závěr o bezpředmětnosti dovolání. Jakkoliv nelze dovolacímu soudu v jeho postupu nic vytknout, není přesto – objektivně posuzováno – jeho rozhodnutí ústavně konformní. V právním státě totiž není přijatelné, aby takto nesprávně vyhodnocená skutečnost, vzešlá z organizace pohybu písemností uvnitř soudu, byla vykládána v neprospěch stěžovatele, zvláště za situace, kdy proti napadenému usnesení dovolacího soudu již není přípustný žádný řádný ani mimořádný opravný prostředek.

Nález

Ústavního soudu – II. senátu složeného z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Jiřího Zemánka (soudce zpravodaj) a Vojtěcha Šimíčka – ze dne 8. prosince 2015 sp. zn. II. ÚS 1603/15 ve věci ústavní stížnosti Mgr. Miroslava Šilhavého, zastoupeného JUDr. Jaroslavem Nejkem, advokátem, se sídlem Jeremenkova 88, Praha 4, proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 33 Cdo 1280/2015-396 ze dne 30. dubna 2015, usnesení Městského soudu v Praze č. j. 22 Co 308/2014-356 ze dne 19. září 2014 a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 6 č. j. 21 C 48/2008-341 ze dne 11. srpna 2014, jimiž nebylo stěžovateli přiznáno osvobození od soudních poplatků, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 6 jako účastníků řízení a Mgr. Petera Kršáka, zastoupeného JUDr. Čestmírem Kubátem, CSc., advokátem, se sídlem Maiselova 19, Praha 1, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu č. j. 33 Cdo 1280/2015-396 ze dne 30. dubna 2015 bylo porušeno základní právo stěžovatele zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu č. j. 33 Cdo 1280/2015-396 ze dne 30. dubna 2015 se ruší.

III. Ústavní stížnost proti usnesení Městského soudu v Praze č. j. 22 Co 308/2014-356 ze dne 19. září 2014 a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 6 č. j. 21 C 48/2008-341 ze dne 11. srpna 2014 se odmítá.

Odůvodnění

I.

1. Ústavní stížností doručenou Ústavnímu soudu dne 28. května 2015, která splňuje formální náležitosti stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí s tvrzením, že napadeným usnesením Nejvyššího soudu bylo porušeno jeho ústavně zaručené právo na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z obsahu spisu Obvodního soudu pro Prahu 6 sp. zn. 21 C 48/2008 se podává, že rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 6 (dále jen „soud prvního stupně“) č. j. 21 C 48/2008-310 ze dne 13. května 2014 byla zamítnuta žaloba stěžovatele, kterou se domáhal po žalovaném Mgr. Petru Kršákově (dále též jen „vedlejší účastník“) zaplacení částky 25 500 000 Kč s blíže specifikovaným úrokem z prodlení. Stěžovatel podal proti uvedenému rozsudku odvolání a současně požádal o osvobození od soudního poplatku z odvolání. Soud prvního stupně napadeným usnesením stěžovateli osvobození od soudních poplatků nepřiznal a Městský soud v Praze (dále jen „odvolací soud“) dalším napadeným usnesením toto rozhodnutí soudu prvního stupně potvrdil. Následným usnesením ze dne 26. září 2014 soud prvního stupně stěžovatele vyzval, aby do 3 dnů zaplatil soudní poplatek za odvolání s poučením, že v případě jeho neuhrazení bude odvolací řízení zastaveno. Stěžovatel dne 1. října 2014 požádal o poskytnutí dodatečné lhůty pro zaplacení soudního poplatku. Jeho žádosti bylo vyhověno a lhůta mu byla prodloužena do 30. října 2014. Dne 29. října 2014 stěžovatel znovu požádal o prodloužení lhůty do 15. prosince 2014, přičemž soud prvního stupně tuto jeho opakovanou žádost usnesením ze dne 10. listopadu 2014 zamítl a následujícím usnesením č. j. 21 C 48/2008-377 ze dne 14. listopadu 2014 rozhodl, že se odvolací řízení zahájené na návrh stěžovatele zastavuje, neboť marně uplynula lhůta k zaplacení soudního poplatku, prodloužená do 30. 10. 2014. Stěžovatel byl současně poučen, že proti tomuto usnesení může podat odvolání do 15 dnů ode dne doručení.

3. Ze soudního spisu se dále podává, že proti usnesení odvolacího soudu, kterým bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně o nepřiznání osvobození od soudního poplatku z odvolání, podal stěžovatel dne 27. listopadu 2014 dovolání, které Nejvyšší soud napadeným usnesením podle § 243c odst. 3 a § 218 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, odmítl. Z odůvodnění napadeného usnesení vyplývá, že dovolací soud vyšel z toho, že usnesení o zastavení odvolacího řízení pro nezaplacení soudního poplatku nabylo právní moci dne 6. 12. 2014, neboť stěžovatel, ač řádně poučen, nepodal proti tomuto usnesení

odvolání. Dle jeho názoru tak v důsledku pravomocného zastavení odvolacího řízení nabyl právní moci i rozsudek soudu prvního stupně, jímž byla zamítnuta stěžovatelova žaloba. Uzavřel, že za této situace se dovolání stalo v důsledku okolností nastalých po vydání rozhodnutí bezpředmětným.

4. Z obsahu spisu je dále zřejmé, že stěžovatel dne 3. prosince 2014 podal proti usnesení soudu prvního stupně o zastavení odvolacího řízení odvolání, o němž doposud nebylo rozhodnuto. Toto odvolání je ve spisu založeno až za rozhodnutím dovolacího soudu (viz č. l. 406 až 407) a za ním na č. l. 409 a 410 následují úřední záznamy ze dne 22. května 2015, z nichž vyplývá, že odvolání stěžovatele ze dne 3. prosince 2014 bylo po doručení soudu předáno asistentce, která měla spis u sebe od 1. prosince 2014, odvolání nebylo zažurnalizováno a spis byl předsedkyni senátu předložen bez něho. Předsedkyně senátu poté vydala pokyn ke sdělení účastníkům řízení, že byla zrušena právní moc rozsudku ze dne 13. května 2014 č. j. 21 C 48/2008-310 i usnesení o zastavení odvolacího řízení ze dne 14. listopadu 2014 č. j. 21 C 48/2008-377 a žalovaného požádala o vyjádření k odvolání stěžovatele.

II.

5. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítá, že rozhodnutím dovolacího soudu mu byla odepřena spravedlnost. Za zásadní pochybení s ústavně-právním přesahem označuje omyl tohoto soudu při posouzení, zda byl či nebyl podán opravný prostředek proti rozhodnutí o zastavení odvolacího řízení, v důsledku něhož došlo k odmítnutí jeho dovolání. Bylo mu tak upřeno, aby dovolací soud korektně posoudil, zda lze v odvolacím řízení pokračovat i bez toho, aby soudy nižších stupňů formalisticky lpěly na zaplacení soudního poplatku z odvolání, na který stěžovatel – v procesním postavení žalobce – evidentně nemá. Uvádí, že dovolací soud o jeho dovolání rozhodoval na základě zavádějících a nepravdivých informací o procesním stavu věci, poskytovaných mu soudem prvního stupně. Konkrétně šlo o to, že soud prvního stupně do spisu opakovaně nezařadil stěžovatelovo podání ze dne 3. prosince 2014, kterým se stěžovatel odvolal proti rozhodnutí o zastavení řízení. Na základě této dezinformace, navíc potvrzené formou vyznačení doložky právní moci, se dovolací soud podstatou dovolání vůbec nezabýval a dovolání z procesních důvodů odmítl s odkazem na to, že se jedná o pravomocně skončenou věc, přičemž nebyl informován, že odvolací řízení skončeno nebylo. Stěžovatel uvádí, že nahlédnutím do spisu po doručení usnesení dovolacího soudu zjistil, že jeho odvolání ze dne 3. prosince 2014 je do spisu založeno volně a není očíslováno a na usnesení o zastavení odvolacího řízení a rozsudku soudu prvního stupně jsou vyznačeny doložky právní moci. Následující den po nahlédnutí do spisu soud z vlastní iniciativy stěžovatele strohým přípisem vyrozuměl o zrušení

doložek právní moci. Takový postup stěžovatel považuje za více než výmluvný, přičemž nevyklučuje, že by se mohlo dokonce jednat o záměr soudu prvního stupně nedopustit, aby došlo k věcnému přezkoumání rozhodnutí ve věci žádosti stěžovatele o osvobození od soudních poplatků z odvolání.

6. V další části ústavní stížnosti stěžovatel brojí proti způsobu, jakým odvolací soud v souladu se soudem prvního stupně rozhodl o jeho žádosti o osvobození od soudního poplatku z odvolání, který dle něj nerespektuje soudní judikaturu ani rozhodovací praxi Ústavního soudu, a vykazuje tak znaky svévole.

III.

7. Podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu vyzval Ústavní soud účastníka řízení Nejvyšší soud a vedlejšího účastníka řízení Mgr. Petera Kršáka, aby se k ústavní stížnosti vyjádřili.

8. Nejvyšší soud ve vyjádření setrval na názoru, že dovolání stěžovatele se stalo v důsledku okolností nastalých po jeho vydání (nabytí právní moci rozhodnutí ve věci samé a usnesení o zastavení odvolacího řízení) bezpředmětným. Má za to, že napadeným usnesením tak nemohlo dojít k porušení ústavních práv stěžovatele. Navrhl, aby byla ústavní stížnost odmítnuta jako zjevně neopodstatněná, popřípadě zamítnuta jako nedůvodná.

9. Vedlejší účastník ve vyjádření uvedl, že se se stěžovatelem neshoduje v jeho deklarovaném přesvědčení, že by mu mělo být přiznáno právo na osvobození od soudních poplatků. Podle jeho názoru došly soudy obou stupňů ke správnému závěru, pokud návrhu stěžovatele nevyhověly. Podrobně se vyjádřil k důvodnosti žaloby o věci samé, která je dle něj šikanózní a vylhaná, přičemž stěžovatel se snaží využít všech procesních institutů k oddálení konečného rozhodnutí o meritu věci, aby nemusel platit náklady řízení.

10. V replice na podaná vyjádření stěžovatel poukázal na to, že se Nejvyšší soud ani vedlejší účastník nevyjádřili k podstatě ústavní stížnosti, tedy k tomu, že dovolací soud nerozhodoval na základě úplného soudního spisu, neboť do něho nebylo začleněno odvolání proti usnesení o zastavení odvolacího řízení. Setrval na názoru, že rozhodnutí dovolacího soudu není způsobitelné obstat v testu ústavnosti.

IV.

11. Po zvážení stížnostních námitek a příslušného spisového materiálu dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost proti napadenému usnesení dovolacího soudu je důvodná.

12. Ústavní soud v minulosti již mnohokrát zdůraznil, že není oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti soudů, neboť není vrcholem jejich soustavy (srov. čl. 83, 90 až 92 Ústavy České republiky; dále jen „Ústava“).

Pokud soudy postupují v souladu s obsahem hlavy páté Listiny, nemůže na sebe atrahovat právo přezkumného dohledu nad jejich činností. Na druhé straně je však oprávněn a povinen posoudit, zda bylo řízení spravedlivé a zda v něm nebyla porušena ústavně zaručená základní práva nebo svobody stěžovatele [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy].

13. Stěžovatel argumentuje porušením práva na spravedlivý proces, k němuž mělo dojít vydáním usnesení dovolacího soudu, jímž bylo shledáno dovolání stěžovatele bezpředmětným v důsledku okolností nastalých po vydání přezkoumávaného usnesení. Dle stěžovatele dovolací soud posoudil tyto okolnosti mylně na základě neúplného spisového materiálu a nepravdivých informací soudu prvního stupně.

14. Z ústavního pořádku ani z judikatury Evropského soudu pro lidská práva nevyplývá nárok na podání dovolání či jiného mimořádného opravného prostředku. Pokud by tzv. mimořádné opravné prostředky nebyly připuštěny vůbec, nepochybně by taková úprava z pohledu ústavněprávního obstála. Na druhé straně, jsou-li mimořádné opravné prostředky právním řádem připuštěny, nemůže se rozhodování o nich ocitnout mimo ústavní rámec ochrany základních práv jednotlivce [srov. nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 1/03 ze dne 11. února 2004 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.)].

15. Je-li proto v ústavní stížnosti tvrzené pochybení (omyl) dovolacího soudu nadáno vyvolat relevantní důsledky pro vedení řízení, a tím i pro jeho výsledek, nemůže Ústavní soud pominout nezbytnost jeho prověření, nebo tím v případě, že existuje riziko odepření spravedlnosti, plní požadavek uvedený v čl. 36 odst. 1 Listiny.

16. Za zásadní pochybení s ústavněprávním přesahem stěžovatel označuje omyl dovolacího soudu při posouzení, zda byl či nebyl podán opravný prostředek proti rozhodnutí o zastavení dovolacího řízení, který byl vyvolán mylnou informací soudu prvního stupně.

17. Ústavní soud opakovaně zdůrazňuje, že kromě zjevného a neodůvodněného vybočení z výkladového nebo aplikačního standardu v soudní praxi obecně respektovaného, které tím představuje nepředvídatelnou libovůli, jde o protiústavnost i tehdy, jestliže procesní postup soudu vybočuje ze zákonných pravidel, jež řízení před ním upravují, a toto vybočení je způsobitelné se negativně promítnout do jeho výsledku. Tak je tomu rovněž v případě zřetelného administrativního pochybení soudu, jímž je například nedostatečné seznámení se s obsahem spisu, založení rozhodné listiny do spisu jiného či její nezažurnalizování do příslušného spisu, omyl při datování jejího příchodu apod. [srov. nález sp. zn. III. ÚS 290/06 ze dne 28. 6. 2007 (N 108/45 SbNU 459)]. Z pohledu práva na spravedlivý proces Ústavní soud ve své rozhodovací praxi (v ústavní stížnosti předestřených souvislostech) opakovaně konstatoval, že pohyb písemností uvnitř soudu musí být organizován tak, aby nedošlo k odepření práva na přístup k soudu zaručeného čl. 36 odst. 1

Listiny [srov. nálezy sp. zn. IV. ÚS 2040/12 ze dne 12. 12. 2012 (N 203/67 SbNU 599), sp. zn. IV. ÚS 518/10 ze dne 23. 11. 2010 (N 233/59 SbNU 375), sp. zn. I. ÚS 634/13 ze dne 15. 5. 2013 (N 85/69 SbNU 369)].

18. Obdobně se prosazuje i v nyní posuzované věci, bylo-li dovolání stěžovatele odmítnuto jako bezpředmětné s poukazem na to, že soudní rozhodnutí, které bylo pro posouzení přípustnosti dovolání relevantní, již nabylo právní moci, ač se tak ve skutečnosti nestalo. Z obsahu soudního spisu se totiž jednoznačně podává, že stěžovatel odvolání řádně a včas podal, takže rozhodnutí o zastavení odvolacího řízení právní moci nenabylo a ani nabyt nemohlo, neboť o tomto odvolání nebylo doposud rozhodnuto. Právní moci tak nemohl nabýt ani rozsudek soudu prvního stupně vydaný ve věci samé. Z úředního záznamu obsaženého na č. l. 409 je ostatně patrné, že účastníci řízení byli dne 22. května 2015 informováni o tom, že právní moc vyznačená na usnesení o zastavení odvolacího řízení (i na rozsudku soudu prvního stupně) byla zrušena.

19. Předmětné elektronické podání – odvolání stěžovatele proti usnesení soudu prvního stupně o zastavení odvolacího řízení pro nezaplacení soudního poplatku – bylo soudem prvního stupně doručeno datovou schránkou dne 3. prosince 2014 a bylo vyhodnoceno jako řádné (viz č. l. 408 až 409 soudního spisu). Do dispozice rozhodující soudkyně (dle jejího tvrzení obsaženého v úředním záznamu ze dne 22. května 2015) se dostalo až dne 22. května 2015, tedy až po vydání napadeného usnesení dovolacího soudu, pro jehož rozhodnutí byla relevantní mylná informace soudu prvního stupně, že odvolání proti rozhodnutí o zastavení odvolacího řízení podáno nebylo a že toto rozhodnutí nabylo právní moci dne 6. prosince 2014.

20. V důsledku administrativního pochybení soudu prvního stupně tak dovolací soud neměl vědomost o existenci odvolání stěžovatele; právě a jen z tohoto důvodu učinil nesprávný závěr o bezpředmětnosti dovolání, aniž by se vůbec zabýval jeho podstatou. Jakkoli nelze dovolacímu soudu v jeho postupu nic vytknout, není přesto – objektivně posuzováno – jeho rozhodnutí ústavně konformní [srov. nálezy sp. zn. I. ÚS 460/97 ze dne 6. 10. 1998 (N 114/12 SbNU 137), nálezy sp. zn. III. ÚS 329/2000 ze dne 23. 11. 2000 (N 176/20 SbNU 245)]. V právním státě totiž není přijatelné, aby takto nesprávně vyhodnocená skutečnost, vzešlá z organizace pohybu písemnosti uvnitř soudu, byla vykládána v neprospěch stěžovatele, zvláště za situace, kdy proti napadenému usnesení dovolacího soudu již není přípustný žádný řádný ani mimořádný opravný prostředek.

21. Lze uzavřít, že postupem dovolacího soudu, který při posuzování dovolání stěžovatele vycházel z neúplného obsahu soudního spisu a z mylné informace soudu prvního stupně, bylo stěžovateli odepřeno právo na přístup k soudu, které je součástí práva na spravedlivý proces zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny.

22. Z výše vyložených důvodů Ústavní soud napadené usnesení dovolacího soudu podle ustanovení § 82 odst. 1 a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

23. Ústavní stížnost v části vedené proti usnesení soudu prvního stupně, kterým nebylo stěžovateli přiznáno osvobození od soudního poplatku z odvolání, a proti potvrzujícímu usnesení odvolacího soudu Ústavní soud odmítl podle ustanovení § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu jako nepřipustnou, neboť v důsledku kasačního nálezu dovolací soud znovu o dovolání stěžovatele a o námitkách v něm obsažených, směřujících proti usnesením o nepřiznání osvobození od soudního poplatku z odvolání, rozhodne a Ústavnímu soudu nepřísluší, aby jeho rozhodnutí jakkoli předjímal.

Č. 208

K odpovědnosti státu za škodu způsobenou při jednání soudního exekutora v souvislosti s excindačním řízením

1. Soudní judikatura nemůže být bez vývoje, a není proto vyloučeno, aby (i při nezměněné právní úpravě) byla doplňována o nové interpretační závěry a také měněna, a to např. v návaznosti na vývoj sociální reality, techniky apod., s nímž jsou spjaty změny v hodnotových akcentech společnosti. Ke změně rozhodovací soudní praxe, zvláště jde-li o praxi nejvyšší soudní instance povolane ke sjednocování judikatury, je ovšem třeba přistupovat opatrně a při posuzování jednotlivých případů je nezbytné dbát, aby nebyl narušen princip předvídatelnosti soudního rozhodování a aby skrze takovou změnu nebyl popřen požadavek na spravedlivé rozhodnutí ve smyslu respektu k základním právům účastníků řízení. V horizontálních právních vztazích proto platí zásada incidentní retrospektivity judikatorního odklonu a změněný právní názor bude aplikován na již probíhající řízení. Tím se odlišuje situace retrospektivního působení změny judikatury od retroaktivního působení právních norem. Výjimky z této zásady mohou být dány pouze specifickými okolnostmi, jež založí intenzivnější zájem na ochraně legitimních očekávání adresátů právních norem. Výjimečnost odchýlení se od incidentní retrospektivy totiž odráží realitu soukromoprávního vztahu, kde zasluhuje ochranu nejen důvěra jedné strany ve výklad práva podaný již překonanou judikaturou, ale též oprávněné očekávání druhé strany v to, že původně nesprávný výklad práva již nadále nebude aplikován na dřívější právní vztahy.

2. Pokud v případě odpovědnosti státu za způsobenou škodu podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, provedená změna judikatury nevedla k nezpůsobilosti žalované České republiky být účastníkem soudního řízení, nýbrž pouze vyjasnila, který orgán státu se dopustil nesprávného úředního postupu ústíciho v negativní důsledky pro stěžovatelku, je přehnaným formalismem, jestliže obecné soudy zjevně přehlížely skutečnosti nasvědčující splnění podmínek odpovědnosti státu v materiálním smyslu a současně interpretovaly ustanovení zákona způsobem, jenž vymození odpovědnosti státu ze strany jednotlivce nepřiměřeně ztěžuje.

Nález

Ústavního soudu – II. senátu složeného z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka – ze dne 8. prosince 2015 sp. zn. II. ÚS 1955/15 ve věci ústavní stížnosti Mileny Sajdlové, zastoupené JUDr. Jankou Šárovou, advokátkou, se sídlem Karlovo nám. 18, Praha 2, proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 21. 11. 2012 č. j. 19 Co 413/2012-229, kterým byla zamítnuta stěžovatelčina žaloba na zaplacení částky 770 000 Kč s příslušenstvím, a proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2015 č. j. 30 Cdo 1047/2013-248, kterým bylo zamítnuto stěžovatelčino dovolání, za účasti Městského soudu v Praze a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení a České republiky – Ministerstva spravedlnosti, se sídlem Vyšehradská 16, Praha 2, a Mgr. Michala Rudého, soudního exekutora Exekutorského úřadu Praha 8, se sídlem Střemchová 3013/16, Praha 10, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 21. 11. 2012 č. j. 19 Co 413/2012-229 a usnesením Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2015 č. j. 30 Cdo 1047/2013-248 bylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 a právo na ochranu majetku zaručené čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Včas podanou ústavní stížností, která splňuje podmínky řízení dle zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí, kterými soudy zamítly její žalobu o zaplacení částky 770 000 Kč s příslušenstvím.

2. Z vyžádaného spisu zjistil Ústavní soud zejména následující skutečnosti.

3. Stěžovatelka se žalobou domáhala žalované částky po České republice – Ministerstvu spravedlnosti (dále též „žalovaná“) a také po soudním exekutorovi Mgr. Michalu Rudému, neboť tvrdila, že jmenovaný exekutor prodal její movité věci (dříve zabavené na základě exekučního příkazu k provedení exekuce prodejem movitých věcí povinného, s nímž stěžovatelka žila v jeho domě), a to přesto, že věděl, že podala tzv. excindační žalobu, již se domáhala, aby její věci byly z exekuce vyloučeny.

4. Obvodní soud pro Prahu 2 (dále též „soud prvního stupně“ anebo „obvodní soud“) rozsudkem ze dne 12. 9. 2007 č. j. 14 C 230/2006-31 žalobu proti oběma žalovaným zamítl. K následnému odvolání stěžovatelky byl rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 14. 5. 2008 č. j. 19 Co 87/2008-61 tento rozsudek ve vztahu k soudnímu exekutorovi potvrzen, avšak ve vztahu k žalované byl zrušen a v tomto rozsahu byla věc vrácena obvodnímu soudu k dalšímu řízení. Odvolací soud se ztotožnil se závěrem soudu prvního stupně, že soudní exekutor není ve věci pasivně věcně legitimován, neboť škoda, jejíž náhrady se stěžovatelka domáhá, měla být soudním exekutorem způsobena při výkonu exekuční činnosti, kterou konal z pověření soudu, tedy, že za takovou škodu by měl odpovídat stát. Nesouhlasil však se závěrem obvodního soudu, že žaloba vůči žalované je předčasná, neboť stěžovatelka se jako vlastnice může domáhat na vydražitelích vydání svých věcí, kdy dovedil, že stěžovatelce nelze vytýkat nepodání žaloby z lepšího práva, neboť tato nemusí žalobě na náhradu škody předcházet. Soudu prvního stupně tak odvolací soud uložil, aby v dalším řízení provedl dokazování potřebné ke zjištění rozhodných skutečností a aby řešil, zda došlo či nedošlo k nesprávnému úřednímu postupu dle příslušných ustanovení zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon č. 82/1998 Sb.“), zda a v jaké výši byla stěžovatelce škoda způsobena, a aby vzal v úvahu, že sice není právním předpisem výslovně stanoveno, že po podání vylučovací žaloby nelze pokračovat v exekuci, avšak platí pravidlo, že před právní mocí rozhodnutí o excindační žalobě nesmí být žalobou dotčený majetek prodán, vybrán nebo jinak v exekuci zpeněžen a že soud i exekutor jsou povinni šetřit práva třetích osob.

5. Obvodní soud poté rozhodl mezitímním rozsudkem tak, že základ žalobního nároku je opodstatněný. Dovodil totiž, že věci, o nichž stěžovatelka tvrdí, že byly její a byly exekutorem prodány v dražbě, nebyly ve vlastnictví povinného a neměly být součástí dražby. Pokud přitom exekutor věděl, že probíhá řízení o vylučovací žalobě, a přesto v dražbě prodal tyto věci nepatřící povinnému, nešetřil práva třetích osob (ve smyslu ustanovení § 46 odst. 1 exekučního řádu, věty za středníkem) a dopustil se nesprávného úředního postupu, takže žalovaná stěžovatelce odpovídá za škodu způsobenou nesprávným úředním postupem. Dále dodal, že rozsah věcí a jejich přesná konkretizace budou předmětem dalšího řízení ohledně výše uplatněného nároku.

6. K odvolání obou vedlejších účastníků změnil městský soud rozsudkem napadeným nyní projednávanou ústavní stížností citovaný rozsudek soudu prvního stupně tak, že žalobu zamítl. Poukázal totiž na judikatorní

změnu týkající se obdobných věcí, zejména na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 6. 2009 sp. zn. 25 Cdo 2573/2007 (veškerá judikatura tohoto soudu je dostupná na www.n soud.cz), kde byl přijat závěr, že podání vylučovací žaloby není důvodem k tomu, aby soudní exekutor přerušil exekuci prodejem movitých věcí. Není-li však vylučovací žaloba zjevně bezdůvodná, soud odloží exekuci do pravomocného skončení řízení, jinak může jít o nesprávný úřední postup. V řízení o náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem pak soud jako předběžnou otázku zkoumá, zda vylučovací žaloba byla opodstatněná. V poměrech souzené věci proto městský soud konstatoval, že postup soudního exekutora, tedy pokračování v exekuci a prodej movitých věcí, o nichž stěžovatelka tvrdila, že jsou jejím vlastnictvím, v době, kdy již byla podána vylučovací žaloba, nepředstavuje nesprávný úřední postup. Nesprávný úřední postup by totiž mohl být shledán pouze na straně soudu, který – ačkoliv byla podána nikoli zjevně bezdůvodná vylučovací žaloba – neodložil exekuci. V dané věci se však stěžovatelka domáhala náhrady škody výhradně s tvrzením, že nesprávného úředního postupu se dopustil jen soudní exekutor, u něhož ale existenci nesprávného úředního postupu nelze shledat.

7. Dovolání stěžovatelky Nejvyšší soud nyní napadeným rozsudkem zamítl, neboť stěžovatelka celou dobu, jak v předběžném projednání, tak v žalobě samotné, uváděla, že nesprávný postup spatřuje pouze v jednání exekutora s poukazem na ustanovení § 52 odst. 1 exekučního řádu a ustanovení § 267 občanského soudního řádu. Odmítl přitom, že by za této situace měly soudy z vlastní iniciativy dovést nesprávný úřední postup dotčeného exekučního soudu. Zde dovolací soud připomněl, že civilní řízení sporné je ovládáno zásadou projednací, nikoliv vyšetřovací, a v tomto smyslu musí být žaloba dostatečně konkretizována, tzn. musí být vylíčeny skutečnosti rozhodné pro posouzení, zda vylíčený skutek lze posoudit jako nesprávný úřední postup, popř. nezákonné rozhodnutí. Již z pouhého porovnání žaloby a dovolání stěžovatelky přitom prý bylo zřejmé, že dovolatelka se sice domáhá náhrady škody za nesprávný úřední postup exekutora, nicméně její zaplacení požaduje na základě odlišných skutečností, byť podléhajících stejné právní kvalifikaci jako nesprávný úřední postup (ve skutečnosti to byl již zmiňovaný nesprávný úřední postup soudu, který neodložil výkon rozhodnutí, ačkoliv byla podána nikoliv zjevně bezdůvodná vylučovací žaloba). Povinností soudů však není, aby samy dovozovaly skutečnosti rozhodné pro úspěch ve věci. Naopak, soudy nejsou oprávněny zjišťovat nad rámec tvrzení účastníků okolností rozhodné pro posouzení věci, jelikož takový aktivismus by byl porušením práva na „rovnost zbraní“ představujícího součást práva na spravedlivý proces. Závěrem pak dovolací soud podotkl, že ani skutečnost, že v průběhu řízení došlo k vývoji judikatury v obdobných věcech, nemůže mít za následek příznání

náhrady škody stěžovatelce, jelikož před vydáním citovaného rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 2573/2007 v dané problematice žádná ustálená judikatura neexistovala a samotný vývoj judikatury a výkladu dotčeného ustanovení proto nemůže být přičítán k tíži žalované.

II. Argumentace stěžovatelky

8. Napadená rozhodnutí dle stěžovatelky porušila její právo na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a právo na ochranu vlastnictví podle čl. 11 Listiny; dále se stěžovatelka dovolává též porušení čl. 95 odst. 1 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“).

9. Porušení svých práv stěžovatelka spatřuje zejména ve skutečnosti, že soudy provedené důkazy hodnotily dle své libovůle a v rozporu se zákonem a jejich rozhodnutí porušila princip právní jistoty a předvídatelnosti práva. Odvolací soud měl poté, co neshledal nesprávnost úředního postupu na straně exekutora, zkoumat splnění všech předpokladů vzniku odpovědnosti státu za škodu z hlediska postupu Okresního soudu Praha-západ v exekučním řízení. Odpovědnost státu za způsobenou škodu je totiž odpovědností objektivní, takže stát ji nese i v případě, kdy stěžovatelka uplatňovala nárok na náhradu škody s poukazem na nesprávný úřední postup exekutora, avšak na základě ustálené judikatury je nyní dovozováno, že v případech prodeje movitých věcí exekutorem po podání vylučovací žaloby je dána odpovědnost státu na základě nesprávného postupu exekučního soudu, který měl výkon rozhodnutí odložit. Zde také připomíná, že tato judikatura nebyla od počátku jednoznačná, ba naopak, v době podání vylučovací žaloby se soudy, judikatura i literatura přiklápěly ke stanovisku, že po podání vylučovací žaloby, o které exekutor v daném případě věděl, nesmí exekutor v žádném případě věci dotčené vylučovací žalobou prodat. Případná změna soudní judikatury tak nemůže jít k její tíži a soud je povinen se řídit právní úpravou platnou v době podání žaloby o náhradu škody, neboť v opačném případě jsou jejich rozhodnutí v rozporu s dobrými mravy. Dále pak stěžovatelka s poukazem na základní principy dispoziční zásady zdůrazňuje, že právní kvalifikace nároku, i když je v žalobě uvedena, není pro soud závazná.

III. Vyjádření účastníků řízení

10. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil Obvodní soud pro Prahu 2, Městský soud v Praze a Nejvyšší soud (vedlejší účastníci řízení před Ústavním soudem se k ústavní stížnosti i přes výzvu nevyjádřili).

11. Obvodní soud ve svém vyjádření ve stručnosti uvedl, že setrvává na názoru, že základ žalobního nároku je opodstatněný, jak bylo uvedeno v rozsudku tohoto soudu ze dne 14. 6. 2012 č. j. 14 C 230/2006-196.

12. Městský soud v Praze plně odkázal na odůvodnění napadeného rozhodnutí, ve kterém je právní názor odvolacího soudu vyjádřen v souladu s ustanovením § 211 a § 177 odst. 2 občanského soudního řádu.

13. Nejvyšší soud ve vyjádření uvedl, že s právními názory stěžovatelky nesouhlasí. S odkazem na judikaturu Ústavního soudu [nález sp. zn. II. ÚS 3168/09 ze dne 5. 8. 2010 (N 158/58 SbNU 345) či usnesení sp. zn. II. ÚS 2448/14 ze dne 16. 12. 2014, všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná z: <http://nalus.usoud.cz>] zdůraznil, že v souladu se soudobými evropskými kontinentálními trendy v horizontálních právních vztazích zůstává zásadou incidentní retrospektivita nových právních názorů vytvořených judikatorními změnami. Nový právní názor bude tedy aplikován na všechna probíhající řízení. Tím Ústavní soud dle Nejvyššího soudu odlišil situaci retrospektivního působení změny judikatury (tj. opravy „chybného“ právního názoru) od retroaktivního působení právních norem (k tomu Nejvyšší soud odkázal též na doktrinární názor: Kühn, Z. Prospektivní a retrospektivní působení judikatorních změn. Právní rozhledy, 2011, č. 6, str. 191 a násl.). Výjimky z této zásady mohou být dle Nejvyššího soudu založeny pouze specifickými okolnostmi, které založí intenzivnější zájem na ochraně legitimních očekávání adresátů právních norem. Je na nich, aby vůči soudu argumentovali právě těmito specifiky, která výjimečnou neaplikaci nového právního názoru odůvodní (srov. i Kühn, Z. Prospektivní a retrospektivní působení judikatorních změn. Právní rozhledy, 2011, č. 6, str. 196). Ona výjimečnost situace nicméně nemůže spočívat pouze v tom, že v důsledku aplikace nového právního názoru došlo ke zhoršení právního postavení jedné ze stran horizontálního právního vztahu, a ani v tom, že dotčený účastník řízení na dřívější judikaturu spoléhal; zmíněné důsledky jsou totiž pojmovými znaky judikatorního odklonu (nemohou tedy pochopitelně zakládat výjimečnost situace). Nejvyšší soud také připomněl, že ani Evropský soud pro lidská práva nepovažuje změnu judikatury soudů za zásah do principu rovnosti účastníků (odkázal na rozsudek ve věci *Pérez Arias proti Španělsku* ze dne 28. 6. 2007 č. 32978/03, § 27; viz též rozsudek *P. B. a J. S. proti Rakousku* ze dne 22. 7. 2010 č. 18984/02, § 49). Soud tak uzavřel, že nesdílí názor stěžovatelky, že by soudy byly povinny se řídit pouze judikaturou, která zde byla v době podání žaloby, protože takové jednání by zpomalovalo vlastní vývoj judikatury. Navíc, stěžovatelka nepřednesla žádné specifické okolnosti, které zakládají intenzivnější zájem na ochraně jejich legitimních očekávání, a ani s nimi nijak neargumentovala, a proto nebylo ani namístě, aby dovolací soud na případ stěžovatelky neaplikoval nejnovější judikaturu Nejvyššího soudu. Poukázal rovněž na to, že citovaný rozsudek sp. zn. 25 Cdo 2573/2007 musel, resp. mohl být stěžovatelce při opakovaném rozhodování před soudem prvního stupně znám. Proto Nejvyšší soud navrhl, aby Ústavní soud ústavní stížnost jako zjevně neopodstatněnou odmítl.

14. V replice k vyjádření účastníků řízení stěžovatelka uvedla, že vyjádření Nejvyššího soudu nebere v potaz skutečnosti tak, jak se odehrály. Stěžovatelka totiž podala (v roce 2006) žalobu jak proti České republice – Ministerstvu spravedlnosti, tak proti soudnímu exekutorovi Mgr. Michalu Rudému. V roce 2008 byla žaloba proti soudnímu exekutorovi Městským soudem v Praze pravomocně zamítnuta z důvodu nedostatku jeho pasivní věcné legitimace, a proto stěžovatelka považuje za irelevantní argument Nejvyššího soudu, že jí musel být znám jeho rozsudek ze dne 10. 9. 2009. Stěžovatelka rovněž odmítla, že by neuvedla žádný intenzivní zájem na ochraně „legitimního očekávání“, neboť jí byl odňat majetek značné hodnoty, což je podle jejího názoru dostatečný důvod, aby jí byla poskytnuta za tento majetek odpovídající náhrada.

IV. Splnění podmínek řízení

15. Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 *a contrario* zákona o Ústavním soudu, byla podána včas (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu) a splňuje též ostatní náležitosti vyžadované zákonem [§ 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

V. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

16. Po prostudování ústavní stížnosti, vyžádaného spisu a vyjádření účastníků řízení Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

17. Ústavní soud ustáleně judikuje, že jeho úkolem je v řízení o ústavní stížnosti jen ochrana ústavnosti, a nikoliv zákonnosti [čl. 83, čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy]. Není povolán k přezkumu aplikace podústavního práva a může tak činit jen tehdy, jestliže současně shledá porušení základního práva či svobody, protože základní práva a svobody vymezují nejen rámec normativního obsahu aplikovaných právních norem, nýbrž také rámec jejich ústavně konformní interpretace a aplikace. Interpretace zákonných a podzákonných právních norem, která nešetří základní práva v co nejvyšší míře, při současném dodržení účelu aplikovaných právních norem, anebo interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, pak znamenají porušení základního práva či svobody.

18. První sporná otázka v nyní projednávané věci spočívá v tom, zda lze po nastalé změně judikatury (poté, co dojde k tzv. judikatornímu odklonu) „nový“ právní názor aplikovat i v řízeních zahájených před touto změnou, tj. v situaci, kdy účastníci tohoto řízení vycházeli či mohli vycházet z právního názoru odlišného (dřívějšího). Konkrétně je ve věci stěžovatelky sporné, zda jí může jít k tíži, pokud ve své žalobě označila za nesprávný postup soudního exekutora, který pokračoval v exekuci a prodal její movité věci i přesto, že podala vylučovací žalobu, ačkoliv později (v průběhu

dotčeného soudního řízení) judikatura Nejvyššího soudu dovodila, že v obdobných případech by nesprávný úřední postup mohl být shledán pouze na straně soudu, a nikoliv soudního exekutora.

19. V souvislosti s touto otázkou musí Ústavní soud předně zdůraznit, že judikatura nemůže být bez vývoje a není vyloučeno, aby (a to i při nezmeněné právní úpravě) byla nejen doplňována o nové interpretační závěry, nýbrž i měněna, a to např. v návaznosti na vývoj sociální reality, techniky apod., s nímž jsou spjaty změny v hodnotových akcentech společnosti. Ke změně rozhodovací soudní praxe, zvláště jde-li o praxi nejvyšší soudní instance povolované ke sjednocování judikatury nižších soudů, je ovšem třeba přistupovat opatrně a při posuzování jednotlivých případů je nezbytné hledět na skutečnost, aby nebyl narušen princip předvídatelnosti soudního rozhodování a aby skrze takovou změnu nebyl popřen požadavek na spravedlivé rozhodnutí ve smyslu respektu k základním právům účastníků řízení [srov. např. náleží sp. zn. IV. ÚS 2170/08 ze dne 12. 5. 2009 (N 117/53 SbNU 473)].

20. Ústavní soud v minulosti (ve shodě s vyjádřením Nejvyššího soudu) uznal, že především v horizontálních vztazích (a o takový vztah se jedná i v projednávané věci) stojí soud rozhodující po změně judikatury před nelehkým dilematem. Nový právní názor totiž může aplikovat retrospektivně, čímž ovšem zpravidla zasáhne do očekávání, jež dřívější judikatura u svých adresátů mohla vyvolat. Opačný postup by však znamenal, že soud vědomě aplikuje „nesprávný“ právní názor, a navíc by byl sporný i z hlediska principu rovnosti – zatímco v jednom řízení (v tom, v němž byl právní názor změněn) by byl nový právní názor aplikován ve prospěch jednoho z účastníků, účastníkům dalších řízení – byť by jejich pozice byla srovnatelná – by se tohoto dobrodiní již nedostalo.

21. Takto Ústavní soud v souladu se soudobými kontinentálními trendy zdůraznil, že v horizontálních právních vztazích skutečně zůstává zásadou incidentní retrospektivita nových právních názorů vytvořených judikatorními změnami. Nový právní názor bude tedy aplikován na všechna probíhající řízení. Tím Ústavní soud, jak správně poznamenává Nejvyšší soud ve svém vyjádření, odlišil situaci retrospektivního působení změny judikatury (tj. opravy „chybného“ právního názoru) od retroaktivního působení právních norem [náleží sp. zn. II. ÚS 3168/09 ze dne 5. 8. 2010 (N 158/58 SbNU 345)]. Soud totiž právo *stricto sensu* přímo netvoří, nýbrž „pouze“ je nalézá v jiných pramenech práva a změna judikatury – takto nazíráno – není ničím jiným než zohledněním celkového kontextu vývoje výkladu a aplikace dané právní normy, případně někdy i „opravou dříve vysloveného omylu“. Podstatou soudcovské interpretace práva je proto nalézáni správného významu právních norem, kdy soud může dospět i k názoru, že předchozí judikatura byla nesprávnou interpretací práva. Podstatné

je, aby tento odklon byl proveden právem předvídaným způsobem (např. sjednocovací činnost nejvyšších soudů, rozhodnutí jejich velkých senátů nebo rozšířeného senátu, výklad provedený Ústavním soudem či mezinárodními soudy atp.). Není tedy možné, aby na právní vztahy proběhlé v minulosti byly aplikovány překonané právní názory z doby před jejich změnou, která proběhla v důsledku rozhodnutí k tomu oprávněného soudního tělesa (srov. Kühn, Z. a kol. *Judikatura a právní argumentace*. Praha : Auditorium, 2013, s. 147 a násl.).

22. Výjimky z této zásady mohou být dány pouze specifickými okolnostmi, jež založí intenzivnější zájem na ochraně legitimních očekávání adresátů právních norem. Je právě na nich, aby vůči soudu argumentovali právě těmito specifiky, která tuto výjimečnou neaplikaci nového právního názoru odůvodní (srov. např. usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2448/14 ze dne 16. 12. 2014 nebo usnesení sp. zn. IV. ÚS 2863/14 ze dne 13. 1. 2015). Ona „výjimečnost“ situace nicméně nemůže spočívat pouze v tom, že v důsledku aplikace nového právního názoru došlo ke zhoršení právního postavení jedné ze stran horizontálního právního vztahu, a ani v tom, že dotčený účastník řízení na dřívější judikaturu spoléhal; zmíněné důsledky jsou totiž pojmovými znaky judikatorního odklonu, a nemohou tedy pochopitelně zakládat tuto výjimečnost. Výjimečnost odchýlení se od incidentní retrospektivy přitom odráží realitu soukromoprávního vztahu, kde zásadně zaslouží ochranu nejen důvěra jedné strany ve výklad práva podaný již překonanou judikaturou, ale též oprávněné očekávání druhé strany v to, že původně nesprávný výklad práva již nadále nebude aplikován na dřívější právní vztahy. V mnohých případech „běžných právních vztahů“ ostatně není žádného důvodu, aby důvěra první zmíněné strany řízení bez dalšího převážila nad oprávněnými očekáváním druhé strany (srov. též Kühn, Z. a kol. *Judikatura a právní argumentace*. Praha : Auditorium, 2013, s. 162).

23. Ve vztahu k nyní posuzovanému případu musí Ústavní soud předně konstatovat, že již s ohledem na dobu, která uplynula od provedení inkriminovaného exekučního řízení (tj. aktu, se kterým stěžovatelka spojuje vznik škody), nelze považovat za překvapivé, že došlo k určitému posunu judikatury v otázkách vztážených k dotčené věci, jejichž jednoznačné řešení nemohlo být stěžovatelce v době podání žaloby známo. Za této situace tedy obecně platí, že nově přijaté právní závěry je nezbytné vztáhnout též na posouzení jejího případu, neboť se v zásadě nejedná o „retroaktivní působení“ judikatury, nýbrž o vyjasnění sporných otázek soudem v interpretaci k tomu příslušným soudem (zde konkrétně Nejvyšším soudem v citovaném rozsudku sp. zn. 25 Cdo 2573/2007). Nebylo by tedy opodstatněné, aby byl dotčený případ i nadále posuzován optikou právních závěrů přijatých dřívější překonanou interpretací.

24. Přesto je třeba zdůraznit (ve shodě s výše uvedeným), že v těchto případech je nezbytné bedlivě dbát na obecná východiska spravedlivého rozhodování tak, aby nově vyjádřené závěry soudní praxe nevedly k nespravedlivému rozhodnutí v konkrétní právě posuzované věci. Z obecného hlediska je takto namíste připomenout, že Ústavní soud ve své konstantní judikatuře již mnohokrát konstatoval, že netoleruje orgánům veřejné moci a především obecným soudům formalistický postup, který používá sofistikované odůvodňování k prosazení zřejmé nespravedlnosti. Obecný soud totiž není bezvýjimečně vázán doslovným zněním zákona, nýbrž se od něj smí a musí odchýlit, pokud to vyžaduje účel zákona, historie jeho vzniku, systematická souvislost nebo některý z principů, jež mají svůj základ v ústavně konformním právním řádu jako významovém celku, jelikož povinnost soudů nalézat právo neznamená pouze vyhledávat přímé a výslovné pokyny v zákonném textu, nýbrž též povinnost zjišťovat a formulovat, co je konkrétním právem i tam, kde jde o interpretaci abstraktních norem a ústavních zásad [srov. např. nález sp. zn. Pl. ÚS 21/96 ze dne 4. 2. 1997 (N 13/7 SbNu 87; 63/1997 Sb.)]. Při výkladu a aplikaci právních předpisů nelze opomíjet jejich účel a smysl, který není možné hledat jen ve slovech a větách toho kterého předpisu, ve kterém jsou vždy přítomny i principy uznávané demokratickými právními státy.

25. Jakkoliv dříve uvedené Ústavní soud vztáhl v citované judikatuře výslovně pouze k interpretaci právních předpisů, nepochybně se tyto závěry dotýkají též soudní praxe, která představuje způsob finální interpretace právních norem a jejich použití na aktuálně řešené případy. Obzvláště při nastalé změně judikatury, která se dotýká i právě posuzovaného případu, proto musí obecné soudy pečlivě vážit, zda by použití nově přijatých závěrů nevedlo s ohledem na konkrétní okolnosti věci k výsledku, který by neodpovídal elementárním principům spravedlnosti. Ústavní soud ostatně již mnohokrát zdůraznil, že považuje za samozřejmé a určující pro nalézání práva, že vždy je nezbytné vycházet z individuálních okolností každého jednotlivého případu. Mnohé případy a jejich specifické okolnosti mohou být - jako je tomu i v dané věci - značně komplikované a netypické; to však nevyvazuje obecné soudy z povinnosti udělat vše pro spravedlivé řešení, jakkoliv se to může jevit složité. V rovině podústavního práva je takto nutné posuzovat individuální okolnosti daného případu též obecně prizmatem aktuálně platného ustanovení § 3 odst. 3 občanského zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.), které je v rovině podústavního práva odrazem shora vymezeného ústavního požadavku nalezení spravedlivého řešení (resp. dříve platného ustanovení § 3 odst. 1 občanského zákoníku - zákona č. 40/1964 Sb.). Proto je povinností obecných soudů zabývat se a vážit při aktuálně nastalých změnách judikatury shora zmíněné specifické okolnosti, které by

mohly založit intenzivnější zájem na ochraně legitimních očekávání adresátů právních norem.

26. Pokud Ústavní soud v nyní posuzovaném případě vážil, zda soudy této podmínce spravedlivého rozhodování dostaly, dospěl k závěru, že tomu tak nebylo, neboť příliš formalisticky hodnotily (s odkazem na nastalou změnu judikatury), kterou konkrétní činnost měla stěžovatelka označit za nesprávný úřední postup, tedy zda kroky soudního exekutora nebo exekučního soudu.

27. Ústavní soud se již v minulosti několikrát vyjádřil k otázce výkonu veřejné moci v souvislosti s deliktní odpovědností státu za způsobenou materiální a nemateriální škodu, přičemž dospěl k závěru, že v této oblasti je třeba hledat mnohem větší sepětí s ústavním právem, a to primárně z toho důvodu, že jedním ze stěžejních principů právního státu, k němuž Českou republiku zavazuje čl. 1 odst. 1 Ústavy, je budování důvěry občanů v právo a instituce státu, resp. veřejné moci. Tam, kde jednotlivec jedná s důvěrou ve věcnou správnost aktů státu či jeho postupů, a rovněž s důvěrou v jejich soulad s právem, musí být současně zajištěno právo na náhradu škody, pokud se ukáže, že presumpe správnosti či zákonnosti byla klamná. Udržování důvěry občanů v právo je totiž jedním z podstatných pilířů odpovědnosti státu za škodu a, *vice versa*, nemůže být dána důvěra tam, kde nezákonnost či nesprávnost aktů veřejné moci není sankcionována v podobě odpovědnosti za škodu [srov. nálezn sp. zn. I. ÚS 529/09 ze dne 13. 3. 2012 (N 51/64 SbNU 625)].

28. Samotná právní úprava odpovědnosti státu za škodu přitom vychází z Listiny, která v ustanovení čl. 36 odst. 2 zaručuje právo osob na procesní prostředek, který umožní soudní přezkum rozhodnutí orgánů veřejné správy, a v ustanovení čl. 36 odst. 3 pak výslovně zmiňuje (hmotné) právo na náhradu škody způsobené nezákonným soudním či správním rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem. Ustanovení čl. 36 odst. 4 Listiny potom odkazuje na (zvláštní) zákon, který podmínky i podrobnosti těchto práv blíže konkretizuje.

29. V současnosti je tímto zákonem, předvídaným v čl. 36 odst. 4 Listiny, již citovaný zákon č. 82/1998 Sb. Ústavní soud v minulosti opakovaně stanovil ústavní meze a kritéria, kterým musí obsah tohoto zvláštního zákona nutně dostát, když konstatoval, že takový zákon nemůže samotný nárok na náhradu škody, v důsledku zmíněného jednání vzniklé, anulovat (negovat), být „pouze“ v jeho dílčím aspektu. Jinými slovy, zvláštní zákon dle čl. 36 odst. 4 Listiny nemůže popřít předmětné ústavně zaručené základní právo, a to nejen jako celek, ale ani jeho dílčí komponenty. Zákonu je svěřena toliko úprava podmínek a podrobností realizace již ústavně zakotveného práva, které vychází z principu ochrany práv každého, kdo byl poškozen nezákonným rozhodnutím státního orgánu či veřejné správy

nebo nesprávným úředním postupem. Smyslem a účelem „obyčejného“ zákona dle čl. 36 odst. 4 Listiny je tedy pouze stanovit podmínky a podrobnosti realizace co do svého obsahu (již) ústavodárcem v čl. 36 Listiny zakotvených práv, tedy podmínky a podrobnosti čistě procesní povahy (nikoli „materiálněprávní“) [srov. např. nález sp. zn. Pl. ÚS 18/01 ze dne 30. 4. 2002 (N 53/26 SbNU 73; 234/2002 Sb.); nález sp. zn. I. ÚS 1628/07 ze dne 29. 11. 2007 (N 215/47 SbNU 829); nebo nález sp. zn. II. ÚS 1774/08 ze dne 9. 7. 2009 (N 155/54 SbNU 17)].

30. Povinnost respektovat výše uvedené ústavní meze a obsahová kritéria a v neposlední řadě i samotný účel (smysl) zákona č. 82/1998 Sb., ústavně vymezený v čl. 36 odst. 3 Listiny, nicméně neváže pouze zákonodárce, ale rovněž (s ohledem na ústavní příkaz zakotvený v čl. 4 odst. 4 Listiny) i obecné soudy, a to při aplikaci a interpretaci jednotlivých ustanovení citovaného zákona, neboť základní práva a svobody působí jako regulativní ideje, na něž obsahově navazují komplexy norem podústavního práva; současně tyto ideje determinují výklad právních norem [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 269/99 ze dne 2. 3. 2000 (N 33/17 SbNU 235); nález sp. zn. I. ÚS 1052/10 ze dne 29. 9. 2010 (N 206/58 SbNU 857) či nález sp. zn. II. ÚS 2121/14 ze dne 30. 9. 2014 (N 182/74 SbNU 591)].

31. Za příklad takové vadné a ústavně nekonformní aplikace a interpretace podústavního práva je pak třeba označit i případ stěžovatelky, neboť ze strany obecných soudů došlo v důsledku jimi zvoleného výkladu k popření smyslu (účelu) příslušných ustanovení zákona č. 82/1998 Sb. Na uvedeném přitom nic nemění, že se tak stalo s odkazem na nově sjednocenou judikaturu vyšších soudních instancí, neboť z hlediska posouzení spravedlivého rozhodování je klíčové, že rozhodující soudy dostatečně nevězaly na zřetel specifické okolnosti vážící se ke konkrétní projednávané kauze a k podstatě žalobního nároku.

32. V této souvislosti musí Ústavní soud upozornit na samotný charakter značně specifických právních sporů vyplývajících ze zákona č. 82/1998 Sb., neboť zde na straně žalovaného vždy vystupuje stát, který odpovídá za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci (viz ustanovení § 1 odst. 1 citovaného zákona), přičemž jménem státu jednájí ministerstva a jiné ústřední správní orgány (viz ustanovení § 6 odst. 1 tohoto zákona). Za stát tak vystupuje v řízení ta organizační složka, která je k tomu podle zákona příslušná, což je povinen soud zjistit a jednat s ní bez ohledu na to, jakou organizační složku označil žalobce v žalobě. Význam ustanovení § 6 odst. 1 citovaného zákona tak tkívá v jednoznačném vymezení, který státní orgán je příslušný vystupovat za stát při řešení nároků na náhradu škody a případných následných regresních nároků státu podle zákona č. 82/1998 Sb. (srov. Vojtek, P. Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci. Komentář. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012). Z hlediska pochybení při

exekučních sporech proto jedná jménem státu Ministerstvo spravedlnosti, a to i v případech, kdy by škoda byla způsobena soudním exekutorem [viz také ustanovení § 6 odst. 2 písm. a) zákona č. 82/1998 Sb. ve znění účinném od 27. 4. 2006].

33. V tomto smyslu tedy musí Ústavní soud zdůraznit, že dotčená změna judikatury nikterak nevedla v nyní řešeném případě k nezpůsobilosti žalované být účastníkem dotčeného soudního řízení (s ohledem na znění zákona č. 82/1998 Sb. tomu ostatně ani jinak být nemohlo), nýbrž pouze vyjasnila, který orgán státu takto svým postupem naplnil kritéria nesprávného úředního postupu ústíciho v negativní důsledky pro stěžovatelku. Z vyžádaného spisu se přitom podává, že stěžovatelka v průběhu celého soudního řízení dostatečně určitě vylíčila, jaký konkrétní úřední postup považuje za nesprávný ve smyslu zákona č. 82/1998 Sb. V opozici k rozhodnutí městského a Nejvyššího soudu tak musí Ústavní soud konstatovat, že pokud tento nesprávný úřední postup stěžovatelka ve svých podáních výslovně spojovala s činností soudního exekutora, a nikoli (po změně judikatury) s činností rozhodujícího soudu v tomto exekučním řízení, nelze tento její postup *a priori* považovat za důvod k zamítnutí její žaloby. Klíčový faktor totiž spočívá ve skutečnosti, že odpovědným subjektem zůstává stát a konkrétním orgánem, který za namítaná pochybení přímo odpovídá a který v případě řízení o náhradu škody jedná jménem státu, je v obou případech Ministerstvo spravedlnosti.

34. Ústavní soud takto (vstříc argumentaci dovolacího soudu v nyní napadeném rozhodnutí) nikterak nerozporuje, že sporné občanské soudní řízení je převážně ovládáno zásadou projednací, v němž tvrdit skutečnosti a navrhopat pro ně důkazy je věcí účastníků řízení, na nichž též zásadně leží iniciativa při shromažďování důkazů. Přesto je všeobecně uznáváno [viz např. nálezy sp. zn. III. ÚS 107/04 ze dne 16. 12. 2004 (N 192/35 SbNU 509)], že česká právní úprava občanského soudního řízení ani ve sporném řízení neopouští zásadu materiální pravdy, jejíž dodržování je předpokladem pro dosažení účelu soudního řízení, totiž zajistit spravedlivou ochranu práv a oprávněných zájmů účastníků řízení (viz ustanovení § 1 občanského soudního řádu). Uvedené se dotýká také zapovězení opakovaně zmíněného přílišného formalismu při výkladu právních norem vedoucích k extrémně nespravedlivému závěru. Těmto zásadám však městský ani Nejvyšší soud (jak již bylo řečeno) nedostály, neboť oba tyto soudy příliš striktně hodnotily, který postup státního orgánu měl být nesprávným úředním postupem ve smyslu zákona č. 82/1998 Sb., aniž by současně braly dostatečně na zřetel, že jako žalovaná zde vystupuje pouze Česká republika (resp. Ministerstvo spravedlnosti), která odpovídá za škodu způsobenou státními orgány při jejich činnosti. Uvedené ostatně vyplývá přímo z čl. 36 odst. 3 Listiny, neboť má-li být stát skutečně považován

za materiální právní stát, musí nést objektivní odpovědnost za jednání svých orgánů, kterým státní orgány nebo orgány veřejné moci přímo zasahují do základních práv jednotlivce. Nelze totiž přehlédnout, že stát nemá svobodnou vůli, nýbrž je povinen striktně dodržovat právo v jeho ideální (škodu nepůsobící) interpretaci [srov. nález sp. zn. II. ÚS 590/08 ze dne 17. 6. 2008 (N 108/49 SbNU 567)]. A povinností soudů je při porušení práva a způsobení škody jedinci ze strany státní moci poskytnout tomuto jednotlivci ochranu (včetně eventuálního přiznání náhrady způsobené škody), a nikoliv klást na něj nepřiměřené striktní podmínky při formulaci žalobního návrhu.

35. Pro naplnění určitosti podané žaloby je tak klíčové, že stěžovatelka náležitě vylíčila všechny podstatné skutečnosti dotčené věci (včetně příčinné souvislosti mezi právní skutečností – nesprávným úředním postupem či nezákonným rozhodnutím – a vzniklou škodou) a náležitě též označila žalovanou. Nadto lze připomenout, že o správnosti postupu stěžovatelky byla nejspíše přesvědčena též vedlejší účastnice řízení před Ústavním soudem, neboť ta i při opětovném projednání věci před soudem prvního stupně uznávala možnost, že by odpovídala za škodu způsobenou činností exekutora, když sama navrhla, aby do řízení na straně vedlejšího účastníka na straně žalované vstoupil dotčený soudní exekutor, a uvedla, že je běžným postupem, že v případě, kdy je shledáno pochybení na straně soukromého exekutora, směřuje ze strany Ministerstva spravedlnosti vůči těmto osobám regresní nárok (viz č. l. 76 vyžádaného spisu obvodního soudu). Zároveň ani při pozdějších jednáních před soudem prvního stupně, ze kterých se omluvila, na dotčenou změnu judikatury nijak neupozornila a ani na ni neodkázala v rámci omluv z jednání doručených soudu. Ostatně takto není Ústavnímu soudu příliš jasno, z jakého důvodu žalovaná nenavrhl, aby do řízení vstoupil na její straně jako vedlejší účastník též příslušný soud, pokud byla přesvědčena, že ten způsobil nesprávný úřední postup, a nikoli inkriminovaný soudní exekutor, u něhož tak učinila.

36. V souhrnu tedy Ústavní soud konstatuje, že podle čl. 36 odst. 3 Listiny každý má právo na náhradu škody způsobené mu nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu či orgánu veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem. Jestliže obecné soudy zjevně přehlížely skutečnosti nasvědčující v projednávané věci splnění podmínek odpovědnosti státu v materiálním smyslu a současně interpretovaly ustanovení zákona způsobem, jenž vymožení odpovědnosti státu ze strany jednotlivce nepřiměřeně ztěžuje, porušily nejen čl. 36 odst. 3 a čl. 4 odst. 4 Listiny, ale zasáhly rovněž do stěžovatelčina práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny, a tím nedostály imperativu uloženému jim v čl. 90 Ústavy. Spravedlnost totiž musí být přítomna vždy v procesu, kterým soudce interpretuje a aplikuje právo, jako hodnotový činitel. Spravedlnost je

hodnotovým principem, který je společný všem demokratickým právním řádům. A z hlediska kontur nyní posuzované věci se vztahuje jak na činnost soudního exekutora, tak i soudů řešících exekuční věci, obzvláště pokud za jejich škody souhrnně odpovídá stát a jeho jménem konkrétně Ministerstvo spravedlnosti.

VI. Závěr

37. Ústavní soud tedy uzavírá, že Nejvyšší soud a Městský soud v Praze svými rozhodnutími porušily stěžovatelčino právo na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny a právo na ochranu majetku zaručené čl. 11 odst. 1 Listiny, neboť příliš formalisticky posuzovaly stěžovatelčinu žalobu (včetně dalších jejích návrhů) a při aplikaci nových závěrů soudní praxe náležitě nezohlednily specifika nyní projednávané věci.

38. Proto Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) citovaného zákona napadená rozhodnutí zrušil. V dalším řízení je městský soud vázán shora uvedeným právním názorem.

39. Ústavní soud rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 209

K povinnosti obecného soudu položit předběžnou otázku Soudnímu dvoru Evropské unie ve věci náhrady za zpoždění letu způsobené střetem letadla s ptákem při dřívějším letu

Vykládat nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 261/2004 ze dne 17. 2. 2004, kterým se stanoví společná pravidla náhrad a pomoci cestujícím v letecké dopravě v případě odepření nástupu na palubu, zrušení nebo významného zpoždění letů a kterým se zrušuje nařízení (EHS) č. 295/91, potřebné pro rozhodnutí věci, nepřísluší ani Ústavnímu soudu, ani obecnému soudu, nýbrž jen Soudnímu dvoru Evropské unie. Pokud proto obecný soud toto nařízení vykládá, aniž předložil Soudnímu dvoru Evropské unie předběžnou otázku, porušil právo na spravedlivý proces a právo na zákonného soudce podle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – II. senátu složeného z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka – ze dne 8. prosince 2015 sp. zn. II. ÚS 2390/15 ve věci ústavní stížnosti Travel Service, a. s., se sídlem K Letišti 1068/30, Praha 6, zastoupené Mgr. Janou Matysovou, advokátkou, se sídlem U Prašné brány 3, Praha 1, proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 6 ze dne 30. 4. 2015 č. j. 21 C 302/2013-141, kterým byla stěžovatelce uložena povinnost zaplatit vedlejším účastníkům coby cestujícím náhradu škody za zpožděný let, za účasti Obvodního soudu pro Prahu 6 jako účastníka řízení a Stanislava Filipa a Jany Filipové, obou zastoupených JUDr. Jaroslavou Žákovou, advokátkou, se sídlem Komenského nám. 289, Příbram, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 6 ze dne 30. 4. 2015 č. j. 21 C 302/2013-141 bylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces a právo na zákonného soudce podle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Dosavadní průběh řízení a podstatný obsah ústavní stížnosti

1. Dne 4. 8. 2015 byla Ústavnímu soudu doručena ústavní stížnost ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a ustanovení § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Stěžovatelka se s tvrzeným porušením práva na spravedlivý proces a práva na zákonného soudce ve smyslu čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) domáhá zrušení v záhlaví citovaného rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 6 (dále též jen „obvodní soud“ anebo „soud“).

2. Napadeným rozsudkem obvodní soud uložil stěžovatelce jako žalované zaplatit každému z žalobců – tedy Stanislavu Filipovi a Janě Filipové (dále jen „vedlejší účastníci“) – částku 250 eur s příslušenstvím a náhradu nákladů řízení. Žalobci se takto specifikovaného nároku domáhali s odkazem na nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 261/2004 ze dne 17. 2. 2004, kterým se stanoví společná pravidla náhrad a pomoci cestujícím v letecké dopravě v případě odepření nástupu na palubu, zrušení nebo významného zpoždění letů a kterým se zrušuje nařízení (EHS) č. 295/91 (publikováno v Úředním věstníku Evropské unie L 46/1, dostupném také pod <http://eur-lex.europa.eu>; dále jen „nařízení č. 261/2004“ nebo „nařízení“). Žalobu odůvodnili tím, že dne 17. 6. 2012 byli cestujícími na letecké lince z Burgasu do Prahy v délce přes 1 320 km, přičemž tento let byl zpožděn o 4 hodiny a 5 minut. Obvodní soud po provedeném dokazování vyšel z toho, že přelet letadla z letu z Burgasu do Prahy QS2903 SV – v němž cestovali i žalobci – byl dne 17. 6. 2012 plánován na 8:40 hod. místního času, ovšem faktický přilet proběhl až v 12:39 hod. místního času. Po takto zpožděném letu, jehož délka měřila 1 320 km, vyzvali žalobci stěžovatelku k zaplacení náhrady škody za zpožděný let. V návaznosti na jejich žádost stěžovatelka žalobcům nabídla finanční kompenzaci ve výši 4 000 Kč a dvě volné zpáteční letenky do jakékoliv kontinentální evropské destinace. Takto zjištěný skutkový stav soud konfrontoval s čl. 5 odst. 1 písm. c) nařízení, podle něhož mají cestující nárok na náhradu škody podle čl. 7 nařízení od provozujícího leteckého dopravce. Podle čl. 7 odst. 1 písm. a) nařízení obdrží cestující náhradu ve výši 250 eur u všech letů o délce nejvýše 1500 km. V souladu s čl. 5 odst. 3 nařízení provozující letecký dopravce není povinen platit výše uvedenou náhradu, prokáže-li, že zrušení, resp. zpoždění letu bylo způsobeno mimořádnými okolnostmi, kterým nebylo možno zabránit, i kdyby byla přijata všechna přiměřená opatření.

3. Soud se tedy v návaznosti na citovanou právní úpravu zabýval tím, zda zpoždění v daném případě nebylo způsobeno mimořádnými okolnostmi, kterým nebylo možno zabránit ani přijetím veškerých přiměřených

opatření. Konstatoval přitom, že ke zpoždění došlo v důsledku nasátí ptáka do motoru letadla. Jde tedy o příčinu, která spadá pod pojem mimořádné okolnosti, neboť svou povahou není vlastní běžnému výkonu činnosti leteckého dopravce a vymyká se jeho účinné kontrole. Na druhou stranu však podle soudu nelze přehlédnout, že v daném případě k předmětné kolizi s ptákem nedošlo před odletem žalobců a ani během rotace Brno – Burgas – Praha (srov. č. I. 120). Skutečnost, že stěžovatelka použila jak k rotaci, během níž došlo ke střetu s ptákem, tak k rotaci, v níž cestovali žalobci, stejné letadlo, přitom nemůže mít sama o sobě vliv na nárok žalobců na náhradu škody a ani nemůže jít k jejich tíži. Je totiž zcela věcí stěžovatelky, zda použije jedno letadlo pro více rotací, či nikoli. Stěžovatelka měla podle soudu prakticky 17 hodin na zamezení zpoždění, přičemž nebylo prokázáno, že by učinila veškerá opatření, jimiž by zpoždění eliminovala. Nárok žalobců proto soud vyhodnotil jako oprávněný s odkazem na čl. 7 odst. 1 písm. a) citovaného nařízení.

4. Stěžovatelka zejména tvrdí, že soudem nebyla řádně přezkoumána aktivní legitimace žalobců. Jejich účast na dotčeném letu vzal totiž soud za prokázanou pouze z pokynů k odletu, které prý však v žádném případě neprokazují, že se žalobci předmětného letu skutečně zúčastnili. Stěžovatelka rovněž údajně prokázala, že jí přijaté opatření, to je nasazení náhradního letounu, bylo jediné možné, když v době zjištění nasátí ptáka a poškození letounu nebylo již možné změnit naplánované a nahlášené rotace pro následujících 24 hodin, aniž by u nich došlo k podstatnému zpoždění. Tuto skutečnost však soud podle stěžovatelky nebral v potaz. V napadeném rozsudku prý soud nezohlednil ani judikaturu evropských soudů [stěžovatelka v této souvislosti odkazuje na rozsudek Spolkového soudního dvora Německa ze dne 24. 9. 2013 sp. zn. X ZR 160/12 (všechna rozhodnutí Spolkového soudního dvora Německa jsou dostupná pod <http://juris.bundesgerichtshof.de>)], z níž jasně vyplývá, že střet letounu s ptákem je hodnocen jako mimořádná okolnost, která leteckou společnost osvobozuje od povinnosti platby náhrady za zpožděný let; srážka s ptákem je totiž touto judikaturou jasně považována za událost nepředvídatelnou, která leží mimo organizační a technickou oblast odpovědnosti letecké společnosti. V dané souvislosti pak soud nejen nerespektoval svoji povinnost stanovit, jaká jiná opatření by mohla být stěžovatelkou přijata, aby bylo možné zpoždění daného letu předejít, a navíc soud svůj závěr o neunesení důkazního břemene ze strany stěžovatelky ve vztahu k přijatým opatřením učinil přesto, že stěžovatelku dostatečně nepoučil ve smyslu § 118a zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“), a napadený rozsudek vynesl přesto, že na tuto absenci byl stěžovatelkou upozorněn a byl požádán o odročení jednání za účelem poskytnutí lhůty k doplnění potřebných tvrzení.

5. Stěžovatelka se dále v souladu se závěrem Ústavního soudu vyřčeným v nálezu sp. zn. III. ÚS 2782/14 ze dne 20. 11. 2014 (N 213/75 SbNU 385) domnívá, že celkové hodnocení této věci obecným soudem nelze z ústavně-právního hlediska akceptovat zejména s ohledem na skutečnost, že pro ně není dán dostatečně pevný podklad ani v aplikovaném nařízení č. 261/2004, ani v judikatuře Soudního dvora Evropské unie (resp. dříve Evropského soudního dvora) na toto nařízení navazující (všechna rozhodnutí Soudního dvora Evropské unie jsou dostupná pod <http://curia.europa.eu>). Soudní dvůr Evropské unie totiž doposud podle stěžovatelky nepodal komplexní výklad nařízení co do povahy odpovědnosti vzešlé ze střetu letadla s ptákem. Výklad aplikovaného nařízení, jakož i navazující judikatury, tak jak jej v projednávané věci provedl obvodní soud, je tedy nutno podle stěžovatelky kvalifikovat jako svévolný a nerespektující kritéria pro předložení předběžné otázky Soudnímu dvoru Evropské unie.

II. Vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení

6. Obvodní soud pro Prahu 6 ve svém vyjádření k ústavní stížnosti plně odkázal na odůvodnění ústavní stížnosti napadeného rozsudku s tím, že nemá, co by k tvrzení stěžovatelky dodal.

7. Vedlejší účastníci nejprve konstatovali, že zpochybňuje-li stěžovatelka jejich účast na předmetném letu (zpochybňuje-li tedy jejich aktivní legitimaci v řízení před obvodním soudem), pak tato její argumentace je účelová. Stěžovatelka s vedlejšími účastníky čile elektronicky komunikovala, aniž jejich účast na letu zpochybňovala. Přítomnost vedlejších účastníků na palubě letadla ostatně vyplývá i z příslušných bezpečnostních dokumentů. Stěžovatelka podle vedlejších účastníků nečinila veškerá možná opatření k eliminaci zpoždění. Zejména nenasadila na let, s nímž vedlejší účastníci cestovali, první volné náhradní letadlo s tím, že i samo citované nařízení v čl. 5 odst. 3 hovoří o mimořádných okolnostech během letu, a nikoliv během série letů – let vedlejších účastníků totiž byl dokonce až čtvrtým letem po inkriminovaném střetu letadla s ptákem. Nadto stěžovatelka podle vedlejších účastníků neprokázala, že by s letištěm v Brně spolupracovala na prevenci umožňující zabránit či eliminovat takové kolize. Namítala-li stěžovatelka, že nebyla soudem dostatečně poučena ve smyslu § 118a o. s. ř., tedy že nevylicila dostatečně všechny rozhodné skutečnosti k prokázání svých tvrzení, pak prý měla dva roky na to, aby svá tvrzení prokázala. Skutečnost, že stěžovatelka dostatečně nevyužila procesní prostor jí během řízení daný, je možno demonstrovat i na tom, že vedlejší účastníci od začátku řízení navrhovali, aby stěžovatelka předložila dokumentaci k rozsahu oprav letadla, s nímž měli cestovat. Objasnil by se tak rozsah i závažnost poškození letadla, jakož i to, zda odstávka letadla byla způsobena toliko kolizí s ptákem nebo i jinou závadou, která ovšem pod mimořádné okolnos-

ti ve smyslu čl. 5 odst. 3 citovaného nařízení nespadá. Stěžovatelka však podle vedlejších účastníků žádnou takovou dokumentaci do skončení řízení nepředložila. V závěru vyjádření vedlejší účastníci vyslovili přesvědčení, že nález sp. zn. III. ÚS 2782/14 na právě projednávaný případ aplikovat nelze, neboť ani vedlejší účastníci, ani soud v ústavní stížnosti napadeném rozsudku netvrdí, že by srážka letadla s ptákem nebyla mimořádnou okolností ve smyslu čl. 5 odst. 3 citovaného nařízení. Pro právě projednávanou věc bylo naopak rozhodné, že stěžovatelka neucinila očekávatelná opatření k eliminaci zpoždění, když ani v průběhu řízení nedoložila druh a rozsah poškození, které zpoždění letu stěžovatelů způsobilo.

III. Vlastní posouzení ústavní stížnosti

8. Ústavní soud rozhodl, že ve věci není nutno nařizovat jednání ve smyslu § 44 zákona o Ústavním soudu, neboť od tohoto jednání nelze očekávat další objasnění věci a Ústavní soud v řízení o projednávané ústavní stížnosti žádné dokazování neprováděl.

III./A Obecné principy – vázanost rozhodnutím Ústavního soudu a posouzení otázek vztahujících se ke střetu letounu s ptákem

9. Dle čl. 89 odst. 2 Ústavy jsou vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu závazná pro všechny orgány i osoby. Byť předmětem odborných polemik zůstává otázka závaznosti odůvodnění nálezu, přesněji otázka závaznosti nosných důvodů takového rozhodnutí (srov. k tomu souhrnně např. Bahýřová, L., Filip, J., Molek, P., Podhrázký, M., Suchánek, R., Šimíček, L., Vyhnaněk, L. Ústava České republiky: komentář. Praha : Linde, 2010, s. 1216 a násl., anebo Sládeček, V., Mikule, V., Syllová, J. Ústava České republiky. Komentář. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 732 a násl.), nepochybně lze přijmout to, že odůvodnění nálezu je spjata s jeho výrokem a právě (a jen) v rámci odůvodnění musí být výrok vykládán. Tato vázanost právním názorem Ústavního soudu vyplývá ze samotného smyslu kasace i z čl. 89 odst. 2 Ústavy.

10. Nad tento rámec je v souladu s četnou judikaturou Ústavního soudu [srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 18. 3. 1997 sp. zn. I. ÚS 70/96 (N 29/7 SbNU 191); nález sp. zn. Pl. ÚS 41/02 ze dne 28. 1. (N 10/32 SbNU 61; 98/2004 Sb.) a další] právní názor obsažený v odůvodnění rozhodnutí Ústavního soudu – má-li obecnou povahu – závazný při řešení typově shodných případů. Je tomu tak mj. proto, že jde ve svém důsledku o způsob interpretace a aplikace Ústavy, Listiny či mezinárodních závazků. Ústavní soud ovšem dovodil vázanost obecných soudů právním názorem Ústavního soudu také z obecného principu rovnosti v právech podle čl. 1 věty první Listiny, neboť rovnost v právech ve vztahu k obecným soudům kromě jiného zakládá právo předvídatelné rozhodování v obdobných případech,

čímž vylučuje libovůli při aplikaci práva. Za porušení principu rovnosti v právech je nutno pak v této souvislosti považovat zejména ty případy, kdy obecný soud neposkytne účastníkům ochranu jejich základních práv a svobod, ač již ve skutkově obdobných případech byla Ústavním soudem přiznána.

11. Rozhodnutí Ústavního soudu – vedle specifického řízení o kontrole norem – tedy z tohoto pohledu představují závazná interpretační vodítka pro rozhodování ve skutkově a právně obdobných věcech, od nichž je sice možné se odklonit, to ovšem pouze ve výjimečných a racionálně odůvodněných případech [srov. k tomu v širších souvislostech např. Kühn, Z. Proč si kontinentální právníci myslí, že jejich judikatura není závazná aneb patero důvodů pro odlišnou kontinentální koncepci precedentu. In Pezl, T. (ed.). Závaznost rozhodování ústavních soudů: sborník příspěvků: mezinárodní teoretický seminář pořádaný dne 23. 4. 2004 Právnickou fakultou Západočeské univerzity v Plzni. Plzeň : Západočeská univerzita, 2004, s. 39–46]. Judikatura Ústavního soudu přitom plně zavazuje rovněž samotný Ústavní soud, resp. jeho jednotlivé senáty, s výjimkou případu uvedeného v ustanovení § 23 zákona o Ústavním soudu, podle něhož dospěje-li senát v souvislosti se svou rozhodovací činností k právnímu názoru odchylnému od právního názoru Ústavního soudu vysloveného v nálezu, předloží otázku k posouzení plénu; stanoviskem pléna je senát v dalším řízení vázán.

12. Stěžovatelka – sama letecká společnost – přitom svými ústavními stížnostmi iniciovala již několik řízení před Ústavním soudem, jež vycházejí z obdobného skutkového i právního základu jako nyní projednávaná věc. Přitom již ve výše citovaném nálezu sp. zn. III. ÚS 2782/14 či v nálezu sp. zn. III. ÚS 3808/14 ze dne 26. 2. 2015 (N 46/76 SbNU 637) přistoupil Ústavní soud ke zrušení tam napadených rozsudků Obvodního soudu pro Prahu 6, jimiž byla stěžovatelce uložena povinnost zaplatit žalobcům ve výrocích těchto rozsudků specifikované částky jako náhradu škody za zpožděný let ve smyslu citovaného nařízení.

13. Ústavní soud přitom v právě odkazovaných nálezech vyšel ze samotného nařízení č. 261/2004 i z relevantní judikatury Soudního dvora. Odkázal mimo jiné na rozsudek ze dne 22. 12. 2008 ve věci C-549/07 *Friederike Wallentin-Hermann*, v němž je uvedeno, že technická závada mající za následek zrušení letů nespadá pod pojem mimořádných okolností ve smyslu čl. 5 odst. 3 citovaného nařízení, ledaže by tato závada byla způsobena událostmi jsoucími mimo výkon běžné činnosti leteckého dopravce a mimo jeho kontrolu, a na rozsudek ze dne 19. 11. 2009 ve spojených věcech C-402/07 a C-432/07 *Christopher Sturgeon a další*, z něhož vyplývá, že citované nařízení musí být vykládáno tak, že na náhradu škody náležející cestujícím zpožděných letů musí být nahlíženo jako na náhradu škody náležející cestujícím zrušených letů, je-li zpoždění tři a více hodin. Následně uzavřel,

že ani nařízení, ani judikatura Soudního dvora neřeší, je-li možné střet letadla s ptákem považovat za událost, která není vlastní běžnému výkonu činnosti leteckého dopravce a vymyká se jeho účinné kontrole, tak jak o tom v jiném kontextu hovoří odstavec 23 rozsudku ve věci C-549/07 *Friederike Wallentin-Hermann* a odstavec 14 preambule citovaného nařízení.

14. V judikatuře Soudního dvora není podle Ústavního soudu rovněž zodpovězeno, zda je pod mimořádné okolnosti ve smyslu čl. 5 odst. 3 citovaného nařízení možno zahrnout též souhrn technických a administrativních opatření, která je nutno ze strany leteckého dopravce po střetu letounu s ptákem – i přes neexistenci technických závad či škod na letadle – provést. Pokud by tomu tak bylo, vzniká podle Ústavního soudu problém, neměla-li by se doba potřebná k provedení těchto administrativních a technických činností také započítávat do celkové doby zpoždění letounu rozhodně pro účely určení náhrady škody cestujícím.

15. Pokud i přes takto naznačené otázky Obvodní soud pro Prahu 6 v tehdy Ústavním soudem posuzovaných případech uzavřel, že okolnosti, které v daném případě zapříčinily ve svém souhrnu zpoždění předmětných letů (tedy střet s ptákem a technická závada) nemožou být hodnoceny jako mimořádné ve smyslu čl. 5 odst. 3 citovaného nařízení, protože stěžovatelka neprokázala, že učinila vše pro to, aby ke zpoždění letu nedošlo, pak takový výklad nařízení ze strany obecného soudu Ústavní soud kvalifikoval jako svévolný a nerespektující kritéria pro položení předběžné otázky formulovaná v rozsudku Soudního dvora ze dne 6. 10. 1982 ve věci C-283/81 – *Cilfit*. Za takové situace ovšem byl Ústavní soud povinen zasáhnout. Porušení unijních předpisů v důsledku naznačené svévole mělo totiž za následek též porušení základních práv chráněných Listinou. Za výkon svévole lze přitom považovat právě i takové jednání soudu poslední instance aplikujícího právo Evropské unie, kdy soud ve smyslu nálezu ze dne 8. 1. 2009 sp. zn. II. ÚS 1009/08 (N 6/52 SbNU 57) nezkoumá, zda by měl vznést předběžnou otázku k Soudnímu dvoru, resp. její nepoložení řádně neodůvodní, včetně posouzení výjimek, které ve své judikatuře vypracoval k danému tématu Soudní dvůr.

III./A/1 Aplikace těchto principů na nyní projednávaný případ

16. Jak plyne z výše uvedené rekapitulace i z narativní části odůvodnění nálezů sp. zn. III. ÚS 2782/14 a sp. zn. III. ÚS 3808/14, všechny tři případy (tedy včetně právě projednávaného) jsou skutkově i právně v podstatě identické s tím, že obvodní soud v nyní projednávané věci své rozhodnutí nepostavil výlučně na konstatování povahy střetu letounu s ptákem (tedy na tom, zda se o mimořádnou okolnost ve smyslu čl. 5 odst. 3 citovaného nařízení jedná, či nikoliv) ani na tom, zda stěžovatelka učinila nebo nečinila všechna přiměřená opatření k eliminaci zpoždění. Povahu střetu i (ne)

provedení všech přiměřených opatření vedoucích k eliminaci zpoždění nahlížel totiž obvodní soud prizmatem zjištění, že ke střetu letadla s ptákem nedošlo v této věci v rámci letu, s nímž vedlejší účastníci – žalobci cestovali, ale naopak asi 14 hodin před plánovaným odletem žalobců; stěžovatelka tak měla v tomto případě podle obvodního soudu k adekvátní reakci asi 17 hodin [tedy zmíněných 14 hodin a další 3 hodiny představující zpoždění, za něž se podle rozsudku Soudního dvora ve spojených věcech C-402/07 a C-432/07 (*Christopher Sturgeon a další*) náhrada škody za zpoždění letu nevyplácí].

17. Uvedený závěr obvodního soudu – který by byl za jiných okolností z ústavního hlediska akceptovatelný – lze podle II. senátu Ústavního soudu interpretovat i tak, že v daném případě (právě vzhledem ke značnému časovému intervalu) nebylo rozhodné, opozdil-li se předmětný let pro mimořádné okolnosti ve smyslu čl. 5 odst. 3 citovaného nařízení či nikoli. Ani takovýto pohled obvodního soudu na daný případ ovšem nelze podle přesvědčení II. senátu Ústavního soudu považovat za souladný s oběma nálezy III. senátu Ústavního soudu. To proto, že III. senát Ústavního soudu dal v nosných důvodech nálezů najevo, že vykládat jednotlivé aspekty nařízení č. 261/2004 potřebné pro spravedlivé rozhodnutí i v nyní hodnoceném případě nepřísluší ani Ústavnímu soudu, ani obvodnímu soudu, ale právě a jen Soudnímu dvoru Evropské unie. To mimo jiné znamená, že i v případě, hodnotil-li by obvodní soud srážku s ptákem jako okolnost mimořádnou, považoval by Ústavní soud i toto jeho východisko – byť opačné než nyní – rovněž za projev svévole. Zvláštnost právě projednávané věci spočívající v delším časovém intervalu mezi zjištěním okolnosti bránící v běžném provozu letadla a jeho dalším letem totiž projednávanou věc od nálezů III. senátu Ústavního soudu neodlišuje natolik, aby se obvodní soud nebo II. senát Ústavního soudu mohl od právních závěrů III. senátu Ústavního soudu odchýlit či – tím méně – aby mohl postupovat podle § 23 zákona o Ústavním soudu (jak bylo vysvětleno shora), když správnost závěrů III. senátu Ústavního soudu nebyla zpochybněna.

18. Jistá zdrženlivost je zde namíste podle Ústavního soudu i proto, že Soudní dvůr Evropské unie měl možnost se k povaze kontaktu letadla s ptákem a s mraky popela vyjádřit v řízení, jež vyústilo v nedávný rozsudek ze 17. 9. 2015 ve věci C-257/14 *Corina van der Lans*. Leč tak neučinil a zůstal toliko na konstruktu, že ani technická závada, která nastala nepředvidaně, nebyla způsobena nedostatkem údržby ani nebyla odhalena během pravidelné údržby, nespadá pod pojem mimořádné okolnosti ve smyslu čl. 5 odst. 3 citovaného nařízení. Komplikovanost interpretace dané problematiky podle Ústavního soudu naznačuje i skutečnost, že kritéria, zda ten který provozovatel dopravního prostředku odpovídá v případě vyšší moci, jsou spíše kazuistická – srov. k tomu přiměřeně například odst. 46 a násl.

rozsudku z 26. 9. 2013 ve věci C-509/11 *ÖBB Personenverkehr AG*, kde Soudní dvůr bez dalšího konstruoval odpovědnost provozovatele železniční dopravy ve vztahu k cestujícím za vyšší moc, neboť „důvody pro zproštění odpovědnosti stanovené unijními právními předpisy upravujícími jiné druhy dopravy nelze ... *per analogiam* použít na železniční dopravu“.

III./B K ostatním námitkám stěžovatelky

19. Aniž by to mělo vliv na výsledek řízení ve věci, Ústavní soud považuje za vhodné se stručně vypořádat i s dalšími námitkami stěžovatelky, jež v řízení o ústavní stížnosti vznesla.

20. Zpochybňuje-li stěžovatelka v ústavní stížnosti aktivní legitimaci žalobců, jestliže tvrdí, že v řízení nebylo postaveno najisto, zda se inkriminovaného letu vůbec účastnili, pak takovou námitku Ústavní soud hodnotí jako účelovou. Již jen z odůvodnění ústavní stížností napadeného rozhodnutí totiž vyplývá (a stěžovatelka jeho správnost v tomto pohledu v ústavní stížnosti nezpochybňuje), že stěžovatelka sama neměla o aktivní legitimaci žalobců pochybností, neboť se s nimi snažila vyrovnat mimosoudně a ve vyjádření k žalobě (č. l. 25) aktivní legitimaci žalobců zpochybňuje pouze tak, že cestovali za speciální (rozuměj sníženou) cenu, a tedy se na ně právní úprava obsažená v citovaném nařízení s odkazem na jeho čl. 3 odst. 3 nevztahuje.

21. Dovozuje-li konečně stěžovatelka v ústavní stížnosti, že ji soud nedostatečně poučil ve smyslu ustanovení § 118a o. s. ř. o neunesení břemene tvrzení ve vztahu k přiměřenosti jí přijatých opatření, pak k tomu Ústavní soud odkazuje na protokol o jednání před soudem ze dne 23. 4. 2015 (srov. č. l. 127), kde soudkyně kladla právnímu zástupci stěžovatelky otázky ohledně pohybu jednotlivých letadel stěžovatelky, vycházejíc přitom z dokumentů předložených samotnou stěžovatelkou. Její právní zástupce přitom na mnohé otázky soudu odpovídal mnohdy tak, že neví. Neodročil-li za této situace soud jednání, jestliže stěžovatelku předtím poučil o neunesení břemene tvrzení, postupoval podle Ústavního soudu zcela akceptovatelným způsobem už jen s ohledem na délku trvání celé soudní pře, v níž měl právní zástupce stěžovatelky dostatek prostoru, aby se seznámil se všemi relevantními dokumenty předkládanými samotnou stěžovatelkou. V této intenci ostatně posuzuje Ústavní soud i tvrzení obsažené v ústavní stížnosti o tom, že stěžovatelka pro let vedlejších účastníků nasadila náhradní letadlo, když však v řízení před obvodním soudem právní zástupce stěžovatelky nedokázal polohu jednotlivých letadel jasně identifikovat.

IV. Závěr

22. Ústavní soud proto závěrem konstatuje, že shledal ústavní stížnost důvodnou pro porušení práva stěžovatelky na spravedlivý proces

II. ÚS 2390/15

č. 209

podle čl. 36 odst. 1 Listiny, resp. pro porušení práva stěžovatelky na zákonného soudce ve smyslu čl. 38 odst. 1 Listiny, a to s ohledem na porušení povinnosti položení předběžné otázky (otázek) Soudnímu dvoru Evropské unie, čímž však samozřejmě není nikterak předjímán celkový výsledek tohoto řízení. Z uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 1 a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadený rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 6 zrušil.

Č. 210

K důvodům útekové vazby

Hrozba vysokého trestu nemůže obstát jako jediný důvod pro trvání útekové vazby. Vzhledem k tomu, že jiný argument, který by bylo možné považovat za skutečnost zakládající důvodnou obavu z útěku stěžovatele, nelze v odůvodnění napadeného rozhodnutí vysledovat, nelze takovému odůvodnění dalšího trvání útekové vazby přisvědčit. Obecný soud konstatoval, že s ohledem na trestní stíhání stěžovatele pro zvlášť závažný zločin je nevhodné, aby v případě propuštění z vazby mohl nadále pracovat jako učitel základní školy a mohl též dále působit jako zastupitel města. Otázka, zda je možné a žádoucí, aby stěžovatel vykonával i nadále svou práci učitele a funkci zastupitele města, pokud je trestně stíhán, je jistě na uvážení stěžovatele samotného, jeho zaměstnavatele a voličů. Negativní odpověď na ni, jak ji paušálně deklaroval krajský soud, však zcela jistě nemůže představovat skutečnost zakládající důvodnou obavu z útěku stěžovatele, na níž vedle argumentu hrozby vysokého trestu je založeno rozhodnutí o dalším trvání vazby.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida a soudců Davida Uhlíře (soudce zpravodaj) a Kateřiny Šimáčkové – ze dne 9. prosince 2015 sp. zn. I. ÚS 2876/15 ve věci ústavní stížnosti Mgr. Marcela Cichého, právně zastoupeného JUDr. Zdeňkem Grusem, advokátem, se sídlem v Ústí nad Labem, Resslerova 1754/3, proti usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 5. srpna 2015 č. j. 4 To 249/2015-21, kterým byla zamítnuta stěžovatelova žádost o propuštění z vazby, za účasti Krajského soudu v Ústí nad Labem jako účastníka řízení a Krajského státního zastupitelství v Ústí nad Labem jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 5. srpna 2015 č. j. 4 To 249/2015-21 bylo porušeno základní právo stěžovatele na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo na osobní svobodu zaručené čl. 8 odst. 2 a 5 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 5. srpna 2015 č. j. 4 To 249/2015-21 se proto ruší.

Odůvodnění

1. Ústavnímu soudu byl dne 24. 9. 2015 doručen návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti ve smyslu § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), prostřednictvím něhož se stěžovatel domáhal zrušení shora uvedeného rozhodnutí s odůvodněním, že jím byla porušena jeho ústavně zaručená práva, zejména pak právo na osobní svobodu, zaručené čl. 8 Listiny základních práv a svobod, právo na soudní a jinou právní ochranu, zaručené čl. 36 Listiny základních práv a svobod, a dodržování zásady presumpce neviný zaručené čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Usnesením Policie České republiky, Národní protidrogové centrály, Služby kriminální policie a vyšetřování, expozitury Ústí nad Labem, ze dne 7. 1. 2015 ČTS: NPC 1789/TC-2014-222300 bylo zahájeno trestní stíhání stěžovatele pro zvláště závažný zločin nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy podle § 283 odst. 1, odst. 2 písm. c), odst. 4 písm. c) trestního zákoníku. Stěžovatel byl vzat do vazby usnesením Okresního soudu v Ústí nad Labem ze dne 9. 1. 2015 č. j. 40 Nt 602/2015-38 z důvodů podle § 67 písm. a) a c) trestního řádu. Stížnost stěžovatele proti tomuto usnesení byla zamítnuta. Usnesením Okresního soudu v Ústí nad Labem ze dne 30. 4. 2015 č. j. 40 Nt 912/2015-29 byl stěžovatel ponechán ve vazbě z důvodu podle § 67 písm. a) trestního řádu a nebyla přijata písemná záruka Bc. Lenky Balogové, Bc. Martina Bajgera a Mgr. Marie Gottfriedové ani písemný slib stěžovatele a vazba nebyla nahrazena dohledem probačního úředníka.

3. Okresní soud v Ústí nad Labem usnesením ze dne 10. 7. 2015 č. j. 40 Nt 808/2015-13 rozhodl tak, že se stěžovatel podle § 71a trestního řádu propouští z vazby na svobodu, přičemž se jeho vazba nahrazuje jeho písemným slibem a vyslovením dohledu probačního úředníka nad stěžovatelem. Stěžovateli bylo dále uloženo omezení spočívající v zákazu vycestování z území České republiky a byla mu stanovena povinnost odevzdat cestovní doklady vystavené na jeho jméno.

4. Proti tomuto usnesení podala státní zástupkyně stížnost. Krajský soud v Ústí nad Labem o ní rozhodl usnesením ze dne 5. 8. 2015 č. j. 4 To 249/2015-21, kterým napadené usnesení zrušil. Rozhodl dále, že se žádost stěžovatele o propuštění z vazby zamítá, jeho písemný slib se nepřijímá, návrh stěžovatele na nahrazení vazby dohledem probačního úředníka se zamítá a peněžitá záruka se nepřijímá.

5. V ústavní stížnosti stěžovatel namítá, že hrozba vysokým trestem, kterou stížnostní soud uvedl jako hlavní argument pro naplnění útekového vazebního důvodu, není sama o sobě dostačujícím argumentem. Ani konkretizovanou hrozbu vysokým trestem nelze podle názoru stěžovatele

absolutizovat natolik, že by tento fakt nebylo možné vyvrátit dalšími okolnostmi případu. Stěžovatel se domnívá, že v jeho případě existují okolnosti, které vazební důvod natolik zeslabují, že by měl být stíhán na svobodě. Zdůrazňuje, že je osobou bezúhonnou, má stále zaměstnání, bydlíště i fungující rodinu. Soud však všechny okolnosti, které podle jeho názoru svědčí v jeho prospěch, vyhodnotil jako nežádoucí, snad vyjma argumentu, že má fungující rodinu. Závěr soudu, že je zcela nevhodné, aby nadále pracoval jako učitel Základní školy v T. a dále působil jako zastupitel obce T., neboť by tak mohl uplatňovat výchovný vliv vůči nezletilým dětem a ovlivňovat veřejný život, stěžovatel chápe jako porušení zásady presumpce nevinu.

6. K obsahu ústavní stížnosti si Ústavní soud vyžádal vyjádření účastníka a vedlejšího účastníka řízení. Krajský soud v Ústí nad Labem ve svém vyjádření uvedl, že stěžovatel dezinterpretuje jednotlivé argumenty vytržené z kontextu odůvodnění. Účastník na svých stanoviscích setrvává a zdůrazňuje, že je nutné odůvodnění vnímat jako celek. Krajské státní zastupitelství v Ústí nad Labem připomíná, za jakou trestnou činnost je stěžovatel stíhán, jeho významný podíl na jejím páchání i údajnou špatnou finanční situaci, která ho k protiprávnímu jednání vedla. Ve věci je zpracována obžaloba. Důvody vazby útékové jsou zcela relevantní a instituty nahrazující vazbu vzhledem k okolnostem neadekvátní. K žádným procesním pochybením v průběhu řízení nedošlo.

7. Vyjádření účastníka a vedlejšího účastníka bylo zasláno stěžovateli na vědomí. Ten k nim písemně sdělil, že žádné rozhodné skutečnosti neobsaňují. Tvrdí, že je ve vazbě nedůvodně a znovu opakuje argumenty stran svého rodinného a pracovního zázemí a své dosavadní bezúhonnosti. Byl by rád, pokud by věc byla projednána urychleně.

8. Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod. Tomu koresponduje ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu, podle něhož je fyzická nebo právnická osoba oprávněna podat ústavní stížnost, jestliže tvrdí, že pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byla účastníkem, opatřením nebo jiným zásahem orgánu veřejné moci bylo porušeno její základní právo nebo svoboda zaručená ústavním pořádkem.

9. Jestliže ústavní stížnost směřuje proti rozhodnutí vydanému v soudním řízení, není samo o sobě významné, je-li namítána jeho věcná nesprávnost; Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů a není ani povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí. Jeho pravomoc je založena výlučně k přezkumu z hlediska dodržení ústavněprávních principů, tj. zda v řízení (rozhodnutím v něm vydaným) nebyly dotčeny předpisy

ústavního pořádku chráněná práva nebo svobody jeho účastníka, zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy a zda lze řízení jako celek pokládat za spravedlivé.

10. V dané věci, vzhledem k obsahu ústavní stížnosti, jde o to, zda podaný výklad a aplikace trestněprávních ustanovení upravujících rozhodování o omezení stěžovatelovy svobody, jmenovitě rozhodování o ponechání ve vazbě trvajícím z důvodu podle § 67 písm. a) trestního řádu, nezakládá nepřijatelné ústavněprávní konsekvence, tj. zda nepředstavuje nepřijatelný zásah do právního postavení stěžovatele v té rovině, již je poskytována ochrana ústavněprávními předpisy, zejména Listinou a Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), včetně práva na soudní ochranu (spravedlivý proces). Přitom platí, že výklad a aplikace předpisů obecného práva je protiústavní, jestliže nepřipustně postihuje některé ze základních práv a svobod, případně pomíjí možný výklad jiný, ústavně konformní nebo je výrazem zjevného a neodůvodněného vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován (a představuje tím nepředvídatelnou interpretační libovůli), resp. je v rozporu s obecně sdílenými zásadami spravedlnosti.

11. Ačkoli, jak bylo řečeno, kategorie „správnosti“ sama o sobě není referenčním kritériem ústavněprávního přezkumu, požadavek respektu k principům zakotveným v čl. 8 odst. 5 Listiny (a v čl. 5 odst. 3 větě druhé Úmluvy) je zde úzce spjat s dodržením pravidel, jež jsou právě k jejich ochraně stanovena v citovaných ustanoveních trestního řádu. Kasační pravomoc Ústavního soudu se může uplatnit teprve tehdy, byly-li v řízení porušeny ústavní procesní principy či jsou-li závěry obecných soudů v extrémním rozporu se zjištěným skutkovým stavem.

12. Po posouzení ústavní stížnosti a přezkoumání napadeného rozhodnutí optikou shora uvedených zásad dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

13. Zásadní námitky stěžovatele obsažené v ústavní stížnosti se týkají absence důvodů pro ponechání stěžovatele ve vazbě.

14. Ustanovení § 67 písm. a) trestního řádu, o které jde v dané věci, poskytuje soudu relativně široký prostor pro individuální uvážení; vyložit klíčové pojmy (viz jmenovitě pojem „důvodné obavy“) nelze zpravidla zcela abstraktně a úplně, resp. objektivně verifikovatelně. Příznačné je pak vymezení pomocí demonstrativního výčtu konkrétních znaků, nebo i znaků obecných, leč v neuzavřeném výčtu, apod. Pro úsudek o nesprávnosti odtud vycházejícího právního závěru (ve smyslu stanovení, zda se obviněný ve vazbě ponechává či nikoli) je pak mimo jiné určující, zda pro něj coby rozhodné nebyly použity znaky, jež jsou objektivně irelevantní nebo mu dokonce obsahem či účelem protičeí, anebo že ty, jež byly použity, jsou

ve svém souhrnu neúplné, a jiné, rovněž relevantní, byly opomenuty, případně že byl jejich význam zjevně vadně poměřen.

15. Obecně platí, že posoudit konkrétní okolnosti každého jednotlivého případu se zřetelem na učiněná skutková zjištění náleží obecným soudům, což je výrazem jejich nezávislého soudního rozhodování (čl. 82 Ústavy), a totéž platí ohledně hodnocení těchto zjištění pro potřeby jejich podřazení pod ustanovení § 67 písm. a) tr. řádu. Naopak, jak bylo výše předznačeno, Ústavnímu soudu do této působnosti obecných soudů zasahovat zásadně nepřisluší, stejně jako mu nepřisluší podávat výklad podústavního práva. Jeho možnosti jsou pak specificky zúženy v režimu tzv. uvážení (diskrece), jenž se právě v dané věci prosazuje; důvodem k zásahu Ústavního soudu je tu až stav, kdy příslušnými orgány přijaté právní závěry jsou výrazem zjevného faktického omylu či excessu logického (vnitřního rozporu), a tím vybočují ze zásad spravedlivého procesu; teprve tehdy lze mít za to, že bylo dosaženo ústavněprávní roviny problému, neboť takové závěry ignorují předvídatelné judikatorní standardy a zakládají stav nepřipustné svévole, resp. libovůle.

16. V posuzovaném případě byl uvedený vazební důvod podle závěrů stížnostního soudu založen předně tím, že stěžovateli hrozí velmi citelný trest odnětí svobody v rámci zákonné trestní sazby v rozmezí 10 až 18 let.

17. Ústavní soud se ztotožňuje s argumentací stěžovatele, že hrozba vysokým trestem nemůže být jediným důvodem pro vzetí, natož pak pro další trvání vazby. Z judikatury Ústavního soudu vyplývá, že vazební detence trestně stíhané osoby při hrozícím vysokém trestu podle § 67 písm. a) trestního řádu nemusí být vždy namístě, resp. specifické okolnosti případu v relaci k váze a průkaznosti argumentů svědčících pro útekovou vazbu mohou být co do své přesvědčivosti zeslabeny konkrétními skutečnostmi jiného druhu na straně obviněného, tedy „silnými“ důvody, jež pro svůj obsah opodstatněnost útekové vazby vylučují [srov. např. nálezy sp. zn. I. ÚS 2665/13 ze dne 12. 12. 2013 (N 217/71 SbNU 545)]. Opačný výklad by ostatně odporoval dikci zákona i samotnému smyslu předmětného vazebního důvodu, jelikož hrozba vysokého trestu musí teprve vést – na základě konkrétních skutečností – k důvodné obavě, že obviněný uprchne nebo že se bude skrývat, aby se tak trestnímu stíhání nebo trestu vyhnul [viz též nálezy sp. zn. I. ÚS 432/01 ze dne 17. 1. 2002 (N 8/25 SbNU 55)].

18. Ústavní soud se proto zaměřil na posouzení, jaké (další) konkrétní skutečnosti zakládající důvodnou obavu z útěku stěžovatele soud zjistil, žádné však v jeho odůvodnění neshledal. Poté, co stížnostní soud konstatoval, že stěžovateli hrozí vysoký trest, věnoval se toliko posouzení argumentů, které stěžovatel uváděl k zeslabení existence důvodné obavy z útěku, z nich však konkrétní skutečnost zakládající důvodnou obavu z útěku rovněž dovodit nelze.

19. Fakt, že je osobou dosud netrestanou, soud hodnotil kladně, nicméně tato okolnost by měla podle jeho názoru význam spíše pro posouzení existence vazebního důvodu podle § 67 písm. c) trestního řádu, který zde již uplatňován není. Připomínka, že stěžovatel má dostatek finančních prostředků, na existenci tohoto vazebního důvodu podle názoru soudu nic nemění. Skutečnost, že má fungující rodinu, soud rovněž nepovažoval za okolnost zeslabující existenci vazebního důvodu natolik, aby bylo možné stěžovatele z vazby propustit či vazbu nahradit alternativními opatřeními.

20. Argument stěžovatele, že má stálé zaměstnání, čímž je podle jeho názoru obava z útěku zeslabena, soud odmítl. Konstatoval, že stěžovatel by v případě propuštění z vazby mohl nadále pracovat jako učitel Základní školy v T. a mohl by též dále působit jako zastupitel města T., což je s ohledem na jeho trestní stíhání pro zvlášť závažný zločin nevhodné. Pokud by snad tento závěr měl být onou skutečností zakládající důvodnou obavu z útěku stěžovatele (jiný nelze v odůvodnění napadeného rozhodnutí vysledovat), nelze takové úvaze přisvědčit. Otázka, zda je možné a žádoucí, aby vykonával i nadále svou práci a funkci, pokud je trestně stíhán, je jistě na uvážení stěžovatele samotného, jeho zaměstnavatele a voličů. Negativní odpověď na ni, jak ji paušálně deklaroval krajský soud, však zcela jistě nemůže představovat skutečnost zakládající důvodnou obavu z útěku stěžovatele, na níž vedle argumentu hrozby vysokého trestu je založeno rozhodnutí o dalším trvání vazby.

21. K namítnutému porušení zásady presumpce nevinny v posuzování věci nedošlo. Soud připomíná, že otázka, zda byla délka vazby přiměřená, nemůže být hodnocena in abstracto. Důvodnost setrvání obviněného ve vazbě je třeba hodnotit podle konkrétních okolností každého případu. Pokračující vazba může být v daném případě důvodná jen tehdy, jsou-li dány konkrétní skutečnosti poukazující na existenci opravdového požadavku veřejného zájmu, které nehledě na presumpci nevinny převažují nad pravidlem respektování osobní svobody stanoveným v čl. 5 Úmluvy (viz rozsudky Evropského soudu pro lidská práva z mnoha dalších *Tariq proti České republice*, č. 75455/01, *Labita proti Itálii*, č. 26772/95, *Kudła proti Polsku*, č. 30210/96). Podmínkou sine qua non při posuzování zákonnosti vzetí do vazby je z povahy věci samozřejmě i trvání důvodného podezření, že zadržená osoba spáchala trestný čin, což je vyjádřeno v dovětku ustanovení § 67 trestního řádu (zákon totiž vyžaduje, aby zjištěné skutečnosti nasvědčovaly tomu, že skutek, pro který bylo zahájeno trestní stíhání, byl spáchán, má všechny znaky trestného činu a jsou zřejmé důvody k podezření, že tento trestný čin spáchal obviněný). Musí tedy jít o konkrétní skutečnosti, které musí být dostatečným a rozumným podkladem pro odůvodněné podezření, že skutek, který naplňuje znaky trestného činu, byl spáchán a že ho spáchal právě obviněný. Tomuto požadavku v posuzování věci zcela vyhovělo usnesení Okresního soudu v Ústí nad Labem ze dne 10. 7.

2015 č. j. 10 Nt 808/2015, které vydání napadeného usnesení stížnostního soudu předcházelo. Zkoumání existence důvodného podezření v daný okamžik rozhodování o vazbě však nepředjímá, a s ohledem na zásadu presumpce nevinu ani předjímat nesmí, výsledek posouzení viny. Tomuto pojetí odpovídá i procesní pravidlo, že z rozhodování ve věci samé po podání obžaloby je soudce, který rozhodoval o vazbě v přípravném řízení, vyloučen (srov. ustanovení § 30 odst. 2 věty druhé trestního řádu).

22. Krajský soud svou argumentaci ohledně naplnění vazebního důvodu nevztáhl na stěžovatelovo možné odsouzení, nýbrž na skutečnost, že je trestně stíhán pro zvláště závažný zločin. S úvahou soudu, že již samo trestní stíhání zpravidla ovlivňuje postoj a hodnocení stíhané osoby ze strany ostatních lidí z jejího blízkého i vzdálenějšího okolí, lze jednoznačně souhlasit. To platí o to víc, probíhá-li vazebně.

23. U některých profesí již samo trestní stíhání může představovat důvod pro pozastavení či dočasné zproštění jejího výkonu [srov. ustanovení § 9 odst. 2 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů, nebo ustanovení § 100 odst. 1 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů] do doby jeho pravomocného skončení.

24. U většiny povolání však zákon (dočasnou) překážku dalšího profesního působení v souvislosti s trestním stíháním výslovně nekonstruuje. Podle ustanovení § 41 odst. 2 písm. b) zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, lze zaměstnance převést na jinou práci, bylo-li proti němu zahájeno trestní řízení pro podezření z úmyslné trestné činnosti, která však byla spáchána při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním ke škodě na majetku zaměstnavatele, a to na dobu do pravomocného skončení trestního řízení. Ustanovení § 3 odst. 1 zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnicích a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, uvádí jako jeden z předpokladů pro výkon činnosti pedagogického pracovníka bezúhonnost. Zákon tak ponechává na vlastní úvaze trestně stíhané osoby a jejího zaměstnavatele, jakým způsobem případně další působení v dosavadní profesi vyřeší.

25. Obdobné závěry lze konstatovat pro trvání mandátu člena zastupitelstva obce. Podle ustanovení § 55 odst. 3 zákona č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, by zanikl mandát člena zastupitelstva obce, pokud by to vyslovilo příslušné zastupitelstvo, z důvodů pravomocného rozhodnutí soudu, kterým byl člen zastupitelstva obce odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody.

26. Ústavní soud zdůrazňuje, že pokud jsou další důvody pro trvání vazby shledány neopodstatněnými, zůstává hrozba vysokého trestu

důvodem jediným, jenž samostatně v daném případě obstát nemůže. V této souvislosti pak vyvstává do popředí požadavek Ústavního soudu, opakovaně uváděný v jeho judikatuře, aby obecné soudy, při důkladné znalosti skutkových okolností a důkazní situace té které věci, svědomitě posoudily (v kterémkoli stadiu řízení), zda další trvání vazby je opatřením nezbytným pro dosažení účelu trestního řízení a zda tohoto účelu ani při vynaložení veškerého úsilí a prostředků ze strany orgánů v trestním řízení činných nelze dosáhnout jinak [viz nálezy sp. zn. III. ÚS 18/96 ze dne 26. 9. 1996 (N 88/6 SbNU 145)]. Uvedené platí obzvláště u rozhodování o prodloužení doby trvání vazby, kdy je nutno postupovat velmi restriktivním způsobem v tom smyslu, že každé další prodloužení vazby (tzn. další zásah do osobní svobody) musí být náležitě odůvodněno konkrétními okolnostmi [nálezy sp. zn. I. ÚS 303/01 ze dne 23. 10. 2001 (N 156/24 SbNU 149)]. Musí být rovněž brán zřetel na tzv. doktrínu zesílených důvodů, dle níž musí soud náležitě vážit, zda i nadále existují relevantní a dostačující důvody, které by ospravedlnily pokračující odnětí svobody, byt k uvalení vazby mohlo dříve dojít na základě důvodného podezření, protože pouze tak bude zajištěn respekt a ochrana základního práva na osobní svobodu [nálezy sp. zn. Pl. ÚS 6/10 ze dne 20. 4. 2010 (N 89/57 SbNU 167; 163/2010 Sb.), rozsudky Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Letellier proti Francii* č. 12369/86 a ve věci *Rokhlina proti Rusku* č. 54071/00].

27. K tomu lze doplnit i judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, podle níž soudy rozhodující o vazbě sice nejsou povinny se ve svých rozhodnutích vypořádat jednotlivě s každým argumentem uplatněným obviněným nebo jeho obhájcem, měly by však reagovat adekvátním způsobem na všechna tvrzení, která jsou způsobilá zpochybnit oprávněnost dalšího trvání vazby (rozsudek ve věci *Ignatenco proti Moldavsku*, stížnost č. 36988/07; rozsudek ve věci *Michalko proti Slovensku*, stížnost č. 35377/05). Pozornost by měly věnovat i možnému přijetí institutů nahrazujících vazbu, které by dostatečně zajistily přítomnost osoby na hlavním líčení. S návrhy obhajoby v tomto směru by se měly náležitě vypořádat (viz rozsudek ve věci *Jarzyński proti Polsku*, stížnost č. 15479/02, nebo rozsudek ve věci *Fešar proti České republice*, stížnost č. 76576/01).

28. Ze všech výše uvedených důvodů proto Ústavní soud podané ústavní stížnosti podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu vyhověl a při konstatování porušení základních práv stěžovatele zaručených čl. 36 odst. 1 a čl. 8 odst. 2 a 5 Listiny zrušil napadené usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 5. 8. 2015 č. j. 4 To 249/2015-21 [§ 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

29. Ústavní soud tak rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 211

K otázce nabytí vlastnického práva k nemovité věci od neoprávněného

Obecné soudy poruší právo na ochranu majetku a na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, neposoudí-li existenci dobré víry nabyvatelů nemovitosti. Takový postup se dostává do rozporu s čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky s ohledem na ustálený právní názor Ústavního soudu, který vyžaduje, aby při posouzení sporu o určení vlastnictví k nemovitosti nabyté od neoprávněného byla zvažována otázka střetu práva vlastnického a práva na ochranu dobré víry v právním styku; tím se postup obecných soudů dostává do rozporu s požadavkem ochrany takových ústavních hodnot, jako jsou respekt k právům a svobodám jiných účastníků právního styku či obecněji hodnota veřejného pořádku, a to v kontextu posouzení mechanismů právní ochrany původního vlastníka za situace, kdy jím byl stát.

Nález

Ústavního soudu – III. senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila a soudců Jana Filipa (soudce zpravodaj) a Vladimíra Kůrky – ze dne 10. prosince 2015 sp. zn. III. ÚS 663/15 ve věci ústavní stížnosti 1. Lenky Michutové a 2. Petra Míchuta, obou zastoupených Mgr. Miroslavem Penkou, advokátem, se sídlem Zahradnická 6, Brno, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. prosince 2014 č. j. 30 Cdo 4879/2014-367 a rozsudku Krajského soudu v Brně – pobočky v Jihlavě ze dne 18. prosince 2012 č. j. 54 Co 588/2012-325, jimiž bylo rozhodnuto ve sporu o určení vlastnictví k nemovitostem, za účasti Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Brně – pobočky v Jihlavě jako účastníků řízení a a) Jany Trojanové a b) Julie Zemanové, obou zastoupených Mgr. Pavlem Dvořákem, advokátem, se sídlem Strojírenská 2269/36, Žďár nad Sázavou, jako vedlejších účastnic řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 17. prosince 2014 č. j. 30 Cdo 4879/2014-367 a rozsudkem Krajského soudu v Brně – pobočky v Jihlavě ze dne 18. prosince 2012 č. j. 54 Co 588/2012-325 bylo zasaženo do práva stěžovatelů na ochranu majetku podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve spojení s právem na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. prosince 2014 č. j. 30 Cdo 4879/2014-367 a rozsudek Krajského soudu v Brně – pobočky v Jihlavě ze dne 18. prosince 2012 č. j. 54 Co 588/2012-325 se proto ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Ústavní stížností ze dne 26. 2. 2015, doručenou Ústavnímu soudu dne 5. 3. 2015, stěžovatelé brojí proti shora uvedeným rozhodnutím obecných soudů, jimiž byl rozhodován spor o určení vlastnictví k blíže specifikovaným nemovitostem v k. ú. Město Žďár. Stěžovatelé namítají porušení svého práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a vlastnického práva chráněného čl. 11 odst. 1 Listiny.

2. Z vyžádaného spisového materiálu a napadených rozhodnutí se podává, že v řízení před soudem prvního stupně se žalobce (Jaroslav Mrkvička) domáhal žalobou určení vlastnictví k blíže specifikovaným nemovitostem v k. ú. Město Žďár. Okresní soud ve Žďáru nad Sázavou prvním rozsudkem ve věci ze dne 22. 12. 2009 č. j. 10 C 196/2004-183 žalobu zamítl. K odvolání žalobce byl tento rozsudek usnesením Krajského soudu v Brně – pobočky v Jihlavě ze dne 30. 8. 2010 č. j. 54 Co 319/2010-201 zrušen a věc mu byla vrácena k dalšímu řízení s tím, že se má mj. zabývat okolnostmi uzavření kupních smluv a smluv o půjčkách uzavřených dne 3. 11. 2003 mezi žalobcem a společností Rentier Group, s. r. o., resp. zda těmito smlouvami nebyly sjednány tzv. propadné zástavy. Okresní soud ve Žďáru nad Sázavou druhým rozsudkem ve věci ze dne 15. 12. 2011 sp. zn. 10 C 196/2004-281 žalobu zamítl. Ze zjištěného skutkového stavu vyplynulo, že stěžovatelé uzavřeli dne 6. 4. 2004 kupní smlouvu se společností STYL.REAL, s. r. o., přičemž při prodeji nebyly zjištěny žádné pochybnosti ohledně vlastnického práva prodávající společnosti; ta byla jako vlastník předmětných nemovitostí zapsána v katastru nemovitostí. Dále soud zjistil, že žalobce uzavřel smlouvy o půjčce se zástavou se společností Rentier Group, s. r. o., a ve stejný den (3. 11. 2003) též kupní smlouvu, na jejímž základě mělo dojít k převodu vlastnického práva ze žalobce na společnost STYL.REAL, s. r. o. Okresní soud tuto kupní smlouvu vyhodnotil tak, že jí byla sjednána tzv. propadná zástava, kterou právní řád nepřipouští; tato smlouva tedy byla posouzena jako absolutně neplatná (§ 39 občanského zákoníku). Okresní soud nicméně žalobu zamítl s odkazem na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 12. 2009 sp. zn. 31 Odo 1424/2006, podle něhož vztahem mezi právními předchůdci, resp. vlastníky sporných nemovitostí, nemohou být dotčena práva třetích osob, které nemovitostí nabýly v dobré víře (ta nebyla v průběhu řízení zpochybněna).

3. K odvolání žalobce byl rozsudek okresního soudu změněn napadeným rozsudkem Krajského soudu v Brně – pobočky v Jihlavě, a to tak, že žalobce se určuje vlastníkem předmětných nemovitostí. Krajský soud dospěl k závěru, že rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 12. 2009 sp. zn. 31 Odo 1424/2006 byl ze strany soudu prvního stupně interpretován nesprávně, neboť podle tohoto rozsudku se další nabyvatel nemovitosti, převedené dříve na prodávajícího absolutně neplatnou kupní smlouvou, nestává vlastníkem nemovitosti jen na základě toho, že při uzavření další kupní smlouvy jednal v dobré víře v zápis do katastru nemovitostí. Jakkoli tedy stěžovatelé vzniklou situaci nezapříchili, jejich dobrá víra nemůže mít jakýkoli vliv na závěr o neplatnosti kupních smluv, kterými předmětné nemovitosti nabyli. Krajský soud zároveň neshledal, že by stěžovatelé vlastnické právo nabyli jiným způsobem (vydržením).

4. Dovolání stěžovatelů Nejvyšší soud napadeným usnesením odmítl jako nepřipustné. Ve stručném odůvodnění uvedl, že napadené rozhodnutí odvolacího soudu je v řešení otázky nabytí nemovité věci od neoprávněného v souladu s judikaturou Nejvyššího soudu.

II. Argumentace stěžovatelů

5. Stěžovatelé v ústavní stížnosti uvedli, že do jejich práv obecné soudy zasáhly upřednostněním ochrany vlastnického práva žalobce před ochranou jejich dobré víry při nabývání předmětných nemovitostí. Stěžovatelé nabyli vlastnické právo k předmětným nemovitostem na podkladě kupní smlouvy uzavřené s předchozím vlastníkem dne 19. 3. 2004. V době převodu nemovitostí byl předchozí vlastník (společnost STYL.REAL, s. r. o.) v evidenci nemovitostí řádně zapsán jako výlučný vlastník.

6. Stěžovatelé mají za to, že soudy se dostatečně nezabývaly a nezkoumaly k námitce navrhovatelů jejich dobrou víru při uzavírání kupní smlouvy, na jejímž základě měli nabýt předmětné nemovitosti. V případě stěžovatelů jde nepochybně o tzv. jiný důvod zrušení kupní smlouvy mezi žalobcem a prodávajícím, na nějž poukazuje náleze Ústavního soudu ze dne 17. 4. 2014 sp. zn. I. ÚS 2219/12 (N 61/73 SbNU 163), tedy absolutní neplatnost dle § 39 občanského zákoníku účinného v rozhodné době (zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů). Důvodem absolutní neplatnosti je rozpor se zákonem z toho důvodu, že výše jmenované smluvní strany si sjednaly prostřednictvím uzavřených kupních smluv, ve spojení se smlouvami o půjčce uzavřenými s osobou jednající ve shodě s prodávajícím, tzv. propadnou zástavu, kterou právní řád k právnímu stavu k rozhodnému dni zakazoval. Obdobně by jednání žalobce, prodávajícího a obchodní společnost Rentier Group, s. r. o., mohlo být dle stěžovatelů posouzeno jako absolutně neplatné z důvodu obcházení zákona zastřešeným právním jednáním. V důsledku takto absolutně neplatného prvního

úkonu nemohlo na prodávajícího přejít vlastnické právo k předmětným nemovitostem. Závěr obecných soudů, že vlastnické právo proto nemohlo dále přejít ani na stěžovatele, považují stěžovatelé za protiústavní.

7. Stěžovatelé poukazují na právní názor vyjádřený v nálezu Ústavního soudu ze dne 17. 4. 2014 sp. zn. I. ÚS 2219/12, podle něhož měly (v právních vztazích posuzovaných dle právní úpravy účinné do 31. 12. 2013) obecné soudy poskytovat spravedlivou ochranu účastníkům dotčených právních vztahů právě v těch případech, kdy bylo třeba chránit jejich dobrou víru. Stěžovatelé zdůrazňují, že o existenci jejich dobré víry při nabytí předmětných nemovitostí, již se dovolávali na všech stupních soudního řízení, nebyly vzneseny žádné pochybnosti. Obecné soudy v napadených rozhodnutích přesto daly přednost formálnímu pohledu na nezaviněnou (ne)platnost právních úkonů třetích osob, které navrhovatelé nemohli jakkoliv ovlivnit a neměli o nich ani přes vynaložení dostatečné pečlivosti a ostražitosti nejmenší tušení. Stěžovatelé rovněž zdůraznili, že se v případě předchozích kupních smluv, jimiž měl prodávající nabyt vlastnické právo od žalobce, a v případě smluv o půjčce ani nejednalo o stejné subjekty. I kdyby pak tyto osoby byly skutečně osobami jednajícími ve zjevné shodě, jak uvedl krajský soud, je dle stěžovatelů zcela mimo jakékoliv principy demokratického právního státu, aby byli poškozeni takovým jednáním. Domnívají se, že v tomto případě daný stav již hrubě přesahuje míru tzv. alokace rizik, která je přípustná v materiálním právním státě, a naopak se již zcela evidentně jedná o zjevnou nespravedlnost.

8. S názorem Nejvyššího soudu, že není možné nabytí vlastnictví od neoprávněného při „pouhé“ existenci dobré víry, stěžovatelé nesouhlasí, poukazují na to, že dovolání se absolutní neplatností není časově omezené. Žádný vlastník by si tedy nemohl být jistý svým vlastnickým právem a byl by nucen zkoumat (ne)platnost převodů vlastnického práva v případě všech právních předchůdců, od nichž vlastnické právo nabyl, neboť absolutní neplatnost by mohla být založena v kterémkoliv stupni posloupnosti. Navrhovatelé jsou však přesvědčeni, že taková situace je v materiálním právním státě nepřijatelná a vyvolávala by nepřipustný stupeň nedůvěry veřejnosti a jeho občanů v takový systém.

9. Situace stěžovatelů je zjevně nespravedlivá a tíživá tím spíše, že navrhovatelé hradili kupní cenu za předmětnou nemovitost prostřednictvím hypotečního úvěru, který také pravidelně příslušné bance splácí, a to s nezanedbatelnou úrokovou sazbou. O tom, že ve vztahu k předmětné nemovitosti nebyly naprosto žádné pochybnosti ohledně vlastnických vztahů, svědčí ostatně i ochota příslušné banky poskytnout stěžovatelům na koupi předmětné nemovitosti úvěr a zřídit k ní zástavní právo. Za účelem poskytnutí úvěru museli navrhovatelé zřídit zástavní právo nejen k předmětné nemovitosti, ale také k další nemovitosti, která se v rozhodném okamžiku

nacházela ve vlastnictví bratra stěžovatelky. Navzdory tomu, že stěžovatelé sami nejednali v rozporu s právními předpisy a dokonce ani v rozporu s obvyklou ostražitostí při uskutečňování koupě předmětné nemovitosti (spíše naopak byla míra jejich ostražitosti a bdělosti vyšší než bývá průměrem), je v současné chvíli jejich stav takový, že (i) na základě rozhodnutí soudu pozbyli vlastnické právo k předmětné nemovitosti; (ii) stále jsou zavázáni z hypotečního úvěru, který nadále pravidelně splácí, avšak bez jakékoliv vidiny získané protihodnoty; (iii) k dnešnímu dni vážně zástavní právo ve prospěch banky nejen na předmětné nemovitosti, ale také na nemovitosti, kterou původně vlastnil bratr stěžovatelky; (iv) jediný subjekt, na němž se navrhovatelé mohli domáhat určité peněžitě částky, obchodní společnost STYL.REAL s. r. o., jako prodávající, od něhož předmětnou nemovitost v dobré víře koupili, zanikl s likvidací; (v) navrhovatelé jsou vystaveni riziku podání žaloby na vydání bezdůvodného obohacení ze strany dědiců žalobce z titulu platby nájemného nájemcem osobě, která k tomu nebyla oprávněna.

10. Stěžovatelé konečně poukazují i na rekodifikaci soukromého práva, resp. na úpravu dosavadních legislativních nedostatků řešenou v novém občanském zákoníku ve prospěch osob nacházejících se v podobné situaci jako stěžovatelé. Zmiňují významný odklon jednak od koncepce absolutní neplatnosti obecně a jednak od bezvýhradného zákazu sjednání propadné zástavy, kdy nový občanský zákoník již zakazuje sjednání propadné zástavy pouze v době, kdy ještě zajištěná pohledávka není splatná.

III. Vyjádření účastníků

11. Nejvyšší soud ve vyjádření k ústavní stížnosti zcela odkázal na odůvodnění napadeného usnesení. Nadto předestřel postup Nejvyššího soudu po vydání nálezu Ústavního soudu ve věci sp. zn. I. ÚS 2219/12, na nějž stěžovatelé odkazují a v němž byl údajně formulován nový způsob nabytí nemovitosti zapsané v katastru nemovitostí od nevlastníka nabyvatelem jednajícím v dobré víře v zápis do katastru nemovitostí. Senát 30 Cdo předložil věc (původně vedená pod sp. zn. 30 Cdo 1168/2013), v níž byla k řešení právní otázka nabytí nemovitosti od nevlastníka, k rozhodnutí velkému senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu (dále jen „velký senát Nejvyššího soudu“), když se chtěl odklonit od dosavadní judikatury dovolacího soudu s ohledem na závaznost předmětného nálezu Ústavního soudu a v něm (vy)řešené otázky mj. i s ohledem na plenární judikaturu ve věcech sp. zn. Pl. ÚS 75/04 ze dne 13. 6. 2006 (N 119/41 SbNU 485; 452/2006 Sb.) a sp. zn. Pl. ÚS 78/06 ze dne 16. 10. 2007 (N 162/47 SbNU 145; 307/2007 Sb.), na kterou Ústavní soud (jak bylo uvedeno v citovaném nálezu) navazoval a prohluboval ji.

12. Velký senát Nejvyššího soudu v rozsudku ze dne 12. 11. 2014 sp. zn. 31 Cdo 1168/2013 (a posléze i celé občanskoprávní a obchodní kolegium Nejvyššího soudu, které rozhodlo o publikaci tohoto rozsudku ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, když se s jeho právními závěry zcela ztotožnilo) zaujal právní názor, že přisvědčuje (shora již citované) plenární judikatuře Ústavního soudu a i nadále zaujímá právní názor, že v poměrech předchozí civilní úpravy nebylo možné – mimo zákonem stanovené způsoby – nabýt vlastnické právo k nemovitosti zapsané v katastru nemovitostí od nevlastníka. Zdůraznil rovněž, že tříčlenné senáty Nejvyššího soudu nemohou samy o sobě změnit svou judikaturu prostým převzetím názoru vyplývajícího z nálezu Ústavního soudu vydaného rovněž tříčlenným senátem.

13. V nálezu sp. zn. I. ÚS 2219/12 se dle Nejvyššího soudu na straně jedné konstatuje, že předchozí právní úprava neobsahovala institut nabytí nemovitosti zapsané v katastru nemovitostí od nevlastníka na základě dobré víry nabyvatele v zápis v katastru nemovitostí, na straně druhé se ovšem takový způsob tímto nálezem (v němž jsou poprvé vymezeny znaky skutkové podstaty nabytí nemovité věci od nevlastníka) zavádí, jako by tak činil zákonodárce, to vše v situaci, kdy úprava materiální publicity, obsažená v § 11 zákona č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem, ve znění zákona č. 90/1996 Sb., byla Ústavním soudem v jeho předcházející judikatuře shledána jako nedostatečná (a tedy vlastně za kolidující s ústavními předpisy).

14. Velký senát Nejvyššího soudu zdůraznil, že z plenárních nálezů Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 75/04 a sp. zn. Pl. ÚS 78/06 vyplývá, že pouze zákonem stanovené způsoby nabytí vlastnického práva jsou ústavně souladné, což je plně uplatnitelné i pro případy, kdy dojde (po právu) k odstoupení od převodní smlouvy mezi A a B poté, co B převedl své vlastnické právo na nabyvatele C, případně došlo-li v dané posloupnosti k dalším převodům, přičemž Ústavní soud (ve věci sp. zn. Pl. ÚS 78/06) zdůraznil, že dříve, než došlo k odstoupení od smlouvy mezi A a B, převodce B v souladu s právem mohl převést vlastnické právo na nabyvatele C atd., takže případně následné odstoupení jednoho z účastníků převodní smlouvy mezi A a B již nemůže ovlivnit věcnoprávní vztah náležející subjektu C, D atd., jenž v mezidobí předmětný nemovitý majetek řádně nabyl, a proto jej (popsaným způsobem s ohledem na ochranu svého řádně nabytého vlastnického práva) nemůže pozbýt. Popsaný model je podle velkého senátu Nejvyššího soudu třeba důsledně odlišovat od situace, kdy převodní smlouva je již od samého začátku absolutně neplatná. Velký senát Nejvyššího soudu tedy nesdílí závěr, že soudem založená nová právní norma – nabytí nemovitosti od nevlastníka nabyvatelem jednajícím v důvěře v zápis do katastru nemovitostí – představuje „prohloubení“ této judikatury (viz bod 53 nálezu sp. zn. I. ÚS

2219/12), nýbrž naopak, že je s touto plenární judikaturou v (přímém) rozporu, a proto pro velký senát je i nadále relevantní právě ona plenární judikatura Ústavního soudu při řešení uvedené právní otázky.

15. Pokud velký senát Nejvyššího soudu bude i nadále zachovávat tento právní názor, zatímco některé tříčlenné senáty Ústavního soudu budou zase zaujímat právní názor vyplývající z nálezu sp. zn. I. ÚS 2219/12, že jde o prohloubení této plenární judikatury, pak bez předložení věci plénu Ústavního soudu tato judikaturní oscilace nemůže mít konce, dokud nebudou pravomocně rozsouzeny stovky dalších, dosud trvajících soudních sporů v dané materii. Senát 30 Cdo pak buď bude v konkrétní věci vázán právním názorem vyplývajícím z příslušného kasačního rozhodnutí Ústavního soudu, a v ostatních případech, pokud v pozdějších rozhodnutích Ústavního soudu bude reagováno na zmíněný rozsudek velkého senátu Nejvyššího soudu (což pochopitelně nelze kupř. považovat v případě usnesení Ústavního soudu ze dne 5. 3. 2015 sp. zn. I. ÚS 315/15; dostupné na <http://nalus.usoud.cz>), bude muset opět podle § 20 odst. 1 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), věc předložit velkému senátu Nejvyššího soudu k rozhodnutí, který zřejmě opět rozhodne stejně jako ve věci sp. zn. 31 Cdo 1168/2013, neboť nelze předpokládat, že předmětná plenární judikatura Ústavního soudu by mohla být Nejvyšším soudem interpretována jinak. Ostatně i zákonodárce např. v důvodové zprávě k novému katastrálnímu zákonu č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí (katastrální zákon), stejně jako právní doktrína (včetně tvůrců nového občanského zákoníku), zcela jasně uvedl, že dosavadní právní úprava nabytí nemovitosti od nevlastníka nabyvatelem jednajícím v důvěře v katastru nemovitostí neumožňovala.

16. Nejvyšší soud má za to, že nálezem sp. zn. I. ÚS 2219/12 došlo k posunutí hranice od výkladu a aplikace platných a účinných právních norem skrze ústavněprávní principy a ideu spravedlnosti k formování nového pravidla chování, jehož skutková podstata je s odůvodněním na tyto principy – mimo stávající právní předpisy – nově vytvářena, což komentované rozhodnutí činí značně problematickým, jakkoliv Ústavní soud sledoval zjevně nápravy v oblasti týkající se převodů nemovitého majetku a problémů plynoucích z polovičaté zásady materiální publicity. Problematický dosah závěrů z nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2219/12 lze zaregistrovat i při řešení otázky vydržení versus nabytí nemovitosti od nevlastníka dobrověrným nabyvatelem.

17. Nejvyšší soud dále poukazuje na to, že nálezem Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2219/12 nově zkonstruovaná skutková podstata nabytí nemovitosti zapsané v katastru nemovitostí od nevlastníka dobrověrným nabyvatelem byla přijata na samém sklonku existence starého civilního kodexu

z roku 1964, kdy stávající právní úprava již obsahuje (nikoli v plné šíři a bezproblémově, ale přesto komplexněji) úpravu zásady materiální publicity též v oblasti katastru nemovitostí. Nejvyšší soud též uvedl, že Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. IV. ÚS 402/15 ze dne 8. 6. 2015 (N 105/77 SbNU 539) na uvedenou právní argumentaci vůbec nereagoval, odmítá proto precedenční účinky u tohoto a jemu obsahově podobných nálezů u skutkově obdobných případů.

18. Krajský soud v Brně – pobočka v Jihlavě ve vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že odkazuje na odůvodnění napadeného rozsudku. Při řešení střetu ochrany dobré víry stěžovatelů na straně jedné a ochrany vlastnického práva původního vlastníka na straně druhé vycházel z ustálené judikatury Nejvyššího soudu.

19. Vedlejší účastnice řízení, které vstoupily do práv po zemřelém žalobci, k výzvě o vyjádření uvedly, že se ztotožňují s rozhodnutími obecných soudů jako konformními. Skutečnost, že pro navrhovatele byla rozhodnutí obecných soudů nepříznivá, nemůže být sama o sobě důvodem pro zrušení rozhodnutí obecných soudů, neboť ve svých konečných důsledcích by jedna majetková újma byla kompenzována vznikem nové majetkové újmy na straně nových nabyvatelů předmětné nemovitosti, kteří ji nabylí jako právní nástupci původního vlastníka rovněž v dobré víře na základě rozhodnutí soudního komisaře.

IV. Formální předpoklady projednání návrhu

20. Ústavní soud se nejprve zabýval tím, zda jsou splněny formální předpoklady projednání ústavní stížnosti. Ústavní stížnost byla podána včas a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelé jsou osobami oprávněnými k jejímu podání, jsou zastoupeni v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a vyčerpali všechny prostředky, které jim zákon k ochraně jejich práv poskytuje; ústavní stížnost proto byla shledána přípustnou (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

21. Ústavní stížnost byla jako soudci zpravodaji v souladu s rozvrhem práce Ústavního soudu přidělena soudci Vladimíru Kůrkovi. Vzhledem k tomu, že při jejím projednání senát Ústavního soudu dospěl k podstatně odlišnému právnímu závěru, určil předseda senátu postupem podle § 55 zákona o Ústavním soudu nového zpravodaje.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

22. Ústavní stížnost je důvodná.

23. Podstatou sporu je v judikatuře Ústavního soudu již několikrát posuzované působení principu ochrany dobré víry při nabývání nemovitě

věci od neoprávněného (nevlastníka). Přestože rozhodovací činnost Ústavního soudu lze v tomto ohledu považovat za konzistentní a ustálenou (byť v minulosti prošla názorovým vývojem) a stěžovatelé na ni oprávněně odkazují, v judikatuře Nejvyššího soudu stále nedošlo k odpovídající reflexi této skutečnosti.

24. Při posouzení této věci je tedy nutno vyjít z dosavadní nálezkové judikatury Ústavního soudu [zejména nálezy ze dne 11. 5. 2011 sp. zn. II. ÚS 165/11 (N 88/61 SbNU 359), ze dne 23. 1. 2001 sp. zn. II. ÚS 77/2000 (N 14/21 SbNU 101), ze dne 16. 10. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 78/06 (N 162/47 SbNU 145; 307/2007 Sb.), ze dne 29. 11. 2007 sp. zn. II. ÚS 1747/07 (N 216/47 SbNU 845), ze dne 25. 2. 2009 sp. zn. I. ÚS 143/07 (N 35/52 SbNU 359), ze dne 13. 8. 2012 sp. zn. I. ÚS 3061/11 (N 138/66 SbNU 123), ze dne 2. 10. 2012 sp. zn. I. ÚS 3314/11 (N 165/67 SbNU 27)], jejíž podrobný přehled byl proveden v nálezu ze dne 17. 4. 2014 sp. zn. I. ÚS 2219/12 (body 12–15). Pro účely tohoto rozhodnutí je možné ve stručnosti parafrázovat klíčová východiska a závěry, které Ústavní soud ve vztahu k předmětné problematice, a zároveň ve vztahu k právní úpravě účinné do 31. 12. 2013, konzistentně zastává [viz nálezy ze dne 28. 11. 2012 sp. zn. II. ÚS 800/12 (N 198/67 SbNU 555), ze dne 10. 6. 2013 sp. zn. IV. ÚS 4905/12 (N 105/69 SbNU 719) či ze dne 20. 11. 2013 sp. zn. IV. ÚS 4684/12 (N 194/71 SbNU 319)].

25. Princip dobré víry, chránící účastníky soukromoprávních vztahů, je jedním z klíčových projevů principu právní jistoty, odvíjejícího se od principu právního státu. Nabyvateli vlastnického práva, pokud toto právo nabytí v dobré víře, je poskytována široká ochrana; toto právo nezaniká, dojde-li k zániku kupní smlouvy – ať již z jakéhokoli důvodu – která byla uzavřena jako první v řadě, neboť při opačném výkladu by si vlastník, nabyvší své vlastnictví derivativně („s důvěrou v určitý, jí druhou stranou prezentovaný skutkový stav, navíc potvrzený údaji z veřejné, státem vedené evidence“), nikdy nemohl být svým vlastnictvím jist, což by bylo v rozporu s pojetím materiálního právního státu. Otázkou dobré víry takového nabyvatele vlastnického práva se tak obecné soudy mají zabývat nejen v případě relativní, ale též absolutní neplatnosti smlouvy, která předcházela smluvnímu vztahu, na jehož základě došlo ke zpochybňovanému nabytí vlastnického práva – k nemovitostem evidovaným v katastru nemovitostí – posledním nabyvatelem v řadě.

26. Princip ochrany dobré víry působí proti principu ochrany vlastnického práva původního vlastníka. Řešení vzniklého sporu tak musí vyjít z pečlivého zkoumání individuálních okolností každého případu, a – s ohledem na zásadu *nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse habet* – s náležitým a přísným hodnocením dobré víry nabyvatele vlastnického práva. Je přitom „nutno najít praktickou konkordanci mezi oběma protikladně působícími principy tak, aby zůstalo zachováno maximum z obou, a není-li

to možné, pak tak, aby výsledek byl slučitelný s obecnou představou spravedlnosti“. Vzhledem k tomu, že právní úprava účinná do konce roku 2013 byla Ústavním soudem vyhodnocena jako „neslučitelná s ústavněprávními maximami, neboť v rozporu s ústavními principy právní jistoty a ochrany nabytých práv v dobré víře neposkytuje ochranu vlastnickému právu dalších nabyvatelů“, obecné soudy musí samy poskytovat ochranu vlastnickému právu osob jednajících v dobré víře. To samozřejmě neznamená, že by obdobná ústavní ochrana nemusela být poskytována rovněž původnímu vlastníkov, jehož vlastnické právo k nemovitosti evidované v katastru nemovitostí nebylo s ohledem na absolutní neplatnost provedeného převodního úkonu na jinou osobu nikdy převedeno (viz např. usnesení ze dne 17. 9. 2015 sp. zn. III. ÚS 1670/15, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>).

27. Po srovnání vlastních judikатурních závěrů a přístupu Nejvyššího soudu k této problematice Ústavní soud v nálezu ze dne 17. 4. 2014 sp. zn. I. ÚS 2219/12 mj. uvedl: „podle relevantní rozhodovací praxe Ústavního soudu i Nejvyššího soudu, oba jmenované soudy (respektive v rámci Nejvyššího soudu senát 30 Cdo) zastávají zásadně opačné názory na otázky nabytí vlastnického práva k nemovitosti evidované v katastru nemovitostí od nevlastníka a potřeby ochrany osob jednajících v dobré víře v akty a údaje ve veřejné evidenci státu. (...) Ústavní soud však ani při uvážení argumentačně bohaté, a nikoliv nepodložené kritiky Nejvyššího soudu nevidí důvod k upuštění od svých závěrů (...)“. Ve vztahu k závěrům v napadeném rozhodnutí, jakož i ve vztahu k vyjádření Nejvyššího soudu ve věci řešené naposled uvedeným nálezem, které je v klíčových bodech shodné i v nyní posuzované věci, byť mezitím došlo k rozhodnutí velkého senátu Nejvyššího soudu v rozsudku ze dne 12. 11. 2014 sp. zn. 31 Cdo 1168/2013, lze rovněž v podrobnostech odkázat na naposled citovaný nále Ústavního soudu, který na výtky a výhrady tohoto obecného soudu adekvátně reagoval (zejména body 28, 30, 43, 44–57), ostatně činil tak se znalostí právního názoru v rozhodnutí velkého senátu Nejvyššího soudu ze dne 9. 12. 2009 sp. zn. 31 Odo 1424/2006, který byl rozhodnutím velkého senátu Nejvyššího soudu v rozsudku ze dne 12. 11. 2014 sp. zn. 31 Cdo 1168/2013 potvrzen. Ve vztahu k nyní řešené věci není účelné zde tyto argumenty opakovat, neboť jsou Nejvyššímu soudu známy.

28. Ze shora uvedeného pro nyní posuzovaný případ vyplývá, že stěžovatelé, kteří při nabytí nemovitostí evidovaných v katastru jednali v dobré víře v konstitutivní akt státu, jímž byla do katastru jako vlastníků předmětné nemovitosti zapsána osoba, která na stěžovatele vlastnické právo převedla, byť tak ve skutečnosti jako neoprávněný vlastník předmětných nemovitostí učinit nemohla, požívají ústavní ochrany. Nutno uvést, že v průběhu řízení před obecnými soudy nebyla zpochybněna dobrá víra stěžovatelů při nabytí nemovitostí; ostatně soud prvního stupně se touto otázkou zabýval.

Z rozhodnutí krajského soudu, jakož i Nejvyššího soudu je však zřejmé, že otázka dobré víry stěžovatelů při nabývání nemovitosti (s ohledem na judikaturní postoj Nejvyššího soudu) nebyla vůbec jako relevantní zohledněna.

29. S odkazem na již uvedenou nálezovou judikaturu, jakož např. i na pozdější nálezy Ústavního soudu v obdobných věcech [nálezy ze dne 8. 6. 2015 sp. zn. IV. ÚS 402/15 (N 105/77 SbNU 539) a ze dne 27. 8. 2015 sp. zn. III. ÚS 415/15 (N 158/78 SbNU 379)] tak nelze než konstatovat, že napadená rozhodnutí odvolacího a Nejvyššího soudu otázku dobré víry stěžovatelů nevezala v úvahu, a to s ohledem na absolutní neplatnost právních úkonů předcházejícího neoprávněného vlastníka při absenci jiných zákonných možností nabytí vlastnického práva od neoprávněného (vydržení). Takový postup se dostává do rozporu s čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) s ohledem na ustálený právní názor Ústavního soudu, který vyžaduje, aby při posouzení sporu o určení vlastnictví k nemovitostem nabytých od neoprávněného byla náležitě zvažována otázka střetu práva vlastnického a práva na ochranu dobré víry v právním styku. Pominutím této okolnosti se postup obecných soudů dostal do rozporu s požadavkem ochrany takových ústavních hodnot, jako jsou respekt k právům a svobodám jiných účastníků právního styku, či obecněji hodnota veřejného pořádku, a to v kontextu posouzení mechanismů právní ochrany původního vlastníka.

30. Je proto nutno přisvědčit stěžovatelům, jakožto dobrověrným nabyvatelům, že napadenými rozhodnutími odvolacího a dovolacího soudu došlo k porušení jejich práva na spravedlivý proces (a v jeho důsledku i vlastnického práva), neboť byl neopodstatněně upřednostněn princip, že nikdo nemůže na jiného převést více práv, než sám má, před principem ochrany dobré víry a důvěry v akty státu. Tento postup tak fakticky představuje aplikaci nesprávné právní normy, resp. opomenutí jiného pravidla (vyplývajícího z ústavních principů), jež na danou věc obecně také dopadá. Z tohoto důvodu tak musel Ústavní soud přikročit ke zrušení napadených rozhodnutí obecných soudů.

31. Napadenými rozhodnutími zároveň došlo k porušení principu závaznosti rozhodnutí Ústavního soudu ve smyslu čl. 89 odst. 2 Ústavy, a to s ohledem na opakovanou neochotu Nejvyššího soudu respektovat názor Ústavního soudu (srov. bod 69 a násl. nálezu Ústavního soudu ze dne 17. 4. 2014 sp. zn. I. ÚS 2219/12, kdy byl shledán postup Nejvyššího soudu ještě oprávněným, a nikoli rozporným s čl. 89 odst. 2 Ústavy, rovněž náleze ze dne 8. 6. 2015 sp. zn. IV. ÚS 402/15, náleze ze dne 27. 8. 2015 sp. zn. III. ÚS 415/15). K problematice závaznosti svých rozhodnutí, včetně závaznosti precedenční, se Ústavní soud podrobně vyjádřil zejména v nálezu ze dne 13. 11. 2007 sp. zn. IV. ÚS 301/05 (N 190/47 SbNU 465), na nějž lze v podrobnostech odkázat, k jeho souhrnu viz též náleze Ústavního soudu ze dne

17. 4. 2014 sp. zn. I. ÚS 2219/12 (body 66 a 67). Takové chování obecného soudu má nežádoucí dopady nejen na rozhodování sporů, jak se stalo v této věci, ale též obecně na celý soudní systém demokratického právního státu, který tak selhává ve svém poslání ochránit základní práva jednotlivce. Argumentaci Nejvyššího soudu, z níž vyplývá případná ochota se podřídit názoru Ústavního soudu uvedenému shora pouze za předpokladu jeho aprobace plénem Ústavního soudu, je nutno odmítnout; k tomuto stanovisku se již Ústavní soud vyjádřil v nálezu ze dne 8. 6. 2015 sp. zn. IV. ÚS 402/15 (souhlasně též náleze ze dne 27. 8. 2015 sp. zn. III. ÚS 415/15).

32. Výše uvedená pochybení jsou dostatečným důvodem pro kasaci napadených rozhodnutí obecných soudů. Na obecných soudech je, aby v dalším řízení zohlednily dobrou víru stěžovatelů jakožto princip stojící v kontrapozici k ochraně vlastnického práva (dnes již zemřelého) žalobce s tím, že zohlední všechny konkrétní okolnosti případu (např. doba uběhnuvší od vadného zápisu, okolnosti, za nichž došlo k absolutně neplatnému právnímu úkonu a následnému zápisu do katastru nemovitostí, investice dobrověrných nabyvatelů do nemovitostí, příp. způsob užívání nemovitosti apod.), tj. v souladu se shora uvedenou judikaturou Ústavního soudu, při respektování ustanovení čl. 89 odst. 2 Ústavy, podle kterého jsou právním názorem Ústavního soudu vysloveným v tomto nálezu vázány všechny orgány i osoby.

33. S ohledem na výše popsany zásah do práv stěžovatelů, na ochranu majetku a na spravedlivý proces zaručených čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny Ústavnímu soudu nezbylo než ústavní stížností napadená rozhodnutí podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušit.

Odlišná stanoviska

Odlišné stanovisko soudce Vladimíra Kůrky

K nálezu shora uvedené spisové značky připojuji odlišné stanovisko, jež je obsahem zcela shodné s tím, které jsem připojil k obdobné věci sp. zn. III. ÚS 415/15 ze dne 27. 8. 2015 (N 158/78 SbNU 379), a proto na ně v úplnosti odkazuji.

Č. 212

K důvodům ponechání obviněného v předstížené vazbě

S ohledem na zásadu přísné proporcionality a zásadu presumpce nevinny jsou obecné soudy povinny vykládat ustanovení § 71 odst. 2 písm. b) ve spojení s ustanovením § 68 odst. 4 trestního řádu restriktivním způsobem. Je potřeba vycházet z toho, že zájem na ponechání obviněného ve vazbě je v daném okamžiku zeslaben v důsledku zjištění, že mu nehrozí nepodmíněný trest odnětí svobody. O to silnější musí být důvody, proč je i přesto nezbytné jeho setrvání ve vazbě. Závěr o potřebě účinné ochrany poškozených musí být založen na specifických okolnostech daného případu, přičemž obecné soudy jsou vždy povinny upřesnit, který konkrétní zájem poškozeného je potřeba chránit a které okolnosti nasvědčují tomu, že je tento zájem v reálném ohrožení. Jestliže obecný soud ve svém rozhodnutí tyto skutečnosti neuvede, nýbrž toliko zopakuje základní vazební důvody ve smyslu § 67 trestního řádu, představuje jeho rozhodnutí porušení práva na spravedlivý proces garantovaného čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a práva na osobní svobodu garantovaného čl. 8 odst. 1, 2 a 5 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu - III. senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila a soudců Pavla Rychetského (soudce zpravodaj) a Jana Filipa - ze dne 15. prosince 2015 sp. zn. III. ÚS 1301/13 ve věci ústavní stížnosti P. H., zastoupeného Mgr. Michalem Davidem, advokátem, se sídlem K Dolům 1924/42, Praha 4, proti usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 18. 3. 2013 sp. zn. 9 To 85/2013, kterým byla zamítnuta stěžovatelova žádost o propuštění z vazby, a proti zásahu Okresního státního zastupitelství Plzeň-město, za účasti Krajského soudu v Plzni a Okresního státního zastupitelství Plzeň-město jako účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Plzni ze dne 18. 3. 2013 sp. zn. 9 To 85/2013 bylo porušeno základní právo stěžovatele na osobní svobodu podle čl. 8 odst. 1, 2 a 5 Listiny základních práv a svobod a jeho právo na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 18. 3. 2013 sp. zn. 9 To 85/2013 se ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Ústavní stížností, doručenou Ústavnímu soudu dne 23. 4. 2013, se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví citovaného rozhodnutí Krajského soudu v Plzni (dále též „krajský soud“), neboť jím mělo dojít k porušení jeho základních práv garantovaných čl. 1, čl. 2 odst. 2, čl. 4 odst. 3 a 4, čl. 8 odst. 1 a 5, čl. 10, čl. 36 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a práv zaručených čl. 5, 6 a 8 evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“). Současně žádal, aby Ústavní soud zakázal Okresnímu státnímu zastupitelství Plzeň-město (dále též jen „okresní státní zastupitelství“) pokračovat v porušování jeho výše specifikovaných základních práv a svobod.

2. Z poskytnutého spisového materiálu a odůvodnění jednotlivých rozhodnutí Ústavní soud zjistil, že stěžovatel byl trestně stíhán pro přečin vyhrožování s cílem působit na orgán veřejné moci dle § 324 odst. 1 písm. b) trestního zákoníku a pro přečin nebezpečného vyhrožování dle § 353 odst. 1 a odst. 2 písm. d) trestního zákoníku. Trestné činnosti se měl dopustit tím, že jako poškozený v trestním řízení vedeném proti jeho manželce zaslal vyhrožující SMS zprávu kpt. Němečkové působící ve věci jako vyšetřující orgán, jakož i tři vyhrožující e-mailové zprávy Mgr. Boříkovi, který na stěžovatele zpracovával psychologický znalecký posudek. Podezření, že stěžovatel činy spáchal, bylo dostatečně určité a sám stěžovatel toto nijak nepopíral. Z důvodných obav, že by své výhrůžky mohl uskutečnit, pramenících především ze závažnosti výhrůžek a závěrů znaleckého posudku Mgr. Bořika, byl stěžovatel usnesením Okresního soudu Plzeň-město ze dne 15. 12. 2012 sp. zn. 5 Nt 93/2012 (které není napadeno touto ústavní stížností) vzat do předstížné vazby dle § 67 písm. c) trestního řádu. Potvrzení či vyvrácení těchto obav považoval okresní soud za možné až po provedení psychiatrického znaleckého zkoumání.

3. Proti tomuto usnesení podal stěžovatel dne 27. 12. 2012 stížnost, která byla usnesením Krajského soudu v Plzni ze dne 15. 1. 2012 sp. zn. 9 To 15/2003 zamítnuta s odvoláním se na stále chybějící závěry zpracovávaného znaleckého posudku z oboru psychiatrie, a tudíž stále přetrvávající důvodné obavy, pro které byl stěžovatel vzat do vazby. Ústní vyjádření znalce pověřené zpracováním posudku, podané v den vzetí stěžovatele do vazby, dle něhož byla velmi nízká pravděpodobnost, že by stěžovatel své výhrůžky zrealizoval, soud považoval za nedostatečné.

4. Podáním ze dne 1. 2. 2013 požádal stěžovatel o propuštění z vazby současně s nabídkou přijetí slibu a složení kauce ve výši 20 000 Kč. Okresní státní zastupitelství žádosti nevyhovělo a dne 14. 2. 2013 věc postoupilo okresnímu soudu. V doplnění doručeném okresnímu soudu dne 18. 2. 2013

stěžovatel upozornil, že mu zatím nebyl zaslán znalecký posudek z oboru psychiatrie vyhotovený dne 12. 1. 2013.

5. Dne 22. 2. 2013 proběhl výslech znalkyně policejním orgánem a veřejné zasedání, v rámci něhož byl obviněný vyslechnut soudem. Téhož dne vydal okresní soud rozhodnutí č. j. 5 Nt 4004/2013-19, jímž stěžovatelově žádosti o propuštění vyhověl. Po zhodnocení důkazů vzal za prokázané, že vazební důvod dle § 67 písm. c) trestního řádu, tedy obava z možného opakování trestné činnosti, pro kterou je stíhán, u stěžovatele zcela nepominul; byť jej znalkyně z oboru psychiatrie neshledala jako patologicky agresivní osobnost, konstatovala, že ve vypjatých situacích může reagovat agresivně. Jeho pobyt na svobodě však nepovažovala za nebezpečný a pravděpodobnost, že by zrealizoval činy, jimiž vyhrožoval, byla značně nízká. Okresní soud též přihlédl k tomu, že stěžovateli pravděpodobně hrozilo uložení podmíněného trestu odnětí svobody a znalkyně nenavrhovala ochranné léčení. Za této situace považoval za dostačující přijmout slib a stanovit dohled probačního úředníka, přičemž stěžovatele z vazby propustil. Předmětné rozhodnutí bylo dne 25. 2. 2013 doručeno okresní státní zástupkyni.

6. Dne 26. 2. 2013 proběhl druhý výslech znalkyně policejním orgánem, v němž znalkyně vysvětlila rozpory mezi závěry jejího znaleckého posudku a znaleckého posudku Mgr. Ivana Boříka. Znovu zopakovala, že z psychiatrického hlediska není pobyt stěžovatele na svobodě nebezpečný. Ze spisového materiálu plyne, že protokol o výslechu znalkyně byl okresnímu státnímu zastupitelství doručen dne 27. 2. 2013.

7. Dne 27. 2. 2013 podala státní zástupkyně proti usnesení okresního soudu stížnost; potřebu dalšího trvání vazby odůvodnila skutečností, že stěžovatel může ve vypjatých situacích reagovat agresivně, a tudíž obava, že by mohl opakovat trestnou činnost, pro niž je stíhán, zcela nepominula.

8. Napadeným usnesením ze dne 18. 3. 2013 sp. zn. 9 To 85/2013 krajský soud ke stížnosti státní zástupkyně usnesení okresního soudu zrušil a znovu rozhodl tak, že se žádost stěžovatele o propuštění z vazby zamítá a že se nepřijímá písemný slib a nestanoví dohled probačního úředníka. Souhlasil s tím, že u stěžovatele stále přetrvává důvod vazby dle § 67 písm. c) trestního řádu, což dokládá nejen závěr znalkyně o jeho potenciální agresivitě, nýbrž i posudek znalce z oboru psychologie, jenž u stěžovatele konstatoval zřetelné rysy smíšené poruchy osobnosti. Přestože se jednalo o posudek vypracovaný samotným poškozeným v jiné věci, krajský soud jej považoval za použitelný pro účely vazebního rozhodování. Dále souhlasil s tím, že stěžovateli hrozí uložení toliko podmíněného trestu odnětí svobody, přičemž dle § 71 odst. 2 písm. b) trestního řádu musí být v takovém případě obviněný neprodleně propuštěn na svobodu. Tento postup je však podmíněn tím, že nejsou dány okolnosti uvedené v § 68 odst. 3 a 4 trestního

řádu, přičemž v odstavci 4 je jako limitující faktor uvedena účinná ochrana poškozeného, zejména jeho života, zdraví nebo obdobného zájmu. Z jeho rozhodnutí pak plyne, že přijetí slibu a stanovení dohledu nepovažuje za dostatečnou záruku toho, že se stěžovatel nedopustí jednání presumovaného ustanovením § 67 písm. c) trestního řádu. Upozorňuje v této souvislosti na konstatování znalkyně, dle níž stěžovatel trpěl závažnou poruchou přízpůsobení se zvýšenou iritabilitou, emoční nadneseností a citovými projevy zkresleného myšlení, která měla být vyvolána psychickým stresem a intoxikací alkoholem. Uzavřel tedy, že „v této souvislosti bude muset znalkyně (zřejmě při výslechu v hlavním líčení) zodpovědět otázku, zda se podobný stav myslí nemůže v případě propuštění obviněného na svobodu opakovat“ a jaké jsou korektivní mechanismy jeho agresivního jednání, resp. zdali v tomto smyslu postačí dohled probačního úředníka (str. 2 usnesení).

9. Pro úplnost Ústavní soud dodává, že stěžovatel byl po projednání věci v hlavním líčení dne 3. 4. 2013 usnesením Okresního soudu Plzeň-město ze dne 3. 4. 2013 sp. zn. 27 T 23/2013 propuštěn na svobodu za současného přijetí slibu a stanovení dohledu probačního úředníka. Proti tomuto rozhodnutí podal okresní státní zástupce stížnost, na základě níž krajský soud usnesením ze dne 17. 4. 2013 sp. zn. 6 T 193/2013 předmětné rozhodnutí zrušil a rozhodl tak, že se stěžovatel ponechává ve vazbě z důvodu uvedeného v § 67 odst. c) trestního řádu. Z repliky stěžovatele a kopie předmětného rozhodnutí zaslaných Ústavnímu soudu dne 29. 10. 2013 se podává, že krajský soud ve svém druhém rozhodnutí v podstatě opakuje důvody, které uvedl v usnesení ze dne 18. 3. 2013. V době podání ústavní stížnosti nebyl posledně zmíněný rozsudek stěžovateli, resp. jeho obhájci doručen a stěžovatel jeho zrušení v petitu ústavní stížnosti nenavrhoval. Posledně uvedená rozhodnutí tedy nejsou v tomto řízení předmětem přezkumu ze strany Ústavního soudu.

10. Stěžovatel byl v průběhu řízení o ústavní stížnosti z vazby propuštěn, a to po vyhlášení rozsudku Okresního soudu Plzeň-město ze dne 22. 5. 2013 sp. zn. 27 T 23/2013, kterým byl odsouzen k trestu odnětí svobody v délce trvání 7 měsíců, jenž mu byl podmíněně odložen na zkušební dobu v délce trvání 18 měsíců. Tento rozsudek nabyl právní moci dne 23. 8. 2013.

II. Argumentace stěžovatele

11. Stěžovatel v ústavní stížnosti tvrdí, že orgány činné v trestním řízení nebraly v potaz otázku přiměřenosti zásahu do jeho základních lidských práv a svobod a naproti tomu zvýhodnily práva poškozených, čímž konaly v rozporu s čl. 4 odst. 4 Listiny. Porušení svých práv spatřuje ve formalistickém postupu okresního státního zastupitelství i krajského soudu. Stěžovatel byl držen ve vazbě pět měsíců pro přečin nižší společenské škodlivosti,

a to přes opakovaně vyjádřený názor znalkyně, že jeho pobyt na svobodě není nebezpečný. Obecné soudy nijak nezohlednily, že krátce poté, co poslal výhružné e-maily MUDr. Boříkovi (a ještě před vzetím do vazby), zaslal vysvětlující e-mail, ve kterém zdůraznil, že již nadále nebude kontaktovat jeho ani kpt. Němečkovou. Na tuto skutečnost v průběhu řízení upozorňoval. Oba soudy nadto konstatovaly, že v dané věci nebude uložen nepodmíněný trest odnětí svobody. Za těchto okolností nelze považovat zásah do jeho osobní svobody za přiměřený.

12. K porušení ústavně zaručených práv stěžovatele mělo dojít i nesprávným úředním postupem okresního státního zastupitelství; ten měl spočívat v nevykonávání řádného dohledu nad vyšetřováním, nezaslání znaleckého posudku obhájci po jeho založení do spisu, nepřezkoumání důvodů vazby, opakovaném nařizování výsledku znalkyně či opakovaném podávání stížností proti rozhodnutí soudu prvního stupně. Tímto postupem byly dle stěžovatele způsobeny průtahy v řízení. Pro srovnání poukazuje na obdobné trestní případy, které však zpravidla byly řešeny trestním příkazem nebo byly rozhodnuty při prvním jednání ve věci a obviněný v nich ani v jednom případě nebyl stíhán vazebně. Stěžovatel podal žádost o přezkum postupu okresního státního zastupitelství k nadřízenému orgánu, která však nevedla k nápravě. Žádá proto, aby Ústavní soud okresnímu státnímu zastupitelství zakázal pokračovat v porušování jeho základních práv.

III. Průběh řízení před Ústavním soudem

13. Ústavní soud si k posouzení ústavní stížnosti vyžádal spis Okresního soudu Plzeň-město vedený pod sp. zn. 5 Nt 4004/2013 a dle ustanovení § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, vyzval Krajský soud v Plzni, aby se ve věci vyjádřil. S ohledem na neaktuálnost tvrzeného zásahu ze strany okresního státního zastupitelství již tohoto účastníka o vyjádření nežádal.

14. Krajský soud ve vyjádření ze dne 9. 10. 2013 plně odkázal na odůvodnění napadeného usnesení. Ačkoli stěžovateli hrozilo pravděpodobně uložení podmíněného trestu odnětí svobody, nelze přehlédnout ustanovení § 68 odst. 4 trestního řádu, v němž je zakotven limitující faktor do úvahy přicházejícího propuštění z vazby spočívající v účinné ochraně poškozeného.

15. Stěžovatel využil svého práva reagovat na vyjádření krajského soudu. Ve své replice ze dne 29. 10. 2013 uvedl, že i při použití limitujícího faktoru v ustanovení § 68 odst. 4 trestního řádu je třeba respektovat základní práva a svobody dotčené osoby. V průběhu pobytu ve vazbě si uvědomil možné dopady této situace na něj a jeho dvě děti. Jen stěžít lze proto akceptovat názor krajského soudu, že by i poté opakoval trestnou činnost, za kterou byl stíhán, natož aby vykonal něco horšího. Stěžovatel opětovně

připomněl závěry ze znaleckého posudku a výslechu znalkyně, podle níž není nebezpečný pro společnost a ani nebylo navrhováno jeho ochranné léčení. Na tyto závěry však nebyl brán zřetel. Doplnující otázky, které bylo dle krajského soudu potřeba položit znalkyni, byly dle stěžovatele spekulativní.

16. Ve smyslu § 44 zákona o Ústavním soudu rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci.

IV. Posouzení předpokladů k meritornímu projednání stížnosti

17. Dříve, než Ústavní soud přikročil k meritornímu posouzení ústavní stížnosti, přezkoumal splnění procesních podmínek řízení a shledal, že ústavní stížnost je přípustná [§ 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) *a contrario*], byla podána včas a osobou k tomu oprávněnou a splňuje i další zákonem stanovené formální náležitosti.

V. Vlastní posouzení

18. Po prostudování ústavní stížnosti, vyjádření účastníků řízení a poskytnutého spisového materiálu dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je v části, v níž směřuje vůči usnesení Krajského soudu ze dne 18. 3. 2013 sp. zn. 9 To 85/2013, důvodná. V části, v níž směřuje proti zásahu Okresního státního zastupitelství Plzeň-město, je zjevně neopodstatněná.

V. A Obecná východiska přezkumu

19. Ústavní soud předesílá, že osobní svoboda představuje v demokratickém a právním státě jednu z nejdůležitějších hodnot. Je předpokladem toho, aby si mohl každý sám uspořádat svůj vlastní život, aby mohl rozhodovat o jeho podstatných aspektech a naplno uplatňovat svá další práva [srov. nálezný sp. zn. III. ÚS 916/13 ze dne 17. 2. 2015 (N 33/76 SbNU 451)]. Význam osobní svobody plyne již ze samotné systematiky Listiny, v níž je čl. 8 zaručující osobní svobodu jednotlivce zařazen hned po právu na život (čl. 6) a právu na osobní integritu, včetně práva nebyť mučen či podroben krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení (čl. 7).

20. Jakkoliv tato svoboda již ze své podstaty nemůže být neomezená, se zásahy do ní mohou být spojeny neodstranitelné následky ve všech sférách života jednotlivce. Omezením osobní svobody je často znemožněn, implicitně ztížen či dotčen výkon některých dalších práv a svobod, jako je například svoboda pohybu či právo na soukromý a rodinný život. Stát, který je založen na úctě k právům a svobodám člověka a občana (čl. 1 odst. 1 Ústavy), do ní proto může zasahovat pouze na základě zákona a v jeho mezích a nesmí se při tom dopustit svévole (čl. 8 odst. 1 a 5 ve spojení s čl. 4

odst. 4 Listiny). Trvání na dodržení všech zákonem stanovených podmínek omezení osobní svobody představuje základní garanci, že budou skutečně respektována práva dotčeného jednotlivce a že v jeho případě nedojde ke zneužití moci (náleží sp. zn. III. ÚS 916/13 ze dne 17. 2. 2015). Obdobně záruky poskytují čl. 5 Úmluvy či čl. 9 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.

21. Vazbě, jakožto legitimní zákonné výjimce z obecného pravidla nepřipustnosti zásahu do osobní svobody jednotlivce, byla v judikatuře Ústavního soudu věnována mimořádná pozornost. Vazba představuje významný zásah do života obviněného, neboť jej izoluje od jeho rodinného a sociálního prostředí a nezřídka jej stigmatizuje, což má pro něj závažné sociální, psychologické, ale rovněž ekonomické důsledky, spočívající v pozbytí možnosti pracovat, a tím i zdroje příjmů. Držení ve vazbě může také sloužit jako prostředek nátlaku na obviněného, aby se dosáhlo jeho doznání. Výjimečnost tohoto zajišťujícího institutu je dána především tím, že zbavuje svobody a vystavuje výše popsaným negativním dopadům osobu presumovaně nevinou před definitivním zjištěním viny [srov. Repík, B. Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo. Praha : Orac, 2002, s. 228, nebo též náleží Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 897/08 ze dne 12. 8. 2008 (N 139/50 SbNU 235)].

22. Zásada presumpce nevinoty, dle níž musí být s každým jednotlivcem zacházeno jako s neviným až do chvíle, než je prokázán opak, je neodmyslitelnou součástí vztahu mezi státem a jednotlivcem v otevřené demokratické společnosti. Tato zásada má svůj význam nejenom z hlediska předcházení justičním omylům, ale také z hlediska vyvážení nerovnosti mezi jednotlivcem a státem. Stát, na rozdíl od jednotlivce, totiž disponuje početným aparátem a širokým spektrem pravomocí, díky nimž může jednotlivce podrobit vyšetřování, trestnímu stíhání, soudnímu procesu či odsouzení a potrestání; má tedy jasnou mocenskou převahu. Demokratický právní stát, na rozdíl od státu autoritářského, musí tyto pravomoci využívat v souladu s určitými standardy, jakými jsou především respekt k důstojnosti a autonomii každého člověka (čl. 1 Ústavy). Proto, uplatňuje-li stát vůči jednotlivci svoji moc ve fázích předcházejících vynesení rozsudku o vině, musí k tomu předložit silné důvody. Tuto povinnost má bez ohledu na to, jak přesvědčivé či dokonce zjevné jsou důkazy svědčící o vině dané osoby. Presumpce nevinoty totiž neznamená faktickou presumpci, že se stíhaná osoba činu nedopustila, nýbrž se jedná především o politický a morální princip, který je základem vztahu mezi státem a jednotlivcem a který určuje, jakým způsobem má být vůči jednotlivcům uplatňována moc [srov. Ashworth, A. Four threats to the presumption of innocence. *International Journal of Evidence & Proof* 2006, 10(4), 241–279, 149].

23. Příslušná zákonná ustanovení, která jsou podkladem pro uvalení vazby, je s ohledem na shora uvedené důvody nutno vždy vykládat výhradně restriktivním způsobem [nález sp. zn. III. ÚS 612/06 ze dne 30. 11. 2006 (N 215/43 SbNU 393)]. Pro vzetí do vazby musí svědčit velmi závažné důvody, přičemž je na příslušných orgánech, aby existenci těchto důvodů dostatečně prokázaly. Vazby může být použito pouze tam, kde existuje reálné a aktuální riziko ohrožení některého ze zájmů chráněných trestním zákonem. Povinnost restriktivního výkladu je inherentně obsažena již v samotném ustanovení čl. 8 Listiny, ale plyne také z jejího článku 4 odst. 4. Výše uvedené potvrzuje i judikatura Evropského soudu pro lidská práva, podle níž má seznam výjimek z práva na svobodu vyčerpávající charakter, a proto je pouze úzká interpretace slučitelná s cílem ustanovení čl. 5 Úmluvy (rozsudek ve věci *Giulia Manzoni proti Itálii* ze dne 1. 7. 1997, č. 19218/91, nebo ve věci *Quinn proti Francii* ze dne 22. 3. 1995, č. 18580/91).

24. Posouzení přiměřenosti vazby závisí i na plynutí času; obecně vza-to se důvody vazby v čase zeslabují. Zatímco v počátečních fázích trestního stíhání mohou soudem uvedené důvody vazby postačovat, po určité době se mohou ty samé důvody jevit jako nedostatečné, přičemž bude na orgánech činných v trestním řízení, aby pokračování vazby podložily dalšími relevantními důvody [viz nález sp. zn. Pl. ÚS 6/10 ze dne 20. 4. 2010 (N 89/57 SbNU 167; 163/2010 Sb.)].

25. Ústavní soud konečně podotýká, že požadavky na zákonnost zba-vení osobní svobody ve smyslu čl. 8 Listiny, resp. čl. 5 Úmluvy, se do značné míry překrývají s právem na spravedlivý proces dle čl. 36 a násl. Listiny a čl. 6 Úmluvy. Rozhodnutí soudu, na jehož základě došlo ke zbavení osobní svobody, musí být náležitě odůvodněno, což mimo jiné znamená, že z něj musí být seznatelné důvody, pro které soud považoval za splnění výše uvedené ústavněprávní požadavky pro tento zásah [srov. např. nález sp. zn. IV. ÚS 2468/11 ze dne 21. 1. 2014 (N 6/72 SbNU 83), nález sp. zn. IV. ÚS 3441/11 ze dne 27. 3. 2011 (N 61/64 SbNU 723) nebo nález sp. zn. IV. ÚS 1834/10 ze dne 22. 11. 2010 (N 231/59 SbNU 357)]. Argumenty použité sou- dy k odůvodnění existence reálného rizika či důvodné obavy musí mít jas- nou vazbu k danému riziku. Jen tak je totiž možné ověřit, zda byly výše uvedené ústavněprávní požadavky dodrženy. Výklad podústavních norem přitom nesmí být svévolný či nerozumný nebo vybočující z obecně akcepto- vaných pravidel výkladu právních předpisů [např. nález sp. zn. IV. ÚS 1796/11 ze dne 18. 10. 2011 (N 178/63 SbNU 69), nález sp. zn. III. ÚS 224/98 ze dne 8. 7. 1999 (N 98/15 SbNU 17) nebo nález sp. zn. I. ÚS 2654/10 ze dne 17. 5. 2011 (N 94/61 SbNU 453)]. Pokud by odůvodnění rozhodnutí soudu těmto požadavkům nedostálo, mohlo by toto pochybení založit porušení práva účastníka řízení na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6

odst. 1 Úmluvy, a odůvodnit tak jinak nepřipustný zásah Ústavního soudu do činnosti obecných soudů (čl. 83 Ústavy).

V. B Aplikace obecných východisek na projednávaný případ

26. Za východisko svého přezkumu považuje Ústavní soud konstatování obou obecných soudů, že stěžovateli pravděpodobně hrozil pouze podmíněný trest odnětí svobody. Dospějí-li obecné soudy k takovému závěru, musí v souladu s ustanovením § 71 odst. 2 písm. b) trestního řádu zvažovat neprodleně propuštění obviněného na svobodu. Zatímco soud prvního stupně konstatoval, že jsou dány podmínky pro propuštění stěžovatele na svobodu za současného přijetí slibu a stanovení dohledu probačního úředníka, dle krajského soudu to bylo vyloučeno s ohledem na potřebu účinné ochrany poškozených ve smyslu ustanovení § 68 odst. 4 trestního řádu. Ústavní soud proto zkoumal, zda výklad a aplikace předmětných ustanovení ze strany krajského soudu byly v souladu s výše nastíněnou zásadou přísné proporcionality a zda tento soud dostal ústavním požadavkům na odůvodnění rozhodnutí o zbavení osobní svobody. Dospěl přitom k závěru, že tomu tak nebylo.

27. Ustanovení § 71 odst. 2 trestního řádu v souladu se zásadou minimalizace zásahů do osobní svobody přikazuje obecným soudům obviněného propustit, jakmile jeho držení ve vazbě ztratí své opodstatnění. Kromě situace, kdy pomínou vazební důvody [§ 71 odst. 2 písm. a)], k tomu v zásadě dochází i v momentě, kdy sice důvod vazby trvá, avšak na základě shromážděných informací je zřejmé, že výsledkem trestního řízení nebude uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody [§ 71 odst. 2 písm. b)]. Toto ustanovení reflektuje zásadu, dle níž by měla vazba v zásadě přicházet v úvahu jen u trestných činů, u nichž obviněnému hrozí trest spojený s odnětím svobody. Nevyžaduje-li totiž závažnost věci a osoba obviněného jeho izolaci v případě, že soud potvrdí jeho vinu, lze jen výjimečně omluvit jeho omezení na svobodě před vynesením rozsudku. Bylo by v rozporu se zásadou přísné proporcionality, pokud by jednotlivci museli ve stadiu vyšetřování či trestního stíhání snášet větší omezení a s tím spojené negativní dopady, než jakým můžou být podrobeni v případě uznání viny, aniž by to odůvodňoval velmi silný veřejný zájem.

28. Předmětné ustanovení předpokládá existenci takového intenzivního veřejného zájmu v situacích, kdy jsou naplněny okolnosti uvedené v § 68 odst. 3 či 4 trestního řádu (dále též „kvalifikovaný důvod vazby“). Obviněného, jemuž nehrozí trest odnětí svobody, tedy nelze z vazby propustit tehdy, kdy to s přihlédnutím k povaze činu vyžaduje „účinná ochrana poškozeného, zejména ochrana jeho života, zdraví nebo jiného obdobného zájmu“. Pokračování vazby je v tomto případě odůvodněno potřebou izolovat obviněného od osoby poškozené, a to za účelem ochrany výše

uvedených nejvyšších zájmů. V rovině obecné se jedná nepochybně o účel legitimní, neboť stát má povinnost dbát o bezpečí svých obyvatel. V odůvodněných případech tedy může právo na osobní svobodu jednotlivce ustoupit zájmům veřejné bezpečnosti či bezpečnosti konkrétních osob. Ustanovení odstavce čtvrtého bylo ostatně do § 68 trestního řádu vloženo právě s cílem naplnit ochranou funkcí trestního práva i u méně závažných trestných činů, kdy však nadále hrozí zásah do právem chráněných zájmů poškozených. Toto ustanovení tak především otevřelo možnost vzetí do vazby i u typově méně závažných trestních činů uvedených ve druhém odstavci § 68 trestního řádu. V návaznosti na to bylo novelizováno i ustanovení § 71 odst. 2 písm. b) trestního řádu tak, že okamžité propuštění v tam uvedeném případě přichází v úvahu jenom tehdy, nejsou-li dány okolnosti uvedené v § 68 odst. 4 (zákon č. 459/2011 Sb.).

29. S ohledem na zásadu přísné proporcionality a zásadu presumpce nevinoty jsou však obecné soudy povinny vykládat ustanovení § 71 odst. 2 písm. b) ve spojení s § 68 odst. 4 trestního řádu restriktivním způsobem. Je potřeba vycházet z toho, že zájem na ponechání obviněného ve vazbě je v tomto okamžiku natěž zeslaben v důsledku zjištění, že mu nehrozí nepodmíněný trest odnětí svobody. O to silnější musí být důvody, proč je i přesto nezbytné jeho setrvání ve vazbě. Závěr o potřebě účinné ochrany poškozených musí být založen na specifických okolnostech daného případu, přičemž obecné soudy jsou vždy povinny upřesnit, který konkrétní zájem poškozeného je potřeba chránit a které okolnosti nasvědčují tomu, že je tento zájem v reálném ohrožení. Tento závěr nelze v žádném případě opírat toliko o „základní“ vazební důvody ve smyslu § 67 písm. c) trestního řádu, neboť takový výklad by zcela popřel smysl ustanovení § 71 odst. 2 písm. b), jež otevírá cestu k propuštění z vazby i tam, kde vazební důvody přetrvávají. Obecné soudy jsou rovněž povinny se vypořádat s otázkou „účinnosti“ takové ochrany poškozeného, a to zejména s ohledem na skutečnost, že trvání vazby bude omezeno jen do doby vyhlášení rozsudku soudu prvního stupně. Jsou tedy povinny vysvětlit, proč zde v konkrétním případě existuje potřeba ponechání obviněného ve vazbě alespoň po tuto omezenou dobu.

30. Poté, co Ústavní soud zhodnotil, za jakých okolností může být aplikace předmětného ustanovení § 71 odst. 2 písm. b) ve spojení s § 68 odst. 4 trestního řádu slučitelná s obecnými principy vazebního rozhodování, zkoumal, zda byly tyto podmínky splněny i v řešeném případě.

31. V projednávané věci učinily oba soudy s ohledem na osobu obviněného, povahu a závažnost věci závěr, že mu ani v případě uznání viny pravděpodobně nebude uložen nepodmíněný trest odnětí svobody; krajský soud však současně konstatoval, že účinná ochrana poškozených přesto vyžadovala jeho setrvání ve vazbě. Odůvodnil to jednak poukazem na to, že

stěžovatel může ve vypjatých situacích reagovat agresivně, a dále tím, že u něj znalkyně konstatovala závažnou poruchu přízpůsobení se zvýšenou iritabilitou, emoční nadneseností a citovými projevy zkradeného myšlení. Tato porucha měla být vyvolána psychickým stresem a intoxikací alkoholem, přičemž krajský soud považoval za nezbytné položit znalkyni další doplňující otázky ohledně toho, zda by se tento stav myslí mohl opakovat, resp. zda by tomu mohl zabránit dohled probačního úředníka.

32. Ústavní soud má za to, že krajský soud ve skutečnosti nepředložil žádný kvalifikovaný důvod pro ponechání stěžovatele ve vazbě, nýbrž toliko zopakoval „základní“ vazební důvody ve smyslu § 67 písm. c) trestního řádu; pro závěr o potřebě účinné ochrany poškozených totiž použil ty samé znaky, na základě nichž okresní soud dovodil, že vazební důvod uvedený v ustanovení § 67 písm. c) zcela nepominul (potenciální agresivita stěžovatele ve vypjatých situacích a přechodná porucha přízpůsobení). Z jeho rozhodnutí navíc ani není zřejmé, jakého jednání by se stěžovatel v případě propuštění na svobodu měl dopustit. Krajský soud v této souvislosti mluví o „jednání presumovaném ustanovením § 67 písm. c) trestního řádu“, aniž by jej jakkoliv specifikoval. Vzhledem k tomu, že okresní soud spatřoval vazební důvod v obavě, že stěžovatel bude opakovat trestnou činnost, pro kterou je stíhán, a krajský soud tento závěr nijak nekorigoval, lze předpokládat, že z něj rovněž vycházel. Pouhou obavou z opakování trestné činnosti však nelze považovat za kvalifikovaný důvod vazby ve smyslu § 68 odst. 4 trestního řádu. Opakování trestné činnosti je pokryto ustanovením § 63 odst. 3 písm. e) trestního řádu, přičemž je zcela zjevné, že tento důvod lze označit za kvalifikovaný až tehdy, pokud trestná činnost skutečně zopakována byla. Potenciální hrozba opakování trestné činnosti naproti tomu spadá pod „základní“ vazební důvod dle § 67 písm. c) trestního řádu. Jak však bylo naznačeno výše, skutečnost, že (základní) vazební důvody nepominuly, není na překážku okamžitému propuštění z vazby ve smyslu § 71 odst. 2 písm. b) trestního řádu. Toto ustanovení naopak propuštění z vazby právě v situaci, v níž základní vazební důvody stále trvají, předpokládá [cf. § 71 odst. 2 písm. a)].

33. Krajský soud aplikoval ustanovení § 68 odst. 4 trestního řádu zcela formálně, aniž by se jakkoliv zabýval otázkou ochrany poškozených či definoval, který jejich zájem je ohrožen. Odpověď na tuto otázku je přitom stěžejní, neboť uvedené ustanovení směřuje především k ochraně těch nejvyšších zájmů, jako je život či zdraví. Skutky, pro něž byl stěžovatel stíhán, však striktně vzato směřovaly „toliko“ proti pořádku ve věcech veřejných (konkrétně proti „výkonu pravomoci orgánu veřejné moci a úřední osoby“ a „narušení soužití lidí“). O takové trestné činnosti nelze bez dalšího říci, že by ohrožovala „život, zdraví či jiný obdobný zájem“ poškozených. Je na soudu, aby vysvětlil, proč a z jakých důvodů je v konkrétním případě

některý z těchto zájmů ohrožen [viz též § 73c písm. b) trestního řádu]. Povšechný odkaz na znění ustanovení § 68 odst. 4 trestního řádu z hlediska ústavních požadavků na odůvodnění rozhodnutí rozhodně neobstojí.

34. Jestliže měl krajský soud za to, že existuje reálná hrozba vykonání výhrůžek (což by již o ohrožení výše uvedených zájmů chráněných ustanovením § 68 odst. 4 trestního řádu vypovídat mohlo), musel by takový závěr explicitně vyslovit a doložit konkrétní skutečnosti, které tomu nasvědčují, což však neučinil. Z podkladů, které měl Ústavní soud k dispozici (zejména znalecký posudek a protokol o výslech znalkyně), však spíše naopak plyne, že stěžovatel se v době spáchání činů, pro které byl trestně stíhán, nacházel ve zcela jedinečné situaci, do níž se dostal v důsledku souhry několika příčin. Poruchu přizpůsobení, na niž se krajský soud odvolával, způsobil dle znalkyně stres plynoucí ze závažného napadení bývalou manželkou (která jej měla dle obžaloby ve spánku pobodat), spojeného s jejím uvězněním a hrozbou vysokého trestu, osiřelostí dětí a možným vyrovnáváním se s pocity viny vůči obžalované, přičemž znalkyně při výslechu dne 22. 1. 2013 jasně uvedla, že tato porucha již v době vyšetření odezněla. Krajský soud nepodal žádné důvody, proč by se podobná situace mohla opakovat a z čeho plyne, že by se vazebně stíhaný mohl dopustit dokonce závažnějšího činu, než pro který byl trestně stíhán. Zcela obecné konstatování, že stěžovatel může ve vypjatých situacích reagovat agresivně a v minulosti se u něj vyskytla porucha přizpůsobení, o takové hrozbě nevypovídá (zejména za situace, kdy se znalkyně opakovaně vyjádřila, že pobyt stěžovatele na svobodě není nebezpečný, a ani nenavrhovala ochranné léčení). Krajský soud se navíc nijak nezabýval okolnostmi, které svědčily spíše ve prospěch opačného závěru, tedy, že stěžovatel od svých činů dobrovolně upustil, poškozeným se omluvil a ubezpečil je, že v tomto jednání již nebude pokračovat, a to ještě předtím, než vůči němu bylo zahájeno trestní stíhání a byl vzat do vazby.

35. Ústavní soud uzavírá, že závěr krajského soudu, dle něhož v dané věci nebyly naplněny podmínky pro okamžité propuštění z vazby ve smyslu ustanovení § 71 odst. 2 písm. b), neobstojí, neboť tento soud se ve svém rozhodnutí dostatečně nevypořádal s existencí okolností uvedených v § 68 odst. 4 trestního řádu. Svým rozhodnutím tak porušil právo stěžovatele na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny a právo na osobní svobodu dle čl. 8 odst. 1, 2 a 5 Listiny. Ústavní soud toto rozhodnutí přezkoumal i přesto, že stěžovatel byl po podání ústavní stížnosti z vazby propuštěn. Nezákonně vazební rozhodnutí totiž musí být vždy zrušeno, a to i v případě, že zásah již netrvá [viz stanovisko pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 25/08 ze dne 6. 5. 2008 (ST 25/49 SbNU 673)]. Vzhledem k tomu, že v dané věci již nepřichází v úvahu postup podle § 314h odst. 1 trestního řádu, vezme Krajský soud v Plzni rozhodnutí Ústavního soudu

pouze na vědomí (srov. sp. zn. Pl. ÚS-st. 25/08, bod 21). Výrok vyjádřený v tomto nálezu otevírá stěžovateli cestu k případnému odškodnění dle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o odpovědnosti za škodu“). Pro úplnost Ústavní soud dodává, že být předmětem jeho přezkumu nebyla navazující vazební rozhodnutí (zejména usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 17. 4. 2013 sp. z. 6 To 193/2013), je zjevné, že po zrušení napadeného usnesení tato rozhodnutí ztrácí podklad, neboť jimi nemohlo být rozhodováno o pokračování vazby, z níž měl být stěžovatel propuštěn již na základě usnesení Okresního soudu Plzeň-město ze dne 22. 2. 2013 č. j. 5 Nt 4004/2013-19.

V. C Částečná zjevná neopodstatněnost ústavní stížnosti

36. V části, v níž stěžovatel namítá průtahy v trestním řízení a žádá, aby Ústavní soud okresnímu státnímu zastupitelství zakázal pokračovat v porušování jeho základních práv, je ústavní stížnost zjevně neopodstatněná. Trestní řízení, v rámci něhož mělo docházet k namítaným zásahům, bylo pravomocně ukončeno ke dni 23. 8. 2013 (nabytím právní moci rozsudku ve věci sp. zn. 27T 23/2013 ze dne 22. 5. 2013), a tvrzený zásah tedy pominul. S ohledem na princip minimalizace zásahů vyžaduje teorie a praxe ústavního soudnictví, aby ústavní stížnost byla projednávána ve stavu označovaném jako *mootness*, tj. ve stavu, kdy spor ještě neodezněl (srov. např. usnesení ze dne 25. 2. 2013 sp. zn. IV. ÚS 4649/12; dostupné na <http://nalus.usoud.cz>). Poté, kdy došlo k odpadnutí tvrzeného zásahu do základních práv a svobod, by mohl Ústavní soud přistoupit nejvýše ke konstatování tzv. akademického výroku, což však činí zřídka a ve velmi výjimečných případech (viz bod 35 výše). V projednávaném případě Ústavní soud tuto potřebu nehledal, neboť stěžovatel takový akademický výrok nepotřebuje ani k případnému uplatnění svých práv dle zákona o odpovědnosti za škodu.

37. S ohledem na výše uvedené Ústavní soud zčásti vyhověl ústavní stížnosti stěžovatele a dle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona napadené usnesení Krajského soudu v Plzni zrušil. Ve zbytku ústavní stížnost podle ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu odmítl.

Č. 213

K překvapivému rozhodnutí odvolacího soudu o náhradě nákladů právního zastoupení v občanském soudním řízení

Jak vyplývá z konstantní judikatury Ústavního soudu, k porušení práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod dochází též tehdy, pokud obecný soud rozhodne o náhradě nákladů řízení v rozporu s průběhem řízení a úkony účastníků a s obsahem příslušného soudního spisu, a to navíc bez jakéhokoli odůvodnění svého postupu.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida a soudců Kateřiny Šimáčkové (soudce zpravodaj) a Davida Uhlíře – ze dne 15. prosince 2015 sp. zn. I. ÚS 887/15 ve věci ústavní stížnosti K. J., zastoupené Mgr. Veronikou Urbánkovou, advokátkou, se sídlem Hradiska 5, Brno, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 1. 2015 č. j. 25 Cdo 4853/2014-103 a rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 28. 5. 2014 č. j. 55 Co 121/2014-75, které byly vydány v řízení o náhradu škody vzniklé stěžovatelce coby žalobkyni v souvislosti s dopravní nehodou proti žalované pojišťovně, za účasti Nejvyššího soudu a Městského soudu v Praze jako účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 20. 1. 2015 č. j. 25 Cdo 4853/2014-103 a výrokem III rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 28. 5. 2014 č. j. 55 Co 121/2014-75 bylo porušeno základní právo stěžovatelky zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 1. 2015 č. j. 25 Cdo 4853/2014-103 a výrok III rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 28. 5. 2014 č. j. 55 Co 121/2014-75 se proto ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění**I.**

1. Včas podanou ústavní stížností se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí Nejvyššího soudu a Městského soudu

v Praze. Uvedená rozhodnutí byla vydána v řízení, v němž se stěžovatelka jako žalobkyně po žalované pojišťovně domáhala zaplacení částky 465 840 Kč s příslušenstvím coby náhrady škody, která stěžovatelce byla způsobena v souvislosti s dopravní nehodou; z toho částku 450 000 Kč stěžovatelka požadovala z titulu ztížení společenského uplatnění a částku 15 840 Kč z titulu náhrady nákladů na právní zastoupení při vymáhání náhrady škody. Městský soud jako soud odvolací změnil rozsudek soudu prvního stupně, kterým bylo žalobě plně vyhověno; ve věci samé jej výrokem I potvrdil jen co do povinnosti žalované zaplatit stěžovatelce částku 135 000 Kč a ve zbytku žalobu zamítl; dále jej výroky II a III změnil také ve výrocích o nákladech řízení, přičemž mimo jiné stěžovatelce přiznal nižší náhradu nákladů nalézacího řízení. Nejvyšší soud poté dovolání stěžovatelky napadeným usnesením odmítl jako nepřipustné.

2. Stěžovatelka ve své ústavní stížnosti namítá, že napadenými rozhodnutími Nejvyššího soudu a Městského soudu v Praze byla porušena její ústavně zaručená práva na spravedlivý proces a na ochranu zdraví dle čl. 36 odst. 1 a čl. 31 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). K věci samé zdůrazňuje, jak ji přetrvávající následky jejich zranění omezují a působí jí další újmu, a ztotožňuje se s rozhodnutím soudu prvního stupně, který u ní za přiměřenou náhradu ztížení společenského uplatnění považoval částku 450 000 Kč. Stěžovatelka též odkazuje na nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 350/03 ze dne 29. 9. 2005 (N 186/38 SbNU 499), podle něhož mimo jiné má mezi přiznanou výší náhrady za ztížení společenského uplatnění a způsobenou škodou existovat vztah přiměřenosti. Podle ní je však částka 135 000 Kč, již jí přiznal městský soud, vzhledem ke škodě způsobené na jejím zdraví nepřiměřená. Stěžovatelka též upozorňuje, že obecné soudy by při rozhodování o výši náhrady škody za ztížení společenského uplatnění měly přihlížet i k tomu, zda výše určeného odškodnění odpovídá cenovým poměrům a životní úrovni ve společnosti (s ohledem na nárůst cen, průměrné mzdy atd.). Dále stěžovatelka městskému i Nejvyššímu soudu vytýká, že jí nebyly přiznány účelně vynaložené náklady za právní zastoupení, které vynaložila při mimosoudním uplatňování nároku na náhradu škody u žalované, konkrétně v trestním řízení vedeném s řídicím, který škodu stěžovatelce způsobil. Konečně stěžovatelka nesouhlasí ani s rozhodnutím městského soudu v nákladovém výroku, kterým jí byla snížena výše náhrady nákladů řízení před soudem prvního stupně, a to tak, že odvolacím soudem byla stěžovatelce přiznána náhrada nákladů řízení pouze za čtyři úkony právní služby, a nikoli za osm úkonů právní služby, jak učinil soud prvního stupně. Městský soud zcela opominul některé učiněné úkony právní zástupkyně stěžovatelky – účast u ústního jednání soudu, vyjádření ve věci a dvě porady s klientem přesahující jednu hodinu. To stěžovatelka považuje za projevy svévole.

3. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřili též účastníci řízení. Nejvyšší soud navrhl ústavní stížnost odmítnout jako zjevně nepodstatnou. Připomenul, že předmětem řízení byl pouze nárok na náhradu za ztížení společenského uplatnění, nikoli náhrada za bolest či jiné nároky, které mohou být založeny odpovědností za způsobenou újmu na zdraví. Uvedl, že ustálená judikatura Nejvyššího soudu respektuje požadavek proporcionality při posuzování nároků na náhradu za ztížení společenského uplatnění, vyplývající z judikatury Ústavního soudu. Městský soud ve stěžovatelčině případě pak podle Nejvyššího soudu rozhodl v souladu s touto rozhodovací praxí. Již při bodovém ohodnocení újmy na zdraví, kterou stěžovatelka utrpěla, došlo vzhledem ke zvlášť těžkým následkům k navýšení o 50 %; podle městského soudu pak přiměřené odškodnění za ztížení společenského uplatnění ve stěžovatelčině případě činilo celkem 2,5násobek jeho základní výše. Stěžovatelkou uváděné okolnosti nebyly ani podle Nejvyššího soudu dostatečné ke zvýšení odškodnění o další násobky základní výměry. Dále Nejvyšší soud zopakoval, že výrokem rozsudku městského soudu o náhradě za právní zastoupení se v napadeném rozhodnutí nezabýval, neboť v tomto ohledu nebylo dovolání přípustné s ohledem na výši peněžitého plnění.

4. Podle Městského soudu v Praze ústavní stížnost postrádá ústavní přesah, neboť se jedná především o polemiku s jeho závěry, jelikož stěžovatelka požadovala přiznání vyššího odškodnění za ztížení společenského uplatnění. Městský soud však své závěry řádně odůvodnil, přičemž se ve svém rozhodnutí snažil o dosažení proporcionality nejen ve vztahu k samotné stěžovatelce, ale i ve vztahu k jiným poškozeným v obdobných případech. Odůvodněny byly rovněž nákladové výroky jeho napadeného rozhodnutí.

5. Popsaná vyjádření účastníků řízení byla stěžovatelce zaslána k případné replice, kterou však stěžovatelka neučinila. Ústavní soud žádal o vyjádření též pojišťovnu, která se jako žalovaná účastnila řízení před obecními soudy, ta se však svého postavení vedlejší účastnice řízení před Ústavním soudem vzdala.

6. K posouzení ústavní stížnosti a napadených rozhodnutí si Ústavní soud vyžádal též spis Obvodního soudu pro Prahu 1 sp. zn. 27 C 150/2012. Z něj vyplynulo, že návrhem ze dne 1. 8. 2012 se stěžovatelka domáhala po žalované pojišťovně náhrady škody, jež jí vznikla v souvislosti s dopravní nehodou, a to částky 450 000 Kč coby náhrady za ztížení společenského uplatnění (pětinásobek částky 90 000 Kč stanovené znalcem) a částky 15 840 Kč coby náhrady účelně vynaložených nákladů na právní zastoupení stěžovatelky při uplatňování nároku na náhradu škody v trestním řízení. Obvodní soud pro Prahu 1 rozsudkem ze dne 19. 12. 2013 č. j. 27 C 150/2012-27 žalobě vyhověl a výrokem I žalovanou zavázal zaplatit stěžovatelce částku

450 000 Kč a 15 840 Kč s příslušenstvím a dále rozhodl výrokem II o povinnosti žalované zaplatit státu částku soudního poplatku za řízení [dle § 11 odst. 2 písm. d) zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích] a výrokem III určil povinnost žalované zaplatit stěžovatelce na nákladech řízení částku 110 154 Kč. Obvodní soud ve věci samé shledal v žalobě požadované částky na náhradu škody přiměřené a oprávněné. Při rozhodování o nákladech řízení pak stěžovatelce podle § 142 odst. 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, přiznal plnou náhradu účelně vynaložených nákladů řízení, včetně odměny advokáta a paušální náhrady hotových výdajů za osm úkonů právní služby (předžalobní upomínka, převzetí a příprava zastoupení, sepis žaloby, vyjádření ve věci, dvakrát účast u ústního jednání soudu, dvě porady s klientem přesahující jednu hodinu). Ve spise jsou mimo jiné založeny replika stěžovatelky k vyjádření žalované ze dne 15. 10. 2013; dvě listiny s podpisem stěžovatelky dokládající poradu s její právní zástupkyní trvající déle než jednu hodinu dne 11. 11. 2013 a dne 10. 7. 2012; protokoly o jednání soudu, jehož se účastnila právní zástupkyně stěžovatelky, dne 7. 11. 2013 a dne 17. 12. 2013; vyčíslení nákladů řízení ze strany stěžovatelky (její právní zástupkyně) ze dne 18. 12. 2013, zahrnující odměnu za právní zastoupení a náhradu hotových výdajů za osm úkonů právní pomoci, přičemž je zde také uvedeno, že právní zástupkyně stěžovatelky není plátkyní DPH; a ke spisu je přiložena i předžalobní upomínka stěžovatelky adresovaná žalované ze dne 12. 7. 2012. Celková částka hrazených nákladů řízení, určená obvodním soudem dle vyhlášky č. 177/1996 Sb. v tehdy platném znění, sestávala z odměny advokátky dohromady ve výši 81 440 Kč (8 x 10 180 Kč), paušální náhrady hotových výdajů ve výši 2 400 Kč (8 x 300 Kč), cestovného ve výši 5 196 Kč, náhrady za promeškaný čas ve výši 2 000 Kč a dále 21% DPH z odměny ve výši 19 118 Kč.

7. Rozsudek obvodního soudu žalovaná napadla odvoláním, v němž nesouhlasila zejména se závěry obvodního soudu ve věci samé a odvozeně, bez bližší argumentace, brojila i proti jeho rozhodnutí o nákladech řízení. Městský soud v Praze rozsudkem ze dne 28. 5. 2014 č. j. 55 Co 121/2014-75 výrokem I rozsudek obvodního soudu ve výroku ve věci samé potvrdil co do částky 135 000 Kč a ve zbývající části (tj. co do částky 315 000 Kč a částky 15 840 Kč) jej změnil tak, že se žaloba zamítá; výrokem II rozsudek obvodního soudu ve výroku o náhradě nákladů řízení – soudního poplatku vůči státu částečně změnil a částečně potvrdil; a výrokem III stanovil povinnost žalované nahradit stěžovatelce náklady řízení před soudy obou stupňů celkem ve výši 53 194 Kč. Městský soud hodnotil zapojení stěžovatelky do života před dopravní nehodou i vůbec zdravotní následky nehody pro stěžovatelku, přičemž též porovnával její případ s případy jiných poškozených, které jsou nejbliže srovnatelné. Dospěl k závěru, že přiměřená výše odškodnění za ztížení společenského uplatnění ve vztahu ke způsobené

škodě v daném případě činí 2,5násobek základní výměry ztížení společenského uplatnění, jež byla znalkyní vyčíslena na 90 000 Kč, tj. celkem 225 000 Kč. Uvedená základní výměra přitom již stěžovatelce byla vyplacena, zbývá tedy uhradit další 1,5násobek dané částky, tj. 135 000 Kč. Naopak stěžovatelkou požadovaný další 5násobek základní výměry ztížení společenského uplatnění již podle městského soudu přiměřený nebyl, jelikož přesahoval násobky poskytnuté osobám s výrazně těžšími celkovými následky. Stěžovatelkou dále požadovanou částku náhrady nákladů vymáhání škody pak městský soud nepovažoval z hlediska zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla), za účelně vynaložené náklady spojené s právním zastoupením a dodal, že všechny ostatní stěžovatelkou uplatněné náklady spojené s vymáháním jejího nároku v souvislosti se škodou na jejím zdraví (ve výši 23 760 Kč) již žalovaná uhradila. O náhradě nákladů řízení potom městský soud rozhodl dle § 142 odst. 3 občanského soudního řádu a přiznal stěžovatelce náhradu nákladů řízení. Za řízení před obvodním soudem byla stěžovatelce přiznána náhrada za „4 úkony právní pomoci (za předžalobní výzvu, převzetí zastoupení, sepis žaloby a účast u 2 jednání soudu)“, přičemž výše náhrady za jeden úkon činila 7 100 Kč a paušální náhrada hotových výdajů 300 Kč za jeden úkon, a dále náhrada cestovních nákladů a za ztrátu času, celkem ve výši 36 796 Kč. Za řízení před městským soudem pak byla stěžovatelce přiznána náhrada nákladů celkem ve výši 18 398 Kč. Od těchto částek byly posléze odečteny náklady žalované za uhrazený soudní poplatek 2 x 1 000 Kč před obvodním soudem a před městským soudem v souvislosti s neúspěšně vymáhaným požadavkem na úhradu nákladů za právní zastoupení ve výši 15 840 Kč, neboť v tomto rozsahu byla žalovaná zcela procesně úspěšná.

8. Popsaný rozsudek městského soudu stěžovatelka napadla dovoláním, v němž brojila proti závěrům městského soudu jak co do přiměřené výše odškodnění za ztížení společenského uplatnění, tak co do nepřiznání žalovaných nákladů na právní zastoupení a nesouhlasila ani s rozhodnutím městského soudu o nákladech řízení před obvodním soudem, jímž jí byla přiznána náhrada pouze za čtyři, nikoli za osm úkonů právní služby. Nejvyšší soud usnesením ze dne 20. 1. 2015 č. j. 25 Cdo 4853/2014-103 dovolání odmítl jako nepřipustné. Rozhodnutí městského soudu shledal soudladným se svou ustálenou rozhodovací praxí a zdůraznil, že již základní míra odškodnění za ztížení společenského uplatnění představuje sama o sobě náhradu za trvalé následky škody na zdraví mající nepříznivý vliv na uplatnění poškozeného v životě a ve společnosti a k přiměřenému zvýšení tohoto odškodnění lze přistoupit jen za výjimečných okolností. Nepřipustným pak bylo shledáno i dovolání v rozsahu směřujícím proti

rozhodnutí městského soudu ohledně stěžovatelčina nároku na zaplacení částky 15 840 Kč s příslušenstvím. K otázce náhrady nákladů řízení před obvodním soudem se Nejvyšší soud ve svém usnesení nijak nevyjádřil.

9. Ústavní soud si dále vyžádal též spis Městského soudu v Brně sp. zn. 9T 264/2010, který byl veden v trestním řízení proti obviněnému řidiči, který způsobil dopravní nehodu, při níž byla stěžovatelce způsobena škoda na zdraví. Z něj vyplynulo, že stěžovatelka byla již od začátku tohoto řízení zastoupena advokátkou a ještě před podáním obžaloby se jako poškozená dle § 43 odst. 3 trestního řádu připojila k trestnímu řízení s nárokem na náhradu škody a navrhla, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit tuto škodu. V průběhu řízení před soudem pak stěžovatelka tuto škodu konkrétně vyčíslila celkovou částkou 126 712 Kč, zahrnující škodu na zdraví, ušlý zisk a léčebné výlohy. Usnesením Městského soudu v Brně ze dne 5. 5. 2011 č. j. 9T 264/2010-173 bylo trestní stíhání obžalovaného podmíněně zastaveno.

II.

10. Ústavní stížnost je částečně důvodná.

11. Ústavní soud úvodem připomíná, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti, nikoliv „běžné“ zákonitosti (čl. 83 Ústavy). Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů, není povolán k přezkumu správnosti aplikace podústavního práva a do rozhodovací činnosti obecných soudů může zasáhnout jen tehdy, shledá-li současně porušení základního práva nebo svobody. V nyní posuzovaném případě takové porušení shledal, a to konkrétně porušení stěžovatelčina práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny, k němuž došlo napadeným usnesením Nejvyššího soudu a výrokem III napadeného rozsudku městského soudu ohledně náhrady nákladů řízení před soudy obou stupňů.

12. Ústavní soud je ve své rozhodovací praxi pravidelně konfrontován s problematikou nákladů řízení, přičemž se k ní obecně staví zdrženlivě a podrobuje ji toliko omezenému ústavněprávnímu přezkumu. Ačkoli totiž i rozhodnutí o nákladech řízení může mít citelný dopad do majetkové sféry účastníků řízení, samotný spor o nákladech řízení většinou nedosahuje intenzity způsobilé poruší jejich základní práva a svobody. Na druhou stranu však Ústavní soud zdůrazňuje, že i rozhodování o nákladech soudního řízení tvoří integrální součást soudního řízení jako celku, a i na něj proto dopadají postuláty spravedlivého procesu. Mezi základní zásady spravedlivého procesu přitom tradičně náleží i zákaz svévolného rozhodování či ochrana legitimního očekávání účastníků a předvídatelnost soudních rozhodnutí [srov. například nálezy sp. zn. IV. ÚS 2738/10 ze dne 23. 11. 2010 (N 235/59 SbNU 391), nálezy sp. zn. II. ÚS 2570/10 ze dne 28. 5. 2013 (N 95/69 SbNU 457) a nálezy sp. zn. III. ÚS 1561/13 ze dne 3. 4. 2014 (N 52/73 SbNU

59); všechna rozhodnutí Ústavního soudu citovaná v tomto nálezu jsou dostupná též na <http://nalus.usoud.cz>].

13. Ústavní soud tak již ve svých dřívějších rozhodnutích mimo jiné konstatoval, že výrok o náhradě nákladů řízení musí být v souladu s průběhem řízení a s úkony účastníků, resp. s obsahem příslušného soudního spisu, jinak zpravidla dochází k porušení práva účastníků na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny [nález sp. zn. II. ÚS 852/13 ze dne 17. 4. 2014 (N 62/73 SbNU 203)]. To platí i v případě, že se tak stane z důvodu nedostatečného seznámení se s obsahem příslušného spisového materiálu, neboť výrok založený na věcně nesprávných argumentech zkrátka nemůže požadavkům spravedlivého procesu dostát [nález sp. zn. IV. ÚS 777/12 ze dne 15. 10. 2012 (N 173/67 SbNU 111), nález sp. zn. III. ÚS 3214/13 ze dne 20. 8. 2015 (N 150/78 SbNU 301) a další judikatura v těchto nálezech citovaná].

14. Právě k takové situaci přitom došlo i v nyní projednávaném případě při rozhodování městského soudu o nákladech řízení. Zatímco totiž obvodní soud v nalézacím řízení stěžovatelce přiznal v rámci náhrady nákladů řízení odměnu advokátky a paušální náhradu hotových výdajů za osm úkonů právní služby, městský soud jako soud odvolací tak učinil pouze za čtyři úkony právní služby v rámci řízení nalézacího. Přitom všech osm úkonů právní služby učiněných v nalézacím řízení či jemu předcházejících – předžalobní výzva, převzetí a příprava zastoupení, sepsání žaloby, dvě porady s klientem přesahující jednu hodinu, účast na dvou jednáních před soudem a vyjádření ve věci (replika k vyjádření žalované) – nebo doklady o nich jsou ve spisu obvodního soudu založeny či k němu přiloženy nebo z něj jinak vyplývají. Přesto však, jak je uvedeno výše, městský soud jako soud odvolací přiznal stěžovatelce v rámci náhrady nákladů nalézacího řízení odměnu advokátky a paušální náhradu hotových výdajů toliko za čtyři úkony právní služby. Je proto zřejmé, že jeho rozhodnutí o nákladech nalézacího řízení neodpovídá obsahu příslušného spisového materiálu, průběhu řízení a úkonům stěžovatelky v něm, a to bez jakéhokoli bližšího osvětlení této skutečnosti. Odůvodnění tohoto rozhodnutí je navíc vnitřně rozporné, neboť sice výslovně počítá se „čtyřmi“ úkony právní služby, avšak hned vzápětí odkazuje na úkonů pět – „předžalobní výzvu, převzetí zastoupení, sepsání žaloby a účast u 2 jednání soudu“. Vzhledem k oběma právě uvedeným vadám Ústavní soud shledal, že tímto rozhodnutím městského soudu bylo porušeno stěžovatelčino právo na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

15. Ústavní soud dále podotýká, že je samozřejmě možné, aby se soud odvolací při svém rozhodování nejen o věci samé, ale i o nákladech řízení odchýlil od předchozího názoru soudu nalézacího a okolnosti případu posoudil odlišně. Změna právního názoru soudu nepředstavuje sama o sobě

porušení práva na spravedlivý proces; to však jen za předpokladu, je-li tato změna dostatečně odůvodněna a soud i při novém rozhodování dodrží všechny standardy spravedlivého procesu (srov. nález sp. zn. III. ÚS 1561/13 ze dne 3. 4. 2014). V nálezu sp. zn. I. ÚS 2456/13 ze dne 16. 9. 2014 (N 168/74 SbNU 451) pak Ústavní soud konkrétně zdůraznil, že pokud „odvolací soud má na otázku hrazení nákladů řízení, a to zvláště řízení před soudem nalézacím, jiný náhled než soud nalézací, aniž by přitom došlo k relevantní změně skutkových okolností, a účastníci tak mohli jiné rozhodnutí odvolacího soudu o nákladech řízení předvídat, je povinen vytvořit pro účastníky procesní prostor, aby se mohli k dané otázce vyjádřit a uplatnit námítky a argumenty, které mohou být s to rozhodnutí odvolacího soudu ovlivnit a s nimiž se odvolací soud každopádně musí ve svém rozhodnutí náležitě vypořádat. Pokud tomuto požadavku odvolací soud nedostojí, dopustí se porušení základního práva účastníků na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny v důsledku vydání nepřipustně překvapivého rozhodnutí“ (bod 12 citovaného nálezu).

16. V nyní projednávané věci však městský soud – i kdyby se snad chtěl odchýlit od rozhodnutí obvodního soudu o náhradě stěžovatelčinych nákladů řízení před ním a zpochybnit stěžovatelčino vyčíslení požadovaných nákladů tohoto řízení – účastníkům řízení, zejména pak stěžovatelce, nevytvořil žádný prostor k tomu, aby se mohli k dané otázce vyjádřit a uplatnit relevantní námítky a argumenty s cílem ovlivnit rozhodnutí městského soudu. Nadto vzhledem k tomu, že předmětné rozhodnutí obvodního soudu o nákladech řízení bylo žalovanou v odvolání napadeno toliko odvozeně, bez bližší argumentace, a tato otázka nebyla nijak dotčena ani při ústním jednání před odvolacím soudem, nemohla stěžovatelka jakkoli předvídat natolik odchylné rozhodnutí městského soudu o náhradě nákladů řízení před obvodním soudem. Proto i kdyby toto rozhodnutí nebylo způsobeno nedostatečným seznámením se spisovým materiálem v dané věci či omylem, ale městský soud by skutečně zamýšlel zpochybnit některé úkony právní služby ze strany stěžovatelčiny právní zástupkyně – advokátky (vyjádření ve věci, dvě porady se stěžovatelkou přesahující jednu hodinu), za něž by jí jinak náležela odměna i náhrada hotových výdajů, bylo by toto rozhodnutí městského soudu o náhradě nákladů řízení před obvodním soudem rozporné se stěžovatelčiny právem na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

17. Konečně pak Ústavní soud nemohl přehlédnout ani odlišné stanovení sazby mimosmluvní odměny za jeden úkon právní služby ze strany soudu obvodního a ze strany soudu městského. Městský soud přitom ani toto odchylení se od rozhodnutí obvodního soudu o náhradě stěžovatelčinych nákladů řízení nijak neosvětlil, ba ani v odůvodnění svého napadeného rozsudku k otázce nákladů řízení před oběma soudy neuvedl, podle

jakých konkrétních ustanovení vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), při výpočtu odměny advokátky stěžovatelky postupoval. Jeho rozhodnutí o nákladech řízení před obvodním soudem, a odvozeně též o nákladech odvolacího řízení, je proto v tomto ohledu rovněž nepřízvučné.

18. Popsaná pochybení městského soudu posléze nenapravit ani Nejvyšší soud, přestože stěžovatelka svým dovoláním mířila výslovně i proti rozhodnutí městského soudu o nákladech řízení před obvodním soudem, jímž jí byla přiznána náhrada nákladů řízení pouze za čtyři, nikoliv za osm úkonů právní služby. Nejvyšší soud se však předmětnou dovolací námitkou vůbec nezabýval a ve svém napadeném rozhodnutí ji nijak nevyvořoval; reagoval pouze na stěžovatelčiny námitky vztahující se k nepřiznání požadované částky odškodnění za ztížení společenského uplatnění a požadované částky tvrzených účelně vynaložených nákladů na právní zastoupení stěžovatelky při uplatňování nároku na náhradu škody v trestním řízení. Skutečnost, že stěžovatelčino dovolání směřovalo výslovně i proti nákladovému výroku rozhodnutí městského soudu, tak Nejvyšší soud zcela pomínil, nevěnoval se ba ani posouzení přípustnosti dovolání v tomto rozsahu. Tím Nejvyšší soud rovněž porušil stěžovatelčino právo na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť nedostal své ústavní povinnosti řádně své rozhodnutí odůvodnit, včetně vypořádání všech relevantních námitek a argumentů účastníků řízení.

19. Ústavní soud tedy shrnuje, že výrokiem III napadeného rozsudku městského soudu a napadeným usnesením Nejvyššího soudu došlo k porušení stěžovatelčina práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny. Jak totiž vyplývá z konstantní judikatury Ústavního soudu, k porušení tohoto práva dochází též tehdy, pokud obecný soud rozhodne o náhradě nákladů řízení v rozporu s průběhem řízení a úkony účastníků a s obsahem příslušného soudního spisu, a to navíc bez jakéhokoli odůvodnění svého postupu. Právě k takové situaci došlo i v projednávaném případě stěžovatelky. Nejvyšší soud pak navíc stěžovatelčino právo na spravedlivý proces porušil také nevypořádáním relevantní dovolací námitky brojící právě proti rozhodnutí městského soudu o nákladech nalézacího řízení ve svém ústavní stížnosti napadeném rozhodnutí.

20. V právě uvedeném rozsahu tak ústavní stížnost byla shledána důvodnou. Mimo rozhodnutí městského soudu a Nejvyššího soudu o nákladech nalézacího řízení však stěžovatelka svou ústavní stížností brojila také proti rozhodnutí jmenovaných soudů ohledně merita věci, tj. žalovaného odškodnění za ztížení společenského uplatnění a náhrady nákladů na právní zastoupení stěžovatelky při uplatňování nároku na náhradu

škody v trestním řízení. V tomto rozsahu shledal Ústavní soud ústavní stížnost zjevně neopodstatněnou.

21. Pokud jde o meritum věci projednávané před obecnými soudy, tj. o požadovanou náhradu škody, vychází ústavní stížnost v podstatě z nesouhlasu stěžovatelky s právním hodnocením a názorem dotčených obecných soudů; tento nesouhlas ovšem sám o sobě nemůže učinit ústavní stížnost opodstatněnou. Stěžovatelka v ústavní stížnosti v podstatě opakuje argumentaci, kterou uplatnila již v řízení před obecnými soudy a s níž se městský soud i Nejvyšší soud v napadených rozhodnutích dostatečně vypořádaly. Obě napadená rozhodnutí ve své meritorní části, a to jak ve vztahu k otázce výše odškodnění za ztížení společenského uplatnění, tak ve vztahu k otázce náhrady stěžovatelčiných nákladů na právní zastoupení v trestním řízení, obsahují srozumitelné, logické a celkově uspokojivé odůvodnění, jemuž Ústavní soud z ústavněprávního hlediska nemá co vytknout. Zejména městský soud se ve svém rozhodnutí – zcela v souladu s judikaturou Ústavního soudu [především i stěžovatelkou zmiňovaným nálezem sp. zn. III. ÚS 350/03 ze dne 29. 9. 2005 (N 186/38 SbNU 499)] – podrobně zabýval a otázkou přiměřenosti mezi přiznaným odškodněním a újmou způsobenou stěžovatelce; ba dokonce případ stěžovatelky porovnával i s případy jiných poškozených nejvíce se podobajícími tomu stěžovatelčinu a v této souvislosti odkázal na četná rozhodnutí Nejvyššího soudu, a to i z doby nedávné. Samo stěžovatelčino přesvědčení o jiné míře přiměřenosti mezi jí způsobenou újmou a vyšší odškodněním za ztížení společenského uplatnění neústavnost napadených rozhodnutí založit nemůže. Ústavní soud přitom opakuje, že jeho úkolem je právě ochrana ústavnosti, nikoliv výkon instančního přezkumu rozhodnutí obecných soudů. Ani další stěžovatelčiny námitky vztahující se k otázce náhrady nákladů jejich výdajů v trestním řízení pak ústavněprávní relevance nedosahují. Ačkoli zejména napadené rozhodnutí městského soudu obsahuje k této otázce spíše stručné odůvodnění, nelze je považovat za protiústavní. Ústavní soud přitom přihlédl i ke skutečnosti, vyplývající z vyžádaného trestního spisu Městského soudu v Brně, že v průběhu samotného trestního řízení stěžovatelka uplatnila toliko svůj nárok na náhradu škody, která jí byla trestným činem způsobena, aniž by též navrhovala, aby jí byla vůči obviněnému přiznána i náhrada nákladů trestního řízení – tento požadavek vznesla až posléze vůči žalované pojišťovně.

22. Vzhledem k výše uvedenému Ústavní soud ústavní stížnosti v části směřující proti výroku III rozsudku městského soudu a usnesení Nejvyššího soudu vyhověl a uvedená rozhodnutí zrušil v souladu s § 82 odst. 3 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu. Ve zbylé části, napadající rozsudek městského soudu a usnesení Nejvyššího soudu co do merita věci, byla ústavní stížnost odmítnuta jako zjevně neopodstatněná dle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

Č. 214

K otázce rodičovské odpovědnosti v souvislosti s dopravním úrazem dětí při přecházení komunikace

Účel rodičovské odpovědnosti má zásadní dopady pro zjišťování, zda v daném případě újma vzniklá dítěti spadá do ochranného účelu rodičovské odpovědnosti. Tím je v dané situaci požadavek chránit děti před újmou, která jim vznikne neopatrností v dopravním provozu, ke které by u rozumově a volně vyspělé osoby nedošlo. Pokud tedy nezletilé dítě, nad kterým je vykonáván dohled, jedná plně v souladu s právem a v dané situaci se chová způsobem, jakým by se chovala průměrná svéprávná osoba, a přesto v dopravním provozu utrpí újmu, není v takové situaci splněn nexus protiprávnosti mezi porušením povinnosti dohlížející osoby a újmou. Z těchto důvodů je nutno při posuzování, zda osoba vykonávající dohled splnila své povinnosti, vzít vždy v potaz chování dítěte v dopravním provozu.

Nelze při určování zákonem požadované míry náležitého dohledu přijmout hraniční pozici, ve které se odpovědnost osoby vykonávající dohled nad dítětem, a to zejména v kontextu újmy vzniklé samotnému dítěti, stává prakticky absolutní. A to ze dvou hlavních důvodů. Za prvé, takto intenzivní dohled by vedl ke značné ztrátě svobody dětí, a v důsledku i jejich radosti ze života. Jejich možnost podstupovat dobrodružné činnosti a být samostatné by byla značně omezena.

Za druhé, cílem péče o děti, jako součástí rodičovské odpovědnosti, je zajistit řádný všestranný vývoj dítěte, jak tělesný, tak citový, rozumový a mravní, a tím mimo jiné zajistit, aby po dosažení svéprávnosti bylo dítě již samo schopno rozhodovat o svém životě a nést následky svého jednání. Učit děti samostatnosti a odpovědnosti je tak povinností, ale i právem rodičů. Tím, že rodiče děti vychovávají k samostatnosti, tak je nejlépe chrání před nebezpečím.

Rozhodnutí o vzniku odpovědnosti rodiče za to, že porušil svou povinnost ochrany dítěte, které není plně svéprávné, tím, že zanedbal náležitý dohled nad dítětem, které se pohybovalo mimo jeho přímý dohled a kontrolu, zasahuje do práva rodičů určit způsob výchovy a míru samostatnosti dětí a zároveň i do svobody samotných dětí. Jedná se tak o zásah do základního práva rodičů i dětí na respektování jejich soukromého a rodinného života. Aby tento zásah byl přípustný, musí mít zákonný podklad, sledovat legitimní účel a být ve vztahu přiměřenosti k tomuto účelu. Při posuzování přiměřenosti je nutno posoudit na jedné straně, do jaké míry požadovaný standard dohledu zvýší ochranu dětí, a na druhé straně, do jaké míry zasahuje do práv dětí a rodičů.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida a soudců Kateřiny Šimáčkové (soudce zpravodaj) a Davida Uhlíře – ze dne 15. prosince 2015 sp. zn. I. ÚS 1587/15 ve věci ústavní stížnosti 1. A. T., 2. K. K., 3. J. T. a 4. A. T., všech zastoupených JUDr. Radkem Kellerem, advokátem, se sídlem Jaselská 23, Brno, proti usnesení Krajského soudu v Brně č. j. 5 To 44/2015-354 ze dne 11. 3. 2015 a proti rozsudku Městského soudu v Brně č. j. 9T 193/2014-326 ze dne 16. 12. 2014, jimiž bylo částečně rozhodnuto o náhradě škody a bolestného, avšak částečně byli stěžovatelé odkázáni na řízení ve věcech občanskoprávních.

Výrok

I. Výrokem rozsudku Městského soudu v Brně č. j. 9T 193/2014-326 ze dne 16. 12. 2014, kterým byli stěžovatelé odkázáni se svým nárokem na náhradu škody na řízení ve věcech občanskoprávních, a výrokem usnesení Krajského soudu v Brně č. j. 5 To 44/2015-354 ze dne 11. 3. 2015, kterým bylo zamítnuto odvolání stěžovatelů, bylo porušeno jejich základní právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života podle čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Výrok rozsudku Městského soudu v Brně č. j. 9T 193/2014-326 ze dne 16. 12. 2014, kterým byli stěžovatelé odkázáni se svým nárokem na náhradu škody na řízení ve věcech občanskoprávních, a část usnesení Krajského soudu v Brně č. j. 5 To 44/2015-354 ze dne 11. 3. 2015, kterou bylo zamítnuto odvolání stěžovatelů proti tomuto výroku, se proto zrušuje.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Ústavní stížností stěžovatelé napadli části v záhlaví uvedených rozhodnutí, kterými bylo rozhodnuto o jejich nároku na náhradu újmy, a navrhli jejich zrušení pro rozpor se svým ústavně zaručeným právem na spravedlivý proces. Přitom poukázali na čl. 36 a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. První stěžovatel a druhá stěžovatelka jsou rodiče třetí a čtvrté stěžovatelky. Stěžovatelé vystupovali jako poškození v trestním řízení vedeném proti obviněnému P. K. o trestném činu těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti spáchaném vůči třetí a čtvrté stěžovatelce.

3. Městský soud napadeným rozsudkem shledal obžalovaného P. K. vinným. Jeho přečin spočíval v tom, že obžalovaný dne 21. 1. 2014 v prostoru přechodu pro chodce, resp. v těsné blízkosti za ním, jako řidič vozidla bez předchozího snížení rychlosti srazil na vozovku třetí a čtvrtou stěžovatelku. V důsledku tohoto jednání obžalovaného čtvrtá stěžovatelka, A., které v té době bylo osm let, utrpěla vážná zranění, včetně krvácení do mozku, která si vyžádala léčbu umělým spánkem, přičemž léčba celkově trvala několik týdnů. Třetí stěžovatelka, J., které v té době bylo pět a půl roku, utrpěla také vážná zranění s trvalou poruchou vědomí a v době rozhodnutí městského soudu stále nebyla schopna pohybu, příjmu stravy a komunikace a podle lékařů byla její prognóza nepříznivá.

4. Podle skutkových zjištění městského soudu k nehodě došlo, když se třetí a čtvrtá stěžovatelka spolu se svým otcem, prvním stěžovatelem, vraceli domů z nákupu. Stěžovatelky přecházely ulicí po přechodu dětským poklusem. Mezi jejich vstupem z chodníku na přechod a sražením autem řízeným obžalovaným uplynulo pět sekund. Obžalovaný obě poškozené neviděl, ačkoliv bylo prokázáno, že je vidět mohl, čímž porušil svou povinnost podle § 5 odst. 2 písm. f) zákona č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů (zákon o silničním provozu), že řidič nesmí ohrozit nebo omezit chodce, který přechází pozemní komunikaci po přechodu pro chodce. Podle městského soudu je odpovědnost řidiče zcela jednoznačná, přechází-li chodec po přechodu a po pěti sekundách je sražen autem.

5. Obžalovaný byl odsouzen k trestu odnětí svobody na dvacet měsíců, který byl podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání třiceti měsíců, a k trestu zákazu řízení všech motorových vozidel na dobu třiceti měsíců. Při ukládání trestu ve spodní třetině sazby vzal městský soud mimo jiné v potaz, že obě poškozené nebyly pro svůj věk v době nehody způsobilými plnohodnotně se účastnit silničního provozu a došlo též k porušení povinnosti ze strany otce, který měl obě poškozené v době dopravní nehody na starosti. U průměrně opatrného rodiče bývá pravidlem, že pokud s dětmi přechází komunikaci, vede je přitom za ruku či učiní jiná srovnatelná opatření. Podle městského soudu zde otec, první stěžovatel, tyto své povinnosti výrazným způsobem zanedbal, a proto na nehodě nese 50% podíl.

6. Stěžovatelé v trestním řízení požadovali náhradu majetkové i nemajetkové újmy. Rodiče, první stěžovatel a druhá stěžovatelka, požadovali zadostiučinění za nemajetkovou újmu každý ve výši 500 000 Kč za zmaření svého práva na výchovu zdravého dítěte v případě dcery J. Druhá stěžovatelka dále požadovala náhradu škody v podobě ušlého zisku ve výši 136 113 Kč, neboť od úrazu dcer nepracuje. Společně pak první stěžovatel a druhá stěžovatelka požadovali náhradu škody ve výši 102 675,82 Kč, která jim vznikla v důsledku zranění dcer (nákup pomůcek, jízdné

do nemocnice atd.). J., třetí stěžovatelka, požadovala kompenzaci za ztížení společenského uplatnění ve výši 13 368 096 Kč, ke které dospěla podle metodiky Nejvyššího soudu o náhradě nemajetkové újmy na zdraví, a kompenzaci bolesti ve výši 249 282 Kč. A., čtvrtá stěžovatelka, požadovala peněžitou náhradu za překážku lepší budoucnosti podle § 2958 občanského zákoníku ve výši 3 500 000 Kč a jako kompenzaci bolesti částku 129 409,20 Kč.

7. Městský soud v napadeném rozsudku přiznal stěžovatelům náhradu škody a bolestného. Požadované částky však zkrátil o 50 %, neboť podle něj obžalovaný za škodu odpovídá pouze z 50 % a z 50 % za ni odpovídá otec dětí – první stěžovatel. S polovinou uplatněného nároku na náhradu škody a bolestného pak městský soud stěžovatele odkázal na řízení ve věcech občanskoprávních. Na totéž řízení je odkázal i ve zbytku jejich nároků, neboť tyto další uplatněné nároky představují „de facto plnohodnotnou občanskoprávní kauzu a jsou zcela nad rámec trestního řízení“. Přiznané částky činily pro prvního stěžovatele a druhou stěžovatelku společně a nerozdílně 51 337,91 Kč, pro druhou stěžovatelku za ušlou mzdu 40 917 Kč, pro třetí stěžovatelku, J., za bolestné 124 383,60 Kč a pro čtvrtou stěžovatelku, A., za bolestné 64 704,60 Kč.

8. Krajský soud napadeným usnesením zamítl odvolání obžalovaného i stěžovatelů, kteří napadli výroky o náhradě škody. Krajský soud souhlasil se závěrem městského soudu, že otec nese spoluvinu na zranění obou dětí. Podle krajského soudu je stěžejní skutečnost, že otec, který za dcery v předmětné době odpovídal, je neměl při přecházení po přechodu pro chodce vůbec pod kontrolou, čímž zanedbal své povinnosti. Krajský soud sice připustil, že A. byla již školního věku a děti ve školním věku zpravidla přechází silnice samy, pročež odpovědnost otce je v tomto případě snížena, avšak zdůraznil, že totéž již neplatí v případě pětileté J. Tam je podle krajského soudu spoluzavinění otce značné. Krajský soud souhlasil i s odkázáním stěžovatelů ohledně jejich dalších nároků na řízení ve věcech občanskoprávních, neboť rozhodnutí o nich by si vyžádalo rozsáhlé dokazování, včetně vypracování znaleckého posudku.

II. Argumentace stran

9. Stěžovatelé namítají, že rozhodnutí obecných soudů o tom, že první stěžovatel nese poloviční odpovědnost za zranění svých dcer, je nesprávné a nedostatečně odůvodněné. Soudy vůbec nevyložily, jakou povinnost měl otec porušit. Otec i dcery přecházeli silnicí po přechodu pro chodce, kde požívali práva přednosti.

10. Stěžovatelé také namítají, že obecné soudy pochybily, pokud je v otázce náhrady nemajetkové újmy odkázaly na řízení ve věcech občanskoprávních. Skutek, který popsali městský soud ve výroku napadeného

rozsudku, podle nich poskytuje dostatečný podklad pro výrok o náhradě nemajetkové újmy. Pokud pachatel trestného činu zasáhne do jakéhokoliv osobnostního práva poškozeného a ten za to chce náhradu, kterou řádně uplatní, musí jí v trestním řízení před soudem dostat.

11. Městský soud v Brně ve svém vyjádření k ústavní stížnosti nesouhlasí s argumenty stěžovatelů, že pochybil, pokud je ve zbytku nároků odkázal na řízení ve věcech občanskoprávních. Rovněž opakuje, že první stěžovatel si jako doprovod obou dcer při nehodě nepočíнал s maximální obezřetností.

12. Vedlejší účastník, P. K., navrhl ústavní stížnost odmítnout jako nepřipustnou, případně jako zjevně neopodstatněnou. Podle něj je ústavní stížnost v první řadě nepřipustná, neboť rozhodnutí o náhradě škody v adhezním řízení není rozhodnutí konečné a stěžovatelé mohou zahájit civilní řízení o náhradě škody. Navíc odkázání na civilní řízení bylo zcela namístě, neboť je nutné provádět další dokazování, které by značně protáhlo trestní řízení. Dále má vedlejší účastník za to, že závěr obecných soudů o poloviční míře spoluzavinění ze strany prvního stěžovatele je výsledkem volného hodnocení důkazů soudem a přezkum tohoto rozhodnutí nespadá do pravomoci Ústavního soudu.

III. Hodnocení Ústavního soudu

13. Ústavní soud úvodem poznamenává, že stěžovatelé vznášejí námitky pouze proti těm částem výroků městského a krajského soudu, které se týkají náhrady škody, tedy pouze vůči výsledku adhezního řízení. Nedomáhají se tudíž nasazení institutů trestního práva na ochranu svých práv [a *contrario* nález sp. zn. I. ÚS 3196/12 ze dne 12. 8. 2014 (N 152/74 SbNU 301)]. Ústavní soud se proto bude zabývat pouze otázkou, zda došlo k porušení základních práv stěžovatelů v adhezním řízení.

14. Vedlejší účastník namítá, že ústavní stížnost je nepřipustná, neboť rozhodnutí o náhradě škody v adhezním řízení není zamítavým konečným rozhodnutím, a stěžovatelé se mohou svých práv domáhat v civilním řízení, na které byli odkázáni. K tomu Ústavní soud podotýká, že otázka přípustnosti ústavní stížnosti proti rozhodnutí trestních soudů v adhezním řízení není v jeho judikatuře, která se v tomto ohledu sestává z řady usnesení, řešena zcela jednoznačně. Nicméně v nedávném usnesení Ústavní soud tuto judikaturu posoudil a dospěl k závěru, že ve většině případů považuje ústavní stížnosti proti takovým rozhodnutím za přípustné, neboť nelze vyložit, že i v adhezním řízení dojde k natolik flagrantním pochybením, která mohou založit porušení základního práva nebo svobody poškozeného (usnesení sp. zn. IV. ÚS 2762/14 ze dne 29. 4. 2015, bod 8; shodně též např. usnesení sp. zn. II. ÚS 165/15 ze dne 18. 2. 2015; všechna usnesení Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>).

15. Ústavní soud také v nedávném nálezu vyslovil, že moderní stát ve své současné podobě demokratického právního státu má ústavní povinnost vytvořit co možná nejefektivnější systém procesních institutů sloužících ke kompenzaci trestnou činností způsobených škod. Využití těchto institutů přitom nelze brát jen jako „obyčejný“ soukromý zájem jednotlivce, neboť souvisí i s veřejným zájmem a výsadou státu na zjištění trestné činnosti a potrestání jejích pachatelů. Stát je proto povinen takto porušená práva chránit a v maximální možné míře dopomoci náhradě škody na straně poškozeného [nález sp. zn. I. ÚS 1397/14 ze dne 19. 2. 2015 (N 38/76 SbNU 515), bod 15]. Možnosti odkázat poškozeného s jeho nárokem na řízení ve věcech občanskoprávních tudíž nelze nadužívat, neboť pak by institut uplatnění nároku na náhradu újmy v trestním řízení pozbyl svého smyslu (viz usnesení sp. zn. IV. ÚS 2177/11 ze dne 1. 12. 2011).

16. Z uvedeného vyplývá, že již rozhodnutí trestního soudu o odkázání poškozeného s jeho nárokem na řízení ve věcech občanskoprávních podle § 229 trestního řádu může ve výjimečných případech porušit základní práva poškozeného. Ústavní soud proto v souladu se svou dosavadní, shora citovanou judikaturou nemůže nyní projednávanou stížnost odmítnout jako nepřijatelnou.

17. Úvodem přezkumu ústavní stížnosti Ústavní soud nicméně poznamenává, že jeho možnost zásahu do rozhodnutí, kterým byl poškozený odkázán se svým nárokem na řízení ve věcech občanskoprávních, je omezená. Důvodem je, že většinu pochybení v adhezním řízení lze následně napravit právě v řízení občanskoprávním (viz usnesení sp. zn. II. ÚS 165/15 ze dne 18. 2. 2015). Trestní soud nemůže, ani částečně, řádně uplatněný nárok poškozených zamítnout. V tomto ohledu tedy nejde o věc rozsuzenou (res iudicata), ale nároku na náhradu újmy se poškozený nadále může domáhat v řízení občanskoprávním, na které je odkazován. Z tohoto důvodu Ústavní soud dosud všechny přípustné stížnosti poškozených proti rozhodnutím v adhezním řízení shledal zjevně neopodstatněnými. Ne však tuto.

18. Pokud stěžovatelé namítají nedostatečnou odůvodněnost rozhodnutí podle § 229 trestního řádu, je nutno podotknout, že Ústavní soud již ve své judikatuře shledal, že požadavky na odůvodnění tohoto výroku jsou z ústavněprávního hlediska nižší (viz usnesení sp. zn. II. ÚS 165/15 ze dne 18. 2. 2015). To však neznamená, že odůvodnění může být zcela libovolné a arbitrární. Základní právo na řádné odůvodnění soudního rozhodnutí se uplatní i zde, byť v omezenější míře. Z ústavněprávního pohledu by bylo například již neakceptovatelné, pokud by obecné soudy odkázání neodůvodnily vůbec nijak, odůvodnily ho z ústavněprávního pohledu neakceptovatelným způsobem nebo by k odkázání přistoupily za situace, kdy by bylo zcela zřejmé, že zjištěný skutkový stav umožňoval posoudit otázku

náhrady škody (byť jen zčásti) již v adhezním řízení, avšak soud se tomu svévolně vyhnul. Neakceptovatelný způsob odůvodnění by pak byl zejména takový, který by sám o sobě porušoval substantivní základní práva účastníků, například pokud by rozhodnutí bylo učiněno na základě rasové diskriminace.

19. Důvodnost ústavní stížnosti směřující proti výroku podle § 229 trestního řádu bude dále založena také tehdy, pokud porušení základního práva ze strany trestního soudu nelze již napravit v řízení občanskoprávním. Tato situace však zpravidla nenastane, pokud pochybení trestního soudu spočívá v porušení procesních práv poškozeného, neboť to lze napravit v řízení občanskoprávním, ve kterém může být nárok poškozeného plně uspokojen. Ke stejnému závěru je možno dospět i tehdy, pokud poškozený namítá pouze zásah do svých majetkových práv. Ústavnímu soudu tedy náleží posoudit s ohledem na okolnosti každého jednotlivého případu, zda případné porušení základních práv poškozeného v adhezním řízení lze plně napravit v řízení občanskoprávním, na které byl poškozený odkázán, či nikoliv.

20. V nyní posuzované ústavní stížnosti stěžovatelé na poli práva na spravedlivý proces namítají, že rozhodnutí obecných soudů o tom, že první stěžovatel spoluodpovídá za zranění svých dcer, je chybné a nedostatečně odůvodněné, a proto nesouhlasí s odkázáním ve zbytku svého nároku na řízení ve věcech občanskoprávních. Stěžovatelé tedy primárně brojí proti tomu, že první stěžovatel byl označen obecnými soudy za spoluvníka újmy vzniklé třetí a čtvrté stěžovatelce. Tento názor je podkladem výroku o odkázání stěžovatelů s částí jejich nároku do řízení ve věcech občanskoprávních. Úkolem Ústavního soudu je tedy posoudit, zda odůvodnění obecných soudů v tomto ohledu může obstát z pohledu ústavního práva. Přitom však Ústavní soud musí vzít v potaz svou právě konstatovanou omezenou možnost přezkoumávat rozhodnutí o odkázání poškozených s jejich nárokem na řízení ve věcech občanskoprávních.

21. Podle ustálené judikatury Ústavního soudu je požadavek řádného odůvodnění rozhodnutí jedním za základních atributů spravedlivého procesu, které musí být dodržovány v každém soudním řízení, včetně adhezního řízení. Jedním z principů spravedlivého procesu, jakož i vůbec právního státu (čl. 36 odst. 1 Listiny, čl. 1 Ústavy České republiky), vylučujícím libovůli při rozhodování, je povinnost soudů svá rozhodnutí odůvodnit. V případě nedostatečně vyložené a zdůvodněné právní argumentace totiž dochází k neúplnosti a zejména k nepřesvědčivosti rozhodnutí, což je v rozporu nejen s požadovaným účelem soudního řízení, ale též se zásadami spravedlivého procesu. Dodržování povinnosti odůvodnit rozhodnutí má zaručit transparentnost a kontrolovatelnost rozhodování soudů a vyloučit libovůli. Pakliže v rozhodnutí řádné odůvodnění chybí, je tím dána nejen jeho

nepřezkoumatelnost, ale zpravidla také protiústavnost; nejsou-li totiž zřejmé důvody toho kterého rozhodnutí, svědčí to o libovůli v soudním rozhodování [nález sp. zn. Pl. ÚS 1/03 ze dne 11. 2. 2004 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.) a citace tam uvedené; či z poslední doby nález sp. zn. II. ÚS 3664/14 ze dne 1. 9. 2015 (N 161/78 SbNU 423), bod 13]. Z odůvodnění rozhodnutí musí být seznatelné, proč soud o dané otázce rozhodl tak, jak rozhodl, a na základě jakých právních předpisů tak učinil.

22. Právě uvedené zásady sice plně dopadají i na adhezní řízení, avšak pouze pokud jde o výrok trestního soudu, jímž byl podle § 228 odst. 1 trestního řádu přiznán nárok poškozeného na náhradu škody vůči obžalovanému, neboť tento je exekučním titulem, a musí snést test ústavnosti jako kterékoli jiné meritorní rozhodnutí soudu, včetně náležitého odůvodnění, přezkoumatelnosti a přesvědčivosti [viz nález sp. zn. III. ÚS 2954/11 ze dne 30. 3. 2012 (N 69/64 SbNU 781); či nález sp. zn. II. ÚS 1320/08 ze dne 20. 10. 2009 (N 218/55 SbNU 47)]. Jak bylo již řečeno výše, u výroků, kterými byl poškozený odkázán se svým nárokem na řízení ve věcech občanskoprávních, jsou nároky na odůvodnění nižší.

23. V nyní posuzovaném případě je nicméně zásadní, že obecné soudy napadený výrok založily na tom, že první stěžovatel je částečně odpovědný za vážný úraz svých dětí. V takovém případě je nutno při posuzování napadeného výroku také zohlednit vysokou závažnost takového závěru. Totiž vedle roviny majetkové jde v tomto případě i o roviny osobnostní a emoční, neboť otec se musí vypořádat nejen s tím, že jedna z jeho dcer bude patrně doživotně vážně postižená, ale také s veřejně vyhlášeným soudním závěrem, že se tak stalo z poloviny jeho vinou. Tento zásadní závěr pak klade zvýšené nároky na existenci i vysvětlení důvodů, které soud k takovému jednoznačně vyjádřenému závěru vedl.

24. Napadená rozhodnutí tak zároveň zasahují do práva stěžovatelů na respektování soukromého a rodinného života, který je chráněn čl. 10 odst. 2 Listiny. V jejich jádru je totiž posouzení způsobu, jakým rodiče vykonávají svou rodičovskou odpovědnost. Městský soud v napadeném rozhodnutí spoluvinu prvního stěžovatele za způsobenou újmu odůvodnil poukazem na to, že třetí a čtvrtá stěžovatelka nebyly pro svůj věk v době nehody způsobilými plnohodnotně se účastnit silničního provozu a první stěžovatel, jejich otec, zanedbal svou povinnost na ně dohlížet a před nebezpečím silničního provozu je neochránil tím, že je nevedl přes silnici za ruku či neučinil jiné srovnatelné opatření. Ochrana dítěte je součástí rodičovské odpovědnosti. Obsahem rodinného života je uchování a rozvíjení sociálních a citových vztahů, zejména formou vzájemného soužití, mezi osobami tvořícími rodinu. Spadají do něj bezpochyby i vztahy mezi rodiči a dětmi ve sféře výchovy dětí (srov. také čl. 32 odst. 4 Listiny, podle kterého je výchova dětí právem rodičů; shodně viz judikaturu Evropského soudu pro lidská

práva k pojmu rodinný život, např. rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Şerife Yiğit proti Turecku* ze dne 2. 11. 2010 č. 3976/05, § 95). Napadená rozhodnutí, podle kterých první stěžovatel porušil svou povinnost chránit své děti, neboť je nechal samotné přecházet po přechodu pro chodce, v důsledku určují, jak mají první stěžovatel a druhá stěžovatelka své děti vychovávat, které věci jim mohou dovolit činit samostatně a u kterých je musí, slovy městského soudu, „vést za ruku“. Napadená rozhodnutí mají tedy dopad do rodinných vztahů stěžovatelů, konkrétně do vztahu mezi rodiči a dětmi.

25. Napadená rozhodnutí pak představují zásah do rodinného života stěžovatelů i v dalším smyslu. Konstatováním o vině otce za těžkou újmu na zdraví svých dcer je zasazeno i do vzájemných vztahů v rodině – mezi rodiči navzájem i mezi rodičem a dětmi. Rozhodnutí soudu o této otázce může navždy narušit rodinné vztahy otce – domnělého spoluvníka – vůči ostatním členům rodiny. I proto je nutno trvat na tom, aby takový zásah byl řádně odůvodněný a byl v souladu se zákonem a základními právy dotčených osob.

26. Napadená rozhodnutí dále představují také zásah do soukromého života třetí a čtvrté stěžovatelky tím, že jim v důsledku zakazují přecházet vozovku bez asistence za ně v daný moment odpovědné osoby, a tedy možnost pohybovat se bez dohledu po ulici. Tím negativně zasahují do jejich svobody, která je součástí mimo jiné jejich práva na soukromý život. Soukromý život obecně chrání možnost jednotlivce žít svůj život bez nepřiměřených zásahů a narušení. V základech tohoto práva je koncept svobody ve smyslu „být nechán na pokoji“, tedy existence nějaké soukromé zóny, do které by neměl nikdo vstupovat či zasahovat. Tuto zónu lze chápat jak prostorově, tak i co se týče rozhodování o vlastní osobě. Funkcí práva na respekt k soukromému životu je zajistit prostor pro svobodu člověka (Wagnerová, E., Šimíček, V., Langášek, T., Pospíšil, I. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha : Wolters Kluwer, 2014, s. 281).

27. V těchto ohledech tak napadená rozhodnutí představují zásah do práva stěžovatelů na soukromý a rodinný život. Aby takový zásah byl přípustný, musí mít zákonný podklad, sledovat legitimní účel a být ve vztahu přiměřenosti k danému účelu. Nutnost zachování proporcionality při zásazích do základních práv vyplývá z ústavního pořádku, zejména z čl. 4 Listiny, a byla již dostatečně vymezena judikaturou Ústavního soudu. Podle ní je zásah do základního práva proporcionalně sledovanému legitimnímu zájmu, pokud splňuje následující tři kritéria [viz nález sp. zn. Pl. ÚS 31/13 ze dne 10. 7. 2014 (N 138/74 SbNU 141; 162/2014 Sb.), bod 41; nález sp. zn. Pl. ÚS 37/11 ze dne 30. 7. 2013 (N 136/70 SbNU 263; 299/2013 Sb.), bod 59; nález sp. zn. Pl. ÚS 24/10 ze dne 22. 3. 2011 (N 52/60 SbNU 625; 94/2011 Sb.), bod 37; a řada dalších]:

(1) Opatření omezující základní právo je vůbec způsobilé dosáhnout sledovaného cíle (test vhodnosti).

(2) Sledovaného cíle není možno ve stejné nebo podobné míře dosáhnout jinými prostředky, které by méně zasahovaly do základního práva (test potřebnosti).

(3) Zásah je přiměřený, tedy závažnost zásahu do základního práva je v dané konkrétní situaci vyvážena významem sledovaného cíle, neboli oběť přinesená v podobě omezení základního práva se nedostává do neproměru s užítkem, který omezení přineslo (proporcionalita v užším smyslu).

Ústavní soud proto napadená rozhodnutí přezkoumá nejen z pohledu práva na spravedlivý proces, konkrétně práva na dostatečné odůvodnění rozhodnutí, ale i práva stěžovatelů na soukromý a rodinný život.

28. Co se týče podmínky zákonného podkladu zásahu a jeho legitimního účelu, městský soud ani krajský soud nijak přesně nespecifikovaly, jakou zákonnou povinnost měl první stěžovatel porušit a z kterého ustanovení právního předpisu tato vyplývá. Z kontextu se však zdá, že obecné soudy měly na mysli povinnost rodičů chránit své děti, jež je součástí rodičovské odpovědnosti podle § 858 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Zákonný podklad zásahu do soukromého a rodinného života stěžovatelů tedy napadená rozhodnutí mají. Podle Ústavního soudu tento zásah rovněž bezesporu sleduje legitimní cíl, kterým je ochrana dětí, které ještě nenabýly plné svéprávnosti.

29. Podle Ústavního soudu je také zřejmé, že zásah, tedy výklad rodičovské odpovědnosti podaný obecnými soudy v napadených rozhodnutích a jeho dopad na svobodu dětí, je schopen sledovaného cíle dosáhnout. Pokud rodič nese odpovědnost za újmu vzniklou dětem, které samy přecházejí vozovku na přechodu pro chodce, a děti tak samy činit nemohou, zvyšuje se ochrana dětí. Ústavní soud se proto nyní bude věnovat tomu, jak obecné soudy spoluodpovědnost prvního stěžovatele odůvodnily. Bez toho totiž nemůže rozhodnout, zda zásah splnil i test nezbytnosti, a nemůže ani přistoupit k vážení protichůdných zájmů, což je obsahem třetího kroku testu proporcionality.

30. Obecně lze říci, že porušení povinnosti osoby vykonávající dohled je samostatným deliktem, a není tedy vyloučeno, aby tato osoba nesla za újmu svěřené osoby odpovědnost vedle jiného škůdce, jehož jednání také vedlo k dané újmě (v nyní posuzovaném případě jednání řidiče). Jak bylo již řečeno, v případě rodičů povinnost dohledu nad dítětem vyplývá z rodičovské odpovědnosti, jejíž součástí je i ochrana dítěte (viz § 858 občanského zákoníku). Tato povinnost je zjevně ochrannou normou, jejímž účelem je ochrana individuálních zájmů dítěte, které nenabýlo plné svéprávnosti.

31. Porušení této ochranné normy může poté vést ke vzniku odpovědnosti za újmu způsobenou dítěti podle obecné odpovědnosti za porušení

zákoně povinnosti zakotvené v § 2910 občanského zákoníku. Pro vznik odpovědnosti za újmu podle tohoto ustanovení je nutno prokázat, že osoba, která má v dané situaci nad dětmi vykonávat dohled, tuto svou povinnost zaviněně porušila a újma způsobená dítěti je v příčinné souvislosti s porušením této povinnosti. Za účinnosti současného občanského zákoníku je však nutno dovodit, že v případě ochranné normy shledání porušení zákoně povinnosti, tedy konstatování obecné protiprávnosti jednání dohlížející osoby, pro vznik odpovědnosti za danou újmu nestačí. Je totiž nutno také vždy zkoumat ochranný účel normy, kterou měl škůdce porušit [viz mutatis mutandis nálezn sp. zn. I. ÚS 312/05 ze dne 1. 11. 2007 (N 177/47 SbNU 353), bod 26; a z literatury např. Pipková, P. J. Ochranný účel normy a jeho význam pro vymezení rozsahu odpovědnosti za škodu (k § 2910 NOZ). Právník, č. 9/2013, s. 881]. Teprve pokud dovodíme, že ochranný účel takové normy, a to osobní, věcný i modální, tedy určení, koho má daná norma chránit, před jakými škodami a jakým způsobem, dopadá na skutkové okolnosti případu, může vzniknout odpovědnost za škodu podle § 2910 občanského zákoníku [k ochrannému účelu blíže viz např. právě citovaná Pipková, P. J. Ochranný účel normy a jeho význam pro vymezení rozsahu odpovědnosti za škodu (k § 2910 NOZ); či Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 1548 a násl.]. Podle této koncepce odpovědnosti, přijaté novým občanským zákoníkem, odpovědnost vzniká pouze za újmu, která spadá pod ochranný účel normy, tedy újmu, které má ochranná norma zabránit.

32. V nyní posuzovaném případě tak měly obecné soudy posoudit, zda první stěžovatel porušil svou povinnost náležitě dohledu nad svými dětmi, třetí a čtvrtou stěžovatelkou, a pokud dospěly k závěru, že ano, měly se dále zabývat otázkou, zda ochranný účel dotčené normy byl zaměřen na ochranu před vznikem újmy, kterou utrpěly třetí a čtvrtá stěžovatelka (tzv. nexus protiprávnosti). Pokud totiž tyto dvě podmínky splněny nejsou, je nutno dospět k závěru, že za vlastní újmu vzniklou dítěti, resp. v té její části, kde není odpovědnost třetí osoby (v daném případě řidiče), nebude odpovědný nikdo. Je tedy třeba zásadně odmítnout konstrukci, že za újmu vzniklou osobám, které nejsou plně svéprávné, musí vždy někdo nést odpovědnost.

33. V nyní posuzovaném případě z napadených rozhodnutí vyplývá, že obecné soudy dospěly k závěru, že otec, první stěžovatel, své děti, třetí a čtvrtou stěžovatelku, neochránil před rizikem, které představuje přecházení přes ulici v městském provozu. Zásadní pochybení Ústavní soud spatřuje v tom, že obecné soudy nijak nevyložily, v čem spatřují vznik nexu protiprávnosti mezi jednáním prvního stěžovatele a újmu způsobenou třetí a čtvrté stěžovatelce.

34. Ochrana dítěte je součástí práva a povinnosti rodiče pečovat o dítě (viz Hrušáková, M., Králíčková, Z., Westphalová, L. a kol. Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 817). Účelem péče o dítě je zajistit, aby dítě s přibývajícím věkem dosahovalo vyššího stupně samostatnosti a bylo schopno stále lépe hodnotit důsledky svého jednání. Než bude dítě plně schopno odpovídajícím způsobem vyhodnocovat své chování, je povinností rodičů děti chránit a zabezpečit, aby nebyly vystaveny nebezpečí z důvodu své nezralosti. Tento účel rodičovské odpovědnosti má zásadní dopady pro zjišťování, zda v daném případě újma vzniklá dítěti spadá do ochranného účelu rodičovské odpovědnosti. Tím je v dané situaci požadavek chránit děti před újmou, která jim vznikne neopatrností v dopravním provozu, ke které by u rozumně a volně vyspělé osoby nedošlo. Pokud tedy nezletilé dítě, nad kterým je vykonáván dohled, jedná plně v souladu s právem a v dané situaci se chová způsobem, jakým by se chovala průměrná svéprávná osoba, a přesto v dopravním provozu utrpí újmu, není v takové situaci splněn nexus protiprávnosti mezi porušením povinnosti dohlížející osoby a újmou. Z těchto důvodů je nutno při posuzování, zda osoba vykonávající dohled splnila své povinnosti, vzít vždy v potaz chování dítěte v dopravním provozu. V opačném případě bychom totiž mohli dospět k absurdnímu závěru, že odpovědnost konkrétního škůdce v dopravním provozu by byla snížena jen z toho důvodu, že obětí nehody bylo dítě, i když za skutkově identické situace, pokud by obětí byla svéprávná dospělá osoba, by jeho odpovědnost byla plná.

35. Jak vyplývá ze skutkových okolností zjištěných obecnými soudy, třetí a čtvrtá stěžovatelka přecházely ulici po přechodu pro chodce. Na přechodu se v momentě srážky s vozidlem řízeným obžalovaným nacházely již pět sekund. Nejde tedy o situaci, že by stěžovatelky „skočily“ přímo pod auto a řidič by nebyl schopen na takovou situaci reagovat. Stěžovatelky tedy splnily zákonné podmínky pro přechod vozovky (viz § 54 zákona o silničním provozu) a za této situace řidič naopak nesmí ohrozit nebo omezit chodce, který přechází pozemní komunikaci po přechodu pro chodce [viz § 5 odst. 2 písm. f) zákona o silničním provozu]. Ostatně s ohledem na obdobné úvahy neměl ani městský soud pochybnosti o zavinění nehody obžalovaným řidičem. Ústavní soud dodává, že je myslitelné, že v konkrétní situaci může být odpovědnost řidiče snížena z důvodů určitých specifických vlastností dětí, například jejich nízké výšky. Ovšem i v takovém případě je nutno posoudit, zda řidič neměl tyto vlastnosti vzít v potaz v rámci potřebné míry opatrnosti při řízení vozidla. Tyto úvahy však nejsou v nyní posuzovaném případě rozhodné, neboť obecné soudy takto neargumentovaly, a naopak shledaly, že nehoda byla způsobena plně vinou nepozornosti řidiče. Stejně tak jsou takové úvahy irelevantní z pohledu vzniku odpovědnosti otce, který není odpovědný za vzrůst svých dětí.

36. Podle takto zjištěného skutkového stavu se tedy zdá, že třetí a čtvrtá stěžovatelka se při přechodu vozovky chovaly v souladu s právem a způsobem, jakým by se chovala i průměrná svéprávná osoba. Za takové situace není vůbec jasné, zda a jak je splněn nexus protiprávnosti mezi obecnými soudy tvrzeným porušením povinnosti prvního stěžovatele a újmou třetí a čtvrté stěžovatelky. Obecné soudy tuto otázku nijak nevysvětlyly, neboť jednání třetí a čtvrté stěžovatelky se při rozhodování o odpovědnosti za újmu nijak blíže nevěnovaly. V tomto ohledu odůvodnění jejich rozhodnutí nejsou dostatečná, neboť soudy zcela pominuly nezbytný předpoklad vzniku spoluodpovědnosti prvního stěžovatele, a tedy i snížení civilní odpovědnosti obžalovaného, za újmu vzniklou třetí a čtvrté stěžovatelce.

37. Za takto zjištěného skutkového stavu je navíc otázkou, zda vůbec došlo k nesplnění povinnosti náležitého dohledu otcem.

38. Standard náležitého dohledu byl upřesněn zejména judikaturou k § 422 starého občanského zákoníku (zákon č. 40/1964 Sb.), který upravoval odpovědnost toho, kdo je povinen vykonávat nad dítětem dohled (nyní jde o § 2921 občanského zákoníku). Podle této ustálené judikatury náležitým dohledem není možno rozumět takový dohled, který by byl za normálních okolností osobami dohledem povinnými vykonáván stále, nepřetržitě a bezprostředně („na každém kroku“), neboť v takovém případě by byla zákonem předpokládaná možnost zproštění odpovědnosti těchto osob prakticky vyloučena. Při úvaze o tom, zda osoby dohledem povinné nezanedbaly náležitý dohled, je nutno vzít zřetel i na některé okolnosti týkající se osoby podléhající dohledu, jako například věk, povahové vlastnosti a celkové chování nezletilého dítěte (rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 17. 12. 1968 sp. zn. 3 Cz 57/68, publikováno pod č. Rc 4/70). Uvedené závěry jsou potvrzeny i novějšími rozhodnutími Nejvyššího soudu (viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 9. 2012 sp. zn. 25 Cdo 4507/2010; či rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 4. 2013 sp. zn. 25 Cdo 3298/2012). Účinný dohled nad nezletilým zároveň neznamená jen bezprostřední zabránění určitému škodlivému jednání či jeho zákaz poté, co k němu již došlo, ale i celkový přístup rodičů k dosavadní výchově nezletilého a jejich výchovné působení k tomu, aby závadné jevy v jeho chování byly odstraněny (viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 2. 2003 sp. zn. 25 Cdo 1333/2001).

39. Podle Ústavního soudu je třeba ke stanovení požadované míry náležitého dohledu přistupovat uvážlivě. Je nutno nalézt správnou rovnováhu mezi intenzitou dohledu a svobodou dětí. Život s sebou přináší různá nebezpečí a rizika nelze zcela eliminovat bez ztráty svobody. Časy, kdy osmiletá Lisa s Annou šly samy z Bullerbynu nakupovat do vedlejší vesnice (viz Lindgren, A. Děti z Bullerbynu. Praha : Albatros, 2010, s. 100), či kdy pětiletý Honzík jel sám za dědečkem vlakem na vesnici, kde sám a s jinými dětmi

běhal po vesnici a jejím okolí (Říha, B. Honzíkova cesta. Praha : Axióma, 2011), jsou již bohužel patrně minulostí. A to, i když v této svobodě děti zažily spoustu úžasných dobrodružství, které dnešní děti v době ovládané paradigmatem ochrany a úplného odstranění rizika těžko zažijí.

40. Nicméně ani v současné době nelze při určování zákonem požadované míry náležitého dohledu přijmout hraniční pozici, ve které se odpovědnost osoby vykonávající dohled nad dítětem, a to zejména v kontextu újmy vzniklé samotnému dítěti, stává prakticky absolutní. A to ze dvou hlavních důvodů. Za prvé, takto intenzivní dohled by vedl ke značné ztrátě svobody dětí, a v důsledku i jejich radosti ze života. Jejich možnost podstupovat dobrodružné činnosti a být samostatné by byla značně omezena. To přitom platí nejen pro odpovědnost rodičů, ale všech osob, které v některých situacích vykonávají nad dětmi dohled. Pokud by byl standard náležitého dohledu příliš přísný, tyto osoby by mohly odmítat s dětmi činit cokoli, při čem i jen teoreticky mohou děti přijít k úrazu, jako například chodit s nimi na poznávací akce, ať již ve městě, či do přírody, jezdit na výlety, hrát táborové hry apod.

41. Za druhé, cílem péče o děti, jako součásti rodičovské odpovědnosti, je zajistit řádný všestranný vývoj dítěte, jak tělesný, tak citový, rozumový a mravní, a tím mimo jiné zajistit, aby po dosažení svéprávnosti bylo dítě již samo schopno rozhodovat o svém životě a nést následky svého jednání. Učit děti samostatnosti a odpovědnosti je tak povinností, ale i právem rodičů. Tím, že rodiče děti vychovávají k samostatnosti, tak je nejlépe chrání před nebezpečím. Absolutní odpovědností rodičů za činy svých dětí by byl zcela popřen tento důležitý aspekt výchovy dětí.

42. V kontextu nyní posuzovaného případu Ústavní soud poznamenává, že děti mají právo se pohybovat po městě a chodit po ulici. Pokud bychom akceptovali, že již samotným umožněním pohybu po ulici rodič vystavuje dítě zvýšenému riziku a automaticky zanedbává svou povinnost náležitého dohledu, podstatně bychom tím omezili svobodu dětí a jejich schopnost pohybovat se venku. Děti by musely být zavřené doma a vycházet jen v doprovodu. Takový závěr nelze u osmiletého ani pětiletého dítěte akceptovat. Takto nastavená míra náležitého dohledu by podle Ústavního soudu byla nepřiměřená. Za prvé by nadměrně zasahovala do zvoleného způsobu výchovy dětí, tedy do rozhodnutí, co ještě v rámci výchovy a nutnosti chránit děti rodiče dětem dovolí a jakým způsobem je vedou k samostatnosti. Přitom rodiče v rámci svého práva na výchovu (čl. 32 odst. 4 Listiny) musí mít do značné míry svobodu volby a možnost rozhodnout se, zda budou preferovat protektivní výchovu či zda upřednostní větší rozvíjení samostatnosti u dětí. Ostatně je možné, že rozvíjení samostatnosti u dětí v důsledku povede ke zvýšení ochrany dětí, které se budou lépe a odpovědněji chovat v nebezpečných situacích. Za druhé by takto nastavená míra

náležitěho dohledu také negativně a nepřiměřeně zasahovala i do samotné svobody dětí, která je součástí jejich práva na soukromý život. Právě uvedeně samozřejmě platí, pouze pokud nejde o nějakou mimořádnou situaci, která v daném místě a čase podstatně zvyšuje riziko přítomnosti na ulici (např. různé živelné pohromy).

43. V daném kontextu je proto třeba náležitým dohledem rozumět zajištění, že dítě bude vozovku přecházet v souladu s platnými normami a při zohlednění míry opatrnosti, jakou lze očekávat u průměrné svéprávné osoby. Pokud toto je splněno, rodič své výchovné povinnosti zcela dostál, neboť děti naučil přecházet přes silnici v souladu s právními předpisy, tedy na přechodu pro chodce, a nikoliv tak, že by na přechod pro chodce vstoupily bezprostředně před blížícím se vozidlem.

44. Obecné soudy také pochybily tím, že se vůbec skutkově nezabývaly skutečnou kompetencí třetí a čtvrté stěžovatelky. Jak vyplývá z výše uvedené ustálené judikatury o náležitém dohledu (viz bod 38 výše), je vždy nutno posuzovat povahové vlastnosti a chování konkrétního dítěte. Zpravidla nestačí učinit pouze obecnou úvahu o schopnostech typického dítěte daného věku. Schopnosti pětiletých dětí se mohou podstatně lišit. Některé již mohou být v mnoha ohledech samostatné a jiné nikoliv. Standard náležitěho dohledu se musí vždy vztahovat ke konkrétnímu dítěti, a nikoliv k typickému dítěti daného věku.

45. Vzhledem k výše uvedeným úvahám Ústavní soud uzavírá, že městský i krajský soud nedostatečně odůvodnily vznik odpovědnosti prvního stěžovatele za zranění jeho dětí, což bylo podkladem pro výrok, který je napaden touto ústavní stížností, odkazující stěžovatele v části jejich nároku na řízení ve věcech občanskoprávních. Napadená rozhodnutí městského a krajského soudu tak nesplňují požadavky na odůvodnění kladené ústavně zakotveným právem účastníků řízení na spravedlivý proces.

46. Tímto svým výkladem odpovědnosti prvního stěžovatele za újmou vzniklou dopravní nehodou třetí a čtvrté stěžovatelce však obecné soudy porušily i právo stěžovatelů na soukromý a rodinný život. Sice se zdá, že zásah splňuje test potřeby, tedy druhý krok testu proporcionality (viz bod 27 výše). Pokud totiž obecné soudy nepovažovaly za dostatečné, že děti jsou při přecházení silnice chráněny obecnými pravidly zákona o silničním provozu, a požadovanou míru ochrany dětí nastavily tak vysoko, že pětileté a osmileté dítě nemohou samy přecházet silnici na přechodu pro chodce, lze se domnívat, že takovou míru ochrany nelze zajistit jinými prostředky šetrnějšími k právu na soukromý a rodinný život stěžovatelů. Avšak podle Ústavního soudu není splněn třetí krok testu proporcionality, ve kterém je nutno přistoupit k vážení protichůdných zájmů, tedy na jedné straně zvýšení ochrany dětí v důsledku pravidel, jak byla vyložena obecnými soudy, a na druhé straně intenzitu zásahu do práv stěžovatelů.

47. Podle Ústavního soudu obecné soudy svým výkladem vzniku odpovědnosti prvního stěžovatele, který obsahoval výše uvedené nedostatky, legitimnímu účelu ochrany dětí chybně přiřadily větší váhu, než kterou zamýšlel zákonodárce a která je i akceptovatelná z ústavněprávního pohledu. Ochrana dětí obecně vzato je jistě velmi silným legitimním účelem s velkou vahou. Nicméně váhu určitého legitimního zájmu je nutno vždy posuzovat v konkrétním případě s ohledem na jeho skutkové okolnosti. Relevantní otázkou vždy je, jak silně může dané opatření, které představuje zásah do základních práv, napomoci k dosažení legitimního účelu v daném konkrétním případě.

48. V nyní posuzovaném případě jsou děti, které přecházejí po přechodu, v první řadě chráněny pravidly přecházení vozovky v zákoně o silničním provozu. Pokud vozovku přecházejí v souladu s těmito pravidly a způsobem, jakým by tak činila průměrná svéprávní osoba, je tato ochrana již dostatečně silná. Kladení dalších požadavků na ochranu dětí nad rámec zákona absolutizuje ochranu dětí a přitom v konkrétním případě ji zvyšuje již jen velmi omezeně, totiž pouze v situacích, kdy řidič vozidla poruší své zákonné povinnosti a srazí chodce na přechodu, jak se stalo i v posuzovaném případě. Přitom povinnost rodičů chránit děti před protiprávním jednáním jiných osob je sice myslitelná, ale je možno ji aplikovat pouze za výjimečných situací (například u pouličních nepokojů). Na druhé míse vah je totiž nutno zohlednit intenzitu zásahu do základních práv stěžovatelů. Podle napadených rozhodnutí fakticky již sám silniční provoz ve městě představuje mimořádné nebezpečí, před kterým je nutno pětileté a osmileté děti chránit tím způsobem, že nemohou samy chodit po městě a přecházet vozovku. Nicméně silniční provoz není žádná neobvyklá či mimořádná událost, ale každodenní životní realita. Fakticky zakázat samostatný pohyb po městě dětem ve věku třetí a čtvrté stěžovatelky, pokud jsou schopny dodržovat zákonná pravidla pro přecházení silnice a chovat se přitom tak, jak by se chovala průměrná svéprávní osoba, je velmi citelným omezením jejich svobody, stejně jako také rodičovské odpovědnosti prvního stěžovatele a druhé stěžovatelky (viz i bod 42 výše). Při poměrování protichůdnných zájmů v tomto konkrétním případě Ústavní soud tedy dospívá k závěru, že zásah do práva na soukromý a rodinný život stěžovatelů, v konkrétní situaci do autonomie rodičů vychovávat své děti a starat se o ně a do svobody samotných dětí, byl nepřiměřený, a došlo tak k porušení jejich práv podle čl. 10 odst. 2 Listiny.

49. Ústavní soud dále poznamenává, že krajský soud rozhodnutí městského soudu poupravil v tom, že u osmileté A. byla odpovědnost otce oprávněně snížena. Krajský soud tedy sice v odůvodnění svého rozhodnutí rozlišil míru odpovědnosti otce v případě mladší a starší dcery, tento svůj názor však následně nijak nepromítl do svých závěrů a výroku. Za současného stavu

tedy není pro stěžovatele vůbec seznatelné, z jakého důvodu byli odkázáni s polovinou svých nároků na náhradu újmy, která vyplývá ze zranění A., na řízení ve věcech občanskoprávních. Tedy i v tomto ohledu porušuje napadené usnesení krajského soudu právo stěžovatelů na náležité odůvodnění rozhodnutí, které je součástí jejich práva na spravedlivý proces.

50. Závěrem lze uvést, že vedlejší účastník má nepochybně pravdu v tom, že Ústavní soud musí respektovat zásadu volného hodnocení důkazů. Tato otázka však v nyní posuzované věci nevzniká. Ústavní soud shledal problém napadených rozhodnutí v jejich nedostatečné odůvodněnosti a nepřiměřeném zásahu do práva stěžovatelů na soukromý a rodinný život.

51. Ústavní soud tedy shrnuje, že rozhodnutí o vzniku odpovědnosti rodiče za to, že porušil svou povinnost ochrany dítěte, které není plně svéprávné, tím, že zanedbal náležitý dohled nad dítětem, které se pohybovalo mimo jeho přímý dohled a kontrolu, zasahuje do práva rodičů určit způsob výchovy a míru samostatnosti dětí a zároveň i do svobody samotných dětí. Jedná se tak o zásah do základního práva rodičů i dětí na respektování jejich soukromého a rodinného života. Aby tento zásah byl přípustný, musí mít zákonný podklad, sledovat legitimní účel a být ve vztahu přiměřenosti k tomuto účelu. Při posuzování přiměřenosti je nutno posoudit na jedné straně, do jaké míry požadovaný standard dohledu zvýší ochranu dětí, a na druhé straně, do jaké míry zasahuje do práv dětí a rodičů. V daném případě Ústavní soud shledal, že vztah přiměřenosti mezi legitimním účelem a zásahem do práv stěžovatelů nebyl splněn.

52. Zjištěná pochybení obecných soudů přitom Ústavní soud považuje za natolik zásadní, že shledává opodstatněnost ústavní stížnosti směřující již proti rozhodnutí trestních soudů v adhezním řízení. Ústavní soud pokládá z výše uvedených důvodů odůvodnění napadených rozhodnutí, pokud jde o nárok stěžovatelů na náhradu újmy, za natolik vadná, že představují arbitrární rozhodnutí. V nyní posuzované věci je zvláště podstatné, že závažné nedostatky, které v odůvodnění napadených rozhodnutí Ústavní soud shledal, porušují nejen právo stěžovatelů na spravedlivý proces, ale i jejich právo na soukromý a rodinný život.

53. Ústavní soud opakuje, že shledal pochybení v nedostatečně odůvodněném konstatování obecných soudů, že první stěžovatel z poloviny spoluzavinil zranění třetí a čtvrté stěžovatelky. Byť tímto závěrem není občanskoprávní soud v případné civilní žalobě stěžovatelů proti vedlejšímu účastníkovi P. K. vázán, jde v rámci trestního řízení o konečné rozhodnutí. Občanskoprávní soud není instančně nadřazen trestním soudům. Nemůže tato rozhodnutí zrušit ani konstatovat, že odůvodnění trestních soudů jsou chybná. A proto, i kdyby civilní soud otázku spoluzavinění prvního stěžovatele posoudil odlišně, nic to nezmění na tom, že zde zůstanou pravomocná rozhodnutí trestních soudů, které shledaly, že první stěžovatel je

odpovědný za vážná zranění svých dcer, a tím porušily právo stěžovatelů na soukromý a rodinný život.

54. Z výše uvedených důvodů proto Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ústavní stížnosti stěžovatelů částečně vyhověl, neboť shledal, že napadená rozhodnutí Městského soudu v Brně a Krajského soudu v Brně porušila právo stěžovatelů na soukromý a rodinný život podle čl. 10 odst. 2 Listiny a jejich právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) stejného zákona Ústavní soud zrušil výrok napadeného rozsudku Městského soudu v Brně, kterým byli stěžovatelé odkázáni se svým nárokem na náhradu újmy na řízení ve věcech občanskoprávních, a napadené usnesení Krajského soudu v Brně v části, v níž bylo zamítnuto odvolání poškozených proti výroku rozsudku městského soudu, který byl tímto nálezem zrušen.

55. Ve zbytku, tedy pokud se stěžovatelé domáhají zrušení napadených rozhodnutí ve větším rozsahu, Ústavní soud ústavní stížnost odmítl. V této části je totiž zjevně neopodstatněná [§ 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Ústavní soud nespátřuje protiústavnost ve výroku městského soudu podle § 228 odst. 1 trestního řádu o tom, že obžalovaný má stěžovatelům nahradit část újmy, kterou požadovali. Ústavní soud v tomto nálezu shledal porušení základních práv stěžovatelů tím, že obecné soudy dospěly k závěru, že první stěžovatel je z poloviny odpovědný za zranění svých dcer. Tato otázka byla přímým podkladem výroku rozsudku městského soudu, kterým byli stěžovatelé odkázáni se zbytkem svého nároku na řízení ve věcech občanskoprávních. Ústavní soud však v tomto nálezu nijak nezpochybnil výrok rozsudku městského soudu o tom, že obžalovaný má povinnost újmu stěžovatelům nahradit. Otázkou pouze je, zda ji má nahradit z poloviny nebo více. Výrok o povinnosti obžalovaného nahradit polovinu částí nároků uplatněných stěžovateli v adhezním řízení představuje částečné rozhodnutí, které v řízení před Ústavním soudem nijak zpochybněno nebylo. V této části tedy zůstává rozhodnutí městského soudu v právní moci.

56. Ústavní soud nechává na úvaze obecných soudů, jak budou po tomto kasačním rozhodnutí postupovat. Je tak na městském soudu, zda bude znovu o zbytku nároku stěžovatelů na náhradu újmy rozhodovat či zda s ohledem na to, že adhezní řízení má ve vztahu k meritornímu trestnímu řízení v jistém smyslu pouze akcesorickou povahu, odkáže stěžovatele na řízení ve věcech občanskoprávních. Z pohledu procesního tedy po zásahu Ústavního soudu nemusí dojít pro stěžovatele k žádné změně. Nicméně stane se tak již způsobem ústavně souladným, neboť případné odůvodnění takového rozhodnutí obecnými soudy již bude respektovat nosné důvody tohoto nálezu Ústavního soudu.

Č. 215

K odůvodnění příkazu k domovní prohlídce

Ústavně konformní je takový příkaz k domovní prohlídce [a to zejména tehdy, když se jedná o domovní prohlídku prováděnou před zahájením trestního stíhání jako neodkladný či neopakovatelný úkon ve smyslu § 158 odst. 3 písm. i) ve spojení s § 160 odst. 4 trestního řádu], z kterého je – objektivně nahlíženo – pro osobu, jejíž obydlí bude podrobeno domovní prohlídce, patrné alespoň v základní míře, z jakých skutečností plyne podezření, že v obydlí se nachází věc nebo osoba důležitá pro trestní řízení. Dále musí být v odůvodnění příkazu k domovní prohlídce dotčené osobě dostatečným způsobem vysvětleno, na základě jakých skutečností soud dospěl k závěru, že je u ní nutné domovní prohlídku provést jako neodkladný úkon. To zvláště platí pro osobu, u níž se provádí domovní prohlídka jako u osoby podezřelé a pro kterou musí být z odůvodnění seznatelné, na základě jakého podezření se u ní má prohlídka provést a jaké konkrétní skutečnosti toto podezření alespoň v základní míře opodstatňují. Dostatečnost odůvodnění je nutno posuzovat provažně z perspektivy adresáta – osoby, u které se prohlídka provádí, nikoliv pouze z perspektivy jiných orgánů činných v trestním řízení.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida a soudců Kateřiny Šimáčkové (soudce zpravodaj) a Davida Uhlíře – ze dne 15. prosince 2015 sp. zn. I. ÚS 2024/15 ve věci ústavní stížnosti Mgr. Hany Kučné, zastoupené Mgr. Lenkou Drápalovou, advokátkou, se sídlem Horní náměstí 12, Vsetín, proti příkazu k domovní prohlídce a k prohlídce jiných prostor a pozemků č. j. 0 Nt 1304/2015-3 ze dne 7. 5. 2015 vydanému Okresním soudem ve Vsetíně.

Výrok

I. Příkazem k domovní prohlídce a prohlídce jiných prostor vydaným soudcem Okresního soudu ve Vsetíně dne 7. 5. 2015 č. j. 0 Nt 1304/2015-3 bylo porušeno právo stěžovatelky na nedotknutelnost obydlí podle čl. 12 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Tento příkaz se proto ruší.

II. Policii České republiky, Krajskému ředitelství policie Zlínského kraje, Územnímu odboru, oddělení obecné kriminality Vsetín, se zakazuje pokračovat v porušování základního práva stěžovatelky podle

čl. 12 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a přikazuje se jí obnovit stav před porušením tohoto základního práva.

Odůvodnění

I. Rekapitulace ústavní stížnosti

1. Ve včasné a řádně podané ústavní stížnosti, doručené Ústavnímu soudu dne 8. 7. 2015, se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedeného příkazu obecného soudu v celém rozsahu z důvodu porušení jejího základního, ústavně zaručeného práva na nedotknutelnost obydlí podle čl. 12 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“) a vyslovení zákazu Policii České republiky pokračovat v porušování jejího základního práva podle čl. 12 odst. 1 Listiny.

2. Jak vyplývá z ústavní stížnosti a přiložených dokumentů, stěžovatelka byla Policií České republiky prověřována jako podezřelá ze spáchání přečinu pomluvy podle § 184 odst. 1 trestního zákoníku. Dne 6. 5. 2015 podal státní zástupce Okresního státního zastupitelství ve Vsetíně Okresnímu soudu ve Vsetíně (dále též jen „okresní soud“) návrh na vydání příkazu k domovní prohlídce a prohlídce jiných prostor v místě, kde stěžovatelka trvale žije. Okresní soud ústavní stížností napadený příkaz vydal dne 7. 5. 2015. Prohlídka byla provedena Policií České republiky dne 13. 5. 2015 za účasti nezúčastněné osoby a byl o ní sepsán protokol obsahující mimo jiné seznam vydaných věcí. Zajištěné věci byly stěžovatelce vráceny dne 15. 5. 2015 po tom, co byla elektronická data stažena na hmotné nosiče Policie České republiky. Data byla policií dále zkoumána a jsou jí pořád k dispozici. Prověřovaná věc byla dne 11. 9. 2015 rozhodnutím policejního orgánu odložena podle § 159a odst. 5 trestního řádu, protože pachatel zůstal neznámý, resp. se nepodařilo zjistit skutečnosti opravňující zahájení trestního stíhání podle § 160 trestního řádu.

3. Podle stěžovatelky došlo postupem okresního soudu, jehož rozhodnutí napadá, k zásahu do jejího ústavně zaručeného práva na nedotknutelnost obydlí, jakož i k porušení čl. 2 odst. 2 Listiny. Tyto spatřuje v první řadě v absenci zákonného odkazu a odůvodnění neodkladnosti a neopakovatelnosti v příkazu k domovní prohlídce, vydaného ve fázi prověřování trestné činnosti, pro kterou se vyžaduje pečlivé zkoumání a řádné zdůvodnění neodkladnosti a neopakovatelnosti úkonu ještě před zahájením trestního stíhání ve smyslu § 158 odst. 3 písm. i) ve spojení s § 160 odst. 4 trestního řádu. V příkazu dále absentuje odůvodnění, na základě jakých skutečností obecný soud pojal závěr, že podezřelou z prověřované trestné činnosti by měla být právě ona.

II. Vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení

4. K ústavní stížnosti se k výzvě Ústavního soudu vyjádřili též účastníci a vedlejší účastníci řízení.

5. Okresní soud ve Vsetíně ve vyjádření došlém dne 12. 11. 2015 v plném rozsahu odkázal na napadené rozhodnutí. Nad rámec tohoto sdělení citoval příslušné ústavní a zákonné normy a uvedl, že vydaným příkazem nebyla porušena Ústavou garantovaná práva stěžovatelky. Z formálního hlediska po procesní stránce nedošlo k žádnému pochybení a příkaz je rozhodnutím zákonným. Soud taktéž zohlednil výtky stěžovatelky a uvedl k nim, že si je dobře vědom, nakolik citelným zásahem do soukromí každé osoby je domovní prohlídka, a z tohoto důvodu posuzuje spisový materiál a návrh státního zástupce se zvláštní pečlivostí. Soud se necítí oprávněn hodnotit, nakolik je odůvodnění příkazu dostatečné a zda splňuje kritéria formulovaná judikaturou Ústavního soudu. K odůvodnění příkazu k domovní prohlídce okresní soud v obecné rovině uvádí, že z různých důvodů (vyšetřovací taktika, hrozba působení na svědky atd.) není možné ve většině případů zacházet do detailů, aby nebyl ohrožen další průběh trestního řízení. Dle soudu má být odůvodnění srozumitelné pro účastníka samotného. Okresní soud dále uvádí, že domovní prohlídka je ze své povahy typickým neodkladným a neopakovatelným úkonem, který má své nezastupitelné místo právě již ve stadiu prověřování, neboť za situace, kdy je již dané osobě sděleno obvinění, se do značné míry smysl domovní prohlídky v řadě případů vytrácí, jelikož pokud je taková osoba skutečně vinna a má doma věci, které mohou její vinu prokázat, může se jich relativně snadno zbavit dříve, než k případné domovní prohlídce dojde. K předmětné věci okresní soud doplňuje, že stěžejním důkazem byl znalecký posudek, který na základě jazykového rozboru ukazoval na to, že podezřelou je právě stěžovatelka. K samotným okolnostem realizace domovní prohlídky se již soud necítí kompetentní vyjádřit.

6. Okresní státní zastupitelství ve Vsetíně ve vyjádření došlém Ústavnímu soudu dne 18. 11. 2015 uvedlo, že při prověřování předmětné věci byla stěžovatelka vytipována jako možná pachatelka na základě znaleckého zkoumání se specializací jazykové expertizy – určování autorství textů, při kterém byl vytvořen „autorský profil“ a z kterého, jakož i z dalších skutečností, kupříkladu znalostí prostředí pracoviště a zaměstnanců Úřadu práce, pracoviště ve Vsetíně, kterých se pomlouvačné texty týkaly, vyplynulo, že pravděpodobnou autorkou textů byla právě stěžovatelka. Státní zastupitelství uvedlo, že v době rozhodování o podání návrhu na vydání příkazu k domovní prohlídce se objevily indicie o možném úniku informací ze spisového materiálu. Ten byl proto zabezpečen proti neoprávněnému přístupu v systému evidence trestního řízení. Kvůli možným únikům informací nebylo možno v návrhu státního zástupce a v samotném příkazu k domovní

prohlídce odkazovat na konkrétní provedené důkazy, zejména znalecký posudek z odvětví jazykové expertizy. Neodkladnost a neopakovatelnost úkonu domovní prohlídky dle státního zastupitelství vyplývá z toho, že ve věci bylo zapotřebí zajistit důkazy, které by ztotožnily a usvědčily pachatele, a právě výsledek domovní prohlídky mohl mít vliv na závěr, že by bylo možno postupovat podle § 160 odst. 1 trestního řádu. Státní zastupitelství uvedlo, že k tomuto postupu s ohledem na výsledky domovní prohlídky nebylo přistoupeno, a prověřovaná věc byla dne 11. 9. 2015 odložena podle § 159a odst. 5 trestního řádu, jelikož pachatel zůstal neznámý, což však nebrání konání dalších úkonů za účelem odhalení pachatele.

7. Policie České republiky, Krajské ředitelství policie Zlínského kraje, Územní odbor, oddělení obecné kriminality Vsetín, ve svém vyjádření podrobně rekapitulovala skutkový stav při prověřování trestné činnosti spočívající v zasílání anonymních dopisů, na základě kterého podala podnět státnímu zastupitelství k návrhu na nařízení domovní prohlídky u stěžovatelky, a taktéž dospěla k tomu, že je zapotřebí přijmout opatření k zabezpečení ochrany informací obsažených ve spisovém materiálu před únikem s ohledem na to, že v době prověřování pracovaly u Policie České republiky osoby blízké stěžovatelce. Policie uvedla, že stěžovatelka byla před provedením domovní prohlídky řádně poučena a následně vyslechnuta. Před prohlídkou stěžovatelka do podaného vysvětlení uvedla, že právní pomoc advokáta nepožaduje. Následně bylo přikročeno k provedení domovní prohlídky, jelikož stěžovatelka mohla hledané věci zatajit. Ta zajištěné věci dobrovolně policii vydala. Zajištěná výpočetní technika byla stěžovatelce vrácena po pořízení bitových kopií dne 15. 5. 2014, tiskárna pak po provedení expertizy dne 13. 7. 2014. Dle policie byl příkaz k domovní prohlídce vydán v souladu se zákonem a řádně odůvodněn tím, že dopady uvedeného trestného činu na okolní společnost byly natolik závažné a devastační, že vyžadovaly provedení zásahu do práva na nedotknutelnost obydlí.

8. Ústavní soud nepovažoval za nutné zasílat obdržená vyjádření stěžovatelce k replice, neboť neobsahovala žádné nové závažné skutečnosti nebo argumentaci, které by měly vliv na posouzení věci.

III. Hodnocení Ústavního soudu

A. Právní východiska k posouzení ústavní stížnosti

9. Po přezkoumání ústavní stížností napadených usnesení a spisového materiálu dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

10. Stěžejní problematika předložená k posouzení Ústavnímu soudu se týká důvodnosti a odůvodnění domovní prohlídky nařízené ve fázi trestního řízení ještě před zahájením trestního stíhání konkrétní obviněné osoby (tzv. fáze prověřování). K podmínkám ústavní aprobatelnosti nařízení domovní prohlídky obecně a taktéž speciálně ve fázi prověřování jako

úkonu neodkladného a neopakovatelného se Ústavní soud vyjádřil již mnohokrát [viz podrobný výklad v nálezu pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 47/13 ze dne 7. 5. 2014 (N 76/73 SbNU 351) a nálezu sp. zn. I. ÚS 2787/13 ze dne 28. 11. 2013 (N 205/71 SbNU 417), dále nález sp. zn. II. ÚS 362/06 ze dne 1. 11. 2006 (N 200/43 SbNU 239), nález sp. zn. III. ÚS 287/96 ze dne 22. 5. 1997 (N 62/8 SbNU 119); obdobně též rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 7. 6. 2007 ve věci *Smirnov proti Rusku*, stížnost č. 71362/01, nebo rozsudek téhož soudu ze dne 22. 5. 2008 ve věci *Iliya Stefanov proti Bulharsku*, stížnost č. 65755/01, a rozsudek ze dne 28. 4. 2005 ve věci *Buck proti Německu*, stížnost č. 41604/98]. Stručně lze rekapitulovat následující.

K domovní prohlídce obecně

11. Nařízení a výkon domovní prohlídky v trestním řízení se přímo dotýká ústavních norem garantujících ochranu nedotknutelnosti obydlí, konkrétně čl. 8 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a čl. 12 odst. 1 Listiny. Podle čl. 12 odst. 2 Listiny platí, že domovní prohlídka je přípustná jen pro účely trestního řízení, a to na písemný odůvodněný příkaz soudce. Způsob provedení domovní prohlídky stanoví zákon.

12. Domovní svoboda jako ústavně zaručené právo plynoucí z výše citovaného čl. 12 Listiny svou povahou a významem spadá mezi základní lidská práva a svobody, neboť spolu se svobodou osobní a dalšími ústavně garantovanými právy dotváří osobnostní sféru jedince, jehož individuální integritu jako podmínku důstojné existence a rozvoje lidského života je nutno respektovat a důsledně chránit. Průlom do této ochrany, umožněný ústavním pořádkem v případě domovní prohlídky pro účely trestního řízení, je třeba chápat jako výjimku, která vyžaduje restriktivní interpretaci zákonem stanovených předpokladů její přípustnosti (viz § 82 odst. 1, § 83 a násl. trestního řádu).

13. Podle § 82 odst. 1 trestního řádu lze domovní prohlídku vykonat, je-li důvodně podezření, že v bytě nebo v jiné prostoře sloužící k bydlení nebo v prostorách k nim náležejících (obydlí) je věc nebo osoba důležitá pro trestní řízení. Podle § 83 odst. 1 trestního řádu je oprávněn nařídit domovní prohlídku předseda senátu a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce. Příkaz k domovní prohlídce musí být vydán písemně a musí být odůvodněn.

14. S ohledem na restriktivní pojetí institutu domovní prohlídky je před vydáním příkazu k domovní prohlídce nutno pečlivě zkoumat, zda jsou pro její nařízení splněny všechny zákonné podmínky. Obecný soud musí své rozhodovací důvody v odůvodnění příkazu zřetelně vyložit. Ústavnímu požadavku na odůvodnění písemného rozhodnutí, jímž se domovní

prohlídka nařizuje, nelze však rozumět tím způsobem, že postačí pouhý odkaz na příslušná zákonná ustanovení (příp. jejich citace), aniž by bylo současně dostatečně zřejmé, z jakých skutkových či jiných okolností tento příkaz jako rozhodnutí orgánu veřejné moci vychází, případně čím a v čem pokládá zákonem stanovené podmínky za naplněné (shodně náleží Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 362/06 ze dne 1. 11. 2006).

15. Při nařizování domovní prohlídky je třeba rovněž zvažovat kritérium proporcionality zásahu do práva na nedotknutelnost obydlí. Pro posouzení přiměřenosti aplikace trestněprávního institutu domovní prohlídky je důležité mimo jiné vyhodnocení trestním právem chráněného zájmu (závažnost deliktu, pro který je vedeno trestní řízení), jenž koliduje se svobodou v podobě prostorové dimenze soukromí, jakož i zhodnocení relevance toho, co je hledáno, pro zajištění ochrany kolidujícího statku (viz Wagnerová, E., Šimíček, V., Langášek, T., Pospíšil, I. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha : Wolters Kluwer, 2012, str. 334).

16. Domovní prohlídka v lidském obydlí je však v každém případě vážným zásahem do soukromí jednotlivce, které je považováno za důležitou hodnotu v demokratickém právním státě a tvoří jedno z nejdůležitějších základních práv jednotlivce. Právě z tohoto důvodu musí každý zásah do tohoto práva, byť by třeba i byl důvodný a proporcionální, být též dostatečně přesvědčivě odůvodněn. Není třeba, aby do tohoto odůvodnění orgány činné v trestním řízení uváděly všechny důvody, které je k potřebě provést domovní prohlídku vedly, zejména pokud by to mohlo nějak narušit prováděné vyšetřování, avšak není možno, aby takový vážný zásah do soukromí, do domovní svobody, nebyl odůvodněn vůbec či jen nic neříkajícími frázemi (viz více ve výše citovaných rozhodnutích ESLP *Smirnov proti Rusku* či *Iliya Stefanov proti Bulharsku*).

K domovní prohlídce jako k neodkladnému úkonu ve fázi prověřování

17. Ústavní soud judikoval, že i když za jistých okolností, které obecný soud dostatečně ozřejmí, může mít domovní prohlídka v konkrétní věci i charakter neodkladného úkonu (§ 160 odst. 4 trestního řádu) a jako taková je ex lege přípustná, jde v řečeném případě o zvlášť závažný zásah do ústavně zaručeného základního práva na domovní svobodu, a proto také rozhodnutí, na jehož základě má být takový úkon proveden, musí být i z tohoto hlediska zvláštní závažností přiměřené a dostatečně zdůvodněno (z nálezu Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 287/96 ze dne 22. 5. 1997).

18. Zvláštní situací je nařízení a provedení domovní prohlídky v rámci postupu orgánů činných v trestním řízení před zahájením trestního stíhání, tj. ve fázi prověřování. V této nejčasnější fázi trestního řízení není ze zákona možné takový procesní úkon provést jinak než jako neodkladný nebo neopakovatelný. Podle ustanovení § 160 odst. 4 trestního řádu se

za neodkladný považuje úkon, který vzhledem k nebezpečí jeho zmaření, zničení nebo ztráty důkazu nesnese z hlediska účelu trestního řízení odkladu na dobu, než bude zahájeno trestní stíhání. Za neopakovatelný pak takový úkon, který nebude možno v řízení před soudem provést (pro podrobnější výklad viz náleží pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 47/13 ze dne 7. 5. 2014).

19. V případě domovní prohlídky ve fázi před zahájením trestního stíhání proti konkrétní osobě je zákonnost jejího provedení podmíněna jednak nezbytností tento úkon provést a jednak požadavkem na řádnou obhajobu pozdějšího obviněného. Především musí být prokázáno, že se skutečně jedná o úkon, který nebylo možno provést po zahájení trestního stíhání vůči osobě, které se úkon týká. Takový závěr musí vyplývat jednak ze skutečné, urgentní či jedinečné potřeby provedení tohoto úkonu, ale zcela samozřejmě musí mít konkrétní odraz v protokolu o takovém úkonu s ohledem na § 160 odst. 4 trestního řádu in fine (náleží pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 47/13 ze dne 7. 5. 2014). Ve fázi prověřování je tak obzvlášť důležité zohledňovat kritérium proporcionality zásahu do práva na nedotknutelnost obydli (srov. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 28. 4. 2005 ve věci *Buck proti Německu*, stížnost č. 41604/98).

20. Aby mohl být napadený příkaz k domovní prohlídce považován za ústavně konformní, musí být vydán i s odůvodněním toho, proč se jedná o úkon neodkladný nebo neopakovatelný (§ 160 odst. 4 trestního řádu). To samé platí pro protokol o provedení domovní prohlídky, kde má orgán provádějící prohlídku povinnost uvést, na základě jakých skutečností byl úkon jako neodkladný nebo neopakovatelný proveden. Neodkladnost či neopakovatelnost úkonu je nezbytným atributem pro to, aby důkazní materiál, jenž byl získán před zahájením trestního stíhání, mohl být použitelným pro účely trestního řízení. Řádné odůvodnění neodkladnosti a neopakovatelnosti procesního úkonu je tedy potřebným předpokladem pro následné posouzení ze strany soudu, zda jde v konkrétním případě o účinný důkaz, který lze využít při rozhodování o vině a trestu obviněného (náleží sp. zn. I. ÚS 2787/13 ze dne 28. 11. 2013).

21. Jak se podává z ustálené judikatury, není-li neodkladnost úkonu z odůvodnění soudního rozhodnutí, byť alespoň v (minimálním) nezbytném rozsahu, jakkoli (ani interpretací) seznatelná, pak již jen z tohoto důvodu trpí příkaz k prohlídce závažnou vadou, která se nikoliv nevýrazným způsobem ústavně zaručených práv stěžovatele bezprostředně dotýká [viz např. náleží sp. zn. I. ÚS 536/06 ze dne 28. 4. 2009 (N 100/53 SbNU 263), sp. zn. IV. ÚS 1780/07 ze dne 25. 8. 2008 (N 147/50 SbNU 297), usnesení sp. zn. II. ÚS 907/13 ze dne 27. 8. 2013 (dostupné na <http://nalus.usoud.cz>)].

22. Ústavní soud v plenárním náleží sp. zn. Pl. ÚS 47/13 ze dne 7. 5. 2014 zdůraznil materiální hledisko pro posouzení, zdali neodkladnost

úkonu domovní prohlídky vyplývá z jejího odůvodnění. Při tzv. testu účinnosti trojí kontroly je pro posouzení ústavní konformity daného úkonu zásadní, zdali policejní orgán podal řádně věcně i formálně odůvodněný podnět státnímu zástupci a ten pak jako návrh soudci, přičemž všichni tito posuzovali příkaz k domovní prohlídce jako úkon, jehož neodkladnost, resp. neopakovatelnost je zachycena a prokázána ve spisovém materiálu. Ústavní soud pro tuto situaci konstatoval, že pochybení spočívající pouze ve formální absenci výslovného označení daného úkonu za neodkladný nebo neopakovatelný nemusí nutně dosahovat ústavněprávní intenzity, a naopak, v případě, že by jinak formálně bezvadně vyjádřená neodkladnost a neopakovatelnost domovní prohlídky nebyla v konkrétním případě řádně věcně odůvodněna, znamenal by takový úkon porušení základního práva. Pro posouzení ústavní konformity příkazu k domovní prohlídce je nutno zohledňovat širší věcná hlediska, včetně spisového materiálu, dalších okolností případu a procesní charakteristiky řízení.

23. Ústavní soud však vznesl důrazný apel na orgány činné v trestním řízení, aby při nařizování domovní prohlídky jako neodkladného úkonu ve fázi před zahájením trestního stíhání v návrzích, samotném soudním příkazu a v protokolu o jejím provedení jednak formálně vyjádřily, že se jedná o úkon neodkladný, a zároveň tuto skutečnost řádně odůvodnily. Povinnost orgánu veřejné moci při výkonu svých pravomocí a kompetencí co nejvíce respektovat základní právo jednotlivce na nedotknutelnost obydlí podle čl. 12 Listiny vyplývá z koncepce demokratického právního státu (čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky).

24. Ústavní soud v citovaném plenárním nálezu dále uvedl, že „v případě, kdy je domovní prohlídka nařizována před zahájením trestního stíhání, musejí být naplněny silnější požadavky, tj. příkaz k domovní prohlídce předpokládá odůvodnění, že jde o úkon neodkladný nebo neopakovatelný. Pokud se neodkladností či neopakovatelností provedení domovní prohlídky budou orgány činné v trestním řízení zabývat výslovně ve všech příslušných úkonech trestního řízení, bude tím posílena garance respektu k základnímu právu jednotlivce na nedotknutelnost obydlí, neboť zde bude nejen pro orgány činné v trestním řízení, jimž je tento úkon určen, ale také pro obviněného a jeho obhájce transparentně deklarováno, že příkaz k domovní prohlídce byl odůvodněně vydán jako úkon neodkladný nebo neopakovatelný, resp. že soudce důkladně zvážil, zda má být tímto způsobem postupováno. Rovněž soud rozhodující o vině a trestu bude snadněji provedené úkony hodnotit“.

25. Je namístě v obecné rovině přisvědčit argumentaci ve vyjádření okresního soudu, jež poukazuje na skutečnost, že domovní prohlídka je v praxi často, ne-li v převážné většině případů, úkonem neodkladným, který je nutno z taktických důvodů sledujících naplnění účelu trestního řízení

provést ještě před vznesením obvinění dotčené osobě, aby se zamezilo schování či zničení usvědčujících důkazů. To ale nic nemění na citovaných judikatorních závěrech, dle kterých má za daných okolností jít o výjimečný zásah do práva na nedotknutelnost obydlí, který musí být náležitě odůvodněn.

B. Vlastní posouzení ústavní stížnosti

26. Ústavní soud posoudil ústavní stížnost stěžovatelky a spisový materiál ve světle právě uvedených ústavněprávních výkladů týkajících se nařízení domovní prohlídky jako neodkladného a neopakovatelného úkonu ve fázi prověřování dle § 83 odst. 1 a § 158 odst. 3 písm. i) ve spojení s § 160 odst. 4 trestního řádu. V intencích plenárního nálezu sp. zn. Pl. ÚS 47/13 ze dne 7. 5. 2014 zkoumal, zdali šlo v případě ústavní stížností napadeného příkazu pouze o formální nedostatek anebo jeho odůvodnění je natolik nedostatečné, že nemůže v testu ústavnosti obstát. Dospěl k závěru, že postup orgánů činných v trestním řízení vedoucí až k vydání příkazu k domovní prohlídce je optikou testu účinnosti trojí kontroly, jakož i dalších zákonných a judikatorních požadavků nepostačující. Ústavní stížnost je proto důvodná. Napadeným příkazem k domovní prohlídce a prohlídce jiných prostor vydaným soudcem Okresního soudu ve Vsetíně bylo nepřiměřeným způsobem zasaženo do ústavního práva stěžovatelky na nedotknutelnost obydlí.

27. V odůvodnění příkazu k domovní prohlídce soudce okresního soudu úvodem rekapituloval důvody z návrhu k vydání příkazu k domovní prohlídce podaného státním zástupcem, dle kterého z dosavadního šetření vyplynulo, že jeden a tentýž pachatel psal od roku 2004 anonymní dopisy, jimiž poškodil řadu třetích osob. Státní zástupce vyslovil předpoklad, že v označených prostorech (obydlí stěžovatelky) budou nalezeny mechanický psací stroj, elektrický psací stroj a počítač či jiná paměťová média, na kterých byly anonymní dopisy napsány. Soudce se dále věnoval proporcionalitě zásahu do domovní svobody s ohledem na prověřovanou trestnou činnost, která je sice méně závažná, nicméně trvá již dlouhou dobu, je prováděná v značném měřítku, citelně zasahuje do života třetích osob a má další závažné negativní dopady, což v souhrnu odůvodňuje užití institutu domovní prohlídky za účelem objasnění zmíněné trestné činnosti a odhalení jejího pachatele. V samotném odůvodnění však soudce pouze zopakoval tvrzení státního zástupce, že existuje důvodné podezření, že v místech, kde stěžovatelka trvale žije, se nacházejí věci důležité pro trestní řízení, především věci potřebné k napsání anonymních dopisů. Podezření, že stěžovatelka může být pachatelka, dovedl toliko na základě „celkem přesvědčivých dosavadních výsledků řízení“.

28. Na tomto místě není účelem hodnotit, zdali domovní prohlídka byla vhodným a nezbytným nástrojem pro objasnění předmětného trestného činu pomluvy, jelikož Ústavní soud není povolán k instančnímu přezkumu správnosti rozhodnutí a z ústavněprávního pohledu nic nenavědčuje, že by mělo jít o zcela disproporcionální zásah do práva na nedotknutelnost obydlí v porovnání s účelem trestního řízení. Lze se pouze pozastavit nad tím, že orgány činné v trestním řízení již deset let věděly o tom, že ve Vsetíně se rozesílají anonymní dopisy, a při zvoleném postupu nebyly s to zřetelně vyloužit důvodné podezření stěžovatelky při nařízení domovní prohlídky v jejím obydlí.

29. Zásadní vadou příkazu k domovní prohlídce v obydlí stěžovatelky je to, že jeho odůvodnění postrádá jakoukoliv spojitost mezi popsanou trestnou činností, jež je předmětem vyšetřování, s osobou stěžovatelky, resp. s jejím obydlím, vyjma konkrétními skutečnostmi nepodloženého tvrzení, že podezřelou je právě ona a že nástroje k napsání anonymních dopisů se mohou nacházet v jejím obydlí. Ústavní soud si je vědom, že v této fázi se nevyžadují nezpochybnitelné důkazy o spojitosti stěžovatelky s prověřovanou trestnou činností, nicméně nemůže akceptovat, že okresní soud nevedl v samotném příkazu jedinou skutečnost, která by měla vést k podezření, že anonymní dopisy měla psát stěžovatelka, a tudíž se lze domnívat, že nástroje k tomu potřebné se budou nacházet v místě jejího bydliště. Tím hůř, že jí ještě nebylo sděleno obvinění, které v trestním řízení posiluje legitimizaci vyšetřovacích úkonů zasahujících do základních práv a svobod obviněné osoby.

30. V podstatě je tato absence zřejmá už jen z toho, že odůvodnění postrádá individualizaci podezření na osobu stěžovatelky, a v podobě, v jaké soud příkaz vydal, by ho při změně nacionalit bylo možné použít na jakoukoliv osobu nebo místo. Evropský soud pro lidská práva ve výše citovaném rozsudku ve věci *Smirnov proti Rusku* (body 47 a 48) požaduje, aby příkaz k domovní prohlídce nebyl příliš široce formulovaný, aby obsahoval alespoň nějaké informace o daném vyšetřování, účelu prohlídky či důvodech, proč se jeví nezbytnou. Pokud tedy ze samotného příkazu Ústavní soud nemůže ani jen implicitně dovodit, na základě jakého důvodu existuje podezření, že stěžovatelka je pachatelka, a v jejím obydlí se tak mohou nacházet *instrumenta sceleris* – nástroje sloužící ke spáchání trestného činu, – není možné totéž očekávat od samotné stěžovatelky, které je odůvodnění příkazu primárně určeno. Tuto vadu nemůže zhojit ani sdělení státního zastupitelství o důvodnosti zamlčení důkazu – znaleckého posudku z odvětví jazyková analýza s ohledem na možný únik informací z trestního spisu. Ústavnímu soudu není vůbec zřejmé, jak by informování stěžovatelky o tom, že podezření bylo založeno znaleckým vyhotovením autorského profilu odpovídajícího její osobě v odůvodnění příkazu

k domovní prohlídce při jeho předání stěžovatelce a následným provedením úkonu v místě jejího bydliště, mohlo zmařit zajištění nástrojů užitých k napsání pomlouvačných dopisů a zájmových elektronických dat, jejich forenzní zkoumání, porovnání s dopisy zaslanými poškozeným osobám atd.

31. Absence výslovného zmínění úkonu jako neodkladného v příkazu k domovní prohlídce je formální vadou nedosahující ústavněprávní intenzity pouze za omezené situace, pokud je z ostatních okolností zcela zřejmé, že z věcného hlediska o úkon neodkladný jde a takto k němu přistupují veškerí aktéři. Z postupu orgánů činných v trestním řízení v posuzované věci je pouze odvoditelné, že při prověřování předmětné trestné činnosti považovaly domovní prohlídku za účinný nástroj k tomu, aby zadržely a mohly následně zkoumat *instrumenta sceleris* ještě předtím, než by je mohla zničit nebo schovat podezřelá osoba. Tento obecný předpoklad však nebyl dostatečně individualizován vůči osobě a obydlí stěžovatelky. Byť se v spisových materiálech nachází znalecký posudek, dle kterého z části pomlouvačných textů bylo možné psycholingvistickou analýzou pojmut podezření vůči stěžovatelce, sám státní zástupce se vyjádřil, že záměrně v návrhu soudu na vydání příkazu na tuto skutečnost nepoukázal z důvodu ochrany spisu před únikem informací. Dle Ústavního soudu však s ohledem na okolnosti případu a zvolený procesní postup nic nebránilo tomu, aby bylo podezření stěžovatelky v návrhu státního zástupce spolehlivě individualizováno a konkretizováno (ovšem bez nutnosti sdělovat nadbytečná a citlivá data), a taktéž tomu, aby náležitou individualizaci a konkretizaci obsahoval i samotný příkaz soudu, který se na rozdíl od návrhu státního zástupce předává osobě, v jejímž obydlí se má prohlídka provést, přímo na místě.

32. Z výše řečeného plyne pro posuzovaný případ následující. Judikatura Ústavního soudu a Evropského soudu pro lidská práva klade na odůvodnění příkazu k domovní prohlídce, která má být provedena jako neodkladný úkon ještě před vznesením obvinění zejména osobě, jejíž obydlí bude podrobeno prohlídce, přesně stanovené požadavky (viz citace v bodu 10 tohoto nálezu). Vedle obecného požadavku odůvodnit podezření konkrétními skutkovými okolnostmi, že se v obydlí nachází věc nebo osoba důležitá pro trestní řízení, se soudce musí jednak ztotožnit s tím, že je nutné takový úkon provést jako neodkladný, a do příkazu to výslovně uvést (též s odkazem na zákonnou normu) a zároveň musí vyložit konkrétní důvody, na základě nichž dospěl k závěru o nutnosti provedení neodkladného úkonu, resp. nemožnosti vyčkat na zahájení trestního stíhání, během kterého již může osoba obviněná v širší míře uplatňovat svá práva na obhajobu.

33. Není přípustné, aby orgány činné v trestním řízení až dodatečně, kupř. i v případném řízení o ústavní stížnosti, usilovaly o napravení

uvedených nedostatků nespecifikovaným poukazem na to, že je možné justifikaci úkonu dovodit (spíš reálně myšleno domyslet) ze spisového materiálu, a tlačili tak Ústavní soud do role obecné přezkumné instance, která mu dle konstrukce ústavního soudnictví nepřísluší.

34. Požadavky kladené na odůvodnění příkazu k domovní prohlídce před zahájením trestního stíhání nepochybně vycházejí taktéž z neblahé historické zkušenosti se svobodu popírajícími režimy ve 20. století, kdy orgány veřejné moci účelově zneužívaly institut domovní prohlídky k mocenským či ideologickým zájmům a tyto prováděly záměrně zcela bez základního respektu k soukromí a intimitě, jež náleží místům, kde lidé bydlí. Ústavní garance nedotknutelnosti obydlí, jakož i přísné podmínky pro úkony státní moci, se kterými je spjatý výjimečný zásah do tohoto práva, jsou právě vyjádřením respektu, který stát chová k soukromé a intimní sféře každého jedince.

35. Ve shodě s okresním soudem Ústavní soud konstatuje, že pro praxi to znamená následující. Účelem písemného vyhotovení příkazu k domovní prohlídce je v první řadě poskytnutí dostatečných informací osobě, která bude muset strpět, že orgán státní moci vstoupí a prohlédá její výsostně soukromé teritorium, nikoli výměna informací mezi jednotlivými orgány činnými v trestním řízení při výkonu jejich činností. Zdali je odůvodnění příkazu dostatečné, je bezvýhradně nutno nahlížet optikou jedince, v jehož obydlí má být prohlídka provedena. Jinými slovy, odůvodnění soudu jako orgánu státní moci slouží primárně adresátovi-jedinci a až sekundárně adresátům-jiným orgánům státní moci.

36. Z toho plynou dva dílčí závěry v obecné rovině. K účinné ochraně práv osoby, u které má být domovní prohlídka provedena, nepostačuje, pokud se soudce pouze v mysli ztotožní se zdůvodněním návrhu státního zástupce k vydání příkazu k domovní prohlídce, resp. podnětu policejního orgánu k tomuto návrhu, a na ty pak dále poukáže, jelikož tyto ostatně nejsou adresátu rozhodnutí známy. Zadruhé, nepostačuje „odbyt“ povinnost odůvodnit domovní prohlídku doložením konkrétních skutečností odkazem na „dosavadní výsledky šetření“ anebo na „obsah spisu“. Řádné odůvodnění domovní prohlídky má přímou souvislost s potřebou legitimizace výkonu státní moci osobě vystavené tak závažným zásahem do soukromí a práva na nedotknutelnost obydlí. Osoba, jejíž obydlí má být podrobeno prohlídce, a to i pokud je v postavení osoby podezřelé (o čemž se taktéž může dozvědět právě při seznámení se s příkazem k domovní prohlídce), nemá za dané situace možnost nahlédnout do spisu a zjistit, o jaké skutečnosti „plynoucí ze spisového materiálu“ se soudce opřel při nařízení tak závažného zásahu do nejsoukromější sféry jedince. Nehledě na to, že v mnoha případech to ani není s ohledem na zvolenou taktiku vyšetřování žádoucí. Soud má povinnost vážit, které informace není v zájmu dosažení

účelu trestního řízení vhodné v odůvodnění příkazu k domovní prohlídce uvádět, nicméně nesmí rezignovat na povinnost důvody prohlídky dostatečně individualizovat co do konkrétního podezření u osoby, u které se má prohlídka provést.

37. S tím souvisí zcela zásadní skutečnost, již soud musí zohlednit při nařizování domovní prohlídky jako neodkladného úkonu u osoby podezřelé, a tudíž limitovaná práva vůči orgánům činným v trestním řízení plynoucí z nastalé situace, kdy výsledek domovní prohlídky může vést k vznesení obvinění vůči osobě, v jejímž obydlí se prohlídka provádí, avšak v čase, kdy se prohlídka provádí, ještě nedisponuje plnými právy na obhajobu, jak tomu je u osoby obviněné.

38. Na druhé straně, jak je tomu i v posuzovaném případě, může nastat situace, že domovní prohlídka u osoby podezřelé vůbec nepovede k zahájení trestního řízení vznesením obvinění vůči této osobě. Tato skutečnost však bude mít za následek taktéž to, že osoba, u které byla prohlídka provedena, při absenci řádného zdůvodnění úkonu prakticky nebude mít k dispozici prostředky k tomu, aby zjistila, za jakým účelem a na základě jakého podezření došlo k tak závažnému zásahu do základního práva na nedotknutelnost obydlí. Tuto skutečnost vzal Ústavní soud v potaz i s ohledem na výše citovaný plenární nálezh sp. zn. Pl. ÚS 47/13 ze dne 7. 5. 2014, ve kterém byla posuzována ústavní konformita úkonu domovní prohlídky, jenž následně obstál v hlavním líčení jako přípustný důkaz, což obhajoba v řízení před soudem nerozporovala pro nedostatečné odůvodnění.

39. S ohledem na řečené je možno shrnout, že ústavně konformní je takový příkaz k domovní prohlídce [a to zejména tehdy, když se jedná o domovní prohlídku prováděnou před zahájením trestního stíhání jako neodkladný či neopakovatelný úkon ve smyslu § 158 odst. 3 písm. i) ve spojení s § 160 odst. 4 trestního řádu], z kterého je – objektivně nahlíženo – pro osobu, jejíž obydlí bude podrobena domovní prohlídce, patrně alespoň v základní míře, z jakých skutečností plyne podezření, že v obydlí se nachází věc nebo osoba důležitá pro trestní řízení. Dále musí být v odůvodnění příkazu k domovní prohlídce dotčené osobě dostatečným způsobem vysvětleno, na základě jakých skutečností soud dospěl k závěru, že je u ní nutné domovní prohlídku provést jako neodkladný úkon. To zvláště platí pro osobu, u níž se provádí domovní prohlídka jako u osoby podezřelé a pro kterou musí být z odůvodnění seznatelné, na základě jakého podezření se u ní má prohlídka provést a jaké konkrétní skutečnosti toto podezření alespoň v základní míře opodstatňují. Dostatečnost odůvodnění je nutno posuzovat prvořadě z perspektivy adresáta-osoby, u které se prohlídka provádí, nikoliv pouze z perspektivy jiných orgánů činných v trestním řízení.

40. Ústavní soud tak dospěl k závěru, že napadeným příkazem k domovní prohlídce a prohlídce jiných prostor vydaným Okresním soudem ve Vsetíně bylo porušeno ústavně zaručené právo stěžovatelky na nedotknutelnost obydlí podle čl. 12 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Ústavní soud proto ústavní stížnosti vyhověl a napadené rozhodnutí zrušil [§ 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu].

41. Vzhledem k tomu, že při domovní prohlídce došlo k vydání určitých movitých věcí včetně nosičů elektronických dat, která byla následně stažena na hmotné nosiče Policie České republiky, je zřejmé, že důsledky této prohlídky neskončily pouze jejím provedením. Nebyl-li ovšem dán legitimní důvod k samému provedení domovní prohlídky (tj. řádně odůvodněný a ústavně přijatelný příkaz k domovní prohlídce), nemůže být dán ani legitimní důvod k zajištění věcí, které byly při domovní prohlídce nalezeny, a jejich dalšímu zadržování ve formě písemností či elektronických dat stažených na policejních nosičích, vnikání do nich, zkoumání jejich obsahu, jakož i jakémukoliv dalšímu nakládání, kromě jejich znehodnocení.

42. Ústavní soud proto současně – též k návrhu stěžovatelky – podle § 82 odst. 3 písm. b) zákona o Ústavním soudu vyslovil, že se Policii České republiky zakazuje pokračovat v porušování ústavně zaručených práv stěžovatelky podle čl. 12 odst. 1 a čl. 11 odst. 1 Listiny a přikazuje se jí obnovit stav před porušením práv a svobod.

Č. 216

K právu oznamovatele na účinné vyšetřování trestného činu

V případech podezření ze spáchání zvláště závažného zločinu obchodování s lidmi či jiných závažných trestných činů proti svobodě a lidské důstojnosti, k jejichž trestnímu stíhání je Česká republika vázána mezinárodními závazky, lze v ústavněprávní rovině dovést pozitivní povinnost orgánů státu k efektivnímu objasnění trestní věci. Porušení této povinnosti představuje zásah do ústavně zaručených základních práv osob, jež se prohlašují za oběti takových trestných činů a domáhají se cestou trestního oznámení u orgánů státu ochrany a zadostiučinění.

Je třeba vycházet z předpokladu, že pro oběti obchodování s lidmi bývá ochrana poskytnutá v rámci trestního řízení bezprostředním a nejúčinnějším způsobem zajištění jejich základních práv vyplývajících z čl. 8 odst. 1, čl. 9 a čl. 10 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a z čl. 4 odst. 1 a 2 a čl. 5 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Ryze formální či hrubě nesprávný a neefektivní postup orgánů činných v trestním řízení proto neobstojí z hlediska ústavněprávního přezkumu a zakládá nutnost kasace rozhodnutí, jímž bylo trestní řízení skončeno odložením věci.

Nález

Ústavního soudu – II. senátu složeného z předsedy senátu Radovana Suchánka (soudce zpravodaj) a soudců Vojtěcha Šimíčka a Jiřího Zemánka – ze dne 16. prosince 2015 sp. zn. II. ÚS 3626/13 ve věci ústavní stížnosti stěžovatelů 1. Daniela Bielky, 2. Dominika Molnára, 3. Josefa Bakáše, 4. Lukáše Gazdy, 5. Martina Trnavského, 6. Pavla Koválčika, 7. Mariana Fajty, 8. Andreje Barana, 9. Timoteje Slávika, 10. Štefana Zágora, 11. Milošlavy Szapášiho, 12. Davida Petaba, 13. Hnata Vargy a 14. Borise Matúše (jedná se o pseudonymy), právně zastoupených JUDr. Štěpánkou Mikovou, advokátkou, se sídlem 28. října 1001/3, 110 00 Praha 1, proti usnesení Policie České republiky, Obvodního ředitelství policie Praha I, služby kriminální policie a vyšetřování, ze dne 12. července 2013 č. j. KRPA-43249/TČ-2013-001193-DŠ a proti usnesení Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 1 ze dne 30. září 2013 č. j. 0 ZN 1423/2013-99 týkajícím se odložení věci podezření ze spáchání trestného činu vůči stěžovatelům jako poškozeným, za účasti Policie České republiky, Obvodního ředitelství policie Praha I, služby kriminální policie a vyšetřování, a Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 1 jako účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Policie České republiky, Obvodního ředitelství policie Praha I, služby kriminální policie a vyšetřování, ze dne 12. července 2013 č. j. KRPA-43249/TČ-2013-001193-DŠ a usnesením Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 1 ze dne 30. září 2013 č. j. 0 ZN 1423/2013-99 bylo porušeno základní právo stěžovatelů na účinné vyšetřování vyplývající ze základních práv podle čl. 8 odst. 1, čl. 9 a čl. 10 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 4 odst. 1 a 2 a čl. 5 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesení Policie České republiky, Obvodního ředitelství policie Praha I, služby kriminální policie a vyšetřování, ze dne 12. července 2013 č. j. KRPA-43249/TČ-2013-001193-DŠ a usnesení Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 1 ze dne 30. září 2013 č. j. 0 ZN 1423/2013-99 se ruší.

Odůvodnění

I.

1. Návrhem ve smyslu § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatelé domáhají zrušení v záhlaví označených usnesení Policie České republiky, Obvodního ředitelství policie Praha I, služby kriminální policie a vyšetřování, (dále též jen „policejní orgán“) a Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 1, neboť v nich spatřují zásah do svých ústavně zaručených základních práv a svobod.

2. Jak vyplývá z odůvodnění ústavní stížnosti a ze shromážděného spisového materiálu, byla napadeným rozhodnutím policejního orgánu dle § 159a odst. 1 trestního řádu odložena věc podezření ze spáchání trestného činu podvodu podle § 250 odst. 1 a odst. 3 písm. b) trestního zákona spáchaného formou spolupachatelství podle § 9 odst. 2 trestního zákona, jehož se mohli dopustit Ing. David Mrkos, jako předseda představenstva společnosti Affumicata, a. s., v období od září 2008 do 10. 4. 2009 se sídlem Praha 1, Senovážné náměstí 1463/5, a od 10. 4. 2009 do 19. 4. 2010 se sídlem v Praze 1, Na Příkopě 958/25, IČO 28432401, a Jindřich Martinák, jako obchodní ředitel společnosti Affumicata, a. s., a dále jako zástupci společnosti Wood Servis Praha, s. r. o., se sídlem Brno, Příkop 838/6, IČO 29223831, a Luboš Dobrovolný, jako zástupce společnosti Wood Servis Praha, s. r. o., v období let 2009 a 2010 v sídle společnosti Affumicata, a. s., v Praze 1, Senovážné náměstí 1463/5, resp. Praha 1, Na Příkopě 958/25, a na dalších různých místech v České republice tím, že se zahraničními pracovníky původem z Vietnamu, Rumunska a Slovenska uzavírali smlouvy v písemné

podobě na provádění lesních prací po celé České republice, ačkoliv věděli, že pracovníkům po vykonání předmětných prací nevyplatí dohodnutou mzdu v plné výši nebo vůbec, čímž je uvedli v omyl, a tímto jednáním mohli celkem 66 poškozeným způsobit v celkovém součtu škodu ve výši 820 983 Kč a 22 800 eur.

3. Stěžovatelé jako oznamovatelé trestného činu proti citovanému usnesení policejního orgánu podali stížnost, která však byla v záhlaví označeným usnesením státní zástupkyně podle § 148 odst. 1 písm. c) trestního řádu zamítnuta jako nedůvodná.

4. V odůvodnění ústavní stížnosti stěžovatelé zdůrazňují, že původně podali trestní oznámení pro podezření, že se stali obětí trestného činu obchodování s lidmi dle § 232a odst. 2 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a toliko alternativně jako poškození namítali, že se podnikatelé Ing. Mrkos a Martiňák svým jednáním dopustili trestného činu podvodu. Pro úplnost uvedli i jiné trestné činy, kterých se měli jmenovaní dopustit v jednočinném souběhu s trestným činem obchodování s lidmi. Společně se stěžovateli podalo trestní oznámení dalších několik desítek osob, zicích státních příslušníků. Stěžovatelé v odůvodnění svého návrhu podrobně popisují svou verzi skutkového děje, podle níž byli podezřelými podnikateli Ing. Mrkosem a Martiňákem zlákáni falešnými sliby a posléze drženi v nesnesitelných podmínkách na odlehlých místech v lese v České republice, kde museli pracovat 12 až 14 hodin denně sedm dní v týdnu, aniž jim kdy byla vyplácena mzda. Stěžovatelé v drastických detailech popisují, jak jim mělo být podezřelými vyhrožováno fyzickou likvidací, nebudou-li v práci pokračovat, a jak byli podezřelými soustavně ponižováni. Poukazují na to, že byli nuceni se u podezřelých zadlužit, čímž pak podezřelí odůvodňovali další setrvání stěžovatelů a dalších osob v podobném postavení v práci bez nároku na mzdu. Stěžovatelé dále zdůrazňují, že podezřelí podnikatelé zneužívali skutečnosti, že poškození zahraniční dělníci neměli zpravidla prostředky ani k tomu, aby se z místa výkonu práce v České republice vrátili do vlasti. Stěžovatelé obsáhle zdůrazňují, jaké mělo tvrzené vykořisťování a další zlé nakládání závažné dopady pro ně a jejich rodiny, jež po delší dobu zůstávaly bez prostředků, musely čelit exekucím atd. Poukazují i na tvrzené následky na zdraví jako důsledky zlého nakládání ze strany podvodných zaměstnavatelů v České republice.

5. Stěžovatelé v ústavní stížnosti dále popisují průběh prověřování trestních oznámení ze strany orgánů činných v trestním řízení. Poukazují na to, že svá oznámení s ohledem na závažnost podezření záměrně podali přímo Vrchnímu státnímu zastupitelství v Praze. Orgány činné v trestním řízení však zcela nesmyslně a v rozporu se zásadami trestního procesu trestní věc rozdělily podle jednotlivých právních kvalifikací učiněných zmocněnci oznamovatelů prověřovaného skutku.

6. Jak dále vyplývá z odůvodnění ústavní stížnosti a jejich příloh, dne 24. 3. 2011 Obvodní ředitelství policie Praha I, služba kriminální policie a vyšetřování, 3. oddělení hospodářské kriminality, postoupilo podezření ze spáchání trestného činu obchodování s lidmi jako poznatek k dalšímu opatření na Policii České republiky, Útvar pro odhalování organizovaného zločinu služby kriminální policie a vyšetřování, Odbor obchodu s lidmi a nelegální migrace (dále jen „ÚOOZ“). Dne 10. 6. 2011 Obvodní ředitelství policie Praha I, služba kriminální policie a vyšetřování, 3. oddělení hospodářské kriminality, trestní věc dále rozdělilo a postoupilo dalším dvěma orgánům Policie České republiky: Krajskému ředitelství policie v Brně, Územnímu odboru Brno-město, službě kriminální policie a vyšetřování, oddělení hospodářské kriminality, a Obvodnímu ředitelství Praha IV, službě kriminální policie a vyšetřování, oddělení hospodářské kriminality.

7. V důsledku tohoto rozdělení se rozštěpila původně jedna trestní věc všech poškozených na dvě základní větve: prověřování skutku spáchaného vůči slovenským a rumunským poškozeným (prověřováno Obvodním ředitelstvím policie Praha I) a prověřování skutku spáchaného vůči vietnamským poškozeným (prověřováno Obvodním ředitelstvím policie Praha IV). Dále pak bylo samostatně prověřováno Obvodním ředitelstvím policie Praha I a Krajským ředitelstvím policie v Brně, zda se podnikatelé Ing. Mrkos a Martiňák nedopustili trestného činu zkrácení daně nebo neodvedení daně.

8. ÚOOZ nicméně následně postoupil věc na Obvodní ředitelství policie Praha IV s tím, že se jedná o podezření z trestného činu podvodu, nebezpečného vyhrožování a vydírání, s výslovným příkazem věc dále prověřit. ÚOOZ dále navrhl, aby trestní věc byla postoupena na Krajské ředitelství policie hlavního města Prahy, a to z důvodu rozsáhlosti a závažnosti trestné činnosti.

9. Stěžovatelé poukazují na dle jejich názoru chaotický postup, kdy Krajské ředitelství policie hlavního města Prahy dále trestní věc postoupilo na Obvodní ředitelství policie Praha IV s odůvodněním, že tento orgán policie je místně a věcně příslušný. Obvodní ředitelství policie Praha IV dne 16. ledna 2012 postoupilo tuto věc na Obvodní ředitelství policie Praha I s odůvodněním, že trestný čin podvodu se nestal na území Obvodního ředitelství policie Praha IV a že trestné činy vydírání a nebezpečného vyhrožování nebyly prokázány. Avšak ani Obvodní ředitelství policie Praha I neshledalo svou místní a věcnou příslušnost s odůvodněním, že v trestní věci podvodu vůči vietnamským dělníkům je příslušné Obvodní ředitelství policie Praha IV a místo spáchání trestných činů vydírání a nebezpečného vyhrožování (Most, Děčín, Ústí nad Labem, Železná Ruda, Zruč nad Sázavou) není ve služebním obvodu Obvodního ředitelství policie Praha I. Obvodní ředitelství policie Praha I tedy dne 22. února 2012 postoupilo trestní věc zpět na Obvodní ředitelství policie Praha IV.

10. Obvodní ředitelství policie Praha I dne 28. listopadu 2011 uložilo „ad acta“ prověřování trestní věci podvodu vůči slovenským a rumunským poškozeným. Stěžovatelé proti tomuto opatření podali stížnost a dne 20. srpna 2012 jí bylo Obvodním státním zastupitelstvím pro Prahu 1 vyhověno. Státní zástupkyně nařídila policejnímu orgánu provést další prověřování a zahájit úkony trestního řízení. Dne 30. října 2012 byly následně zahájeny úkony trestního řízení. Stěžovatelé poukazují na to, že až do tohoto data byly veškeré úkony prováděny podle zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky. Po roce prověřování dle trestního řádu, kdy dle stěžovatelů policejní orgán opět neprovedl téměř žádné úkony (relevantní úkony směřující k objasnění věci prý neprovedl žádné), byla trestní věc odložena dne 15. července 2013. Proti tomuto usnesení Policie České republiky, Obvodního ředitelství policie Praha I, služby kriminální policie a vyšetřování, ze dne 12. července 2013 č. j. KRPA-43249/TČ-2013-001193-DŠ a následnému usnesení Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 1 ze dne 30. září 2013 č. j. 0 ZN 1423/2013-99 o zamítnutí stížností proti výše uvedenému usnesení policejního orgánu podali stěžovatelé nynější ústavní stížnost.

11. Stěžovatelé poukazují zejména na strohé a paušální odůvodnění napadených rozhodnutí, jež přehlíží celou řadu dle jejich názoru zásadních skutkových okolností, které svědčí o tom, že se stali obětí závažné trestné činnosti. Stěžovatelé mají postup policie a státního zastupitelství za výraz svévole, kdy se dle jejich názoru uvedené orgány fakticky odmítly jejich podněty zabývat. Stěžovatelé jsou přesvědčeni, že z mezinárodních závazků pro Českou republiku vyplývá povinnost přijmout odpovídající a zejména účinná opatření pro ochranu obětí obchodování s lidmi. Dle názoru stěžovatelů lze i z judikatury Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) dovodit přímou povinnost státu efektivně vyšetřit a potrestat každé jednání spočívající v obchodu s lidmi, otroctví a nucených pracích. Státy jsou povinny zahájit vyšetřování z úřední povinnosti ihned, jakmile se o nebezpečí, že by mohlo jít o obchodování s lidmi, dozvědí. Stěžovatelé zdůrazňují netečnost českých orgánů v dané věci, přestože se jim dostalo četných upozornění mj. i ze strany orgánů Rumunska.

12. Stěžovatelé podrobně kritizují postup policie v uvedené věci. Zdůrazňují, že při podezření ze spáchání trestného činu obchodování s lidmi se musí posoudit tři skutečnosti, a sice na jedné straně samotné jednání podezřelých, dále užitě prostředky a konečně účel tohoto jednání. Jednání mnohdy spočívá ve vykonání skutků, které odtrženo od dalších složek působí jako činnost legální (např. najímání či zaměstnávání osob, jejich ubytování, přepravování atd.). Činnosti sloužící k dosažení účelu, tedy užitě prostředky, jsou obvykle samy o sobě způsobilé naplnit skutkovou podstatu některého trestného činu (např. podvod, ublížení na zdraví, vyhrožování atd.). Rozhodující však je posouzení účelu jednání. Je proto nezbytné, aby

orgány činné v trestním řízení pohlížely na každý posuzovaný případ komplexně, jelikož jinak se může stát, že „přes stromy nevidí les“, tedy postihnou pouze rovinu prostředků. V posuzovaném případě jsou dle stěžovatelů zřejmě účely dva, a to nucená práce a jiné formy vykořisťování, což dle stěžovatelů bylo policií i státním zastupitelstvím navzdory množství důkazů ignorováno.

13. Stěžovatelé citují početnou judikaturu ESLP. Zejména citují rozhodnutí *Siliadin proti Francii*, v němž ESLP uvedl, že při výkladu čl. 4 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) je nutno přihlédnout k úmluvám Mezinárodní organizace práce (dále jen „MOP“). Úmluva MOP č. 29 o nucené nebo povinné práci (č. 506/1990 Sb.) definuje nucenou práci jako „každou práci nebo službu, která se na kterékoli osobě vymáhá pod pohrůzkou jakéhokoli trestu a ke které se řečená osoba nenabídl dobrovolně“ (čl. 2 odst. 1). Stěžovatelé dále argumentují dikcí rozhodnutí *C. N. a V. proti Francii*, kde ESLP uvedl, že pod „hrozbou trestu“ je třeba rozumět nikoli pouze násilí či výhrůžky smrtí, ale též například udání úřadům v případě, že je pracovník v zemi nelegálně, anebo zotuzení v rámci komunity, vymáhání dluhů, které během práce pracovníkovi u zaměstnavatele vznikly, nebo vyhrožování odebráním dokladů. V témže rozhodnutí se ESLP vyjádřil též k „dobrovolnosti práce“, když uvedl, že je vždy nutné zvážit povahu souhlasu poškozeného, zejména jeho formu, vnější a nepřímé tlaky a možnost svůj souhlas svobodně vzít zpět, přičemž výslovně uvedl, že „původní souhlas, který byl získán podvodem či zneužitím důvěry, je bezvýznamný“.

14. Stěžovatelé mají za to, že nečinností, resp. svévolným postupem orgánů činných v trestním řízení rovněž došlo k porušení práva na rovnost v důstojnosti i v právech dle čl. 1 věty první Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), práva na ochranu osobní svobody dle čl. 8 odst. 1 Listiny, práva nebytí podroben nuceným pracím dle čl. 9 odst. 1 Listiny, práva zachovávat lidskou důstojnost dle čl. 10 odst. 1 Listiny a práva zaměstnanců na spravedlivou odměnu za práci a na uspokojivé pracovní podmínky dle čl. 28 Listiny.

II.

15. Podle § 42 odst. 3 zákona o Ústavním soudu vyzval Ústavní soud k vyjádření Policii České republiky, Obvodní ředitelství policie Praha I, službu kriminální policie a vyšetřování, a Obvodní státní zastupitelství pro Prahu 1 jako účastníky řízení. Vyjádření těchto orgánů byla stručná a obsahovala v zásadě toliko rekapitulaci dosavadního řízení a napadených rozhodnutí, případně bezprostřední odkaz na jejich obsah. Ústavní soud přesto zaslal uvedená vyjádření stěžovatelům k replice, v jejímž rámci

stěžovatelé dále rozvíjeli svou skutkovou a právní argumentaci a popisovali následky trestné činnosti, jejíž obětí se měli stát.

16. K posouzení ústavní stížnosti si Ústavní soud dále vyžádal spis vedený u Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 1 č. j. 0 ZN 1423/2013-99. Rovněž si vyžádal spisový materiál vedený ÚOOZ, Odborem obchodu s lidmi a nelegální migrace, č. j. UOOZ-2244/ČJ-2010-30.

III.

17. Ústavní stížnost je důvodná.

18. Ústavní soud připomíná, že není součástí soustavy soudů (čl. 91 Ústavy České republiky – dále jen „Ústava“), nýbrž zvláštním soudním orgánem ochrany ústavnosti podle čl. 83 Ústavy. Pravomoc Ústavního soudu je založena výlučně k přezkumu rozhodnutí z hlediska dodržení ústavnosti, tj. zda v řízení nebyly porušeny ústavními předpisy chráněná práva a svobody účastníka, zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy a zda lze jako celek pokládat za spravedlivé.

19. Ústavní soud se ve své rozhodovací praxi stavěl vždy zdrženlivě k návrhům oznamovatelů trestných činů, kteří cestou individuální ústavní stížnosti usilují o kasaci rozhodnutí policejního orgánu o odložení věci. Vychází se totiž z předpokladu, že základní právo oznamovatele na spravedlivý proces nemůže být v dané situaci dotčeno. Jak uvádějí četná usnesení Ústavního soudu (viz např. sp. zn. III. ÚS 2064/10 ze dne 12. 8. 2010; dostupné na <http://nalus.usoud.cz>), ve fázi tzv. prověřování dle § 158 až 159b trestního řádu dosud není dán trestněprocesní vztah s konkrétním obviněným, který je nezbytným předpokladem toho, aby se poškozený vůbec mohl domáhat svých nároků v adhezním řízení dle § 43 odst. 3 trestního řádu. Není dosud dán ani vyšší stupeň pravděpodobnosti, že vůbec byl spáchan trestný čin, jímž mělo být poškozenému ublíženo na zdraví, způsobena majetková, morální či jiná újma ve smyslu § 43 odst. 1 věty první trestního řádu.

20. Ústavní soud setrvává na doktríně, že trestní řízení představuje toliko vztah mezi pachatelem a státem, tedy že ústavně není zaručeno právo třetí osoby (oznamovatele, poškozeného), aby jiná osoba byla stíhána a odsouzena. Nelze však zároveň pominout, že je jednoznačnou povinností státu zajistit ochranu základních práv, zejména práv zaručených Listinou a Úmluvou, a to i prostřednictvím efektivního trestního řízení, resp. že v určitých situacích lze hovořit o účinné ochraně (obětí) pouze prostřednictvím trestního práva. Selhání státu v této povinnosti může v návaznosti na judikaturu ESLP podle okolností představovat typicky porušení příslušných článků Úmluvy, chránících jednotlivá základní práva (v projednávané věci připadá v úvahu čl. 4 odst. 1 a 2 a čl. 5 odst. 1, případně čl. 8 Úmluvy). Ústavní soud současně zdůrazňuje, že požadavek účinného vyšetřování je

„pouze“ procesní povinností tzv. náležité péče, a nikoliv povinností ve vztahu k jeho výsledku. Účinné vyšetřování tak negarantuje žádný konkrétní výsledek, ale pouze řádnost postupu daného orgánu.

21. V případě svévolného postupu orgánu veřejné moci lze vždy uvažovat o kasaci napadeného rozhodnutí Ústavním soudem s odkazem na obecnou maximu zákonnosti dle čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 2 odst. 2 Listiny, případně konstatování porušení práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud je ovšem vždy vázán zásadou sebeomezení, jež se právě ve vztahu k orgánům činným v trestním řízení v raných fázích trestního řízení musí projevit obzvláště důrazně. Bylo by zcela v rozporu s účelem ústavní stížnosti, pokud by se Ústavní soud měl stát třetí instancí v případech tzv. odložených trestních oznámení v bagatelních věcech.

22. Ústavní soud bral výše uvedené zásady pečlivě v úvahu, když zkoumal, zda má v projednávané věci využít své kasační pravomoci. K jednoznačnému závěru, že napadená rozhodnutí nemohou obstát v ústavně-právním přezkumu, dospěl Ústavní soud až poté, co shledal, že v daném konkrétním případě nelze upřednostnit zásadu sebeomezení Ústavního soudu vůči orgánům činným v trestním řízení. Zdrženlivost Ústavního soudu by zde nebyla proporcionální vzhledem k mimořádnému významu chráněných zájmů, ba i vzhledem k vysokému počtu osob, jimž měla být ze strany orgánů státu poskytnuta ochrana. Ústavní soud nabyl přesvědčení, že nesprávný postup policejního orgánu a státního zastupitelství zde ve svých důsledcích mohl kolidovat s mezinárodními závazky České republiky (čl. 1 odst. 2 Ústavy), jež se týkají účinné ochrany před hrubým pošlapáním lidské svobody a důstojnosti, k němuž mohlo docházet dlouhodobě a ve větším měřítku u celých skupin osob. Ústavní soud má za neúnosné, aby prověřování podezření, že ze strany skupiny podnikatelů docházelo na území České republiky po delší dobu k systematickému porušování základních práv řady zahraničních pracovníků, skončilo jen velmi paušálně odůvodněným odložením věci, aniž by se příslušné orgány, byť i jen letmo, zabývaly podstatou podezření.

23. Ústavní soud zde *mutatis mutandis* vychází ze své předchozí judikatury, v níž již recipoval doktrínu ESLP, pokud jde o pozitivní povinnosti státu ve vztahu k právu na život [srov. zejména usnesení ze dne 29. 10. 2013 sp. zn. I. ÚS 2886/13 (dostupné na <http://nalus.usoud.cz>) a nález ze dne 2. 3. 2015 sp. zn. I. ÚS 1565/14 (N 51/76 SbNU 691)]. Ústavní soud má v souladu s argumentací stěžovatelů za to, že i v případech závažných trestných činů proti svobodě a lidské důstojnosti, a zejména, jde-li o nejrůznější typy závažného jednání, blížícího se užití jiného k otroctví, nevolnictví, nuceným pracím nebo jiným formám vykořisťování, je třeba přezkoumat, zda orgány činné v trestním řízení provedly účinné vyšetřování. Z požadavků vyjádřených např. v rozsudku ESLP ve věci *Isayeva, Yusupova a Bazayeva*

proti Rusku ze dne 24. 2. 2005 (č. 57947/00, § 209 až 213) postrádá Ústavní soud v projednávané věci zejména rys důkladnosti a dostatečnosti prověřování. V projednávané věci nelze přehlížet ani významné závazky, plynoucí v době vydání napadených rozhodnutí pro Českou republiku z práva Evropské unie, zejména ze směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/36/EU o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a o ochraně obětí, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2002/629/SVV. Uvedená směrnice ve své preambuli mimo jiné stanoví: „Obchodování s lidmi je závažný trestný čin, který je často páchan v rámci organizované trestné činnosti, představuje hrubé porušení základních práv a je výslovně zakázán Listinou základních práv Evropské unie. Prevence obchodování s lidmi a boj proti němu jsou pro Unii i její členské státy prioritou.“ (odst. 1); „Hlavními cíli směrnice jsou důslednější prevence a trestní stíhání případů obchodování s lidmi a ochrana práv obětí. Tato směrnice rovněž zohledňuje souvislosti různých forem obchodování s lidmi a má za cíl zajistit, aby byla každá z těchto forem potírána prostřednictvím co nejúčinnějších opatření.“ (odst. 7); „Tato směrnice dodržuje základní práva a ctí zásady uznávané zejména Listinou základních práv Evropské unie, především lidskou důstojnost, zákaz otroctví, nucené práce a obchodování s lidmi, zákaz mučení a nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestu, práva dítěte, právo na svobodu a bezpečnost, svobodu projevu a informací, ochranu osobních údajů, účinnou právní ochranu a spravedlivý proces a zásady zákonitosti a přiměřenosti trestných činů a trestů. Cílem této směrnice je zejména zajistit plné dodržování těchto práv a zásad a v souladu s nimi musí být provedena.“ (odst. 33). V souladu s tím směrnice obsahuje opatření „v zájmu zajištění úspěšného vyšetřování a stíhání trestných činů obchodování s lidmi“ (odst. 15). Závazky, které pro stát v této oblasti vyplývají z mezinárodního práva, byly v nedávné době aktuálně rozšířeny, když pro Českou republiku vstoupily v platnost Úmluva Organizace spojených národů proti nadnárodnímu organizovanému zločinu (č. 75/2013 Sb. m. s.) a Protokol o předcházení, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zejména se ženami a dětmi, který doplňuje uvedenou úmluvu (č. 18/2015 Sb. m. s.).

24. Ústavní soud poukazuje rovněž na svůj náleze ze dne 12. 8. 2014 sp. zn. I. ÚS 3196/12 (N 152/74 SbNU 301), v němž uvedl: „Na postup orgánů činných v trestním řízení je tak třeba klást různé nároky podle závažnosti daného zásahu do práv a svobod poškozeného, resp. vůči němu spáchaného trestného činu. V případě zásahů méně závažných, kterým bude v rovině obecného práva zpravidla odpovídat kategorie ‚pouhých‘ přečinů (ve smyslu § 14 odst. 2 trestního zákoníku) by zásah Ústavního soudu byl možný jen ve zcela mimořádných situacích, totiž u extrémních případů flagrantních pochybení s intenzivními přetrvávajícími následky pro poškozeného. V těchto souvislostech je zároveň namístě přihlížet k tomu, zda

poškozený má možnost podání občanskoprávní žaloby vůči domnělým pachatelům, která by měla reálnou šanci na úspěch vedoucí k ochraně jeho práv. Pokud tomu tak je, bude zásah Ústavního soudu možný jen ve zcela mimořádných situacích i u závažnějších trestných činů, byť zároveň je třeba doplnit, že nikoliv u některých trestných činů nejzávažnějších (v rovině obecného práva zpravidla odpovídajících kategorií zvlášť závažných zločinů), u kterých by byla jejich závažnost natolik vysoká, že by se jejich řešení toliko prostředky civilního práva, byť by byly k dispozici, jevílo hrubě nedostatečné ... Konečně je třeba dodat, že i když se nebude jednat o případ, kdy by ve smyslu výše uvedeného byl zásah Ústavního soudu možný jen zcela mimořádně, stále samozřejmě platí, že k němu Ústavní soud může přistoupit, s přihlédnutím k ustálené judikované zásadě zdrženlivosti v rozhodování Ústavního soudu, jen při existenci velmi závažných pochybení, porušujících ustavně zaručená práva příslušného stěžovatele.“ Takto vymezené podmínky pro zásah Ústavního soudu má Ústavní soud v nyní rozhodované věci za splněné. Trestný čin obchodování s lidmi (§ 232a trestního zákona, resp. § 168 trestního zákoníku), zejména je-li páchan za použití násilí, pohrůžky násilí nebo jiné těžké újmy nebo lsti anebo při zneužití omylu, tísně nebo závislosti poškozeného za účelem jeho užití k otroctví nebo nevolnictví nebo k nuceným pracím nebo k jiným formám vykořisťování, představuje mimořádně závažný zásah do základních práv na osobní svobodu a osobní bezpečnost, zákazu držení v otroctví nebo nevolnictví a podrobení nuceným pracím nebo službám a na zachování lidské důstojnosti, zaručených v čl. 8 odst. 1, čl. 9 a čl. 10 odst. 1 Listiny a v čl. 4 odst. 1 a 2, čl. 5 odst. 1 Úmluvy, jakož i v řadě dalších mezinárodních smluv. Závažnost a nebezpečnost tohoto zásahu zvyšují pak zejména takové okolnosti, jako je spáchání takového činu v organizované slupině či v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného značný prospěch či prospěch velkého rozsahu. Obdobně to platí i pro trestné činy vydírání (§ 235 trestního zákona, resp. § 175 trestního zákoníku), útisku (§ 237 trestního zákona, § 177 trestního zákoníku) a nebezpečného vyhrožování (§ 353 trestního zákoníku). Uvedená ústavně zaručená práva přitom patří – stejně jako právo na život – k základním lidským právům (hlava druhá oddíl první Listiny) náležejícím každému člověku bez ohledu na státní občanství (čl. 42 odst. 2 Listiny).

25. Dle názoru Ústavního soudu byli policejní orgán a státní zástupce vázání zásadou legality a zásadami ovládajícími dokazování v trestním řízení, včetně zásady vyhledávací a zásady materiální pravdy. Bylo v rozporu s těmito zásadami, pokud se uvedené orgány z úřední povinnosti nesnažily blíže prověřit podezření, že došlo ke spáchání závažných trestných činů proti svobodě a lidské důstojnosti, ať se již jedná o zločin obchodování s lidmi, nebo vydírání, útisku či nebezpečného vyhrožování. Znamky libovůle spatřuje Ústavní soud již v tom, že se příslušné orgány zaměřily toliko

na otázku, zda je ve skutku případně třeba spatřovat trestný čin podvodu, zatímco závažnější právní kvalifikaci ze svých úvah *a priori* vyloučily. Stalo se tak za situace, kdy podezření, že se ve věci může jednat o případ závažné organizované kriminality ve smyslu § 232a trestního zákona, resp. § 168 trestního zákoníku, vyplývalo z výpovědí, resp. podaných vysvětlení několika desítek osob. Dle názoru Ústavního soudu bylo v rozporu se zákazem libovůle při výkonu veřejné moci, pokud policejní orgán a státní zástupce se fakticky odmítli vypořádat s námitkami oznamovatelů, kteří se jako poškození domáhali ochrany proti závažné trestné činnosti zasahující jejich základní lidská práva a důstojnost.

26. Povinností zabývat se prověřovaným skutkem ve všech jeho aspektech a vtělit svá zjištění do odůvodnění svých rozhodnutí nemohla účastníky zbavit ani skutečnost, že jim věc byla předána specializovaným orgánem - ÚOOZ, jenž sám podezření ze spáchání trestného činu obchodování s lidmi neshledal. Aniž by chtěl sám věc po stránce trestněprávní závazně hodnotit, musí se Ústavní soud ztotožnit s námitkou stěžovatelů, že neobstojí názor ÚOOZ, podle něhož právní kvalifikaci dle § 168 trestního zákoníku lze vyloučit, pakliže poškození „vždy mohli z práce odejít“. Tento výklad dle názoru Ústavního soudu neodpovídá smyslu a účelu citovaného ustanovení, výchozím mezinárodním závazkům ani kriminologickým poznatkům o uvedeném typu trestné činnosti (srov. např. rozsudek ESLP ve věci *Rantsev proti Kypru a Rusku*, stížnost č. 25965/04 ze dne 10. 5. 2010). Je nepochybné, že právě v případech naplňujících skutkovou podstatu trestného činu obchodování s lidmi bývá faktická možnost jeho oběti odejít z místa výkonu práce jen iluzorní, neboť je na ni vyvíjen tlak jinak než bezprostředním dohledem a přímým násilím (cestou zadlužení, výhrůžek, již samotným akceptováním situace, kdy poškození nemohou pro nedostatek prostředků odcestovat). Přesto nelze přehlédnout, že ÚOOZ jako specializovaný orgán (na rozdíl od orgánu Obvodního ředitelství policie Praha I) provedl ve věci výslechy desítek svědků a poškozených a shromáždil rozsáhlý spisový materiál (spis čítající kolem 2 000 stran). Ve svém vyhodnocení spisového materiálu ÚOOZ vyslovil podezření, že i přes nejednoznačný závěr ohledně naplnění znaků trestného činu dle § 232a trestního zákona mohlo dojít ke spáchání trestných činů podvodu, vydírání a nebezpečného vyhrožování. Poslední dvě právní kvalifikace v napadených rozhodnutích nejsou vůbec vyvráceny a výsledky šetření provedených ÚOOZ nejsou v argumentaci účastníků nijak zohledněny. Vcelku přílehlavá je námitka stěžovatelů, kteří poukazují na skutečnost, že celá skutková a právní argumentace policejního orgánu je obsažena v jediném stručném odstavci (po ryze pozitivistickém konstatování obsahu některých důkazů) a naprosto neodpovídá pozornosti, kterou věci prve věnoval specializovaný orgán (ÚOOZ), jenž mimo jiné navázal i spolupráci s orgány policie v Rumunsku,

kde jsou podezření proti podnikatelům Ing. Mrkosovi a Martinákoví rovněž prověřována.

27. Ústavní soud musí dát za pravdu stěžovatelům, jestliže tvrdí, že účastníci jako orgány činné v trestním řízení se postupem navrhovaným ÚOOZ neřídili a s výsledky jeho šetření se vypořádali nanejvýš formalisticky. Ústavní soud konstatuje, že samo odůvodnění napadeného usnesení policejního orgánu působí povrchně a nekonzistentně, kdy prakticky jen konstatuje obsah výpovědí podnikatelů Mrkose a Martináka, aniž by však tyto důkazy jakkoli hodnotil, a to zejména v kontextu podezření z trestných činů proti svobodě. Tak policejní orgán postupoval i přesto, že samy výpovědi obsahují indicie, jež vlastně vznesená podezření, pokud jde o trestný čin dle nyní platného § 168 trestního zákoníku, potvrzují. Lze pokúzat namátkou jen na ta místa výpovědí, kde podezřelí sami potvrzují, že dělníkům nevyplatili žádnou mzdu, neboť jejich výdělek prý nepostačoval na úhrady záloh a ubytování. Takovýto postup naznačuje typický *modus operandi* pachatelů trestného činu dle § 168 odst. 2 písm. e) trestního zákoníku (dříve srov. příslušná ustanovení § 232a trestního zákona). Ústavní soud zde má z hledisek trestněprávních za to, že policejní orgán byl povinen prověřit zejména oznamovatelé, resp. stěžovatelé namítaný stav tísňe, kdy byli k setrvání v práci za neúnosných podmínek fakticky nuceni tím, že neměli prostředky na cestu domů a podezřelí podnikatelé navíc znali, resp. mohli znát jejich špatnou ekonomickou situaci. Kromě toho, že napadené usnesení prakticky vůbec nezohledňuje výsledky poškozených, resp. oznamovatelů, nabízí se otázka, proč policejní orgán ve svých skutkových zjištěních nezohlednil např. obsah výpovědí členů představenstva společnosti Affumicata, a. s., kteří sami otevřeně přiznali, že jsou „nastrčenými“ osobami. Totéž platí pro další zjištění, jež se týkala podezřelých podnikatelských aktivit této společnosti, včetně souběžně probíhajícího řízení proti Ing. Mrkosovi a spol. pro podezření ze spáchání trestného činu poškozování věřitele dle § 222 odst. 1 písm. a), odst. 3 trestního zákoníku. Všechna tato zjištění byla jako indicie relevantní pro úvahy o celkovém kontextu a provázanosti jednání podezřelých Mrkose a Martináka, jež mohla eventuálně být posouzena jako jediný skutek s rysy pokračování či trvajících trestného činu. Konečně má Ústavní soud závažné výhrady i k tomu, jakým způsobem se policejní orgán vypořádal se zprávami inspektorátu práce, jež jsou založeny ve spisovém materiálu. Ústavní soud připomíná, že jde-li o otázku viny trestným činem, nemůže orgán činný v trestním řízení toliko bez dalšího hodnocení či ověření konstatovat zjištění jiných orgánů veřejné moci. To platí i pro oblast kontroly dodržování pracovněprávních předpisů, již provádějí inspektoráty práce. Nelze přehlédnout, že v činnosti těchto orgánů se neuplatňují kriminalistické principy ani vyhledávací zásada v trestněprocesním smyslu.

28. Obdobně Ústavní soud považuje za nedostatečný a ryze formální způsob, jímž se s argumentací stěžovatelů vypořádala státní zástupkyně v napadeném usnesení o stížnosti oznamovatelů proti rozhodnutí policejního orgánu o odložení věci. Státní zástupkyně zde vlastně jen konstatuje námitky stěžovatelů, a aniž s nimi konkrétněji polemizuje, drží se vlastní argumentační linie, omezující se toliko na prokazatelnost podvodného úmyslu při uzavírání smluv se zahraničními dělníky. Ústavní soud přitom sdílí výhrady stěžovatelů, kteří velmi přiléhavě odmítají nesmyslný a věci neadekvátní výklad státní zástupkyně o tom, že vlastně sami poškození nesli vinu na vzniklé situaci, neboť někteří „bez dalšího, v nezjištěné kvalitě, vykonávali lesní práce, aniž by pracovní vztah a finanční odměnu měli řádně písemně stvrzeny a aniž by se zajímali o to, zda mají potřebná pracovní povolení“. Takovýto přístup orgánu veřejné žaloby je v případě podezření ze systematického vykořisťování zahraničních dělníků (ať již mohlo naplnit kteroukoli trestněprávní kvalifikaci) skutečně kuriózní. Argumentace státní zástupkyně je vůbec zatížena až zaslepenou snahou posuzovat celou věc důsledně jako otázku podezření z takřka bagatelního majetkového deliktu. Kontext vykořisťování, podezření ze zastrahování, omezení osobní svobody poškozených, kteří nemohli z místa výkonu práce bez vyplacené mzdy fakticky odcestovat a kteří měli být k pokračování v práci za zcela neúnosných podmínek nuceni směsí výhrůžek, podvodů a manipulace, se z úvah státní zástupkyně v napadeném rozhodnutí zcela vytrácí.

29. Ústavní soud považuje na tomto místě za důležité zdůraznit, že zásadu subsidiarity trestní represe dle § 12 odst. 2 trestního zákoníku nelze v žádném případě chápat tak, že by umožňovala orgánům činným v trestním řízení přehlížet jakoukoli trestnou činnost, jež má rovněž svůj soukromoprávní rozměr, a připadá v úvahu, že se oběti trestné činnosti budou domáhat náhrady škody nebo jiných plnění cestou civilního procesu. V případech obchodování s lidmi a jiných forem kriminálního vykořisťování pracovníků je třeba navíc přihlédnout k tomu, že ekonomická a sociální situace poškozeným zpravidla neumožňuje, aby se efektivně domáhali ochrany v civilním řízení. Tuto skutečnost ostatně zohledňuje i nyní platný zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), jenž mimo jiné označuje oběti obchodování s lidmi dle § 168 trestního zákoníku za zvlášť zranitelné oběti [srov. § 2 odst. 4 písm. c) zákona o obětech trestných činů]. Ústavní soud má za potřebné akceptovat tezi, že v případech obchodování s lidmi a jiných velmi závažných trestných činů, jež se dotýkají řady základních práv, může být pro oběti příliš obtížné, ba fakticky nemožné domoci se svých práv v občanském soudním řízení bez předchozího trestního řízení.

30. Ústavní soud souhlasí s argumentací stěžovatelů, i co se týče jejich dílčích námitek ohledně procesního postupu při prověřování trestních

oznámení jako celku. Neodpovídalo rozsahu, povaze a závažnosti projednávaných podezření, byla-li věc zcela neorganicky roztržena mezi několik policejních orgánů, dokonce v rámci různých krajských ředitelství Policie České republiky. Při prověřování věci bylo namístě zohlednit samotný ráz obchodování s lidmi, jež jako trestný čin zpravidla zahrnuje celý provázaný agregát nejrůznějších jednání podvodného, násilného i vyděračského rázu i jednání, jež sama o sobě se jeví jako beztrestná. Ústavní soud je toho názoru, že tímto postupem bylo znemožněno efektivní vyšetření trestné činnosti, jež mohla zasáhnout desítky cizích státních občanů v oblasti jejich základních práv; navíc je dáno podezření, že probíhala dlouhodobě. Ústavní soud považuje za této situace především za zcela neakceptovatelné, aby výpovědi tak vysokého počtu poškozených osob nenašly žádný odraz ve výsledných rozhodnutích policejního orgánu a státního zastupitelství. Závěrem Ústavní soud rovněž poznamenává, že prověřování věci i v důsledku uvedeného nekonceptního přístupu orgánů moci výkonné trpělo značnými průtahy, jimž posléze neodpovídá dosavadní míra objasněnosti věci.

31. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud dospěl k závěru, že napadeným usnesením Policie České republiky, Obvodního ředitelství Praha I, služby kriminální policie a vyšetřování, ze dne 12. července 2013 č. j. KRPA-43249/TČ-2013-001193-DŠ a usnesením Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 1 ze dne 30. září 2013 č. j. OZN 1423/2013-99 došlo k porušení práva stěžovatelů na účinné vyšetřování vyplývajícího ze základních práv podle čl. 8 odst. 1, čl. 9 a čl. 10 odst. 1 Listiny, jakož i čl. 4 odst. 1 a 2 a čl. 5 odst. 1 Úmluvy.

32. Ústavní soud proto návrhu stěžovatelů vyhověl a dle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadená rozhodnutí zrušil.

Č. 217

K výši výživného pro nezletilé dítě v případě rodiče s nadstandardními příjmy

Základními hledisky pro určení výše výživného nesporně jsou odůvodněné potřeby dítěte, jeho majetkové poměry a schopnosti, možnosti a majetkové poměry povinného rodiče. Platí i pravidlo, že životní úroveň rodičů a dětí má být v zásadě stejná. V případě výjimečně vysokých příjmů povinného rodiče však nelze postupovat mechanicky. Nelze ztrácet ze zřetele fakt, že je právem i povinností rodičů naučit dítě hodnotě peněz a řádnému hospodaření s nimi. Stanovení nepřiměřeně vysokého výživného, které dítěti i po dokončení přípravy na povolání umožní dlouhodobý a snad i trvalý bezpracný život, může být nejen v rozporu s nejlepšími zájmy dítěte, ale může také porušovat právo rodiče vychovávat své dítě, jež je mu garantováno čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – IV. senátu složeného z předsedy senátu Tomáše Lichovníka (soudce zpravodaj) a soudců Jaromíra Jirsy a Vladimíra Sládečka – ze dne 16. prosince 2015 sp. zn. IV. ÚS 650/15 ve věci ústavní stížnosti V. M., zastoupeného JUDr. Miroslavem Nyplem, Dukelská 15, Hradec Králové, proti rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 2. 12. 2014 č. j. 20 Co 289/2014-501, 20 Co 290/2014-501 a rozsudku Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 10. 3. 2014 č. j. 0 Nc 202/2011-413, 23 P a Nc 217/2011, jimiž bylo rozhodnuto o svěření stěžovatelova nezletilého syna do střídavé výchovy rodičů a o výživném pro nezletilého.

Výrok

I. Rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 2. 12. 2014 č. j. 20 Co 289/2014-501, 20 Co 290/2014-501 a rozsudkem Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 10. 3. 2014 č. j. 0 Nc 202/2011-413, 23 P a Nc 217/2011 bylo porušeno základní právo stěžovatele jako rodiče na výchovu jeho dětí zaručené čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 2. 12. 2014 č. j. 20 Co 289/2014-501, 20 Co 290/2014-501 a rozsudek Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 10. 3. 2014 č. j. 0 Nc 202/2011-413, 23 P a Nc 217/2011 se ruší.

Odůvodnění

I.

1. Ústavnímu soudu byla dne 4. 3. 2015 doručena ústavní stížnost dle § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), kterou se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví citovaných soudních rozhodnutí obecných soudů.

2. Předtím, než se Ústavní soud začal věcí zabývat, přezkoumal podání po stránce formální a konstatoval, že podaná ústavní stížnost obsahuje veškeré náležitosti, jak je stanoví zákon o Ústavním soudu.

II.

3. Okresní soud v Hradci Králové rozhodl svým rozsudkem ze dne 10. 3. 2014 č. j. 0 Nc 202/2011-413, 23 P a Nc 217/2011 o svěření nezletilého syna stěžovatele od 1. 4. 2014 a pro dobu po rozvodu manželství rodičů do střídavé výchovy rodičů s tím, že každý sudý týden v roce bude nezletilý v péči matky a každý lichý týden v roce bude v péči otce. O výživovací povinnosti rodičů rozhodl okresní soud tak, že otcí uložil povinnost přispívat na výživu pro nezletilého V. od 1. 7. 2008 částkou 150 000 Kč měsíčně, od 1. 9. 2013 do 31. 3. 2014 částkou 200 000 Kč měsíčně a od 1. 4. 2014 do budoucna a pro dobu po rozvodu manželství částkou 100 000 Kč měsíčně. Částka 30 000 Kč měsíčně je splatná k rukám matky nezletilého a částka 70 000 Kč měsíčně je splatná na účet nezletilého V. Současně soud uložil matce nezletilého povinnost přispívat na výživu nezletilého od 1. 4. 2014 částkou 15 000 Kč měsíčně a od rozvodu manželství rodičů částkou 5 000 Kč měsíčně s tím, že výživné je splatné k rukám otce. Protože o výživném placeném otcem pro nezletilého V. bylo rozhodnuto zpětně, vypočetl okresní soud i dluh na výživném za období od 1. 7. 2008 do 31. 3. 2014. Tento dluh na výživném celkem v částce 10 160 000 Kč uložil okresní soud otcí zaplatit ve dvou splátkách tak, že první splátka ve výši 2 160 000 Kč je splatná do jednoho měsíce po právní moci rozsudku k rukám matky a druhá splátka 8 000 000 Kč je splatná nejpozději ke dni zletilosti syna V. na jeho účet u banky. Každému z rodičů uložil soud povinnost zaplatit polovinu nákladů řízení státu v částce 99 483 Kč.

4. Ústavní stížností napadeným a shora citovaným rozsudkem krajského soudu byl rozsudek okresního soudu změněn tak, že otcí byla uložena povinnost zaplatit na dlužném výživném za období od 1. 7. 2008 do 31. 3. 2014 částku 8 000 000 Kč, a to do tří dnů od právní moci rozsudku na účet nezletilého syna V. Dále byl rozsudek okresního soudu změněn v části nákladů řízení státu, kdy jejich úhrada byla uložena k tíži otce, a to ve výši 198 967 Kč. Jinak byl rozsudek soudu prvního stupně potvrzen.

5. Stěžovatel má za to, že postupem obecných soudů došlo k zásahu do jeho základních práv a svobod, jež jsou mu garantovány čl. 10 odst. 2 a čl. 11 odst. 1, čl. 32 odst. 4 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Důvodem je především ta skutečnost, že obecné soudy, byť v rámci svého uvážení, vydaly rozhodnutí, která zcela zřejmě překračují smysl a účel zákonných ustanovení o výživném. Tím také zasáhly do majetkové sféry stěžovatele a jeho práva na soukromý a rodinný život.

6. Obecné soudy ve svých rozhodnutích vycházely při stanovení výše vyživovací povinnosti stěžovatele zejména z toho, že podle zákona (ať již ustanovení § 85 zákona 94/1963 Sb., o rodině, či ustanovení § 915 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník) má dítě právo podílet se na životní úrovni svých rodičů. Krajský soud také ve svém rozhodnutí poznamenal, že odůvodněné potřeby nejsou tím, nad co by výživné nemohlo být přiznáno, tedy slovy občanského zákoníku zásadně shodná životní úroveň rodičů a dětí předchází hledisku odůvodněných potřeb dítěte.

7. Stěžovatel poukazuje na to, že právo dítěte podílet se na životní úrovni svých rodičů, které je základním určovatelem pro stanovení výše výživného, se v praxi může dostat a také dostává do vzájemného střetu s rodičovskou výchovnou povinností. Objektivně ani subjektivně vzato nemusí být pokaždé v nejlepším zájmu dítěte, aby dítě s bezmeznou samozřejmostí těžilo z vysoké životní úrovně svých rodičů, dosahované jejich vlastní pílí a osobním přičiněním. Navíc to, že rodič dosahuje vysoce nadprůměrných příjmů, ještě nemusí znamenat, že vede i nákladný způsob života. Je osobním subjektivním právem rodičů, aby si zvolili způsob a metody výchovy svých vlastních dětí. Vzato z opačného konce, můžeme hovořit o výchovné povinnosti rodičů, jež je součástí rodičovské odpovědnosti jako souhrnu práv a povinností při péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, tělesný, duševní, citový, rozumový a mravní vývoj. Volba vhodného způsobu výchovy konkrétního dítěte se zřetelem na jeho osobnostní vývoj, na jeho vlohy a schopnosti a jejich vhodné rozvíjení tak náleží rodičům. V mnoha případech se rodiče, kteří se osobně přičinili o vlastní vysokou životní úroveň, rozhodli vychovávat své vlastní děti tak, jakoby sami měli jen běžnou životní úroveň, aby tak mohli zdárně rozvinout všechny osobní schopnosti dítěte, naučit je hodnotě a významu peněz a hospodaření s penězi.

8. Stěžovatel zdůrazňuje, že se o syna vždy rádně staral a stará a že se syn na jeho životní úrovni podílel a podílí i bez ohledu na stanovené výživné. Stěžovatel platí synovi různá doučování, jazykové zahraniční pobyty, bere ho s sebou na dovolené a na mnohé své pracovní cesty. I z hlediska materiálního obstarává otec synovi vše, co potřebuje a o co jej syn požádá. Sám nezletilý ostatně v průběhu řízení uvedl, že jak v bydlišti otce, tak v bydlišti matky má k dispozici všechny potřebné věci, včetně oblečení, které

mu rodiče nakoupili, a nevzniká proto problém s neustálým stěhováním věcí. Nezletilý v průběhu řízení uvedl, že mu nic nechybí. Stěžovatel také zřídil synovi investiční a kapitálové pojištění, do něhož vložil 3 000 000 Kč a kde má garantovanou cílovou částku 5 000 000 Kč. Žádnou z těchto skutečností však obecné soudy nebraly v úvahu.

9. Kvůli možné kolizi shora označených práv nestačí zkoumat pouze příjmy a výdaje vyživujícího rodiče, ale musí být také brán zřetel na výchovné metody v nejlepším zájmu dítěte. Právo dítěte na výživné tedy musí být chápáno kontextuálně. Navíc i čl. 27 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte hovoří o právu každého dítěte na životní úroveň nezbytnou pro jeho tělesný, duševní, duchovní, mravní a sociální vývoj. Životní úroveň dítěte se tak odvíjí od nezbytnosti jeho osobního vývoje a z něj odvozených potřeb – tedy nikoliv nutně pokaždé od životní úrovně rodičů. V právu mezinárodním je tak podle stěžovatele měřítkem pro určení výše vyživovací povinnosti rodičů osobní vývoj dítěte. Na rozdíl od českého práva, kde je to životní úroveň rodičů.

10. Stěžovatel je toho názoru, že ustanovení zákona o výživném je třeba vykládat v kontextu obecných zásad soukromého práva (ochrana slabší strany, zákaz zneužití práva na výživné, zákaz použití a výkladu předpisu o výživném v rozporu s dobrými mravy atd.) a samozřejmě také mezinárodních smluv, kterou jsou dle čl. 10 Ústavy České republiky součástí právního řádu České republiky. Při výkladu příslušných ustanovení o výživném nelze právo dítěte na shodnou životní úroveň s rodiči jednostranně vytrhnout z kontextu, aniž by toto právo bylo vykládáno ve smyslu příslušných právních zásad a poměřováno s dalšími subjektivními rodinnými právy.

11. Obecné soudy v napadených rozhodnutích nebraly v úvahu právo stěžovatele na to zvolit si způsob výchovy svého syna. Jak stěžovatel uvedl ve svém odvolání proti rozsudku okresního soudu, syna se snaží vychovávat tak, aby v něm vytvářel správné sociální, pracovní a intelektuální prostředí, a snaží se o to, aby syn získal zdravý a rozumný nadhled nad světem hmotných věcí a neutrácel finanční prostředky zbytečně pouze z toho důvodu, že si to může dovolit. Veškeré atributy výchovy považuje stěžovatel za stejně důležité jako to, aby jeho syn měl stejnou materiální a životní úroveň. Obecné soudy výše uvedené aspekty výchovy dětí vůbec nezvažovaly a výsledkem jsou rozhodnutí stanovující výživné v enormně vysoké výši. Obecné soudy tak de facto namísto stěžovatele rozhodly o způsobu výkonu výchovné povinnosti a zasáhly tak do jeho základního práva, které je zakotveno v čl. 10 odst. 2 Listiny.

12. Podle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte musí být zájem dítěte předním hlediskem jakékoli činnosti týkající se dětí. Právě nejlepší zájem dítěte je stěžejním principem a cílem rodinného práva a tento je nutné mít na zřeteli a aplikovat jej vždy jako výchozí bod při rozhodování o jakémko-

liv právu dítěte. Při určování výše výživného tak v tomto kontextu nejde o to, kolik finančních prostředků bude mít nezletilý na účtu, nýbrž o to, jaký život vede a jaký život mu bude umožněn vést díky životní úrovni jeho otce do budoucna. Obecné soudy tak nerespektovaly smysl a účel zákona o výživném a nerespektovaly právo stěžovatele na rodinný a soukromý život.

13. Závěrem stěžovatel uvedl, že česká právní úprava výživného nezná tzv. objektivizaci výživného ani institut minimálního či maximálního výživného. V souvislosti s výše uvedeným odkazuje stěžovatel na rakouskou judikaturu, která vytvořila rámec pro určování výše výživného. Přitom stanoví jak minimální, tak i maximální výši výživného. Pro období od 1. 7. 2014 do 30. 6. 2015 je maximální výše výživného stanovena v rozmezí od 1 100 eur do 1 375 eur.

14. Obecné soudy, které stanovily stěžovateli vyživovací povinnost v enormně vysoké částce, přičemž při výkladu zákonných ustanovení o výživném postupovaly způsobem, který se příčí smyslu a účelu těchto ustanovení, a zasáhly do práva stěžovatele zvolit si způsob výchovy svého nezletilého syna, porušily také základní právo stěžovatele vlastnit majetek zakotvené v čl. 11 odst. 1 Listiny. Obecné soudy určily výši výživného mechanicky, kdy za jediné kritérium pro určení této výše pojalý shodnou životní úroveň s rodiči, aniž by se zabývaly tím, jaká je současná životní úroveň nezletilého a co je skutečně jeho nejlepším zájmem.

15. Stěžovatel dále namítal, že postupem obecných soudů bylo též zasaženo jeho základní právo zakotvené v čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod. Tento článek stanoví, že péče o děti a jejich výchova je právem rodičů. Obecné soudy se nezabývaly otázkou práva stěžovatele na volbu způsobu výchovné povinnosti. Právo zvolit si způsob výchovy dětí náleží pouze a jen rodičům. Do tohoto práva může být zasaženo jen rozhodnutím soudu, a to na základě zákona. Podle stěžovatele je třeba sledovat nejlepší zájem dítěte, jenž je stěžejním principem a cílem rodinného práva, a tento zájem je nutné aplikovat jako výchozí zásadu při rozhodování o jakémkoliv právu dítěte. V tomto kontextu tak při určování výše výživného nejde dle stěžovatele o to, kolik finančních prostředků bude mít nezletilý na účtu, ale jaký život vede a jaký život mu bude umožněn vést díky životní úrovni jeho otce do budoucna.

III.

16. Okresní soud v Hradci Králové i Krajský soud v Hradci Králové ve svých vyjádřeních odkázaly na odůvodnění svých rozhodnutí. Vzhledem k tomu, že vyjádření obecných soudů byla prosta právní argumentace, Ústavní soud je stěžovatel z důvodu hospodárnosti a efektivnosti řízení k replice nezasílal.

IV.

17. Ústavní soud si vyžádal dotčený soudní spis Okresního soudu v Hradci Králové sp. zn. 0 P 104/2015, po seznámení s nímž dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

18. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy). Není součástí soustavy obecných soudů, jimž není ani instančně nadřazen. Úkolem Ústavního soudu je kontrola rozhodovací činnosti obecných soudů, leč pouze za situace, kdy svými rozhodnutími zasahují do ústavně zaručených základních práv či svobod. Ústavní soud tedy není soudem, který by zevrubně přezkoumával rozhodnutí obecných soudů.

19. V předmětném případě považuje Ústavní soud za podstatné především posouzení toho, zda lze v nejlepší zájmu dítěte a s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem případu výši výživného, včetně tvorby úspor, limitovat určitou horní hranicí či nikoliv.

V.

20. V souvislosti s uvedeným provedl Ústavní soud komparaci právní úpravy v okolních státech, (tj. na Slovensku, v Polsku, Německu a Rakousku), z níž vyplynulo, že v žádném z vybraných států není maximální výše výživného stanovena zákonem.

21. Německá právní úprava obsahuje toliko minimální výši hranice výživného, přičemž se vychází z tzv. Düsseldorfské tabulky, která byla od 1. 1. 2008 začleněna do ustanovení § 1612a BGB. V uvedené tabulce jsou rozhodnými skutečnostmi čistý měsíční příjem a věk dítěte. Příjem rodiče, na nějž lze aplikovat danou tabulku, se pohybuje v rozmezí od 1 500 eur pro nejnižší příjem až po 5 100 eur pro nejvyšší příjem. Dosahuje-li rodič příjmu vyššího než 5 100 eur, stanoví se výživné podle okolností jednotlivého případu.

22. V Polsku zákon o rodině a opatrovnictví nestanoví výši výživného např. v závislosti na věku dítěte. Rozsah výživného je stanoven soudem v závislosti na přiměřených potřebách dítěte a na výdělku a finančních možnostech povinné osoby. Navíc zde platí princip, že by dítě mělo mít stejnou životní úroveň jako jeho rodiče, i když nežijí společně. To znamená, že rodiče jsou povinni zajistit pro své dítě stejnou životní úroveň, jakou mají sami. Polská právní úprava tak ponechává určení výživného na volné úvaze soudu, který bere v úvahu výše zmíněné faktory, tj. oprávněné potřeby dítěte, výdělkové schopnosti a finanční situaci rodiče.

23. Slovenská právní úprava vychází ze zákona o rodině, který stanoví pouze obecná kritéria, na jejichž základě soud v konkrétním případě určí výši výživného. Není zde tedy obsažena horní hranice výživného, a to ani v rámci judikatury. Slovenské soudy při stanovování výše výživného přihlíží především k odůvodněným potřebám oprávněného a také ke schopnos-

tem, možnostem a majetkovým poměrům povinného. Výživné současně není možné přiznat, pokud by to bylo v rozporu s dobrými mravy. Oba rodiče tak přispívají na výživu dětí podle svých schopností, možností a majetkových poměrů, přičemž dítě má právo podílet se na životní úrovni rodičů. Pokud je nezletilé dítě svěřeno do střídavé péče rodičů, soud při určení výživného přihlédne k délce střídavé péče každého z rodičů anebo může též rozhodnout tak, že po dobu trvání střídavé péče se výživné nepřiznává žádnému z nich. Korektivem výše výživného jsou vedle schopností, možností a majetkových poměrů rodičů především odůvodněné potřeby dítěte, které však musí být v řízení prokázány. Právní úprava výše výživného sice vychází z úměry k životní úrovni rodičů, nicméně tato je omezena zdůvodněnými potřebami na straně dítěte.

24. V Rakousku se výše výživného obecně určuje podle čistého měsíčního příjmu povinné osoby. Vychází se přitom z procentní sazby, která se pohybuje v rozmezí od 16 % do 22 % čistého měsíčního příjmu, a to v závislosti na věku dítěte. Procentní sazby přitom nejsou zakotveny v žádném právním předpise, nýbrž vycházejí z ustálené judikatury. V případě, že není výživné stanoveno úředně nebo že se osoba povinná výživné poskytovat úmyslně vyhýbá výdělečné činnosti, vychází se z tzv. sazby obvyklých potřeb dítěte (Regelbedarfsatz), již každoročně stanoví Zemský soud pro občanskoprávní záležitosti ve Vídni. Výše sazby je přitom stanovena tak, aby byly uspokojeny všechny potřeby průměrného dítěte dané věkové kategorie. Příkladem lze uvést, že pro období od 1. 7. 2014 do 30. 6. 2015 se sazby obvyklých potřeb dítěte pohybují od 197 eur do 550 eur, a to s ohledem na věk dítěte. Maximální hranice se pak pohybuje od 394 eur do 1 375 eur. Uvedené sazby obvyklých potřeb však nelze chápat jako minimální či maximální výživné, jedná se spíše o vodítko pro soudy. Při určování výše výživného se obvykle postupuje tak, že se pro výpočet nejprve použije procentní sazba, která je následně porovnávána se sazbou obvyklých potřeb, neboť procentní sazby nezohledňují individuální potřeby dítěte, a proto je nutné pro kontrolu dbát sazeb obvyklých potřeb dítěte. Zvláštní kategorií případů pak představují v rakouské judikatuře povinní s nadstandardními příjmy. U těchto osob se výživné nad rámec výše uvedených hodnot navyšuje o dvou až dvou a půl násobek sazby obvyklých potřeb dítěte. Tato horní hranice, tzv. luxusní hranice, má sloužit jako korekce přespřilíši vysokého výživného, jež by nebylo výchovné. Obdobně jako v případě sazby obvyklých potřeb není tato luxusní hranice zakotvena v zákoně, nýbrž se jedná o výsledek rozhodovací činnosti obecných soudů. U luxusní hranice neexistuje žádný obecně platný strop – má spíše podobu směrné hodnoty, jež může být dle okolností konkrétního případu stanovena odlišně.

VI.

25. Z výše uvedeného je zřejmé, že zatímco se některé sousední státy zaměřují ve své právní úpravě či judikatuře na poměrně sofistikované návo-
dy na výpočet výživného, v České republice je ponecháno na soudci, aby
v každém individuálním případě přezkoumal okolnosti případu, zejména
pak možnosti, schopnosti a majetkové poměry rodičů, a následně přiznal
tomu odpovídající výši výživného.

26. Vzhledem k tomu, že rozhodné období, za něž obecné soudy při-
znaly vedlejšímu účastníkovi výživné, spadalo do účinnosti jak zákona o ro-
dině, tak i nového občanského zákoníku, posoudily obecné soudy nárok
vedlejšího účastníka podle obou právních předpisů, přičemž rozhraničujícím
bodem bylo nabytí účinnosti nového občanského zákoníku, tj. 1. 1.
2014. Prolínání nové a staré právní úpravy nemělo na posouzení případu
prakticky žádný vliv, neboť právní úprava v oblasti stanovení výživného af
již zletilých, či nezletilých dětí zůstala v zásadě shodná.

27. Při projednávání předmětného případu vyšly obecné soudy ze tří
zákonných hledisek, po jejichž zhodnocení a vzájemném vyvážení přistu-
puje obecný soud obvykle ke stanovení výše výživného. Jedná se o odůvod-
něné potřeby oprávněného, jeho majetkové poměry a schopnosti, možnos-
ti a majetkové poměry povinného. Z ústavní stížností napadených
rozhodnutí je zřejmé, že se obecné soudy těmito kritérii řádně zabývaly
a z tohoto úhlu pohledu jim v podstatě není co vytknout. To však nic nemě-
ní na skutečnosti, že zůstává otázkou, zda v tom kterém případě musí
soudce stanovit výživné ve výši přímo úměrné majetkovým možnostem
a schopnostem povinného nebo zda je ve své úvaze o výši výživného limito-
ván jeho horní hranicí, odrážející aplikaci určitého právního, sociálního,
ekonomického či kulturního korektivu. Podle názahu Ústavního soudu je
třeba v tomto bodě spatřovat podstatu ústavní stížnosti. Vychází přitom
z toho, že obecné soudy by i při stanovování výše výživného neměly odhlížet
od obecných racionálních a mravních hledisek, případně práv rodičů ply-
noucích z jejich rodičovské odpovědnosti. Jinými slovy řečeno, to, že povin-
ný je objektivně schopen plnit oprávněnému určitou výši výživného, ještě
neznamená, že by se mu jí mělo bez dalšího dostat.

28. Z čl. 32 odst. 4 listiny mimo jiné vyplývá, že péče o děti a jejich vý-
chova je právem rodičů. Podrobnosti pak stanoví zákon. Z ustanovení § 31
odst. 1 zákona o rodině vyplývá, že rodičovská zodpovědnost je mimo jiné
souhrnem práv a povinností ukládajících rodičům pečovat o zdraví, těles-
ný, citový, rozumový a mravní vývoj dítěte. Tomu pak obsahově korespon-
duje právní úprava obsažená v ustanovení § 858 občanského zákoníku,
podle něhož „rodičovská odpovědnost zahrnuje povinnosti a práva rodičů,
která spočívají v péči o dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tě-
lesný, citový, rozumový a mravní vývoj, v ochraně dítěte, v udržování

osobního styku s dítětem, v zajišťování jeho výchovy a vzdělání, v určení místa jeho bydliště, v jeho zastupování a spravování jeho jmění; vzniká narozením dítěte a zaniká, jakmile dítě nabude plné svéprávnosti. Trvání a rozsah rodičovské odpovědnosti může změnit jen soud“. Je tedy zřejmé, že s přijetím nové právní úpravy zůstal pojem rodičovské zodpovědnosti, resp. rodičovské odpovědnosti (podle občanského zákoníku), na úrovni podústavních právních předpisů prakticky totožný. Jedním z nejdůležitějších oprávnění a současně povinností rodičů ve vztahu k dítěti je bezesporu zabezpečení jeho výchovy v nejšířším slova smyslu. Z výše citovaného ustanovení, ať již zákona o rodině, nebo nového občanského zákoníku, vyplývá, že demonstrativní výčet oblastí, v nichž by měli rodiče na děti působit, je zcela záměrně nastíněn pouze v obecné rovině, a rodičům je tak ponechán dostatečně široký prostor na to, aby při výchově svého potomka mohli realizovat své vlastní představy. Podle Ústavního soudu přitom nelze, při zachování obecně uznávaných společenských hodnot a standardů, rodiči do tohoto práva jakkoli zasahovat. Z toho důvodu je to právě rodič, kdo rozhoduje o nastavení určité životní úrovně a způsobu společného života. Nastavení životní úrovně rodiny či rodiče nelze odtrhávat od práva rodiče, jakožto nositele rodičovské odpovědnosti, na výchovu dítěte v rámci jím preferovaných životních hodnot, např. získání pracovních návyků apod. V procesu utváření životních hodnot a určitého světového názoru dítěte je role rodiče zcela nezastupitelná. Lze si pochopitelně představit i situaci, kdy by se rodič snažil prosadit natolik asketický způsob života, že by jím mohlo docházet k omezování vývoje mladého člověka. Nicméně v projednávaném případě je zcela zřejmé, že se otec snaží plně rozvinout potenciál schopností svého potomka, který sám uvádí, že nedostatkem v žádném směru netrpí.

29. Jak z ustanovení § 85 odst. 2 in fine zákona o rodině, tak i z ustanovení § 915 odst. 1 občanského zákoníku vyplývá, že životní úroveň rodičů a dětí má být v zásadě stejná. Toto hledisko se přitom uplatní přednostně před odůvodněnými potřebami oprávněného, jak stanoví § 913 občanského zákoníku. V rámci odborné literatury (srov. Švestka, J., Dvořák, J., Zuklínová, M. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek II. Praha : Wolters Kluwer, 2014, s. 752) se lze setkat se závěrem, že „životní úroveň lze vymezit jako určitý stupeň uspokojování životních, tj. hmotných i duchovních potřeb subjektu, v úzkém vztahu k dalším faktorům. Je to ve své podstatě kategorie socio-ekonomická, nikoli právní, i když ji nelze zužovat jen na ryze ekonomické (miněno jasně kvantifikovatelné) vyjádření. Má i celou řadu svých kvalitativních indikátorů. Zahrnuje v sobě především úroveň výživy, oblékání, bydlení, vzdělávání a kultury, zdravotní, příp. sociální péče atp. Životní úroveň rodičů tak souvisí úzce i s jejich celkovými majetkovými poměry. Pro účely jejího zjištění je proto třeba zohlednit nejen faktickou

příjmovou (výdělkovou) stránku, nýbrž je nutno brát zřetel i k celkové hodnotě a rozsahu movitého a nemovitého majetku rodičů a rovněž i způsobu života, který v posuzované době vedou. Vzhledem k tomu, že dítě má právo podílet se na životní úrovni rodičů (nikoli jen jednoho rodiče), je třeba v případě soudem stanoveného výživného zkoumat nejen životní úroveň povinného rodiče (žalovaného o výživné), ale i životní úroveň druhého rodiče, tj. životní úroveň dítěte v konkrétní situaci může jeden rodič svým životním standardem zvyšovat a druhý snižovat“. Ani z výše uvedeného však nelze dovodit, že by mezi výživným oprávněného a majetkovými možnostmi povinného měla být přímá úměra, vylučující právo rodiče na nastavení životní úrovně rodiny. Ústavní soud považuje za zcela adekvátní, pokud je rodič s nadstandardními příjmy stanoveno i nadstandardně vysoké výživné, nicméně jeho výše by měla mít určité hranice. Tady nemá Ústavní soud na mysli, že by maximální výše výživného měla být objektivizována právním předpisem, ale že by ve věci rozhodující soudce neměl být prostým počtářem, ale měl by se v souvislosti se stanovením výše výživného zamýšlet též nad jeho smyslem a účelem.

30. Jak bylo již shora řečeno, životní úroveň rodičů a dětí musí být v zásadě shodná, přičemž je třeba rozlišovat mezi životní úrovní realizovanou a životní úrovní možnou, potenciální. Rodiče oprávněného nelze nutit k tomu, aby žili životní úrovní odpovídající přímo úměrně jejich majetku. Podstatou shodné životní úrovně je to, aby se na všechny členy rodiny nahlíželo stejně a aby jejich postavení při využívání rodinných zdrojů bylo, když ne shodné, tak alespoň obdobné. Stejná životní úroveň neznamená, že děti musí mít k dispozici kupříkladu stejné množství finančních prostředků jako rodiče. Zde je nutno si uvědomit, že vyšší příjem rodičů je zpravidla spojen s náročností jejich práce a s tím, jakou odpovědnost nesou. Naproti tomu pro dítě by se jednalo o bezpracný příjem, který si zaslouhuje jen tím, že je dítětem svých rodičů. Shodu v životní úrovni mezi rodiči a dětmi je proto třeba hledat především v samotném způsobu života, využívání kulturních, sportovních a společenských možností. Stejná životní úroveň musí dítěti umožňovat žít takovým stylem života, který by je ve srovnání s ostatními členy rodiny nevyučoval z jejího celku nebo který by nevytvářel neodůvodněné rozdíly mezi rodiči a dětmi.

31. Podle názoru Ústavního soudu se lze v souvislosti s projednávanou problematikou pozastavit též nad tím, že tvorbou příliš vysokých úspor by mohlo docházet k zakládání neúměrné nerovnosti mezi dětmi vyrůstajícími v rámci tradiční rodiny a dětmi nacházejícími se mimo ni. Dítě žijící mimo tradiční rodinu může být více ohroženo, nicméně tvorba úspor podle § 917 občanského zákoníku nebere v potaz to, v jakých sociálních vztazích se oprávněné dítě nachází. Hypoteticky si tak lze představit případ, kdy má otec za povinnost vytvářet ve prospěch jednoho dítěte značné finanční

rezervy a tentýž otec u druhého svého dítěte tuto povinnost nemá, a to jen díky tomu, že mu nebyla soudem stanovena vyživovací povinnost. Dovedeno do důsledků, by bylo pro dítě z materiálního hlediska výhodnější vyrůst mimo tradiční rodinu, což je pochopitelně absurdní. Zde je nutno vycházet z účelu zákonné úpravy výživného. Soud ke stanovení výživného přistupuje jen v případech potenciálního ohrožení oprávněného dítěte – nežijí-li rodiče spolu, v případě rozvodu manželství rodičů či neplní-li si některý z rodičů svou vyživovací povinnost. Smyslem právní úpravy výživného je zajistit dítěti srovnatelné podmínky s těmi, jaké by mělo, kdyby rodiče žili spolu a řádně se o dítě starali. V takových případech stát prostřednictvím soudů nezasahuje do výchovy tím, že by rodičům určoval výši kapesného dítěte a už vůbec ne výši úspor či jiného majetku, které mají svému dítěti ze svého předat v den jeho zletilosti.

32. Je právem rodičů rozhodnout, s kolika penězi má jejich dítě v tom které věku samo hospodařit. A ještě spíše je jejich právem rozhodnout, zda mu při „vstupu do života“ pomohou tím, že mu předají část svého majetku. Již ze samotného slovního spojení „rodičovská odpovědnost“ vyplývá, že jsou to právě rodiče, a nikoli stát, kdo je odpovědný za výchovu dítěte. A naučit dítě hodnotě peněz a vštípit mu, že nic není zadarmo a „bez práce nejsou koláče“, je bezesporu významnou částí výchovy. Rodiče, jejichž vyživovací povinnost byla upravenou soudem, nemohou být této významné části výchovy státem zbavováni.

33. V projednávaném případě bylo stanoveno výživné v celkové výši 100 000 Kč měsíčně s tím, že 30 000 Kč bude splatných k rukám matky a zbývajících 70 000 Kč bude ukládáno na účet nezletilého. Uvedený postup lze z formálního hlediska považovat za zcela souladný s ustanovením § 917 občanského zákoníku, podle něhož lze za odůvodněné potřeby nezletilého dítěte považovat i tvorbu úspor. Podle názlehu Ústavního soudu lze považovat za nepochybné, že platbou částky 30 000 Kč k rukám matky nezletilého byl dostatečně naplněn zákonný požadavek shodné životní úrovně s rodičem (a to s tím, jehož životní úroveň je vyšší). Zde vychází Ústavní soud z toho, že každý člověk je schopen objektivně využít s jistou mírou racionality jen určité množství peněžních prostředků. V tomto případě, kdy byla ve věci nařízena střídavá péče (v režimu týden matka/týden otec), se matce dostává na výživu dítěte částka cca 2 000 Kč denně, což lze i s přihlédnutím k životní úrovni otce považovat za výši více než dostatečnou. Co se týče částky 70 000 Kč určené ke spoření ve prospěch nezletilého, měla by mu být podle rozhodnutí soudu každoročně uspořena částka 840 000 Kč. Pokud budeme nahlížet na blaho dítěte pouze finanční optikou, nebude uvedená částka nikdy dostatečná, resp. bude vždy ohraničena jen a pouze majetkovými poměry rodiče. Nicméně podle Ústavního soudu je třeba vtáhnout

do procesu rozhodování o výši úspor další hodnotící kritéria, a to čistě v nejlepšího zájmu nezletilého.

34. Je otázkou, jak by měly obecné soudy postupovat v případech, kdy je zajištěna výživa dítěte a dokonce se dostává i na tvorbu přiměřených úspor, které by potomkovi umožnily další studium či obecně usnadnily jeho vstup do života. V podstatě jde o to, aby výchova k finanční gramotnosti dítěte byla provázána s určitou ekonomickou realitou. Podle názoru Ústavního soudu není povinností rodičů v průběhu období, kdy jsou povinováni svým dětem výživou, snažit se je v maximální možné míře finančně zajistit i pro další část života, a to ani v případech, že by toho byli díky své majetkové situaci schopni. Výše tvořených úspor by měla být v zásadě taková, aby umožnila dítěti v prvé řadě studium a následně snad i pořízení určitého typu „startovního“ bydlení, případně dalších racionálních výdobytků. To však pochopitelně nebrání rodičům v tom, aby dobrovolně a podle svého uvážení zvolili k zajištění svého potomka přístup komfortnější. Ústavní soud vychází ve svých úvahách z obecné lidské zkušenosti, podle níž zajištění příliš velkými jistotami může vést u dětí ve svém důsledku k pravému opaku, a to k deformaci základních životních hodnot. Vytvoření finančních rezerv či úspor by tak mělo být v zásadě takové, aby dítě nepřišlo o přirozenou životní motivaci nutící člověka drát se o svůj vlastní úspěch a místo v životě. Je zcela pochopitelné, že by se měl rodič snažit být svému dítěti oporou, nicméně tato by se v konečném součtu dober neměla stát pomyslnou duchovní žebračkou holí, odsuzující relativně mladého člověka k životu odtrženého od reality. V souvislosti s uvedeným není od věci poukázat na obecně známé osudy lidí, kteří se dobrali svého blahobytu bez svého zásadního přičinění, a to ať již prostou výhrou v loterii, či ztvárněním role dětské filmové hvězdy.

35. Z výše uvedeného plyne, že nejlepší zájem dítěte nelze zúžit jen na stránku jeho materiálního zajištění, ale je třeba jej vnímat jako výsledek poměrování materiálních a nemateriálních hodnot. Při tomto poměrování nelze odhlížet od práva rodiče na ovlivňování hodnotové výchovy svého dítěte.

36. Ústavní soud si je vědom toho, že v rodinněprávních věcech zpravidla není přípustné dovolání a Nejvyšší soud je zde v podstatě vyloučen z možnosti sjednocovat judikaturu obecných soudů. Provádění analýzy právní úpravy sousedních států či nastolování posunu judikatury ve výše uvedeném smyslu jsou fakticky mimo možnosti nižších obecných soudů a nelze jim klást k tíži, že k limitaci výživného v tomto konkrétním případě samy nepřistoupily. Nicméně to nic nemění na skutečnosti, že podle názoru Ústavního soudu došlo v projednávané věci k porušení práva stěžovatele vychovávat své dítě, jež je mu garantováno čl. 32 odst. 4 Listiny. Je na obecných soudech, aby ve věci znovu rozhodly, a to s využitím své diskrece. Tato

úvaha soudů pochopitelně nemůže být založena na svévoli, ale na řádně odůvodněné úvaze, v níž obecné soudy vezmou v potaz řadu hledisek, která mohou mít vliv na stanovení výše výživného (individuální potřeby dítěte, náklady na studium, školné, náklady na sociální a kulturní vyžití, obecnou životní úroveň ve společnosti, jakož i přiměřenou míru úspor, a to s ohledem na hypotetické náklady studia či pořízení přiměřeného bydlení). Ústavní soud ponechává na judikatuře obecných soudů, aby tyto stanovily, jakou částku lze považovat, s ohledem na motivaci dítěte k získání odpovědnosti za svůj vlastní život či nabytí pracovních návyků, za přiměřenou k výživě a spoření.

37. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 2. 12. 2014 sp. zn. 20 Co 289/2014, 20 Co 290/2014 a rozsudek Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 10. 3. 2014 sp. zn. 0 Nc 202/2011, 23 P a Nc 217/2011 zrušil.

Č. 218

Ke zneužití práva na soudní ochranu oprávněným z exekučního titulu podáním návrhu na exekuci místo poskytnutí součinnosti k dobrovolnému plnění

Podání návrhu na exekuci po splatnosti přisouzené pohledávky (po vykonatelnosti exekučního titulu) za situace, kdy je zcela zřejmé, že povinný je připraven plnit a potřebuje k tomu jen součinnost oprávněného, lze považovat za zneužití práva na soudní ochranu. Takové zneužití práva může být důvodem pro zastavení exekuce (výkonu rozhodnutí) podle § 268 odst. 1 písm. h) občanského soudního řádu. Smyslem exekučního řízení je totiž vymožení práva, a nikoli potrestání dlužníka v prodlení. Poskytnutí soudní ochrany zjevnému šikanóznímu exekučnímu návrhu je porušením práva povinného na spravedlivý proces chráněného čl. 36 odst. 1 Listiny základní práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – IV. senátu složeného z předsedy senátu Tomáše Lichovníka a soudců Vladimíra Sládečka a Jaromíry Jirsy – ze dne 17. prosince 2015 sp. zn. IV. ÚS 3216/14 ve věci ústavní stížnosti Věry Votavové, zastoupené Mgr. Ing. Josefem Pisakem, advokátem, se sídlem Dobronická 1257, Praha 4, proti usnesení Okresního soudu v Děčíně č. j. 46 EXE 5927/2011-99 ze dne 18. března 2013, usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem č. j. 9 Co 1094/2013-115 ze dne 20. srpna 2013, jimiž byl zamítnut stěžovatelčin návrh na odklad a zastavení exekuce, a proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 2023/2014-146 ze dne 16. července 2014, kterým bylo odmítnuto stěžovatelčino dovolání, za účasti Okresního soudu v Děčíně, Krajského soudu v Ústí nad Labem a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení a Jana Krejčího, zastoupeného Mgr. Annou Gottliebovou, advokátkou, se sídlem Thomayerova 25/3, Děčín, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Okresního soudu v Děčíně č. j. 46 EXE 5927/2011-99 ze dne 18. března 2013, usnesením Krajského soudu v Ústí nad Labem č. j. 9 Co 1094/2013-115 ze dne 20. srpna 2013 a usnesením Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 2023/2014-146 ze dne 16. července 2014 bylo porušeno stěžovatelčino právo na spravedlivý proces, garantované v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesení Okresního soudu v Děčíně č. j. 46 EXE 5927/2011-99 ze dne 18. března 2013, usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem č. j. 9 Co 1094/2013-115 ze dne 20. srpna 2013 a usnesení Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 2023/2014-146 ze dne 16. července 2014 se proto zrušují.

Odůvodnění

I.

Ústavnímu soudu byl dne 5. října 2014 doručen návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti ve smyslu § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, jehož prostřednictvím stěžovatelka usilovala o zrušení v záhlaví označených rozhodnutí obecných soudů s tvrzením, že jimi bylo porušeno její právo na soudní ochranu a spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

Z příloženého spisového materiálu se podává, že Okresní soud v Děčíně (dále též jen „okresní soud“) usnesením č. j. Nd 179/2004-122, 35 D 569/2004 ze dne 1. února 2011 uložil stěžovatelce povinnost uhradit Janu Krejčímu a Martině Bartůnkové, každému samostatně, na vypořádání dědického podílu částku ve výši 183 761 Kč, a to do šesti měsíců od právní moci rozhodnutí (tj. do 1. srpna 2011).

Jelikož předmětná pohledávka nebyla ve stanoveném termínu uhrazena, nařídil okresní soud na základě návrhu Jana Krejčího (dále jen „vedlejší účastník“) usnesením č. j. 46 EXE 5927/2011-12 ze dne 5. října 2011 exekuci na majetek stěžovatelky. Ta se v podstatě od počátku domáhala jejího zastavení, případně odkladu s odůvodněním, že se stala terčem šikany ze strany vedlejšího účastníka, který záměrně zmařil splnění dluhu. Konkrétně v návrhu ze dne 31. ledna 2013 uváděla, že si za účelem uhrazení závazku vyřídila dne 4. července 2011 hypoteční úvěr a prostřednictvím své finanční poradkyně požádala vedlejšího účastníka o sdělení čísla bankovního účtu, kam budou zaslány finanční prostředky, a to ve formě čestného prohlášení. Dne 7. července 2011 finanční poradkyně odpověděla vedlejšímu účastníkovi na jeho výtky týkající se vhodnosti výběru pobočky úvěrující banky a opět jej požádala o spolupráci ohledně čestného prohlášení. Vedlejší účastník si nato vymínil předložení čestného prohlášení na hlavičkovém papíru banky, čemuž finanční poradkyně vyhověla a dne 14. července 2011 mu čestné prohlášení v požadované podobě zaslala. Na výslovné přání vedlejšího účastníka bylo na tomto čestném prohlášení zaznačeno, že k převodu finančních prostředků dojde nejpozději do 31. července 2011, a nikoliv do 31. srpna 2011, jak žádala stěžovatelka, finanční poradkyně i banka. Dne 22. července 2011 stěžovatelka uzavřela

úvěrovou smlouvu a dne 25. července 2011 doručila příslušnému katastrálnímu úřadu návrh na vklad zástavního práva. V důsledku pochybení pracovnice, která ověřovala podpisy na smlouvě, bylo však nutné návrh opravit a znovu jej podat, což stěžovatelka učinila dne 28. července 2011. Protože za daných okolností nebylo možno stihnout výplatu peněžních prostředků do data uvedeného v čestném prohlášení, byl vedlejší účastník požádán o zaslání nového čestného prohlášení, v němž by vyslovil souhlas s převodem peněžních prostředků nejpozději do 7. srpna 2011. Na tuto výzvu, ani na následně opakované výzvy, vedlejší účastník nereagoval a dne 16. srpna 2011 podal návrh na nařízení exekuce. Dle názoru stěžovatelky se vedlejší účastník nacházel v důsledku neposkytnutí součinnosti v prodlení, což znamenalo, že stěžovatelka v prodlení být nemohla, a exekuce je tedy vedená neoprávněně. Stěžovatelka dále zdůraznila, že již déle než rok za poplatek prodlužuje možnost čerpání hypotečního úvěru, aby banka mohla vedlejšímu účastníkovi finanční prostředky převést ihned, jakmile poskytne potřebnou součinnost.

Vedlejší účastník ve svém vyjádření k návrhu stěžovatelky připustil, že po něm bylo požadováno, aby podepsal čestné prohlášení obsahující údaj, že souhlasí s vyplacením předmětné částky nejpozději do 31. srpna 2011. Jsa proti odložení termínu splatnosti, zaslal dne 18. července 2011 bance čestné prohlášení, v němž uvedl své číslo účtu s tím, že finanční prostředky na něj mají být zaslány nejpozději do 31. července 2011. Dne 28. července 2011 vedlejší účastník obdržel e-mail od pracovnice banky, v němž mu tato sdělovala, že z důvodu administrativní chyby není možné stihnout termín do 31. července 2011, a žádala jej, aby souhlasil s výplatou částky ve lhůtě do 7. srpna 2011. Vedlejší účastník se ovšem v době, kdy mu byl e-mail doručen, nenacházel na území České republiky a navíc s prodloužením termínu splatnosti zásadně nesouhlasil. Dle mínění vedlejšího účastníka poskytl stěžovatelce ke splnění dluhu maximální možnou součinnost navzdory tomu, že nepatřilo k jeho povinnostem sdělovat číslo účtu či podepisovat čestné prohlášení pro úvěrující banku. Doba šesti měsíců plně dostačovala k tomu, aby si stěžovatelka mohla zařídit úvěr rádně a včas; vedlejšímu účastníkovi nelze přičítat k tíži, že stěžovatelka v tomto směru začala vyvíjet aktivitu až počátkem července 2011 a úvěrovou smlouvu uzavřela 22. července 2011, tedy „na poslední chvíli“, deset dní před splatností dluhu.

Usnesením č. j. 46 EXE 5927/2011-99 ze dne 18. března 2013 okresní soud návrh stěžovatelky na odklad a zastavení exekuce zamítl. Svě rozhodnutí opřel o zjištění, že mezi účastníky nebyla uzavřena žádná dohoda o jiné splatnosti dluhu, než která je stanovena v exekučním titulu, a tedy není dán stěžovatelkou uplatňovaný důvod k zastavení exekuce dle § 268 odst. 1 písm. h) zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění

pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“). Okresní soud se ztotožnil s názorem vedlejšího účastníka, že stěžovatelka mohla usilovat o získání finančních prostředků dříve, a to již v době, kdy obdržela exekuční titul. Námitku, že vedlejší účastník neposkytl stěžovatelce potřebnou součinnost ve smyslu § 520 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném do 31. prosince 2013, nepovažoval okresní soud za relevantní. V tomto ohledu odkázal na právní názor Nejvyššího soudu vyjádřený mj. v usnesení sp. zn. 20 Cdo 689/2003 ze dne 25. března 2004, dle něhož se § 520 občanského zákoníku vztahuje na součinnost poskytovanou v době stanovené ke splnění, nikoliv v době, kdy je splatná pohledávka přisouzena a kdy je prováděna exekuce.

Stěžovatelka napadla usnesení okresního soudu odvoláním, v němž uvedla, že částka, kterou měla vyplatit vedlejšímu účastníkovi, pro ni představovala natolik velkou sumu peněz, že byla nucena si zajistit financování prostřednictvím hypotečního úvěru. Proces sjednávání úvěru přitom zahájila několik měsíců před termínem splatnosti pohledávky a teprve, když bylo vše připraveno, požádala o součinnost vedlejšího účastníka, jenž měl toliko poskytnout čestné prohlášení pro úvěrující banku, kterýžto úkon pro něj nepředstavoval žádnou velkou zátěž. Stěžovatelka vyřizovala hypoteční úvěr poprvé a neznala požadavky banky, nepředpokládala též odmítavý postoj vedlejšího účastníka ani vznik takového zdržení. Úvěrová smlouva byla podepsána až deset dnů před koncem splatnosti z důvodu pozdního doložení čestného prohlášení ze strany vedlejšího účastníka, které jí bylo doručeno až dne 22. července 2011. Nadto, je-li dlužníkovi vymezena určitá doba ke splnění dluhu, nemůže mu jít k tíži, že neplnil ihned na jejím počátku. Stěžovatelka vyjádřila přesvědčení, že vedlejší účastník pravděpodobně odmítl poskytnout součinnost a dal podnět k zahájení exekučního řízení z osobních důvodů, vyplývajících z neurovaných rodinných vztahů. Závěrem stěžovatelka podotkla, že hypoteční úvěr je stále otevřený, a kdyby měl vedlejší účastník opravdu zájem na tom, aby obdržel plnění, stačilo vystavit čestné prohlášení a peníze by dostal obratem. Na účet exekutora ale banka z předmětného úvěru plnit nemůže.

Krajský soud v Ústí nad Labem (dále též jen „krajský soud“) usnesením č. j. 9 Co 1094/2013-115 ze dne 20. srpna 2013 rozhodnutí soudu prvního stupně jako věcně správné potvrdil. Odvolací soud poukázal na platnou judikaturu, která spatřuje důvody, pro něž je namísto považovat výkon rozhodnutí za nepřipustný, typicky ve vadě exekučního titulu, pochybení při nařízení výkonu rozhodnutí, rušivých okolnostech při provádění výkonu nebo ve specifickém jednání povinného jako např. započtení pohledávky před vydáním vykonávaného rozhodnutí. Rušivými okolnostmi při provádění výkonu se rozumí např. i případ, kdy oprávněný odmítne poskytnout součinnost při výkonu odebráním věci podle § 345 o. s. ř.; zde ovšem § 345

odst. 3 o. s. ř. výslovně stanoví, že se odebrání věci neprovede, nebude-li mu přítomen oprávněný nebo jeho právní zástupce. Vedlejší účastník však žádnou obdobnou povinnost součinnosti se stěžovatelkou neměl; s ohledem na výši částky nebylo ani nutné, aby její úhrada proběhla bezhotovostním převodem. Domnívá-li se stěžovatelka, že nemohla splnit vedlejšímu účastníkovi, nic jí nebránilo, aby složila příslušnou částku do úschovy soudu. Ze zásady, že nedostatek součinnosti oprávněného může být důvodem k zastavení výkonu rozhodnutí jen tehdy, jde-li o nedostatek součinnosti při provádění exekuce, a to jejího konkrétního typu, vyplývá, že věc nelze posuzovat podle hmotného práva. Ohledně účinků ustanovení § 520 občanského zákoníku dospěl krajský soud ke stejnému závěru jako soud prvního stupně, tzn. že citované ustanovení dopadá na případy nedostatku součinnosti v době splatnosti pohledávky, nikoliv v době provádění exekuce. Krajský soud označil za jedinou podstatnou skutečnost, že návrh na nařízení exekuce byl podán důvodně, neboť stěžovatelka do 1. srpna 2011 nesplnila svou povinnost stanovenou vykonatelným rozhodnutím.

Dovolání stěžovatelky Nejvyšší soud usnesením č. j. 30 Cdo 2023/2014-146 ze dne 16. července 2014 odmítl s odůvodněním, že dovolatelka nevědla, v čem spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání ve smyslu ustanovení § 237 a § 241a odst. 2 o. s. ř.

Nesouhlas s rozhodnutími obecných soudů stěžovatelka následně vyjádřila v projednávané ústavní stížnosti. V ní zopakovala námitky, které uplatňovala po celou dobu předchozího řízení, tedy především, že postup vedlejšího účastníka má charakter zneužití práva ve smyslu § 3 odst. 1 občanského zákoníku a že obecné soudy se nesprávně zabývaly otázkou součinnosti věřitele v exekučním řízení, ačkoliv předmětem její argumentace byl nedostatek součinnosti věřitele před termínem splatnosti pohledávky. Z hlediska ústavněprávního stěžovatelka doplnila, že napadené usnesení odvolacího soudu, v němž tento dospěl ke zcela opačným závěrům než v usnesení krajského soudu č. j. 14 Co 899/2013-52 ze dne 10. prosince 2013, bylo vydáno v rozporu s principem materiální spravedlnosti soudních rozhodnutí. Stěžovatelka zastávala názor, že existence dvou rozdílných usnesení v téže věci je popřením ústavního principu, podle něhož cílem soudního řízení je věcně správné a spravedlivé rozhodnutí. Pokud soud za daných okolností rozhodl věc určitým způsobem, pak z požadavku předvídatelnosti soudního rozhodování vyplývá, že by měl shodně řešit i všechny další obdobné případy. Stěžovatelka uvedla, že se v tomto smyslu obrátila na Nejvyšší soud, jakožto vrcholný soudní orgán, který by měl plnit úlohu sjednotitele rozhodnutí obecných soudů. Nejvyšší soud však její dovolání odmítl s tím, že údajně nevymezila dovolací důvody, což stěžovatelka popřela, majíc za to, že tyto důvody ve svém podání jednoznačně specifikovala.

Ústavní soud pokládá za vhodné, s ohledem na obsah stížnostního návrhu, doplnit následující:

Paralelně s exekucí řízením vedeným na návrh vedlejšího účastníka probíhalo exekuční řízení zahájené Martinou Bartůnkovou (dále též „oprávněná“), kdy veškeré skutkové okolnosti vážící se k úhradě dluhu byly shodné jako v nyní posuzované věci. I v případě tohoto druhého exekučního řízení okresní soud usnesením č. j. 47 EXE 5943/2011-31 ze dne 18. března 2013 zamítl návrh stěžovatelky na zastavení a odklad exekuce, nicméně následně krajský soud usnesením č. j. 14 Co 899/2013-52 ze dne 10. prosince 2013 rozhodnutí okresního soudu změnil tak, že se exekuce zastavuje. Krajský soud vycházel z ustanovení § 520 občanského zákoníku, dovozuje, že rozsah součinnosti věřitele ke splnění závazku je třeba posoudit dle konkrétních okolností případu. V projednávané věci měl pak za zjištěné, že stěžovatelka se rozhodla hradit závazek z účelově poskytnutého hypotečního úvěru. Nečinila tak svévolně, nýbrž proto, že nedisponovala volnými peněžními prostředky k úhradě dluhu. Téměř měsíc před splatností pohledávky požádala stěžovatelka oprávněnou o podpis čestného prohlášení, čímž dala jednoznačně najevo, že je připravena závazek splnit. Právní předpis ani dohoda účastníků sice oprávněně neukládaly povinnost sdělit číslo účtu a udělit souhlas se zasláním předmětné částky na její účet, nicméně bylo-li tímto jejím jednáním podmíněno vyplacení peněžních prostředků ze strany banky, pak dle krajského soudu požadovala stěžovatelka součinnost důvodně. Z e-mailové korespondence mezi stěžovatelkou, resp. její finanční poradkyní, a oprávněnou bylo zřejmé, že oprávněná byla seznámena s důvody, pro které je její součinnost vyžadována. Přesto ji ihned neposkytla, a namísto toho vznášela neopodstatněné požadavky na úpravu formy a obsahu čestného prohlášení. Zejména argument oprávněné, že odmítala odsouhlasit prodloužení termínu splatnosti závazku, krajský soud shledal nepřípadným, neboť ke změně obsahu závazku by bylo třeba vzájemné dohody účastníků právního vztahu a ze strany stěžovatelky nebyl žádný takový návrh učiněn. Oprávněná byla informována o tom, že se jedná o ryze administrativní lhůtu pro úvěrující banku, představující maximální možnou dobu, do níž trvá souhlas oprávněné, aby banka peněžní prostředky na její účet převedla. Souhlas oprávněné měl nadto být adresován přímo bance, což v kontextu s předchozí komunikací nemohlo v oprávněné vzbuzovat pocit, že uzavírá dohodu o prodloužení splatnosti závazku. Jak krajský soud dále zdůraznil, bylo v zájmu oprávněné plnění přijmout. Pokud by vyhověla požadavku stěžovatelky v době, kdy byl poprvé vznesen, jejich práv a oprávněných zájmů by se to nijak nedotklo. Nebýt obstrukčního jednání oprávněné, obdržela by plnění včas; v případě nahodilých událostí maximálně s nevýznamným zdržením, za něž by mohla požadovat úrok z prodlení. Krajský soud se věcí zabýval ve světle ustanovení § 268

odst. 1 písm. h) o. s. ř., které představuje normu s relativně neurčitou hypotézou, jejímž smyslem je umožnit zastavení exekučního řízení v případě, kdy je provádění výkonu rozhodnutí neslučitelné se zásadami exekučního práva. Dle názoru krajského soudu byl tento důvod naplněn právě jedním oprávněným, které v poskytnutí součinnosti objektivně nebránila žádná faktická ani právní překážka. V kontextu s posláním a prioritou soudního řízení obecně, jímž je zajištění spravedlivé ochrany práv a oprávněných zájmů účastníků, a s účelem exekuce, jímž je vymození povinnosti, kterou povinný odmítá splnit dobrovolně, krajský soud vyvodil, že pokud oprávněná neposkytla potřebnou součinnost, resp. ji poskytla s průtahy, a nikoli bezpodmínečně, čímž zmařila možnost splnění povinnosti způsobem zvoleným stěžovatelkou, a následně se plnění domáhala formou exekuce, nelze její jednání hodnotit než jako zjevné zneužití práva na soudní ochranu. Řečené podle krajského soudu platilo tím spíše, že oprávněná podala návrh na nařízení exekuce v době, kdy sice již uplynula lhůta k plnění, avšak pokud by vyhověla žádosti stěžovatelky, mohla peněžní prostředky již bankou připravené ve velmi krátké době obdržet, aniž by stěžovatelka musela snášet důsledky nařízení exekuce. O tom, že peníze jsou již bankou připraveny k výplatě, přitom oprávněná nebyla zpravena stěžovatelkou, ale finanční poradkyní úvěrující banky, a z tohoto hlediska se jednalo o informaci věrohodnou. Krajský soud závěrem konstatoval, že pokud okresní soud ryze formálně uzavřel, že mezi účastníky nedošlo k dohodě o změně doby splatnosti závazku povinné, a současně pomínil hodnocení významu součinnosti oprávněné a jejího vlivu na prodlení stěžovatelky, uchýlil se k přepjatému formalismu, jehož důsledkem je odůvodnění zjevné nespravedlnosti a popření smyslu soudního řízení zakotveného v § 1 a 3 o. s. ř., potažmo v čl. 90 Ústavy České republiky a čl. 36 Listiny, jehož je exekuční řízení integrální součástí.

Poté, co Ústavní soud obdržel ústavní stížnost stěžovatelky, Nejvyšší soud usnesením č. j. 26 Cdo 2051/2014-81 ze dne 17. června 2015 zrušil rozhodnutí krajského soudu ze dne 10. prosince 2013 a vrátil tomuto soudu věc k novému projednání. Nejvyšší soud odkázal na svou judikaturu, z níž vyplývá, že nedostatek součinnosti oprávněného může být důvodem k zastavení výkonu rozhodnutí podle § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř. jen tehdy, jde-li o nedostatek součinnosti při provádění exekuce, a to jejího konkrétního typu, jenž sám součinnost oprávněného vyžaduje (např. výkon rozhodnutí odebráním věci). Právní závěr odvolacího soudu o tom, že se oprávněná podstatně podílela na vzniklém prodlení ze strany stěžovatelky a že její jednání je třeba hodnotit jako zneužití práva na soudní ochranu, a proto je exekuce nepřipustná a je třeba ji zastavit, nepovažoval tak Nejvyšší soud za správný.

II.

Podle ustanovení § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu vyzval Ústavní soud účastníky řízení a vedlejšího účastníka, aby se k ústavní stížnosti vyjádřili.

Okresní soud toliko sdělil, že exekuce byla nařízena podle vykonatelného exekučního titulu a ve věci bylo postupováno v souladu se zákonem.

Krajský soud v plném rozsahu odkázal na odůvodnění svého usnesení č. j. 9 Co 1094/2013-115 ze dne 20. srpna 2013 a dodal, že se ústavní stížnost týká především interpretace podústavních ustanovení § 520 a 522 občanského zákoníku. Povaha nutné součinnosti věřitele závisí na obsahu konkrétního závazkového vztahu, přičemž v nyní projednávané věci exekuční titul předpokládal úhradu závazku hotovostní platbou, na niž se nevztahoval zákon č. 254/2004 Sb., o omezení plateb v hotovosti a o změně zákona č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění pozdějších předpisů. Vedlejší účastník tedy nebyl povinen sdělovat stěžovatelce číslo svého bankovního účtu ani poskytovat jinou součinnost nutnou pro čerpání úvěru, přesto tak učinil. Krajský soud na základě toho označil ústavní stížnost za nedůvodnou.

Rovněž Nejvyšší soud odkázal na odůvodnění svého usnesení ze dne 16. července 2014 s tím, že stěžovatelka v dovolání nevymezila otázku hmotného či procesního práva, s níž by přípustnost dovolání spojovala. Nejvyšší soud navrhl, aby byla ústavní stížnost jako zjevně neopodstatněná odmítnuta.

Vedlejší účastník ve svém vyjádření shrnul argumenty, jimiž oponoval názorům stěžovatelky v řízení před obecnými soudy a jejichž jádrem bylo tvrzení, že poskytl stěžovatelce maximální možnou součinnost, a to nad rámec svých zákonných povinností (podrobná rekapitulace byla provedena již výše). Administrativní pochybení při ověřování podpisů na zástavní smlouvě, jakož i požadavek banky ohledně data na čestném prohlášení nemohou být podle vedlejšího účastníka přičítány k jeho tíži. Ostatně banka byla schopna provést převod peněžních prostředků i bez toho, že by čestné prohlášení obsahovalo formulaci o souhlasu s úhradou „nejpozději do ...“, o čemž svědčí případ jeho sestry, Martynty Bartůnkové, které byla tímto postupem vyplacena požadovaná částka v březnu 2014. Stran tvrzené nejednotnosti rozhodování obecných soudů vedlejší účastník upozornil na výsledek řízení ve věci oprávněné Martynty Bartůnkové, konstatuje, že Nejvyšší soud rozhodl nakonec v obou skutkově a právně shodných případech konzistentně. Stěžovatelka ve svém návrhu nevymezila předpoklady přípustnosti dovolání a Nejvyšší soud postupoval správně, když její podání odmítl; nedostatky dovolacího návrhu nelze dodatečně napravit prostřednictvím ústavní stížnosti. Vedlejší účastník uzavřel, že dle jeho názoru

k porušení ústavně zaručených práv stěžovatelky nedošlo, a navrhl, aby byla ústavní stížnost zamítnuta.

Stěžovatelka reagovala na vyjádření účastníků replikou, v níž setrvala na stanovisku, že její dovolání splňovalo veškeré náležitosti ve smyslu § 241a odst. 2 o. s. ř. Opakovaně též zdůraznila, že vedlejší účastník ignoroval její snahu závazek uhradit dobrovolně. Součinnost spočívající toliko v zaslání jediného dokumentu na adresu banky poskytl až po několika urgencích, přestože se nejednalo o nijak obtížný úkon, zejména v porovnání s časem, který musel vedlejší účastník vynaložit na návštěvu advokáta a podání návrhu na nařízení exekuce. Názor krajského soudu, že vedlejší účastník neměl povinnost součinnosti, stěžovatelka odmítla s tím, že nebylo v jejích možnostech obstatat hotovost dosahující výše téměř 370 000 Kč, a splnění závazku by se tak pro ni stalo fakticky nemožným. Stěžovatelka se dále neztotožnila s názorem vedlejšího účastníka, podle něhož Nejvyšší soud rozhodl v obou sporech shodně, neboť v jednom případě bylo dovolání odmítnuto z procesních důvodů a ve druhém případě Nejvyšší soud rozhodoval otázku naprosto nesouvisející s danou věcí. Nad rámec své ústavněprávní argumentace stěžovatelka doplnila, že proti ní vedlejší účastník a Martina Bartůnková podali žalobu, v níž se domáhali úroků z prodlení za dobu údajného prodlení stěžovatelky s úhradou závazku. Řízení bylo vedeno u Okresního soudu v Děčíně pod sp. zn. 13 C 201/2014, přičemž nalézací soud žalobu zamítl jako nedůvodnou a nespravedlivou, když konstatoval, že žalobce zvolil obstrukční postup završený absurdně podaným návrhem na exekuci, který měl za následek několikaleté prodlení s výplátou dědického podílu. Nárok na úroky z prodlení vedlejšímu účastníkovi nepřiznal ani odvolací soud. Neposkytnutí součinnosti za daných okolností dle soudu představovalo počínání odporující zásadě slušnosti, poctivosti, čestnosti, vzájemné úcty, tolerance a důvěry. Tentýž soud zdůraznil, že „ačkoliv žalobce věděl, že peníze jsou bankou připraveny k vyplacení na jeho účet a jejich vyplacení je vázáno jen na vystavení formálního dokumentu z jeho strany, podal návrh na nařízení exekuce, v důsledku čehož provedení platby bankou fakticky zmařil“. Stěžovatelka v této souvislosti poukázala na rozdíly v rozhodování soudů v civilním řízení a exekučních soudů a podotkla, že v exekučním řízení nebyla, s výjimkou rozhodnutí odvolacího soudu v paralelně vedeném řízení sp. zn. 14 Co 899/2013, řádně posouzena její argumentace.

III.

Ústavnímu soudu v první řadě neuniklo, že stěžovatelka se petitum ústavní stížnosti domáhala zrušení usnesení okresního soudu „č. j. 46 EXE 5927/2011-12“, tj. usnesení o nařízení exekuce. Vzhledem k charakteru námitek vznesených v ústavní stížnosti však Ústavní soud dospěl k závěru, že

stěžovatelka zjevně mínila napadnout usnesení okresního soudu č. j. 46 EXE 5927/2011-99 ze dne 18. března 2013, jímž byl zamítnut její návrh na odklad a zastavení exekuce. Tomuto závěru nasvědčovala též skutečnost, že usnesení okresního soudu č. j. 46 EXE 5927/2011-99 ze dne 18. března 2013, na rozdíl od výše uvedeného rozhodnutí, stěžovatelka k ústavní stížnosti přiložila a dále že žádný z účastníků řízení neměl pochybnost, jaké rozhodnutí je ústavní stížností napadeno. Ústavní soud proto vycházel z předpokladu, že podání stěžovatelky směřuje proti usnesení okresního soudu č. j. 46 EXE 5927/2011-99 ze dne 18. března 2013, a nikoliv usnesení okresního soudu č. j. 46 EXE 5927/2011-12 ze dne 5. října 2011, vůči němuž by ústavní stížnost byla uplatněna zjevně po uplynutí lhůty stanovené v § 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu.

Ústavní soud následně naříkané soudní akty v naznačeném rozsahu přezkoumal, přičemž dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

Ústavní soud ve své judikatuře mnohokrát konstatoval, že není oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti obecných soudů, neboť není vrcholem jejich soustavy [srov. čl. 81 a 90 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“)]. Jeho úkolem není skutkově a právně objasňovat věci patřící do pravomoci obecných soudů. Pokud soudy postupují v souladu s obsahem hlavy páté Listiny, nemůže na sebe atrahovat právo přezkumného dohledu nad jejich činností (čl. 83 Ústavy).

Z řečeného vyplývá, že Ústavní soud zpravidla neposuzuje ani interpretaci a aplikaci podústavního práva provedenou obecnými soudy. Výjimku z této zásady tvoří případy, kdy interpretace podústavního práva, již obecné soudy zvolily, založila porušení některého základního práva stěžovatele, případně ve střetu dvou výkladových alternativ byl pomínut možný výklad jiný, ústavně konformní, anebo je výrazem flagrantly ignorování příslušné kogentní normy nebo zjevného a neodůvodněného vybočení ze standardů právního výkladu, jenž je v soudní praxi respektován, a představuje tím nepředvídatelnou interpretační libovůli, resp. je v rozporu s obecně sdílenými zásadami spravedlnosti (viz teze „přepjatého formalismu“).

Výše naznačená východiska jsou významná pro hodnocení postupu a rozhodnutí obecných soudů v projednávané věci, jímž stěžovatelka vytýká nesprávné zhodnocení naplnění podmínek pro zastavení exekuce dle § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř.

Stěžovatelka argumentaci v řízení před obecnými soudy založila na tom, že k úhradě pohledávky před splatností nedošlo toliko z důvodu nedostatku součinnosti vedlejšího účastníka a že jeho návrh na nařízení exekuce měl za daných okolností charakter zneužití práva. Obecné soudy prostřednictvím odkazu na judikaturu Nejvyššího soudu, reprezentovanou usnesením sp. zn. 20 Cdo 689/2003 ze dne 25. března 2004, v zásadě

vyjádřily stanovisko, že k takovým námitkám nelze v exekučním řízení přihlížet. S tímto názorem se Ústavní soud neztotožňuje.

Z hlediska posouzení celého případu bylo třeba si zodpovědět klíčovou otázku, zda může být podání exekučního návrhu kvalifikováno jako zneužití práva, a pokud ano, zda se jedná o způsobilý důvod pro zastavení exekučního řízení.

Stran aplikace zásady zákazu zneužití práva v exekučním řízení Nejvyšší soud zaujal ve své judikatuře stanovisko, že podání návrhu na nařízení exekuce není výkonem práva ve smyslu § 3 odst. 1 občanského zákoníku, nýbrž využitím možnosti poskytnuté oprávněnému procesním předpisem pro případ, že povinnost uložená exekučním titulem vydaným v nalézacím řízení nebyla splněna dobrovolně. Proto nelze dle Nejvyššího soudu v exekučním řízení rozpor s § 3 odst. 1 občanského zákoníku úspěšně namítat (srov. např. usnesení sp. zn. 20 Cdo 3756/2008 ze dne 5. března 2009 či usnesení sp. zn. 20 Cdo 3291/2011 ze dne 27. března 2012).

Ústavní soud pokládá právní názor Nejvyššího soudu za příležitavý pokud, mají-li námitky povinného hmotněprávní charakter; typicky půjde o tvrzení, že exekučním titulem uložená povinnost představuje výkon práva v rozporu s dobrými mravy. Tento přístup k námitkám povinného je odůvodněn tím, že přezkum souladu výkonu práva s dobrými mravy proběhl v řízení nalézacím, není proto nutné jej opakovat v řízení vykonávacím.

Je však nutno zdůraznit, že námitkami vážícími se k exekučnímu titulu se okruh možného dotčení práv povinného nevyčerpává. Zásada zákazu zneužití práva se totiž neuplatňuje pouze v hmotném právu, ale, jak výslovně stanoví § 2 o. s. ř., též v právu procesním [srov. náleží sp. zn. I. ÚS 988/12 ze dne 25. července 2012 (N 132/66 SbNU 61)]. Jednotlivé procesní úkony účastníků je proto třeba podrobit i přezkumu z hlediska jejich souladu s účelem procesní normy či procesního institutu. Za zneužití práva lze pak v obecné rovině považovat jednání procesní strany, které je s tímto účelem v rozporu.

Zvláštní případ zneužití procesního práva představují tzv. šikanózní návrhy či postupy, které se vyznačují úmyslem účastníka způsobit protistraně škodu. Škodlivost šikanózního jednání se přitom neomezuje pouze na ostatní účastníky, kteří jsou nuceni v souvislosti s vedením řízení vynakládat prostředky na svou procesní obranu, případně snášet další negativní důsledky z řízením spojené (typicky např. důsledky insolvenčního návrhu), ale spočívá také v tom, že zbytečně zatěžuje soudní soustavu a „zneužívá“ ji k cílům, které neodpovídají jejímu právému poslání, tzn. poskytování ochrany právům (čl. 90 Ústavy, § 2 o. s. ř.). Dojde-li ke zneužití procesních práv, musí obecné soudy, mají-li dostát své základní povinnosti vyjádřené v čl. 90 Ústavy, vždy postupovat tak, aby v rámci možností,

daných jim příslušnými procesními předpisy, minimalizovaly negativní důsledky, které jsou s podobným návrhem spojeny.

Smyslem exekučního řízení je vymožení plnění, jež bylo oprávněnému příznáno vykonatelným exekučním titulem a které povinný odmítá oprávněnému dobrovolně uhradit. Je notorií, že vymáhání plnění cestou exekuce představuje poměrně komplikovaný proces, jehož délka se pohybuje v řádech měsíců nebo dokonce let. Proto například za situace, kdy má oprávněný prakticky jistotu, že povinný v nejbližší době (řádově dnů) svůj závazek splní, bude mít zpravidla návrh na nařízení exekuce charakter návrhu šikanózního, neboť jeho podání není primárně motivováno snahou oprávněného domoci se plnění, nýbrž snahou zatížit povinného náhradou nákladů exekuce. Ústavní soud již v minulosti takové jednání posuzoval, přičemž aproboval postup obecných soudů, které nepřiznaly oprávněnému právo na náhradu nákladů řízení (usnesení sp. zn. I. ÚS 707/07 ze dne 12. dubna 2007, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>).

V nyní projednávané věci byla situace do značné míry obdobná. Vedlejší účastník měl na výběr mezi tím, zda zašle úvěrující bance nové české prohlášení, k jehož podpisu byl vyzván prostřednictvím e-mailu od pracovnice banky dne 28. července 2011 a v němž by vyslovil souhlas s převodem peněžních prostředků na svůj bankovní účet nejpozději do 7. srpna 2011, nebo zda součinnost neposkytne a podá návrh na nařízení exekuce. Je zcela očividné, že pokud by vedlejší účastník měl zájem plnění od stěžovatelky obdržet v co nejkratším možném termínu, pak by čestné prohlášení podepsal, a to i v případě zpoždění výplaty dlužné částky o několik dní po splatnosti pohledávky. Podepsání čestného prohlášení a jeho zaslání na adresu banky nepředstavovalo časově ani administrativně náročný úkon; vedlejší účastník ostatně v celém průběhu řízení neuvedl žádný důvod, proč k němu nemohl přistoupit. Návrh na nařízení exekuce byl podán dne 16. srpna 2011, tedy v době, kdy by vedlejší účastník v případě poskytnutí požadované součinnosti již finanční prostředky s největší pravděpodobností obdržel. O tom, že by k úhradě pohledávky skutečně došlo, svědčí i okolnost, že s vedlejším účastníkem komunikovala přímo pracovnice úvěrující banky, vedlejší účastník tedy neměl objektivní důvod pochybovat o pravdivosti tvrzení stěžovatelky, že je připravena závazek uhradit. Ústavní soud na podkladě uvedeného nabyl přesvědčení, že vedlejší účastník podáním návrhu na nařízení exekuce nesledoval co nejrychlejší a nejefektivnější uspokojení svého majetkového nároku, ale naopak úmyslně zvolil cestu zdlohouvější a nákladnější s cílem stěžovatelce uškodit, zatížit jí důsledky nařízené exekuce a placením nákladů, které si takový postup vyžádá. Podaný návrh na nařízení exekuce bylo za dané situace možno považovat za formálně právně důvodný, eticky však neobhajitelný.

Jak již bylo zmíněno výše, obecné soudy jsou povinny využít k ochraně účastníků řízení dotčených šikanózním návrhem všechny dostupné procesní prostředky, aby minimalizovaly jeho negativní dopady do právní sféry těchto osob.

Ustanovení § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř. zní: „Výkon rozhodnutí bude zastaven, jestliže ... je nepřijatelný, protože je tu jiný důvod [než uvedený v písm. a) až g)], pro který rozhodnutí nelze vykonat.“ Zatímco důvody zakotvené pod písmeny a) až g) jsou důvody konkrétními, důvod uvedený pod písmenem h) je formulován všeobecně a jeho účelem je umožnit, aby výkon rozhodnutí byl zastaven i v jiných závažných případech, které pro jejich možnou rozmanitost nelze s úplností předjímat, resp. podrobit konkrétnímu popisu. Judikatura (srov. např. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 1932/2005 ze dne 16. března 2006) vymezila, že z povahy věci (včetně logického požadavku srovnatelnosti jednotlivých důvodů zastavení výkonu) musí jít o takové okolnosti, pro které další provádění výkonu je způsobilé založit kolizi s procesními zásadami (byť mohou mít podklad v právu hmotném), na nichž je výkon rozhodnutí (jakožto procesní institut) vybudován, anebo je protichůdné účelu, který se jím sleduje, totiž zajistit (efektivní) splnění povinností vyplývající z vykonávaného titulu.

Šikanózní exekuční návrh představuje postup přičítací se účelu exekučního řízení, což z hlediska závažnosti bezpochyby naplňuje hypotézu citovaného ustanovení. Jelikož se jedná o vhodný procesní prostředek, který obecným soudům umožňuje poskytnout účastníkovi ochranu před šikanózním jednáním protistrany, byly obecné soudy povinny předmětné ustanovení aplikovat. Namísto toho však posoudily věc ryze formalisticky, bez zohlednění klíčových skutkových okolností, vázících se k době před podáním exekučního návrhu. Jejich rozhodnutí svým charakterem představovala pouze sofistikovane zduvodnění zjevné nespravedlnosti, a jako taková nemohou v testu ústavní konformity obstát.

Ústavnímu soudu proto nezbývá než konstatovat, že postupem obecných soudů spočívajícím v zamítnutí návrhu na zastavení exekuce došlo k porušení ústavně zaručeného práva stěžovatelky na soudní ochranu a spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Tuto výtku lze vztáhnout i na postup Nejvyššího soudu, který v rozporu s čl. 4 Ústavy neposkytl ohroženému ústavně zaručenému právu stěžovatelky dostatečnou ochranu, přestože její stěžovatelka na skutečnosti, v nichž porušení dotčeného práva spočívalo, adresně upozornila. Ústavní soud v minulosti ve své judikatuře opakovaně vyslovil zásadu, že „jsou-li ve hře základní práva, musejí být ochrannitelná cestou všech opravných prostředků“ [srov. nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 55/04 ze dne 18. srpna 2004 (N 114/34 SbNU 187), sp. zn. IV. ÚS 128/05 ze dne 10. května 2005

(N 100/37 SbNU 355) či sp. zn. III. ÚS 2482/14 ze dne 9. dubna 2015 (N 76/77 SbNU 129)]. Danému principu dovolací soud nedostál.

Z důvodů výše vyložených Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl ústavní stížnosti a usnesení Okresního soudu v Děčíně č. j. 46 EXE 5927/2011-99 ze dne 18. března 2013, usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem č. j. 9 Co 1094/2013-115 ze dne 20. srpna 2013 a usnesení Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 2023/2014-146 ze dne 16. července 2014 podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) citovaného zákona zrušil. Ústavní soud takto rozhodl bez nařízení ústního jednání (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Ústavní soud podotýká, že si je vědom, že předmětné exekuční řízení skončilo vymožením pohledávky, nicméně dle jeho názoru tato okolnost nebrání tomu, aby bylo o návrhu stěžovatelky na zastavení exekuce nově rozhodnuto, a to v souladu s právním názorem vyjádřeným v tomto nálezu, jenž by měl nalézt svůj odraz též v rozhodnutí obecných soudů o nákladech řízení.

Ohledně dalšího postupu obecných soudů ve vztahu k návrhu stěžovatelky na zastavení exekuce lze rovněž odkázat na, v současné době již zrušené, usnesení krajského soudu č. j. 14 Co 899/2013-52 ze dne 10. prosince 2013, vydané v souběžně vedeném exekučním řízení. V tomto usnesení krajský soud přihlédl ke všem rozhodným skutečnostem a svůj názor, že je namístež přistoupit k zastavení exekuce, velmi pečlivě a přesvědčivě odůvodnil, maje na zřeteli ústavněprávní souvislosti celého případu.

Č. 219

K povinnosti obecných soudů řádně odůvodnit svá rozhodnutí o zamítnutí žaloby na náhradu škody státem při znehodnocení akcií v době trestního stíhání akcionářů

Součástí principů spravedlivého procesu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod je povinnost řádného odůvodnění soudního rozhodnutí. Obecné soudy jsou v rozhodnutích povinny zhodnotit všechny podstatné okolnosti případu a k námitkám účastníka zvažovat dopad tvrzených skutečností na právní posouzení sporu.

Atributem práva na odůvodnění soudního rozhodnutí je řádně vyloužená, logicky konzistentní a přesvědčivá aplikace práva obecným soudem. Nedostatky odůvodnění napadených rozhodnutí soudu prvního stupně, odvolacího i dovolacího soudu, ve kterých nebyly dostatečně zohledněny všechny okolnosti případu, jsou základem oprávnění Ústavního soudu k zásahu do rozhodovací činnosti obecných soudů.

Je otázkou výkladu, zda lze usoudit na vztah příčinné souvislosti mezi trestním stíháním (popř. vazbou) stěžovatele a vzniklou škodou. Ústavní soud nespadá do soustavy obecných soudů, a není tak zásadně oprávněn se vyslovovat k hodnocení důkazního stavu a zaujmout právní závěry stran podmínek odpovědnosti státu za škodu. Pokud však obecnými soudy nebyly zhodnoceny okolnosti namítané stěžovatelem, nelze ústavní stížností napadená rozhodnutí pokládat za řádně odůvodněná. Není proto ani možné posoudit, zda jimi bylo zasaženo i do základního vlastnického práva stěžovatele podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod nebo do ústavně garantovaného práva na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím státního orgánu podle čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a soudců Kateřiny Šimáčkové a Davida Uhlíře – ze dne 22. prosince 2015 sp. zn. I. ÚS 1680/13 ve věci ústavní stížnosti Ing. Jaroslava Batka, zastoupeného JUDr. Filipem Chytrým, advokátem, se sídlem Praha 2 – Vinohrady, Rubešova 83/10, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 3. 2013 č. j. 28 Cdo 122/2012-110, proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 28. 7. 2011 č. j. 70 Co 317/2011-94 a proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 24. 2. 2011 č. j. 27 C 267/2008-78, jimiž byla zamítnuta stěžovatelova žaloba na náhradu škody proti státu za znehodnocení akcií, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze

a Obvodního soudu pro Prahu 2 jako účastníků řízení a České republiky – Ministerstva spravedlnosti, se sídlem Praha 2, Vyšehradská 16, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 28. 7. 2011 č. j. 70 Co 317/2011-94, rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 24. 2. 2011 č. j. 27 C 267/2008-78, jakož i usnesením Nejvyššího soudu ze dne 12. 3. 2013 č. j. 28 Cdo 122/2012-110 bylo porušeno základní právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Průběh řízení před obecnými soudy

1. Podanou ústavní stížností se stěžovatel pro tvrzený zásah do ústavně zaručených práv – na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím státního orgánu podle čl. 36 odst. 3 Listiny a na spravedlivý proces garantovaný ustanoveními čl. 36 odst. 1 Listiny, čl. 6 odst. 1 a čl. 13 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) – domáhal zrušení v záhlaví označených rozhodnutí obecných soudů.

2. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 24. 2. 2011 č. j. 27 C 267/2008-78 byla zamítnuta žaloba, jíž se žalobce (stěžovatel) po státu domáhal zaplacení částky 77 100 000 Kč s příslušenstvím z titulu náhrady škody odpovídající znehodnocení akcií obchodní společnosti SLATE – B. D. S. O., a. s., které bylo podle tvrzení stěžovatele způsobeno nezákonným rozhodnutím o zahájení trestního stíhání (nejprve pro trestný čin podvodu, pak zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění) a uvalením vazby. Stěžovatel byl v celém rozsahu zproštěn podané obžaloby rozsudkem Městského soudu v Brně ze dne 20. 10. 2006, který nabyl právní moci dne 6. 2. 2007.

3. Městský soud v Praze (odvolací soud) rozhodnutí soudu prvního stupně v rozsudku ze dne 28. 7. 2011 č. j. 70 Co 317/2011-94 ve věci samé potvrdil. Dovolání stěžovatele bylo usnesením Nejvyššího soudu ze dne 12. 3. 2013 č. j. 28 Cdo 122/2012-110 pro nepřípustnost odmítnuto.

4. Obecné soudy nárok na náhradu škody posuzovaly podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně

zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon č. 82/1998 Sb.“). Dospěly k právnímu závěru o nedostatku příčinné souvislosti mezi trestním řízením, popř. vazbou stěžovatele, a vznikem škody.

5. Soudy v napadených rozhodnutích konstatovaly, že stěžovateli mohla vzniknout škoda následkem bezúplatného převodu dobývacího prostoru Svatoňovice, který byl majetkem obchodní společnosti SLATE – B. D. S. O., a. s., na třetí osobu. Příčinou škody mohl být podle právního posouzení obecných soudů pouze postup likvidátora obchodní společnosti, který smlouvu o převodu dobývacího prostoru uzavřel. Za důvod vzniku škody tedy soudy nepokládaly vazbu a trestní stíhání stěžovatele.

II. Argumentace stěžovatele

6. V ústavní stížnosti bylo argumentováno, že obecné soudy se s nárokem na náhradu škody proti státu z titulu nezákonného rozhodnutí nevypořádaly ústavně konformně. Stěžovatel se dovolával náhrady škody nikoli pro převod dobývacího prostoru, nýbrž pro trestní stíhání a zabavení akcií v trestním řízení (které vedlo k nemožnosti vykonávat akcionářská práva, k nedostatku usnášeníschopnosti valné hromady i odklonu obchodních partnerů). Nesouhlasil s tím, že obecnými soudy byl vznik škody spojován toliko s postupem likvidátora.

7. Stěžovatel uplatnil nárok na náhradu škody u Ministerstva spravedlnosti dne 27. 2. 2008, zatímco k převodu dobývacího prostoru likvidátorem došlo až smlouvou ze dne 26. 3. 2008. Stěžovatelem bylo namítáno, že už v době vrácení akcií (počátkem roku 2008) po vydání zprošťujícího trestního rozsudku byla hodnota akcií obchodní společnosti nulová, jak je možno znalecky prokázat. Obecné soudy tak rozhodnutí o náhradě škody proti státu neodůvodnily dostatečně.

8. Otázku příčinné souvislosti mezi nezákonným rozhodnutím o zahájení trestního stíhání (popř. o vazbě) a vznikem škody posoudily obecné soudy svévolně a protiústavně. Stěžovatel zdůraznil, že soudy byly povinny se zabývat tím, do jaké míry byl pokles ceny akcií (z částky 77 100 000 Kč na 0 Kč) důsledkem trestního stíhání, nebo postupu likvidátora, tj. bezúplatným převodem dobývacího prostoru. Neměly se bez dalšího spokojit s paušálním konstatováním, že škoda byla způsobena převodem dobývacího prostoru, tedy likvidátorem. Stěžovatelem byl proto dovozován zásah do ústavně garantovaných práv na spravedlivý proces a na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím státního orgánu ve smyslu čl. 36 odst. 1 a 3 Listiny.

III. Vyjádření ostatních účastníků řízení

9. Obvodní soud pro Prahu 2, Městský soud v Praze a Nejvyšší soud podaly na výzvu Ústavního soudu k ústavní stížnosti vyjádření, ve kterých odkázaly na odůvodnění napadených rozhodnutí. Dovolací soud poznamenal, že právní posouzení nároku na náhradu škody obecnými soudy bylo v souladu se zákonnou úpravou a v rámci rozhodování o přípustnosti dovolání nemohla být posuzována správnost skutkového závěru soudů k otázce příčinné souvislosti.

10. Stěžovatel podal k vyjádřením účastníků řízení repliku. Vyslovil nesouhlas s názorem Nejvyššího soudu, že v daném případě nedošlo k porušení ústavně garantovaných práv. Uvedl, že obecné soudy postupovaly v rozporu se žalobními tvrzeními o důvodu vzniku škody.

11. Vedlejší účastník řízení před Ústavním soudem se k podané ústavní stížnosti na výzvu Ústavního soudu nevyjádřil.

IV. Vlastní právní posouzení

12. Ústavní soud konstatuje, že včas podaná ústavní stížnost splňuje všechny zákonem stanovené náležitosti, a proto nic nebrání meritornímu projednání a rozhodnutí věci [viz § 30, 34, 72 a 75 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“)].

13. Od Obvodního soudu pro Prahu 2 byl vyžádán nalézací spis, aby mohl být proveden řádný přezkum ústavní stížností napadených rozhodnutí.

14. Po zvážení stížnostních námitek i obsahu napadených rozhodnutí a příslušného spisového materiálu dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

IV./a Ústavněprávní dimenze věci

15. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky rozhoduje o ústavních stížnostech proti pravomocným rozhodnutím a jiným zásahům orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod. Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů, a proto není povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí. Oprávnění Ústavního soudu k zásahu do rozhodnutí obecných soudů je dáno toliko v případě, pokud výklad podústavního práva obecnými soudy není ústavně konformní, vyplývá z nesprávného hodnocení významu základního práva a má podstatný význam pro rozhodnutí soudu (tzv. Heckova formule) [Wagnerová, E., Šimíček, V., Langášek, T., Pospíšil, I. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2012, str. 32, bod 109].

16. Základní práva a svobody působí v právním řádu jako regulativní principy, na které obsahově navazují komplexy norem podústavního práva. Porušení některé z daných norem, a to v důsledku svévole (např. nerespektováním kogentní normy) anebo na základě interpretace, jež je ve výrazném rozporu s principy spravedlnosti, pak zakládá dotčení na základních právech a svobodách [viz např. nález Ústavního soudu ze dne 8. 7. 1999 sp. zn. III. ÚS 224/98 (N 98/15 SbNU 17)].

17. Rozhodnutí obecných soudů napadená ústavní stížností vykazují porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

18. Právem na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny je právo každého, aby nestranný a nezávislý soud dbal v rámci rozhodování zákonného postupu a rozhodl souladně s kautelami spravedlnosti. Ústavní soud k posuzované věci konstatuje, že obecné soudy napadenými rozhodnutími zasáhly do práva stěžovatele na spravedlivý proces, neboť v odůvodnění nevyřešily ústavně konformně otázku podmínky vzniku odpovědnosti státu za škodu, a to příčinné souvislosti mezi trestním stíháním (zahájením trestního procesu, zabavením akcí, popřípadě i vazbou stěžovatele) a tvrzenou škodou. Došlo totiž k rozporu žalobních tvrzení s právními závěry soudů, vyslovenými v odůvodnění napadených rozhodnutí.

19. Právní posouzení sporu o náhradu škody proti státu nebylo obecnými soudy provedeno z pohledu všech žalobních tvrzení, což zakládá neúplnost a v důsledku nepřezkoumatelnost odůvodnění vydaných rozhodnutí o nároku na náhradu škody.

20. Právo na řádné odůvodnění soudního rozhodnutí je vyvozováno z principu nezávislosti soudů a předvídatelnosti rozhodování [nález Ústavního soudu ze dne 20. 6. 1995 sp. zn. III. ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257)]. Obecné soudy svá rozhodnutí dostatečně neodůvodnily, protože nevzaly v potaz tvrzení stěžovatele a všechny okolnosti případu.

IV./b Porušení základního práva na spravedlivý proces

21. Součástí principů spravedlivého procesu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny je povinnost řádného odůvodnění soudního rozhodnutí. Obecné soudy jsou v rozhodnutích povinny zhodnotit všechny podstatné okolnosti případu a k námitkám účastníka zvažovat dopad tvrzených skutečností na právní posouzení sporu.

22. Význam práva na řádné odůvodnění rozhodnutí soudu – ať už přímo pro účastníka řízení jakožto jeho nositele, či pro celou společnost – je spatřován ve třech rovinách. Je korelátém práva účastníka řízení přednášet návrhy, argumenty a námitky, aby na ně dostal od obecného soudu náležitou odpověď. Představuje zároveň jednu ze záruk, že výkon spravedlnosti není arbitrární, neprůhledný a že rozhodování soudů je kontrolované

veřejnosti. Vytváří rovněž předpoklad pro účinné uplatňování opravných prostředků, které má účastník řízení k dispozici.

23. Evropským soudem pro lidská práva (dále jen „ESLP“) byly formulovány základní principy výkladu práva na řádné odůvodnění soudního rozhodnutí. ESLP stanovil, že nejde o právo absolutní. Pokud čl. 6 odst. 1 Úmluvy ukládá soudům povinnost odůvodňovat svá rozhodnutí, nelze to chápat tak, že by byla vždy vyžadována podrobná odpověď na každou námitku účastníka (rozsudek ve věci *Van de Hurk proti Nizozemsku* ze dne 19. 4. 1994 č. 16034/90). Rozsah odůvodňovací povinnosti se liší i podle povahy rozhodnutí.

24. Otázkou, zda obecný soud (ne)dostál povinnosti odůvodnit rozhodnutí, nelze posoudit jinak než na základě okolností daného případu (rozsudek ve věci *Ruiz Torija proti Španělsku* ze dne 9. 12. 1994 č. 18390/91). Je přitom nutno vzít v úvahu, zda argument, na který soud v odůvodnění rozhodnutí neodpověděl, je pro souzenou věc relevantní a zda mohl mít vliv na výsledek řízení (rozsudek ve věci *Luka proti Rumunsku* ze dne 21. 7. 2009 č. 34197/02). Ústavní soud konstatuje, že skutečnosti popsané stěžovatelem v nyní řešeném případě bylo nezbytné v řízení před obecnými soudy vyhodnotit, neboť mají význam pro meritorní rozhodnutí sporu o náhradu škody proti státu.

25. Atributem práva na odůvodnění soudního rozhodnutí je řádně vyloužená, logicky konzistentní a přesvědčivá aplikace práva obecným soudem. Nedostatků odůvodnění napadených rozhodnutí soudů prvního stupně, odvolacího i dovolacího soudu, ve kterých nebyly dostatečně zohledněny všechny okolnosti případu, jsou základem oprávnění Ústavního soudu k zásahu do rozhodovací činnosti obecných soudů.

26. Je otázkou výkladu, zda lze usoudit na vztah příčinné souvislosti mezi trestním stíháním (popř. vazbou) stěžovatele a vzniklou škodou. Ústavní soud nespadá do soustavy obecných soudů, a není tak zásadně oprávněn se vyslovovat k hodnocení důkazního stavu a zaujmout právní závěry stran podmínek odpovědnosti státu za škodu. Pokud však obecnými soudy nebyly zhodnoceny okolnosti namítané stěžovatelem, nelze ústavní stížností napadená rozhodnutí pokládat za řádně odůvodněná. Není proto ani možné posoudit, zda jimi bylo zasaženo i do základního vlastnického práva stěžovatele podle čl. 11 odst. 1 Listiny nebo do ústavně garantovaného práva na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím státního orgánu podle čl. 36 odst. 3 Listiny.

27. Vznik odpovědnosti státu za škodu nelze v posuzované věci o náhradu škody bez dalšího vyloučit. V řízení před Ústavním soudem ho ovšem není možno ani přímo dovozovat, protože musí být posouzen nejprve obecnými soudy, a to výkladem a použitím hmotného práva, mj. zákona č. 82/1998 Sb.

28. Otázka příčinné souvislosti byla nyní obecnými soudy posouzena neúplně, byl-li vznik škody spojován toliko s postupem likvidátora, který bezúplatně převedl dobývací prostor Svatoňovice (základní majetek obchodní společnosti SLATE – B. D. S. O., a. s.) na jinou právnickou osobu. Tvrzená majetková újma byla totiž stěžovatelem dovozována z množiny významných skutečností spojených s jeho trestním stíháním.

29. Proti stěžovateli, který byl akcionářem a předsedou statutárního orgánu obchodní společnosti SLATE – B. D. S. O., a. s., bylo vedeno trestní stíhání pro trestný čin podvodu a pak pro trestný čin zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění. Trestná činnost byla spojována s předmětným dobývacím prostorem a s akciemi obchodní společnosti. Stěžovatel byl v trestním řízení rozhodnutím soudu vzat do vazby (ve které byl od 25. 6. 1997 do 12. 11. 1997) a všechny akcie mu byly zabaveny. Svými podáními se stěžovatel pokoušel za trestního stíhání dosáhnout vrácení zabavených akcií, avšak neúspěšně. Trestní řízení bylo poté ukončeno zprošťujícím rozsudkem Městského soudu v Brně ze dne 20. 10. 2006, který nabyl právní moci dne 6. 2. 2007. Z tohoto důvodu byl stěžovatelem u obecného soudu uplatněn nárok na náhradu škody z titulu nezákonného rozhodnutí státního orgánu.

30. V případě požadavku na náhradu majetkové újmy, která byla osobě obviněného způsobena v souvislosti s trestním stíháním, je povinností soudu, pokud byl obviněný obžaloby zproštěn nebo bylo zastaveno trestní stíhání, posoudit, zda je nárok na náhradu škody proti státu opodstatněný, případně v jakém rozsahu [viz náleze Ústavního soudu ze dne 17. 6. 2008 sp. zn. II. ÚS 590/08 (N 108/49 SbNU 567)]. Uvedeným postulátům obecné soudy v posuzované věci podle názoru Ústavního soudu nedostály.

31. Zproštění obžaloby obecně zakládá nárok na náhradu majetkové újmy proti státu z titulu nezákonného rozhodnutí, kterým se rozumí též usnesení o zahájení trestního stíhání, popř. usnesení o vzetí do vazby. Soudy proto byly povinny na základě okolností případu a důkazního stavu zvažovat, zda žalobcem tvrzená škoda (znehodnocení akcií obchodní společnosti, u kterých majetková hodnota podle stěžovatele klesla na 0 Kč) mohla být způsobena trestním stíháním nebo vazbou stěžovatele. Obecné soudy vybočily z mezí ústavnosti, pokud *a priori* a bez náležitého odůvodnění usoudily, že škoda mohla vzniknout pouze postupem likvidátora obchodní společnosti, kterým byl dobývací prostor bezúplatně převeden na jinou právnickou osobu, aniž by vyhodnotily žalobní tvrzení a veškeré okolnosti případu.

32. Stěžovatel v žalobě ze dne 8. 12. 2008 popsal vzniklou škodu jako rozdíl nominální hodnoty akcií v době před trestním řízením a hodnoty akcií po zahájení trestního stíhání, kdy mu byly akcie zabaveny a nemohl s nimi nakládat (obchodní společnost se dostala i do likvidace a byl jí

ustanoven likvidátor). Stěžovatel se tak domáhal náhrady škody nikoli pro převod dobývacího prostoru, nýbrž z důvodu trestního stíhání a zabavení akcií v trestním řízení.

33. Stěžovatelem byl mimoto uplatněn nárok na náhradu škody u Ministerstva spravedlnosti již dne 27. 2. 2008. K bezúplatnému převodu dobývacího prostoru likvidátorem, od kterého soudy dovodily případný vznik škody stěžovatele, ovšem došlo až na základě smlouvy ze dne 26. 3. 2008. Stěžovatel namítal, že už v době vrácení akcií v roce 2008 po vydání trestního rozsudku o zproštění obžaloby byla hodnota akcií obchodní společností nulová, jak bylo možno doložit znaleckým posudkem.

34. Z obsahu žaloby je možno odkázat na následující, pro věc podstatná žalobní tvrzení, se kterými se obecné soudy v napadených rozhodnutích nelypořádaly (pozn. Ústavního soudu: s výjimkou neuvedení plných jmen třetích osob jde o citaci):

„Dne 25. 6. 1997 bylo žalobci Policií ČR – KÚV, Ostrava – pracoviště Opava sděleno obvinění s č. j. ČVS: KVV-163/40-97 pro trestný čin podvodu dle § 250 odst. 1, odst. 4 trestního zákona, dílem ve stádiu dokonaného a dílem nedokonaného, spáchaného formou spolupachatelství dle § 9 odst. 2 trestního zákona. Tohoto trestného činu se měl žalobce dopustit společně s Ing. V. M., Ing. O. R., JUDr. R. S., I. L. a Ing. I. F. Sdělení obvinění bylo odůvodňováno tím, že obvinění jako fyzické osoby za účelem majetkového prospěchu nabyli kupní smlouvou ze dne 15. 8. 1994 Břidlicový důl Staré Oldřůvky za částku 2,6 mil. Kč od Ing. F. S., který tento důl za tutéž částku koupil od Fondu národního majetku, včetně práva k těžební činnosti v dobývacím prostoru, přičemž ho v tomto jednání s Fondem národního majetku zastupoval JUDr. R. S. Vyhotoveným znaleckým posudkem od Ing. S. M. byly všechny pozemky, nemovitosti a také veškerá práva těžby ... oceněny na částku 1 619 208 776,02 Kč s dovětkem, že vzhledem k reálné době vytěžení množství zásob lze hodnotu nerostných surovin v dobývacím prostoru odhadnout na částku řádově cca 7 mld. Kč ... Obvinění Ing. V. M., Ing. O. R., JUDr. R. S., I. L., Ing. I. F. a žalobce následně na základě tohoto posudku dne 15. 9. 1994 podepisují zakladatelskou listinu společnosti SLATE – B. D. S. O., a. s., se základním jměním ve výši 650 000 000 Kč tvořené nepeněžitým vkladem, oceněným znaleckým posudkem znalce Ing. S. M. ... S takto, dle názoru vyšetřovatele, uměle nadhodnocenými akciemi SLATE – B. D. S. O., a. s., zakládají další společnosti na území severní Moravy a také vstupují do již existujících společností, čímž měla být touto činností způsobena škoda.

Následně tak byl žalobce na základě usnesení Okresního soudu v Opavě ze dne 26. 6. 1997 sp. zn. Nt 119/97, 120/97, 121/97, 123/97, 125/97 vzat do vazby, přičemž jeho stížnost byla usnesením Krajského soudu v Ostravě ze dne 22. 7. 1997 sp. zn. 7 To 390/97 zamítnuta. Vazba žalobce trvala

od 25. 6. 1997, kdy došlo k jeho zadržení, do 12. 11. 1997 ... Žalobce byl po 10 letech vedeného trestního řízení zproštěn obžaloby dle § 226 písm. c) trestního řádu rozsudkem Městského soudu v Brně ze dne 20. 10. 2006 č. j. 90T 114/2005-2605.

Žalobce byl majitelem 25% podílu v akciové společnosti SLATE – B. D. S. O., a. s., v akciích na majitele. Jejich nominální hodnota byla stanovena na částku 100 000 Kč za jednu akcii. V tento moment, tedy před zahájením trestního stíhání, byla hodnota akcií žalobce celkem 162 500 000 Kč. Po zahájení trestního stíhání byly tyto akcie zabaveny pro účely trestního řízení, tudíž byla zcela znemožněna jakákoliv činnost žalobce jako majitele akcií na majitele. Nemohl vykonávat svá akcionářská práva a ani nemohl ovlivňovat jakákoliv rozhodnutí o potřebách společnosti ... Byla mu tedy znemožněna jakákoliv dispozice s těmito akciemi, a nemohl tak jejich hodnotu svojí činností nikterak zhodnocovat či minimálně udržovat. Tento bezprecedentní zásah do akcionářských práv nebyl nikdy řádně zdůvodněn. Sám žalobce žádal mnohokrát o vydání akcií, přičemž upozorňoval na znehodnocení předmětných akcií a na plnou paralyzaci společnosti SLATE – B. D. S. O., a. s. Tato jeho obava se naplnila, neboť nejenže nebyl přístup k akciím této společnosti, ale zároveň byli akcionáři držení více jak půl roku ve vazbě. Také je nutné zmínit, že policie zcela bez jakýchkoliv opodstatněných důvodů a důkazů (čemuž dal zprošťující rozsudek za pravdu) zadržovala akcie na majitele společnosti SLATE – B. D. S. O., a. s., u naprosto všech akcionářů ...

V důsledku trestního stíhání, včetně vazby, tak je hodnota akcií rovna nule, neboť za dobu trvání trestního řízení došlo k likvidaci celé společnosti, když všichni investoři, odběratelé, spolupracovníci i další obchodní partneři z důvodu trestního stíhání žalobce a jeho nemožnosti vykonávat tak svá akcionářská práva odešli ...

Z výše uvedených skutečností vyplývá, že žalobci a akcionářům, kterým žalobce své akcie společnosti SLATE – B. D. S. O., a. s., prodal, byla v důsledku jeho trestního stíhání a následné nemožnosti tak vykonávat svá akcionářská práva, ať již osobně či prostřednictvím jím ovládaných společností, způsobena škoda v celkové výši 162 500 000 Kč. Z tohoto důvodu uplatňoval žalobce svou škodu způsobenou mu rozhodnutím o vazbě a trestu na Ministerstvu spravedlnosti ČR ...

Žalobce škodu mu způsobenou především rozhodnutím o vazbě a trestním stíháním odůvodňuje jako rozdíl mezi nominální hodnotou akcií a hodnotou akcií po zahájení trestního stíhání ... Škodu způsobenou žalobci v celkové hodnotě 162 500 000 Kč je nutno snížit o nominální hodnotu akcií v částce 85 400 000 Kč. Akcie o nominální hodnotě 85 400 000 Kč byly převedeny smlouvami o převodu cenných papírů ještě před zahájením

trestního stíhání ... Proto žalobci vznikla v důsledku neoprávněného trestního stíhání škoda ve výši 77 100 000 Kč.“

35. Rozhodnutí obecných soudů o nároku na náhradu škody proti státu nebyla dostatečně odůvodněna, neboť soudy v rámci právního posouzení nevyhodnotily všechny okolnosti případu a především již žalobní tvrzení o nároku na náhradu tvrzené majetkové újmy. Otázka příčinné souvislosti mezi nezákonným rozhodnutím o zahájení trestního stíhání (i rozhodnutím o zabavení akcií, popřípadě o vazbě) a vznikem škody tedy obecnými soudy nebyla posouzena přezkoumatelným způsobem. Soudy byly přitom povinny se zabývat tím, zda byl pokles hodnoty akcií buď následkem trestního stíhání, vazby a zabavení akcií orgány státu, nebo zda mohlo být znehodnocení akcií vyvoláno postupem likvidátora, tj. bezúplatným převodem dobývacího prostoru, či snad jinou související skutečností.

36. Je na obecných soudech, aby na podkladě okolností případu řádně zhodnotily, zda v předmětné věci nárok na náhradu škody proti státu stěžovateli vznikl. Napadená rozhodnutí obecných soudů z ústavního pohledu neobstojí, neboť svým nedostatečným odůvodněním založila porušení principů spravedlivého procesu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny.

V. Závěr

37. Ústavní soud na výše uvedeném základě ústavní stížnosti vyhověl a za konstatování porušení základního práva stěžovatele na spravedlivý proces, garantovaného čl. 36 odst. 1 Listiny, rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 28. 7. 2011 č. j. 70 Co 317/2011-94, rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 24. 2. 2011 č. j. 27 C 267/2008-78, jakož i usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 3. 2013 č. j. 28 Cdo 122/2012-110 zrušil [§ 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

38. O ústavní stížnosti bylo rozhodnuto bez nařízení jednání, neboť Ústavní soud dospěl k závěru, že by od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 220

K možným výjimkám z povinného očkování dětí v souvislosti se sekulární výhradou svědomí

Podle čl. 2 odst. 1 Listiny základních práv a svobod je stát založen na demokratických hodnotách a nesmí se vázat ani na výlučnou ideologii, ani na náboženské vyznání. Skutečnost, že sekularizovaný (laický) stát takto deklaruje svou neutralitu ve vztahu k různým náboženstvím, neznámá, že by náboženské tradice a jejich aktuální podoba stály v důsledku laicizace státu vně demokratického ústavněprávního myšlení. Jak akcentuje náleží Ústavního soudu ze dne 27. 11. 2002 sp. zn. Pl. ÚS 6/02 (N 146/28 SbNU 295; 4/2003 Sb.), jednotlivá náboženství nejsou institucionálně zakotvena paralelně vedle demokratické veřejné moci, ale plní své funkce uvnitř ústavně vymezeného a garantovaného systému hodnot.

V souladu s výše předestřeny argumenty nelze z ústavněprávního přezkumu vyloučit sekulární výhradu svědomí, jestliže byla podrobena tomuto přezkumu – se závěrem o možné přípustnosti výjimky z povinného očkování – náboženská výhrada svědomí (výhrada založená na právu svobodně projevovat své náboženství nebo víru podle čl. 16 odst. 1 Listiny základních práv a svobod). Na rozdíl od výhrady opřené o náboženství nebo víru může mít sekulární výhrada svědomí nejrůznější obsah, vždy determinovaný konkrétním přesvědčením, které nositele základního práva k této výhradě motivuje. To však neznámá, že by důvody sekulární výhrady neměly být přezkoumávány a že by nemohly vést k obdobné výjimce, jaká byla Ústavním soudem potenciálně otevřena pro výhradu založenou na projevu náboženství nebo víry.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a soudců Kateřiny Šimáčkové a Davida Uhlíře – ze dne 22. prosince 2015 sp. zn. I. ÚS 1253/14 ve věci ústavní stížnosti 1) L. C., 2) A. C. a 3) nezletilý A. C., zastoupených Mgr. Davidem Zahumenským, advokátem, se sídlem Brno, Burešova 615/6, proti rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 17. 1. 2014 č. j. 4 As 2/2013-75 a proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 31. 10. 2012 č. j. 4 A 43/2012-118, jimiž byla zamítnuta správní žaloba a kasační stížnost stěžovatelů ve věci povinného očkování nezletilý A. C., spojené s návrhem na zrušení § 46 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, § 29 odst. 1 písm. f) zákona

č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, a § 4 odst. 1 vyhlášky č. 537/2006 Sb., o očkování proti infekčním nemocem, ve znění pozdějších předpisů, za účasti a) Nejvyššího správního soudu a b) Městského soudu v Praze jako účastníků řízení a Ministerstva zdravotnictví jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Nejvyššího správního soudu ze dne 17. 1. 2014 č. j. 4 As 2/2013-75 a rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 31. 10. 2012 č. j. 4 A 43/2012-118 byla porušena základní práva stěžovatelů na svobodu svědomí podle čl. 15 odst. 1 a na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 17. 1. 2014 č. j. 4 As 2/2013-75 a rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 31. 10. 2012 č. j. 4 A 43/2012-118 se proto ruší.

III. Návrh stěžovatelů na zrušení § 4 odst. 1 vyhlášky č. 537/2006 Sb., o očkování proti infekčním nemocem, ve znění pozdějších předpisů, spojený s ústavní stížností, se odmítá.

Odůvodnění

I. Řízení před správními orgány a obecnými soudy

1. Rozhodnutím Krajské hygienické stanice Jihomoravského kraje ze dne 7. 7. 2009 č. j. 6574/2008/BM/PRAV byla ve společném řízení podle § 57 odst. 2 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o přestupcích“) každému ze stěžovatelů 1) a 2) uložena pokuta podle § 29 odst. 2 zákona o přestupcích. Stěžovatelé 1) a 2) byli shledáni vinnými ze spáchání přestupku na úseku zdravotnictví podle § 29 odst. 1 písm. f) zákona o přestupcích, kterého se dopustili tím, že nesplnili povinnost k předcházení vzniku a šíření infekčních onemocnění, stanovenou v § 46 odst. 1 a 4 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o ochraně veřejného zdraví“) ve spojení s § 4 odst. 1 vyhlášky č. 537/2006 Sb., o očkování proti infekčním nemocem, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „vyhláška č. 537/2006 Sb.“), když nezajistili, aby se jejich nezletilá dcera A. C. [stěžovatelka 3)] podrobila u zvoleného praktického lékaře pro děti a dorost základnímu očkování proti záškrtu, tetanu, dávnému kašli, invazivnímu onemocnění vyvolanému původcem *Haemophilus influenzae b*, přenosné dětské obrně a virové hepatitidě typu B, a to v termínech stanovených uvedenými právními předpisy. Současně byla každému ze stěžovatelů 1) a 2) uložena povinnost nahradit paušální částku

nákladů spojených s projednáváním přestupku ve výši 1 000 Kč. Rozhodnutím Ministerstva zdravotnictví (dále též „ministerstvo“) ze dne 7. 9. 2009 č. j. 36110/2009-HH-30.1-13.8.09 bylo rozhodnutí krajské hygienické stanice ze dne 7. 7. 2009 změněno tak, že výše pokuty uložená každému ze stěžovatelů 1) a 2) byla snížena z částky 6 000 Kč na 4 000 Kč; ve zbytku bylo rozhodnutí potvrzeno.

2. V řízení před správními soudy bylo rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 27. 8. 2010 č. j. 4 Ca 26/2000-56 rozhodnutí ministerstva ze dne 7. 9. 2009 k žalobě stěžovatelů 1) a 2) jako žalobců zrušeno a věc byla vrácena ministerstvu k dalšímu řízení. Nejvyšší správní soud rozsudkem ze dne 29. 5. 2012 č. j. 4 As 8/2011-98 rozsudek městského soudu ze dne 27. 8. 2010 zrušil a věc vrátil tomuto soudu k dalšímu řízení. Následně byla rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 31. 10. 2012 č. j. 4 A 43/2012-118 žaloba proti rozhodnutí ministerstva ze dne 7. 9. 2009 zamítnuta. Nejvyšší správní soud rozsudkem ze dne 17. 1. 2014 č. j. 4 As 2/2013-75 kasační stížnost stěžovatelů 1) a 2) proti rozsudku městského soudu ze dne 31. 10. 2012 zamítl.

3. Proti rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 17. 1. 2014 a rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 31. 10. 2012 se stěžovatelé bránili ústavní stížností ze dne 3. 4. 2014 a navrhli, aby Ústavní soud oba rozsudky zrušil. Současně navrhli, aby Ústavní soud zrušil § 46 zákona o ochraně veřejného zdraví a § 29 odst. 1 písm. f) zákona o přestupcích.

II. Řízení o návrhu na zrušení napadených ustanovení zákonů

4. Ústavní soud usnesením ze dne 11. 9. 2014 č. j. I. ÚS 1253/14-67 řízení ve věci projednávané ústavní stížností přerušil a postoupil plénu Ústavního soudu návrh na zrušení ustanovení § 46 zákona o ochraně veřejného zdraví a § 29 odst. 1 písm. f) zákona o přestupcích. Nálezem pléna Ústavního soudu ze dne 27. 1. 2015 sp. zn. Pl. ÚS 19/14 (N 16/76 SbNU 231; 97/2015 Sb.) byl návrh zamítnut. Následně bylo usnesením Ústavního soudu ze dne 7. 4. 2015 č. j. I. ÚS 1253/14-71 rozhodnuto tak, že se v řízení o ústavní stížnosti pokračuje.

III. Obsah ústavní stížnosti

5. V ústavní stížnosti stěžovatelé namítají zejména zásah do základní svobody myšlení a svědomí podle čl. 15 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 9 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a dále do práva na péči o dítě podle čl. 32 odst. 4 Listiny, do nedotknutelnosti osoby podle čl. 7 Listiny a do práva na ochranu zdraví podle čl. 31 Listiny.

6. Stěžovatelé argumentují, že se rozhodli svoji nezletilou dceru nechat očkovat z důvodu svědomí a myšlení, svého etického, racionálního

i filozofického přesvědčení, jakož i z přesvědčení o nejlepší zájmu dítěte při ochraně jeho zdraví. Vycházejí z postoje, že pro dítě je nejlepší přirozená imunita, kterou by očkování mohlo narušit. Tento přístup je posílen jejich znalostmi a zkušenostmi získanými zejména dlouholetou prací stěžovatelky 1) s autistickými dětmi, u kterých se tato porucha podle přesvědčení stěžovatelů rozvinula právě v souvislosti s očkováním. Stěžovatelé považují očkování za rizikové a jeho odmítnutím chtějí ochránit zdraví své dcery. Povinné očkování je v rozporu s vnitřní složkou jejich svědomí jako vnitřního normativního systému, resp. s jejich vnitřním přesvědčením sekulárního charakteru, které požívá stejné ochrany jako přesvědčení náboženské a nemůže být předmětem přezkumu ze strany správních orgánů.

7. Jsou přesvědčeni, že na jejich případ dopadají závěry nálezu ze dne 3. 2. 2011 sp. zn. III. ÚS 449/06 (N 10/60 SbNU 97), v němž Ústavní soud vymezil podmínky, za nichž nelze rodiče ve výjimečných případech sankcionovat za nepodrobení dítěte povinnému očkování. Všechna náležená kritéria stěžovatelé splnili; v daném případě by měla být respektována autonomie osoby a s ohledem na absenci materiální stranky přestupku by neměli být sankcionováni. Odmítnutí povinného očkování dcery vnímají stěžovatelé i jako projev svého práva na péči o dítě, resp. práva dítěte na rodičovskou péči. Uložením sankce jsou přitom odrazováni od toho, aby o dítě pečovali v souladu se svým myšlením, svědomím a přesvědčením. Stěžovatelé zdůraznili, že nezletilá je zdravé dítě, které navštěvuje lékaře zpravidla jen za účelem preventivních prohlídek. Uložením pokuty pak bylo zasaženo též do jejich vlastnického práva podle čl. 11 odst. 1 Listiny.

8. Stěžovatelé jsou příznivci homeopatické léčby a nedůvěřují očkovacímu systému v České republice, který podle jejich přesvědčení výrazně podceňuje rizika očkování. Očkování může být nebezpečné a nikdo jim nemůže zaručit, že po něm jejich dítě neutrpí závažnou újmu. Tato rizika stěžovatelka 1) vnímá zejména i s ohledem na to, že po 13 let pracuje s dětmi s poruchami autistického spektra v České republice i zahraničí. Je spoluautorkou odborné knihy věnované této problematice (Strunecká, A., Urbánková, B., Cecavová, L., Šárková, A. Přemůžeme autismus? Blansko : Almi, 2009) a odborných článků (mj. Autismus a očkování, zveřejněn 5. 2. 2008, dostupný např. na www.rozalia.cz) a vystupovala k těmto otázkám na odborných konferencích i v rámci televizních a rozhlasových pořadů. Téma spojitosti povinného očkování s výskytem autismu měla možnost diskutovat s řadou zahraničních odborníků (např. R. Blaylock, neurochirurg, USA; P. Shattock, farmakolog, Velká Británie; Z. Sharma, pediatr, Velká Británie), jakož i s mnoha rodiči, s nimiž se setkala v rámci své praxe a kteří

jsou o takové souvislosti rovněž přesvědčeni. Někteří rodiče dokonce spojují provedení povinného očkování s následným ochrnutím dítěte.

9. Podle stěžovatelů je očkování v České republice nařizováno netransparentně, bez dostatečných podkladů a jejich zhodnocení a pod vlivem osob spolupracujících s výrobcí vakcín, mj. jako členů Národní imunizační komise, která má určující vliv na konkrétní úpravu očkování podle vyhlášky č. 537/2006 Sb., ač by nařízení každého jednotlivého očkování mělo projít zákonodárným procesem. Stěžovatelé poukázali na právní úpravu západních demokratických zemí, v nichž je povinné očkování buď toliko dobrovolné, jako je tomu např. v Německu, Rakousku či Velké Británii, popř. je upraveno přímo zákonem, jak je tomu např. ve Francii (v rozsahu tří nemocí) či Itálii (v rozsahu čtyř nemocí). Ministerstvo ve správní žalobou napadeném rozhodnutí ze dne 7. 9. 2009 argumentovalo pouze obecným nebezpečím nákazy či epidemie, aniž by jakkoli konkretizovalo nebezpečí ve vztahu k nemocem, proti nimž mělo být prováděno očkování dcery stěžovatelů, např. odkazem na jejich zvýšený výskyt. Důvody pro nesankcionování stěžovatelů za odepření povinného očkování vzhledem k okolnostem jejich výjimečného případu byly o to výraznější, že česká společnost je jinak v současnosti v rozsáhlé míře proočkována. Stěžovatelé poukázali také na to, že stát nepřebírá odpovědnost za případné nežádoucí účinky (následky) povinného očkování a zejména nevytvořil žádný mechanismus odškodňování, který by mohli eventuálně využít.

10. Stěžovatelé v doplnění ústavní stížnosti ze dne 9. 4. 2015 opakovaně poukázali na důvody, pro něž spatřují v rozhodnutích obecných soudů zásah do základní svobody myšlení a svědomí podle čl. 15 odst. 1 Listiny. Zdůraznili, že postoj prezentovaný v ústavní stížnosti zaujímají konzistentně po celou dobu řízení, a to zejména s ohledem na každodenní práci stěžovatelky 1) s dětmi trpícími poruchami autistického spektra a na přesvědčení, že tyto poruchy mohou mít souvislost právě s očkováním. Opakovaně vyjádřili názor, že v daném případě byly naplněny podmínky pro výjimečné upuštění od sankce za nepodrobení dítěte povinnému očkování.

11. V replice ze dne 15. 6. 2015 ke druhému vyjádření ministerstva ze dne 4. 5. 2015 stěžovatelé poukázali na studie o možné spojitosti očkování s výskytem alergií a autoimunitních onemocnění; odklad očkování na pozdější dobu může snížit riziko vzniku astmatu. Zpochybnili podmínky, za nichž byly provedeny studie, na které ve vyjádření odkázalo ministerstvo. Zdůraznili, že jejich obavy pramení z osobních zkušeností, nikoli jen ze závěrů odborných studií. Současně rozšířili svůj původní návrh a navrhli zrušení § 4 odst. 1 vyhlášky č. 537/2006 Sb., v němž jsou vymezeny konkrétní nemoci, proti nimž je očkování prováděno, neboť přijetí tohoto ustanovení nebylo založeno na odpovídajících expertních analýzách.

IV. Vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení

12. Nejvyšší správní soud ve vyjádření k ústavní stížnosti ze dne 19. 6. 2014 navrhl, aby byla ústavní stížnost ve vztahu ke stěžovateli 3) odmítnuta jako podaná někým zjevně neoprávněným a ve zbytku odmítnuta jako zjevně neopodstatněná, popř. zamítnuta. Vyjádřil přesvědčení, že správní orgány i soudy řádně vyhodnotily, že se v daném případě nejedná o výjimečný případ, ohledně kterého by byly dány okolnosti pro zachování autonomie stěžovatelů a vyloučení jejich postihu, a správně posoudily rovněž otázku naplnění formální i materiální stránky přestupku. Nejvyšší správní soud plně respektuje přístup stěžovatelů k péči o dceru, jejich obecná názorová orientace je nicméně nemůže vyvázat z plnění povinností, které jsou uloženy zákonem, v daném případě z povinnosti podrobit své dítě povinnému očkování. Postup správních orgánů nelze hodnotit ani jako zásah do svobody náboženství nebo víry podle čl. 16 odst. 1 Listiny, ani jako zásah do práva na svobodu myšlení nebo svědomí (duševní autonomii) podle čl. 15 odst. 1 Listiny; těmto kategoriím nelze podřadit obecný nesouhlas stěžovatelů s povinností podrobit svoji dceru povinnému očkování či jejich přesvědčení (povědomí) o možných negativních následcích očkování.

13. Městský soud v Praze ve vyjádření k ústavní stížnosti ze dne 26. 6. 2014 poukázal na odůvodnění svého ústavní stížností napadeného rozsudku ze dne 31. 10. 2012 a konstatoval, že nesouhlas stěžovatelů s právním názorem soudu sám o sobě nezakládá důvodnost tvrzení o zásahu do ústavně zaručených práv či svobod.

14. Ministerstvo zdravotnictví ve vyjádření k ústavní stížnosti ze dne 23. 6. 2014 navrhlo, aby byla ústavní stížnost zamítnuta. Uvedlo, že argumentace stěžovatelů se zaměřuje na problematiku očkování z medicínského pohledu a na obecnou bezpečnost vakcín. Zpochybňuje užitečnost povinného očkování a naopak zdůrazňuje jeho údajnou škodlivost pro lidské zdraví, popř. srovnává právní úpravu České republiky a ostatních států. Takto prezentovaná argumentace nevyjadřuje důvody pro odepření očkování, jak je měl na mysli Ústavní soud v nálezu sp. zn. III. ÚS 449/06. Jedná se o laické názory na prospěšnost a rizika očkování pro zdraví dítěte.

15. Ministerstvo současně zdůraznilo, že vlivem povinného očkování došlo k zásadnímu poklesu až vymizení závažných infekčních onemocnění. V zemích západní Evropy, kde je očkování nepovinné, naopak dochází k jejich zvýšenému výskytu. Rozsah povinného očkování vychází z hodnocení Národní imunizační komise jako poradního orgánu ministerstva a dále z doporučení Světové zdravotnické organizace. Ministerstvo je přesvědčeno, že postihem za odepření splnit povinnost podle zákona nemohlo být zasaženo do práva stěžovatelů na péči o dítě ani do jejich vlastnického práva. Odpovědnosti za nežádoucí účinky očkování se pak lze dovolat na základě obecné úpravy náhrady škody či odpovědnosti za škodu způsobenou

benou nezákonným rozhodnutím či nesprávným úředním postupem. Tvrzení stěžovatelů o vlivu osob spolupracujících s výrobcí vakcín na úpravu povinného očkování ministerstvo odmítlo jako nemístné a účelové.

16. Ministerstvo ve vyjádření ze dne 4. 5. 2015 k doplnění ústavní stížnosti odmítlo názor stěžovatelů, že pro dítě je nejlepší přirozeně vyvinutá imunita, nenarušená očkováním. Zdůraznilo, že vrozená imunita je naopak nedostatečná a očkování napomáhá překlenout nezralost imunitního systému dítěte. Proto je očkování zahajováno v co nejranějším věku, v souladu s poznatky současné medicíny. Co do možné souvislosti povinného očkování se zvýšeným výskytem autismu ministerstvo vyložilo, že diskuse ohledně této otázky nabyla na významu na základě britské lékařské studie z roku 1998. Otázce je věnována zvláštní pozornost, a doposud žádána z validních studií tuto souvislost nepotvrdila. Ministerstvo zde poukázalo na výzkumy z let 2001, 2004 a 2010, na významnou australskou studii z roku 2014, která vycházela ze sledování více než 1,2 milionu dětí, a dále na americkou studii vycházející ze sledování v letech 2001 až 2012, publikovanou v dubnu 2015. Stejně tak recentní japonská studie z ledna 2015 potvrdila neopodstatněnou obavu z autismu, resp. z výskytu poruch autistického spektra v důsledku očkování.

17. Ministerstvo konstatovalo, že faktor vyvolávající vznik autismu a poruch autistického spektra dosud není znám, stejně jako patogeneze onemocnění, přičemž se předpokládá multifaktoriální příčina s určitou rolí genetické predispozice. V řadě zemí je v současné době pozorován nárůst těchto poruch, aniž by však byl prokázán vliv očkování. Ministerstvo vyjádřilo obavu, že v případě uznání subjektivního přesvědčení stěžovatelů jako důvodu k odepření povinného očkování by bylo možno očekávat významný nárůst počtu rodičů odmítajících očkování, přičemž však zájmem České republiky je udržovat v souladu s doporučeními Světové zdravotnické organizace vysokou proočkovanost proti vybraným onemocněním na hladině kolem 90 %. Jen při dostatečné proočkovanosti lze udržet tzv. kolektivní imunitu, při níž patogen necirkuluje v rámci populace, a jsou tak chráněni i jedinci, kteří očkování nejsou, přičemž cca 5 % populace není očkováno z důvodu trvalých kontraindikací, popř. se u těchto osob vzdor očkování nevytvořila dostatečná imunita.

18. Hlavní hygienik České republiky ve sdělení k výzvě soudu ze dne 16. 7. 2014 uvedl, že od roku 2012 byla vedena řízení o odpovědnosti za daný typ přestupku (toliko) Krajskou hygienickou stanicí Středočeského kraje ve 14 případech a tato řízení byla pravomocně skončena nejpozději v jarních měsících roku 2013; od té doby tato krajská hygienická stanice další řízení nezahájila. Krajská hygienická stanice Libereckého kraje zahájila v daném období jedno přestupkové řízení tohoto druhu, které bylo později zastaveno.

V. Náležitosti ústavní stížnosti a další procesní postup soudu

19. Ústavní soud nejprve posoudil náležitosti ústavní stížnosti a konstatoval, že tato byla podána včas a stěžovatelé jsou, při splnění všech ostatních zákonných podmínek pro podání ústavní stížnosti, v souladu s § 30 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) zastoupeni advokátem. Ústavní stížnost rovněž nebyla shledána nepřipustnou ve smyslu § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.

20. Ve vztahu ke stěžovatelům 1) a 2) jako účastníkům řízení před správními orgány i soudy byla ústavní stížnost vyhodnocena jako podaná osobami oprávněnými.

21. Stěžovatelka 3) jako dcera stěžovatelů 1) a 2) nebyla účastnicí řízení před správními orgány ani soudy, proti jejichž rozhodnutí ústavní stížnost směřuje, přesto její účast v řízení o ústavní stížnosti nepostrádá ústavněprávní rozměr a konvenuje smyslu a účelu § 28 odst. 1 a § 76 odst. 1 zákona o Ústavním soudu. (Ne)oprávněnost odmítnutí součinnosti rodičů při jejím očkování bezprostředně souvisí se zásahem do její tělesné integrity (čl. 7 odst. 1 Listiny). Nelze přehlédnout, že uložení pokuty rodičům ve správním řízení představuje jediný prostředek, jak očkování vynutit. A nelze ani ztratit ze zřetele vzájemnou spojitost ústavních práv, neboť péči o dítě a jeho výchovu odpovídá právo dítěte vůči rodičům se shodným obsahem (čl. 32 odst. 4 Listiny). Ustanovení čl. 15 odst. 1 Listiny se nemusí vztahovat jen k nositeli základního práva, ale také k osobám jemu blízkým. Individuální řešení kolize mezi zájmem na ochraně zdraví vlastního dítěte a zájmem na ochraně veřejného zdraví (čl. 31 Listiny) je jádrem ústavní stížnosti. Relaci k osobě nezletilé stěžovatelky se z textu ústavní stížnosti vymyká jen tvrzení o zásahu do práva na ochranu vlastnictví (čl. 11 Listiny), toto tvrzení se však vzhledem k výši pokuty nejvíce důvodným ani ve vztahu k oběma rodičům.

22. Předmětem posouzení Ústavního soudu byla ústavní stížnost proti výše označeným rozsudkům Nejvyššího správního soudu a Městského soudu v Praze a námitky v tomto směru uplatněné. Totéž neplatí o návrhu stěžovatelů na zrušení výše označených ustanovení zákonů, neboť tento návrh a námitky stěžovatelů k němu vznesené byly předmětem přezkumu v samostatném řízení, v němž bylo rozhodnuto nálezem pléna Ústavního soudu ze dne 27. 1. 2015 sp. zn. Pl. ÚS 19/14. V tomto nálezu dospěl Ústavní soud k závěru o ústavní konformitě právní úpravy očkovací povinnosti. Dodatečně podaný návrh stěžovatelů na zrušení ustanovení § 4 odst. 1 vyhlášky č. 537/2006 Sb. jako podzákoného předpisu, jenž konkretizuje právní úpravu očkovací povinnosti, byl proto shledán zjevně neopodstatněným, jak je uvedeno ve výroku III tohoto nálezu.

23. K posouzení věci si Ústavní soud vedle vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka řízení vyžádal předložení spisu Nejvyššího správního soudu zn. 4 As 2/2013 a spisu Městského soudu v Praze zn. 4 A 43/2012. Mimo to vycházel též ze spisu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 19/14.

24. Ústavní soud rozhodl o ústavní stížnosti bez nařízení ústního jednání, neboť v intencích § 44 věty první zákona o Ústavním soudu shledal, že by od jednání nebylo možné očekávat další objasnění věci.

25. Ústavní stížnost je důvodná.

VI. Ústavněprávní rozměr sekulární výhrady svědomí

26. Podle čl. 15 odst. 1 věty první Listiny „svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání je zaručena“. Podle čl. 9 odst. 1 věty první Úmluvy „každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání ...“. V obdobném znění je tato svoboda zakotvena rovněž v čl. 18 odst. 1 věty první Mezinárodního paktu o občanských a politických právech (č. 120/1976 Sb.) a pro účely aplikace práva Evropské unie též v čl. 10 odst. 1 věty první Listiny základních práv Evropské unie. Svoboda myšlení a svědomí se již dříve stala obsahem čl. 18 Všeobecné deklarace lidských práv.

27. Ač je nyní předmětem přezkumu sekulární, tedy světská výhrada svědomí, Ústavní soud přejímá obecně aplikovatelné závěry ze svého nálezu ze dne 3. 2. 2011 sp. zn. III. ÚS 449/06 (N 10/60 SbNU 97), který se zabýval náboženskou výhradou svědomí jako projevem vycházejícím ze svobody vyznání nebo víry. V tomto nálezu Ústavní soud posuzoval oprávněnost výhrady svědomí projevované stěžovatelem jako rodičem, jenž odmítl očkování své nezletilé dcery. Stěžovatel sice označoval za primární pro svůj odmítavý postoj k očkování dítěte důvody zdravotní (očkování mělo být pro dítě škodlivé), z věcného kontextu případu však vyplynulo, že důvodem jeho odmítnutí byla též víra, která mu zapovídala nechat vykonat na dítěti invazivní zdravotnický úkon. Posouzení Ústavního soudu vyústilo v závěr, že základní právo stěžovatele svobodně projevovat své náboženství nebo víru (čl. 16 odst. 1 Listiny) může být ohroženo a že omezení výkonu tohoto práva zákonnou povinností podrobit se očkování (srov. čl. 16 odst. 4 Listiny) nemusí být v případě stěžovatele nezbytné. K tomuto závěru přistoupil Ústavní soud přesto, že již dříve v nálezu ze dne 20. 8. 2004 sp. zn. III. ÚS 459/03 (N 117/34 SbNU 223) dovedil, že autonomie rodičů při rozhodování o zdravotnických zákrocích vůči jejich dětem není absolutní a může být omezena i přes nesouhlas rodičů se zdravotnickým zákrokem motivovaný náboženskými důvody. V nálezu sp. zn. III. ÚS 449/06 však Ústavní soud nevyloučil existenci okolností, jež zásadním způsobem volají po zachování autonomie rozhodování stěžovatele i při respektu k opačně působícímu veřejnému zájmu na ochraně veřejného zdraví; znamenalo to, že by

odmítnutí povinnosti stěžovatelem nebylo vynucováno ani sankcionováno veřejnou mocí.

28. Za účelem posouzení oprávněnosti konkrétní výhrady vůči povinnému očkování Ústavní soud v kasačním nálezu sp. zn. III. ÚS 449/06 uvedl, že „orgán veřejné moci, a v řízení o žalobě správní soud, vezme při svém rozhodování v úvahu všechny relevantní okolnosti případu, zejména naléhavost danou osobou tvrzenými důvody, jejich ústavní relevanci, jakož i nebezpečí pro společnost, které může jednání dané osoby vyvolat. Významným aspektem bude také konzistentnost a přesvědčivost tvrzení dané osoby. V situaci, kdy určitá osoba s příslušným orgánem veřejné moci od počátku nijak nekomunikuje, a teprve v pozdější fázi řízení svůj postoj k očkování ospravedlní, nebude zpravidla předpoklad konzistentnosti postoje této osoby a naléhavosti ústavního zájmu na ochraně její autonomie dán. Jedná-li se o osobu nezletilou, reprezentovanou zákonným zástupcem, měl by být zohledněn též zájem této nezletilé osoby, je-li to s ohledem na její věk a okolnosti případu možné“.

29. Ústavní soud v citovaném nálezu též shledal, že správní orgány musí v případech tohoto druhu vzít v potaz výjimečné, stěžovatelem tvrzené důvody, pro něž se odmítl podrobit očkování. V případě, že tu jsou takové okolnosti, které zásadním způsobem volají po zachování autonomie dané osoby, zajisté při současném zachování opačně působícího veřejného zájmu, svědčící též pro výjimečné nesankcionování povinnosti podrobit se očkování, nesmí orgán veřejné moci povinnost podrobit se očkování sankcionovat či jinak vynucovat. Český ústavní pořádek nezná základní právo nebytí očkovan. Z hodnoty autonomie jednotlivce a jeho primátu vůči státu, která se promítá též v ustanovení čl. 16 odst. 1 Listiny o svobodě projevu náboženství a víry, nicméně plyne právo stěžovatele na to, aby správní orgán i při rozhodování o pokutě přihlédl ke všem aspektům jeho případu a výjimečně jeho jednání nesankcionoval z důvodu ochrany základních práv chráněných ústavním pořádkem. Prostor pro zohlednění ústavněprávní relevance dává i ustanovení § 2 odst. 1 zákona o přestupcích, a to vymezením materiálního znaku přestupku (přestupkem je zaviněné jednání, které porušuje nebo ohrožuje zájem společnosti a je za přestupek označeno v tomto nebo jiném zákoně).

30. Ústavní soud tamtéž poukázal na stanovisko *amici curiae*, kterým byl Výbor pro lidská práva a biomedicínu Rady vlády České republiky pro lidská práva. Z obsahu tohoto stanoviska, jež je podrobně rekapitulováno v narativních pasážích citovaného nálezu, se podává, že s ohledem na vysokou míru proočkování populace nemůže výjimečně nevynucení očkování, beroucí zřetel na mimořádné okolnosti konkrétního případu, ohrozit ústavně chráněné zájmy na ochraně veřejného zdraví, předpokládané v čl. 16 odst. 4 Listiny.

31. V nálezu pléna Ústavního soudu ze dne 26. 3. 2003 sp. zn. Pl. ÚS 42/02 (N 42/29 SbNU 389; 106/2003 Sb.), na nějž navázal náleze ze dne 11. 3. 2003 sp. zn. I. ÚS 671/01 (N 36/29 SbNU 309), se Ústavní soud při přezkumu podmínek odepření výkonu vojenské služby věnoval obsahu svobody svědomí. Zdůraznil, že svoboda svědomí má pro demokratický právní stát, respektující liberální myšlenku přednosti lidské bytosti před státem (čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky), konstitutivní význam.

32. Nález sp. zn. Pl. ÚS 42/02 popisuje projev vůle, jenž je výrazem svobody svědomí, jako rozhodnutí jednotlivce učiněné v konkrétní situaci „tady a teď“ a pocítované v rovině hluboce prožité povinnosti. Nejde o postoj jednotlivce k abstraktnímu problému, platný jednou provždy a ve všech situacích. V rozhodnutí diktovaném svědomím splývá pro jednotlivce závazná mravní norma s jím vyhodnocenou situací, s určitým skutkovým stavem; rozhodnutí diktované svědomím spočívá na existenci svědomí samotného, nikoli na specifických náboženských nebo ideologických představách. Znakem svědomí je kromě souvztažnosti k normě i situaci též osobní prožitek bezpodmínečné povinnosti. Svobodu svědomí nelze zaměňovat se svobodou víry ani svobodou náboženskou.

33. V nálezu ze dne 2. 6. 1999 sp. zn. Pl. ÚS 18/98 (N 82/14 SbNU 181; 151/1999 Sb.) se Ústavní soud, opět v návaznosti na přezkum oprávněnosti odepření výkonu vojenské služby, věnoval v obecné rovině ochraně vnějších projevů svobody myšlení a svědomí (tedy rámce *fori externi*), přičemž vyslovil, že „svědomí, myšlení, náboženské vyznání, víra včetně zákazu donucování k výkonu vojenské služby, pokud je v rozporu s těmito kategoriemi, jsou svou vnitřní povahou nedotknutelné, a proto ani nepodléhají (nemohou podléhat) žádným zákonným omezením. Současně však je třeba vidět, že většina těchto práv nabývá reálné hodnoty jen tehdy, jestliže je možné tato práva i veřejně, tj. navenek identifikovatelným způsobem projevit“. Je tu třeba dodat, že zatímco je svou vnitřní povahou svoboda svědomí absolutní a nedotknutelná, pak její vnější projevy v podobě výhrady svědomí mohou být zákonem omezeny.

34. Evropský soud pro lidská práva v rozsudku ze dne 25. 2. 1982 č. 7511/76, 7743/76, ve věci *Campbell a Cosans proti Spojenému království*, v níž se jednalo o možnosti použití tělesných trestů jako disciplinárních opatření na státních školách ve Skotsku, konstatoval, že výraz „přesvědčení“ (který je i v tomto nálezu používán jako synonymum k pojmu svědomí; pozn. Ústavního soudu) není synonymem slov „mínění“ či „myšlenka“, použitých v kontextu čl. 10 Úmluvy o svobodě projevu. Blíží se termínu víra či vyznání podle čl. 9 Úmluvy o svobodě myšlení, svědomí a náboženského vyznání a obsahově vykazuje určitou úroveň naléhavosti, závažnosti, soudržnosti (konzistentnosti, celistvosti) a důležitosti (*certain level of cogency, seriousness, cohesion and importance*, viz bod 36 rozsudku).

Přesvědčení projevové navenek lze tedy ztotožnit s výhradou (i sekulárního) svědomí, podobně jako náleží Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 449/06 hovoří o vnějším projevu, tvrzení, resp. postoji při uplatňování svobody náboženství nebo víry.

35. V popsanych souvislostech je záhodno poukázat na další příklady sekulárního svědomí, o nichž se co do vnějšího projevu (výhrady svědomí, resp. přesvědčení) jednalo v rámci aplikace čl. 9 Úmluvy o svobodě myšlení, svědomí a náboženského vyznání. Evropským soudem pro lidská práva a dříve Evropskou komisí pro lidská práva byly za potenciální přesvědčení tohoto typu uznány kupř. pacifismus (rozhodnutí ze dne 12. 10. 1978 č. 7050/75, věc *Arrowsmith proti Spojenému království*) nebo ateismus (rozhodnutí ze dne 3. 12. 1986 č. 10491/83, věc *Angelini proti Švédsku*). Případ *Arrowsmith* vedl ke konstrukci testu, podle něhož je podstatné, zda byla projevová sekulární výhrada autentickým výrazem určitého přesvědčení, nebo zda byla tímto přesvědčením (jen) inspirována či ovlivněna. Obsahu testu ani relevantní judikatuře samotné však dosud nelze přiznat ucelené, případně i doktrinární směřování; blíže k tomu Madleňáková, L. Výhrada svědomí jako součást svobody myšlení, svědomí a náboženského vyznání. Praha : Linde, 2010, s. 49–56. V českém právním prostředí je pak výhrada sekulárního svědomí, s výjimkou již zmíněné a uzákoněné – též světské – výhrady vůči vojenské službě, předmětem sporadicky využívaných zákoných ustanovení [§ 50 odst. 2 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách)], podle něhož může za blíže stanovených podmínek zdravotnický pracovník odmítnout poskytnutí zdravotních služeb pacientovi z důvodu svědomí nebo náboženského vyznání], nikoli do obecnějšího kontextu zasazené judikatury.

36. Vlastním obsahem svědomí, resp. přesvědčení určitého člověka, se dost dobře „zvenčí“ nelze zabývat – kromě obecného konstatování, že jde o mravní hodnoty, o zásady chování, o imperativy, jež v sobě dotyčná osoba nosí (vnitřní stránka svobody svědomí, resp. myšlení). Hodnotitelnou podobu nabývá svoboda svědomí až v interakci s okolím, především při komunikaci s jinými lidmi (vnější stránka svobody svědomí). Ústavní garance svobody svědomí získává reálnou hodnotu teprve tehdy, je-li možné ji projevit veřejně, navenek identifikovatelným způsobem; bez možnosti takového projevu by pozbyla významné části svého smyslu (k tomu srov. bod 33).

37. Svoboda svědomí může být vyjádřena navenek v podobě názoru, postoje, přístupu ke konfliktu, a to právě v podobě výhrady svědomí. Tato výhrada je konkrétním projevem vůle, kterým jeho nositel (adresát ústavně chráněné svobody svědomí) oponuje stanovisku určité autority včetně veřejné moci. Půjde obvykle o stanovisko požívající obecný respekt či

alespoň formální závaznost. Věcný obsah projevené výhrady svědomí přitom nemusí splňovat požadavek absolutní (objektivní, nevyvratitelné) pravdivosti ani nemusí zavazovat nositele svobody svědomí do budoucna. Je však hoden relevantního a kvalifikovaného zvážení tím spíše, že jde o důvod okamžitého a naléhavého rozhodnutí jednotlivce v konkrétní situaci.

38. Zvláštní význam má v popsanych souvislostech výhrada svědomí projevená vůči zákonem stanovené povinnosti, individuálnímu právnímu aktu nebo jinému postupu orgánu veřejné moci. Zákonodárce považoval za nezbytné garantovat na ústavní úrovni v ustanovení čl. 15 odst. 3 Listiny oprávněnost výhrady svědomí (jakož i náboženského vyznání či víry) vůči povinnosti vykonávat vojenskou službu. Nejde však o jedinou právem aprobovanou situaci, v níž může být výhrada svědomí projevená *in concreto* akceptována, jakkoli jde o výjimku z obvyklého způsobu jednání či obecně respektovaného pravidla. Výhradu svědomí může projevit například zdravotnický pracovník již zmíněným odmítnutím zdravotní služby (bod 35 *in fine*).

39. Podle čl. 2 odst. 1 Listiny je stát založen na demokratických hodnotách a nesmí se vázat ani na výlučnou ideologii, ani na náboženské vyznání. Skutečnost, že sekularizovaný (laický) stát takto deklaruje svou neutralitu ve vztahu k různým náboženstvím, neznamená, že by náboženské tradice a jejich aktuální podoba stály v důsledku laicizace státu vně demokratického ústavněprávního myšlení. Jak akcentuje náleze Ústavního soudu ze dne 27. 11. 2002 sp. zn. Pl. ÚS 6/02 (N 146/28 SbNU 295; 4/2003 Sb.), jednotlivá náboženství nejsou institucionálně zakotvena paralelně vedle demokratické veřejné moci, ale plní své funkce uvnitř ústavně vymezeného a garantovaného systému hodnot.

40. V souladu s výše předestřenými argumenty nelze z ústavněprávního přezkumu vyloučit sekulární výhradu svědomí, jestliže byla podrobena tomuto přezkumu – se závěrem o možné přípustnosti výjimky z povinného očkování – náboženská výhrada svědomí (výhrada založená na právu svobodně projevat své náboženství nebo víru podle čl. 16 odst. 1 Listiny). Na rozdíl od výhrady opřené o náboženství nebo víru může mít sekulární výhrada svědomí nejrůznější obsah, vždy determinovaný konkrétním přesvědčením, které nositele základního práva k této výhradě motivuje. To však neznamená, že by důvody sekulární výhrady neměly být přezkoumávány a že by nemohly vést k obdobné výjimce, jaká byla Ústavním soudem potenciálně otevřena pro výhradu založenou na projevu náboženství nebo víry.

VII. Test oprávněnosti sekulární výhrady svědomí

41. Soubor kritérií posouzení oprávněnosti světské výhrady svědomí vychází z obsahu požadavků, jež výslovně vznesl Ústavní soud v nálezu sp. zn. III. ÚS 449/06. Požadavky byly formulovány ve věci posouzení

výhrady s (též) náboženským obsahem; jejich artikulace však vykazují míru obecnosti umožňující širší dosah. Patrná je tu navíc obsahová shoda s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva (srov. případ *Campbell a Cosans*, bod 34). Nelze opomenout ani metodologická, v podstatných znacích obdobná východiska, která test sdílí s koncepcí v literatuře již vyslovenou a postavenou na znění nálezů sp. zn. III. ÚS 449/06 (Madleňáková, L. Nad jedním nenápadným nálezem Ústavního soudu, aneb jak vypadá judikatorní výhrada svědomí. Medicínské právo, prosinec 2012, dostupné na <http://www.pravo-medicina.sk/aktuality/498/>).

42. Z existence výše citovaného nálezů a jeho posouzení problematiky v ústavněprávní rovině (bod 28) vyplývají následující postuláty na oprávněnost světské výhrady svědomí, jež musí být naplněny kumulativně. Jsou jimi 1. ústavní relevance tvrzení obsažených ve výhradě svědomí, 2. naléhavost důvodů, jež k podpoře své výhrady nositel základní svobody uvádí, 3. konzistentnost a přesvědčivost tvrzení dané osoby a 4. společenské dopady, jež může v konkrétním případě akceptovaná sekulární výhrada svědomí mít.

43. Ústavní soud požaduje, aby v případě splnění všech nastolených požadavků nebylo trváno na povinném očkování dané osoby, tedy aby očkovací povinnost nebyla vůči ní sankcionována, případně jinak vynucována. Explicitně to plyne z příslušných pasáží jeho nálezů sp. zn. III. ÚS 449/06 (část IV *ab initio*, část IV./d *tamtéž*, zde bod 29), kde se s kogentním akcentem uvádí, že orgán veřejné moci rozhodující o očkovací povinnosti „musí ... vzít v potaz výjimečné stěžovatelem tvrzené důvody toho, proč se odmítl podrobit očkování“, a v případě existence okolností zásadně hovořících pro zachování autonomie dané osoby orgán veřejné moci pak i při vnímání konkrétně působícího veřejného zájmu „nesmí ... povinnost podrobit se očkování sankcionovat či jinak vynucovat“.

44. Ústavní relevance tvrzení, která jsou obsahem světské výhrady svědomí projevené vůči povinnému očkování, je v posuzované věci naplněna již samotnou kolizí ochrany veřejného zdraví a zdraví osoby, v jejíž prospěch je výhrada svědomí uplatněna (srov. čl. 31 Listiny). Pominout nelze ani tvrzení rodičů o zásahu do jejich práva na rodičovskou péči, garantovaného v čl. 32 odst. 4 Listiny, byť omezeného zákonem. Imanentním aspektem případu zůstává čl. 15 odst. 1 o svobodě svědomí, resp. přesvědčení nositelů základního práva. Opomenout nelze rovněž často opakovaný argument o očkování jako zásahu do tělesné integrity ve smyslu čl. 7 odst. 1 Listiny, i když je zde „ve hře“ nejen nedotknutelnost osoby, ale i (či snad ještě více) aspekt vpravené vakcíny s dlouhodobými účinky do těla s dopadem na zdraví osoby ve smyslu čl. 31 Listiny. Ve všech případech se navíc jedná o základní práva způsobilá ke vzájemnému poměrování (optimalizaci).

45. Naléhavost důvodů namítaných v rámci výhrady svědomí proti povinné vakcinaci zůstává beze vší pochybnosti v rovině subjektivní. Jde

o ono příslovečné „tady a teď“, jež brání bezvýjimečnému podrobení se příkazu zákona. Varietu obsahů námitky je zde nesnadno vymezit; nepochybně mezi ně potenciálně patří i přesvědčení, že může dojít k nevratnému poškození zdraví osoby blízké. Jedná-li se o nezletilého reprezentovaného zákonným zástupcem, musí být zohledněny konkrétní aspekty jeho zájmu na neprovedení vakcinace.

46. Přesvědčivost a konzistentnost tvrzení podporujících výhradu sekulárního svědomí je zapotřebí posuzovat *ad personam* a nelze je podrobit postulátu objektivní pravdivosti; obsah těchto tvrzení nesmí postrádat hodnotový náboj a příkře protirečit společenskému prostředí, obstat však musí především před jejich nositelem a jeho nejbližšími. Ústavní soud již dříve (bod 28) požadoval, aby autor výhrady komunikoval s příslušným orgánem veřejné moci, tj. aby neospravedlňoval své přesvědčení teprve v pozdější fázi řízení. To platí i nadále, přičemž samozřejmostí musí být jednoznačnost a patričná (přiměřená) srozumitelnost projevu svědomí dané osoby.

47. Konečně pak společenské dopady výhrady světského svědomí, má-li být akceptována, nesmí, při veškerém respektu k autonomii projevu vůle, extrémně vybočovat ze sféry legitimních cílů, jimiž se relevantní oblast práva vyznačuje. Konkrétně to zde mj. znamená, že musí zůstat zohledněna žádoucí míra proočkovánosti obyvatelstva proti přenosným nemocem. S poskytnutou výjimkou nesmí být spojovány závěry, jež by jí umožnily změnit se v pravidlo.

VIII. Závěry

48. Nynější nálezy Ústavního soudu argumentačně navazují na teze vyslovené již tímto soudem ve vztahu k ochraně projevu lidského svědomí založeného na náboženství a víře. Transponuje tyto teze do sféry vymezené světskou výhradou svědomí vůči očkovací povinnosti a obojí srovnává.

49. Stran relace obou druhů výhrad svědomí (přesvědčení), religiózní i světské, Ústavní soud uzavírá, že v podmínkách sekulárního státu (čl. 2 odst. 1 Listiny) není důvodu činit mezi nimi zásadní rozdíl. Opačný závěr, vedoucí fakticky k zápovědi účinné soudní ochrany nositeli příslušného základního práva, by devalvoval obsah svobody svědomí jako takové a zároveň i dalších hodnot s ní (podle konkrétní situace) úzce spojených.

50. Zajisté, že se svoboda svědomí, víry a vyznání zcela autonomně uplatňuje jen v soukromé, možno říci i intimní oblasti. Pro případ projevu navenek, ve veřejném prostoru, ji nelze zbavit explicitně upravených (srov. čl. 16 odst. 4 Listiny) i implicitně přítomných omezení. Tak i odmítnutí povinného očkování z důvodu náboženství a víry, jež podle konkrétních okolností nelze zcela vyloučit, musí zůstat restriktivně vnímanou výjimkou, k níž již dříve Ústavní soud ze silných důvodů otevřel prostor, nikoli snad

dispenzí přiznanou bez dalšího určitému náboženství či skupině osob vynávajících určitou víru.

51. Vše vyřčené v neztenčené míře platí i tehdy, má-li se určitá osoba podrobit povinnému očkování a vznese-li (nebo je-li za ni vznesena) světskou výhradu svědomí. Je nutné zdůraznit, že výjimka ze zákonné povinnosti tu přichází v úvahu jen v mimořádných případech, úzce svázaných s osobou, na kterou se očkovací povinnost vztahuje, nebo s osobami jí blízkými (vysoce nežádoucí odezva předchodí vakcinace u této osoby, u jejího dítěte apod.). Opak by popíral skutečnost, že institut povinné vakcinace slouží k ochraně veřejného zdraví, jejíž zákonnou preferenci pro daný účel aproboval Ústavní soud v nálezech sp. zn. Pl. ÚS 19/14 (viz výše) a sp. zn. Pl. ÚS 16/14 ze dne 27. 1. 2015 (N 15/76 SbNU 197; 99/2015 Sb.). Neznamená to však, že by při splnění vysoce nastavených kritérií nemohla být výhrada světského svědomí uplatněna po právu.

52. Ačkoli Ústavní soud v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 19/14 upozornil orgány zákonodárné moci (a v důsledku úpravy materie též podzákonou normou i orgány moci výkonné) na neexistenci právní úpravy, jež by stanovila odpovědnost státu za případnou újmu na zdraví vzniklou povinným očkováním, dosud k nápravě nedošlo. Jde přitom o úkol, jehož se ve světle lidskoprávních dokumentů a standardů nelze zříci. O tom svědčí například výrok (2) rozhodnutí Ústavního soudu Slovenské republiky ze dne 12. 2. 2004 sp. zn. U-I-127/01, jenž výslovně konstatuje, že v tamním zákoně o infekčních nemocích protiústavně absentuje jak úprava práv osob, jež jsou z oprávněných důvodů zproštěny povinného očkování, tak i regulace odpovědnosti státu za škodu utrpěnou jako následek tohoto očkování.

53. Bohužel, i judikatorní praxe obecných soudů kolísá při posuzování otázky odpovědnosti za následky povinného očkování z hlediska aspektů veřejnoprávního a soukromoprávního. Za pozornost stojí rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 2015 sp. zn. 25 Cdo 3953/2014, jenž – i při existenci zákonné úpravy ukládající povinnosti poskytovatelům zdravotních služeb při realizaci povinného očkování – dovodil, že zde poskytovatel (zdravotnické zařízení) nevykonává veřejnou moc a jeho odpovědnost za újmu na zdraví způsobenou okolnostmi, které mají původ v povaze aplikované vakcinační látky (§ 421a zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů), není vyloučena zákonem č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád).

54. Tento náleze vytyčil podmínky, jež je nezbytné učinit předmětem posouzení relevance a eventuality oprávněnosti předmětné sekulární výhrady svědomí vůči očkovací povinnosti. Prizmatem jednotlivých kroků popsaného testu dosud obecné soudy tvrzení stěžovatelů jako žalobců

ve správním přezkumu neposuzovaly, a neinterpretovaly proto ustanovení čl. 15 odst. 1 Listiny v celé jeho šíři. Dosavadní hodnocení věci obecnými soudy tak trpí neúplností z hlediska všech aspektů posuzované problematiky – co do vzetí v úvahu všech tvrzení stěžovatelů i jejich posouzení, zejména z pohledu zde vyložené judikatury Ústavního soudu. Ze zamítavých rozsudků obou obecných instancí tedy vyplývá porušení čl. 15 odst. 1 Listiny, jak je ve výroku I tohoto nálezu konstatováno. Jestliže obecné soudy dostatečně nezhodnotily dopady tvrzení stěžovatelů ve světle posledně citovaného článku Listiny a ústavních garancí z něho plynoucích, znamená to současně, že argumentace soudů v odůvodnění jejich rozsudků nevyčerpala celý předmět řízení, nebyla přesvědčivá a nebyla ani v plném rozsahu přezkoumatelná. Z toho rezultuje porušení práva stěžovatelů na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny (též ve výroku I konstatované), neboť řádné a transparentní odůvodnění rozhodnutí soudu je významným atributem zmíněného základního práva a současně způsobem, jímž se realizuje veřejná kontrola soudního rozhodování.

55. Proto Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl ústavní stížnosti, vyslovil porušení příslušných ustanovení Listiny a rozsudky obou obecných soudů jako orgánů veřejné moci zrušil.

Č. 221

K výši náhrady za nemajetkovou újmu způsobenou úmrtím blízké osoby

Ústavní soud musí konstatovat, že v napadených rozhodnutích absentuje náležitě zohlednění kritérií pro stanovení výše relutární náhrady. Obecné soudy mají široké meze diskrece, kterou musí použít tak, aby ve výsledku dostály požadavkům řádného a především spravedlivého rozhodnutí, odůvodněného již dříve seznatelnými a nyní jasně formulovanými kritérii tohoto druhu náhrady škody.

Zejména rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ve výroku, jímž byly oběma stěžovatelkám sníženy částky náhrady za nemajetkovou újmu, podle přesvědčení Ústavního soudu neodpovídá všem kritériím, ale ani zjištěnému skutkovému stavu věci. Jeho odůvodnění je nejen vnitřně rozporné, ale i nepřesvědčivé.

Podle Ústavního soudu není snížení výše relutární náhrady u obou stěžovatelek odůvodněno dostatečně konkrétně, přičemž ani není vylouženo, z jakých důvodů by mohly být soudem prvního stupně přiznané částky pro vedlejší účastníky jako odpovědné subjekty likvidační, aby bylo nutno je snížit. Je zřejmé, že „likvidační částka“ je pro každý odpovědný subjekt naprosto individuální; jiná bude likvidační např. u fyzické osoby a jiná u právnické osoby, jiná bude likvidační u právnické osoby coby podnikatele, jiná u příspěvkové organizace apod. Vrchní soud se omezil na pouhé deklarující konstatování o likvidační částce, aniž by uvedl konkrétní důvody, proč by se zrovna v tomto případě o takovou částku, jež byla přisouzena stěžovatelkám rozsudkem soudu prvního stupně, mohlo jednat.

Odvolací soud v napadeném rozsudku zjevně rezignoval na dostatečné posouzení preventivně-sankční funkce náhrady nemajetkové újmy. Přisouzená výše náhrady sice nesmí být pro odpovědný subjekt likvidační, na druhou stranu však musí působit na odpovědný subjekt tak, aby se snažil obdobným zásahům do práva na soukromý život způsobeným hrubou nedbalostí svých zaměstnanců předcházet, a to obzvláště za situace, jedná-li se o zdravotnické zařízení.

Z obsahu rozhodnutí obecných soudů není dále patrné, jak (a zda vůbec) se zabývaly postojem vedlejších účastníků k otázce jejich odpovědnosti za nemajetkovou újmu způsobenou stěžovatelkám a jaký vliv tento postoj měl na stanovení výše relutární náhrady. Ačkoli se jednalo o událost tragickou, prokazatelně způsobenou zaměstnanci prostějovské nemocnice, z průběhu celého řízení vyplývá, že vedlejší účastníci svou odpovědnost od počátku popírali, dostatečnou lítost, jež by se

snad dala považovat za morální zadostiučinění, žádným způsobem neprojevili a v jejich postoji lze spatřovat pouze hájení jejich ekonomických zájmů.

Stěžovatelky v ústavní stížnosti také namítají porušení principu proporcionality tím, že obecné soudy odmítly porovnat částky relativní náhrady přisouzené v jiných případech, a to nejen v obdobných, ale i v dalších, v nichž se jednalo o zásah do jiných osobnostních práv, a to zejména do práva na lidskou důstojnost, osobní čest, dobrou pověst nebo ochranu dobrého jména (čl. 10 odst. 1 Listiny základních práv a svobod). S tímto konstatováním lze do určité míry souhlasit (viz část X nálezu). Ztráta blízké osoby, zejména dítěte, je pro většinu lidí tou největší ztrátou, s níž se mohou ve svém životě setkat, a je pro ně těžko pochopitelné, že v některých případech (z jejich hlediska méně závažných) dosahují částky peněžní satisfakce srovnatelné úrovně s náhradami za nemajetkovou újmu způsobenou úmrtím blízkého. Takovou nemajetkovou újmu pocíťují pozůstalí velmi úkorně, a o to více naléhavě se jeví potřeba, aby výše náhrady byla z pohledu žalobců spravedlivě stanovena.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a soudců Kateřiny Šimáčkové a Davida Uhlíře – ze dne 22. prosince 2015 sp. zn. I. ÚS 2844/14 ve věci ústavní stížnosti 1. J. N. a 2. Z. V., obou právně zastoupených MUDr. Mgr. Danielelem Mališem, LL.M., advokátem, se sídlem Na Rybníčku 1329/5, Praha 2, proti rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 18. června 2014 č. j. 30 Cdo 2535/2013-529, ve výrocích I a II, a rozsudku Vrchního soudu v Olomouci ze dne 14. prosince 2012 č. j. 1 Co 157/2012-412, ve výrocích I a II (nesprávně označen jako I), jimiž bylo rozhodnuto o žalobě stěžovatelek na náhradu nemajetkové újmy vzniklé v souvislosti s úmrtím jejich syna a bratra v důsledku nesprávné lékařské péče, za účasti 1. Nejvyššího soudu a 2. Vrchního soudu v Olomouci jako účastníků řízení a 1. Olomouckého kraje a 2. Nemocnice Olomouckého kraje, a. s., obou právně zastoupených JUDr. Petrem Ritterem, advokátem, se sídlem AK Ritter-Šťastný, Riegrova 12, Olomouc, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Výroky I a II rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 18. června 2014 č. j. 30 Cdo 2535/2013-529 a výroky I a II (nesprávně označen jako I) rozsudku Vrchního soudu v Olomouci ze dne 14. prosince 2012 č. j. 1 Co

157/2012-412 bylo porušeno základní právo obou stěžovatelek na spravedlivý proces, zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, jakož i základní právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života, garantované čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 8 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. června 2014 č. j. 30 Cdo 2535/2013-529 ve výrocích I a II a rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 14. prosince 2012 č. j. 1 Co 157/2012-412 ve výrocích I a II (nesprávně označen jako I) se proto ruší.

Odůvodnění

I. Průběh řízení před obecními soudy

1. Ústavnímu soudu byl dne 25. srpna 2014 doručen návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti ve smyslu § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), doplněný podáními ze dne 3. října 2014 a ze dne 5. března 2015 (změna petitu ústavní stížnosti), prostřednictvím něhož se stěžovatelky domáhají zrušení shora uvedených rozhodnutí obecných soudů.

2. Z obsahu ústavní stížnosti a napadených rozhodnutí zjistil Ústavní soud následující skutečnosti.

3. Krajský soud v Ostravě rozsudkem ze dne 21. března 2012 č. j. 23 C 240/2008-307 uložil výrokem I žalovaným – Olomouckému kraji (vedlejší účastník 1) a Nemocnici Olomouckého kraje, a. s., (vedlejší účastník 2) – zaplatit prvé žalobkyni, nyní stěžovatelce 1), částku 1 700 000 Kč a druhé žalobkyni, nyní stěžovatelce 2), částku 1 000 000 Kč jako náhradu nemajetkové újmy podle § 13 odst. 2 tehdy účinného zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „obč. zák.“), s tím, že povinnost plnění jednoho žalovaného zaniká v rozsahu plnění druhého žalovaného; výrokem II žalobu, aby byli žalovaní povinni zaplatit prvé žalobkyni částku 4 300 000 Kč a druhé žalobkyni částku 2 000 000 Kč, zamítl. Výroky III a IV rozhodl o náhradě nákladů řízení.

4. Soud prvního stupně dospěl k závěru, že bylo zasaženo do práva na soukromí obou žalobek smrtí syna prvé žalobkyně a bratra druhé žalobkyně, způsobenou v souvislosti s postupem lékařů Nemocnice Prostějov, p. o., *non lege artis*. Soud dovodil pasivní věcnou legitimaci žalovaných, protože Nemocnice Prostějov, p. o., byla na základě usnesení zřizovatele ze dne 22. června 2007 zrušena ke dni 30. června 2007 a podnik byl následně vložen do základního jmění druhého žalovaného smlouvou o vkladu podniku ze dne 18. dubna 2008. Poté druhý žalovaný uzavřel se Středomoravskou nemocnicí, a. s., smlouvu o nájmu. První žalovaný tedy byl právním

nástupcem jím zrušené Nemocnice Prostějov, p. o., za situace, kdy nebyla přerušena činnost nemocnice; je tedy v řízení pasivně věcně legitimován. Druhý žalovaný jako pronajímatel ze zákona ručí za závazky prvního žalovaného, a je tedy rovněž pasivně věcně legitimován. Při rozhodování o odpovídající satisfakci soud prvního stupně dospěl k závěru, že ze strany lékařů došlo nejen k postupu non lege artis, ale k opakovanému hrubému pochybení, a proto za přiměřeně považoval přisouzení náhrady nemajetkové újmy v penězích pro žalobkyně tak, jak uvedl ve výroku.

5. K odvolání všech účastníků Vrchní soud v Olomouci rozsudkem ze dne 14. listopadu 2012 č. j. 1 Co 157/2012-412 výrokem I rozsudek soudu prvního stupně ve věci samé změnil v části vyhovujícího výroku I tak, že byli první a druhý žalovaný zavázáni zaplatit prvé žalobkyni částku 1 000 000 Kč a druhé žalobkyni částku 600 000 Kč (částky tedy podstatně snížil), a zamítavý výrok II potvrdil, výrokem II (chybně označeným jako výrok I) v další části výroku I rozsudek soudu prvního stupně změnil tak, že žalobu na zaplacení dalších částek, a to prvé žalobkyni 700 000 Kč a druhé žalobkyni 400 000 Kč, zamítl. Výroky III, IV a V (nesprávně označenými jako výroky II, III a IV) rozhodl o náhradě nákladů dosavadního řízení.

6. Po doplnění dokazování se odvolací soud ztotožnil se závěry soudu prvního stupně o pasivní legitimaci obou žalovaných s tím, že byly splněny zákonné předpoklady pro vznik odpovědnosti z protiprávního zásahu do osobnostních práv žalobkyň, jakož i pro přiznání náhrady nemajetkové újmy v penězích podle ustanovení § 13 odst. 2 obč. zák. Konstatoval, že vztahy v rodině se vyznačovaly neobyčejně silnými citovými vazbami mezi matkou a oběma sourozenci i mezi sourozenci navzájem a ztráta syna a bratra je pro obě žalobkyně stále těžká a nenahraditelná. Vzal v úvahu okolnosti, za kterých došlo ke smrti syna a bratra žalobkyň, i skutečnost, že ho postihla ve věku 15 let, tedy na prahu dospívání. Uvedl, že jde o případ mimořádně závažný, a proto výši náhrady nemajetkové újmy v penězích je třeba stanovit násobky limitů uvedených v § 444 odst. 3 obč. zák. Institut náhrady nemajetkové újmy plní funkci satisfakční, ale také preventivně-sankční, přičemž její výše nesmí být pro odpovědný subjekt likvidační a musí odpovídat zásadám přiměřenosti a proporcionality. Jednotlivé kauzy tak nelze porovnávat paušálně, neboť v každé posuzované věci dochází k následkům protiprávních zásahů zcela individuálně. Přesto však již bohatá judikatorní činnost soudů vytvořila rámcový podklad, na kterém je možné se orientačně pohybovat. Ve vztahu k zásahům do soukromého a rodinného života způsobeným smrtí dítěte náhrady oscilují v částkách okolo jednoho milionu korun a tato částka se jeví přiměřenou pro prvou žalobkyni. Pro druhou žalobkyni pak je přiměřená částka 600 000 Kč, která odpovídá, stejně jako ve vztahu k prvé žalobkyni, zhruba čtyřnásobku limitních náhrad uvedených v ustanovení § 444 odst. 3 obč. zák.

7. Proti potvrzujícímu výroku I a proti měnícímu výroku II rozsudku odvolacího soudu podaly žalobkyně obsáhlé dovolání. Jeho přípustnost ve vztahu k potvrzujícímu výroku vyzvozovaly z ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu (dále jen „o. s. ř.“), protože se domnívaly, že uvedený výrok spočívá na řešení právních otázek v rozporu s judikaturou dovolacího soudu, resp. právních otázek dosud neřešených, přípustnost ve vztahu k výroku měnícímu pak z ustanovení § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř. a proti oběma výrokům je podaly z důvodu uvedeného v ustanovení § 241a odst. 1 písm. b) o. s. ř., neboť se domnívaly, že oba výroky spočívají na nesprávném právním posouzení věci. Za nevyřešenou právní otázku považovaly, zda soud při určování výše náhrady nemajetkové újmy v penězích má přihlídnout k náhradám, jež byly přiznány za nemajetkovou újmu v jiných případech, a rovněž otázku, zda, resp. od jakého okamžiku, má poškozený právo na úrok z prodlení s placením náhrady nemajetkové újmy, kterou odvolací soud vyřešil konstatováním, že vyšší náhrady určuje soud, takže původce zásahu nemůže být s jejím placením v prodlení. Podle jejich názoru však vznik práva na náhradu nemajetkové újmy není spojen s rozhodnutím, ale se způsobením újmy. Dále pak odvolacímu soudu vyčítaly nesprávnou aplikaci kritérií pro určení výše náhrady nemajetkové újmy v penězích s tím, že při jejím určení (v případě potvrzení i změny rozsudku soudu prvního stupně) nepřihlédl k preventivně-sankční funkci a náhrady by měly být podstatně vyšší. Zejména pak kritizovaly měnící výrok odvolacího soudu, který v aplikaci kritérií pro určení výše náhrady soudem prvního stupně neshledal jakékoli pochybení, dokonce sám zjistil, že újma žalobek byla ještě závažnější, a přesto jim přiznal částku o 40 % nižší. Poukazovaly také na rozhodnutí soudů v obdobných případech, kdy byly přiznány podstatně vyšší částky náhrad. Odvolací soud také podle jejich názoru nesprávně aplikoval zásadu, že náhrada nesmí být pro žalované likvidační, když oba žalovaní by byli schopni bez obtíží zaplatit celou žalovanou částku. Dovolatelky proto navrhly, aby rozsudek odvolacího soudu byl v napadených částech zrušen a aby věc byla v tomto rozsahu vrácena k dalšímu řízení Vrchnímu soudu v Olomouci.

8. Rovněž oba vedlejší účastníci podali dovolání proti potvrzujícímu výroku I a výslovně i proti souvisejícím výrokům III, IV a V o nákladech řízení. Dovolání podali z důvodu podle ustanovení § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř., neboť měli za to, že rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci. Odvolací soud, stejně jako soud prvního stupně, nesprávně posoudil otázku jejich pasivní věcné legitimace. Podle jejich názoru povinnost podle § 13 obč. zák. je výlučně osobní povinností povinného subjektu a je nerozhodné, zda povinnou je osoba fyzická nebo právnická. Dále se domnívali, že trojnásobek či čtyřnásobek částek stanovených v ustanovení

§ 444 odst. 3 obč. zák., který odvolací soud pokládal za přiměřenou výši zadostiučinění, je příliš vysoký.

9. Dovolání stěžovatelek proti výroku II druhoinstančního rozsudku (nesprávně označenému jako výrok I) Nejvyšší soud zamítl. Dovolání stěžovatelek proti výroku I druhoinstančního rozsudku v rozsahu potvrzujícím výrok II prvoinstančního rozsudku Nejvyšší soud odmítl. Dovolání vedlejších účastníků proti výroku I druhoinstančního rozsudku v rozsahu potvrzujícím výrok I prvoinstančního rozsudku a proti souvisejícím nákladovým výrokům druhoinstančního rozsudku Nejvyšší soud odmítl. Žádnému z účastníků pak nepřiznal právo na náhradu nákladů řízení.

10. Nejvyšší soud v odůvodnění rozsudku uvedl, že podle ustálené soudní praxe lze přiznat postížené fyzické osobě podle ustanovení § 13 odst. 2 a 3 obč. zák. peněžité zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou zásahem do osobnostního práva na soukromí a rodinný život v důsledku usmrcení osoby blízké. Ustanovení § 13 obč. zák. ovšem nevymezuje případnou hranici (ať minimální, nebo maximální) pro určení jeho výše. Pouze hovoří o tom, že zadostiučinění musí být přiměřené. Určení výše nároku na přisouzení náhrady nemajetkové újmy v penězích lze v zásadě proto zjišťovat značně obtížně. Vesměs se tudíž uplatní postup podle ustanovení § 136 o. s. ř., kdy soud tuto výši určí podle své úvahy. I ta však podléhá hodnocení. Soud je zde povinen vycházet z úplně zjištěného skutkového stavu a opírat se o zcela konkrétní a přezkoumatelná hlediska. Základem posouzení podle zmíněného ustanovení je proto zjištění takových skutečností, které soudu umožní založit úvahu na určitém kvantitativním posouzení základních souvislostí posuzovaného případu.

11. Podle dovolacího soudu odvolací soud dostatečně zjistil rozhodné skutečnosti ohledně závažnosti vzniklé nemajetkové újmy a konkrétních okolností, za kterých došlo k neoprávněnému zásahu do osobnosti žalobkyň. Za této situace postupoval správně, pokud určil výši náhrady nemajetkové újmy v penězích podle ustanovení § 13 odst. 2 a 3 obč. zák. podle své volné úvahy ve smyslu ustanovení § 136 o. s. ř. a v odůvodnění vyložil, jaké okolnosti případu považoval za mimořádné do té míry, že odůvodňují úvahu o výši náhrady nemajetkové újmy v penězích (dále též „relutární náhrada“).

12. Ta část dovolání, v níž stěžovatelky tvrdily, že jim byly přiznány příliš nízké částky peněžní satisfakce za utrpěnou nemajetkovou újmu, není podle názoru dovolacího soudu podložena akcentem případné právní otázky, která by zakládala přípustnost dovolání ve smyslu ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. Za takovou otázku nelze pokládat poukaz na rozhodnutí v obdobných případech v odůvodnění rozsudku odvolacího soudu ani otázku možnosti přiznání úroku z prodlení, když soudní praxe vychází z názoru, že možnost přiznání úroků z prodlení při peněžitém zadostiučinění nepřichází v úvahu, neboť právo na tento druh zadostiučinění není

ryzí majetkovou pohledávkou ze závazkového právního vztahu. Proto Nejvyšší soud dovolání v této části jako nepřipustné odmítl.

II. Skutkové okolnosti případu

13. Z obsahu vyžádaného soudního spisu zjistil Ústavní soud následující skutkové okolnosti.

14. Stěžovatelky v řízení před obecnými soudy uplatnily právo na náhradu nemajetkové újmy, která jim byla způsobena tragickou smrtí jejich jediného syna a bratra J. V. Ten se 23. listopadu 2005 podrobil ve zdravotnickém zařízení provozovaném příspěvkovou organizací prvního vedlejšího účastníka – Nemocnice Prostějov, p. o., (dále jen „prostějovská nemocnice“) – předem plánované a z pohledu stavu lékařské vědy rutinní laparoskopické operaci levostranné varikokély, tj. rozšíření žil levého chámovodu, které nijak neohrožovalo jeho život ani zdraví. Lékaři prostějovské nemocnice se ovšem při operačním zákroku i následné péči dopustili několika zásadních selhání, v jejichž důsledku J. V. zemřel. Operující lékař MUDr. T. H. přípravu na zákrok flagrantně podcenil, a ani si neověřil, na které straně dutiny břišní J. V. má zákrok provést. V důsledku toho nesprávně nastavil optiku laparoskopického přístroje a zákrok provedl na opačné, tedy pravé straně. Varikokéla se přitom v 90 % případů nalézá na levé straně těla a neobvyklému zákroku na opačné straně by automaticky měla předcházet o to důkladnější příprava. Nadto MUDr. T. H. neoperoval (zdravou) pravostrannou spermatickou žílu, nýbrž žílu kyčelní s několikaúhelným průtokem a tlakem krve. Tu následně uzavřel svorkou, která byla s ohledem na tlak krve v této žíle naprosto nedostatečná, takže z přerušené žíly sklouzla a došlo k masivnímu krvácení do dutiny břišní.

15. Včasně odhalení krvácení a reoperace či podvázání přerušené žíly by s velkou pravděpodobností život J. V. zachránilo. Závažných pochybení se však dopustili i lékaři MUDr. J. I., a zejména MUDr. P. Š., který měl J. V. poskytovat pooperační péči. Stav J. V. nesprávně vyhodnotili jako ortostatický kolaps, ačkoli tato diagnóza jeho stavu od samého počátku i dle zdravotních sester neodpovídala, a nezměnili ji, ani když jeho organismus na aplikovanou léčbu nereagoval. MUDr. P. Š. dokonce od J. V. odešel, ačkoli si byl dobře vědom, že jeho stav není stabilizován. V té době již přitom vzhledem k rozsahu krvácení o záchraně života J. V. rozhodovala každá minuta a vteřina. Masivní ztráta krve u J. V. zanedlouho vyvolala těžký hypovolemický šok (tj. šok z nedostatečného objemu krve), načež došlo k zastavě jeho srdce, syndromu difúzního krvácení a nevratnému poškození mozku. Ani následná reoperace přerušené žíly již nemohla jeho život zachránit. Následujícího dne, tedy 24. listopadu 2005, J. V. v prostějovské nemocnici zemřel.

16. Pochybení výše jmenovaných lékařů je neslučitelné s postupem lege artis, což bylo prokázáno i v trestním řízení, a MUDr. T. H. a MUDr. P. Š. byli pravomocně odsouzeni za trestný čin ublížení na zdraví podle § 224 odst. 1, 2 (MUDr. T. H.) a § 224 odst. 1 (MUDr. P. Š.) trestního zákona.

III. Námitky obsažené v ústavní stížnosti

17. Stěžovatelky v ústavní stížnosti namítají, že byla porušena jejich práva zaručená čl. 10 odst. 2 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“) a čl. 8 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

18. Porušení těchto ústavně zaručených práv spatřují především v tom, jakým způsobem obecné soudy rozhodly o náhradě nemajetkové újmy v penězích za zaviněné úmrtí jejich syna a bratra v prostějovské nemocnici. Výši této náhrady má soud určit podle § 13 odst. 3 obč. zák. s přihlednutím k závažnosti vzniklé újmy a okolnostem, za nichž k porušení práva došlo. Přitom musí dbát, aby tato výše umožnila naplnění funkcí náhrady, tedy funkce satisfakční a rovněž i preventivně-sankční. Účelem satisfakční funkce je vyvážit či zmírnit újmu vzniklou na osobnosti fyzické osoby následkem protiprávního zásahu do jejích práv. Peněžitá náhrada má fyzické osobě umožnit opatřit si náhradní požitky, které její újmu zmírní. Náhrada přiznaná stěžovatelkám však tuto funkci splnit nemůže. Smrtí J. V. totiž bylo přetřeno velmi silné citové pouto, které se mezi ním a stěžovatelkami za 15 let společného harmonického života vytvořilo. Ohledně vztahu mezi J. V. a stěžovatelkami provedl soud prvního stupně i odvolací soud důkladné dokazování, jímž obecné soudy zjistily, že „úroveň rodinných vztahů se zemřelým před jeho smrtí byla na výrazně vyšší úrovni, než je tomu ve společnosti obvyklé, což bylo způsobeno semknutím rodiny po rozvodu manželství a odchodu manželky a otce z rodiny, příkladnou péčí stěžovatelky 1) o děti a nepochybně i kvalitou osobnosti všech členů rodiny“. Náhrada přiznaná stěžovatelkám je jako satisfakce za zpřetrhání těchto vazeb zcela nedostatečná.

19. Podle názoru stěžovatelek je třeba obecným soudům vytknout též ignorování náhrad přiznaných v jiných věcech. První stěžovatelce tak byla k náhradě nemajetkové újmy způsobené usmrcením jejího jediného syna lékaři, do jejichž péče jej s důvěrou v jejich schopnosti svěřila, přiznána stejná částka jako matce dočasně zaměněného dítěte nebo tzv. celebrity za zveřejnění článku překrucujícího jí samotnou poskytnuté informace z jejího soukromého života v bulvárním tisku. Vědomí této paralely samozřejmě satisfakční působení této částky značně oslabuje. Účelem preventivně-sankční funkce náhrady nemajetkové újmy je odradit původce neoprávněného zásahu od jeho opakování nebo další osoby od jeho následování a uložit mu sankci. Tuto funkci přitom může náhrada plnit,

jen když je dostatečně vysoká, aby se původci další neoprávněné zasahování do osobnostních práv jiných nemohlo vyplatit. Dovolací soud se touto funkcí vůbec nezabýval. Odvolací soud sice formálně prohlásil, že jím přiznaná náhrada tuto funkci reflektuje, není však zřejmé, jak k tomuto závěru mohl dojít za situace, kdy částku přiznanou soudem prvního stupně bez zohlednění dané funkce nejen nezvýšil, ale dokonce výrazně snížil.

20. Při stanovení výše náhrady nemajetkové újmy s ohledem na její preventivně-sankční funkci, zvláště v případech jejího způsobení lékařským zákrokem, přitom nelze odhlížet ani od náhrad přiznaných za ztížení společenského uplatnění pacientů v důsledku non lege artis provedených lékařských zákroků. Náhrada přiznaná blízkým osobám pacienta, který v důsledku tohoto zákroku zemřel, musí být přiměřená částce, kterou by musel provozovatel zdravotnického zařízení pacientovi uhradit, pokud chybný zákrok sice přežije, avšak s těžkými trvalými následky. Náhrada nemajetkové újmy nemůže plnit preventivně-sankční funkci, pokud částka hrazená provozovatelem zdravotnického zařízení v případě usmrcení pacienta bude významně mírnější než sankce za jeho zmrzačení. Nemohou ji plnit ani částky přiznané stěžovatelkám, které odpovídají jen zlomku náhrad za ztížení společenského uplatnění pacientů, u nichž non lege artis provedený zákrok zanechal zásadní trvalé následky.

21. V doplnění ústavní stížnosti stěžovatelky uvedly, že v rozhodnutí obecných soudů v projednávané věci žádnou konkrétní úvahu ohledně přiměřenosti náhrady přiznané stěžovatelkám nelze nalézt. Odvolací soud v tomto ohledu pouze uvedl, že jde zhruba o čtyřnásobek částek dle § 444 odst. 3 obč. zák. a že ve výjimečných případech újmy způsobené smrtí dítěte náhrady oscilují v částkách okolo jednoho milionu korun a takto je to přiměřené i v této kauze. Zmíněné ustanovení přitom nijak nezohledňuje vztah stěžovatelek a J. V. ani jeho zpřetrháním způsobenou újmu. Rovněž je třeba odmítnout argument odvolacího soudu, že částky upravené v tomto ustanovení odpovídají újmě způsobené usmrcením blízké osoby při běžných rodinných vztazích. V souzené věci nelze podle názoru stěžovatelek ani přehlédnout, že neoprávněným zásahem do jejich osobnostních práv lékaři prostředkovské nemocnice spáchali trestný čin ublížení na zdraví. Tito lékaři se tedy dopustili jednání natolik závažného, že jej zákonodárce stihá trestněprávními sankcemi, které se uplatní až jako ultima ratio, tedy až tehdy, když na protiprávní jednání nestačí reagovat sankcemi soukromoprávními či správněprávními. V trestním řízení přitom byla vina těchto lékařů prokázána nade vši rozumnou pochybnost.

22. Dále je třeba podle stěžovatelek zdůraznit, že zadostiučinění za nemajetkovou újmu plní i funkci preventivní. Skutečnostmi akcentujícími preventivní funkci náhrady újmy stěžovatelek se přitom ani jeden z obecných soudů za šest let trvání řízení navzdory opakovaným námitkám

vůbec nezabýval. Těmito skutečnostmi jsou zcela evidentní nedostatky v provozu nemocnice, jejichž odstranění, a tím prevenci úmrtí dalších pacientů, by přiznání citelné náhrady nemajetkové újmy stěžovatelek zcela nepochybně prospělo. Stěžovatelky přitom v průběhu řízení zjistily hned další čtyři případy závažného pochybení pracovníků nemocnice (v ústavní stížnosti je podrobně popisují). Jsou přesvědčeny, že těchto případů bude daleko více, a to nejen těch, o nichž informovala média a které byly posuzovány soudy, ale především těch, které se pracovníkům prostějovské nemocnice podařilo zatajit. Ani o příčinách smrti J. V. stěžovatelku 1) řádně neinformovali, byť tyto příčiny musely být zjevné nejpozději z jeho pitvy, a kdyby stěžovatelka nepodalala trestní oznámení a orgány činné v trestním řízení nenařídily opakovanou pitvu, pochybení MUDr. T. H. a MUDr. P. Š. by patrně nikdy nebylo odhaleno a potrestáno.

23. Stěžovatelky v řízení před obecnými soudy požadovaly, aby soudy při určení výše náhrady jejich nemajetkové újmy přihledly též k částkám přiznaným v jiných věcech, ať šlo o náhradu nemajetkové újmy způsobené neoprávněným zásahem do jiných osobnostních práv, nebo i náhradu škody na zdraví. To soudy s výjimkou vágního odkazu odvolacího soudu odmítly. Tento postup je přitom natolik závažným pochybením, že bezesporu porušuje ústavně garantované právo stěžovatelek na ochranu před zásahy do jejich soukromého a rodinného života. Ignorování rozhodnutí v jiných věcech nepochybně vede i k porušení již zmíněného principu proporcionality, a tím i práva zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny, dle něhož se každý může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu.

24. Stěžovatelky v ústavní stížnosti uvedly, že obecným soudům předložily řadu nedávných rozhodnutí v obdobných věcech. Nešlo přitom jen o rozhodnutí Nejvyššího soudu či Ústavního soudu, ale též jim předcházející rozhodnutí soudů nižších instancí, aby si obecné soudy mohly učinit řádný obrázek o zjištěném skutkovém stavu těchto případů a s projednávanou věcí je řádně srovnat.

25. Stěžovatelky dále namítají, že právní názor obecných soudů vylučující prodlení původce neoprávněného zásahu do osobnostních práv až do pravomocného rozhodnutí o náhradě jím způsobené újmy, a potažmo též jeho důsledek v podobě povinnosti hradit úrok z prodlení, vytváří bez jakéhokoli racionálního zdůvodnění vnitřní rozpory v právním řádu ve prospěch protiprávně jednajícího původce zásahu a na úkor poškozeného. Tento výklad užitý obecnými soudy vedl k částečnému zamítnutí žaloby stěžovatelek jakožto prostředku k prosazení jejich ústavně zaručeného práva na respektování jejich soukromého a rodinného života, a proto porušuje právo stěžovatelek na soudní ochranu.

IV. Vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení

26. Ústavní soud si k obsahu ústavní stížnosti vyžádal vyjádření účastníků i vedlejších účastníků řízení. Nejvyšší soud pouze odkázal na napadené rozhodnutí a sdělil, že se nedomnívá, že by jim byla zasažena ústavně garantovaná práva stěžovatelek. Vrchní soud v Praze nesouhlasí se závěry stěžovatelek o porušení jejich práva na soukromí a rodinný život a odkazuje na odůvodnění napadeného rozsudku.

27. Vedlejší účastníci řízení, kteří se vyjádřili k obsahu ústavní stížnosti prostřednictvím společného právního zástupce, uvedli, že stěžovatelkám přiznané náhrady nemajetkové újmy zcela dostatečně a v souladu s právní úpravou a ustálenou judikaturou naplnily všechny funkce této náhrady, tedy i funkci satisfakční i funkci preventivně-sankční. Pokud stěžovatelky uvádějí, že náhrada, aby plnila preventivně-sankční funkci, musí být dostatečně vysoká, aby se původci další neoprávněné zasahování do osobnostních práv jiných nemohlo vyplatit, pak tato argumentace je obecně správná, ale ve vztahu k danému případu zavádějící. Částka 1 600 000 Kč je částkou zcela odpovídající judikatuře v obdobných případech, s nimiž rozhodnutí v dané věci musí být v souladu, je částkou pro vedlejší účastníky velmi citelnou, když je obecně známo napjaté finanční hospodaření ve zdravotnictví a samosprávě. Pokud k tomu stěžovatelky poukazují na nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1586/09 ze dne 6. 3. 2012 (N 43/64 SbNU 491) ve věci spisovatele M. V. proti vydavateli deníku Aha!, pak tento poukaz není případný. V případech zveřejňování nepravdivých, do práv známých osobností zasahujících údajů masovými deníky je namístě a je možné, aby soudy zdůraznily preventivně-sankční funkci náhrady nemajetkové újmy, neboť vydavatel deníku se senzačními zprávami živí, rozhoduje o obsahu deníku a náhrada nemajetkové újmy má na něho preventivně působit, aby se v budoucnu takového jednání vůči známým i jiným osobnostem nedopouštěl. Jednání vydavatele se dá označit za úmyslné, vědomé. Proti tomu v daném případě je náhrada poskytována za pochybení lékařů nemocnice, kteří se ho nedopustili ani vědomě, ani úmyslně, jde o případ nešťastný a tragický pro všechny jeho účastníky. Pro samotné lékaře je to tragická záležitost, která nepochybně ovlivňuje veškerou jejich další práci. Sami již byli dostatečně potrestáni trestněprávně. Skutečnost, že pochybení lékařů bylo sankcionováno i trestněprávně, nemá na výši náhrady dle názoru vedlejších účastníků vliv. Srovnávat funkce náhrad nemajetkové újmy v případě vydavatele deníku živícího se na senzaci a v případě nešťastného pochybení lékaře není možné.

28. Pokud stěžovatelky opětovně poukazují na další případy pochybení, k nimž v bývalé prostějovské nemocnici došlo, což má zřejmě vést ke zdůraznění preventivně-sankční funkce a zohlednění při stanovení výše náhrady nemajetkové újmy, pak s tím vedlejší účastníci nesouhlasí. Jak už

v řízení vedlejší účastníci uváděli, již samotná událost, v důsledku pochybení lékařů, přiměla nemocnici v době její existence k přijetí opatření, která zabraňovala, aby se v budoucnu něco obdobného stalo. Tento případ vyvolal reakci nejen v nemocnici v Prostějově, ale na tento a obdobné případy reagovalo celé české zdravotnictví. Vedlejší účastníci znovu poukazují na opatření, která učinil současný provozovatel nemocnice Prostějov, tedy nájemce Středomoravská nemocniční, a. s. Ten nastavil systém zvyšování kvality a bezpečí poskytované zdravotní péče tak, že nemocnice byla akreditována Spojenou akreditační komisí, o. p. s. Tuto akreditaci nemocnice poprvé obdržela v roce 2006 ještě jako příspěvková organizace vedlejšího účastníka 1. Poté, již v době nájmu Středomoravskou nemocniční, a. s., ji obhájila v roce 2009 a nově pak v květnu 2012. Tato akreditace platí do října 2015. Kromě bezpečnostních standardů stanovených Spojenou akreditační komisí, o. p. s., naplňuje nemocnice také Resortní bezpečnostní cíle Ministerstva zdravotnictví. Od r. 2006 je v platnosti standard „Prevence záměny pacienta, orgánu či strany“, který výrazně zvýšil bezpečnost péče poskytované na operačních sálech. Ze standardu a vzoru Bezpečnostního kontrolního listu pro operační sál, které vedlejší účastníci předložili v řízení před obecními soudy k důkazu, je zřejmé, že faktické operaci pacienta předchází několikerá a víceúrovňová kontrola ohledně identity pacienta, orgánu, který má být operován, a strany, na které má být operován.

29. Vedlejší účastníci nesouhlasí ani s argumentací stěžovatele o nutnosti srovnání jiných případů, v nichž se jednalo o zásah do jiného druhu osobnostního práva, ani s jejich argumentací ohledně úroků z prodlení. Vedlejší účastníci mají za to, že ústavní stížnost stěžovatele je v celém rozsahu nedůvodná.

V. Upuštění od ústního jednání

30. Ústavní soud v souladu s § 44 zákona o Ústavním soudu nenařizoval ústní jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat žádné další objasnění věci.

VI. Ústavněprávní dimenze problematiky

31. Ústavní soud konstatuje, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti (čl. 83 Ústavy). Není součástí soustavy obecných soudů a nepřísluší mu právo dozoru nad rozhodovací činností obecných soudů. K takovému dozoru či kontrole je Ústavní soud oprávněn pouze za situace, kdy obecné soudy svými rozhodnutími zasahují do ústavně zaručených základních práv a svobod jednotlivce. Ústavnímu soudu sice nepřísluší konstatovat, v jaké konkrétní výši by předmětná náhrada měla být přiznána, nicméně i při respektu k diskreci obecných soudů tyto musí dbát o to, aby výše náhrady byla založena na objektivních a rozumných důvodech (i kritériích) a aby

mezi její výší a způsobenou osobnostní újmou byl přiměřený vztah [nález ze dne 29. 9. 2005 sp. zn. III. ÚS 350/03 (N 186/38 SbNU 499)].

32. Při výkladu a aplikaci právních předpisů nelze opomíjet jejich účel a smysl. Ústavní soud považuje za samozřejmé a určující pro nalézání práva, že je vždy nezbytné vycházet z individuálních rozměrů každého jednotlivého případu, které jsou založeny na zjištěných skutkových okolnostech. Mnohé případy a jejich specifické okolnosti mohou být – jako v dané věci – značně komplikované a netypické; to však nevyvazuje obecné soudy z povinnosti udělat vše pro spravedlivé řešení, jakkoliv se to může jevit složitě. Psané právo je třeba vykládat tak, aby plnilo svoji funkci spočívající v rozumném a spravedlivém vyřešení problému, aby obstálo podle zdravého rozumu a fundovaných představ spravedlnosti panujících ve společnosti.

33. Z judikatury Ústavního soudu též plyne, že právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny v sobě zahrnuje i právo na racionální odůvodnění závěrů obecných soudů v jejich rozhodnutích. Pouze závěry soudů objektivně udržitelné lze považovat za výraz nezávislého rozhodování obecných soudů. Pokud soudy své závěry racionálně obhajitelně nezduvodní, jde o projev libovůle (popř. svévole), zakládající protiústavní stav. V tomto kontextu lze poukázat např. na nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1845/11 ze dne 27. 10. 2011 (N 185/63 SbNU 153), I. ÚS 1084/08 ze dne 18. 6. 2008 (N 111/49 SbNU 599), I. ÚS 3248/10 ze dne 17. 5. 2011 (N 95/61 SbNU 463), I. ÚS 1238/08 ze dne 14. 7. 2008 (N 131/50 SbNU 149), I. ÚS 4239/12 ze dne 10. 6. 2013 (N 104/69 SbNU 709), I. ÚS 1536/11 ze dne 21. 9. 2011 (N 165/62 SbNU 449), I. ÚS 557/09 ze dne 18. 8. 2009 (N 188/54 SbNU 325), I. ÚS 1126/07 ze dne 22. 11. 2007 (N 206/47 SbNU 647), I. ÚS 947/09 ze dne 17. 3. 2010 (N 56/56 SbNU 593), I. ÚS 22/10 ze dne 7. 4. 2010 (N 77/57 SbNU 43), I. ÚS 3654/10 ze dne 3. 3. 2011 (N 35/60 SbNU 425), I. ÚS 3269/12 ze dne 25. 7. 2013 (N 133/70 SbNU 237) – všechny dostupné na <http://nalus.usoud.cz>.

34. Podstatou ústavní stížnosti je polemika stěžovatelek se způsobem, jakým obecné soudy v daném případě posoudily otázku přiměřenosti výše náhrady nemajetkové újmy v penězích, aniž by zohlednily závažnost a intenzitu zásahu do jejich základního práva na soukromí (na ochranu soukromého a rodinného života) ve smyslu čl. 10 odst. 2 Listiny a čl. 8 odst. 1 Úmluvy, způsobeného jim postupem lékařů, zaměstnanců vedlejšího účastníka 1, *non lege artis* při operaci a následné péči o syna a bratra stěžovatelek, jenž vedl až k jeho úmrtí.

35. V řízeních před obecnými soudy byla s konečnou platností vyřešena otázka odpovědnosti obou vedlejších účastníků za nemajetkovou újmu způsobenou stěžovatelkám, byly zjištěny relevantní skutečnosti pro poskytnutí náhrady za nemajetkovou újmu v penězích a v podstatě jedinou spornou otázkou je výše přiznaného zadostiučinění v penězích, která dle

námitek stěžovatelek není přiměřená způsobené újmě ani okolnostem, za nichž k této nemajetkové újmě došlo.

36. Ústavní soud tedy přezkoumal napadená rozhodnutí, jakož i řízení jím předcházející z hlediska stěžovatelkami v ústavní stížnosti uplatněných námitek a v souladu se shora uvedenými principy přezkumu napadených rozhodnutí a i se zřetelem ke skutečnosti, že mohl přezkoumávat pouze ústavnost, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

37. Z nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1586/09 ze dne 6. 3. 2012 (N 43/64 SbNU 491) se podává, že „podle ustanovení § 13 odst. 1 a 2 obč. zák. má fyzická osoba právo se zejména domáhat, aby bylo upuštěno od neoprávněného zásahu do práva na ochranu její osobnosti, aby byly odstraněny následky těchto zásahů a aby bylo dáno přiměřené zadostiučnění, přičemž pokud by se nejevilo postačujícím toto (morální) zadostiučnění proto, že byla ve značné míře snížena důstojnost fyzické osoby nebo její vážnost ve společnosti, má fyzická osoba též právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích (tzv. relutární náhrada). Citované ustanovení § 13 odst. 2 obč. zák. pro přiznání relutární náhrady předpokládá značnou míru dotčení osobnosti fyzické osoby, a to za situace, kdy by se tak nejevilo postačujícím morální zadostiučnění podle § 13 odst. 1 obč. zák. Ústavní soud si je vědom, že optimalizace mezi základními funkcemi přiměřeného zadostiučnění a specifika každého jednotlivého případu vylučují pevnou, zákonem stanovenou standardizaci sazeb či hranic (ať minimální, nebo maximální), exaktní metodiku výpočtu nebo existenci nějakého bodového ohodnocení, na jejichž základě by se výše relutární náhrady přiznávané soudem stanovovala a které mohou být v žalobách požadovány. Pokud by se zákonodárce uchýlil k takovému řešení, potenciální rušitel osobnostních základních práv by snáze mohl kalkulovat rizika spojená s jeho protiprávním počínáním (srov. k tomu Hajn, P. K přiměřenému zadostiučnění ve sporech o ochranu osobnosti. *Bulletin advokacie*, 2003, č. 4, str. 9). Stanovení výše náhrady je tak ze zákona věcí volné úvahy soudu (§ 136 o. s. ř.), která musí být odůvodněna a musí mít svůj základ ve zjištěném skutkovém stavu ohledně obou zákonem předvídaných kritérií, tj. ohledně závažnosti vzniklé újmy i ohledně okolností, za nichž k porušení práva došlo (§ 13 odst. 3 obč. zák.)“.

38. Z již ustálené judikatury Evropského soudu pro lidská práva pak plyne, že právo na soukromí se neomezuje toliko na svobodné rozhodování fyzické osoby o zpřístupňování skutečností týkajících se jejího soukromí jiným osobám a na ochranu proti neoprávněným zásahům do tohoto oprávnění fyzické osoby. Respektování soukromého života musí zahrnovat do určité míry právo na vytváření a rozvíjení vztahů s dalšími lidskými bytostmi, neboť součástí soukromého života je též život rodinný, zahrnující i vztahy mezi blízkými příbuznými, zejména vztahy sociální a morální

[srov. náleží Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 517/99 ze dne 1. 3. 2000 (N 32/17 SbNU 229)]. Rodinný život zahrnuje kromě jiného vztahy mezi nejbližšími rodinnými příslušníky (dětmi, rodiči, prarodiči) bez ohledu na skutečnost, zda spolu trvale žijí, či nikoliv, a protiprávní narušení těchto rodinných vztahů představuje neoprávněný zásah do práva na soukromý a rodinný život fyzické osoby.

39. Nicméně i s ohledem na skutečnost, že se dosavadní judikatura obecných soudů v oblasti ochrany osobnostních práv, zejména při stanovení výše náhrady nemajetkové újmy v penězích, do značné míry liší (především co do konkrétně přiznávaných částek ve skutkově i právně podobných případech), je nezbytné trvat na požadavku, aby obecné soudy ve své judikatuře respektovaly určitá společná, obecná kritéria, jež by vždy braly v úvahu při určení konkrétního způsobu či stanovení výše přiměřeného zadostiučinění. Základním a určujícím hlediskem pro stanovení uvedených měřítek musí být hledisko závažnosti a intenzity („blízkostí“) zásahu do práv náležejících do intimní sféry soukromého života jednotlivce, dotýkajícího se samé podstaty lidství a lidské důstojnosti, který je s ohledem na její význam nezbytně vnímat jako zásah nejcitlivější a nejzávažnější (srov. již citovaný náleží Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1586/09).

40. Na tomto místě je třeba poznamenat, že obecné soudy aplikovaly na daný případ relevantní ustanovení § 13 obč. zák., jež je pro rozhodné období (před účinností zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník) relevantním aplikačním pramenem v rovině podústavního práva. Tato právní úprava, kdy nárok na náhradu nemajetkové újmy způsobené smrtí blízké osoby je třeba konstruovat skrze citované ustanovení, jež je primárně zaměřeno na ochranu osobnosti, není (resp. nebyla) zcela přiléhavá, a proto je třeba odškodnění takové újmy opírat zejména o principy vyplývající přímo z čl. 10 odst. 2 Listiny a čl. 8 odst. 1 Úmluvy. Jako další podpůrný pramen, a to v rovině interpretační, je nutno vzít v úvahu čl. 10:301. Principů evropského deliktního práva (PETL), jež obsahuje určení oprávněných osob a kritéria výše nemajetkové újmy. „Tyto principy, i když mají základ v soukromé iniciativě, mají významný dopad na legislativu evropských států, která se postupně tomuto pojetí přizpůsobuje“ [viz náleží sp. zn. Pl. ÚS 16/04 ze dne 4. 5. 2005 (N 98/37 SbNU 321; 265/2005 Sb.)]. Základním principem odškodnění nemajetkové újmy je zde posouzení všech okolností případu a přiznání co možná srovnatelných částek za objektivně podobné újmy.

VII. Vývoj prejudikatury

41. Ústavní soud se již v minulosti náhradou nemajetkové újmy, jak byla koncipována v kodexu účinném do 31. 12. 2013, zabýval. V náleží sp. zn. Pl. ÚS 16/04 ze dne 4. 5. 2005, v němž řešil návrh na zrušení ustanovení § 442 odst. 1 a § 449 odst. 2 obč. zák. z důvodu, že v těchto

ustanoveních chybí úprava náhrady škody za nemateriální újmu s výjimkou případů, které jsou v zákoně taxativně vypočteny (bolestné, ztížení společenského uplatnění a nově s účinností od 1. 5. 2004 jednorázová náhrada při úmrtí blízké osoby), dospěl k závěru, že je-li „součástí soukromého života nepochybně též rodinný život, zahrnující vztahy mezi blízkými příbuznými, pak respektování soukromého, tedy i rodinného života musí zahrnovat do určité míry právo na vytváření a rozvíjení vztahů s dalšími lidskými bytostmi, aby tak bylo možno mimo jiné také rozvíjet a naplňovat vlastní osobnost. Zaviněná smrt blízké osoby proto může vzhledem ke vzájemným úzkým a pevným sociálním, morálním, citovým a kulturním vazbám představovat natolik vážnou nemateriální újmu pro rozvíjení a naplňování osobnosti pozůstalého, že může být kvalifikována jako újma snižující jeho důstojnost či vážnost ve společnosti. Z tohoto pohledu občanský zákoník dává podmínky pro uplatnění finanční satisfakce za újmu spočívající v zásahu do osobnostních práv v důsledku smrti blízké osoby. Z hlediska stávající legislativní úpravy se však jedná o jiný nárok, než je náhrada škody“ (viz již citovaný nálezn sp. zn. II. ÚS 517/99 ze dne 1. 3. 2000).

42. V citovaném nálezu proto Ústavní soud posuzoval, zda lze za použití interpretačních pravidel vyložit ustanovení občanského zákoníku vymezující náhradu škody tak, že by bylo možné pod toto ustanovení podřadit i nárok na náhradu imateriální škody spočívající ve ztrátě blízké osoby. Uzavřel, že i s ohledem na do zákona nově včleněnou úpravu odškodnění pozůstalých novelizovaným ustanovením § 444 obč. zák., (do kterého byl vložen odstavec 3, který tuto problematiku řeší jednorázovým plněním), která je natolik paušální, že ji nelze považovat za vyčerpávající řešení daného problému, se nevyklučuje, pokud jednorázové odškodnění není dostatečnou satisfakcí za vzniklou újmu na osobnostních právech, aby se dotčené osoby domáhaly další satisfakce podle ustanovení na ochranu osobnosti.

43. Ústavní soud zdůraznil, že z legislativního hlediska by bylo správnější opustit stávající pojetí škody jako majetkové újmy a pokládat za škodu i újmu vzniklou působením na tělesnou a duchovní integritu poškozeného. Již v té době zazněl v odlišných stanoviscích k nálezu názor, že za primární normu chránící soukromí je třeba považovat především čl. 10 odst. 2 Listiny a čl. 8 odst. 1 Úmluvy, které skrze vyzařování ovlivňují ústavně konformní interpretaci § 442 odst. 1 obč. zák. co do stanovení rozsahu chráněných objektů, a tak umožní poskytnout peněžní náhradu za imateriální škodu v podobě citové újmy. Většinou naznačená možnost domáhat se ochrany soukromí v podobě náhrady nemajetkové újmy v penězích cestou žaloby na ochranu osobnosti se jeví jako silně problematičtá, neboť soukromí je hodnotou horizontálně nekomparovatelnou s lidskou důstojností (srov. odlišné stanovisko soudkyně E. Wagnerové).

44. V již citovaném nálezu sp. zn. I. ÚS 1586/09, v části VI, pak Ústavní soud dovodil, že součástí práva na ochranu lidské důstojnosti, osobní cti, dobré pověsti a jména a na ochranu soukromého a rodinného života je také právo na přiměřeně vysoké finanční zadostiučinění za nemajetkovou újmu, jehož výše musí dostatečně odrážet intenzitu zásahu do uvedených práv, jinak dochází k porušení práv garantovaných čl. 10 odst. 1 a 2 Listiny a čl. 8 odst. 1 Úmluvy. Zřetelně se zde vymezil v tom smyslu, že ačkoli věc bylo nutno posuzovat ještě podle § 13 obč. zák., základem posouzení tohoto druhu újmy je spíše extenzivní výklad v souladu s ústavními principy a nad běžně vnímaný rámec právní úpravy ochrany osobnosti.

45. Ústavní soud musí rovněž připomenout, že nová právní úprava v občanském zákoníku účinném od 1. 1. 2014 již nárok na náhradu nemajetkové újmy při usmrcení blízkého člověka zakotvila přímo, a to v ustanovení § 2959. V daném případě, kdy nárok stěžovatele vznikl ještě před jeho účinností, nelze sice uvedené ustanovení aplikovat bezprostředně, jedná se však o významný interpretační pramen, jenž vychází přímo z práv zaručených čl. 32 Listiny a čl. 8 Úmluvy (viz hlavu III oddíl 3 pododdíl 2 nového kodexu - Náhrada při újmě na přirozených právech člověka). Dle citovaného ustanovení subjekt odpovědný za škodu při usmrcení nebo zvlášť závažném ublížení na zdraví odčiní duševní útrapy zde vyjmenovaným osobám peněžitou náhradou vyvažující jejich utrpení. V případě, že nelze výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti.

VIII. Funkce náhrady škody poskytované osobám blízkým z titulu zásahu do soukromého a rodinného života

46. Při úvaze o přiměřenosti výše náhrady nemajetkové újmy v penězích je nezbytné přihlídnout k samotnému účelu a funkcím tohoto institutu při ochraně osobnosti (dle § 13 odst. 2 a 3 obč. zák.).

47. Názory právní teorie, z nichž ve většině případů vychází i dosavadní judikatura obecných soudů v oblasti ochrany osobnosti, se do značné míry shodují na primárním významu funkce satisfakční, tj. přiměřeně s ohledem na všechny okolnosti konkrétního případu vyvážit, resp. mírnit nepříznivý následek neoprávněného zásahu, neboť nemajetková újma vzniklá porušením osobnostních práv se v obecném slova smyslu ani nedá odškodnit a rozsah vzniklé nemajetkové újmy nelze exaktně kvantifikovat a vyčíslit.

48. Další funkce je preventivně-sankční. Ústavní soud v usnesení sp. zn. IV. ÚS 315/01 ze dne 20. 5. 2002 (U 15/26 SbNU 361) konstatoval, že „odpovědnost za zásah do osobnostních práv je odpovědností objektivního charakteru, což znamená, že občanskoprávní sankce vzniká na objektivním základě, její nastoupení nevyžaduje zavinění. Vzniklá nemajetková újma na osobnosti postižené fyzické osoby je pro ni stejně závažná bez

ohledu na to, jednal-li původce zásahu zaviněně či nikoliv. Subjektivní prvek zavinění má význam toliko při určování výše náhrady nemajetkové újmy dle § 13 odst. 3 obč. zák. v rámci zohlednění okolností, za nichž k porušení práva došlo“ [srov. k tomu i odlišné stanovisko soudkyně E. Wagneřové k nálezu sp. zn. Pl. ÚS 16/04 ze dne 4. 5. 2005 (N 98/37 SbNU 321; 265/2005 Sb.) – „forma a intenzita zavinění by měla hrát klíčový význam pro stanovení povinnosti nahradit škodu za citovou újmu poškozeného“].

49. V nálezu sp. zn. I. ÚS 1586/09, jenž je již citován i výše, Ústavní soud dovodil, že „v tomto pojetí, zohledňujícím význam intenzity a míry zavinění při stanovení výše relutární náhrady, je zásah do práva na ochranu osobnosti civilním deliktem a přiměřené zadostiučinění jednou z civilně-právních sankcí, která má odrazovat rušitele chráněných osobnostních statků a jeho možné následovníky od protiprávního jednání, a být tak nástrojem speciální i generální prevence, což vyžaduje, aby se jednalo o sankci patřičně důraznou a dostačující (přiměřenou) i z tohoto hlediska“. Ústavní soud zdůraznil, že musí být preventivně optimalizováno mezi satisfakčním a sankčním působením přiměřeného zadostiučinění.

50. Otázka míry zavinění původce zásahu pro stanovení výše relutární náhrady podle § 13 odst. 3 obč. zák. je tak spoluurčujícím a bezpochyby i jedním z klíčových hledisek pro navýšení této náhrady. Základním smyslem relutární náhrady je smysl satisfakční, přičemž potřeba finanční satisfakce narůstá v přímé úměře s mírou zavinění původce zásahu, neboť vyšší mírou zavinění je vždy neoprávněnost zásahu do osobnostních práv zesílena (je zesílena křivda, za niž má přijít zadostiučinění). V tomto směru lze dojít až k závěru, že v případě zlého úmyslu (záměru) na straně původce neoprávněného zásahu by měl soud svůj odsudek nad tímto společensky i právně zvláště odsouzeníhodným chováním vyjádřit právě citelným určením výše peněžitého zadostiučinění.

51. Je však třeba zdůraznit, že vedle shora uvedených funkcí náhrady je nutno zkoumat i další konkrétní okolnosti každého případu, a to jak právní nebo skutkové, přitěžující nebo naopak polehčující. Zejména je třeba zhodnotit postoj osoby odpovědné ke způsobené škodě; jinak se bude např. hodnotit snaha odpovědného o urychlené vyřešení náhrady nemajetkové újmy, jinak jeho obstrukce, nepřiznání odpovědnosti, a to zejména ve věcech, kde je zavinění ze strany odpovědného zcela jasné (např. byl v trestním řízení odsouzen, eventuálně byl odsouzen jeho zaměstnanec apod.).

IX. Kritéria náhrady

52. Vzhledem k právní úpravě, jež při rozhodování o výši relutární náhrady neposkytuje (a ani v současné době nedává) obecným soudům přesná vodítka pro její vyčíslení, je nutno přihlížet k judikaturou ustáleným

kritériím pro její určení. Jedná se o kritéria, která lze shledat jak na straně poškozeného (pozůstalého), tak na straně škůdce (osoby odpovědné).

53. Okolnosti, jež je třeba zkoumat na straně poškozeného, mohou být podle rozvíjející se doktríny zejména a) intenzita vztahu žalobce se zemřelým, b) věk zemřelého a pozůstalých, c) otázka hmotné závislosti pozůstalého na usmrčené osobě, d) případné poskytnutí jiné satisfakce. Pro vyšší náhrady je kvalita vzájemného vztahu klíčová. Psychická bolest ze ztráty velmi blízkého člověka (nově dle § 2959 občanského zákoníku duševní útrapy) je často vnímána jako nesnesitelná, fyzická, omezující ostatní aktivity pozůstalého, mnohdy přerůstající až do duševního onemocnění. Při zohlednění věku zemřelého se odlišuje, nakolik je prožívána ztráta novorozence jeho rodiči, ztráta rodiče jeho dětmi nebo ztráta osoby důchodového věku jeho vnoučaty. Důležitou roli hraje i pocit zodpovědnosti rodiče za své děti. Ztráta osoby, na níž je pozůstalý existenčně závislý, se negativně projevuje i ve sféře osobnostního prožívání. Jiná forma satisfakce než peněžité (např. omluva odpovědné osoby) sice nemůže být sama o sobě dostačující, její poskytnutí a následné posouzení jejího významu však může promluvit do snížení peněžitého zadostiučinění.

54. Okolnosti na straně osoby odpovědné (původce zásahu) jsou a) postoj žalovaného (lítost, náhrada škody, omluva aj.), b) dopad události do duševní sféry původce – fyzické osoby, c) jeho majetkové poměry a d) míra zavinění, eventuálně míra spoluzavinění usmrčené osoby. Je zcela zřetelné, že postoj této osoby může podstatným způsobem ovlivnit vnímání újmy pozůstalými; vstřícné chování, omluva či projevená lítost škůdce může zmírnit dopady nemajetkové újmy, naopak jeho lhostejnost, arogance či vyjádřená bezcitnost ji může ještě prohloubit. Je nutné přihlížet též k jeho majetkovým poměrům tak, aby byla dána možnost reálného uspokojení přiznaných nároků [k výčtu kritérií v bodech 53, 54 a dalším okolnostem ve vztahu k tomuto druhu odškodnění podrobněji zejména Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI. Praha : Wolters Kluwer, 2014, s. 1117–1120 (komentář k § 2959 P. Vojtek) a k doktríně odškodnění duševních útrap blíže Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (k § 2055–3014). Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 1717–1723 (komentář k § 2959 P. Bezouška)].

55. Po důkladném zhodnocení shora uvedených kritérií pak musí obecné soudy ve svých rozhodnutích řádně vyložit, jakým způsobem jednotlivá kritéria posoudily a jak se to které kritérium podílelo na určení konečné výše relutární náhrady.

X. Proporčnost náhrady

56. Při určování výše náhrady nemajetkové újmy v penězích je důležitým aspektem to, aby její výše odrážela obecně sdílené představy o spravedlnosti. Ústavní soud konstatuje, že při stanovení výše částky relutární náhrady je nutno použít princip proporcionality též tím způsobem, že obecné soudy porovnají částky této náhrady přisouzené v jiných případech, a to nejen v obdobných, ale i v dalších, v nichž se jednalo o zásah do jiných osobnostních práv, a to zejména do práva na lidskou důstojnost. Jinými slovy, způsobem, jak lze dosáhnout relativně spravedlivého vyčíslení výše relutární náhrady, je zohlednění částek přiznaných v jiných srovnatelných řízeních.

57. Je zřejmé, že pokud zákon nestanoví alespoň rámcově částky pro odškodnění nemajetkové újmy, musí se každý soudce při rozhodování o určení její výše v každém konkrétním případě opírat alespoň o judikaturu vyšších soudů, a to zejména co se týká skutkově podobných věcí. Pokud má být rozhodování v těchto otázkách považováno účastníky za spravedlivé, nelze tyto částky přiznávat nahodile bez jejich porovnání s jinými případy. Je sice pravda, že porovnávat případy, kdy se jednalo např. o zásahy v podobě zjevně nepravdivých článků v bulvárním tisku, jež svým dosahem (počet prodaných výtisků, internetové zveřejnění apod.) byly s to zasáhnout velmi citelným způsobem lidskou důstojnost poškozených, s případy úmrtí blízké osoby je velmi obtížné. Na druhou stranu je však třeba zvažovat, do jaké míry lze reparovat tyto zásahy pouze vysokými peněžními částkami, neboť v těchto případech může dojít (a často i dochází) k částečné nápravě nemajetkové újmy již např. zveřejněnou omluvou, poskytnutím prostoru pro reakci na nepravdivý článek apod. Tyto způsoby však většinou při náhradě nemajetkové újmy, jež byla způsobena smrtí blízkého, dokonce dítěte, nepřicházejí v úvahu, a jedinou možností tak bývá satisfakce v penězích. I z tohoto pohledu bylo žádoucí ke stanovení výše relutární náhrady přistupovat.

XI. Aplikace obecných principů na posouzení výše přiznané částky obecnými soudy a závěry

58. V nyní posuzovaném případě vycházel soud prvního stupně při stanovení relutární náhrady zejména ze skutečnosti blízkého vztahu zemřelého s oběma stěžovatelkami, z nečekanosti jeho úmrtí; zásadní skutečnosti pro přiznání náhrady však soud shledal též v okolnostech případu, za kterých došlo k zásahu do práva na soukromí stěžovatele. Stalo se tak v důsledku hrubého a opakovaného pochybení lékařů stejovské nemocnice, dosahujícího intenzity trestného činu. Soud uvedl, že se v daném případě nejednalo pouze o postup non lege artis, nýbrž o opakované hrubé pochybení, které u MUDr. Š. hraničilo až s nedodržením Hippokratovy

přísahy. Soud prvního stupně na základě této úvahy dospěl k závěru, že přiměřenými částkami pro náhradu nemajetkové újmy jsou 1 700 000 Kč a 1 000 000 Kč.

59. Soud odvolací v odůvodnění rozsudku potvrdil skutková zjištění soudu prvního stupně o silných citových vazbách v rodině poškozených (v tomto směru doplnil dokazování výsledkem stěžovatelek, dalších osob, fotografiemi ze společného života, zdravotními záznamy atd.) a konstatoval, že institut náhrady škody plní nejen funkci satisfakční, ale i preventivně-sankční; nelze však pominout, že výše náhrady nesmí být pro odpovědný subjekt likvidační a musí odpovídat zásadám přiměřenosti a proporcionality. Zároveň se vyslovil pro to, že pokud stěžovatelky poukazují na jiné případy, není možné poměřovat jednotlivé kauzy paušálně, neboť v každé posuzované věci dochází k následkům protiprávních zásahů zcela individuálně. Soud dospěl k závěru, že přiměřenými částkami se jeví pro stěžovatelky 1 000 000 Kč a 600 000 Kč, což podle jeho názoru odpovídá rovněž nejen hledisku satisfakčnímu pro stěžovatelky, ale také hledisku sankčnímu a preventivnímu vůči původci zásahu do soukromí obou stěžovatelek.

60. Nejvyšší soud v odůvodnění rozsudku, jímž zamítl a odmítl dovolání obou stěžovatelek, pouze zopakoval principy, na nichž stojí poskytování náhrady za nemajetkovou újmu, a shledal, že odvolací soud vycházel při určení výše náhrady ze své volné úvahy a že jeho rozsudek v části, ve které změnil rozsudek soudu prvního stupně, je věcně správný.

61. Ústavní soud však musí konstatovat, že v napadených rozhodnutích absentuje náležitě zohlednění kritérií pro stanovení výše relutární náhrady. Obecné soudy mají široké meze diskrece, kterou musí použít tak, aby ve výsledku dostály požadavkům řádného a především spravedlivého rozhodnutí, odůvodněného již dříve seznatelnými a nyní jasně formulovanými kritérii tohoto druhu náhrady škody.

62. Zejména rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ve výroku, jímž byly oběma stěžovatelkám sníženy částky náhrady za nemajetkovou újmu, podle přesvědčení Ústavního soudu neodpovídá všem shora uvedeným kritériím, ale ani zjištěnému skutkovému stavu věci. Jeho odůvodnění je nejen vnitřně rozporné, ale i nepřesvědčivé. Na jednu stranu odvolací soud na základě doplnění dokazování považuje rodinné vztahy obou stěžovatelek se zemřelým jako nadstandardní („na výrazně vyšší úrovni, než je tomu ve společnosti obvyklé“) a shledává, že „závažnost zásahu je výrazně zvyšována skutečností, že ke smrti došlo hrubou nedbalostí při poskytování léčebné péče“, na druhou stranu však dospívá k závěru, že „ve vztahu k zásahům do soukromorodinného života způsobeného smrtí dítěte ve výjimečných případech náhrady oscilují v částkách okolo jednoho milionu korun, a takto je to přiměřené i v této kauze“. Uvedené konstatování

odvolacího soudu ostatně umožnil již soud prvního stupně svým kusým odůvodněním, jímž poskytl soudu odvolacímu relativně široký prostor pro podstatě autonomní interpretaci případu.

63. Podle přesvědčení Ústavního soudu není snížení výše relutární náhrady u obou stěžovatelek odůvodněno dostatečně konkrétně, přičemž ani není vyloženo, z jakých důvodů by mohly být soudem prvního stupně přiznané částky pro vedlejší účastníky jako odpovědné subjekty likvidační, aby bylo nutno je snížit. Je zřejmé, že „likvidační částka“ je pro každý odpovědný subjekt naprosto individuální; jiná bude likvidační např. u fyzické osoby a jiná u právnické osoby, jiná bude likvidační u právnické osoby coby podnikatele, jiná u příspěvkové organizace apod. Vrchní soud se omezil na pouhé deklarující konstatování o likvidační částce, aniž by uvedl konkrétní důvody, proč by se zrovna v tomto případě o takovou částku, jež byla přisouzena stěžovatelkám rozsudkem soudu prvního stupně, mohlo jednat.

64. Odvolací soud v napadeném rozsudku zjevně rezignoval na dostatečné posouzení preventivně-sankční funkce náhrady nemajetkové újmy. Přisouzená výše náhrady sice nesmí být pro odpovědný subjekt likvidační, na druhou stranu však musí působit na odpovědný subjekt tak, aby se snažil obdobným zásahům do práva na soukromý život způsobeným hrubou nedbalostí svých zaměstnanců předcházet, a to obzvláště za situace, jedná-li se o zdravotnické zařízení.

65. V tomto konkrétním případě se jednalo o nemocnici, do níž pacienti přicházejí s důvěrou, že jim bude poskytnuta adekvátní lékařská péče, že zaměstnanci – lékaři – jsou dostatečně kvalifikováni a že jejich přístup k pacientům je nejen profesionální, ale i hluboce lidský a v souladu s lékařskou etikou. V případě, že se stane pacient „obětí“ několika po sobě jdoucích hrubých nedbalostí, které skončí až jeho nenadálým a zbytečným úmrtím, je nutno se zabývat také otázkou, zda se jednalo o událost mimořádnou, o individuální pochybení jednotlivců, či zda jde v konkrétním zdravotnickém zařízení o jev vyskytující se opakovaně a jedná se nikoli o exces, ale o systémovou chybu ať již v organizaci práce jednotlivých oddělení, nebo v nedostatečném personálním obsazení. Stěžovatelky v ústavní stížnosti popsaly několik tragických případů, jež se v prostějovské nemocnici v minulosti odehrály a jež predestřely v průběhu řízení i obecným soudům, přičemž tyto případy, pokud by se jimi obecné soudy dostatečně zabývaly, mohly tuto otázku více či méně objasnit. V dané věci tak není zřejmé, jakým způsobem obecné soudy k tomuto kritériu přihlížely, zda je vůbec zkoumaly a následně hodnotily, a to zejména z hlediska, zda na základě takto tragické události, jež byla způsobena zaviněním lékařů prostějovské nemocnice, došlo v nemocnici k seberefexi např. v podobě organizačních či personálních změn apod. Ačkoli vedlejší účastníci ve vyjádření k obsahu

ústavní stížnosti některá nově zavedená opatření popisují, v odůvodnění rozsudku Vrchního soudu v Olomouci není o žádných opatřeních preventivního rázu zmínka.

66. Z obsahu rozhodnutí obecných soudů není dále patrné, jak (a zda vůbec) se zabývaly postojem vedlejších účastníků k otázce jejich odpovědnosti za nemajetkovou újmu způsobenou stěžovatelkám a jaký vliv tento postoj měl na stanovení výše relativní náhrady. Ačkoli se jednalo o událost tragickou, prokazatelně způsobenou zaměstnanci prostějovské nemocnice, z průběhu celého řízení vyplývá, že vedlejší účastníci svou odpovědnost od počátku popírali, dostatečnou lítost, jež by se snad dala považovat za morální zadostiučinění, žádným způsobem neprojevili a v jejich postoji lze spatřovat pouze hájení jejich ekonomických zájmů. Soudy se nijak blíže nezabývaly tvrzením stěžovatelky 1) o tom, že se o příčinách úmrtí syna nedozvěděla přímo od lékařů nemocnice, ale až po podaném trestním oznámení, na základě kterého byla provedena soudní pitva zemřelého. Z tohoto postupu lze dovozovat, že se nemocnice snažila skutečnou příčinu smrti syna stěžovatelky 1) zatajit a nepostavila se od počátku k nastalé situaci otevřeně.

67. Stěžovatelky v ústavní stížnosti také namítají porušení principu proporcionality tím, že obecné soudy odmítly porovnat částky relativní náhrady přisouzené v jiných případech, a to nejen v obdobných, ale i v dalších, v nichž se jednalo o zásah do jiných osobnostních práv, a to zejména do práva na lidskou důstojnost, osobní čest, dobrou pověst nebo ochranu dobrého jména (čl. 10 odst. 1 Listiny). S tímto konstatováním lze do určité míry souhlasit (viz část X nálezu). Ztráta blízké osoby, zejména dítěte, je pro většinu lidí tou největší ztrátou, s níž se mohou ve svém životě setkat, a je pro ně těžko pochopitelné, že v některých případech (z jejich hlediska méně závažných) dosahují částky peněžní satisfakce srovnatelné úrovně s náhradami za nemajetkovou újmu způsobenou úmrtím blízkého. Takovou nemajetkovou újmu pociťují pozůstalí velmi úkorně, a o to více naléhavě se jeví potřeba, aby výše náhrady byla z pohledu žalobců spravedlivě stanovena.

68. Závěrem musí Ústavní soud konstatovat, že Nejvyšší soud v řízení o stěžovatelkami podaném dovolání k posouzení zde nastolených právních otázek přistoupil způsobem, který je vzhledem k závažnosti nyní posuzovaného případu třeba hodnotit jako neadekvátní. Jelikož rozhodoval již v době účinnosti občanského zákoníku, aplikoval jeho § 3079 odst. 1, dle něhož se právo na náhradu škody vzniklé porušením povinnosti stanovené právními předpisy, k němuž došlo přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, posuzuje podle dosavadních právních předpisů. Ačkoliv Ústavní soud nezpochybnuje tento postup (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 6. 2015 sp. zn. 21 Cdo 3612/2014), mohla se nejvyšší obecná

instance – vedle již citovaných garancí z oblasti základních práv – interpretačně inspirovat civilním kodexem. V daném případě se jedná především o ustanovení § 2 odst. 1 občanského zákoníku, jež stanoví, že každé ustanovení soukromého práva lze vykládat jenom ve shodě s Listinou základních práv a svobod a ústavním pořádkem vůbec, se zásadami, na nichž spočívá tento zákon, jakož i s trvalým zřetelem k hodnotám, které se tím chrání. Jestliže Nejvyšší soud dovolání stěžovatelek částečně zamítl a odmítl, ocitlo se jeho rozhodnutí mimo ústavní rámec ochrany základních práv a svobod jednotlivce. Dovolací řízení je nedílnou součástí ústavního rámce pravidel spravedlivého procesu a dovolací soud je povinen chránit základní práva a svobody jednotlivce, což v nyní posuzovaném případě dostatečnou měrou nečinil.

69. Vzhledem k tomu, že Ústavní soud shledal porušení čl. 36 odst. 1 a čl. 10 odst. 2 Listiny a čl. 8 odst. 1 Úmluvy, ústavní stížnosti vyhověl [§ 82 odst. 1 a odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu] a rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. června 2014 č. j. 30 Cdo 2535/2013-529 ve výrocích I a II a rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 14. prosince 2012 č. j. 1 Co 157/2012-412 ve výrocích I a II (nesprávně označen jako I) zrušil [§ 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

Č. 222

K odvolání namítajícímu nevhodnost kolizního opatrovníka ustanoveného soudem nezletilému

1. Pochybnost o schopnosti orgánu sociálně-právní ochrany dětí řádně hájit nejlepší zájem dítěte může vzniknout, vystupuje-li jako kolizní opatrovník v řízení před soudem, mezi jehož účastníky je i rodič – zaměstnanec tohoto orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

2. Vystupuje-li kolizní opatrovník v řízení nikoliv v zájmu opatrovance, ale v zájmu některého z dalších účastníků řízení, dochází k zásahu do práv opatrovance, neboť není řádně zastoupen. Zároveň tím dochází k podstatnému znevýhodnění zbylých účastníků řízení, což je v rozporu s požadavky spravedlivého procesu na rovnost zbraní.

3. Soud musí jmenovat takového kolizního opatrovníka, který je schopen vystupovat v zájmu účinné ochrany práv opatrovance. Stejně hledisko musí zvážit i odvolací soud v řízení o odvolání proti rozhodnutí o jmenování kolizního opatrovníka. Je úkolem soudu, aby k námítkám vůči výběru kolizního opatrovníka vyhodnotil, zda vznikla pochybnost o schopnosti opatrovníka řádně hájit zájmy opatrovance a zda lze tuto pochybnost rozptýlit jmenováním odlišného kolizního opatrovníka nebo jiným způsobem (např. určením jiné úřední osoby vnitřním postupem orgánu sociálně-právní ochrany dětí).

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida a soudců Davida Uhlíře (soudce zpravodaj) a Kateřiny Šimáčkové – ze dne 23. prosince 2015 sp. zn. I. ÚS 1244/15 ve věci ústavní stížnosti B. S., zastoupeného Mgr. Pavlem Douchou, advokátem, se sídlem v Brně, Údolní 33, proti usnesení Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně č. j. 59 Co 19/2015-68 ze dne 22. ledna 2015, kterým bylo zamítnuto stěžovatelovo odvolání proti usnesení soudu prvního stupně o ustanovení opatrovníka synovi stěžovatele v řízení o úpravě výchovy a výživy nezletilého, za účasti Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně jako účastníka řízení a vedlejších účastníků řízení 1. T. P., zastoupené JUDr. Janem Manišovským, advokátem, se sídlem v Uherském Hradišti, Prostřední 132, a 2. nezletilého A. S., zastoupeného Městským úřadem Uherské Hradiště jako kolizním opatrovníkem.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně č. j. 59 Co 19/2015-68 ze dne 22. ledna 2015 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně č. j. 59 Co 19/2015-68 ze dne 22. ledna 2015 se ruší.

III. Stěžovateli se náhrada nákladů řízení před Ústavním soudem nepřiznává.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Jak vyplynulo z ústavní stížnosti a vyžádaného soudního spisu, 1. vedlejší účastnice řízení (dále též „matka“) podala u Okresního soudu v Uherském Hradišti návrh na úpravu výchovy a výživy nezletilého dítěte. Jím se domáhala, aby 2. vedlejší účastník řízení (dále jen „nezletilý“) byl svěřen do její výchovy a stěžovateli byla uložena povinnost přispívat na jeho výživu. Okresní soud usnesením č. j. Nc 2572/2014-2 ze dne 29. 9. 2014 ustanovil nezletilému opatrovníkem orgán sociálně-právní ochrany dětí, konkrétně Městský úřad Uherské Hradiště. Stěžovatel se proti tomuto usnesení odvolal s tím, že opatrovník v řízení nejedná nestranně. Uvedl, že na ústním jednání za Městský úřad Uherské Hradiště jednala zaměstnankyně, která je blízkou přítelkyní matky a která s ní sedí v jedné kanceláři (matka je taktéž zaměstnankyní Městské úřadu Uherské Hradiště). Z jednání zaměstnankyně orgánu sociálně-právní ochrany dětí vyplynulo, že straní matce, vychází pouze z návrhu na zahájení řízení, a není tak schopna hájit nejlepší zájem nezletilého. Z těchto důvodů se stěžovatel domníval, že opatrovníkem nezletilého by neměl být zaměstnavatel matky, ale jiný orgán sociálně-právní ochrany dětí, u kterého bude vyloučen možný kolegiální vztah a zaručena jeho nestrannost.

2. Krajský soud v Brně – pobočka ve Zlíně usnesením uvedeným v záhlaví tohoto nálezu odvolání stěžovatele zamítl. Uvedl, že ve věci bylo namístě ustanovit nezletilému opatrovníka, vybrán byl orgán sociálně-právní ochrany dětí, kterého zákon nevylučuje (§ 469 odst. 2 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních). Soud dospěl k závěru, že se námitkami stěžovatele nemůže zabývat, neboť jde o námitku podjatosti vůči opatrovníku jako orgánu státní správy. Taková námitka není v řízení před soudem projednatelná, soud může rozhodovat pouze o námitkách vůči soudcům, přísedícím, zapisovateli nebo jinému zaměstnanci soudu, případně i znalci nebo tlumočnickovi. Činnost orgánu sociálně-právní ochrany dětí je uprave-

na zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a není-li stanoveno jinak, postupuje tento orgán podle správního řádu. Správní řád komplexně upravuje rozhodování o námitce podjatosti vůči úředním osobám v ustanovení § 14, důvody odvolání stěžovatele tak byly pro soudní řízení bez významu.

3. Stěžovatel brojil ústavní stížností proti výše uvedenému usnesení krajského soudu, neboť se domníval, že jím došlo k porušení jeho práva na spravedlivý proces podle čl. 36 Listiny základních práv a svobod, jakož i porušení dalších ustanovení ústavních zákonů a mezinárodních smluv.

4. Orgán sociálně-právní ochrany dětí jako kolizní opatrovník v řízení před soudem podle stěžovatele nevystupuje jako orgán veřejné moci, nerozhoduje autoritativně o právech a povinnostech osob. Vystupuje jako zástupce účastníka řízení se stejnými právy a povinnostmi jako mají ostatní účastníci řízení. Námitku podjatosti podle § 14 správního řádu není možné podat již jen z toho důvodu, že ji může podat účastník správního řízení. Ve věci se však žádné správní řízení nevede, je navíc pochybné, zda by rozhodnutí podle § 14 správního řádu mohlo mít vliv na řízení před soudem. I kdyby stěžovatel využil postupu podle § 14 správního řádu, o opatrovníkovi by stejně musel rozhodnout buď okresní, nebo krajský soud.

5. Proti rozhodnutí o ustanovení opatrovníka je přípustné odvolání. Pokud by soud nebyl věcně oprávněn posoudit jeho obsah, není zřejmé, k čemu by odvolání proti tomuto rozhodnutí mohlo sloužit. Podání stěžovatele navíc není možné považovat za námitku podjatosti, neboť tu občanský soudní řád (dále též „o. s. ř.“) vůči koliznímu opatrovníku nepřipouští. Povinnost orgánu sociálně-právní ochrany dětí zajistit nestrannost vlastních zaměstnanců nemůže vést k rezignaci soudu na rozhodování o záležitostech spojených s řízením před soudem. Stěžovatel navíc brojil proti ustanovení Městského úřadu Uherské Hradiště jako celku, neboť pochybností o nestrannosti se vztahují ke všem zaměstnancům Městského úřadu Uherské Hradiště. Při posouzení soud neměl klást stěžovateli k tíži možné nepřesné použití některých pojmů (jako třeba „podjatost“). Smyslem ustanovení opatrovníka je zajištění ochrany nejlepšího zájmu dítěte. Opatrovník by neměl upřednostňovat zájmy některého z rodičů. V případě, že by jednomu z rodičů stranil, jde o srovnatelnou situaci, jako by nezletilý byl zastoupen přímo jedním z rodičů. Druhý účastník řízení by tak byl znevýhodněn, což odporuje principu rovnosti zbraní.

6. Závěrem stěžovatel uvedl, že napadené usnesení je rozhodnutím procesní povahy, věcné neprojednání odvolání je však natolik závažným porušením práv stěžovatele, že toto pochybení nelze efektivně napravit v rámci opravných prostředků proti rozhodnutí ve věci. V případě, že by opatrovník v řízení vystupoval v neprospěch stěžovatele, bude tím

ovlivněno celé řízení před soudem prvního stupně, což nelze v odvolacím řízení napravit.

II. Průběh řízení před Ústavním soudem

7. Krajský soud v Brně – pobočka ve Zlíně ve vyjádření odkázal na odůvodnění napadeného usnesení a uvedl, že ústavní stížnost postrádá ústavní rozměr. Městský úřad Uherské Hradiště vykonává svou činnost orgánu sociálně-právní ochrany dětí pověřenými úředními osobami, na jejichž činnost se vztahuje správní řád jako na postup orgánů veřejné správy. V tomto ohledu se na opatrovníka a ostatní účastníky soudního řízení ve vztahu k opatrovníku vztahují práva a povinnosti podle § 14 správního řádu. Vykon funkce kolizního opatrovníka prostřednictvím orgánu sociálně-právní ochrany dětí předpokládá vyšší stupeň objektivitvy než u ostatních zástupců účastníků řízení, což plyne mimo jiné právě i z požadavků, které správní řád klade na konkrétní oprávněné úřední osoby. Závěrem soud konstatoval, že ústavní stížností napadené usnesení se nedotýká ústavně zaručených práv stěžovatele a jeho námitky vůči opatrovníkovi by měl posoudit soud při hodnocení opatrovníkem předkládaných důkazů. Teprve takové rozhodnutí by případně mělo být napadeno ústavní stížností. Z uvedených důvodů soud navrhl odmítnutí ústavní stížnosti.

8. Matka se ve vyjádření ztotožnila s napadeným usnesením, které považuje za logické, srozumitelné a přiléhavé. Spornou otázku uplatnění námitky podjatosti vůči koliznímu opatrovníku krajský soud náležitě vypracoval a přesvědčivě odůvodnil. Zároveň stěžovateli nabídl způsob, jak námitky řádně uplatnit (postupem podle správního řádu). Odkaz soudu na podpůrné užití správního řádu při postupech podle zákona o sociálně-právní ochraně dětí je taktéž logický a ústavně bezvadný. Možnost uplatnění námitky podjatosti podle správního řádu vůči koliznímu opatrovníku v řízení před soudem připustil i Ústavní soud v usnesení sp. zn. III. ÚS 2427/14 ze dne 4. 12. 2014 (dostupné na <http://nalus.usoud.cz>). Stěžovateli nic nebrání uplatnit námitky postupem podle správního řádu, ústavní stížností tak vyvolal ryze akademický spor. Podstatná je samotná možnost vznést tuto námitku a její řádné projednání, což stěžovateli zůstalo zachováno. Jeho trvání na jediném správném projednání tak nemá ústavní rozměr. O nedůvodnosti ústavní stížnosti vypovídá též procesní povaha napadeného rozhodnutí. Závěrem svého vyjádření matka uvedla, že stěžovateli bylo její zaměstnání u Městského úřadu Uherské Hradiště známo, proti ustanovení tohoto opatrovníka stěžovatel původně nijak nebrojil, a to ani při ústním jednání. Z uvedených důvodů matka navrhla odmítnutí ústavní stížnosti.

9. Stěžovatel v replice uvedl, že ve věci není sporné, že námitku podjatosti není možné v občanském soudním řízení uplatnit vůči koliznímu

opatrovníku či ostatním zástupcům účastníků řízení. Je však rozdíl mezi uplatnění námitky podjatosti a uplatněním obsahově podobné argumentace v přípustném odvolání. Tyto námitky (důvody odvolání) krajský soud věcně odmítl projednat, čímž se dopustil odepření spravedlnosti. Tím zůstávají pochybnosti o nestranném postupu opatrovníka v řízení před okresním soudem, což způsobuje nerovnováhu řízení v neprospěch stěžovatele. Podle stěžovatele není možné podat námitku podjatosti podle § 14 správního řádu, neboť není účastníkem žádného správního řízení před Městským úřadem Uherské Hradiště. Vztah stěžovatele a opatrovníka je v řízení před soudem upraven občanským soudním řádem, nikoliv předpisy správního práva. Ani ta skutečnost, že vnitřní pracovněprávní vztahy městského úřadu a jeho zaměstnanců jsou upraveny předpisy správního práva, neznamená, že by městský úřad jako kolizní opatrovník vystupoval v pozici správního orgánu. Stěžovatel dále popřel, že by výše citované usnesení sp. zn. III. ÚS 2427/14 vyvracelo jeho argumentaci, naopak ji podporuje. Postupem podle § 14 správního řádu skutečně může dojít k vyloučení oprávněných úředních osob pověřených jednáním za orgán sociálně-právní ochrany dětí v občanském soudním řízení. Jde však o vnitřní postup v rámci organizace konkrétního správního orgánu, který stěžovatel nemá možnost ovlivnit svým návrhem.

10. Matka v duplice setrvala na svém vyjádření k ústavní stížnosti. Stěžovatel podle ní zahájil akademický spor, namísto toho, aby jej řešil efektivním způsobem, jak jej vyložil krajský soud v napadeném usnesení (tedy postupem podle správního řádu).

11. Městský úřad Uherské Hradiště se k ústavní stížnosti nevyjádřil.

III. Formální předpoklady projednání návrhu

12. Ústavní soud posoudil splnění podmínek řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas, oprávněným stěžovatelem (byl účastníkem v řízení před obecnými soudy) a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.

13. Při posuzování přípustnosti Ústavní soud zjistil, že stěžovatel byl krajským soudem poučen, že proti napadenému usnesení není dovolání přípustné. Vedlejší účastnice řízení ve svých podáních opakovaně zdůraznila, že stěžovatel nevyužil možnosti podat námitku podjatosti podle § 14 správního řádu, což je postup, na který ho v napadeném usnesení odkázal krajský soud. Z níže uvedených důvodů Ústavní soud dospěl k závěru, že stěžovatel tento postup k dispozici nemá, jeho uplatnění by tak nevedlo k zahájení správního řízení k ochraně práva stěžovatele, jak to vyžaduje § 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu. V této souvislosti Ústavní soud zvažoval, zda stěžovatel měl za daného stavu věci podat návrh na zahájení

řízení o kompetenčním sporu mezi krajským soudem a Městským úřadem Uherské Hradiště podle zákona č. 131/2002 Sb., o rozhodování některých kompetenčních sporů. Rozhodnutí zvláštního senátu o pravomoci soudu či správního orgánu věcně rozhodnout o námitkách stěžovatele by podle § 5 odst. 5 citovaného zákona bylo závazné pro oba tyto orgány, věc by tedy byla vyřešena bez nutnosti zásahu Ústavního soudu [platí také, že rozhodování sporů o pravomoc mezi správními a civilními soudy, případně mezi soudy a správními orgány zásadně není úkolem Ústavního soudu, srov. nálezh sp. zn. Pl. ÚS 26/08 ze dne 7. 4. 2009 (N 82/53 SbNU 33; 171/2009 Sb.) či usnesení sp. zn. IV. ÚS 349/03 ze dne 26. 2. 2004 (U 8/32 SbNU 501)]. Návrh na zahájení kompetenčního sporu však *stricto sensu* není procesním prostředkem k ochraně práv stěžovatele, neboť zvláštní senát typicky rozhoduje pouze o tom, který orgán má věc rozhodnout (§ 5 odst. 1 zákona č. 131/2002 Sb.). V projednávané věci navíc krajský soud svou pravomoc rozhodnout o procesním návrhu (odvolání) stěžovatele nepopřel, popřel však, že mu náleží rozhodnout o argumentaci uplatněné v tomto jinak přípustném návrhu. Je tedy sporné, zda by ve věci byl vůbec dán záporný kompetenční spor, jak jej vymezuje § 1 odst. 2 zákona č. 131/2002 Sb. Z těchto důvodů Ústavní soud dospěl k závěru, že stěžovatel nemusel před podáním ústavní stížnosti podat návrh na zahájení řízení o kompetenčním sporu. Stěžovatel tedy vyčerpal všechny procesní prostředky k ochraně svého práva, které mu zákon poskytuje.

14. Dále se Ústavní soud zabýval tím, zda je přípustná ústavní stížnost proti rozhodnutí ve věci určení opatrovníka. Požadavek vyčerpání opravných prostředků podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu a zásadu subsidiarity ústavní stížnosti (k této zásadě viz např. usnesení sp. zn. III. ÚS 692/14 ze dne 23. 4. 2014; dostupné na <http://nalus.usoud.cz>) totiž Ústavní soud ustáleně vykládá tak, že ze zásady subsidiarity ústavní stížnosti vyplývá závěr, že zákon má na mysli zejména procesní prostředky proti meritorním rozhodnutím, a nikoli proti dílčím procesním, byť samostatně pravomocným rozhodnutím [např. nálezh sp. zn. III. ÚS 441/04 ze dne 12. 1. 2005 (N 6/36 SbNU 53)]. Na straně druhé Ústavní soud pravidlo nepřipustnosti ústavní stížnosti proti rozhodnutím procesní povahy neabsolutizuje a připouští z něj výjimky. K jejich povaze se tentýž nálezh vyslovil tak, že výjimečně lze napadat i rozhodnutí, která jsou způsobilá bezprostředně a citelně zasáhnout do základních práv stěžovatele a která tvoří samostatnou uzavřenou součást řízení, přestože řízení ve věci samé dosud neskončilo.

15. Ústavní soud v minulosti již připustil ústavní stížnosti směřující proti rozhodnutí ve věci ustanovení kolizního opatrovníka, které projednal a následně odmítl pro zjevnou neopodstatněnost (srov. usnesení sp. zn. II. ÚS 137/04 ze dne 7. 8. 2006, sp. zn. IV. ÚS 2009/11 ze dne 5. 12. 2011, sp. zn. I. ÚS 3272/11 ze dne 15. 3. 2012; dostupná na <http://nalus.usoud.cz>).

Naopak se odmítl zabývat námitkami vůči koliznímu opatrovníku v tom případě, kdy je stěžovatel neuplatnil v odvolání proti usnesení o ustanovení opatrovníka (usnesení sp. zn. IV. ÚS 60/04 ze dne 31. 5. 2004; dostupné na <http://nalus.usoud.cz>). V projednávané věci Ústavní soud neshledal důvod se od této praxe odchýlit, dospěl proto k závěru, že ústavní stížnost je přípustná.

16. Vzhledem k tomu, že k objasnění věci plně postačovala písemná vyjádření účastníka řízení a vedlejší účastnice řízení, rozhodl Ústavní soud ve věci podle § 44 zákona o Ústavním soudu bez nařízení ústního jednání.

IV. Vlastní posouzení

17. Poté, co se Ústavní soud seznámil s argumentací účastníků řízení, vedlejší účastnice a s obsahem spisu Okresního soudu v Uherském Hradišti, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

18. Jak je patrné z odůvodnění napadeného usnesení, krajský soud se odmítl věcně zabývat námitkami stěžovatele proti ustanovení Městského úřadu Uherské Hradiště jako kolizního opatrovníka nezletilého A. S. Posoudil je jako námitky podjatosti a odkázal jej na využití § 14 správního řádu, který upravuje vyloučení z projednání v případě pochybností o nepodjatosti úřední osoby. Ústavní soud musí krajskému soudu přisvědčit v tom, že občanský soudní řád skutečně neupravuje námitku podjatosti zástupců účastníků řízení (shodně usnesení sp. zn. I. ÚS 1665/13 ze dne 15. 1. 2014; dostupné na <http://nalus.usoud.cz>).

19. Zároveň však platí, že orgán sociálně-právní ochrany jako kolizní opatrovník nevystupuje v občanském soudním řízení v roli orgánu, jenž by rozhodoval o právech a povinnostech, ale jako zástupce nezletilých, takže není přesné v této souvislosti hovořit o podjatosti (srov. již citované usnesení sp. zn. III. ÚS 2427/14, bod 22). Podání účastníků řízení je třeba posuzovat především podle jejich obsahu (§ 41 odst. 2 o. s. ř.), sám stěžovatel přitom v odvolání ze dne 16. 10. 2014 (č. l. 38 až 39 spisu okresního soudu) výrazu „podjatost“ neužil. Uvedl pouze, že existují pochybnosti o nestranosti kolizního opatrovníka a o jeho schopnosti zastupovat nezletilého v souladu s jeho nejlepším zájmem. V projednávané věci tedy nebylo namístě hodnotit odvolací důvod uplatněný stěžovatelem striktně jako námitku podjatosti, jak ji upravuje § 14 a násl. občanského soudního řádu, ale šířeji jako námitky vůči správnosti usnesení okresního soudu o jmenování tohoto opatrovníka.

20. Ústavní soud tak zvažoval, zda krajský soud měl věcně projednat námitky vůči volbě a postupu kolizního opatrovníka, nebo zda tyto námitky chápané šířeji než jako námitka podjatosti také spadají do pravomoci správních orgánů (představeného konkrétní úřední osoby, případně nadřízeného správního orgánu). Při tom jej vedly následující úvahy:

21. Orgány sociálně-právní ochrany dětí lze považovat za správní orgány ve smyslu § 1 odst. 1 správního řádu. To však neznamená, že se každý jejich úkon řídí (výlučně) správním řádem. Správní řád totiž z hlediska rozsahu své působnosti dopadá na tu část veřejné správy, která má povahu vrchnostenské správy a kterou mohou správní orgány vykonávat jen na základě zákonného zmocnění. Zároveň se ale správní řád nevztahuje na činnost veřejné správy, která má povahu tzv. nevvrchnostenské správy (srov. výslovnou výlukou v § 1 odst. 3 správního řádu, podrobněji pak např. výklad v usnesení zvláštního senátu č. j. Konf 31/2007-82 ze dne 21. 5. 2008, publ. pod č. 1675/2008 Sb. NSS). Na různé formy činnosti téhož správního orgánu se tedy správní řád může uplatnit různě podle povahy konkrétní činnosti či úkonu.

22. Není úkolem Ústavního soudu, aby v tomto rozhodnutí podrobně popisoval, podle jakých právních předpisů se orgán sociálně-právní ochrany dětí při té které činnosti řídí. Jakkoliv totiž lze stěžovateli přisvědčit, že úkony tohoto orgánu jako kolizního opatrovníka v řízení před soudem zjevně nejsou úkony prováděnými ve správním řízení (srov. legislativní zkratku v § 9 správního řádu), a řešení podjatosti podle § 14 správního řádu se tedy nemůže uplatnit přímo, do úvahy připadá jeho subsidiární použití podle § 158 odst. 1 či § 177 odst. 2 správního řádu. Pro posouzení věci to však není rozhodující.

23. V projednávané věci byl Městský úřad Uherské Hradiště ustanoven podle § 892 odst. 3 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a § 469 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních. Toto rozhodnutí je podle § 167 odst. 2 ve spojení s § 159a odst. 1 o. s. ř. závazné, příslušnost konkrétního orgánu sociálně-právní ochrany dětí je tak závazně určena právě usnesením o jmenování opatrovníkem, nikoliv podle zákonných ustanovení upravujících místní příslušnost správních orgánů (např. podle § 61 zákona o sociálně-právní ochraně dětí či obecné úpravy správního řádu, srov. však výjimku v § 62 odst. 1 a 2 zákona o sociálně-právní ochraně dětí). V takovém případě mohou být vnitřním postupem orgánu sociálně-právní ochrany dětí vyřešeny toliko námitky vůči jednání konkrétní zaměstnankyně či konkrétního zaměstnance v řízení před soudem, a to například pověřením jiného zaměstnance ze strany služebně nadřízené úřední osoby (srov. již citované usnesení sp. zn. I. ÚS 1665/13).

24. Vnitřním postupem však nelze řešit námitky vůči nevhodnému ustanovení orgánu sociálně-právní ochrany dětí jako celku. V případě důvodnosti takových námitek totiž nepřipadá do úvahy postup podle § 131 správního řádu – nadřízený správní orgán nemůže (v rozporu s usnesením soudu o ustanovení konkrétního opatrovníka) věc převzít na sebe, případně ji delegovat jinému orgánu sociálně-právní ochrany dětí (shodně Maceła, M. a kol. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář. Praha :

Wolters Kluwer, 2015, str. 227–228). Lze ostatně vyslovit pochybnost, zda by soud bez dalšího akceptoval, že jím jmenovanému koliznímu opatrovníku byla věc nadřízeným správním orgánem odebrána a na ústní jednání před soudem se dostavil zaměstnanec jiného orgánu sociálně-právní ochrany dětí prokazující své oprávnění jednat v řízení rozhodnutím nadřízeného správního orgánu s tvrzením, že takovým rozhodnutím došlo ke změně místní příslušnosti kolizního opatrovníka, a tím i změně (či sistaaci účinků) usnesení soudu o jeho jmenování.

25. Stěžovatel v projednávané věci zpochybnil právě ustanovení Městského úřadu Uherské Hradiště jako celku, byť jeho nevhodnost demonstroval na chování konkrétní úřednice. Řešení této námítky nespadá do pravomoci městského úřadu, jako odvolací důvod náleží do rozhodovací pravomoci krajského soudu. Komentářová literatura ostatně uvádí jako jeden z příkladů odvolání proti usnesení o jmenování opatrovníkem situaci, kdy samotný orgán sociálně-právní ochrany dětí nesouhlasí s vlastním jmenováním z důvodu, že by měl vystupovat v řízení, jehož účastníky jsou představitel tohoto orgánu a jeho děti (Novotná, V. a kol. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem. Olomouc : ANAG, 2014, str. 109). Ústavní soud se proto zabýval tím, zda odepřením věcného přezkumu uplatněného odvolacího důvodu byla porušena práva stěžovatele.

26. Smyslem záruk podle čl. 36 odst. 1 Listiny je poskytnutí soudní ochrany k uplatnění subjektivního práva. Toto ustanovení nelze vykládat jako právo na úspěch v soudním řízení, toliko znamená, že se soud musí návrhem zabývat a nemá právo ho odmítnout, jestliže jsou splněny procesní podmínky, za nichž může ve věci jednat [nález sp. zn. Pl. ÚS 36/93 ze dne 17. 5. 1994 (N 24/1 SbNU 175; 132/1994 Sb.) či nález sp. zn. II. ÚS 3538/12 ze dne 31. 1. 2013 (N 24/68 SbNU 289)]. V projednávané věci krajský soud dospěl k nesprávnému závěru, že nemůže projednat uplatnění odvolacího důvodu, neboť to přísluší správnímu orgánu. Jakkoliv krajskému soudu nelze vytknout svévoli či opomenutí základních práv stěžovatele, což jsou typické důvody pro zrušení rozhodnutí pro jeho neústavnost, nelze odhlédnout od skutečnosti, že krajský soud stěžovatele odkázal na postup podle správního řádu, který stěžovatel nemá k dispozici. Bez akceptovatelného důvodu tak stěžovateli upřel věcné posouzení toho, zda ustanovený kolizní opatrovník vystupuje v zájmu nezletilého, nebo zda v rozporu se svým úkolem vystupuje především v neprospěch stěžovatele a ve prospěch matky.

27. Ústavní soud již dříve uvedl, že eventuální vada řízení spočívající v nedostatku (řádného) zastoupení nezletilého dítěte kolizním opatrovníkem se dotýká především práv nezletilých dětí, a nikoliv tedy samotného stěžovatele (srov. již citované usnesení sp. zn. III. ÚS 2427/14, bod 22). Obdobně Nejvyšší soud uvedl, že „opatrovník účastníka řízení je jeho zástupcem na základě rozhodnutí soudu a je povinen vykonávat procesní práva

účastníka řízení a plnit jeho procesní povinnosti v souladu se zájmy jím zastupovaného účastníka řízení. Zákon nestanoví – stejně jako je tomu u zástupců účastníků řízení na základě zákona nebo plné moci – jako předpoklad pro výkon této funkce, aby opatrovník účastníka řízení byl nepodjatý vůči ostatním účastníkům ... Jestliže opatrovník účastníka řízení vystupuje za řízení „podjatě“ vůči ostatním účastníkům řízení, nelze z tohoto úspěšně dovozovat, že by účastníka řízení nezastupoval řádně“ (usnesení NS sp. zn. 21 Cdo 1503/2003 ze dne 25. listopadu 2003).

28. Z těchto závěrů však nelze vycházet bezvýjimečně. Jedním z základních principů, jimiž je soudní řízení ovládáno, je princip rovnosti účastníků řízení, který vyjadřuje skutečnost, že účastníci musí stát před soudem v rovném postavení, aniž by byla jedna nebo druhá strana jakkoli procesně zvýhodněna [nález sp. zn. III. ÚS 202/03 ze dne 13. 11. 2003 (N 134/31 SbNU 193)]. V projednávané věci stěžovatel namítá, že městský úřad jako kolizní opatrovník nehájí nejlepší zájem nezletilého, ale pro osobní vazby k matce nezletilého v řízení vystupuje v její prospěch. Ústavní soud nemůže toto tvrzení stěžovatele z řízení před krajským soudem věcně hodnotit již jen proto, že je věcně nehodnotil ani samotný krajský soud. K tvrzení stěžovatele o nevhodnosti určení Městského úřadu Uherské Hradiště jako kolizního opatrovníka lze proto pouze obecně uvést následující:

29. Vliv kolizního opatrovníka na zjištění stavu před soudem a jeho možnou deformaci při hledání rovnováhy mezi zájmy obou rodičů a nezletilého nelze obecně vyloučit. Pochybnost o schopnosti kolizního opatrovníka řádně hájit zájmy opatrovance ostatně předpokládá i zákonná úprava, např. § 469 odst. 2 zákona o zvláštních řízeních soudních ukládá soudu na návrh jmenovat jiného opatrovníka, byl-li jmenován opatrovníkem nezletilého orgán sociálně-právní ochrany dětí, který podal podnět nebo návrh na zahájení řízení. Při jmenování opatrovníka tedy soud musí postupovat tak, aby možnost kolize mezi zájmy opatrovníka a opatrovance pokud možno vůbec nevznikla a aby opatrovník byl schopen vystupovat v zájmu efektivní ochrany práv opatrovance (rozpor mezi zájmem zástupce a zastoupeného je ostatně překážkou zastoupení i z hlediska hmotného práva, srov. § 437 odst. 1 občanského zákoníku z roku 2012). Pokud by se prokázalo, že v řízení vedeném pod sp. zn. Nc 2572/2014 kolizní opatrovník nevystupuje v nejlepším zájmu dítěte, ale ve prospěch zájmů matky, nastala by ústavně nežádoucí situace jak z hlediska práv stěžovatele, tak z hlediska nezletilého (ten v projednávané věci ústavní stížnost nepodal, což však neznamená, že jeho práva krajský soud nemá mít na zřeteli). Stěžovatel by totiž byl ve svém procesním postavení znevýhodněn z hlediska rovnosti zbraní, neboť by hájil své zájmy vůči straně s podstatnou výhodou (srov. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *A. B. proti Slovensku* č. 41784/98 ze dne 4. března 2003, odst. 55). Stejně tak by nebyla řádně

zabezpečena práva nezletilého, neboť by jeho zástupce nehájil jeho zájmy, jak to vyžaduje čl. 3 Úmluvy o právech dítěte a požadavek zvýšené ochrany dětí podle čl. 32 odst. 1 Listiny. Tyto případné nedostatky není možné zlehčovat odkazem na možnost soudu posoudit námitky stěžovatele při hodnocení opatrovníkem předkládaných důkazů. Ve vztahu k nezletilému i výše citované usnesení sp. zn. 21 Cdo 1503/2003 uznává, že nepochybně nastane újma na procesních právech účastníka řízení, pokud soud věc projedná a rozhodne o ní, aniž by byl účastník řízení bez procesní způsobilosti řádně zastoupen. Ve vztahu ke stěžovateli pak lze uvést, že jeho možnost předkládat důkazy zpochybňující důkazy předkládané kolizním opatrovníkem nijak nemůže napravit stav, kdy by kolizní opatrovník bez zákonem akceptovaného důvodu (zájem dítěte) vystupoval ve prospěch druhého rodiče, a tím stěžovatele vystavil podstatně procesní nevýhodě.

30. Uvedené však musí v první řadě zohlednit obecné soudy při rozhodování o námitkách stěžovatele. Především jim totiž přísluší, aby věc projednaly a učinily si závěr o tom, zda jsou tvrzení stěžovatele důvodná, či nedůvodná, proč tomu tak je a zda lze případně důvodná tvrzení stěžovatele vztáhnout k celému Městskému úřadu Uherské Hradiště jako orgánu sociálně-právní ochrany dětí, nebo zda platí pouze ve vztahu ke konkrétní úřední osobě. Ústavní soud se proto věcí zabýval pouze z hlediska možnosti stěžovatele tyto námitky účinně uplatnit a povinnosti soudu o nich věcně rozhodnout.

V. Závěr

31. S ohledem na výše uvedené důvody dospěl Ústavní soud k závěru, že usnesením Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně č. j. 59 Co 19/2015-68 ze dne 22. ledna 2015 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, neboť se krajský soud odmítl věcně zabývat odvolací argumentací stěžovatele. Ústavní soud proto ústavní stížnosti vyhověl a napadené rozhodnutí krajského soudu zrušil podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

32. Ústavní soud nevyhověl návrhu stěžovatele, který žádal, aby mu byla přiznána náhrada nákladů řízení ze strany krajského soudu. Podle § 62 odst. 3 zákona o Ústavním soudu platí, že vzniklé náklady si účastníci a vedlejší účastníci hradí sami. Podle § 62 odst. 4 téhož zákona může Ústavní soud v odůvodněných případech podle výsledků řízení uložit některému účastníkovi nebo vedlejšímu účastníkovi, aby zcela nebo zčásti nahradil jinému účastníkovi nebo vedlejšímu účastníkovi jeho náklady řízení. Pro tento výjimečný postup Ústavní soud neshledal v projednávané věci důvod.

II

II. Usnesení

Č. 13

K platnosti rozhodnutí o žádosti o propuštění z vazby vydanému samosoudcem při následné změně právní kvalifikace trestných činů vedoucí k senátnímu rozhodování

Není porušením práva obžalovaného na spravedlivý proces, práva na zákonného soudce a práva na osobní svobodu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, čl. 38 odst. 1 Listiny a čl. 8 odst. 2 a 5 Listiny, jestliže o žádosti obžalovaného o propuštění z vazby rozhodne po podání obžaloby samosoudce v neveřejném zasedání za naplnění podmínek § 314a trestního řádu.

Není přitom rozhodné, že v dalším průběhu soudního řízení dojde k takové změně právní kvalifikace žalovaných trestných činů, která nadále řízení před samosoudcem nepřipouští.

Usnesení

Ústavního soudu - III. senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila (soudce zpravodaj) a soudců Jana Filipa a Vladimíra Kůrky - ze dne 29. října 2015 sp. zn. III. ÚS 2952/15 ve věci ústavní stížnosti J. S., zastoupeného Mgr. Michaelou Dvořáčkovou, advokátkou, se sídlem v Praze 8, Sokolovská 32/22, proti usnesení Obvodního soudu pro Prahu 7 ze dne 21. července 2015 č. j. 3 T 42/2015-152, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 6. srpna 2015 sp. zn. 67 To 260/2015, proti usnesení Obvodního soudu pro Prahu 7 ze dne 31. srpna 2015 č. j. 3 T 42/2015-226 a proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 15. září 2015 sp. zn. 67 To 302/2015, jimiž byly zamítnuty stěžovatelovy žádosti o propuštění z vazby, za účasti Obvodního soudu pro Prahu 7 a Městského soudu v Praze jako účastníků řízení.

Výrok

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění**I.**

Návrhem ve smyslu § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí obecných soudů, kterými mělo podle jeho názoru dojít k porušení jeho

práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), práva na zákonného soudce dle čl. 38 odst. 1 Listiny a práva na osobní svobodu dle čl. 8 odst. 2 a 5 Listiny a čl. 5 odst. 1 a 4 Úmluvy.

II.

Z odůvodnění ústavní stížnosti a obsahu napadených soudních rozhodnutí Ústavní soud zjistil, že proti stěžovateli (dále také „obžalovaný“) byla dne 9. července 2015 podána obžaloba pro spáchání přečinu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání dle § 337 odst. 1 písm. b) trestního zákoníku a přečinu výroby a držení předmětu k nedovolené výrobě omamné a psychotropní látky a jedu dle § 286 odst. 1 trestního zákoníku. Uvedených přečinů se měl obžalovaný dopustit stručně řečeno tím, že nejméně dne 21. května 2015 se úmyslně zdržoval na území České republiky, ačkoli věděl, že byl rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 9 ze dne 20. května 2014 sp. zn. 3 T 43/2014, který nabyl právní moci dne 8. července 2014, ve spojení s rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 8. července 2014 sp. zn. 5 To 233/2014, odsouzen mimo jiné k trestu vyhoštění na dobu 5 let, který dosud nevykonával, a dne 21. května 2015 v době kolem 13:20 hodin v Praze 7, v ulici Dukelských hrdinů 50, kde byl kontrolován hlídkou Policie České republiky, měl u sebe v originálních neporušených obalech celkem 120 kusů tablet přípravku Nurofen Stopgrip určených k nedovolené výrobě metamfetaminu.

Obžalovaný byl vzat do vazby usnesením Obvodního soudu pro Prahu 7 (dále jen „obvodní soud“) ze dne 23. května 2015 sp. zn. 44 Nt 515/2015, a to z důvodu podle § 67 písm. a) trestního řádu.

Dne 14. července 2015 byla obvodnímu soudu doručena žádost obžalovaného o propuštění z vazby, o níž jmenovaný soud rozhodl usnesením ze dne 21. července 2015 č. j. 3 T 42/2015-152 tak, že žádost obžalovaného zamítl a rozhodl o jeho ponechání ve vazbě z důvodu podle § 67 písm. a) trestního řádu. Obvodní soud nepřijal záruku nabídnutou třetí osobou ani písemný slib obžalovaného.

O stížnosti obžalovaného proti usnesení obvodního soudu rozhodl Městský soud v Praze (dále také „městský soud“) usnesením ze dne 6. srpna 2015 sp. zn. 67 To 260/2015 tak, že podle § 148 odst. 1 písm. c) trestního řádu stížnost zamítl.

Dne 20. srpna 2015 byl obžalovaný rozsudkem obvodního soudu sp. zn. 3 T 42/2015 nepravomocně odsouzen pro přečin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 1 písm. b) trestního zákoníku a přečin nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy podle § 283 odst. 1 a odst. 2 písm. b) trestního

zákoníku a byl mu uložen nepodmíněný trest odnětí svobody v trvání dvou let ve věznici s ostrahou.

Obvodní soud následně obdržel dne 26. srpna 2015 novou žádost obžalovaného o propuštění z vazby. V ní obžalovaný namítal, že dne 21. července 2015 měl o jeho žádosti o propuštění z vazby rozhodovat senát, nikoliv samosoudce, neboť v té době již bylo zřejmé, že se věc bude nadále posuzovat jako trestný čin podle § 283 odst. 1 a odst. 2 písm. b) trestního zákoníku (a nikoliv podle § 286 odst. 1 trestního zákoníku).

Usnesením ze dne 31. srpna 2015 č. j. 3 T 42/2015-226 obvodní soud zamítl žádost obžalovaného a nadále jej ponechal ve vazbě z důvodu podle § 67 písm. a) trestního řádu. Námitku obžalovaného stran rozhodování samosoudcem odmítl, neboť konstatoval, že v době, kdy obvodní soud rozhodoval o žádosti, byl stěžovatel stále stíhán jen pro přečin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázaní podle § 337 odst. 1 písm. b) trestního zákoníku a pro přečin výroby a držení předmětu k nedovolené výrobě omamné a psychotropní látky a jedu podle § 286 odst. 1 trestního zákoníku, a pokud tedy rozhodoval o vazbě před zpřísněním právní kvalifikace samosoudce, byl takový postup jediný možný.

O stížnosti obžalovaného rozhodl Městský soud v Praze usnesením ze dne 15. září 2015 sp. zn. 67 To 302/2015 tak, že ji podle § 148 odst. 1 písm. c) trestního řádu zamítl. V odůvodnění svého rozhodnutí k námitkám stěžovatele konstatoval, že ze strany obvodního soudu byly splněny všechny procesní náležitosti pro rozhodování o vazbě, mimo jiné také z hlediska rozhodování samosoudcem.

III.

Stěžovatel v odůvodnění ústavní stížnosti namítá, že o jeho ponechání ve vazbě nebylo rozhodnuto zákonným způsobem ve lhůtě stanovené trestním řádem ve smyslu § 72 odst. 3 trestního řádu. Pochybení soudů spatřuje stěžovatel v tom, že o jeho ponechání ve vazbě dne 21. července 2015 rozhodoval samosoudce, nikoliv senát. Přitom již k tomuto datu muselo být podle jeho názoru soudu zřejmé, že jeho jednání bude posuzováno jako trestný čin uvedený v § 283 odst. 1 a odst. 2 písm. b) trestního zákoníku, pro který zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí převyšující pět let, a o kterém tudíž musí konat trestní řízení senát, nikoliv samosoudce. Stěžovatel konstatuje, že i když byl na možné přísnější posouzení skutku soudem upozorněn až při hlavním líčení dne 20. srpna 2015, bylo toto právní posouzení známo již v přípravném řízení. Soudy pak muselo být zřejmé již při podání obžaloby dne 9. července 2015. Stěžovatel má z výše uvedených důvodů za to, že postupem obvodního soudu došlo k tomu, že z rozhodování o vazbě dne 21. července 2015 byl svévolně vyloučen senát,

čímž došlo k porušení jeho práva na zákonného soudce, a bylo tak zároveň zasaženo do jeho práva na osobní svobodu.

Nad rámec výše uvedeného vytýká stěžovatel vadný postup také stížnostnímu soudu, který se podle něj v konkrétní rovině nikterak nevypořádal s možnou nesprávností postupu obvodního soudu, a porušil tak jeho právo na spravedlivý proces.

IV.

V souladu s ustanovením § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu byla ústavní stížnost doručena účastníkům řízení s výzvou k jejich vyjádření.

Obvodní soud ve svém vyjádření ze dne 13. října 2015 zopakoval, že obžalovaný byl na možnost právní kvalifikace skutku podle § 283 odst. 1, odst. 2 písm. b) trestního zákoníku upozorněn až po prezentaci jeho obhajoby u hlavního líčení, kterou potvrdil svá původní tvrzení učiněná ještě bez obhájce při rozhodování o vazbě. Jelikož v době rozhodování o vazbě obžalovaného byl obžalovaný stále stíhán jen pro přečin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 1 písm. b) trestního zákoníku a přečin výroby a držení předmětu k nedovolené výrobě omamné a psychotropní látky a jedu podle § 286 odst. 1 trestního zákoníku, bylo rozhodování samosoudcem podle názoru obvodního soudu jedině možné.

Městský soud vyjádřením ze dne 14. října 2015 Ústavnímu soudu pouze sdělil, že další komentář k věci nemá a plně odkazuje na odůvodnění svého rozhodnutí.

S ohledem na to, že vyjádření účastníků řízení neobsahovala skutečnosti, které by stěžovateli nebyly známy již z předchozího řízení, nepovažoval Ústavní soud za nutné zasílat je stěžovateli k eventuální replice.

V.

Ve světle stěžovatelem předložených námitek Ústavní soud prostudoval obsah napadených rozhodnutí a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je zjevně neopodstatněná.

Dle čl. 83 Ústavy České republiky je Ústavní soud soudním orgánem ochrany ústavnosti. Není součástí soustavy obecných soudů, a není proto oprávněn zasahovat do jejich činnosti, nejde-li o otázky ústavněprávního významu. V souladu se zásadou minimalizace zásahu do činnosti státních orgánů Ústavní soud opakovaně konstatoval, že je třeba považovat jeho ingerenci do činnosti orgánů veřejné moci rozhodujících v rámci přípravného řízení, snad s výjimkou zcela mimořádné situace, za nežádoucí, ba nepřijatelnou. Tato kasační ingerence má své místo pouze v případech zjevného porušení kogentních ustanovení podústavního práva, kdy se postup orgánů činných v trestním řízení zcela vymyká ústavnímu a zákonnému procesněprávnímu rámci a tyto vady nelze v soustavě orgánů činných

v trestním řízení, zejména obecných soudů, již nikterak odstranit [viz např. náleze ze dne 28. března 2007 sp. zn. II. ÚS 336/06 (N 56/44 SbNU 719), usnesení ze dne 30. května 2013 sp. zn. III. ÚS 1549/13; všechna rozhodnutí jsou dostupná v internetové databázi NALUS - <http://nalus.usoud.cz>].

Ústavní soud se již mnohokrát vyjádřil k povaze vazby, která patří mezi nejzávažnější procesní zásahy do práv obviněného [např. náleze ze dne 24. února 2004 sp. zn. I. ÚS 40/04 (N 28/32 SbNU 261), náleze ze dne 20. dubna 2010 sp. zn. Pl. ÚS 6/10 (N 89/57 SbNU 167; 163/2010 Sb.)]. Obsah právního institutu vazby představuje vymezení ústavně akceptovatelných důvodů omezení osobní svobody obviněného s cílem znemožnit zmaření nebo ztížení dosažení účelu trestního řízení. Vazbu je třeba považovat za výjimečné opatření vedoucí k omezení osobní svobody, které nastupuje tehdy, není-li možné jejího účelu dosáhnout jiným, šetrnějším způsobem. Trvání vazby je odůvodněno, jen když konkrétní okolnosti ukazují na skutečnou existenci veřejného zájmu, který navzdory presumpci nevinu převažuje nad požadavkem respektování osobní svobody (Repík, B. Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo. ORAC, 1. vydání 2002, str. 180).

V souladu s výše uvedenými principy je rozhodování o ponechání obviněného ve vazbě v pravomoci soudů, které jsou při svém rozhodování vázány procesními pravidly garantovanými trestním řádem. Podle § 72 odst. 3 trestního řádu je soud povinen nejpozději do 30 dnů ode dne, kdy u něj byla podána obžaloba proti obviněnému, který je ve vazbě, rozhodnout, zda se obviněný i nadále ponechává ve vazbě, nebo zda se z vazby propouští; jinak musí být obviněný z vazby neprodleně propuštěn. Ve fázi řízení před soudem je rozhodování o dalším trvání vazby svěřeno dle závažnosti věci do rukou soudního senátu či samosoudce. Ve smyslu § 314a trestního řádu samosoudce koná řízení o trestných činech, na které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let.

V projednávaném případě Ústavní soud zjistil, že v přípravném řízení byl stěžovatel stíhán pro spáchání přečinu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání dle § 337 odst. 1 písm. b) trestního zákoníku (bod I obžaloby) a přečinu výroby a držení předmětu k nedovolené výrobě omamné a psychotropní látky a jedu dle § 286 odst. 1 trestního zákoníku (bod II obžaloby), přičemž u žádného z těchto trestných činů není stanovena horní hranice trestu odnětí svobody převyšující pět let. Podle této právní kvalifikace bylo jednání stěžovatele posuzováno v obžalobě, která byla obvodnímu soudu podána dne 9. července 2015. V souladu s tím rozhodoval dne 21. července 2015 obvodní soud o ponechání stěžovatele ve vazbě samosoudcem, a to za naplnění podmínek § 314a trestního řádu. O tom, že skutek pod bodem II obžaloby bude nadále posuzován podle § 283 odst. 1 a odst. 2 písm. b) trestního zákoníku, byl stěžovatel poučen v průběhu

hlavního líčení před obvodním soudem dne 20. srpna 2015, což také potvrzuje protokol o hlavním líčení.

Namítá-li stěžovatel, že již k datu 21. července 2015 muselo být obvodnímu soudu zřejmé, že jeho jednání bude posuzováno prizmatem přísnější právní kvalifikace, což neumožňuje rozhodování samosoudcem, Ústavní soud se s touto námitkou nemohl ztotožnit. Naopak přisvědčil argumentaci obvodního soudu, který konstatoval, že až po pečlivém zhodnocení výpovědi obžalovaného v hlavním líčení mohl soud jednoznačně dospět k závěru, že jednání pod bodem II obžaloby může být posuzováno podle přísnější právní kvalifikace, o čemž obžalovaného i jeho obhájce řádně zpravil. Ústavní soud má za to, že obvodní soud nepochybil, pokud již ve vazebním zasedání neshledal možné zpřísnění právní kvalifikace, které podle jeho vyjádření vyplynulo až z následného dokazování v hlavním líčení.

Stížnostnímu soudu lze vytknout přílišnou stručnost odůvodnění jeho usnesení, v němž se s výše diskutovanou námitkou vypořádal pouze odkazem na předešlé rozhodnutí obvodního soudu. Ústavní soud však má za to, že tento nedostatek s ohledem na shora uvedené není způsobilý sám o sobě zasáhnout do základních práv stěžovatele. Samo rozhodnutí o ponechání obžalovaného ve vazbě nevykazuje z hlediska důvodu vazby žádné protiústavní deficity.

Ústavní soud dospěl k závěru, že napadenými rozhodnutími nebylo zasaženo do základních práv stěžovatele. Nezbylo mu proto než ústavní stížnost mimo ústní jednání a bez přítomnosti účastníků řízení podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu odmítnout jako zjevně neopodstatněnou.

Č. 14

K předčasnosti návrhu na obnovu řízení před Ústavním soudem při jeho podání před rozhodnutím mezinárodního soudu o spravedlivém zadostiučinění

Pokud Evropský soud pro lidská práva vyčlenil rozhodnutí o spravedlivém zadostiučinění k samostatnému řízení, pak návrh na obnovu řízení podle § 119 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, podaný v návaznosti na rozhodnutí mezinárodního soudu v téže věci, v němž shledal porušení Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, je předčasný.

Usnesení

pléna Ústavního soudu – složeného z předsedy soudu Pavla Rychetského a soudců Jaroslava Fenyka, Jana Filipa, Jaromíra Jirsy, Vladimíra Kůrky, Tomáše Lichovníka, Jana Musila, Vladimíra Sládečka, Radovana Suchánka, Kateřiny Šimáčkové, Vojtěcha Šimíčka, Milady Tomkové (soudkyně zpravodajky), Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka – ze dne 3. listopadu 2015 sp. zn. Pl. ÚS 8/15 o návrhu Mgr. Michala Heldenburga a Mgr. Olgy Heldenburg, zastoupených Mgr. Michalem Štrofem, advokátem, se sídlem Velké náměstí 135/19, 500 03 Hradec Králové, na obnovu řízení před Ústavním soudem.

Výrok

Návrh se odmítá.

Odůvodnění

1. Návrhem ze dne 31. 3. 2015 se navrhovatelé domáhali podle ustanovení § 119 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, obnovy řízení o ústavní stížnosti evidované pod sp. zn. II. ÚS 1712/09 (usnesení ze dne 16. 7. 2009, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>) s poukazem na rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 3. 7. 2014 ve věci *R & L, s. r. o., a ostatní proti České republice* (č. 37926/05, 25784/09, 36002/09, 44410/09 a 65546/09), v němž se Evropský soud pro lidská práva zabýval i stížností navrhovatelů (č. 65546/09) a shledal porušení čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

2. Jak navrhovatelé uvedli, rozhodování o spravedlivém zadostiučinění Evropský soud pro lidská práva vyčlenil k samostatnému řízení, neboť

měl v době vydání rozsudku za to, že tato otázka není připravena k rozhodování. Současně vyzval účastníky, aby jej ve lhůtě 3 měsíců seznámili s jakoukoli dohodou, které by se jim v tomto směru podařilo dosáhnout. K této dohodě však nedošlo a v řízení před Evropským soudem pro lidská práva nebyla otázka spravedlivého zadostiučinění dořešena, přičemž podle stěžovatelů ani není jasné, zda uvedený soud stěžovatelům spravedlivé zadostiučinění přizná a v jaké výši. Návrh na obnovu řízení podávají již nyní s ohledem na čl. 119 odst. 3 zákona o Ústavním soudu a navrhují, aby Ústavní soud řízení přerušil do chvíle, než Evropský soud pro lidská práva o spravedlivém zadostiučinění rozhodne.

3. Ústavní soud došel k závěru, že návrh na obnovu řízení je předčasný.

4. Podle ustanovení § 119 odst. 3 zákona o Ústavním soudu je návrh na obnovu řízení možno podat do šesti měsíců ode dne, kdy se vyhlášené rozhodnutí mezinárodního soudu podle příslušné mezinárodní smlouvy stane konečným. V projednávané věci skutečně není pochyb, že se předmětný rozsudek Evropského soudu pro lidská práva stal konečným ve smyslu čl. 44 odst. 2 Úmluvy. Ustanovení § 119 odst. 3 zákona o Ústavním soudu je však ustanovením vnitrostátním, které stanoví podmínky přípustnosti návrhu na zahájení řízení před Ústavním soudem, a jeho výklad proto náleží výhradně Ústavnímu soudu.

5. Ústavní soud je přitom toho názoru, že ustanovení § 119 odst. 3 je nutno interpretovat i v souvislosti s ustanovením § 119a odst. 1 zákona o Ústavním soudu, podle něhož je návrh na obnovu řízení nepřipustný, jestliže následky porušení lidského práva nebo základní svobody již netrvají a jsou dostatečně napraveny poskytnutím spravedlivého zadostiučinění podle rozhodnutí mezinárodního soudu nebo bylo-li nápravy dosaženo jinak. Citované ustanovení § 119a odst. 1 zákona o Ústavním soudu tedy stanoví vůbec samotné podmínky přípustnosti návrhu, které Ústavní soud musí zkoumat ještě předtím, než návrh podrobí věcnému přezkumu. Jednou z těchto podmínek je, že následky porušení práv nejsou dostatečně napraveny poskytnutím spravedlivého zadostiučinění.

6. V projednávané věci, jak vyplývá z rozsudku Evropského soudu pro lidská práva i tvrzení navrhovatelů, bylo rozhodování o spravedlivém zadostiučinění vyčleněno k samostatnému řízení. Ústavní soud se tak nachází v situaci, kdy nemůže řádně posoudit naplnění podmínek přípustnosti návrhu, neboť toto posouzení se odvíjí i od toho, jak Evropský soud pro lidská práva o zadostiučinění rozhodne. Nelze navíc přehlížet, že podle § 119b zákona o Ústavním soudu je při věcném projednání obnovy řízení Ústavním soudem zkoumáno už jen to, zda předmětné rozhodnutí Ústavního soudu je v rozporu s rozhodnutím mezinárodního soudu. Skutečnost, zda bylo navrhovatelům přiznáno spravedlivé zadostiučinění, již není v této

fázi relevantní, a proto by tato otázka měla být postavena najisto ještě předtím, než bude vůbec návrh na obnovu řízení posouzen jako přípustný.

7. Pro účely § 119 odst. 3 zákona o Ústavním soudu se proto rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva stává konečným až tehdy, kdy je otázka možného porušení Úmluvy posouzena jako celek, tedy včetně rozhodnutí o spravedlivém zadostiučinění podle čl. 41 Úmluvy. Za rozhodnutí o spravedlivém zadostiučinění je pak samozřejmě nutno považovat i rozhodnutí o vyškrtnutí zbývající části stížnosti ze seznamu v návaznosti na dosaženou dohodu mezi vládou a stěžovatelem ohledně nároků podle čl. 41 Úmluvy.

8. Takovému výkladu odpovídá i znění čl. 41 Úmluvy, podle kterého Evropský soud pro lidská práva přiznává spravedlivé zadostiučinění poškozené straně v případě, že vnitrostátní právo zúčastněného státu umožňuje jen částečné odstranění důsledků porušení Úmluvy. Tento článek stanoví subsidiaritu přiznání zadostiučinění Evropským soudem pro lidská práva ve vztahu k nápravě prostředky vnitrostátního práva, avšak činí tak v rovině možností poskytnutí nápravy. Jinými slovy, čl. 41 předpokládá, že si jmenovaný soud předem posoudí, nakolik může vnitrostátní právo důsledky porušení Úmluvy v konkrétním případě odčinit, nejedná se tedy jen o posouzení, zda tyto důsledky již odčiněny byly. Tomu odpovídá i praxe Evropského soudu pro lidská práva, který vyčerpání vnitrostátních prostředků před rozhodnutím o zadostiučinění nevyžaduje (a naopak v některých případech uvede, jaký způsob nápravy v rámci vnitrostátního práva považuje v dané situaci za nejvhodnější; srov. rozsudek ve věci *Balšán proti České republice* ze dne 18. 7. 2006 č. 1993/02), přičemž řízení o zadostiučinění může být vedeno i paralelně s řízením vnitrostátním. Koneckonců i v nyní projednávané věci Evropský soud pro lidská práva odložil otázku spravedlivého zadostiučinění výslovně s ohledem na možné dosažení dohody mezi navrhovateli a vládou, nikoli již s ohledem na možné podání a projednání návrhu na obnovu řízení před Ústavním soudem.

9. Mechanismus poskytnutí spravedlivého zadostiučinění Evropským soudem pro lidská práva tedy počítá s tím, že uvedený soud může rozhodnout o zadostiučinění dříve, než bude rozhodnuto o případném návrhu na obnovu řízení před Ústavním soudem, a zároveň dle zákona o Ústavním soudu se přípustnost návrhu na obnovu odvíjí od toho, zda bylo navrhovatelé přiznáno spravedlivé zadostiučinění. Za popsané situace je tedy rozhodování o obnově řízení před rozhodnutím o poskytnutí spravedlivého zadostiučinění předčasné a předčasné je i samotné podání návrhu na obnovu.

10. Lze dodat, že podání návrhu na obnovu řízení až po rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva o poskytnutí zadostiučinění se jeví jako nejvhodnější postup i s ohledem na výjimečnost institutu obnovy řízení,

který může zejména v soukromoprávních vztazích výrazně narušit princip právní jistoty, a k němuž by proto mělo být přístupováno spíše zdrženlivě.

11. Zvolený výklad dle názoru Ústavního soudu nepředstavuje nepřiměřený zásah do práv navrhovatelů, neboť jim nebude nic bránit, aby poté, co Evropský soud pro lidská práva o spravedlivém zadostiučinění rozhodne, podali návrh znovu. Stěžovatelé ostatně sami uvádějí, že by Ústavní soud měl o obnově řízení rozhodnout až po rozsudku Evropského soudu pro lidská práva o spravedlivém zadostiučinění, a z toho důvodu navrhli i přerušení řízení před Ústavním soudem.

12. K návrhu na přerušení řízení Ústavní soud poznamenává, že jak již bylo řečeno, od rozhodnutí o spravedlivém zadostiučinění se bude odvíjet vůbec samotná přípustnost návrhu na obnovu. Z pohledu procesní ekonomie není opodstatněné, aby Ústavní soud přerušoval řízení o předčasných a potenciálně nepřipustných návrzích a vyčkával do chvíle, než bude moci jejich přípustnost posoudit. Případní navrhovatelé by se měli naopak až na základě rozhodnutí o spravedlivém zadostiučinění rozhodnout, zda návrh na obnovu řízení podají.

13. Ze všech výše uvedených důvodů Ústavní soud návrh na obnovu řízení odmítl podle § 43 odst. 2 ve spojení s § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu, s přihlédnutím k § 119 odst. 3 a § 119a odst. 1 zákona o Ústavním soudu.

Č. 15

K ústavně konformní interpretaci obecných soudů v otázce úhrady dluhu ze smlouvy o zápůjčce nekontrahujícím manželem

Pokud odvolací soud postupoval v souladu s dosavadní judikaturou Nejvyššího soudu a současně svůj názor o použitelnosti této judikatury i za platnosti nového občanského zákoníku podpořil komentářovou literaturou, která považuje názor odvolacího soudu za jedno z možných řešení dotčené právní otázky, nelze jeho rozhodnutí pokládat za řádně neodůvodněné jen proto, že nevyvrátil jiný možný (stěžovatelem předestřený) právní závěr a s ním související námitky týkající se neaplikovatelnosti dřívější judikatury Nejvyššího soudu.

Není úkolem Ústavního soudu, aby zrušením rozhodnutí, jehož výklad zákona sám o sobě nemá znaky protiústavnosti, vnucoval obecným soudům jiný výklad platného práva, a aby si tak nad rámec své pravomoci přisuzoval postavení arbitra uvnitř obecného soudnictví. Bude na Nejvyšším soudu, aby se nastolenou právní otázkou zabýval, a sjednotil tak dosud rozporné právní názory.

Usnesení

Ústavního soudu - II. senátu složeného z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Jiřího Zemánka (soudce zpravodaj) a Vojtěcha Šimíčka - ze dne 3. listopadu 2015 sp. zn. II. ÚS 1980/15 ve věci ústavní stížnosti Mgr. Jiřího Hölblinga, zastoupeného Mgr. Zbyňkem Vašinkou, advokátem, se sídlem tř. T. G. Masaryka 1129, Frýdek-Místek, proti rozsudku Okresního soudu ve Frýdku-Místku ze dne 7. 8. 2014 č. j. 11 C 38/2014-32 a proti rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 20. 3. 2015 č. j. 11 Co 670/2014-55, jimiž byla zamítnuta stěžovatelova žaloba na zaplacení částky 10 005 Kč, za účasti Okresního soudu ve Frýdku-Místku a Krajského soudu v Ostravě jako účastníků řízení.

Výrok

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění

1. Ústavní stížností doručenou Ústavnímu soudu dne 3. 7. 2015, která po formální stránce splňuje náležitosti požadované zákonem č. 182/1993

Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí, neboť jimi byla porušena jeho ústavně zaručená práva zakotvená v čl. 11 a 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítá, že rozsudky soudů obou stupňů vykazují znaky přepjatého právního formalismu a nevypořádávají se řádně s námitkami stěžovatele. Stěžovatel proto považuje zamítnutí své žaloby za formální a sledující pouze naplnění původního výkladu zákona provedeného Nejvyšším soudem. Stěžovatel upozorňuje, že ať už by byl k úhradě dluhu uplatněného žalobou zavázán kterýkoliv z manželů, ve výsledku by jejich majetková situace byla naprosto stejná. Soudy se podle stěžovatele nevypořádaly s námitkou existence ustanovení § 732 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, (dále též jen „obč. zák.“), což stěžovatel považuje za hlavní důvod, proč nejsou závěry dřívější judikatury použitelné. Stěžovatel se domnívá, že pokud současná právní úprava (§ 732 obč. zák.) umožňuje vyloučit dluh z pasiv společného jmění manželů, není důvod, proč by ohledně dluhů, které ve společném jmění manželů zůstanou a nejsou proti vůli nekontrahujícího manžela, nebyl tento pasivně věcně legitimován. Stěžovatel namítá, že v průběhu řízení opakovaně uplatňoval námitky, proč právní závěry dosavadní judikatury v daném případě nelze při právním hodnocení daného skutkového stavu použít, odvolací soud se přesto v odůvodnění napadeného rozhodnutí bez řádného odůvodnění přiklonil k právnímu názoru, že je nutné závěry Nejvyššího soudu do této doby vyloučené na danou skutkovou situaci aplikovat. Dle názoru stěžovatele se soud v rámci kontinentálního systému práva má v případě, že se změní hmotněprávní úprava, zabývat rozdíly mezi starou a novou úpravou, rozdíly by měly být identifikovány a z těchto rozdílů by měly být vyvozeny důsledky, zejména ve vztahu k další použitelnosti dosavadní judikatury. Jestliže tak soudy neučinily a pouze citovaly novou právní úpravu a judikatorní závěry k staré právní úpravě s dovětkem, že je lze užít i nyní, počínaly si dle mínění stěžovatele nepečlivě a chybně, když celý proces interpretace práva nepřípustně zjednodušily.

3. Z obsahu ústavní stížnosti a napadených rozhodnutí Ústavní soud zjistil následující skutečnosti. Rozsudkem Okresního soudu ve Frýdku-Místku ze dne 7. 8. 2014 č. j. 11 C 38/2014-32 byla zamítnuta žaloba, kterou se stěžovatel domáhal zaplacení částky 10 005 Kč po žalovaném Jaroslavu Kocincovi (dále jen „žalovaný“). Rozsudek soudu prvního stupně byl potvrzen rozsudkem Krajského soudu v Ostravě ze dne 20. 3. 2015 č. j. 11 Co 670/2014-55.

4. Ústavní soud na tomto místě zdůrazňuje, že není další instancí v soustavě soudů a není zásadně oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti soudů, neboť není vrcholem jejich soustavy (srov. čl. 83 a 90, 91 Ústavy

České republiky). Úkolem Ústavního soudu v řízení o ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky je ochrana ústavnosti, nikoliv běžné zákonitosti. Postup v soudním řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu a výklad a aplikace jiných než ústavních předpisů jsou záležitostí soudů. Je jejich úlohou, aby zkoumaly a posoudily, zda jsou dány podmínky pro aplikaci toho či onoho právního institutu, a aby své úvahy v tomto směru zákonem stanoveným postupem odůvodnily. Zásah Ústavního soudu je namístě toliko v případech těch nejzávažnějších pochybení představujících porušení ústavně zaručených základních práv a svobod, zejména pak pokud by závěry soudů byly hrubě nepřiléhavé a vykazovaly znaky libovůle.

5. Soudy obou stupňů vyšly při svém rozhodování z následujících skutkových zjištění. Manželka žalovaného, Anna Kocincová, si na základě písemné smlouvy o zápůjčce ze dne 1. 1. 2014 vypůjčila od stěžovatele částku 10 005 Kč na zakoupení dětského kočárku a zavázala se ji vrátit do 31. 1. 2014. Uzavření smlouvy byl přítomen její manžel – žalovaný, který neučinil výhradu dle ustanovení § 732 obč. zák. Ve sjednané lhůtě nebyla dlužná částka vrácena.

6. Ústavní soud dal ve své ustálené judikatuře najevo, že ústavní stížnost v případech tzv. bagatelních věcí, tj. žalob znějících na peněžité plnění nepřevyšující částku 10 000 Kč (viz § 202 odst. 2 občanského soudního řádu), je považována za zjevně neopodstatněný návrh. To neplatí jen pro zcela extrémní pochybení obecného soudu představující zřetelný zásah do základních práv stěžovatele [viz např. usnesení sp. zn. II. ÚS 2538/09 ze dne 7. 10. 2009, usnesení sp. zn. III. ÚS 405/04 ze dne 25. 8. 2004 (U 43/34 SbNU 421), usnesení sp. zn. I. ÚS 3739/12 ze dne 20. 11. 2012 nebo usnesení sp. zn. I. ÚS 2552/09 ze dne 13. 10. 2009 (všechna dostupná na <http://nalus.usoud.cz>)]. I kdyby tedy Ústavní soud měl na stěžovatelem vznesenou otázku jiný náhled než soud obecný, nemohl by s ohledem na výše uvedené závěry zasáhnout, neboť tato otázka, jednoduše řečeno, nedosahuje dostatečně významné ústavněprávní relevance. Zároveň je třeba dodat, že posouzení bagatelnosti věci není v řízení před Ústavním soudem určeno žádnou pevnou hranicí peněžní částky, která je předmětem sporu – tu je třeba posuzovat individuálně v kontextu intenzity tvrzeného porušení základních práv.

7. Implicitním předpokladem ochrany před Ústavním soudem totiž je, aby byla alespoň tvrzena existence podstatné újmy, jež byla stěžovateli způsobena, což však v dané věci vzhledem k peněžní částce, o níž v řízení jde, splněno není. Odporovalo by ostatně smyslu zákona o Ústavním soudu a účelu ústavního soudnictví, kdyby přezkum tzv. bagatelních věcí, kdy není přípustné podání dovolání, byl přesouván do řízení před Ústavním soudem. Takový přístup nelze chápat jako denegatio iustitiae, nýbrž jako

promítnutí celospolečenského konsenzu o bagatelnosti výše uvedených sporů do výkladu základních práv, resp. do stanovení jejich hranice. Ústavní soud tak např. ve svém usnesení sp. zn. III. ÚS 530/03 ze dne 8. 4. 2004 (dostupné na <http://nalus.usoud.cz>) dospěl k závěru, „že zjevná neopodstatněnost daného návrhu vyplývá již jen z materiální stránky věci. Úkolem Ústavního soudu je (mimo jiné) ochrana fyzických a právnických osob před zásahy orgánů veřejné moci, jež mají ústavněprávní dimenzi, tedy zásahy z hlediska ochrany práv jednotlivců zcela zásadního významu [čl. 83, čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu]“.

8. Předmětem řízení před obecnými soudy bylo v předmětné věci vyřešení právní otázky, zda splnění závazku, který jednomu z manželů vznikl za trvání manželství a je součástí společného jmění manželů, může věřitel v nalézacím řízení soudně vymoci po druhém z manželů, tedy zda ve sporu o splnění takového závazku je druhý manžel (tj. žalovaný) pasivně věcně legitimován. Obecné soudy se přiklonily k právnímu závěru vyslovenému Nejvyšším soudem ve stanovisku velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Odo 677/2005 (Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek č. Rc 24/2008), že byt závazek náleží do společného jmění manželů žalovaného a jeho manželky, byla-li účastníci smlouvy o zápůjčce pouze manželka žalovaného, není k žalobě o vrácení zápůjčky pasivně legitimován manžel vdlužitelky, tj. žalovaný. Tento závěr shledaly obecné soudy na věc dopadající i za platnosti nového občanského zákoníku, když dovodily, že právní úprava nového občanského zákoníku „neodůvodňuje závěr, že by tomu mohlo být opačně“.

9. Odvolací soud v této souvislosti poukázal na komentář k § 710 občanského zákoníku [Hrušáková, M., Králíčková, Z., Westphalová, L. a kol. Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014 (dále jen „komentářová literatura“)], podle kterého závěr do této doby vyslovený v označeném rozhodnutí Nejvyššího soudu, že je nutno aplikovat ustanovení § 3 odst. 2 písm. d) obč. zák. jako jednu ze základních zásad celého soukromého práva (soukromé právo spočívá mimo jiné na zásadě, že daný slib zavazuje a smlouvy mají být splněny), je opodstatněný i nadále. Odvolací soud však dodal, že rovněž lze dle citovaného komentáře argumentovat i pro opačný závěr, že povinnosti a práva spojená se společným jměním náleží podle § 713 odst. 2 obč. zák. oběma manželům společně a nerozdílně. Oba možné závěry lze podle citované komentářové literatury podložit poměrně pádnými argumenty.

10. Ve své bohaté judikatuře týkající se přezkoumatelnosti rozhodnutí obecných soudů se Ústavní soud vyjadřoval k nutnosti řádného odůvodnění soudních rozhodnutí, které je považováno za esenciální podmínku ústavně konformního rozhodnutí vylučujícího libovůli v rozhodování [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 588/03 ze dne 19. 10. 2004 (N 147/35 SbNU 71),

nález sp. zn. III. ÚS 463/2000 ze dne 30. 11. 2000 (N 181/20 SbNU 267), náleze sp. zn. IV. ÚS 564/02 ze dne 8. 7. 2003 (N 108/30 SbNU 489)]. Jak tedy vyplývá z konstantní judikatury Ústavního soudu, a to např. z nálezu sp. zn. III. ÚS 84/94 ze dne 20. 6. 1995 (N 34/3 SbNU 257), jedním z principů představujících součást práva na řádný proces i pojmu právního státu (čl. 36 odst. 1 Listiny, čl. 1 odst. 1 Ústavy) a vylučujících libovůli při rozhodování je i povinnost soudů své rozsudky odůvodnit (§ 157 odst. 1 občanského soudního řádu), a to způsobem zakotveným v ustanovení § 157 odst. 2 občanského soudního řádu. Jednoduše shrnuto, pokud z odůvodnění rozhodnutí obecného soudu nevyplývá vztah mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů na straně jedné a právními závěry na straně druhé, pak takové odůvodnění nevyhovuje zákonným hlediskům a v konečném důsledku takové rozhodnutí zasahuje do základních práv účastníka řízení, který má nárok na to, aby jeho věc byla spravedlivě posouzena. Takové pochybení však Ústavní soud, jak vyplývá z výše uvedeného, neshledal.

11. V projednávané věci odvolací soud postupoval v souladu s dosavadní judikaturou Nejvyššího soudu a současně svůj názor o použitelnosti této judikatury i za existence nové právní úpravy podpořil komentářovou literaturou (která považuje názor odvolacího soudu za jedno z možných řešení dotčené právní otázky). Z tohoto pohledu nelze jeho rozhodnutí pokládat za řádně neodůvodněné jen proto, že nevyvrátil jiný možný (stěžovatelem předestřený) právní závěr a s ním související námítky týkající se neaplikovatelnosti dřívější judikatury Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Odo 677/2005 po přijetí nového občanského zákoníku. Jak již konstatoval Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. III. ÚS 989/08 ze dne 12. 2. 2009 (N 26/52 SbNU 247), není porušením práva na spravedlivý proces, jestliže obecné soudy „nebudují vlastní závěry na podrobné oponentuře (a vyvracení) jednotlivě vznesených námítek, pakliže proti nim staví vlastní ucelený argumentační systém, který logicky a v právu rozumně vyloží tak, že podpora správnosti jejich závěrů je sama o sobě dostatečná“. Podstatné z tohoto pohledu je, že si odvolací soud byl vědom existence i jiných možností výkladu § 710 obč. zák., než jak byl učiněn citovanou judikaturou Nejvyššího soudu, a neaplikoval ji tedy na věc mechanicky. V této souvislosti je třeba připomenout, že rozhodnutí Rc 24/2008 je rozhodnutím velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu a sám Nejvyšší soud má při své rozhodovací činnosti jen omezenou možnost se od něho odchýlit (srov. komentářová literatura, s. 184). V této souvislosti Ústavní soud připomíná, že ani rozdílný názor na interpretaci podústavního práva sám o sobě nezakládá porušení práva na soudní ochranu či spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny [shodně např. náleze sp. zn. III. ÚS 31/97 ze dne 29. 5. 1997 (N 66/8 SbNU 149)]. Není ani v pravomoci Ústavního soudu, ani jeho úkolem, aby zrušením rozhodnutí, jehož výklad v úvahu přicházejících

ustanovení zákona sám o sobě nemá znaky protiústavnosti, vnucoval obecným soudům jiný výklad platného práva, a aby si tak nad rámec své pravomoci přisuzoval postavení arbitra uvnitř obecného soudnictví.

12. Nad rámec věci Ústavní soud konstatuje, že bude na Nejvyšším soudu, aby se nastolenou právní otázkou [v případě, kdy nebude dovolání ve smyslu § 238 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu vyloučeno, jak tomu je i v projednávané věci] zabýval, a sjednotil tak dosud rozporné závěry ohledně předmětné problematiky. O tom, že závěry právního řešení dotčené otázky jsou skutečně nejednotné, pojednává i komentářová literatura, která na jedné straně připouští, že dosavadní závěr Nejvyššího soudu o tom, že se závazkový vztah může dotýkat právní sféry jen těch, kdo jsou jeho subjekty, lze držet i nadále, zvláště nemění-li nic na tomto závěru ani ustanovení zakládající solidaritu manželů v případě právních úkonů týkajících se společného jmění manželů, na druhé straně však poukazuje na znění § 710 obč. zák., který výrazně zužuje dluhy, které budou v zákoném režimu společné a tyto má za dluhy manželům společné bez ohledu na způsob jejich nabytí a zakládající solidární povinnost manželů k jejich uhrazení. Citovaný komentář uzavírá, že „jasnější odpovědi na položené otázky je tak třeba spojovat až s případným rozhodováním Nejvyššího soudu o dané problematice podle nové právní úpravy a očekávat, zda se v této otázce vyjde spíše z výkladového pravidla zakotveného v § 2 odst. 1 nebo v § 2 odst. 2“.

13. Vzhledem k tomu, že Ústavní soud neshledal žádné porušení základních práv stěžovatelky, daných ústavními zákony nebo mezinárodními smlouvami, kterými je Česká republika vázána, ústavní stížnost mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků jako návrh zjevně neopodstatněný podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu odmítl.

Č. 16

K náhradě nákladů občanského soudního řízení

Zahájení řízení před soudem tzv. formulářovou žalobou neodůvodňuje bez dalšího nepřiznání nákladů na zastoupení advokátem, jakoli je výsledná částka, kterou má stěžovatel na nákladech řízení zaplatit, ve značném nepoměru k žalované jistině; je třeba zvážit, zda předžalobní upomínku zaslal stěžovateli přímo žalobce, který není podnikatelem zaměřujícím se na nákup a vymáhání pohledávek, zda řízení skončilo přímo vydáním elektronického platebního rozkazu, čili nic, zda žalobce v rámci řady jednání musel adekvátně reagovat na procesní aktivity stěžovatele zastoupeného advokátem, aby mohl bránit své právo.

Usnesení

Ústavního soudu - III. senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila a soudců Jana Filipa (soudce zpravodaj) a Vladimíra Kůrky - ze dne 5. listopadu 2015 sp. zn. III. ÚS 1859/15 ve věci ústavní stížnosti Jakuba Skalického, zastoupeného JUDr. Františkem Grznárem, advokátem, se sídlem nám. Republiky 108, Horšovský Týn, proti výroku II rozsudku Okresního soudu Plzeň-město ze dne 16. dubna 2015 č. j. 38 C 228/2013-225, kterým byla stěžovateli uložena povinnost náhrady nákladů ve výši 18 303 Kč v řízení o nezaplacení jízdenky v městské hromadné dopravě a přírážky k jízdnému, spolu s návrhem na náhradu nákladů řízení.

Výrok

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Stěžovatel ústavní stížností ze dne 22. 6. 2015, doručenou Ústavnímu soudu téhož dne, brojí proti shora uvedenému rozhodnutí obecného soudu, neboť má za to, že jím bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a vlastnické právo ve smyslu čl. 11 Listiny.

2. Rozsudkem Okresního soudu Plzeň-město ze dne 15. 10. 2013 č. j. 38 C 228/2013-79 byla stěžovateli jako žalovanému uložena povinnost zaplatit žalobci (Plzeňské městské dopravní podniky, a. s.) částku 1 600 Kč s příslušenstvím (výrok I), neboť se při jízdě ve veřejném dopravním

prostředku, jehož provozovatelem byl žalobce, nevykázal na výzvu kontrolního orgánu platnou jízdenkou. Zároveň byla žalovanému uložena povinnost zaplatit žalobci náhradu nákladů řízení ve výši 9 833 Kč.

3. Proti uvedenému rozsudku soudu prvního stupně podal stěžovatel žalobu pro zmatečnost z důvodu, že ve věci bylo i přes řádnou žádost o odročení jednání jednáno v nepřítomnosti stěžovatele jako žalovaného a jeho právního zástupce. Současně stěžovatel požádal o osvobození od soudních poplatků; této žádosti bylo usnesením Okresního soudu Plzeň-město ze dne 24. 2. 2014 č. j. 38 C 228/2013-118 v rozsahu jedné poloviny vyhověno, toto rozhodnutí k odvolání stěžovatele potvrdil usnesením ze dne 26. 3. 2014 č. j. 18 Co 128/2014-126 též Krajský soud v Plzni. O žalobě pro zmatečnost rozhodl Okresní soud Plzeň-město usnesením ze dne 26. 6. 2014 č. j. 38 C 228/2013-152 tak, že ji zamítl a uložil žalovanému povinnost zaplatit žalobci plnou náhradu nákladů řízení ve výši 3 146 Kč. Dospěl k závěru, že přes včasnost žádosti žalovaného o odročení jednání zde nebyl dán důležitý důvod ve smyslu § 101 odst. 3 občanského soudního řádu, pro nějž mělo být jednání odročeno. Toto rozhodnutí soudu prvního stupně o žalobě pro zmatečnost však bylo zrušeno k odvolání stěžovatele usnesením Krajského soudu v Plzni ze dne 6. 1. 2015 č. j. 56 Co 346/2014-175 s odůvodněním, že soud rozhodující o žalobě pro zmatečnost nemůže nahradit hodnocení, které příslušelo soudu nalézacímu ve vztahu k žádosti žalovaného o odročení jednání; rozhodnutí soudu prvního stupně o žalobě pro zmatečnost tak odvolací soud zrušil z důvodu, že žalovanému bylo odňato právo jednat před soudem, resp. z důvodu, že žaloba pro zmatečnost byla důvodná.

4. V novém rozhodnutí ve věci vydal Okresní soud Plzeň-město ústavní stížnosti napadený rozsudek. Tím byla stěžovateli uložena povinnost zaplatit žalobci 1 600 Kč s příslušenstvím ve splátkách po 500 Kč měsíčně (výrok I) a povinnost zaplatit žalobci náhradu nákladů řízení ve výši 18 303 Kč, rovněž ve splátkách po 500 Kč měsíčně (výrok II).

II. Argumentace stěžovatele

5. Stěžovatel v ústavní stížnosti uvedl, že částka 18 303 Kč, kterou je povinen dle napadeného rozhodnutí uhradit na náhradu nákladů řízení ve věci plně úspěšnému žalobci, je zjevně nepřiměřená hodnotě a okolnostem sporu. I přes bagatelní částku, o níž ve sporu šlo (1 600 Kč), má stěžovatel za to, že zásah Ústavního soudu je namístě.

6. Uvádí, že se jednalo o typově jednoduchou věc, kdy nárok byl uplatněn formulářovou žalobou. Poukazuje na to, že žalobce, jakožto společnost vlastněná statutárním městem Plzeň, má k dispozici odborný administrativní aparát, který by mohl, namísto odborné pomoci ve formě služeb advokátní kanceláře, uplatnit nárok u soudu. Stěžovatel poukazuje

na rozhodnutí Ústavního soudu ve vztahu k nákladům řízení v obdobných věcech; tato judikatura však byla v jeho případě zcela ignorována, byť na ni v řízení před soudem několikrát poukazoval (např. podání ze dne 5. 8. 2013, závěrečný návrh ze dne 15. 4. 2015). K tomu poukazuje na nálezu Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2984/09 ze dne 23. 11. 2010 (N 232/59 SbNU 365).

7. Dle názoru stěžovatele je věc typově velmi jednoduchá po skutkové i právní stránce, podobné nároky bývají uplatňovány vzorovou žalobou, v níž jsou měněny jen identifikační údaje žalované strany, datum jízdy bez platného jízdního dokladu, číslo zápisu o přepravní kontrole, výše dluhu (součet jízdného a přírážky) a počátek prodlení. Vyplňování těchto žalob je rutinní činností nevyžadující žádné odborné znalosti a lze je generovat automaticky příslušným počítačovým programem, který do připraveného textu potřebné údaje doplní. Požádal-li přesto vedlejší účastník advokáta o generování konkrétních žalob, jejich hromadné odesílání soudu a zastupování v řízeních, nelze než konstatovat, že takový postup je sice možný, avšak současně i zjevně neúčelný. Ze strany vedlejšího účastníka jde o postup, který je zneužitím účelu a smyslu institutu náhrady nákladů řízení tak, jak je upraven v ustanovení § 142 a násl. občanského soudního řádu. Stěžovatel odkazuje na usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 2777/11 ze dne 27. 12. 2011 (dostupné na <http://nalus.usoud.cz>) a na nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 988/12 ze dne 25. 7. 2012 (N 132/66 SbNU 61).

8. Stěžovatel má za to, že v dané věci je třeba zohlednit zjevně nesprávný úřední postup soudu, který byl důvodem pro podání žaloby pro zmatečnost, ve které byl stěžovatel úspěšný. Domnívá se, že mu nelze klást k tíži nesprávný úřední postup soudu, za který je odpovědný primárně stát promítnutím tohoto nesprávného úředního postupu do povinnosti hradit protistraně náklady řízení. O takový ústavně nekonformní způsob šlo dle stěžovatele právě v tomto případě. Stěžovatel má dále za to, že je eventuálně možné vedlejšímu účastníku ve sporu přiznat v odůvodněném případě náhradu nákladů řízení ve výši ekvivalentu jednonásobku přiznané jistiny. K tomu odkazuje na nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3923/11 ze dne 29. 3. 2012 (N 68/64 SbNU 767) a sp. zn. II. ÚS 3011/11 ze dne 15. 5. 2012 (N 103/65 SbNU 423). Stěžovatel dále poukazuje na skutečnost, že z dokazování provedeného v řízení o žalobě pro zmatečnost vyplývá, že určitý podíl na nesprávném úředním postupu soudu v řízení o žalobě pro zmatečnost nese i vedlejší účastník řízení (původní žalobce).

9. Zásadní námitkou stěžovatele je také skutečnost, že se soud s argumenty stěžovatele co do výše přiznaných nákladů řízení vůbec nvypořádal. Odůvodnění rozhodnutí je tak nedostatečné a nvypořádání se s argumenty stěžovatele představuje porušení práva na spravedlivý proces.

III. Vyjádření účastníků a replika stěžovatele

10. Účastník řízení (Okresní soud Plzeň-město) ve svém vyjádření k ústavní stížnosti plně odkázal na odůvodnění napadeného rozhodnutí.

11. Vedlejší účastník řízení (Plzeňské městské dopravní podniky, a. s.) ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že jelikož měl po poměrně náročném a zdlouhavém sporu plný úspěch ve věci, má za to, že v dané věci nebyly splněny podmínky a důvody zvláštního zřetele hodné pro postup dle § 150 občanského soudního řádu. Stěžovatel svým jednáním zavdál příčinu k řešení předmětné záležitosti soudní cestou, kdy na základě jeho procesní argumentace byl vedlejší účastník nucen aktivně se bránit. Nelze se ztotožnit s názorem stěžovatele, dle kterého se v daném případě jednalo o typově jednoduchou věc. Při rozhodování soudu prvního stupně tento správně přihlédl ke všem okolnostem, zejména k těm, které vedly k uplatnění nároku, a zejména k postoji stěžovatele.

12. Dále vedlejší účastník řízení poukázal na skutečnost, že účastníci soudního řízení jsou si před soudem rovni, proto má právo, stejně jako protistrana, být zastoupen advokátem. Princip rovnosti je jedním ze základních principů, jimiž je soudní řízení ovládáno, a strany musí mít před soudem rovné postavení. Žádná ze stran nesmí být jakkoli procesně zvýhodněna. Pro opačný postup soudu není v zákoně a ani v podzákonném právním předpisu opora. Každý má právo nechat se zastoupit advokátem, a pokud v případném soudním řízení účastník využije odborné právní pomoci advokáta a nechá se jím zastoupit, je třeba na tuto skutečnost při zachování rovnosti subjektů občanského soudního řízení pohlížet jako na legální postup v řízení. Vedlejší účastník navrhl, aby byla ústavní stížnost zamítnuta.

13. K vyjádření účastníků řízení zaslal stěžovatel repliku, v níž poukázal na to, že v řízení vznesl řadu námitek týkajících se důvodnosti a účelnosti nákladů řízení, které vedlejší účastník ve sporu uplatnil. Odůvodnění výroku rozhodnutí obecným soudem však obsahuje v dané věci toliko výpočet nákladů řízení a jejich přiznání v plné výši vedlejšímu účastníkovi bez podrobnějšího zdůvodnění. Zde spatřuje stěžovatel ústavněprávní deficit napadeného výroku rozsudku. Soud se nezabýval při hodnocení věci námitkami stěžovatele, kdy stěžovatel namítal, že náklady vedlejšího účastníka nejsou účelně vynaloženy, navíc jsou zde i jiné důvody, pro které není namíste přiznat vedlejšímu účastníkovi právo na náhradu nákladů řízení: 1. charakter sporu – formulářová žaloba, bagatelní částka, 2. úspěch stěžovatele v řízení o žalobě pro zmatečnost, 3. charakter vedlejšího účastníka a okolnosti na straně stěžovatele.

14. Stěžovatel nesouhlasí s vedlejším účastníkem ani v tom směru, že v dané věci nebyl dán důvod k postupu dle § 150 občanského soudního řádu, zásadním deficitem je však to, že obecný soud v dané věci, i přes

četné námitky stěžovatele, tento moderační institut vůbec neposuzoval. Princip rovnosti v širším smyslu pak dle stěžovatele znamená i to, že účastník, který nemá sám právní vzdělání, si zvolí pro zastupování před soudem právní pomoc advokáta, a naopak ten účastník, který má k dispozici dostatečný administrativní právně vzdělaný aparát, tento k zastoupení před soudem využije. Ne každé zastoupení účastníka v řízení advokátem lze bezvýhradně považovat za výkon ústavně garantovaného práva na právní pomoc dle čl. 37 odst. 2 Listiny. Stěžovatel zdůrazňuje, že sám vedlejší účastník (pomocí svého právního odboru) běžně agendu pohledávek z jízdného vyřizuje, kdy sám zasílá např. předžalobní upomínky za neuhrazené jízdné a pokuty. Udělení plné moci advokátu v této situaci považuje stěžovatel za účelové, nejedná se tak o účelně vynaložené náklady řízení.

15. Stěžovatel dále požádal Ústavní soud, aby mu přiznal účelně vynaložené náklady proti účastníku řízení, případně poměrně vůči účastníku řízení a vedlejšímu účastníku řízení dle § 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu, neboť má za to, že podmínky pro přiznání náhrady nákladů řízení jsou splněny.

IV. Formální předpoklady projednání návrhu

16. Ústavní soud se nejprve zabýval tím, zda jsou splněny formální předpoklady projednání ústavní stížnosti. Dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, ve kterém bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu a *contrario*, § 202 odst. 2 občanského soudního řádu).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

17. Ústavní soud po posouzení věci dospěl k závěru, že se jedná o návrh zjevně neopodstatněný ve smyslu § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

18. Ústavní soud ve své ustálené judikatuře zcela zřetelně akcentuje doktrínu minimalizace zásahů do činnosti orgánů veřejné moci, která je odrazem skutečnosti, že Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů (čl. 83 Ústavy České republiky). Proto mu nepřislouší zasahovat do ústavně vymezené pravomoci jiných subjektů veřejné moci, pokud jejich činností nedošlo k zásahu do ústavně zaručených základních práv a svobod, a to i v případě, že by na konkrétní podobu ochrany práv zakotvených v podústavních předpisech měl jiný názor. Ústavní soud dále ve své rozhodovací praxi vyložil, za jakých podmínek má nesprávná aplikace či

interpretace podústavního práva za následek porušení základních práv a svobod [srov. např. náleze Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 2519/07 ze dne 23. 1. 2008 (N 19/48 SbNU 205)].

19. Ústavní soud dále pokládá za potřebné konstatovat, že otázku náhrady nákladů řízení ve své judikatuře řešil již mnohokrát. Proto je nutno opakovaně připomenout, že při posuzování problematiky náhrady nákladů řízení postupuje velmi zdrženlivě a výrok o náhradě nákladů řízení ruší pouze výjimečně. Nicméně vzhledem k tomu, že rozhodování o nákladech řízení je integrální součástí soudního řízení jako celku, a proto i na tuto část řízení dopadají postuláty spravedlivého procesu, je Ústavní soud oprávněn podrobit přezkumu i tato rozhodnutí, avšak pouze z toho pohledu, zda nejsou v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, resp. zda z hlediska své intenzity zásahu do základního práva nepředstavují závažný exces [viz např. náleze sp. zn. III. ÚS 624/06 ze dne 8. 2. 2007 (N 27/44 SbNU 319)]. Takovou povahu však napadené soudní rozhodnutí z níže vyložených důvodů nemá.

20. Při rozhodování obecných soudů o náhradě nákladů řízení se uplatní zásada úspěchu ve věci vyjádřená v § 142 odst. 1 občanského soudního řádu. „Právo úspěšné procesní strany vůči neúspěšné straně řízení na náhradu nákladů vychází ze základního strukturního principu, který se v civilním sporném procesu uplatňuje, tj. ze systému dvou stran v kontradiktorním postavení, v rámci něhož účastníci řízení vystupují jako vzájemní oponenti, uplatňující v řízení protichůdné zájmy. Úspěch jedné procesní strany je tak zároveň neúspěchem jejího procesního odpůrce, přičemž každá strana se v mezích daných civilním řádem soudním snaží pomocí přípustných prostředků docílit vlastního vítězství a prohry protistrany. Je-li procesní strana úspěšná, měl by jí její odpůrce nahradit náklady, které přitom účelně vynaložila, neboť by bylo v rozporu s ochrannou funkcí civilního práva procesního, pokud by civilní proces neumožňoval odstranit zmenšení majetkové sféry účastníka způsobené jenom tím, že byl nucen důvodně hájit svá práva, do nichž někdo jiný zasahoval“ [citováno z nálezu sp. zn. III. ÚS 2984/09 ze dne 23. 11. 2010 (N 232/59 SbNU 365)]. Přitom však strana, která ve sporu podlehla, nehradí úspěšné procesní straně veškeré její náklady, ale jediné takové náklady, které lze považovat za potřebné k účelnému uplatňování nebo bránění práva; toto pravidlo se vztahuje na jakékoliv náklady řízení, tj. i na náklady spojené se zastupováním advokátem [náleze sp. zn. I. ÚS 988/12 ze dne 25. 7. 2012 (N 132/66 SbNU 61)].

21. Z rozhodovací činnosti Ústavního soudu též vyplývá, že rozhodování o nákladech řízení musí reflektovat samotný účel civilního procesu, kterým je ochrana porušeným nebo ohroženým skutečným subjektivním hmotným právům a právem chráněným zájmům [srov. situace, kdy se civilní řízení vede kvůli částce, která může být přiznána na náhradě nákladů

řízení, viz např. nález sp. zn. I. ÚS 3698/10 ze dne 14. 9. 2011 (N 160/62 SbNU 395)]. Za účelně vynaložené náklady ve smyslu § 142 odst. 1 občanského soudního řádu tak lze považovat jen takové náklady, které musela procesní strana nezbytně vynaložit, aby mohla řádně hájit své porušené nebo ohrožené subjektivní právo u soudu. Náklady spojené se zastoupením advokátem budou tomuto vymezení zpravidla odpovídat, jakkoli se mohou vyskytovat situace, kdy takové náklady nebude možné považovat za nezbytné k řádnému uplatňování nebo bránění práva u soudu. Mezi takové situace patří např. zneužití práva na zastupování advokátem, resp. jeho šikanózní výkon spočívající v přímém úmyslu způsobit protistraně škodu [nález sp. zn. I. ÚS 988/12 ze dne 25. 7. 2012 (N 132/66 SbNU 61)].

22. Ústavní soud po seznámení se spisovým materiálem dospěl k závěru, že v daném sporu nelze ze strany vedlejšího účastníka řízení na zneužití práva na zastupování advokátem usuzovat. Jakkoli je nutno stěžovateli přisvědčit v tom, že řízení před soudem bylo zahájeno tzv. formulářovou žalobou (návrhem na vydání elektronického platebního rozkazu), další průběh řízení brání závěru o kvalifikaci věci jako skutkově a právně jednoduché. Řízení totiž neskončilo vydáním elektronického platebního rozkazu, přičemž procesní aktivita stěžovatele – zastoupeného advokátem – v průběhu soudního řízení evidentně vyžadovala, aby vedlejší účastník řízení za účelem obrany svého práva adekvátně reagoval na stěžovatelova podání (vyjádření k odporu, vyjádření k žalobě pro zmatečnost), resp. aby kvalifikovaně vystupoval v rámci jednání (1. 10. 2013, 15. 10. 2013, 26. 6. 2014, 6. 1. 2015, 19. 3. 2015) před soudem; ve věci probíhalo obsáhlé dokazování, včetně výslechu několika svědků. Tvrzení stěžovatele o účelovosti udělení plné moci advokátu ze strany vedlejšího účastníka řízení tak lze v kontextu celého průběhu řízení před obecnými soudy považovat za nepodložené, a to i s přihlédnutím ke skutečnosti, že vedlejší účastník řízení se v rámci své činnosti zabývá též správou svých pohledávek (ostatně předžalobní upomínku zaslal vedlejší účastník řízení stěžovateli ve vlastní režii).

23. Přestože se vedlejší účastník řízení jako dopravní podnik běžně setkává s případy neuhrazeného jízdného a tyto pohledávky a jejich správa zjevně představují součást jeho běžné agendy, odepření práva na právní pomoc tomuto subjektu (možnost nechat se zastoupit advokátem) mj. v řízení před soudy, jak naznačuje stěžovatel (sub 15), by představovalo porušení práva tohoto subjektu ve smyslu dle čl. 37 odst. 2 Listiny, toto právo mu nelze upírat. Nadto je třeba si uvědomit, že vedlejší účastník řízení není podnikatelem, který se zaměřuje na nákup a vymáhání pohledávek [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 3698/10 ze dne 14. 9. 2011 (N 160/62 SbNU 395)] a zároveň je v poněkud jiném postavení než orgány veřejné moci (správní úřady, územní samosprávné celky), resp. osoby veřejného práva (srov.

např. rozsudek Nejvyššího správního soudu č. j. 6 As 40/2006-87 ze dne 26. 4. 2007), u nichž lze existenci dostatečného materiálního a personálního vybavení ke kvalifikované obraně svých práv zpravidla předpokládat [srov. nálezy Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 376/12 ze dne 14. 3. 2013 (N 45/68 SbNU 449) a sp. zn. I. ÚS 2310/13 ze dne 13. 3. 2014 (N 35/72 SbNU 401)]. Na druhou stranu je nutno připomenout, jakkoli právo na právní pomoc a náhrada nákladů řízení spojených se zastupováním spolu úzce souvisejí, jedná se o dvě různé věci (viz usnesení sp. zn. III. ÚS 2284/12 ze dne 12. 7. 2012, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>). Proto by případné nepřiznání náhrady nákladů spojených se zastoupením advokátem účastníku, který ve věci úspěch neměl, nebylo porušením práva na právní pomoc za situace, kdy soud tyto náklady úspěšnému účastníkovi nepřizná z důvodu, že k tomu nebyla naplněna zákonná kritéria, mj. i kritérium, že jde o náklady potřebné k účelnému uplatňování nebo bránění práva.

24. Z odůvodnění napadeného rozhodnutí vyplývá, že okresní soud neměl o účelnosti nákladů vynaložených vedlejším účastníkem pochyb, přičemž Ústavní soud takové rozhodnutí nepovažuje – právě s ohledem na celý průběh řízení před obecnými soudy, včetně přihlédnutí k okolnostem, které k uplatnění nároku vedly, jakož i k postoji a jednání stěžovatele – za extrémně rozporné s principy spravedlnosti. Jakkoli je výsledná částka, kterou má stěžovatel dle napadeného rozhodnutí vedlejšímu účastníkovi na nákladech řízení zaplatit, ve značném nepoměru k žalované jistině (1 600 Kč), lze souhlasit s obecným soudem, že stěžovatel měl pečlivěji zvážit účelnost dalšího vedení soudního sporu (o bagatelní částku), když si musel být vědom skutečnosti narůstajících nákladů, a to na obou stranách sporu. Úspěch stěžovatele v rámci řízení o žalobě pro zmatečnost, k jehož vyvolání stěžovatele nevedlo jednání vedlejšího účastníka řízení, nýbrž to, že soud jednal bez přítomnosti stěžovatele, aniž věděl (z důvodu pochybení administrativního aparátu soudu) o jeho omluvě z jednání (nota bene zaslané dva dny před nařízeným jednáním), pak nemá vliv na to, že i v této části řízení vedlejšímu účastníkovi náklady vznikly. S ohledem na zásadu úspěchu ve věci pak není důvod takto vzniklé náklady z celkové přiznané nákladové částky účastníkovi, který není orgánem veřejné (státní) moci, vyloučit [srov. též nálezy sp. zn. II. ÚS 446/08 ze dne 3. 9. 2008 (N 150/50 SbNU 319)]. Nutno podotknout, že stěžovatelova sociální situace byla ze strany obecného soudu vzata v úvahu a projevila se jednak v rozhodnutí o částečném osvobození od soudních poplatků a jednak v poskytnutí výhody splátek dle § 160 odst. 1 věty za středníkem občanského soudního řádu.

25. Konečně poukazuje-li stěžovatel na to, že v jeho případě mělo být aplikováno moderační právo soudu dle § 150 občanského soudního řádu, Ústavní soud k tomu uvádí, že využití tohoto práva je výjimkou ze shora uvedené zásady úspěchu ve věci („jsou-li tu důvody hodné zvláštního

zřetеле...“). Toto ustanovení obecně slouží k řešení situace, v níž je nespravedlivé, aby ten, kdo důvodně hájil svá porušená práva, obdržel náhradu nákladů, které při této činnosti účelně vynaložil [blíže viz např. nálezn sp. zn. III. ÚS 2984/09 ze dne 23. 11. 2010 (N 232/59 SbNU 365)]. Pokud obecný soud k aplikaci § 150 občanského soudního řádu nepřistoupil, lze mít za to, že podmínky pro tento postup neměl za splněné; nároky na odůvodnění rozhodnutí, v němž obecný soud přistoupil k uplatnění moderačního práva (jakožto výjimky), jsou přitom odlišné od situace, kdy soud postupuje v souladu se zásadou úspěchu ve věci [srov. nálezn sp. zn. I. ÚS 3923/11 ze dne 29. 3. 2012 (N 68/64 SbNU 767)]. Využití kasační pravomoci z důvodu, že se obecný soud nevyjádřil k tomu, proč se rozhodl moderační právo nevyužít, by bylo – s ohledem na konkrétní okolnosti věci – zjevně nepřiměřené. Ústavní soud zároveň neshledal extrémní nespravedlnost v tom, že v daném případě nebylo při posouzení nákladové otázky moderační právo soudu zvažováno, resp. využito.

26. Ústavní soud tedy nezjistil, že by stěžovatelem namítané porušení základních práv bylo opodstatněné; napadené soudní rozhodnutí, proti němuž ústavní stížnost směřovala, nevybočilo z mezí ústavnosti. Proto ústavní stížnost dle ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu odmítl, a to mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků.

27. Stěžovatelovu návrhu na náhradu nákladů řízení před Ústavním soudem nevyhověl, a to s ohledem na výsledek řízení o ústavní stížnosti (§ 62 odst. 4 a § 83 odst. 1 zákona o Ústavním soudu).

Č. 17

K žalobě proti nečinnosti správního orgánu

Žaloba proti nečinnosti správního orgánu připadá v úvahu pouze v případech, v nichž je zákonem předpokládaným ukončením probíhajícího správního řízení vydání rozhodnutí nebo osvědčení.

Bezvýsledné vyčerpání prostředků k ochraně proti nečinnosti správního orgánu ve smyslu § 79 odst. 1 soudního řádu správního je potřeba vykládat tak, že se jedná o prostředky, které musí směřovat k vydání rozhodnutí správním orgánem, nikoli proti jakékoli nečinnosti, která v průběhu správního řízení nastane.

Usnesení

Ústavního soudu - IV. senátu složeného z předsedy senátu Tomáše Lichovníka a soudců Vladimíra Sládečka (soudce zpravodaj) a Jaromíra Jirsy - ze dne 10. listopadu 2015 sp. zn. IV. ÚS 2489/15 ve věci ústavní stížnosti Ing. Olgy Bugajové, zastoupené JUDr. Alexanderem Király, Ph.D., advokátem, se sídlem Ostrava-Poruba, L. Poděšť 1883/5, proti rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 29. 5. 2015 č. j. 2 Afs 34/2015-37, kterým byla zamítnuta stěžovatelčina kasační stížnost proti usnesení krajského soudu o odmítnutí její správní žaloby proti nečinnosti správního orgánu.

Výrok

Ústavní stížnost a návrh s ní spojený se odmítají.

Odůvodnění

V ústavní stížnosti stěžovatelka navrhla zrušení výroku I v záhlaví označeného rozsudku Nejvyššího správního soudu, jímž byla zamítnuta její kasační stížnost proti usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 15. 1. 2015 č. j. 22 A 103/2014-21. Stěžovatelka tvrdí, že napadeným rozhodnutím bylo porušeno její ústavně zaručené právo ve smyslu čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 96 Ústavy.

Z ústavní stížnosti a přiložených rozhodnutí Ústavní soud zjistil, že Magistrát města Ostravy (dále jen „magistrát“) vydal dne 14. 4. 2014 pod č. j. SMO/142892/14/OFR/nyt platební výměr, kterým stěžovatelce vyměřil poplatek za shromažďování, sběr, přepravu, třídění, využívání a odstraňování komunálních odpadů ve výši 1 494 Kč. Stěžovatelka podala proti tomuto platebnímu výměru dne 23. 5. 2014 blanketní odvolání. Dne 30. 7. 2014 vyzval magistrát stěžovatelku k odstranění vad podání. Poté, co

stěžovatelka své odvolání doplnila, postoupil magistrát dne 1. 10. 2014 odvolání Krajskému úřadu Moravskoslezského kraje (dále jen „krajský úřad“). Dne 12. 8. 2014 stěžovatelka podala u krajského úřadu „žádost o uplatnění opatření proti nečinnosti v řízení o odvolání“, ve které se domáhala opatření proti nečinnosti magistrátu v odvolacím řízení. Uvedla, že magistrát teprve po měsíci a půl zjistil, že její odvolání neobsahuje veškeré náležitosti a že tyto vady brání řádnému projednání věci. Krajský úřad neshledal tento podnět stěžovatelky důvodným a připisem ze dne 8. 9. 2014 vyznamenal stěžovatelku, že prodlení magistrátu s vyřizováním odvolání pomínulo zasláním výzvy stěžovatelce k doplnění odvolání. Zároveň krajský úřad stěžovatelku vyzval k tomu, aby blíže specifikovala a předložila doklady o úhradě vyměřeného poplatku. Stěžovatelka dne 16. 9. 2014 podala žalobu na nečinnost krajského úřadu ke Krajskému soudu v Ostravě. Rozhodnutím ze dne 22. 1. 2015 č. j. MSK 10743/2015 krajský úřad o odvolání stěžovatelky rozhodl tak, že jej zamítl a napadené rozhodnutí potvrdil.

Krajský soud v Ostravě usnesením ze dne 15. 1. 2015 č. j. 22 A 103/2014-21 odmítl žalobu stěžovatelky, kterou se domáhala, aby uložil krajskému úřadu rozhodnout v odvolacím řízení proti rozhodnutí vydanému magistrátem dne 14. 4. 2014, jako předčasnou, neboť stěžovatelka nevyčerpala prostředky k ochraně proti nečinnosti. Konstatoval, že v daném případě byl ve správním řízení uplatněn prostředek proti nečinnosti podle správního řádu ve vztahu k jiné nečinnosti, než je nevydání rozhodnutí ve věci samé, a u jiného orgánu, než je žalovaný (krajský úřad). Stěžovatelka totiž podala pouze u krajského úřadu žádost o uplatnění opatření proti nečinnosti prvostupňového orgánu. Podle Krajského soudu v Ostravě ze spisu ani z tvrzení stěžovatelky nevyplývá, že by uplatnila prostředek proti nečinnosti spočívající v nevydání rozhodnutí ve věci samé u samotného žalovaného – krajského úřadu. Ústavní stížností napadeným rozsudkem Nejvyšší správní soud zamítl kasační stížnost stěžovatelky jako nedůvodnou.

Stěžovatelka v ústavní stížnosti jednak v zásadě opakuje námitky proti rozhodnutí krajského soudu, které již uplatnila v řízení před Nejvyšším správním soudem. Uvádí dále, že nesouhlasí jak se závěrem, tak s odůvodněním Nejvyššího správního soudu a zejména s provedením šetření a zajištěním potřebných podkladů. Polemizuje s interpretací příslušných ustanovení správního řádu Nejvyšším správním soudem ve vztahu k žalobě proti nečinnosti. Napadený rozsudek podle stěžovatelky představuje svévolnou aplikaci práva, které chybí jakékoli smysluplné opodstatnění, a klade na stěžovatelku nepřiměřené nároky – ověřovat po podání žádosti o uplatnění opatření proti nečinnosti správního orgánu, zda jej podala funkčně správnému orgánu, a fakticky tak nahrazovat povinnost správnímu orgánu stanovenou v § 12 správního řádu.

Ústavní soud posoudil argumentaci stěžovatelky i obsah napadeného rozhodnutí a dospěl k závěru, že jde o návrh zjevně neopodstatněný, a proto jej odmítl.

Podle § 43 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) musí být usnesení o odmítnutí návrhu podle odstavců 1 a 2 písemně vyhotoveno, stručně odůvodněno uvedením zákonného důvodu, pro který se návrh odmítá, a musí obsahovat poučení, že odvolání není přípustné.

Ústavní soud především konstatuje, že není další instancí v systému všeobecného soudnictví a výklad jiných než ústavních předpisů, jakož i přezkoumávání jejich aplikace při řešení konkrétních případů jsou záležitostmi ostatních soudů (srov. např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 1216/13; dostupné na <http://nalus.usoud.cz>). Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti a jako takový je oprávněn do rozhodovací činnosti ostatních soudů zasahovat jen tehdy, pokud chybná interpretace či aplikace podústavního předpisu nepřipustně postihuje některé z ústavně zaručených základních práv či svobod nebo je v rozporu s požadavky spravedlivého (řádného) procesu či s obecně sdílenými zásadami spravedlnosti. Zřetelně tak akcentuje doktrínu minimalizace zásahů do činnosti jiných orgánů veřejné moci, která je odrazem skutečnosti, že Ústavní soud není součástí soustavy ostatních soudů (čl. 83 Ústavy). Proto mu nepřísluší ingrovať do jejich ústavně vymezené pravomoci, pokud jejich rozhodnutím, příp. v průběhu procesu mu předcházejícího, nedošlo k zásahu do ústavně zaručených práv.

Ústavní soud dále připomíná, že není primárně povolán k výkladu právních předpisů v oblasti veřejné správy, nýbrž *ex constitutione* k ochraně práv a svobod zaručených ústavním pořádkem. Jak ve své judikatuře mnohokrát konstatoval, postup ve správním a v soudním řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu i výklad jiných než ústavních předpisů, jakož i jejich aplikace při řešení konkrétních případů jsou záležitostmi správních orgánů a posléze pak správních soudů. Ústavní soud zdůrazňuje, že právě Nejvyššímu správnímu soudu, jehož rozhodnutí je v daném případě napadáno, přísluší primární role při sjednocování judikatury v oblasti správního soudnictví, tj. sjednocování interpretace a aplikace podústavního práva. Úkol Ústavního soudu spočívá „toliko“ v posuzování tvrzeného porušení ústavně zaručených základních práv a svobod.

Ústavní soud posoudil napadené rozhodnutí ve výše vymezeném rozsahu a zásah do ústavně zaručených práv stěžovatelky neshledal.

Podle přesvědčení Ústavního soudu právní názor Nejvyššího správního soudu koresponduje textu a smyslu aplikovaných předpisů, Ústavní soud jej považuje za ústavně konformní. Nejvyšší správní soud se v odůvodnění napadeného rozhodnutí podrobně zabýval všemi skutečnostmi

relevantními pro posouzení otázky vyčerpání prostředků k ochraně proti nečinnosti správního orgánu. Podrobně a s odkazy na svou judikaturu se věnoval výkladu ustanovení § 79 a násl. zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, (dále jen „s. ř. s.“) ve vztahu k řízení o odvolání podle § 113 zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád. Nejvyšší správní soud mimo jiné konstatoval, že žaloba proti nečinnosti připadá v úvahu pouze tehdy, je-li zákonem předpokládaným ukončením probíhajícího správního řízení vydání rozhodnutí či osvědčení. Bezvýsledné vyčerpání prostředků k ochraně proti nečinnosti správního orgánu podle § 79 odst. 1 s. ř. s. je tudíž potřeba vykládat tak, že se jedná o prostředky, které musí směřovat k vydání rozhodnutí žalovaným (krajský úřad), nikoli proti jakékoli nečinnosti, která v průběhu odvolacího řízení nastane. V dané věci stěžovatelka neuplatnila prostředek proti nečinnosti žalovaného spočívající v nevydání rozhodnutí ve věci samé, tedy prostředek podřaditelný pod ochranu před nečinností podle § 38 odst. 1 písm. c) daňového řádu. Stěžovatelka se v podání ze dne 12. 8. 2014 domáhala opatření proti nečinnosti magistrátu pouze z důvodu, že podle jejího názoru pomalu vyřizuje náležitosti odvolání.

Je třeba připomenout, že právo na spravedlivý (řádný) proces ve smyslu čl. 36 Listiny není možné vykládat tak, že by se stěžovatelce garantoval úspěch v řízení či se zaručovalo právo na rozhodnutí odpovídající jejím představám. Obsahem tohoto ústavně zaručeného práva je zajištění práva na spravedlivé (řádné) soudní řízení, v němž se uplatní všechny zásady soudního rozhodování v souladu se zákony a při aplikaci ústavních principů. Okolnost, že stěžovatelka se závěry či názory soudů nesouhlasí, nemůže sama o sobě důvodnost ústavní stížnosti založit.

Na základě výše uvedeného Ústavní soud mimo ústní jednání a bez přítomnosti účastníků řízení ústavní stížnost podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jako návrh zjevně neopodstatněně odmítl.

Č. 18

K dodržení zásady zákazu překvapivého rozhodnutí v odvolacím řízení

Rozhodnutí odvolacího soudu, jímž je (v souladu s § 219 občanského soudního řádu) potvrzeno rozhodnutí nalézacího soudu co do výroku, nikoli však co do důvodu, musí podle čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod předcházet postup, jímž je zajištěna zásada zákazu překvapivého rozhodnutí. O jeho porušení se nejedná, byl-li nový důvod pro potvrzení výroku předmětem řízení před odvolacím soudem a odvolatel měl možnost se k věci (novému důvodu) vyjádřit.

Usnesení

Ústavního soudu - III. senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila a soudců Jana Filipa (soudce zpravodaj) a Vladimíra Kůrky - ze dne 12. listopadu 2015 sp. zn. III. ÚS 2675/15 ve věci ústavní stížnosti Ing. Arnošky Rajnišové, zastoupené JUDr. Vladimírem Jablonským, advokátem, se sídlem Glinkova 1659/14, Praha 6, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. dubna 2015 č. j. 30 Cdo 4204/2014-243 a rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 13. ledna 2014 č. j. 68 Co 309/2013-224 o zamítnutí stěžovatelčiny žaloby na náhradu nemajetkové újmy způsobené nesprávným úředním postupem státu.

Výrok

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění**I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí**

1. Stěžovatelka se ústavní stížností ze dne 2. 9. 2015, doručenou Ústavnímu soudu téhož dne, domáhá zrušení shora uvedených rozhodnutí obecných soudů, neboť má za to, že jimi došlo k porušení jejích základních práv zakotvených v čl. 36 odst. 1, 2 a 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 38 odst. 2 Listiny. Namítá též porušení čl. 1 odst. 1 a čl. 2 odst. 3 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a čl. 2 odst. 2 Listiny.

2. Stěžovatelka se v původním řízení žalobou domáhala přiznání náhrady nemajetkové újmy ve výši 15 000 000 Kč za nesprávný úřední postup státu, který spatřovala v průtazích, k nimž mělo dojít ze strany České republiky - Ministerstva financí v řízení o finanční náhradě podle § 13

zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, jakož i v protiprávním snížení vyplacených částek finanční kompenzace. Ve věci rozhodoval Obvodní soud pro Prahu 1, který žalobu rozsudkem ze dne 29. 10. 2009 č. j. 30 C 248/2007-72 zamítl, a to se závěrem, že uplatňovaný nárok je promlčen. O odvolání proti tomuto rozsudku rozhodl Městský soud v Praze rozsudkem ze dne 26. 4. 2010 č. j. 68 Co 123/2010-98, kterým byl rozsudek soudu prvního stupně potvrzen. Rozsudek odvolacího soudu byl však rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 18. 5. 2011 sp. zn. 30 Cdo 4637/2010 zrušen a věc byla vrácena Městskému soudu v Praze k dalšímu řízení. Nejvyšší soud dospěl k závěru, že ve vztahu k nároku na náhradu nemajetkové újmy spočívající v průtahích v řízení došlo k nesprávnému posouzení právní otázky, neboť tento nárok promlčen není, když řízení, ve vztahu k němuž stěžovatelka svůj nárok uplatňuje, dosud neskončilo. Městský soud v Praze následně usnesením ze dne 25. 8. 2011 č. j. 68 Co 123/2010-127 první rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1 ve věci zrušil.

3. Obvodní soud pro Prahu 1 následně rozhodl rozsudkem ze dne 2. 10. 2012 č. j. 30 C 248/2007-165 podruhé tak, že žalobu stěžovatelky zamítl, a to opět z důvodu promlčení uplatněného nároku. Městský soud v Praze jakožto soud odvolací napadeným rozsudkem rozsudek soudu prvního stupně potvrdil, když však po provedeném dokazování dospěl k závěru, že v řízení před Ministerstvem financí o finanční náhradu dle zákona č. 87/1991 Sb. nedošlo k nesprávnému úřednímu postupu. Dovolání stěžovatelky proti tomuto rozsudku pak Nejvyšší soud napadeným usnesením odmítl jako nepřipustné.

II. Argumentace stěžovatelky

4. Stěžovatelka v ústavní stížnosti poukazuje na to, že v odvolacím řízení proběhla dvě jednání před odvolacím soudem, přičemž při prvním z nich bylo vedlejšímu účastníkovi uloženo předložit soudu spis týkající se žádosti stěžovatelky o odškodnění. Při druhém jednání byl pak vynesena rozsudek. Stěžovatelka zdůrazňuje, že po šestileté anabázi, kdy byla nucena vzhledem k postojům obecných soudů k jejímu nároku soustředit se na vyvrácení nesprávného právního názoru o promlčení jejího nároku, přijal nyní odvolací soud rozhodnutí nezvykle rychle a navíc rozhodnutí pro stěžovatelku zcela překvapivé, neboť rozsudek odůvodnil tak, že k nesprávnému úřednímu postupu vedlejšího účastníka vůbec nedošlo. Odvolací soud dle stěžovatelky ani žádným způsobem neavizoval, jakým způsobem se jeho úvahy při rozhodování budou ubírat.

5. Stěžovatelka poukazuje na novelizaci občanského soudního řádu provedenou zákonem č. 59/2005 Sb., kterou došlo ke změně pravidla v ustanovení § 219 občanského soudního řádu (původně „Odvolací soud rozhodnutí potvrdí, je-li věcně správné“). Změna provedená uvedenou

novelou (nyní „Odvolací soud rozhodnutí potvrdí, je-li ve výroku věcně správné“) má dle stěžovatelky významné a dalekosáhlé důsledky, neboť odvolací soud má potvrdit nejen rozhodnutí soudu prvního stupně, které je založeno na správných skutkových zjištěních a správném právním posouzení, ale i rozhodnutí, byť postavené na nesprávném právním posouzení, přesto správné co do výroku. Tato nová právní úprava tak má de facto za následek oslabení principu dvojjinstančnosti. Přesto však nemůže nic změnit na zásadě zákazu překvapivých rozhodnutí.

6. Předvídatelnost rozhodnutí lze docílit nejen zrušením rozhodnutí soudu prvního stupně a vrácením věci k dalšímu řízení, ale také tím, že odvolací soud seznámí účastníky se svým odlišným právním názorem a poskytne jim prostor k vyjádření, případně k předložení nových důkazů [viz náleze Ústavního soudu ze dne 31. 7. 2008 sp. zn. I. ÚS 777/07 (N 134/50 SbNU 181)]. Postup, kdy odvolací soud potvrdí rozhodnutí soudu prvního stupně, přičemž k závěru o věcné správnosti výroku tohoto rozhodnutí dospěje na základě odlišného právního posouzení věci, s nímž účastníky řízení neseznámil a nedá jim ani příležitost se k němu vyjádřit, je odepřením práva na právní slyšení ve smyslu čl. 38 odst. 2 Listiny. V konečném důsledku tak postup soudu a jeho rozhodnutí odporuje principu předvídatelnosti rozhodnutí orgánů veřejné moci, který je jednou ze základních zásad demokratického právního státu.

III. Formální předpoklady projednání návrhu

7. Ústavní soud se nejprve zabýval tím, zda jsou splněny formální předpoklady projednání ústavní stížnosti. Dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, ve kterém byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*), neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

IV. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

8. Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost je návrhem zjevně neopodstatněným ve smyslu § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

9. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy); není součástí soustavy obecných soudů a není ani povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí. Do rozhodovací činnosti obecných soudů je Ústavní soud oprávněn a povinen zasáhnout jen tehdy, jestliže

porušením jednoduchého práva došlo současně i k porušení ústavně chráněného základního práva. V souvislosti s řízením, které předcházelo napadenému rozhodnutí, je pak Ústavní soud povinen ověřit, zda byly dodrženy ústavní limity vyplývající z hlavy páté Listiny, resp. zda v důsledku svévole nedošlo k extrémnímu vybočení z nich [z rozsáhlé judikatury srov. kupř. nálezy Ústavního soudu ze dne 24. 11. 2004 sp. zn. III. ÚS 351/04 (N 178/35 SbNU 375) a ze dne 25. 9. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 85/06 (N 148/46 SbNU 471)].

10. Stěžovatelka spatřuje porušení svých základních práv v tom, že napadené rozhodnutí odvolacího soudu pro ni bylo překvapivé a že jej nebylo možné předvídat, resp. že došlo k porušení jejího práva na vyjádření ve věci. Ze spisového materiálu, který si Ústavní soud pro posouzení ústavní stížnosti vyzádal, však tvrzené zásahy do základních práv dovodit nelze.

11. Městský soud v Praze v napadeném rozsudku uvedl, že s ohledem na nesprávný závěr soudu prvního stupně obsažený v odvoláním napadeném rozsudku přistoupil k dokazování a nezvolil postup dle § 219a odst. 1 písm. a) ve spojení s § 221 odst. 1 písm. a) občanského soudního řádu. Ústavní soud má za to, že již v průběhu prvního jednání před odvolacím soudem muselo být účastníkům řízení, včetně stěžovatelky, zřejmé, že rozhodovací činnost soudu nebude založena na otázce promlčení uplatněného nároku stěžovatelky, která již byla v předcházejícím řízení vyřešena (jakkoli toto řešení soud prvního stupně při svém druhém rozhodnutí nerespektoval), nýbrž na posouzení, zda ve vztahu k nárokované nemajetkové újmě za průtahy v řízení (tj. nesprávný úřední postup) před Ministerstvem financí došlo k naplnění jednotlivých kritérií odpovědnosti státu za tento typ škody. Tomuto závěru odpovídá jednak postoj odvolacího soudu vyjádřený v rámci prvního jednání ze dne 7. 10. 2013 (citováno z protokolu: „odvolací soud poukázal na vázanost obecných soudů závěry kasačního rozhodnutí dovolacího soudu“) a jednak jeho další postup (nařízení dalšího jednání a provádění dokazování). Nutno podotknout, že tento postup měl podklad v právní úpravě (§ 219 občanského soudního řádu), proti které (jako takové) stěžovatelka nebrojí.

12. Stěžovatelce je nutno přisvědčit, že při postupu soudu dle § 219 občanského soudního řádu vystupuje do popředí zásada zákazu překvapivých rozhodnutí. Ostatně jak uvedl Ústavní soud i v nálezu ze dne 22. 10. 2008 sp. zn. I. ÚS 129/06 (N 179/51 SbNU 217) ve vztahu k tomuto ustanovení, možnost odvolacího soudu potvrdit (byť jen ve výroku) věcně správné rozhodnutí, tj. i za situace, kdy odvolací soud založí své rozhodnutí na zcela jiném právním posouzení věci, jej nezavazuje povinností (§ 213b a 118a občanského soudního řádu) seznámit s takovým právním názorem účastníka řízení. S ohledem na průběh celého řízení před obecnými soudy, jakož i postup odvolacího soudu před vydáním napadeného rozhodnutí však nelze přisvědčit ani tvrzenému porušení zásady předvídatelnosti rozhodnutí,

ani porušení práva stěžovatelky na vyjádření ve věci. K takovému vyjádření ve vztahu k otázce naplnění podmínek odpovědnosti státu za nesprávný úřední postup, za situace, kdy sporná otázka promlčení uplatněného nároku již zjevně nebyla předmětem pozornosti odvolacího soudu, stěžovatelka měla v rámci řízení před odvolacím soudem bezesporu příležitost. Není dále ve vztahu k námitkám ústavní stížnosti bez zajímavosti, že v rámci prvního ústního jednání před odvolacím soudem měla dle protokolu z prvního jednání právní zástupkyně žalobkyně poukázat na vysoký věk žalobkyně (94 let), a z tohoto důvodu apelovala na odvolací soud, aby ve věci rozhodl sám, bez kasace rozhodnutí soudu prvního stupně.

13. Jakkoli stěžovatelka ústavní stížností napadla usnesení Nejvyššího soudu, ve vztahu k tomuto rozhodnutí nenabízí žádnou relevantní ústavněprávní argumentaci. Postačí proto uvést, že Ústavní soud ani ve vztahu k tomuto rozhodnutí neshledal důvody pro kasační zásah. Ve vztahu k namítané překvapivosti rozhodnutí odvolacího soudu, která s ohledem na shledanou nepřípustnost dovolání nemohla založit samostatný dovolací důvod, lze nicméně poukázat i na odůvodnění napadeného usnesení Nejvyššího soudu, v němž bylo s odkazem na ustálenou judikaturu tohoto soudu předestřeno, že „za překvapivé je považováno takové rozhodnutí, které nebylo možno na základě zjištěného skutkového stavu věci, postupu odvolacího soudu a dosud přednesených tvrzení účastníků předvídat“. S takovými aspekty však napadené rozhodnutí odvolacího soudu, jak bylo uvedeno výše, spojovat nelze.

14. Ústavní soud uzavírá, že napadená rozhodnutí obecných soudů, proti nimž ústavní stížnost směřovala, nevybočila z mezí ústavnosti. Porušením práva na řádný proces podle pravidel čl. 38 odst. 2 Listiny není potvrzení rozhodnutí nalézacího soudu co do výroku, nikoli však co do důvodu (§ 219 občanského soudního řádu), byl-li nový důvod pro potvrzení výroku předmětem řízení před odvolacím soudem před vydáním napadeného rozhodnutí a odvolatel měl možnost se k věci (novému důvodu) vyjádřit; v takovém případě se nejedná o porušení zákazu překvapivého rozhodnutí. Proto ústavní stížnost dle ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jako návrh zjevně neopodstatněný odmítl, a to mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků.

Č. 19

K hodnocení důkazů a procesním postupům v trestním řízení

Trestní soud hodnotí znalecký posudek jako kterýkoli jiný důkaz podle svého vnitřního přesvědčení a v souhrnu s dalšími provedenými důkazy. Pokud se trestní soud s poukazem na další důkazy s hodnotícími stanovisky některého znalce neztotožní, neznamená to a priori porušení zásad spravedlivého (řádného) procesu.

Za porušení práva na obhajobu nelze považovat situaci, kdy stěžovatel oznámil soudu změnu obhájce tak, že nový obhájce nemohl být o konání hlavního líčení vyzooměn v zákonné lhůtě, přičemž dosavadní obhájce se daného hlavního líčení účastnil a obhajobu vykonával.

Expresivní výroky předsedkyně senátu, byť mohou být považovány za nevhodné, nejsou samy o sobě důvodem pro vyloučení této soudkyně z projednávání věci, jestliže se nejedná o hrubé či šikanózní chování vůči stěžovateli, které by svědčilo o averzi předsedkyně senátu vůči stěžovateli.

Usnesení

Ústavního soudu – IV. senátu složeného z předsedy senátu Tomáše Lichovníka a soudců Vladimíra Sládečka (soudce zpravodaj) a Jaromíra Jirsy – ze dne 24. listopadu 2015 sp. zn. IV. ÚS 1796/15 ve věci ústavní stížnosti J. V., zastoupeného JUDr. Vladimírem Vaňkem, advokátem, se sídlem Praha, Karlovo nám. 28/559, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 3. 2015 č. j. 4 Tdo 326/2015-44, rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 29. 10. 2014 sp. zn. 8 To 82/2014 a rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 13. 8. 2014 sp. zn. 48 T 9/2011, kterým byl stěžovatel uznán vinným za spáchání zvláště závažného zločinu vraždy.

Výrok

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění

V ústavní stížnosti stěžovatel navrhuje zrušení v záhlaví označeného rozsudku Městského soudu v Praze, kterým byl uznán vinným ze spáchání zvláště závažného zločinu vraždy podle § 140 odst. 1 trestního zákoníku a byl mu uložen trest odnětí svobody na dvanáct let. Dále navrhuje zrušení

označeného rozsudku Vrchního soudu v Praze, kterým byl stěžovatel na základě jeho odvolání snížen trest odnětí svobody na deset let, pro jehož výkon byl zařazen do věznice s ostrahou. Navrhuje také zrušení označeného usnesení Nejvyššího soudu, jímž bylo odmítnuto jeho dovolání.

Podle stěžovatele došlo vydáním napadených rozhodnutí k zásahu do jeho práv podle čl. 90 Ústavy, čl. 8 odst. 2, čl. 10 odst. 1, čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 1 a 2, čl. 40 odst. 3 a 4 Listiny základních práv a svobod, čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. c) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a čl. 14 odst. 3 písm. b) Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.

Stěžovatel v ústavní stížnosti namítá, že trestní soudy nesprávně vyhodnotily znalecké dokazování provedené v průběhu trestního řízení, neboť byl nedostatečně zohledněn úraz hlavy, který stěžovatel utrpěl v mládí a který – ve spojení s dalšími okolnostmi – mohl způsobit stav nepřičetnosti v době spáchání činu. Stěžovatel dále poukazuje na některé procesní vady, ke kterým mělo dojít v řízení, jež bylo proti němu vedeno. Konkrétně zejména uvádí, že po zrušení původního odsuzujícího rozsudku Nejvyšším soudem nebyla v rámci nového hlavního líčení (konaného dne 9. 4. 2014) znovu přednesena obžaloba státním zástupcem, že v hlavním líčení zahájeném dne 3. 10. 2011 (tedy ještě před zmiňovaným zrušením původního rozsudku v jeho věci) nebyl zastoupen obhájcem, přestože se jednalo o případ nutně obhajoby, a že na konci hlavního líčení předsedkyně senátu neudělila stěžovateli poslední slovo podle § 217 trestního řádu. Stěžovatel konečně vznáší výhrady také ke způsobu, jakým předsedkyně senátu Městského soudu v Praze vedla hlavní líčení, některé její projevy považuje za předpojaté a dehonestující a domnívá se, že tato soudkyně měla být z rozhodování jeho věci vyloučena. V doplnění své ústavní stížnosti se v tomto směru odvolává na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 4. 2015 sp. zn. 4 Tdo 100/2015, ve kterém bylo (v jiné trestní věci) konstatováno, že při rozhodování nemůže být nestranný ten soudce, který v rámci hlavního líčení při čtení výpovědi obviněného pronáší takové výroky a komentáře, ze kterých vyplývá, že se ztotožňuje s podanou obžalobou či je dokonce předem přesvědčen o vině obžalovaného, a který informuje svědky v tom směru, že by měli vypovídat totožně jako v přípravném řízení.

Ústavní soud zvážil argumentaci stěžovatele, obsah napadených rozhodnutí i celého vyžádaného trestního spisu a dospěl k závěru, že jde o návrh zjevně neopodstatněný, a proto jej odmítl.

Podle ustanovení § 43 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) musí být usnesení o odmítnutí návrhu podle odstavců 1 a 2 písemně vyhotoveno, stručně odůvodněno uvedením zákonného důvodu, pro který se

návrh odmítá, a musí obsahovat poučení, že odvolání není přípustné. Ústavní soud se nicméně stručně vyjádří alespoň ke stěžejním námitkám.

Předně je třeba připomenout, že Ústavní soud opakovaně ve své judikatuře uvedl, že není vrcholem soustavy obecných soudů (čl. 81 a 90 Ústavy), a proto na sebe nemůže atrahovat právo přezkumného dohledu, tj. není povolán k instančnímu přezkumu rozhodnutí ostatních soudů [viz např. nálezy sp. zn. III. ÚS 23/93 ze dne 1. 2. 1994 (N 5/1 SbNU 41)]. To však platí jen tehdy, jestliže tyto soudy ve své činnosti postupují ve shodě s obsahem hlavy páté Listiny (čl. 83 Ústavy).

Výše popsanou argumentaci stěžovatel uplatňoval již v řízení před trestními soudy. Z odůvodnění napadených rozhodnutí je zřejmé, že soudy se touto argumentací důkladně zabývaly a řádně se s ní vypořádaly. Je nutné také připomenout, že případem stěžovatele se již jednou Ústavní soud zabýval, když nálezem ze dne 11. 3. 2014 sp. zn. II. ÚS 2427/13 (N 32/72 SbNU 373) vyhověl jeho ústavní stížnosti a zrušil usnesení Nejvyššího soudu (č. j. 4 Tdo 482/2013-38), načež Nejvyšší soud svým rozhodnutím ze dne 29. 4. 2014 č. j. 4 Tdo 455/2014-56 zrušil původní odsuzující rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 5. 10. 2011 a přikázal tomuto soudu, aby vč v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl.

Jestliže stěžovatel brojí proti způsobu hodnocení znaleckého doka-zování s cílem zpochybnit svou přičetnost v době činu, musí Ústavní soud připomenout, že mu zásadně nepřisluší opětovně hodnotit důkazy, které soudy v trestním řízení provedly, a to ani tehdy, pokud by se s jejich závěry neztotožňoval. K posouzení otázky, zda hodnocením důkazů provedených soudy došlo k zásahu do ústavně zaručených základních práv, přistupuje Ústavní soud zpravidla jen tehdy, je-li v konkrétním případě mezi provede-nými důkazy a vyvozenými skutkovými nebo právními závěry zcela zjevně patrný extrémní rozpor (viz např. usnesení ve věci sp. zn. II. ÚS 2969/09; dostupné na <http://nalus.usoud.cz>).

Trestní soud hodnotí znalecký posudek jako kterýkoli jiný důkaz po-dle svého vnitřního přesvědčení a v souhrnu s dalšími provedenými důkazy. Uvedený závěr je třeba zdůraznit právě v případě, kdy se znalec – psychiatr nebo psycholog – na základě odborného vyšetření vyjadřuje k osobnosti a pohnutkám obviněného. Pokud se trestní soud s poukazem na další dů-kazy s hodnotícími stanovisky některého znalce neztotožní, neznamená to *a priori* porušení zásad spravedlivého (řádného) procesu [srov. k tomu ná-lezy sp. zn. III. ÚS 284/12 ze dne 3. 5. 2012 (N 96/65 SbNU 295), III. ÚS 2453/11 ze dne 29. 2. 2012 (N 41/64 SbNU 471) a další judikaturu tam cito-vanou].

Již Městský soud v Praze věnoval v odůvodnění napadeného rozsud-ku zvláštní pozornost právě hodnocení znaleckého doka-zování, které bylo v průběhu hlavního líčení provedeno (srov. s. 13 a násl. napadeného

rozsudku Městského soudu v Praze). V rámci tohoto hodnocení zcela logickým a racionálním způsobem vysvětlil, proč považuje za nevěrohodné a účelové závěry znaleckých posudků, které byly předloženy obhajobou a které poukazovaly na údajnou nepřičetnost stěžovatele v době činu. Městský soud v Praze zejména správně poukázal na to, že znalci povolání obhajobou zcela přehlíželi některé podstatné prvky, zejména původní výpovědi stěžovatele učiněné v postavení podezřelého a obviněného. Městský soud v Praze na základě tohoto hodnocení považoval za nesporné závěry obsažené ve dřívějších znaleckých posudcích opatřených orgány činnými v trestním řízení, které přičetnost stěžovatele nezpochybňovaly, a nepovažoval proto za potřebné v tomto směru dokazování doplňovat. S tímto způsobem hodnocení a závěry z něho plynoucími se následně ztotožnil i Vrchní soud v Praze. Ústavní soud v uvedených úvahách trestních soudů neshledává žádný logický rozpor, všechny závěry považuje za zcela dostatečně a racionálně zdůvodněné, a postup trestních soudů proto považuje za ústavně konformní.

Ústavní soud nemůže přisvědčit ani námitkám stěžovatele, které směřují proti údajným podstatným procesním vadám trestního řízení. Povinnost předsedy senátu státního zástupce k přednesení obžaloby (§ 206 odst. 1 trestního řádu) se logicky týká výhradně počátku hlavního líčení. Obžalobou totiž státní zástupce vymezuje předmět hlavního líčení (co do osoby obžalovaného a stíhaného skutku) a realizuje obžalovací zásadu (§ 2 odst. 8 trestního řádu). Protože podkladem pro jednání soudu v hlavním líčení je písemně podaná obžaloba (srov. § 2 odst. 8, § 180 odst. 1 trestního řádu), nemůže již státní zástupce ani v rámci přednesu obžaloby měnit ani doplňovat její obsah, zejména nemůže změnit osobu obžalovaného ani vymezení skutku, a jeho případné prohlášení o změně nebo doplnění obžaloby by bylo bez právních účinků (srov. Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 2588). Tím spíše státní zástupce nemůže obsah obžaloby měnit ani v situaci, kdy se hlavní líčení koná znovu z důvodu zrušení rozhodnutí soudu prvního stupně soudem nadřízeným, a proto by opětovný přednes obžaloby (se kterou byl obžalovaný, jakož i další subjekty trestního řízení, seznámen již na samém počátku hlavního líčení) byl zcela neúčelný.

Své tvrzení o tom, že v hlavním líčení konaném 3. 10. 2011 nebyl zastoupen obhájcem, by se jednalo o případ nutné obhajoby, opírá stěžovatel především o to, že předsedkyně senátu Městského soudu v Praze rozhodla o konání hlavního líčení navzdory tomu, že jí stěžovatel na začátku tohoto hlavního líčení sdělil svůj záměr nahradit dosavadního obhájce obhájcem jiným. Dále poukazuje na skutečnost, že v rámci poučení obviněného předsedkyně senátu neodkázala výslovně na ustanovení § 37 odst. 2 trestního řádu.

Ústavní soud musí tuto námitku odmítnout. Stěžovatel na začátku hlavního líčení dne 3. 10. 2011 pouze oznámil svůj záměr, že dosavadního obhájce hodlá nahradit obhájcem jiným, avšak nového obhájce si doposud nezvolil. Navíc z ustanovení § 37 odst. 2 trestního řádu vyplývá, že pokud změna obhájce není orgánu činnému v trestním řízení oznámena tak, aby nový obhájce mohl být o úkonu vyrozuměn v zákonné lhůtě, je dosavadní obhájce povinen obhajobu vykonávat do doby, než ji osobně převezme později zvolený obhájce. Tak tomu bylo i v posuzovaném případě, kdy se dosavadní obhájce daného hlavního líčení účastnil, takže stěžovatel obhájcem zastoupen byl. Z hlediska poučení obviněného o jeho právech je přitom podružné, zda orgán činný v trestním řízení výslovně odkáže na příslušné zákonné ustanovení, podstatné je to, aby obviněnému byl srozumitelným způsobem sdělen obsah takového ustanovení.

Z hlediska respektování práva stěžovatele na obhajobu navíc nelze přehlédnout, že – jak bylo uvedeno – po zrušení původního rozsudku usnesením Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2014 č. j. 4 Tdo 455/2014-56 se ve věci stěžovatele konalo nové hlavní líčení. Z protokolu o tomto novém hlavním líčení ze dne 9. 6. 2014 pak vyplývá, že Městský soud v Praze provedl veškeré dokazování znovu, vyslechl osobně i všechny znalce, na jejichž opakované přítomnosti v hlavním líčení obžalovaný trval, provedl i důkazy pořízené obhajobou, zejména vyslechl znalce, kteří na žádost obhajoby podali nový, od původního odlišný, znalecký posudek. Je tedy patrné, že i kdyby v původním hlavním líčení bylo právo stěžovatele na obhajobu zkráceno, byla by tato vada zhojena tím, že se hlavní líčení opakovalo.

Obstát nemůže ani námitka stěžovatele, že mu na konci hlavního líčení předsedkyně senátu Městského soudu v Praze neudělila poslední slovo podle § 217 trestního řádu. Z protokolu o hlavním líčení, které se konalo 13. 8. 2014, jasně vyplývá, že předsedkyně senátu po skončení závěrečných řečí vyzvala stěžovatele k „závěrečnému slovu“. Nepřesné označení institutu posledního slova ze strany předsedkyně senátu nemělo vůbec žádný vliv na uplatnění tohoto prvku práva na obhajobu, neboť stěžovatel tímto dostal možnost osobně zapůsobit na soud předtím, než se soud odebere k závěrečné poradě, přičemž stěžovatel tohoto práva také skutečně využil a přednesl svůj závěrečný projev.

Ústavní soud konečně nemůže akceptovat ani názor stěžovatele, že způsob, jakým předsedkyně senátu Městského soudu v Praze vedla hlavní líčení, jakož i některé její výroky svědčí o jejím nepřátelském poměru ke stěžovateli a o zaujatosti, a že proto měla být vyloučena z projednávání věci.

Podle ustálené judikatury Ústavního soudu (a taktéž judikatury Evropského soudu pro lidská práva) je třeba nestrannost soudce, přisedícího, státního zástupce, policejního orgánu nebo osoby v něm služebně činné,

jako předpoklad vyloučení jejich podjatosti, posuzovat jednak z hlediska subjektivního a jednak z hlediska objektivního, přičemž subjektivní posouzení musí být podřazeno následnému (přísnějšímu) objektivnímu posouzení. Subjektivní kritérium se týká osobní nestrannosti úředních osob uvedených ve větě první ustanovení § 30 odst. 1 trestního řádu ve vztahu k osobám, jichž se úkon přímo dotýká, či jejich obhájčům a dalším vyjmenovaným osobám nebo k projednávané věci. Objektivní kritérium svědčí o tom, že tyto úřední osoby skýtají dostatečné záruky vylučující jakékoliv legitimní pochybnosti, resp. že jsou dány dostatečné záruky k vyloučení všech legitimních pochybností v tomto ohledu. Pochyby o nestrannosti uvedených osob z objektivního hlediska může vyvolat např. složení senátu nebo sukcese funkcí apod., z čehož však vyplývá, že k jejich vyloučení nestačí pouhé pocity jich samotných či účastníků řízení. O tom, zda lze mít pochybnosti o nepodjatosti zmíněných osob, musí existovat opodstatněná obava, že nejsou zcela nestranné. Při posuzování legitimních důvodů pochybností o nestrannosti v konkrétním případě se bere v úvahu též stanovisko obviněného (resp. obžalovaného), které však nehraje rozhodující roli. Není tedy dostačující pouze obecné či subjektivní přesvědčení obviněného, nýbrž to, zda lze tyto obavy považovat za objektivně opodstatněné. Soudce, přisedící, státní zástupce, policejní orgán nebo osoby v něm služebně činné je navíc nutno pokládat za nestranné, dokud není prokázán opak (srov. např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva *Pullar proti Spojenému království* ze dne 10. 6. 1996, rozsudek ve věci *Piersack* z roku 1982, rozsudek ve věci *De Cubber* z roku 1984, dále též usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2670/09 – dostupné na <http://nalus.usoud.cz>).

Při rozhodování o podjatosti osob uvedených ve větě první ustanovení § 30 odst. 1 trestního řádu tedy platí zásada, že subjektivní hledisko účastníků řízení, případně orgánů činných v trestním řízení samotných, je sice podnětem k rozhodování o eventuální podjatosti, avšak rozhodování o této otázce se musí dít výlučně na základě hlediska objektivního. K vyloučení soudce, přisedícího, státního zástupce, policejního orgánu nebo osoby v něm služebně činné z projednání a rozhodnutí věci tak může dojít teprve tehdy, jestliže je evidentní, že vztah uvedených osob k dané věci, účastníkům nebo jejich zástupcům dosahuje takové povahy a intenzity, že i přes zákonem stanovené povinnosti nebudou moci nebo nebudou schopny nezávisle a nestranně rozhodnout (viz např. usnesení sp. zn. I. ÚS 4285/12; dostupné na <http://nalus.usoud.cz>). Takový stav však Ústavní soud v nyní posuzované věci nezjistil.

Stěžovatel v průběhu trestního řízení vznesl vůči předsedkyni senátu Městského soudu v Praze námitku podjatosti. Na jejím podkladě Městský soud v Praze svým usnesením ze 4. 8. 2014 rozhodl, že předsedkyně senátu JUDr. Veronika Čeplová není vyloučena z vykonávání úkonů trestního

řízení v trestní věci stěžovatele. Stížnost stěžovatele proti tomuto usnesení pak zamítl Vrchní soud v Praze svým usnesením ze dne 10. 10. 2014 sp. zn. 8 To 83/2014.

Ústavní soud se ztotožňuje s názorem, který prezentoval ve zmíněném usnesení Vrchní soud v Praze, totiž že některé výroky předsedkyně senátu Městského soudu v Praze lze považovat za expresivní (a Ústavní soud dodává, že v některých případech i za nevhodné), avšak že nelze hovořit o hrubém či šikanózním chování vůči stěžovateli, které by svědčilo o averzi předsedkyně senátu vůči stěžovateli. Z uvedených výroků ani nelze dovozovat, že by se předsedkyně senátu již v průběhu hlavního líčení ztotožňovala s podanou obžalobou nebo že by ovlivňovala obsah výpovědí svědků či znalců. Nebyly tedy splněny důvody pro vyloučení této soudkyně z projednávání věci a její postup a rozhodování nezasáhly do práva stěžovatele na spravedlivý (řádný) proces.

Na základě výše uvedeného Ústavní soud mimo ústní jednání a bez přítomnosti účastníků řízení ústavní stížnost podle ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jako návrh zjevně neopodstatněný odmítl.

Č. 20

K žalobě o zaplacení regulačního poplatku za lůžkovou péči podané nemocnicí po zrušení ustanovení zákona upravujícího tento poplatek Ústavním soudem

Pokud se stěžovatelka v roce 2015 domáhala žalobou pohledávky z roku 2012 založené ustanovením zákona, které od 1. 1. 2014 nebylo součástí právního řádu pro svou protiústavnost, a za situace, kdy z ustanovení § 71 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, plyne, že případné rozhodnutí by nebylo možno vykonat, a tudíž tak zmnožit majetkovou sféru stěžovatelky, nelze hovořit o legitimním očekávání, které by představovalo majetkový nárok ústavní povahy.

Usnesení

Ústavního soudu - III. senátu složeného z předsedy senátu Vladimíra Kůrky a soudců Milady Tomkové (soudkyně zpravodajka) a Jana Filipa - ze dne 8. prosince 2015 sp. zn. III. ÚS 2366/15 ve věci ústavní stížnosti Psychiatrické léčebny Šternberk, se sídlem ve Šternberku, Olomoucká 1848/173, zastoupené JUDr. Bronislavou Wittnerovou, MSc., advokátkou, se sídlem Olomouc, Jiřího z Poděbrad 9, proti rozsudku Okresního soudu v Benešově ze dne 6. 5. 2015 sp. zn. 308 C 8/2015-35, kterým byla zamítnuta stěžovatelčina žaloba o zaplacení regulačního poplatku za ústavní lůžkovou péči bývalou pacientkou.

Výrok

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění**I. Řízení před obecným soudem**

Stěžovatelka se jako poskytovatelka zdravotních služeb domáhala žalobou v řízení před Okresním soudem v Benešově vydání rozsudku, kterým by soud uložil žalované (bývalé pacientce) zaplatit částku 3 100 Kč odpovídající výši regulačního poplatku za ústavní péči spolu s úrokem z prodlení a uhradit náklady řízení. Stěžovatelka prokázala, že v jejím zařízení byla poskytnuta ústavní péče žalované, přičemž výši žalované částky opřela o § 16a odst. 1 písm. f) zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění účinném v době poskytnutí ústavní péče, tedy do 31. 12. 2013. Žalovaná

dluh neuhradila a na opakované výzvy nereagovala. Stěžovatelka připomíná, že má zákonnou povinnost dle ustanovení § 14 odst. 5 zákona č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, vymáhat neuhrazené regulační poplatky.

Žaloba stěžovatelky byla zamítnuta s argumentem, že rozhodnutí vydaná po zrušení ustanovení § 16a odst. 1 písm. f) zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění účinném v době poskytnuté ústavní péče, nálezem Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 36/11 ze dne 20. 6. 2013 (N 111/69 SbNU 765; 238/2013 Sb.) ke dni 31. 12. 2013 jsou nevykonatelná na základě ustanovení § 71 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu.

II. Tvrzení stěžovatelky

Stěžovatelka tvrdí, že napadeným rozhodnutím bylo zasaženo do jejich ústavně zaručených základních práv garantovaných především v čl. 4 odst. 4, čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky.

Stěžovatelka si je vědoma, že jde o bagatelní spor, odkazuje však na nález sp. zn. III. ÚS 3725/13 ze dne 10. 4. 2014 (N 55/73 SbNU 89), který rekapituluje možnosti ústavního přezkumu rozhodnutí i v bagatelních věcech. Ústavní soud může projednat též bagatelní spor, pokud jde o existenci velmi intenzivního zásahu, který způsobuje dle čl. 4 odst. 4 Listiny kolizi s podstatou a smyslem dotčeného základního práva či svobody, dále pak v situaci, kdy výsledek příslušného přezkumu, v němž jde o posouzení otázky ústavněprávní relevance, může mít zásadní význam z hlediska další rozhodovací činnosti obecných soudů, a konečně v případě, kdy judikatura obecných soudů v totožných nebo obdobných bagatelních věcech není jednotná.

Stěžovatelka tvrdí, že se v jejím případě jedná o zásah do ústavně zaručených práv na ochranu majetku v čl. 11 Listiny a vzhledem k možnosti četného opakování stejného zásahu (když podobných pohledávek, jak je výše řečeno, má nejen stěžovatelka co do počtu nejméně v řádu stále desítek) má tato taktéž za to, že došlo k porušení jejich základních ústavně chráněných práv takovou intenzitou, která způsobuje porušení čl. 4 odst. 4 Listiny, a takové jednání tak vytváří kolizi s podstatou a smyslem níže zmíněných dotčených základních práv a svobod. Vymáhání regulačních poplatků je fakticky v drtivé většině případů vždy bagatelním sporem, ve svém souhrnu se však jedná o značnou sumu finančních prostředků.

Stěžovatelka připomíná, že ačkoli fakticky vlastnickým právem k předmětné pohledávce v době řízení před obecným soudem nedisponovala, je ochrana majetku dle čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“)

vymezena v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva (dále též jen „ESLP“) též ve smyslu majetkového zájmu v podobě legitimního očekávání nabytí majetku (včetně pohledávky) s odkazem na rozhodnutí *Anheuser-Busch Inc. proti Portugalsku* (rozsudek velkého senátu ze dne 11. 2. 2007 č. 73049/01). Podle stěžovatelky byl v konkrétním případě soudním rozhodnutím „potvrzen majetkový zájem pohledávky“, neboť z odůvodnění napadeného rozsudku plyne, že stěžovatelka svůj nárok v řízení prokázala. Jedinou překážkou k přiznání nároku v řízení je dle napadeného rozhodnutí skutečnost, že nárok není vymahatelný. Takový výklad však podle stěžovatelky není v souladu s principy ochrany vlastnického práva, tak jak jsou zakotveny v čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě a čl. 11 Listiny.

Stěžovatelce tak bylo ve svém důsledku odepráno vlastnické právo, resp. legitimní očekávání nabytí majetku týkající se předmětné částky, na kterou jí vznikl nárok dle § 16a odst. 1 písm. f) zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění do 31. 12. 2013. Stěžovatelka spatřuje zásah ve výkladu ustanovení § 71 odst. 2 zákona o Ústavním soudu, dle kterého pravomocná rozhodnutí vydaná na základě právního předpisu, který byl zrušen, zůstávají nedotčena, přičemž práva a povinnosti podle takových rozhodnutí však nelze vykonávat.

III. Hodnocení Ústavního soudu

Ústavní stížnost je zjevně neopodstatněná.

V posuzovaném případě nárok stěžovatelky vznikl v roce 2012 na základě § 16a odst. 1 písm. f) zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění rozhodném v období poskytnutí lůžkové péče, zakotvujícího vyšší regulačního poplatku za lůžkovou péči ve výši 100 Kč. Tato právní úprava však byla posléze prohlášena Ústavním soudem v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 36/11 ze dne 20. 6. 2013 (N 111/69 SbNU 765; 238/2013 Sb.) za protiústavní a zrušena uplynutím dne 31. 12. 2013.

V tomto ohledu se případ odlišuje od případu řešeného Ústavním soudem v nálezu sp. zn. I. ÚS 491/15 ze dne 22. 9. 2015 (N 175/78 SbNU 605). V něm Ústavní soud posuzoval situaci, kdy dluh vznikl podle právní úpravy regulačních poplatků podle § 16a odst. 1 písm. f) zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění účinném do 30. 11. 2011, zakotvující regulační poplatek za lůžkovou péči ve výši 60 Kč. Tato právní úprava však byla shledána Ústavním soudem v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 1/08 ze dne 20. 5. 2008 (N 91/49 SbNU 273; 251/2008 Sb.) jako ústavně konformní. V této souvislosti pak Ústavní soud ve zmíněném nálezu sp. zn. I. ÚS 491/15 uvedl, že „pokud vznikl poskytovateli zdravotní péče nárok na regulační poplatek

ve výši 60 Kč za den poskytování péče podle § 16a odst. 1 písm. f) zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění účinném do 30. 11. 2011, pak nárok na zaplacení a případné vymožení tohoto regulačního poplatku nezanikl ani vydáním nálezu sp. zn. Pl. ÚS 36/11 ze dne 20. 6. 2013, ani okamžikem, kdy bylo v důsledku odložené účinnosti tohoto nálezu samo pozdější znění ustanovení § 16a odst. 1 písm. f) zákona č. 48/1997 Sb. stanoví od 1. 12. 2011 poplatek ve výši 100 Kč za den zrušeno jako protiústavní“.

V nyní posuzovaném případě byl však nárok stěžovatelky opřen o ustanovení § 16a odst. 1 písm. f) zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění, které bylo shledáno Ústavním soudem jako protiústavní, čímž se případ odlišuje od výše zmíněného.

Lůžková péče byla sice poskytnuta za doby platnosti a účinnosti § 16a odst. 1 písm. f) zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění zakotvujícím výši regulačního poplatku za lůžkovou péči ve výši 100 Kč (tj. v roce 2012), ovšem v době, kdy byla ze strany stěžovatelky podána vůči dlužnici (žalované) žaloba pro neuhrazení regulačního poplatku (rok 2015), byl již vykonatelný nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 36/11 (výrok č. III), kterým byl uvedený regulační poplatek jako protiústavní zrušen.

Základní otázkou v posuzovaném případě tudíž je, zda je možno nárok stěžovatelky považovat za majetek ve smyslu čl. 11 Listiny, resp. Dodatkového protokolu k Úmluvě, tudíž zda zde existuje základní právo stěžovatelky, jemuž má Ústavní soud poskytnout ochranu. Stěžovatelka dovozuje zásah do svých ústavních práv nikoli z procesních pochybení soudu, který vydal napadené rozhodnutí, ale z neúspěchu ve sporu o pohledávku, ve kterém byl klíčový výklad intertemporálních účinků nálezu sp. zn. Pl. ÚS 36/11 ve spojení s § 71 odst. 2 zákona o Ústavním soudu.

Existence majetku, který má být v řízení před obecným soudem chráněn, je tudíž pro možnost meritorního přezkumu věci ze strany Ústavního soudu klíčová.

Stěžovatelka správně uvádí, že majetkem ve smyslu čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě není pouze existující vlastnictví, ale též majetkový zájem, který může být představován např. pohledávkou.

Ústavní soud se k problematice legitimního očekávání v souvislosti s majetkovým zájmem jakožto ústavně chráněným právem již mnohokrát vyjádřil [srov. např. nálezu sp. zn. Pl. ÚS 31/09 ze dne 9. 1. 2013 (N 5/68 SbNU 89; 42/2013 Sb.), nálezu sp. zn. Pl. ÚS 9/07 ze dne 1. 7. 2010 (N 132/58 SbNU 3; 242/2010 Sb.), nálezu sp. zn. Pl. ÚS 17/11 ze dne 15. 5. 2012 (N 102/65 SbNU 367; 220/2012 Sb.), nálezu sp. zn. Pl. ÚS 2/02 ze dne 9. 3. 2004 (N 35/32

SbNU 331; 278/2004 Sb.) či nálezn. sp. zn. IV. ÚS 525/02 ze dne 11. 11. 2003 (N 131/31 SbNU 173)].

Ústavní soud vychází z judikatury Evropského soudu pro lidská práva, podle níž je pojem „majetek“ obsažený v čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě třeba vykládat autonomně bez ohledu na kvalifikaci ve vnitrostátním právu a nezahrnuje pouze existující vlastnictví, ale též majetkový zájem v širším smyslu. Pojem majetek může proto zahrnovat též majetkové hodnoty včetně pohledávek, u kterých může stěžovatel tvrdit, že má „legitimní očekávání“ (esperance légitime/legitimate expectation) dosáhnout účinného užívání vlastnického práva (srov. rozsudky *Broniowski proti Polsku* ze dne 22. 6. 2004 č. 31443/96, odst. 129, nebo *Glaser proti České republice* ze dne 14. 2. 2008 č. 55179/00, odst. 50 až 52).

Pokud je pak majetkový zájem představován nárokem v podobě pohledávky, spadá tento nárok pod rozsah pojmu majetek v případě, kdy má tento nárok dostatečnou oporu v psaném vnitrostátním právu či v judikatuře (srov. rozsudky ve věci *Sierpiński proti Polsku* ze dne 3. 11. 2009 č. 38016/07, odst. 65, či *Anheuser-Busch Inc. proti Portugalsku* ze dne 11. 2. 2007 č. 73049/01, odst. 63 až 65).

V posuzovaném případě Ústavní soud dospívá k závěru, že legitimní očekávání nabytí majetku, kterého se jakožto ústavního práva stěžovatelka před Ústavním soudem dovolává, nelze v posuzované věci shledat.

Judikatura vnitrostátních soudů, která dle ESLP může být podkladem pro závěr o existenci majetkového nároku v podobě legitimního očekávání, zahrnuje též rozhodnutí Ústavního soudu. Pokud Ústavní soud v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 36/11 konstatoval, že ustanovení právního předpisu, na základě kterého vznikla předmětná pohledávka, je protiústavní a bylo z uvedeného důvodu uplynutím 31. 12. 2013 zrušeno, nemůže zároveň po tomto datu představovat uvedená pohledávka legitimní očekávání zakládající majetkový nárok ve smyslu základního práva, resp. ústavního subjektivního práva. Byl-li shledán regulační poplatek protiústavním, nemůže zároveň představovat pohledávka vztahující se k tomuto poplatku ústavní subjektivní nárok na majetkové plnění. Optikou vnitrostátní judikatury tak nelze o právním základu pro vznik legitimního očekávání nabytí majetku hovořit.

Podkladem pro vznik majetkového nároku v podobě možného legitimního očekávání je dle judikatury ESLP taktéž právní úprava ve vnitrostátním právu. Ustanovení vnitrostátního práva, konkrétně § 71 odst. 2 zákona o Ústavním soudu, však jasně stanoví, že „ostatní pravomocná rozhodnutí (kromě rozsudků v trestním řízení, na které dopadá § 71 odst. 1 – pozn. Ústavního soudu) vydaná na základě právního předpisu, který byl zrušen, zůstávají nedotčena; práva a povinnosti podle takových rozhodnutí však nelze vykonávat“. Jinak řečeno, je zřejmé, že dojde-li ke zrušení právního předpisu Ústavním soudem, byť by daný předpis

založil určitý majetkový nárok (zde nárok na zaplacení regulačního poplatku), nelze poté, co byl daný předpis jako protiústavní zrušen, jakékoli rozhodnutí vydané na jeho základě vykonat, resp. se svého majetkového nároku domoci. Soudní rozhodnutí, kterým by byl regulační poplatek stěžovatelce přiznán, by tudíž nebylo možno vůči žalované vynutit. V tomto ohledu tudíž opět nelze hovořit o existenci legitimního očekávání nabytí majetku jako ústavně chráněného práva, které měl svým rozhodnutím obecný soud porušit, neboť dikce § 71 odst. 2 zákona o Ústavním soudu je zřejmá a jde o pravidlo dostatečně předvídatelné.

Pokud se stěžovatelka v roce 2015 domáhá žalobou pohledávky z roku 2012 založené ustanovením zákona, které od 1. 1. 2014 není součástí právního řádu pro svou protiústavnost, kdy je z dikce § 71 odst. 2 zákona o Ústavním soudu zřejmé, že případné rozhodnutí by nebylo možno vykonat, a tudíž tím zmnožit majetkovou sféru stěžovatelky, nelze na straně stěžovatelky hovořit o existenci legitimního očekávání, které by představovalo majetkový nárok ústavní povahy.

Ústavní soud tudíž dochází k závěru, že ve vztahu ke stěžovatelce nedošlo k zásahu do jejího základního práva na ochranu majetku, neboť v posuzovaném případě tímto ústavním subjektivním právem nedisponuje. Ústavní soud tudíž již nemusel řešit otázku případného porušení daného práva.

Jak již bylo uvedeno, z hlediska práva na spravedlivý proces k žádným procesním pochybením nedošlo a stěžovatelka ostatně žádná procesní pochybení nenamítá.

Ústavnímu soudu tak nezbylo než ústavní stížnost odmítnout podle ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jako návrh zjevně neopodstatněný.

Č. 21

**K ústavněprávnímu posuzování postupu obecných soudů při dokazování a hodnocení důkazů v trestním řízení
Ke znakům skutkové podstaty trestného činu těžkého ublížení na zdraví**

I. V řízení o trestném činu je nutno prokazovat vinu pachatele nad všechnu pochybnost, tj. v souladu s principy *nullum crimen sine lege* podle čl. 39 Listiny základních práv a svobod a presumpce nevinny ve smyslu čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod. Prokazováno a dostatečně odůvodněno proto musí být i zavinění pachatele, a to ve formě, která je zákonem vyžadována pro skutkovou podstatu trestného činu.

II. Újma na zdraví je ukazatelem, který je nutno hodnotit z pohledu skutkového a právního závěru o srozumění jako znaku nepřímého úmyslu u trestného činu ublížení na zdraví. V případě nepřímého úmyslu podle § 15 odst. 1 písm. b) a odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, pachatel proto musí vědět, že spácháním skutku by mohl být ohrožen nebo porušen zájem, kterému je poskytována ochrana trestním zákonem (v tomto případě zájem na ochraně zdraví), a pokud se tak stane, musí s tím být srozuměn. Srozumění je nutno vztahovat k následku trestného činu, který naplňuje rozhodnou skutkovou podstatu. U ublížení na zdraví tedy srozumění nelze vázat například pouze na možnost kolize motorových vozidel, nýbrž musí být spojováno přímo s následkem trestného činu, tj. s ublížením na zdraví.

Usnesení

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a soudců Kateřiny Šimáčkové a Davida Uhlíře – ze dne 22. prosince 2015 sp. zn. I. ÚS 2882/14 ve věci ústavní stížnosti P. K., zastoupeného JUDr. Jindřiškou Kořínkovou, advokátkou, se sídlem Praha 1, Václavské náměstí 823/33, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 6. 2014 č. j. 8 Tdo 678/2014-40, kterým bylo odmítnuto stěžovatelovo dovolání, a proti rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 27. 11. 2013 sp. zn. 8 To 111/2013, kterým bylo rozhodnuto, že stěžovatel je vinen ze spáchání pokusu trestného činu těžkého ublížení na zdraví v jednočinném souběhu se spácháním přečinu poškození cizí věci, za účasti Nejvyššího soudu a Vrchního soudu v Praze jako účastníků řízení.

Výrok

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění

I. Průběh řízení před obecnými soudy

1. Včas a řádně podanou ústavní stížností se stěžovatel pro tvrzený zásah do ústavně zaručených práv – mj. práva nebýt trestně stíhán jinak než z důvodů a způsobem stanoveným zákonem podle čl. 8 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), práv na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1, čl. 37 a 38 Listiny a práva na presumpci nevinu, garantovaného čl. 40 odst. 2 Listiny – domáhal zrušení v záhlaví označených rozhodnutí obecných soudů.

2. Rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 27. 11. 2013 sp. zn. 8 To 111/2013 byl zrušen rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 18. 9. 2013 č. j. 43 T 3/2013-385 a bylo znovu rozhodnuto o tom, že stěžovatel (obžalovaný) je vinen z trestného činu pokusu těžkého ublížení na zdraví podle § 21 odst. 1 a § 145 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, (dále jen „tr. zák.“) spáchaného v jednočinném souběhu s přečinem poškození cizí věci podle § 228 odst. 1 tr. zák. Za předmětný skutek byl stěžovatel odvolacím soudem odsouzen k úhrnnému trestu odnětí svobody v trvání dvou let s podmíněným odkladem výkonu na zkušební dobu tří let a k trestu záka-zu činnosti, spočívajícímu v zákazu řízení motorových vozidel na dobu pěti let.

3. Z popisu skutku uvedeného ve výroku odsuzujícího rozsudku odvolacího soudu se podává, že trestného činu se stěžovatel dopustil tím, že dne 8. 3. 2012 na dálnici D1 ve směru jízdy na Prahu jako řidič osobního motorového vozidla tov. zn. VW Passat RZ 4A6 7374 předjel zprava motorové vozidlo poškozených osob tov. zn. KIA Sorento RZ 8S9 1621, stočil řízení vlastního vozidla do levého jízdního pruhu a narazil levou zadní částí osobního vozidla do pravé přední části vozidla poškozených (které v rozhodné době jelo rychlostí kolem 120 km/h). Vozidlo poškozených bylo trestně-právním jednáním stěžovatele vychýleno z levého jízdního pruhu až na levou krajnici a bylo poškozeno na pravém předním blatníku a nárazníku se škodou v částce 11 458 Kč. Stěžovatel po nárazu do vozidla poškozených nezastavil a odjel pryč. Trestným činem stěžovatele mohla být podle názoru obecných soudů způsobena poškozeným s ohledem na okolnosti případu těžká újma na zdraví.

4. Dovolání stěžovatele proti odsuzujícímu rozsudku odvolacího soudu bylo usnesením Nejvyššího soudu ze dne 25. 6. 2014 č. j. 8 Tdo 678/2014-40 pro zjevnou neopodstatněnost odmítnuto.

5. Obecné soudy konstatovaly, že obžalovaný svou nebezpečnou a agresivní jízdou překročil hranici vědomé nedbalosti tak, že trestný čin spáchal v nepřímém úmyslu. Musel být srozuměn se skutečností, že mohla nastat kolize vozidel, a se zřetelem ke skutkovému stavu i s tím, že mohlo dojít k vážným následkům na zdraví u poškozených osob.

II. Obsah ústavní stížnosti a vyjádření účastníků řízení

6. V ústavní stížnosti bylo argumentováno nedostatky rozhodnutí obecných soudů, pokud jde o právní posouzení i skutkový základ. Stěžovatel namítal, že obecné soudy rozhodly v trestní věci v rozporu s principem presumpce nevinny a zásadou *in dubio pro reo*, neboť jimi vyslovené právní závěry nevyšly z důsledného dokazování a byly nedostatečně odůvodněny. Poukazoval na to, že v trestním řízení nebyly provedeny jím navržené důkazy, mj. k prokázání toho, že v době spáchání trestného činu nebyl řidičem předmětného vozidla. Porušení zákonnosti dokazování stěžovatel spatřoval i v nesprávném provedení rekognice.

7. Stěžovatel dále uvedl, že v trestním řízení nebyl prokázán ani nepřímý úmysl ke spáchání trestného činu těžkého ublížení na zdraví. Posuzovaný skutek mohl být hodnocen toliko jako nedbalostní čin, popřípadě dopravní přestupek.

8. Nejvyšší soud a Vrchní soud v Praze se na vyzvu Ústavního soudu k ústavní stížnosti vyjádřily tak, že odkázaly na odůvodnění napadených rozhodnutí. Obecné soudy nesouhlasily s tvrzením stěžovatele o zásahu do ústavně zaručených práv. Vrchní státní zastupitelství v Praze se vzdalo postavení vedlejšího účastníka řízení před Ústavním soudem.

III. Právní posouzení

9. Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti. Není součástí soustavy obecných soudů, a proto není povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí. Samotný postup v soudním řízení, hodnocení skutkového stavu, výklad a aplikace podústavního práva jsou úlohou obecných soudů. K zásahu do činnosti orgánů veřejné moci je Ústavní soud oprávněn, pokud svými rozhodnutími porušily ústavně zaručená práva či svobody účastníka řízení. Rozměru zásahu do základních práv nebo svobod ovšem dosahuje toliko interpretace a aplikace práva, která byla provedena ve výrazném rozporu s principy spravedlnosti.

10. Z ústavněprávního pohledu je možno posuzovat pouze otázky, zda právní závěry obecných soudů nejsou v extrémním nesouladu se skutkovým stavem, zda procesním postupem soudů nebyly porušeny principy spravedlivého procesu, zda právní názory obecných soudů jsou ústavně konformní, anebo zda naopak došlo k zásahu orgánů veřejné moci, kterým bylo dotčeno ústavně garantované právo nebo svoboda.

11. Vzhledem k obecně zastávanému principu minimalizace zásahů do činnosti obecných soudů není úkolem Ústavního soudu mj. nahrazovat hodnocení důkazů provedených v trestním řízení. Do pravomoci Ústavního soudu nespadá „hodnotit hodnocení“ důkazů obecnými soudy, a to ani tehdy, pokud by se s vysloveným hodnocením sám neztotožňoval [viz náleze ze dne 1. 2. 1994 sp. zn. III. ÚS 23/93 (N 5/1 SbNU 41)].

12. Pochybení odvolacího a dovolacího soudu s ústavní intenzitou není Ústavním soudem ve věci spatřováno. Odsouzení stěžovatele pro nepřímý úmysl ke spáchání trestného činu pokusu těžkého ublížení na zdraví nevybočuje z ústavních kautel.

13. Výklad práva obecnými soudy nedosáhl (svým odůvodněním) rozměru nezbytného k zásahu Ústavního soudu. Napadená soudní rozhodnutí lze proto pokládat za ústavně konformní. Obecné soudy postupovaly v předmětné věci ústavně souladně a neporušily zásady spravedlivého procesu.

14. Soudy v rozhodnutích řádně vložily, proč nevyhodnotily obhajobu stěžovatele jako důvodnou. Samotný nesouhlas stěžovatele s právním posouzením případu a s hodnocením skutkového stavu nemohá bez dalšího založit opodstatněnost názoru o porušení základních práv.

15. Objektem trestného činu těžkého ublížení na zdraví podle § 145 tr. zák. je zájem na ochraně zdraví člověka. Objektivní stránka tohoto zločinu spočívá v tom, že pachatel jinému úmyslně způsobí těžkou újmu na zdraví. Na podkladě hodnocení řádně provedených důkazů v trestním řízení obecné soudy uzavřely, že skutková podstata předmětného trestného činu byla v případě stíhaného jednání stěžovatele naplněna (formou pokusu těžkého ublížení na zdraví).

16. Soudy v trestním řízení provedly a zhodnotily důkazy s významem pro otázku viny stěžovatele (včetně znaleckého posudku, kterým bylo prokazováno, jak stěžovatel vozidlo poškozených předjel a jak došlo k nárazu). Popsaly úvahy, kterými se v rámci hodnocení důkazů řídily. Skutkový stav lze označit za úplný a opřený o dostatek důkazů. V tomto ohledu tedy prostor pro zásah Ústavního soudu není. I právní závěry plynoucí ze skutkového stavu byly obecnými soudy odůvodněny ústavně konformně.

17. V řízení o trestném činu je nutno prokazovat vinu pachatele nad všechnu pochybnost, tj. v souladu s principy *nullum crimen sine lege* podle čl. 39 Listiny a *presumpce nevinny* ve smyslu čl. 40 odst. 2 Listiny. Prokazováno a dostatečně odůvodněno proto musí být i zavinění pachatele, a to ve formě, která je zákonem vyžadována pro skutkovou podstatu trestného činu. Zločin těžkého ublížení na zdraví je možno spáchat formou úmyslu, přímého nebo nepřímého.

18. V nepřímém úmyslu podle § 15 odst. 1 písm. b) a odst. 2 tr. zák. jsou obsaženy složky vědění a srozumění. Pachatel musí vědět, že

spácháním skutku by mohl být ohrožen nebo porušen zájem, kterému je poskytována ochrana trestním zákonem (v tomto případě zájem na ochraně zdraví), a pokud se tak stane, musí s tím být srozuměn. Srozumění je nutno vztahovat k následku trestného činu, který je postihován rozhodnou skutkovou podstatou. U ublížení na zdraví tedy srozumění nelze vázat například pouze na možnost kolize motorových vozidel. Srozumění musí být spojováno přímo s následkem trestného činu, tj. s porušením zdraví. Újma na zdraví je tak ukazatelem, který je nutno hodnotit z pohledu skutkového a právního závěru o srozumění jako znaku nepřímého úmyslu u trestného činu ublížení na zdraví.

19. V posuzované věci však k porušení shora vyslovených zásad, které by bylo zásahem do ústavně garantovaných práv stěžovatele, ze strany odvolacího a dovolacího soudu nedošlo.

20. Ústavní soud proto - vzhledem k okolnostem případu podávajícím se z obsahu vyžádaného trestního spisu a se zřetelem k odůvodnění napadených rozhodnutí - rozhodl o návrhu stěžovatele mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, tak, že ho jako zjevně neopodstatněný odmítl.

III

III. Stanoviska

Č. 42/15

Stanovisko pléna Ústavního soudu

(vyhlášeno jako sdělení Ústavního soudu pod č. 290/2015 Sb.)

Plénium Ústavního soudu přijalo pod sp. zn. Pl. ÚS-st. 42/15 dne 8. října 2015 ve složení Ludvík David, Jaroslav Fenyk, Jan Filip, Jaromír Jirsa, Vladimír Kůrka, Jan Musil, Pavel Rychetský, Vladimír Sládeček, Kateřina Šimáčková, Vojtěch Šimíček (soudce zpravodaj), Milada Tomková, David Uhlíř a Jiří Zemánek na návrh II. senátu Ústavního soudu podle ustanovení § 23 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve věci právního názoru II. senátu pro řízení vedené pod sp. zn. II. ÚS 1966/15, který se odchyluje od právního názoru Ústavního soudu vysloveného ve stanovisku pléna ze dne 21. května 1996 sp. zn. Pl. ÚS-st. 1/96 (ST 1/9 SbNU 471), toto

stanovisko:

Je-li účastníkem nebo vedlejším účastníkem řízení před Ústavním soudem advokát, nemusí být podle ustanovení § 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zastoupen jiným advokátem.

Odůvodnění**I. Skutkové okolnosti případu**

1. Ústavní stížností, jež byla Ústavnímu soudu doručena dne 1. července 2015, se stěžovatel domáhá zrušení usnesení Městského soudu v Praze, jímž bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, který odmítl žalobu stěžovatele, neboť ten i přes výzvu soudu nedoplnil své (údajně) nesrozumitelné a nejasné podání.

2. Jedním ze zákonných předpokladů pro věcné projednání ústavní stížnosti je, aby byl stěžovatel zastoupen advokátem v rozsahu stanoveném zvláštními předpisy – viz ustanovení § 30 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 83/2004 Sb.

3. Tato povinnost se dle stanoviska pléna ze dne 21. 5. 1996 sp. zn. Pl. ÚS-st. 1/96 (ST 1/9 SbNU 471) vztahuje též na stěžovatele-advokáty. V tomto stanovisku Ústavní soud zdůraznil, že smyslem a účelem citované právní normy je stanovení obecné povinnosti být v řízení před Ústavním soudem kvalifikovaně právně zastoupen, a to bez diferenciací vzhledem k druhu řízení před Ústavním soudem, jakož i vzhledem k druhu řízení, jež mu předcházelo, a současně i bez diferenciací povinnosti právního zastoupení v závislosti na stupni právní kvalifikace účastníků nebo vedlejších účastníků řízení. Smysl a účel obecné povinnosti právního zastoupení lze totiž

spatřovat zejména ve zcela mimořádné závažnosti řízení před Ústavním soudem a s tím spjaté snaze povinným právním zastoupením nejenom zajistit právně kvalifikované uplatňování práv před Ústavním soudem, nýbrž i zaručit vyšší stupeň objektivitu účastníků řízení při posuzování vlastního postavení.

4. V posuzované věci stěžovatel (advokát) podal ústavní stížnost bez povinného advokátního zastoupení, přičemž k výzvě soudu k odstranění této vady podání uvedl, že nemůže nalézt advokáta, který by se ujal jeho právní věci, a ani ho nemůže vyhledávat, neboť je ode dne 6. 8. 2015 v pracovní neschopnosti z důvodu infekčního onemocnění doprovázeného vysokými teplotami, což mu brání v obstarání advokátní pomoci. Dále dodal, že po zlepšení svého zdravotního stavu požádá o určení advokáta Českou advokátní komoru. Současně však požádal, aby jeho ústavní stížnost byla projednána bez nutnosti advokátního zastoupení, neboť dle jeho názoru, je-li stěžovatelem v civilní věci advokát, je zbytečné, aby byl nuceně (povinně) v řízení o ústavní stížnosti zastupován jiným advokátem.

II. Postup II. senátu

5. Protože rozhodující II. senát rovněž zastává názor, že v případech, kdy je stěžovatelem advokát, není trvání na povinném advokátním zastoupení účelné, předložil věc plénu Ústavního soudu s návrhem na přijetí stanoviska, kterým by bylo překonáno shora citované stanovisko sp. zn. Pl. ÚS-st. 1/96.

6. K tomu také uvedl, že ustanovení § 23 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, sice přímo nehovoří o možnosti, že by stanoviskem pléna bylo překonáno dříve přijaté stanovisko, nýbrž počítá výslovně pouze s překonáním právních názorů vyslovených v nálezech, uvedené však lze dovodit především ze smyslu dané normy, jejímž účelem je sjednocení judikatury Ústavního soudu. Zde je nutno především poukázat na skutečnost, že nelze přijmout úsudek, že by právní názor vyslovený ve stanovisku Ústavního soudu nebylo možno již nikdy a za žádných okolností změnit (samozřejmě vyjma zásahu zákonodárce), neboť nelze vyloučit možnost, že by dříve přijaté stanovisko opominulo například nějaký důležitý argument či se významně změnilo společenské poměry, aniž by se současně formálně změnil i vykládaný právní předpis. Ostatně právě proto ustanovení § 23 zákona o Ústavním soudu počítá s možností překonání již dříve vysloveného právního názoru v rozhodovací praxi Ústavního soudu, přičemž nemůže být číselně rozdílu mezi nálezem a stanoviskem, neboť z hlediska jejich podstaty a vztahu k ustanovení § 23 zákona o Ústavním soudu se tyto rozhodovací formy v zásadě neliší. Kromě toho je třeba mít na zřeteli skutečnost, že judikatura představuje v oblasti práva svojí podstatou daleko dynamičtější faktor než psané právo (normotvorba). Ke změně judikatury

se proto přistupuje zásadně na základě přesvědčivosti použité právní argumentace a je proto podstatě rozhodovací činnosti soudů cizí, pokud by některá forma rozhodnutí (stanovisko) měla být z tohoto dynamického procesu zcela vyňata, jelikož takto by se soud stavěl do pozice neomylného vykladače práva, což mu jednak nepřísluší a jednak ani není pravda.

7. II. senát proto předložil plénu Ústavního soudu návrh na zaujetí stanoviska, jež by překonalo právní názor dříve vyslovený ve stanovisku pléna Ústavního soudu přijatém dle ustanovení § 23 zákona o Ústavním soudu.

III. Vlastní odůvodnění stanoviska

8. Důvody k překonání citovaného dříve vysloveného právního názoru plénem shledalo zejména v následujících skutečnostech.

9. Předně je nutno vycházet ze skutečnosti, že od doby přijetí stanoviska sp. zn. Pl. ÚS-st. 1/96 se výrazně změnily okolnosti spjaté s řízením o ústavní stížnosti. Zatímco totiž v době přijetí citovaného stanoviska bylo řízení před Ústavním soudem stále poměrně novým druhem řízení, s nímž neměli advokáti výraznější zkušenosti, takže se i požadavek na striktní advokátní zastoupení bez diferenciace účastníků řízení mohl jevit racionálním, v současné době již každý advokát disponuje, resp. přinejmenším disponovat může, poměrně hojným množstvím informací a praktických pomůcek, které může při podání ústavní stížnosti využít (komentáře a další odborné i populárně naučné publikace zaměřené na řízení před Ústavním soudem, otevřený přístup do databáze judikatury Ústavního soudu, přístup k databázím judikatury a literatury vedeným soukromými subjekty, vzory podání k Ústavnímu soudu apod.). Za této situace (a s využitím těchto podkladů) by tedy měl být schopen každý advokát právně kvalifikovaně chránit práva svých klientů před Ústavním soudem a stejně tak je zajisté schopen chránit svá vlastní práva.

10. Stejně tak nelze z hlediska časového vývoje odhlédnout od skutečnosti, že se od doby přijetí stanoviska sp. zn. Pl. ÚS-st. 1/96 výrazně proměnila též zákonná úprava (viz zejména § 44 zákona o Ústavním soudu po novele provedené zákonem č. 404/2012 Sb.), podle níž se v současnosti konají ústní jednání v praxi spíše jen zcela výjimečně, a povinnost advokátního zastoupení před Ústavním soudem se tak prakticky zúžila na povinnost sepsání ústavní stížnosti (resp. vyjádření k ní) zastupujícím advokátem. Čirý formalismus striktního požadavku advokátního zastoupení jiným advokátem je pak ještě zřejmější v případě vedlejších účastníků řízení. Jinak řečeno: jestliže v době přijímání původního stanoviska platilo, že Ústavní soud rozhodoval nálezem bez přítomnosti účastníků řízení jen tehdy, pakliže s tím vyslovili souhlas, a počet těchto jednání byl proto relativně vysoký, mělo zřejmě určité opodstatnění vyžadovat zastoupení

advokáta advokátem i z toho důvodu, že nikoliv všichni advokáti jsou ze své praxe zvyklí jednat před soudy. Tento potenciální důvod dalšího setrvávání na stanovisku sp. zn. Pl. ÚS-st. 1/96 však s ohledem na zmíněný legislativní i faktický vývoj zcela odpadá.

11. Stanovisko sp. zn. Pl. ÚS-st. 1/96 vymezilo dva nosné důvody, pro něž je nutno trvat na povinném advokátním zastoupení i pro advokáty samotné: 1. zajištění právně kvalifikovaných podání a 2. garance vyššího stupně objektivit. Oba tyto důvody však již v současné době nelze považovat za přesvědčivé.

12. Ohledně zajištění odborné kvalifikovanosti podání je vhodné předně odkázat na výše uvedené ve vztahu k množství právních informací vztahujících se k řízení před Ústavním soudem, jež může každému advokátovi posloužit k zajištění náležité odbornosti jeho podání. Zároveň nelze odhlédnout ani od skutečnosti, že každý advokát se dnes s agendou ústavního práva seznamuje již při skládání advokátní zkoušky, neboť mezi jeden z jejich oborů náleží též správní a ústavní právo. Není zřejmě nutno ani připomínat, že rovněž v průběhu studia na českých právnických fakultách se zcela standardně vyučují i povinné předměty, v jejichž rámci se studenti učí sepsávat ústavní stížnosti a seznamují se podrobně se všemi podstatnými aspekty řízení před Ústavním soudem. Každý advokát by tedy v současnosti již měl disponovat dostatečnými znalostmi ohledně všech specifických rysů řízení před Ústavním soudem, přičemž nelze logicky dovozovat, že pokud by nebyl zastoupen jiným advokátem, že by jím sepsané podání mělo *a priori* menší odbornou fundovanost.

13. Je-li totiž každý advokát dle zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, obecně kvalifikován k sepsání ústavní stížnosti, nelze důvodně předpokládat, že při sepsování ústavní stížnosti týkající se jeho samého by postupoval s menší odborností či obezřetností. Naopak, z povahy věci lze očekávat, že pokud by pocítoval zásah do svých vlastních ústavně zaručených základních práv a svobod, tím spíše by předestřel pečlivou a fundovanou ústavněprávní argumentaci, která by svědčila o důvodnosti jím podané ústavní stížnosti.

14. Nelze rovněž tvrdit, že by „další“ advokát, jímž by se nechal stěžovatel-advokát obligatorně zastoupit, nutně zvyšoval odbornou kvalifikovanost jím předloženého návrhu. Stěžovatel-advokát totiž může být sám specializován na ústavní právo a na řízení před Ústavním soudem. Ostatně již několik současných advokátů dříve působilo jako soudci Ústavního soudu a je absurdní uvažovat o tom, že by osoba jiného advokáta dávala bez dalšího předpoklad pro vyšší kvalitu jejich podání. V těchto případech tedy nehrozí, že by Ústavní soud byl neúměrně zatěžován nekvalifikovanými návrhy a nekvalifikovaným přístupem účastníků k jednání, což ostatně představuje základní účel dotčeného ustanovení § 30 odst. 1 zákona

č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 83/2004 Sb. Ostatně, právo advokáta (nikoliv však povinnost) nechat se zastoupit advokátem jiným, který se např. na tento typ řízení specializuje, anebo se bude jevit jeho zastupování účelným z důvodu menších emocí a většího odstupu (také platí, že „více očí více vidí“), zůstává zachováno. Stejně tak pochopitelně žádnému stěžovateli nic nebrání, aby svůj případ ještě před podáním ústavní stížnosti konzultoval s někým, o jehož odbornosti bude přesvědčen (nikoliv nutně jen s advokátem), byť v konečném důsledku se nechat zastoupit nehodlá.

15. Druhý argument (tzn. záruka vyššího stupně objektivit) také není v současné době udržitelný. Předně, smyslem zastoupení advokátem není zaručovat klientovi objektivitu (to je úkolem soudu), nýbrž chránit a prosazovat práva a oprávněné zájmy svého klienta a poslouchat jeho příkazy (§ 3 odst. 1 a § 16 odst. 1 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění zákona č. 79/2006 Sb.).

16. Dále je možné poukázat na praktickou rovinu řešeného problému. Pokud totiž některý advokát usoudí, že on sám je nejpovolanější k sepsání podání k Ústavnímu soudu týkajícího se jeho samotného, nelze mu fakticky nikterak zabránit, aby tak učinil a následně v rámci advokátního stavu oslovil dalšího advokáta, který by pod jím sepsaný návrh pouze formálně připojil podpis, a prokázal tím existenci zastoupení. Za této situace lze však toto právní zastoupení považovat pouze za formální úkon, protože i trvání na něm ze strany Ústavního soudu, opakovaně se vyjadřujícího kriticky k přepjatému formalismu, se nejeví účelné, nýbrž nedůvodně formalistické.

17. Pokud stanovisko sp. zn. Pl. ÚS-st. 1/96 argumentuje též tím, že v trestním řízení zákonodárce výjimku z nutné obhajoby u osoby s právnickým vzděláním (včetně advokáta) nestanovil, a pokud by tedy Ústavní soud přijal názor, že stěžovatel-advokát by v řízení o ústavní stížnosti zastoupen být nemusel, vznikl by problém diferenciací jednotlivých řízení (občanské versus trestní), je třeba uvést, že podle setrvalé judikatury Ústavního soudu není řízení o ústavní stížnosti pokračováním řízení předchozích. Jedná se o řízení zcela samostatné, Ústavní soud není další instancí v soustavě obecných soudů, a bylo by proto systémově chybné, pokud by byla zaměňována procesní pravidla platná pro tato odlišná řízení. Úkolem Ústavního soudu je totiž podle čl. 83 Ústavy České republiky ochrana ústavnosti, nikoliv rozhodování o vině a trestu, o důvodnosti civilního nároku či o zákonnosti rozhodnutí správního orgánu. Jeho referenčním kritériem je ochrana ústavně zaručených základních práv a svobod a důvody, pro které se v trestním řízení trvá na zastupování obhájcem i u osoby, která sama má právníké vzdělání, proto nejsou bez dalšího přenositelné i na řízení o ústavní stížnosti.

18. Tím samozřejmě nemá být nikterak popřeno, že eventuální zastoupení jiným advokátem, který má od řešené věci určitý odstup, může být v konkrétním případě smysluplné, a to podle zásady, že „není dobré dělat lékaře a právníka ve vlastní rodině“. Daná otázka je však nastavena tak, zda stát (prostřednictvím zákona a jeho dosavadního striktního výkladu provedeného Ústavním soudem) má každého advokáta nutit bezvýjimečně se nechat zastoupit advokátem jiným, a nikoliv, zda není v konkrétním případě smysluplnější nechat se zastoupit, pokud tak ovšem advokát sám uzná. Dosavadním výkladem ostatně Ústavní soud fakticky popírá často traktovaný přístup, podle něhož je současný ústavní systém založen na primátu jednotlivce před státem. Přiblíženo na daný problém: Ústavní soud přikazuje advokátovi nechat se zastoupit advokátem jiným i tehdy, pokud je bytostně přesvědčen, že toto zastoupení vůbec nepotřebuje.

19. S tím souvisí další otázka, kterou je náhrada nákladů zastoupení. Protože řízení o ústavní stížnosti je nastaveno velmi široce (neplatí se soudní poplatky, napadnout lze i rozhodnutí či zásahy orgánů veřejné moci, které třeba ani neprošly odvolacím řízením atp.), představuje povinnost být zastoupen advokátem prakticky jediné faktické omezení přístupu k soudu. Platí totiž, že náklady řízení hradí účastník nebo vedlejší řízení sám (§ 62 odst. 3 zákona o Ústavním soudu). V daném případě, kdy stěžovatel-advokát sám je zjevně schopen kvalifikovaně sepsat svoje podání k Ústavnímu soudu a před tímto soudem dále vystupovat, je zcela zbytečně nucen zaplatit jinému advokátovi (přínejmenším) částku za 2 až 3 úkony právní služby. Pokud k této platbě nedojde a k zastoupení dojde jaksi *pro bono*, neboť jiný advokát si nevezme peníze za práci, kterou neodvedl, resp. dojde ke vzájemné kompenzaci jiným způsobem, potvrzuje se tím pouze nesmyslnost striktního trvání na splnění této ryze formální podmínky řízení v těchto případech (jiný advokát podepíše z důvodu kolegiality či přátelství něco, co sám nevytvořil vůbec anebo v podstatné části).

20. Nemluvě o tom, že zákon o Ústavním soudu dává možnost uložit účastníkovi nebo vedlejšímu účastníkovi nahradit náklady řízení účastníkovi jinému (ustanovení § 62 odst. 4). Nelze proto zcela vyloučit, že tyto zcela zbytečně vynaložené náklady na zastoupení by mohly být přeneseny na bedra účastníka jiného, což je však okolnost, která by mohla v konkrétním případě dosáhnout až ústavního rozměru.

21. Další argument proti striktnímu trvání na bezpodmínečném zastupování stěžovatele-advokáta jiným advokátem plyne z ustálené judikatury Ústavního soudu. Podle ní totiž státní orgány, veřejné instituce a řada veřejnoprávních korporací nemají v soudních řízeních využívat služby advokátů, resp. pokud tak učiní, není důvod, aby obecné soudy takto vynaložené náklady přikazovaly k uhrazení neúspěšným účastníkům řízení, s odůvodněním, že se nejedná o náklady vynaložené účelně, jelikož tyto

veřejné instituce jsou schopny si zajistit „základní právní servis“ z vlastních personálních zdrojů. V tomto světle nazíráno je proto velmi nekonzistentní, aby stejný Ústavní soud příkazoval advokátům nechat se zastupovat, a zvyšovat tím vlastní náklady řízení, když je zcela jednoznačné, že toto zastoupení v řadě případů vůbec nepotřebují.

22. Výklad provedený v tomto stanovisku lze podpořit též zněním a logikou některých dalších ustanovení zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů. Ustanovení § 29 citovaného zákona totiž zakotvuje možnost zastoupení pouze advokátem („... se může dát ... zastupovat pouze advokátem ...“), následující ustanovení § 30 odst. 1 upravuje povinnost fyzických a právnických osob být zastoupeny advokátem a z odstavců 2 a 3 plyne, že státní orgán nebo úřad zastoupen advokátem být nemusí. Tuto úpravu jde skutečně vyložit – čistě gramaticky – tak, že všechny fyzické a právnické osoby musí být zastoupeny advokátem, tedy i advokáti samotní. Současně se však nabízí výklad druhý, který gramatickému znění citovaných ustanovení neprotiřečí a současně daleko více odpovídá jejich smyslu a účelu. Tedy výklad, podle něhož není třeba na advokátním zastoupení trvat tehdy, pokud je účastníkem či vedlejším účastníkem samotný advokát. Z citovaných zákonných ustanovení totiž podle přesvědčení Ústavního soudu plyne, že jejich smyslem je zaručit potřebnou odbornost jednání činěných v jednotlivých řízeních, což je blíže konkretizováno tak, že povinné zastoupení advokátem se vůbec nevyžaduje u státních orgánů a úřadů, u nichž lze očekávat, že potřebnou odbornost a způsobilost samostatně jednat v řízení před Ústavním soudem disponují. Obdobné však samozřejmě logicky platí i pro advokáty, jejichž zákonem presumovaná odbornost je nezpochybnitelná. Navíc, pokud by skutečně měl jako jediný možný platit prvně provedený výklad, pak by postrádalo jakékoliv rozumné opodstatnění ustanovení § 29 věty první citovaného zákona, jelikož v tomto případě by toto ustanovení neupravovalo nic jiného, než plyne z ustanovení následujícího.

23. Dále je třeba uvést, že závěr, podle něhož advokát jako účastník či vedlejší účastník řízení nemusí být v řízení před Ústavním soudem povinně zastoupen advokátem jiným, nepředstavuje ani diskriminační opatření oproti jiným právnickým profesím, nýbrž jedná se o jedno z možných řešení zvolené zákonodárcem, založené na racionálním základu o specifickém postavení, odbornosti a prestiži advokátní profese. Je nicméně stejně tak možné, že podobně racionálním by bylo do budoucna i legislativní řešení odlišné (viz např. § 241 občanského řádu nebo § 105 odst. 2 soudního řádu správního). Ústavnímu soudu, který je podle čl. 88 odst. 2 Ústavy České republiky vázán zákonem o Ústavním soudu, však nepřisluší tímto stanoviskem zákonodárci určovat, jakým způsobem má být zastoupení v tomto řízení upraveno, resp. které osoby s ohledem na svoji

odbornost zastoupeny být nemusí, nýbrž toliko vyložit ustanovení § 30 odst. 1 citovaného zákona.

24. Skutečnost, že podle obou citovaných procesních předpisů (občanského soudního řádu a soudního řádu správního) v řízení o mimořádných opravných prostředcích před nejvyššími soudy osoby s právníkem vzděláním (a tedy ani advokáty) nemusejí být zastoupeny advokátem, vede k absurdnímu výsledku, že stejná osoba si musí zajistit zastoupení advokátem výhradně až pro řízení o ústavní stížnosti (v postavení stěžovatele či vedlejšího účastníka). Jinak řečeno, musí do řízení přibrat osobu, která v něm dosud nevystupovala, nic o něm neví, není seznámena s detailními okolnostmi nezřídká i několik let trvajících řízení a jejímž úkolem je pouze sepsat ústavní stížnost či vyjádření k ní namísto jiné a stejně kvalifikované osoby, která však těmito detailními informacemi a zasvěceností do věci disponuje. Přitom jakkoliv není namíste trivializovat obtížnost sepsání těchto podání, nelze na straně druhé přesvědčivě tvrdit, že jsou dramaticky náročnější než podání jiná (žaloba, odvolání, stížnost, dovolání, kasační stížnost apod.).

25. Závěrem je vhodné připomenout ustálenou judikaturu Ústavního soudu, dle níž gramatické znění zákonného ustanovení představuje pouze prvotní způsob, jak se přiblížit ke skutečnému obsahu dané právní normy, a pro jeho zjištění je proto nutno vycházet též z jeho účelu, okolností jeho vzniku, systematických souvislostí a v neposlední řadě z obvyklých výkladových principů. Pokud proto zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 83/2004 Sb., v ustanovení § 30 odst. 1 určuje, že fyzické a právnické osoby jako účastníci nebo jako vedlejší účastníci řízení před Ústavním soudem musí být zastoupeny advokátem v rozsahu stanoveném zvláštními předpisy, je zřejmým účelem tohoto ustanovení, aby Ústavní soud nebyl zahlcován podáními, která by nebyla právně kvalifikovaná a která by fakticky nesměřovala k ochraně ústavnosti, k čemuž je pouze Ústavní soud povolán. Z hlediska účelu dotčeného ustanovení však nelze nikterak dovést, že by advokát vystupující před Ústavním soudem jako účastník či vedlejší účastník řízení *a priori* nedosahoval potřebné odbornosti (na rozdíl od situace, kdy by on sám zastupoval jiného účastníka řízení, kde zákon žádné omezení nestanoví), a nemohl tedy před Ústavním soudem vystupovat bez advokátního zastoupení. Jakkoliv je proto sice nezbytné i nadále trvat na bezpodmínečném advokátním zastoupení pro řízení před Ústavním soudem, neplatí tato podmínka pro případy, kdy sám advokát je účastníkem řízení, neboť ten jako osoba bytostně povolána k zastupování fyzických a právnických osob před Ústavním soudem nepochybně dokáže být též sám sobě kvalifikovaným právním zástupcem.

26. Protože se shora uvedené právní závěry odchylují od právního názoru Ústavního soudu obsaženého ve stanovisku sp. zn. Pl. ÚS-st. 1/96,

bude Ústavní soud napříště vycházet z předpokladu, že advokát nemusí být v řízení před Ústavním soudem obligatorně zastoupen jiným advokátem.

27. Právní názor obsažený v tomto stanovisko se použije na ústavní stížnosti podané k Ústavnímu soudu dnem následujícím po dni vyhlášení stanoviska ve Sbírce zákonů.

Odlišná stanoviska

1. Odlišné stanovisko soudce Jana Filipa

Ve smyslu § 14 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) podávám odlišné stanovisko jak k výroku, tak k odůvodnění stanoviska sp. zn. Pl. ÚS-st. 42/15 (dále jen „Stanovisko“), kterým většina Ústavního soudu překonala stanovisko pléna ze dne 21. 5. 1996 sp. zn. Pl. ÚS-st. 1/96. Tímto Stanoviskem bylo navzdory výslovnému znění § 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu umožněno, aby v řízení ve „vlastní věci“ nebylo nutné, aby byl advokát zastoupen jiným advokátem.

S postupem pléna, které se znovu vrací k původně překonanému právnímu názoru, nemohu souhlasit. Sám jsem se konečně kriticky k uvedenému nálezu sp. zn. I. ÚS 89/94 ze dne 29. 11. 1994 (N 58/2 SbNU 151) vyjádřil ještě dříve v odborném tisku (K pojmu základního práva nebo svobody z hlediska jednoho nálezu Ústavního soudu. Právník, roč. 1995, č. 8, s. 771–782). Sdílím sice pochybnosti většiny o úrovni právní úpravy v § 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, nicméně se necítím oprávněn měnit zákon či spíše ono stanovisko z roku 1996, když vlastnímu rozboru ustanovení § 30 odst. 1 není pozornost *de lege lata* vlastně věnována. Proto považuji za potřebné uvést alespoň následující důvody, proč měl být návrh zamítnut, či lépe, proč neměl být vůbec předložen:

1. Na prvním místě kladu otázku potřebnosti přijetí takového názoru (*quieta non movere*). Není snad až tak důležité, jak často je toto ustanovení aplikováno na advokáty. Dokonce není ani významné to, že stanovisko se navzdory znění § 23 zákona o Ústavním soudu nevymezuje vůči právnímu názoru vyjádřenému v nějakém nálezu. Tím mohlo být především východiskové usnesení ze dne 5. 9. 1996 sp. zn. III. ÚS 244/95 (řízení bylo zastaveno z důvodu zpětvzetí), nebereme-li v úvahu nedávné usnesení ze dne 5. 6. 2014 sp. zn. I. ÚS 1863/14 či usnesení ze dne 23. 9. 2004 sp. zn. Pl. ÚS 44/04 (dostupná na <http://nalus.usoud.cz>), kterými byl návrh na zrušení § 30 odst. 1 odmítnut, nehledě na množství řízení, ve kterých bylo na zastoupení advokátem důsledně po téměř 25 let s jednou výjimkou trváno.

2. Vadně až klamně se v bodu 6 identifikuje účel tohoto ustanovení jako sjednocení judikatury. Pak by byla namíště otázka, kde se

po sjednocení v roce 1996 (spíše odstranění jednoho výjimečného odklonu) má ještě něco sjednocovat, když se od roku 1996 postupuje zcela jednotně? Jak to souvisí s rozhodovací činností předkládajícího senátu? Dospěl by snad k jinému neústavnímu výsledku v iniciačním případě? Na to ve Stanovisku marně hledám odpověď, a tím mé pochybnosti o potřebě jeho přijetí rostou a sílí.

3. Odůvodnění stanoviska je problematické již co do samého základu. Jistě není pochyb o tom, že se od roku 1996 změnila situace, co se týče počtu a částečně i úrovně podání advokátů. S rostoucím počtem podání to však neplatí vždy; konečně ani bod 1 Stanoviska pro toto tvrzení není nejlepším příkladem. Navíc je to pouhé tvrzení bez statistických a dalších dokladů. Rovněž tak je pravda, že zákon o Ústavním soudu již nepočítá s ústním jednáním jako pravidlem. To je právě (rozuměj ústní jednání) i v zahraničních úpravách důvod, pro který se při něm zastoupení vyžaduje i tam, kde advokátní přímus (v podstatě omezení přístupu k soudu) není zakotven. Toto jsou však okolnosti v rovině *de lege ferenda*, významné pro případné zvážení právní úpravy zastupování před Ústavním soudem ze strany samotného zákonodárce, nikoli pro změnu obsahu ustanovení § 30 odst. 1. Znamená to snad, že např. při návratu k ústnímu jednání bude § 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu třeba zase vykládat v původním smyslu? Ústavní soud není zákonodárce a nepřisluší mu výklad jasného ustanovení pouze ze důvodu problematického dopadu jeho účinků na jednu skupinu právnických profesí. Stanovisko je tak zčásti úvahou o dopadech zákona č. 404/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, na využívání formy ústního jednání, zčásti pojednáním o tom, jak nám roste úroveň výuky právního dorostu a podání advokátů; přesto jsem vůbec nepochopil (nehledě na známý koncept normativní síly faktického – ta však platila pro důsledky skutečné revoluce, ne pro změnu výuky na fakultách), proč by se tím mělo něco změnit na jasném obsahu ustanovení § 30 odst. 1. Uvedené pojednání je snad ukázkou, jak by měl vypadat protipól (stejně vadný) přepjatého formalismu; na kogentním obsahu ustanovení § 30 odst. 1 („musí být zastoupeny“) to nemění zhora nic. Stále si přece podržuje váhu ona starodávná максима, které se v této souvislosti dovolává občas ovšem nevhodně i Ústavní soud: nerozlišuje-li zákon, nemůžeme tak činit ani my (*lege non distinguente nec nostrum est distinguere*). To platí tím spíše, že – jak jsem již zmínil (sub 1) – tak Ústavní soud nerozlišuje v důsledku sledované litery (a i ducha) zákona již téměř čtvrtstoletí.

4. Kromě toho je třeba zmínit další důvody, které souvisejí s historií tohoto ustanovení. Většina soudců Ústavního soudu prvního období, zejména ti, kteří se podíleli na přípravě zákona č. 491/1991 Sb., o organizaci Ústavního soudu České a Slovenské Federativní Republiky a o řízení před

ním, a stejně tak následně v pracovní skupině pro přípravu zákona o Ústavním soudu na počátku roku 1993, si byla samozřejmě vědoma toho, co tato úprava znamená. Jen připomínám, že návrh z jejich dílny (tisk Federálního shromáždění č. 859 z roku 1991) po vzoru zákona o Ústavním soudu SRN předpokládal, že se bude možno na Ústavní soud obracet i bez advokáta nebo učitele práva na československé vysoké škole. Povinné zastoupení návrh vyžadoval až při ústním jednání, kde však zastoupení opět nebylo vázáno pouze na advokáta, nýbrž vystupovat zde bez zastoupení mohl každý, kdo měl vysokoškolské právnické vzdělání. Pro ústavní stížnost fyzické osoby (§ 59 tohoto návrhu) pak měla platit povinnost zastoupení, neměla-li stěžovatel sám vysokoškolské právnické vzdělání, po celý průběh řízení včetně podání návrhu advokátem nebo učitelem práva na některé československé vysoké škole. Toto jiné obvyklé řešení nebylo přijato (viz § 58 schválené podoby tohoto zákona), což vedlo k pochybnostem právě z hlediska řešené otázky. Proto pracovní verze návrhu zákona o organizaci Ústavního soudu a řízení před ním (název původní verze stav březen 1993) znovu obsahovala ustanovení (jednalo se tehdy o § 48), podle kterého zastoupení nebylo nutné v případě osob s vysokoškolským právnickým vzděláním. Stejně jako v případě zákona federace i zde však nakonec bylo prosazeno povinné zastoupení advokátem, které bylo pozměňovacími návrhy rozšířeno o komerční právníky nebo notáře s poukazem na rovnost profesí poskytujících právní pomoc (po těchto profesích zbyl již jen text „v rozsahu stanoveném zvláštními předpisy“, který bez nich nedává smysl, když je pro advokáty bez významu). A opět si zákonodárci (resp. profesní lobbisté) neuvědomili důsledky takové formulace pro situace, kdy bude ústavní stížnost podávat někdo, kdo má vysokoškolské právnické vzdělání, tj. i advokát, komerční právník nebo notář, avšak navrhovaná výjimka již v textu zákona (na rozdíl od jiných procesních řádů) obsažena nebude. Tato situace brzy nastala a Ústavní soud tento právní stav potvrdil v roce 1996 v uvedeném stanovisku tak, jak to odpovídalo znění zákona a zachování principů rovnosti a nediskriminace.

5. Tuto okolnost nevzala většina Ústavního soudu na zřetel. Smyslem změny provedené ve vládním návrhu, a později v Poslanecké sněmovně, nebylo umožnit advokátům, aby vystupovali sami za sebe, nýbrž aby byla vyloučena (stejně jako v roce 1991) ona široká možnost vystupovat před Ústavním soudem pro všechny, kdo mají vysokoškolské právnické vzdělání (s konkurenčními důsledky pro tuto skupinu). To, že tím byla vzata tato možnost i advokátům, kteří do této množiny (v pozici fyzických osob jako nositelů základních práv) rovněž spadají, si tenkrát nikdo zřejmě neuvedomil. Tehdejší diskuse byla zajímavá i tím, že postavení advokátů bylo pojímáno a zdůrazňováno jako postavení obhájců. Ale stěžovatel přece není v řízení o ústavní stížnosti obžalován; on si naopak, tak jak to konstrukce

ústavní stížnosti v právním státě již téměř dvě stě let předpokládá, „stěžuje“ na stát nebo veřejnou moc!

6. Z hlediska legislativního vyjádření je rovněž významná další skutečnost. Je-li stanoven advokátní přímus, a není současně uvedeno, že z něj platí výjimky, které je třeba vždy – jak známo – vykládat restriktivně (*exceptions non sunt extendendae*), je nutno se držet textu, neplyne-li z kontextu právního řádu něco jiného (*clara non sunt interpretanda*). „Něco jiného“ však – srov. ustanovení § 105 odst. 2 soudního řádu správního, § 36 a násl. trestního řádu či § 241 odst. 2 písm. a) občanského soudního řádu – z právního řádu neplyne, protože ten takové výjimky jinak výslovně stanoví. Naopak to prokazuje, že úpravy provedené vládou či poslanci jsou nepochopením věci. V daném případě se dokonce v případě postupu většiny Ústavního soudu nejedná o rozšiřující výklad, nýbrž stanovení nového pravidla či výjimky z pravidla, aniž je k tomu dán podklad, jde tedy o *interpretationem abrogans*, což nezachrání ani odkaz na závěr, že gramatické znění zákonného ustanovení představuje pouze prvotní způsob, jak se přiblížit ke skutečnému obsahu dané právní normy (bod 25 Stanoviska). V tomto případě si však většina vytvořila obsah nový (chtěný), když skutečný obsah minula. Nebudou-li si moci být jistí jasným gramatickým a jazykovým vyjádřením obsahu práva, čím si budou jeho adresáti vlastně jisti, znelíbí-li se takové ustanovení, ač ústavní?

7. Nelze dále pominout, zvláště pak z pozice Ústavního soudu, že se tímto postupem dostává určité skupině osob výhody vůči všem ostatním fyzickým osobám, neboť v jejím případě odpadá filtr či brzda (regulace přístupu k soudu) v podobě zvažování nákladů na zastupování před Ústavním soudem, což Stanovisko dokonce označuje jako „zbytečné placení“. Další zvýhodnění je vůči ostatním osobám, které splňují podmínku právnického vzdělání potřebného pro výkon advokacie. Právě důvod odpadnutí ústního jednání prokazuje, že i jiné osoby „práva znalé“ by se mohly rovněž obracet na Ústavní soud, neboť v takovém případě oslabuje výtku, že nejsou např. zběhlé vystupovat při soudním jednání. Pak roste důraz na znalost především podstaty demokratického právního státu, teorie a povahy základních práv a svobod a jejich procesního uplatňování. Je však možné takovou výtku směřovat vůči soudci nebo státnímu zástupci s víceletou praxí? Nebo vůči bývalému soudci Ústavního soudu [viz usnesení sp. zn. II. ÚS 446/04 ze dne 16. 6. 2005 (dostupné na <http://nalus.usoud.cz>), kde byl bez jakýchkoli námitek zastoupen]? Přesto, že se na ně vztahuje veškerá argumentace ve prospěch advokátů, jejichmi beneficienty podle většiny pléna Ústavního soudu být nemohou. Proč?

8. Ústavní soud si byl v roce 1996 vědom nedostatků právní úpravy provedené vládou a v posledku Poslaneckou sněmovnou v návrhu zákona o Ústavním soudu. Nicméně místo toho, aby tehdejší soudci se zdánlivou

elegancí nyní většina suplovali zákonodárce bez ohledu na pochybnosti o vzniku nerovnosti a rozlišování různých skupin navrhovatelů v rovněž povinného zastupování, trvali naopak na kogentním znění § 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, které tyto pochybnosti, byť za cenu řady praktických výtek, nevyvolává, ač se to nemuselo všem líbit. Úkolem Ústavního soudu však (doufám) není zákony měnit, nýbrž rušit či ústavně konformně vykládat. Dospěli-li tehdy naši vážení předchůdci k závěru, že zachování ústavnosti se sice bude jevit toporným, ale pro Ústavní soud jediné možným, museli se přiklonit k nyní odklizenému řešení. Nejen z úcty k nim se proto i po dvaceti letech alespoň takto k jejich postupu hlásím.

2. Odlišné stanovisko soudce Pavla Rychetského

Odlišné stanovisko, které podle § 14 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, uplatňuji, směřuje proti stanovisku pléna, kterým byl vysloven právní názor, že podle § 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu (dále jen „ZÚS“) nemusí být účastník nebo vedlejší účastník řízení před Ústavním soudem, je-li advokátem, zastoupen jiným advokátem. Stanovisko se formálně vymezuje vůči stanovisku pléna ze dne 21. 5. 1996 sp. zn. Pl. ÚS-st. 1/96, avšak fakticky jde o pokus nově interpretovat ustanovení § 30 odst. 1 ZÚS, jehož znění doznalo ode dne účinnosti zákona i stanoviska, od něhož se odchyľuje, jedinou změnu. Ta spočívá v tom, že zákonná úprava ponechala zakotvenou povinnost všech fyzických a právnických osob být v řízení před Ústavním soudem právně zastoupeny, avšak příslušnost k výkonu tohoto zastoupení omezila výlučně na advokáty. Celé ustanovení § 30 ZÚS je normou kogentního charakteru, která v odstavci 1 stanoví tuto obligatorní formu pro zastupování, a v následujících odstavcích připouští výjimky, které vyjmenovává taxativně, tj. výčtem úplným, závazným a konečným. Tento výčet se stanovisko, proti němuž tímto uplatňuji dissent, rozhodlo rozšířit, avšak bez jakékoli opory v ústavním pořádku. Praktické dopady této právní úpravy jsou sice naprosto marginální (případy, kdy stěžovatelem či vedlejším účastníkem v řízení před Ústavním soudem je fyzická osoba zapsaná v seznamu advokátů, jsou naprosto výjimečné a vzácné) a jistě lze s úspěchem pochybovat o racionalitě interpretované úpravy, když nařizuje i účastníkovi, který vykonává profesi advokáta, aby se pro toto řízení nechal zastupovat advokátem jiným. Na druhé straně díkce nyní nově interpretovaného ustanovení neposkytuje podle mého soudu prostor pro rozšiřující výklad, kterého se v daném případě většina pléna dopustila.

3. Odlišné stanovisko soudce Vladimíra Sládečka

V souladu s ustanovením § 14 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, podávám toto odlišné stanovisko

jako konkrétní vyjádření nesouhlasu s výrokem stanoviska a s jeho odůvodněním.

K tomu, že návrh nemohu podpořit, mě vedou následující důvody:

1. Odůvodnění navrhované změny původního stanoviska považují jen za málo přesvědčivé a ne zcela konzistentní, v nemalé míře předkládající spekulativní, nepodložené úvahy, a nikoliv racionální právní argumentaci. Ostatně stanovisko prošlo těsnou většinou devíti hlasů. Obsah odůvodnění se spíše blíží k (předběžnému) odůvodnění legislativní změny úpravy ustanovení § 30 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) v tom směru, že advokát nemusí být v řízení u Ústavního soudu zastoupen. Také se – na rozdíl od většiny – nedomnívám, že došlo k tak závažným právním či faktickým změnám, které by vyvolávaly potřebu úpravy dosavadního stanoviska.

2. Nepovažuji za relevantní argument, pokud se uvádí, že je „čirým formalismem“ striktní požadavek advokátního zastoupení, když po novelizaci provedené zákonem č. 404/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, je ústní jednání v praxi zcela výjimečné (bod 10). Je sice pravda, že od účinnosti této novely se žádné ústní jednání nekonalo, ale nedomnívám se, že je advokáta (který se, pravda, zpravidla umí na ústním jednání řádně „chovat“) třeba především právě na ústním jednání. Úkolem advokáta je – v každém jednotlivém případě – především zpracovat kvalifikovaný a ústavněprávní argumentací podložený návrh (zpravidla ústavní stížnost). Snad je vhodné v této souvislosti připomenout, že zdrcující většina ústavních stížností se rozhoduje usnesením, a nikoliv nálezem (a tedy ani ústní jednání nepřichází v úvahu).

3. Předchozí bod úzce souvisí se zpochybněním jednoho z „nosných důvodů“ předchozího stanoviska, totiž se zajištěním právně kvalifikovaných podání. Dovolují si vyslovit důvodnou pochybnost o tom, jak dalece se úroveň podání zlepšila. Argument, že je kvalifikovanost podání zajištěna, protože se studenti na právnických fakultách učí sepsávat ústavní stížnosti a advokáti jsou v tomto směru snad vzdělávání, mají k dispozici různé příručky atp. (bod 9), podle mých zkušeností příliš neobstojí. Zdá se, že se „kvalifikovanost“ podání zlepšila v převažující většině v tom, že ústavní stížnosti jsou podstatně obsáhlejší. Není to však zpravidla způsobeno hojností argumentace svědčící o vysoké erudici advokáta. Rozsáhlost podání totiž umožňuje technicky jednoduchý přenos (písemně) argumentace použité v rámci předchozího (soudního) řízení, který bývá nezřídka doplněn toliko holou citací ustanovení zejména Listiny základních práv a svobod, která měla být porušena. Tím samozřejmě nechci tvrdit, že se nesetkáváme s podáními advokátů, kteří ústavní stížnost „umějí“, tj. formulují návrh

poměrně stručně, výstižně a s potřebnou podporou odkazů na judikaturu nejen Ústavního soudu.

4. Pokud jde o druhý „nosný důvod“, který je napadán, tedy o aspekt odstupu či „garance vyššího stupně objektivity“, myslím si, že advokát by měl také působit jako určitý filtr, který zajišťuje jistý odstup od subjektivního hodnocení věci, kterého se zastupovaný navrhovatel – a to nejen advokát – může sotva zbavit. Vůbec se domnívám, že obecně by mělo platit, že (slušný) advokát (na základě svých zkušeností a znalostí) klientovi vysvětlí, proč je nevhodné podání nějakého návrhu či jiný klientem požadovaný postup, protože má zcela minimální (mizivou) naději na úspěch či jde o úkon zcela marný (zbytečný). Tím spíše by se tento přístup měl uplatnit u tak významného podání, jako je ústavní stížnost. A proto je i zde role advokáta zastupujícího advokáta podle mého názoru žádoucí a nezastupitelná, sotva lze v tomto případě mluvit o „přepjatém formalismu“ (bod 16). Není vcelku rozhodující, zda jde o kamarádkou výpomoc či placenou službu. Nedomnívám se ale, že advokát bývá – na rozdíl od jiných stěžovatelů – v tak kritické situaci, aby si nemohl dovolit „zbytečně (?) zaplatit jinému advokátovi“ (bod 19).

5. Pokud jde o v odůvodnění prosazovaný výklad ustanovení § 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, tj. že z něj má vyplývat, že advokát nepotřebuje zastupování advokátem, považují takovou interpretaci za naprosto absurdní. Citované ustanovení zcela zřetelně (kogentně) stanoví pro každého povinnost obligatorního zastoupení advokátem, když uvádí, že „fyzické a právnické osoby jako účastníci nebo jako vedlejší účastníci řízení před Ústavním soudem musí být zastoupeny advokátem“. Dovožovat z této dikce možnost nezastoupení advokáta, protože právě jen advokát může zastupovat účastníka řízení, je zkrátka nad mé chápání...

6. Není bez zajímavosti si v této souvislosti připomenout přípravu této úpravy. Návrh zákona o Ústavním soudu z dubna roku 1993 počítal s tím, že fyzické a právnické osoby budou muset být zastoupeny jenom tehdy, jestliže samy nemají vysokoškolské právnické vzdělání nebo osoba, která je zastupuje, nemá vysokoškolské právnické vzdělání. Vládní návrh – zřejmě i s přispěním tehdejšího ministra spravedlnosti (J. Novák, advokát) – již v ustanovení § 29 obsahoval současně znění a po cílené diskusi v Poslanecké sněmovně se předloha doplnila tak, aby mohli kromě advokátů zastupovat také notáři a komerční právníci. Novelizace zákona o Ústavním soudu provedená zákonem č. 83/2004 Sb. vypustila z dikce ustanovení komerční právníky a notáře, neboť zastupování notáři se ukázalo problematickým a stav komerčních právníků zanikl fúzí s advokáty.

7. Ve světle výše uvedeného (bod 6) se nabízí také hyperbolicky pojatý pohled jaksi z druhé strany. Ovšem též spíše ve formě eventuální legislativní iniciativy ke změně, tedy stejně jako vyznívá odůvodnění přijátého

stanoviska. Není schválená exkluzivita (nezastupování) advokátů diskriminací ostatních právníků (a to např. nejen soudců, státních zástupců či akademiků)? Vždyť většina právníků – bez ohledu na to, zda se „vyučili“ psaní ústavních stížností na škole – by jistě byla schopna sepsat ústavní stížnost, ostatně všechny příručky, které má k dispozici advokát (bod 9), jsou přístupné každému právníkovi.

8. Na závěr jen suché konstatování, že přijaté stanovisko, obávám se, jen přispěje k nepříznivému rozšiřování fenoménu tzv. judicializace společenského života, tedy k nárůstu „sudičství“.

SYSTEMATICKÝ REJSTRÍK NÁLEZŮ

Pořadové číslo ve Sbírce rozhodnutí	Značka soudního spisu	Číslo, pod nímž byl nález publikován ve Sbírce zákonů
179.	IV. ÚS 883/15	
180.	II. ÚS 1257/15	
181.	III. ÚS 2887/14	
182.	III. ÚS 880/15	
183.	III. ÚS 2731/14	
184.	III. ÚS 3462/14	
185.	IV. ÚS 3572/14	
186.	III. ÚS 411/15	
187.	II. ÚS 3662/14	
188.	III. ÚS 3057/13	
189.	II. ÚS 858/14	
190.	IV. ÚS 1573/15	
191.	I. ÚS 860/15	
192.	III. ÚS 3265/14	
193.	IV. ÚS 3900/14	
194.	III. ÚS 599/14	
195.	III. ÚS 1339/14	
196.	III. ÚS 3825/14	
197.	Pl. ÚS 10/15	44/2016 Sb.
198.	I. ÚS 354/15	
199.	III. ÚS 363/15	
200.	IV. ÚS 118/15	
201.	II. ÚS 2196/13	
202.	II. ÚS 2766/14	
203.	II. ÚS 2307/15	
204.	Pl. ÚS 5/15	15/2016 Sb.
205.	II. ÚS 3323/14	
206.	II. ÚS 385/15	
207.	II. ÚS 1603/15	
208.	II. ÚS 1955/15	
209.	II. ÚS 2390/15	
210.	I. ÚS 2876/15	
211.	III. ÚS 663/15	
212.	III. ÚS 1301/13	
213.	I. ÚS 887/15	
214.	I. ÚS 1587/15	
215.	I. ÚS 2024/15	

SYSTEMATICKÝ REJSTŘÍK NÁLEZŮ

216.	II. ÚS	3626/13
217.	IV. ÚS	650/15
218.	IV. ÚS	3216/14
219.	I. ÚS	1680/13
220.	I. ÚS	1253/14
221.	I. ÚS	2844/14
222.	I. ÚS	1244/15

SYSTEMATICKÝ REJSTRÍK UVEŘEJNĚNÝCH USNESENÍ

Pořadové číslo ve Sbírce rozhodnutí	Značka soudního spisu
13.	III. ÚS 2952/15
14.	Pl. ÚS 8/15
15.	II. ÚS 1980/15
16.	III. ÚS 1859/15
17.	IV. ÚS 2489/15
18.	III. ÚS 2675/15
19.	IV. ÚS 1796/15
20.	III. ÚS 2366/15
21.	I. ÚS 2882/14

STANOVISKA PLÉNA

Značka
stanoviska

Číslo, pod nímž bylo
stanovisko publikováno
ve Sbírce zákonů

Pl. ÚS-st. 42/15

290/2015 Sb.

VĚCNÝ REJSTŘÍK

adhezní řízení - N. č. 198, 213, 214
advokát - N. č. 199, usn. č. 16, st. č. 42/15
- náhrada nákladů právního zastoupení - usn. č. 16
akcie - N. č. 219
akcionář - N. č. 219
audiatur et altera pars - N. č. 194

cizinec - N. č. 191, 216
cizinecká a pohraniční policie - N. č. 191

daň

- druhy daní
 - spotřební - N. č. 188
- související pojmy
 - daňové orgány - N. č. 188
 - daňové přiznání - N. č. 188
 - doměření daně - N. č. 188
 - správce daně - N. č. 188

dědic - N. č. 218

dědictví - N. č. 218

diskriminace - N. č. 182

dítě - N. č. 184, 193, 197, 202, 214, 217, 220, 222

- ochrana - N. č. 214
- práva - N. č. 184, 193, 214, 217
- právo na ochranu zdraví - N. č. 202
- svěření nezletilého do výchovy - N. č. 217
 - do střídavé výchovy rodičů - N. č. 217
- výchova a péče - N. č. 184, 214, 217, 222
- zájem dítěte - N. č. 197, 217, 220, 222
- zvláštní ochrana - N. č. 222

dobrá víra - N. č. 211

dokazování

- viz (též) „občanské soudní řízení / dokazování“
- viz (též) „trestní řízení / dokazování“

domácí porod - N. č. 202

domovní prohlídka - N. č. 187, 215

domovní svoboda - N. č. 215

doprava - N. č. 209, 214, usn. č. 16

- jízdné - usn. č. 16
 - přírážka - usn. č. 16
- letecká - N. č. 209
- městská - usn. č. 16

VĚCNÝ REJSTRÍK

doručování - N. č. 179, 190, 192

- fikce doručení - N. č. 179
- podle občanského soudního řádu - N. č. 179
- v trestním řízení - N. č. 190, 192

dovolání

- viz (též) „občanské soudní řízení / dovolání“

důkazy - N. č. 183, 206

- důkazní břemeno - N. č. 206
- hodnocení - N. č. 183

Evropský soud pro lidská práva - usn. č. 14
excindační řízení (řízení o vyloučení věci z konkursní podstaty) -
N. č. 208

exekuce - N. č. 184, 186, 189, 208, 218

- náklady - N. č. 184, 186
- zastavení - N. č. 186, 189, 218

exekuční řízení - N. č. 189, 218

exekutor - N. č. 208

fikce - N. č. 205

interpretace - usn. č. 15

- právních norem ústavně konformním způsobem - usn. č. 15
- zákonů obecnými soudy - usn. č. 15

jízdné - usn. č. 16

- přírážka - usn. č. 16

jméno a příjmení - N. č. 193, 197

- změna - N. č. 193, 197

katastr nemovitostí - N. č. 211

kolize zájmů - N. č. 222

komunistický režim - N. č. 181, 201

legitimace - N. č. 185, usn. č. 15

- aktivní - N. č. 185
- k podání správní žaloby - N. č. 185
- pasivní - usn. č. 15
- věcná - usn. č. 15

legitimní očekávání - N. č. 186, 201, usn. č. 20

lékař - N. č. 202

lékařské vyšetření - N. č. 202

VĚCNÝ REJSTŘÍK

- bez souhlasu vyšetřované osoby - N. č. 202
- lhůta - N. č. 190, 192, 199, 200
 - k podání stížnosti v trestním řízení - N. č. 190, 192, 200
 - počátek běhu - N. č. 190, 192, 200
- libovůle - N. č. 203, 216
- lidská důstojnost - N. č. 216

- majetek - usn. č. 20
- manžel - N. č. 197
- mimosoudní rehabilitace - usn. č. 18
- Ministerstvo
 - zdravotnictví - N. č. 220
- moderační právo - N. č. 186

- náboženské vyznání - N. č. 220
- náhrada - N. č. 206, 213
 - za vyvlastnění - N. č. 206
 - za ztížení společenského uplatnění - N. č. 213
- náhrada nemajetkové újmy v penězích - N. č. 201, 221, usn. č. 18
- náklady řízení
 - viz (též) „exekuce / náklady“
 - viz (též) „občanské soudní řízení / náklady řízení“
 - viz (též) „Ústavní soud / náklady řízení“
 - viz (též) „výkon rozhodnutí / náklady“
- námítka podjatosti - N. č. 222
- nečinnost - usn. č. 17
 - správního orgánu - usn. č. 17
- nedotknutelnost
 - obydlí - N. č. 215
- nemajetková újma - N. č. 201, 221, usn. č. 18
 - náhrada v penězích - N. č. 201, 221, usn. č. 18
- nemovitost - N. č. 211
- neplatnost - N. č. 211
 - kupní smlouvy - N. č. 211
- nucené práce - N. č. 216
- nullum crimen sine lege - usn. č. 21

- občanské soudní řízení - N. č. 179, 180, 182, 195, 198, 199, 202, 206, 207, 209, 213, 222, usn. č. 15, 16, 18
 - dokazování - N. č. 182, 206
 - břemeno důkazní - N. č. 182, 206
 - prováděné odvolacím soudem - N. č. 206

VĚCNÝ REJSTRÍK

- dovolání - N. č. 180, 198, 199, 202, 207
 - lhůta k podání - N. č. 199
 - nesprávné poučení o lhůtě k podání - N. č. 199
 - odůvodnění rozhodnutí - N. č. 180
- dvojinstančnost - N. č. 202
- možnost jednat před soudem - N. č. 179
- náklady řízení - N. č. 195, 213, usn. č. 16
 - náhrada - N. č. 195, 213, usn. č. 16
 - náklady právního zastoupení - N. č. 213, usn. č. 16
 - odůvodnění rozhodnutí - N. č. 213
- odůvodnění rozhodnutí - N. č. 213
- odvolací řízení - N. č. 202, 206, 222, usn. č. 18
 - dokazování - N. č. 206
- odvolání - N. č. 206, 222
 - princip neúplné apelace - N. č. 206
- opatrovník - N. č. 222
- rovnost účastníků řízení - N. č. 222
- účastník - N. č. 195, 222
- zásada dvojinstančnosti řízení - N. č. 202
- zásada koncentrace řízení - N. č. 206
- zásada projednací - N. č. 206
- zastavení - N. č. 207
 - v souvislosti s nepřiznáním osvobození od soudních poplatků - N. č. 207
- zastupování - N. č. 222
- obec - N. č. 196
 - referendum - N. č. 196
- obhajoba - N. č. 203, usn. č. 19
 - právo na obhajobu - N. č. 203, usn. č. 19
- obnova řízení - N. č. 183, 190, 192, usn. č. 14
 - trestního - N. č. 183, 190, 192
- obviněný - N. č. 203, usn. č. 19
 - práva - N. č. 203, usn. č. 19
 - právo na obhajobu - N. č. 203, usn. č. 19
- očkování - N. č. 220
 - povinné - N. č. 220
- odlišné stanovisko - N. č. 182, 197, 201, 202, 211, st. č. 42/15
- odmítnutí
 - vojenské služby - N. č. 201
- odpovědnost - N. č. 188, 208, 214, 219
 - státu - N. č. 188, 208, 219
 - za škodu - N. č. 188, 208, 219

VĚCNÝ REJSTRÍK

- způsobenou nezákonným rozhodnutím - N. č. 188, 219
- za škodu - N. č. 214
 - viz (též) „škoda / odpovědnost za škodu“
 - na zdraví - N. č. 214
- odsouzený - N. č. 194
 - práva - N. č. 194
- odškodnění pozůstalých - N. č. 221
- odůvodnění
 - viz (též) „občanské soudní řízení / dovolání“
 - viz (též) „občanské soudní řízení / odůvodnění rozhodnutí“
 - viz (též) „rozhodnutí / odůvodnění“
- odvolací řízení
 - viz (též) „občanské soudní řízení / odvolací řízení“
- odvolání
 - viz (též) „občanské soudní řízení / odvolání“
- ochrana
 - majetku - N. č. 211
 - osobnosti - N. č. 202
 - náhrada nemajetkové újmy v penězích - N. č. 202
 - přírody - N. č. 185
 - rodiny - N. č. 197
 - vlastnického práva - N. č. 211
- omezení
 - vlastnického práva - N. č. 187
- opatrovník
 - viz (též) „občanské soudní řízení / opatrovník“
- opatření obecné povahy - N. č. 185
- opravný prostředek - N. č. 180, 183, 190, 192, 198, 199, 200, 202, 206, 207, 222, usn. č. 14
 - datum podání - N. č. 190, 200
 - mimořádný - N. č. 180, 183, 190, 192, 198, 199, 202, 207, usn. č. 14
 - lhůta k podání - N. č. 199
 - řádný - N. č. 206, 222
 - v trestním právu - N. č. 183, 190, 192, 200
- orgán správní - usn. č. 17
- osobní svoboda - N. č. 210, 212, usn. č. 13
 - omezení - N. č. 212, usn. č. 13
- osvojení - N. č. 197

- pobyt - N. č. 179
 - trvalý - N. č. 179
- podání - N. č. 200

VĚCNÝ REJSTŘÍK

- elektronické - N. č. 200
- podjatost - N. č. 222, usn. č. 19
 - kritéria pro posouzení podjatosti soudce - usn. č. 19
 - námitka - N. č. 222
 - pracovníků správního orgánu - N. č. 222
 - soudce - usn. č. 19
 - v trestním řízení - usn. č. 19
- pohledávka - usn. č. 15, 20
- pojištění - N. č. 213
- pokuta - N. č. 184, 220
- Policie České republiky - N. č. 191
- politická práva a svobody - N. č. 196
 - svobodná soutěž politických sil - N. č. 196
- poplatky - N. č. 207, usn. č. 17, 20
 - místní - usn. č. 17
 - regulační ve zdravotnictví - usn. č. 20
 - soudní - N. č. 207
 - osvobození - N. č. 207
 - nepřiznání - N. č. 207
 - zastavení řízení pro nezaplacení - N. č. 207
- poškozený - N. č. 183, 216
 - poškozený v trestním řízení - N. č. 183
- povinné zastoupení - N. č. 199
- pracovní poměr - N. č. 180, 182, 205
 - dohoda o skončení pracovního poměru - N. č. 180
 - výpověď - N. č. 182
- právní fikce - N. č. 179, 205
- právo na bezplatnou zdravotní péči - N. č. 204
- právo na lidskou důstojnost - N. č. 216
- právo na nedotknutelnost obydlí - N. č. 215
- právo na obhajobu - N. č. 203, usn. č. 19
- právo na ochranu osobnosti - N. č. 221
 - náhrada nemajetkové újmy v penězích - N. č. 221
 - přiměřené zadostiučinění - N. č. 221
- právo na ochranu vlastnictví - N. č. 211
- právo na ochranu zdraví - N. č. 202, 220
- právo na osobní čest a dobrou pověst - N. č. 180
- právo na podnikání - N. č. 204
- právo na právní pomoc - usn. č. 16
- právo na projednání věci ve své přítomnosti - N. č. 179
- právo na přístup k soudu - N. č. 179, 189, 198, 199, 207
- právo na příznivé životní prostředí - N. č. 185

VĚCNÝ REJSTRÍK

- právo na respektování soukromého a rodinného života – N. č. 214
- právo na rodinný život – N. č. 184, 197
- právo na soudní ochranu – N. č. 185, 196, 198, 199, 218
- právo na soukromí a na rodinný život – N. č. 221
- právo na spravedlivý proces – N. č. 186, 213, 218
- právo na účinné vyšetřování – N. č. 191, 216
- právo na zákonného soudce – N. č. 202, usn. č. 13
- právo podílet se na správě veřejných věcí – N. č. 196
- právo vyjádřit se k věci – N. č. 194
- právo vyjádřit se ke všem prováděným důkazům – N. č. 203
- presumpce
 - nevinu – N. č. 210, 212, usn. č. 21
- projev vůle – N. č. 184
- promlčení – N. č. 198
- průtahy v řízení – usn. č. 18
- přečin
 - jednotlivé skutkové podstaty
 - maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání – usn. č. 13
 - nebezpečného vyhrožování – N. č. 212
 - nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy – usn. č. 13
 - pomlavy – N. č. 215
 - poškození cizí věci – usn. č. 21
 - vyhrožování s cílem působit na orgán veřejné moci – N. č. 212
 - výroby a držení předmětu k nedovolené výrobě omamné a psychotropní látky a jedu – usn. č. 13
- předběžná otázka – N. č. 209
 - Soudnímu dvoru Evropské unie – N. č. 209
- přestupek – N. č. 220
 - na úseku zdravotnictví – N. č. 220
- příčinná souvislost – N. č. 219

- referendum – N. č. 196
 - místní – N. č. 196
- rehabilitace – N. č. 181
 - rehabilitační zákonodárství – N. č. 181
- rodiče – N. č. 184, 197, 214, 217
 - práva – N. č. 214, 217
 - rodičovská zodpovědnost – N. č. 214, 217
- rodičovská odpovědnost – N. č. 214, 217
- rodina – N. č. 184, 197, 214
 - právo na respektování rodinného života – N. č. 184, 197, 214

VĚCNÝ REJSTŘÍK

- rodičovství a rodina - N. č. 184
- rovnost - N. č. 222
 - účastníků řízení - N. č. 222
 - v občanském soudním řízení - N. č. 222
 - zbraní - N. č. 222
- rozhodnutí - N. č. 203, 213, 219, usn. č. 18
 - viz (též) „občanské soudní řízení / odůvodnění rozhodnutí“
 - odůvodnění - N. č. 219
 - překvapivé - N. č. 203, 213, usn. č. 18
- rozvrh práce - N. č. 202

- sdružování občanů - N. č. 185
- sjednocování judikatury - usn. č. 15
- sjednocování rozhodování obecných soudů - usn. č. 15
- smlouva
 - kupní - N. č. 211
 - neplatnost - N. č. 211
 - o zápůjčce - usn. č. 15
- sociálně-právní ochrana dětí - N. č. 222
- soudce - N. č. 202, usn. č. 13, 19
 - kritéria pro posouzení podjatosti - usn. č. 19
 - námitka podjatosti - usn. č. 19
 - nestrannost - usn. č. 19
 - samosoudce - usn. č. 13
 - vyloučení - N. č. 202
- soudní rehabilitace - N. č. 181
 - interpretace a aplikace rehabilitačních předpisů - N. č. 181
- soudní řízení správní - N. č. 185, 188, 196, 220, usn. č. 17
 - účast v řízení - N. č. 185
- soudy - N. č. 181, 195, 202, 207, 208, 211, usn. č. 13, 14, 15
 - Evropský soud pro lidská práva - usn. č. 14
 - nedostatky v organizaci a činnosti soudní moci - N. č. 195, 207
 - Nejvyšší soud - N. č. 208, usn. č. 15
 - sjednocování judikatury - usn. č. 15
 - změna judikatury - N. č. 208
 - právo na zákonného soudce - N. č. 202, usn. č. 13
 - přepjatý formalismus - N. č. 181
 - rozvrh práce - N. č. 202
 - vázanost rozhodnutím Ústavního soudu - N. č. 211
 - vázanost soudu prvního stupně právním názorem odvolacího soudu - N. č. 202
 - zjištění skutečného stavu - N. č. 195

VĚCNÝ REJSTŘÍK

- spis - N. č. 207
 - soudní - N. č. 207
- společné jmění manželů - usn. č. 15
- spolek - N. č. 185
- správní orgán - usn. č. 17
 - nečinnost - usn. č. 17
- správní soudnictví - N. č. 185, 188, 196, 220, usn. č. 17
 - legitimace - N. č. 185
 - přezkoumávání rozhodnutí celních orgánů - N. č. 188
 - přezkoumávání rozhodnutí o uložení pokuty za přestupek - N. č. 220
 - referendum - N. č. 196
- správní žaloba - viz „žaloba / ve správním soudnictví“
- Státní bezpečnost (StB) - N. č. 181
- svévole - N. č. 209
- svoboda
 - domovní - N. č. 215
 - myšlení, svědomí - N. č. 220
 - náboženství a víry - N. č. 220
 - osobní - N. č. 210, 212, usn. č. 13
 - projevu náboženství a víry - N. č. 220
 - svědomí - N. č. 220
- škoda - N. č. 188, 198, 208, 209, 213, 214, 219, 221, usn. č. 18
 - náhrada škody - N. č. 188, 198, 208, 209, 213, 214, 219, 221, usn. č. 18
 - stanovení výše - N. č. 221
 - v penězích - N. č. 221
 - za nemajetkovou újmu - N. č. 221, usn. č. 18
 - za nezákonné rozhodnutí - N. č. 188, 219
 - způsobené nesprávným úředním postupem - N. č. 188, 208, usn. č. 18
 - odpovědnost za škodu - N. č. 188, 208, 214, 221
 - za porušení práva na ochranu osobnosti - N. č. 221
 - způsobenou při výkonu veřejné moci - N. č. 188, 208
- trest
 - druhy trestů
 - odnětí svobody - N. č. 194, 203, 212
 - podmíněné odložení - N. č. 212
 - podmíněné propuštění - N. č. 194
 - výkon trestu odnětí svobody - N. č. 203
 - upuštění - N. č. 203

VĚCNÝ REJSTŘÍK

restriční řízení – N. č. 183, 187, 190, 192, 194, 198, 200, 203, 213, 214, 215, 216,
usn. č. 19, 21

- adhezni řízení – N. č. 198, 213, 214
- dokazování – N. č. 183, 203, usn. č. 19, 21
 - hodnocení důkazů – N. č. 183, usn. č. 19, 21
 - znaleckým posudkem – N. č. 183, 203, usn. č. 19
- doručování – N. č. 190, 192
- neodkladný úkon – N. č. 215
- neopakovatelný úkon – N. č. 215
- obnova řízení – N. č. 183, 190, 192
- opravné prostředky – N. č. 190, 192
- poškozený – N. č. 183, 214
- práva obviněného – viz „obviněný / práva“
- práva odsouzeného – viz „odsouzený / práva“
- právo na obhajobu – N. č. 203, usn. č. 19
- rozhodnutí – N. č. 203
 - předvídatelnost – N. č. 203
- stížnost – N. č. 190, 192, 194, 200
- usnesení – N. č. 190, 192
 - oznamování – N. č. 190, 192
- věc důležitá pro restriční řízení – N. č. 187
- zajištění věcí – N. č. 187

restriční stíhání – N. č. 216, 219

- odložení věci – N. č. 216

restriční čin

- jednotlivé skutkové podstaty
 - nebezpečného vyhrožování – N. č. 216
 - neoprávněného podnikání – N. č. 187
 - obchodování s lidmi – N. č. 216
 - podvodu – N. č. 203, 216, 219
 - soulože mezi příbuznými – N. č. 183
 - těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti – N. č. 214
 - ublížení na zdraví – N. č. 221, usn. č. 21
 - účasti na zločinném spolčení – N. č. 187
 - vydírání – N. č. 216
 - zkrácení daně, poplatku a podobné dávky – N. č. 203
 - zkršlování údajů o stavu hospodaření a jmění – N. č. 219
 - znásilnění – N. č. 183
- jiné aspekty
 - pokus restričního činu – usn. č. 21
 - skutková podstata – usn. č. 21
 - zavinění – usn. č. 21

VĚCNÝ REJSTŘÍK

- úmyslné - usn. č. 21
- úmysl nepřímý - usn. č. 21
- účastník řízení - N. č. 195, 222, st. č. 42/15
 - občanského soudního - N. č. 195, 222
 - rovnost - N. č. 222
 - ustanovení zástupce - N. č. 222
 - způsobilost být účastníkem řízení - N. č. 195
- usnesení - N. č. 190
 - v trestním řízení - N. č. 190
 - oznamování - N. č. 190
- Ústavní soud - N. č. 190, 197, 204, 211, usn. č. 14, 20, 21, st. č. 42/15
 - minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti orgánů veřejné moci - usn. č. 21
 - náklady řízení - N. č. 190
 - obnova řízení vedeného před Ústavním soudem - usn. č. 14
 - posuzování hodnocení důkazů - usn. č. 21
 - stanovisko pléna Ústavního soudu - st. č. 42/15
 - zastupování před Ústavním soudem - st. č. 42/15
 - závaznost nálezů Ústavního soudu - N. č. 211
 - zrušení jiného právního předpisu - N. č. 204
 - zrušení zákona - N. č. 197, usn. č. 20
- ústavní stížnost - usn. č. 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21
 - neopodstatněnost - usn. č. 13, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21
 - nepřipustnost - usn. č. 14
 - odmítnutí ústavní stížnosti - usn. č. 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21
- územní plán - N. č. 185
- vazba - N. č. 200, 210, 212, usn. č. 13
 - důvody - N. č. 210, 212
 - prodloužení - N. č. 212
 - odůvodnění rozhodnutí - N. č. 212
 - předstízná - N. č. 212
 - důvody - N. č. 212
 - útěková - N. č. 210
 - důvody - N. č. 210
- věc důležitá pro trestní řízení - N. č. 187
 - vrácení věci - N. č. 187
- vlastnické právo - N. č. 187, 206, 211
 - nabytí - N. č. 211
 - ochrana - N. č. 211
 - omezení - N. č. 187

VĚCNÝ REJSTŘÍK

- vojenská služba – N. č. 201
 - odepření – N. č. 201
- vyhoštění – N. č. 191
- výhrada – N. č. 220
 - svědomí – N. č. 220
- výchova – N. č. 217
- výklad (interpretace) – usn. č. 15
 - ústavně konformní – usn. č. 15
- výkon rozhodnutí – N. č. 184, 186, 189, 208, 218
 - náklady řízení – N. č. 184, 186
 - zastavení – N. č. 186, 189, 218
- vyvlastnění – N. č. 206
 - náhrada za vyvlastnění – N. č. 206
- výživné – N. č. 217
 - pro nezletilé dítě – N. č. 217

- zadostiučinění – N. č. 201, 221, usn. č. 14
 - spravedlivé – usn. č. 14
- zajištění – N. č. 187
- zákaz mučení a krutého zacházení – N. č. 191
- zákoný soudce – N. č. 202, usn. č. 13
- zaměstnanec – N. č. 205, 216
- zaměstnavatel – N. č. 205
- zásada (princíp)
 - dvojinstančnosti řízení – N. č. 202
 - nullum crimen sine lege – usn. č. 21
 - proporcionalita – N. č. 183
 - rovnosti účastníků řízení – N. č. 222
 - rovnosti zbraní – N. č. 194, 222
- zastoupení – N. č. 199, 222, st. č. 42/15
 - advokátem – N. č. 199, st. č. 42/15
 - zákonné obligatorní – N. č. 199, st. č. 42/15
- zastupování v řízení před Ústavním soudem – st. č. 42/15
- závazek – usn. č. 15
- zdravotní péče – N. č. 202, 204, 220, 221
- zdravotní pojištění – N. č. 204
- zdravotnické vyšetření – N. č. 202
 - bez souhlasu vyšetřované osoby – N. č. 202
- zločin
 - jednotlivé skutkové podstaty
 - nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy – N. č. 210

VĚCNÝ REJSTŘÍK

- obchodování s lidmi - N. č. 216
- vraždy - usn. č. 19
- změna judikatury - N. č. 208
- znalec - usn. č. 19
- znalecký posudek - N. č. 203, 212, usn. č. 19
 - hodnocení soudem - usn. č. 19
- způsobilost být účastníkem řízení - N. č. 195

- žaloba - N. č. 205, usn. č. 16, 17
 - formulářová - usn. č. 16
 - na určení - N. č. 205
 - ve správním soudnictví - usn. č. 17
 - odmítnutí - usn. č. 17
- životní prostředí - N. č. 185

POZNÁMKY

ISBN 978-80-7400-656-2

9 788074 006562

